Istituto di Diritto i diri i dell'Oriente
A
154
Oriente Mediterraneo ria del Diritto
BIBLIOTHECA
:PHI GARAMPII
af. n62.

D.U. 5430

X. 369

A
154

JACOBI GUTHERII

DE

OFFICIIS DOMUS AUGUSTÆ PUBLICÆ ET PRIVATÆ

LIBRI TRES.

CUM QUATUOR INDICIBUS.

Acceſſerunt ejuſdem Auctoris

RUPELLA RUPTA,

&

TIRESIAS,

ſeu

DE CÆCITATIS ET SAPIENTIÆ COGNATIONE.

CUM GRATIA ET PRIVILEGIO EL. SAXON.

LIPSIÆ,

Sumpt. HÆRED. SCHUREIANORUM ET JOH. FRITZSCHII.

LITERIS JOH. KOLERI, AN. 1672.

JACOBI GUTHERII
IN SENATU PARIS. ADVOCATI, CIVIS ET PATRICII ROMANI,

DE

OFFICIIS DOMUS AUGUSTAE
PUBLICÆ ET PRIVATÆ

LIBER PRIMUS.
AD AMPLISSIMUM VIRUM NICOLAUM BELLEVRÆUM, Senatus Pariſienſis Præſidem.

CAP. I.
De Ordine hujus Operis.

OFficii erga te mei ratio poſtulat, Præſes Ampliſſime, aliq id ex diuturnis laboribus meis edere, qvod tuæ virtutis & humanitatis memoriam poſteris prodat.

 Etenim

Etenim ea me ſemper benevolentia complexus es, ut ſuſceptam conſervare & merito tuo maximas gratias agere & habere ubiqve debeam. Atqve eo maximè, qvòd Illuſtriſſimus Brulartius Franciæ Cancellarius, Socer tuus, tanta me benevolentia & comitate obſtrinxerit, ut ſtudiorum meorum fautorem ſe præſtiterit, illaq; ſuis ad me literis excitarit & comprobarit. Duplici ergo nexu tibi debitor ſum. Nam ut optima tibi tuisqve hæreditas tradita eſt, & à Pomponio patre tuo Franciæ Cancellario, Attico qvidem illo ſapientiore; Amplior qvoqve, & omni patrimonio nobilior ab eo & Socero relicta eſt gloria virtutis rerumqve geſtarum. Qvæ, cùm tibi & Naturæ jure & animi magnitudine obvenerit, præclaras tantorum virorum virtutis divitias imitatione tua reddis illuſtriores. Splendor tamen & exiſtimatio horum duorum hortatur me, ut primùm tibi gratuler, qvòd partam ab his maximam dignitatem augeas, dum nullis illorum fama immortalis laudibus augeri poteſt. Ea enim præbuerunt & magni animi, & excelſæ Sapientiæ exempla, ut iis comparari alia non poſſint: eam gloriam conſecuti, qvæ vix toto orbe capi poſſe videatur. Qvæ enim terrarum ubiqve pars miram utriusqve prudentiam in legationibus experta non eſt? Qvi Reges, qvi Principes, qvi Fœderati, qvi Hoſtes, conſummatæ illorum prudentiæ miracula non prædicarunt? Roma ipſa, qvæ nihil

hil facilè mirari ſolet, cœleſtes illorum mentes qvàm ſanctè percoluit? At noſtra Gallia tanta eos populari admiratione celebravit, qvanta Optimates & omnes boni eos reverentia commendarunt: cùm difficillima tempora, dura, impedita, ſic perpetuò moderati ſunt, ut in maximis turbinibus & fluctibus, navem ferè obrutam inviciſſimi Regis Errici Magni auſpiciis, dum Rempubl. juſtis armis ulciſceretur ac repararet, in portu tranqvillitatis, qva etiamnum fruimur, ſuis conſiliis ſalvam collocarint. In utroqve æqvalitas in omni vita conſtans & perpetua, idem ſemper vultus eademqve frons, ut de Socrate dicebatur. Ita certè, ut morum præſtantia in facie emineret, probitas in ore, vultusqve dignitatem referret. Ea verò, qvæ videntur acerba, qvæ multa & varia in hominum vita fortunaqve verſantur, ita tulerunt, ut nihil à Sapientis magnitudine qvidqvam diſceſſerint. Has ego piis illorum Manibus inferias, qvaſi uſuras pro mora præſtiterim. Exſolvo tandem tibi qvod poſſum, ut levis aliqva ſortis cum obſeqvio & obſervantia mea computatio fiat. Offero enim, Præſes Optime, qvæ ex antiqvis theſauris compilavi, veteres nummos, inſcriptiones antiqvas, literarum latebras, & tanqvam in tabula Officia Domus Auguſtæ depicta: qvorum te æſtimatorem & Judicem æqviſſimum ſemper expertus ſum vel in multa qvadam hujusmodi literarum deſpectio-

ne. Etenim noſtra hæc ætas reconditas illas literas, ſicut picturam egregiam intuetur, qvam coloribus renovare, ne illa qvidem curat, aut ſaltem extrema illius lineamenta ſervare. Tantùm qvæ ad uſum forenſem ſpectant, multi leviter ſciſcitamur, atqve ſi ad rem attentiores ſimus, interpolatam veteris juris ex ſolo rerum uſu ſcientiam profitemur, inaniqve verborum ſtrepitu reſarcimus, prudentiæ nomen vultu ad faſtum compoſito retinentes, qvod re ipſa jampridem amiſimus. Arcana & occulta in Digeſtorum libris Antiqvitatis veſtigia latent plurima, qvæ qvi effodiunt, nullam apud imperitos gratiam ineunt, ſed qvaſi ad metallum damnati ſpernuntur & irridentur. Ecqvis hodie eſt, qvi cupiat aliqvid diſcere aut legere, qvod in uſu fori, in qvo occupatur, non ſit habiturus? Qvis Pragmaticus literarum hoſtis, cui ſuſpecta virtus, inertia in pretio, refractariolum dicendi genus pluris non faciat, qvàm abſtruſam veterum juris authorum prudentiam? In hac tamen ſtudiorum perturbatione, plures ſunt adhuc in foro, qvi hiſce literis delectantur, qviqve ab ipſis juris fontibus, veram Juris Civilis ſcientiam hauriunt. In qva explicanda nos fortè merebimur, ut aliqva, non dico ingenii, id enim ſuperbum eſſet, ſed ſtudii noſtri & laboris ſit poſteris cura. Etenim id unum præcipuè præſtare conatus ſum, ut Juris Conſultorum veterum authoritate firmarem, qvæ de

Domus

Domus Auguſtæ Officiis ſcriberem: Legesqve plurimas vel neglectas, vel tenebris involutas, ſuæ luci rederem. Qvod ut faciliùs aſſeqvi poſſem, remoto foro, ſubſelliis & negotiis, in qvibus per annos qvadraginta deſudavi, ad otium moderatum & honeſtum, tanqvam in portum tutiſſimum confugi, ut in cognoſcendo aliqvid, aut diſcendo, ætatis, qvod ſupereſt, tempus contererem. Mihi qvidem undiqve ſolitudo & ſylvæ, ipſumqve altum ſilentium, magnarum cogitationum incitamenta ſunt. Nihil audio, ut dicebat ille, qvod audiſſe; nihil dico, qvod dixiſſe pœniteat. Nemo me apud alium ſiniſtris ſermonibus carpit, neminem ego reprehendo, niſi ipſum me, cùm anteactæ vitæ errores recogito. Mecum tantùm & cum DEO & cum libris ita loqvor, ut hanc qvietam & tranqvillam ſenectutis meæ ſolitudinem, Provinciam putem. Ex divina lectione beatæ vitæ oblectationem ſentio & concupiſco. Ex libris noſtris ſparſa colligo, qvæ parum mihi, aliis fortè ſint profutura: eo tamen animo, ut mors, qvàm pauciſſima, qvæ abolere poſſit, inveniat. Opus hoc otii & ſolitudinis munus eſt. In qvo loci multi præcipites, qvi periculi vicinitate me plerumqve terruerunt, in abrupto & lubrico itinere: in qvo titubare & à recta qvandoqve via deflectere coactus ſum. Sed in hujusmodi difficultatibus, qvæ occurrunt plurimæ, audendum aliqvid eſt,

& exemplo eorum periclitandum, qvi res arduas antea ſuſceperunt. Nam & doctiſſimi viri, qvibus omnia propemodum debemus, in pluribus lapſi ſunt, & nos labimur, cùm multa tantùm per caliginem videmus. Ecqvis tàm Lynceus, qvi in tantis tenebris nihil offendat? nusqvam incurrat? unum mihi hoc ſolatium eſt, qvòd viri humaniores, ut ſpero, erranti mihi comiter monſtrabunt viam, ut ego aliis: hoc enim debemus cuiqve vel ignoto. Atqve ſi me illi mutuo officio juverint, hæc noſtra Officia, juvante DEO, abſolvam, & opus integrum perficiam, qvod propter amplitudinem in qvatuor volumina diviſi. Primum hoc, Statum Domus Auguſtæ in judiciis & cognitionibus Principum poſitum explicat, & illuſtrium Magiſtratuum Civilium, qvi vice Principis judicabant. Qvæ apud illos negotia tractarentur, qvæ cauſæ, qvomodo agerentur, & qvæ in iis omnibus Principis partes fuerunt. Deinde laterculum utrumqve, res fiſci, & qvæ ad utrumqve ærarium pertinent, ſacrum & privatum, breviter exponit. Volumen alterum qvod expolio, urbis Romæ Magiſtratus Civiles, variáqve illorum Officia continebit. Tertium ad Provinciarum Poteſtates refero: Qvartum ad rei militaris Magiſtratus, ordinem & diſciplinam. In his omnibus ita veteribus Inſcriptionibus utor, ut eas tantùm dignitates & Officia, qvæ ad inſtituti mei rationem faciunt,

exſcri-

exſcripſerim, cæterasqve omiſerim. Leges & Reſcripta Imperatorum pleniùs qvandoqve interpretatus ſum, ut qvi in Jure Civili minùs verſati ſunt, ea intelligant, qvæ breviùs dicta, ab iis facilè percipi non poſſent, noſcantqve Digeſtorum & Codicis libros, omni Antiqvarum literarum Notitia refertos; qvam qvi neſciat, fruſtra ſe in illorum lectione verſari ſentiet. Aggredior ergo, Præſes integerrime, auſpicete & bene favente, arduum & difficile volumen primum, ut ſi qvæ gloria ſcriptorem ſeqvatur, totam illam tibi jure tuo poſſis vendicare.

Cap. II.

Notitia Imperii. Breviarium Imperatoris. Domus Auguſta. Officia, Magiſtratus, Judex, Cognitio.

Notitia utriusqve Imperii ſub Theodoſio Juniore ab incerto autore deſcripta eſt, qvam Breviarium Theodoſii Alciatus appellat (a). Notitia tamen à Breviario diſcrepat. Nam Breviarium Imperii illius rationes complectitur, & rationarium Imperii vocatur (b): qvod qvantum militum ſub

(a) *Lib. 5. parerg. cap. 13.*
(b) *Svèton. in Auguſt. c. 28.*

ſub ſignis ubiqve eſſet, qvantum pecuniæ in ærario & fiſcis, & vectigalium reſiduis, breviter continebat (c). Fuit & Breviarium rationum privatarum (d), qvo ſenſu à Scævolæ dictæ ſunt Breviariæ rationes (e). Rectè Budæus Breviarium principale interpretatur libellum, qvem nos Statum generalem dicimus (f), qvo ſingulis annis Princeps tam de ærarii pecunia, qvàm de fiſcali ſtatuit, qvid qvoqve anno fieri velit.

Notitia Imperii eſt nomenclatura Magiſtratuum & Dignitatum civilium, & militarium, qvæ breviter illorum Officium poteſtatemqve declarat. Hæc penes Primicerium Notariorum aſſervata eſt, qvæ afflicto & penè deleto Imperio in hoſtium manus delata, ope & ſtudio eruditorum, erepta eſt & vulgata. Ab ea qvidem, qvæ ab Imperatore Conſtantino commutata ſunt, multa diſcimus; pauca verò, qvæ ab anterioribus Imperatoribus conſtituta. Qvapropter altiùs repetenda ſunt pleraqve omnia, & ab everſis Imperii fundamentis multo labore diſqvirenda, multaqve præmittenda, qvæ ad faciliorem rerum cognitionem neceſſaria videntur.

Primùm ergo Domum Auguſtam voco Remp.

(c) *Sveton. ibid. cap. 101.* (d) *Sveton. in Galb. cap. 12.* (e) *l. fin. D. de pecul. leg.* (f) *in Pandect. de Offic. Qvæſtor.*

Remp. vel Imperium; qvòd ſub Imperatore, qvaſi in una eademqve Domo morantur ii, qvi Romano Imperio obſeqvuntur. Nam Domus & Reſpublica ratione qvadam, & eadem qvaſi diſciplina deſignari videntur, ſi in eis præmia rectè factis exiſtant, & ſupplicia peccatis, ait Tullius (g). Ut Domus Auguſta una ſit omnium eaqve communis, qvæ ſuis legibus & Magiſtratibus regatur. Leges præſunt Magiſtratibus, populo Magiſtratus, vel Princeps, in qvem populi translatum eſt Imperium. Legem ergo adpello ipſum Principem, qvi νόμ☉ ἔμψυχ☉, ut Magiſtratum legem loqventem nomino. Princeps verò non ſolùm leges ponit & ſancit, ſed & Magiſtratus creat, & mandat, Dignitates confert & Officia diſtribuit. Atqve qvatuor hæc Domum Auguſtam publicam conſtituant.

Officii nomen, cujus latior eſt ſignificatio, ad Civiles, Militares & Palatinos Magiſtratus & Dignitates extenditur: qvod qvidem ab Officio, qvod Magiſtratui apparet, ſeparatur. Hoc enim eſt munus & miniſterium publicum, qvod Magiſtratui obſeqvitur. At Officium ipſius Magiſtratus dicitur ab effectu, actu & poteſtate, qvæ jure Magiſtratus competunt. Qvod qvidem Officium latiſſimum eſt, & ad res à jurisdictione alienas etiam porrigitur (h).

(g) *3. de natur. Deor.* (h) *l. 1. D. de jurisd.*

Nam officium Magiſtratus eſt intelligere ſe gerere perſonam Principis, debereqve ejus Majeſtatem & Decus ſuſtinere, ſervare leges, jura deſcribere, eaqve fidei ſuæ commiſſa meminiſſe (i). Hinc librorum noſtrorum Tituli, De Officio Præfecti Prætorio, De Officio Conſulis, cæterorumqve Magiſtratuum concepti ſunt.

Majorum Magiſtratuum propriè Imperium eſt, ut Papinianus docet (k), Judicum Officium; legis poteſtas. Ex qvo notandum eſt, Judicem à Magiſtratu differre. Nam jus dicere Magiſtratuum eſt; Judicum verò judicare. Jus dicebat Magiſtratus de plano, aut pro Tribunali. De plano leviora negotia expediebat, qvæ cauſæ cognitionem non deſiderabant (l). Pro Tribunali ordinario poſtulantium die, atqve hi dies Seſſionum vocati (m). Magiſtratus autem dicebat jus non in juris ordinarii cauſis; ſed in cognitionibus extraordinariis tantùm, vel poſtulationibus (n). Poſtulare eſt apud eum, qvi juriſdictioni præeſt, in jure rem exponere. In jure, hoc eſt, pro Tribunali (o) Cogni-

(i) *Cic. 1. Offic.* (k) *l. obligationes. D. de act. & obl.* (l) *l. 9. §. de plano. D. de Offic. Proconſ.* (m) *l. 2. §. dies. D. qvis ord. in bonor. poſſ.* (n) *d. l. 1. §. poſtulare. D. de poſtuland.* (o) *l. 4. §. hoc autem. D. de damn. infect.*

Cognitio autem à jurisdictione ſeparatur, eſtqve notionis ſpecies; notio enim jurisdictionem continet & cognitionem (p). Jurisdictionem Magiſtratus mandare poteſt, cognitionem non poteſt. In his aliqvantulum immorari neceſſe eſt: nam cùm de cognitionibus Principum pòſt paulò dicendum ſit nobis, viſum eſt de cognitionibus Magiſtratuum aliqvid præmittere.

Etenim in Magiſtratuum cognitionibus Principes ipſi, ut Aſſeſſores & Conſiliarii, plerumqve intererant. Sic Magiſtratibus pro Tribunali cognoſcentibus Tiberium aſſediſſe Svetonius refert (q); ut Claudium qvoqve Imperatorem (r). Atqve hic qvidem jure Imperii de privatorum cauſis ſæpius ipſe cognovit, & *in cognoſcendo & decernendo mira animi varietate fuit. Nam cùm qvis interpellaretur ab adverſariis de propria lite, negasſetq́; cognitionis rem, ſed ordinarii juris eſſe; agere hunc cauſam apud ſe confeſtim coëgit, proprio nogotio documentum daturum, qvàm æqvus Judex in alieno negotio futurus eſſet.* Hadrianus Turnebus (s) ordinarii juris eſſe exiſtimat, qvæ per Judices à Prætore datos juris ordine deciduntur; qvod verum eſt: cognitionis autem, qvæ extra juris ordinem ad

Cæſa-

(p) *l. 99. D. de verb ſign.* (q) *in Tiber. c. 33.*
(r) *in Claudio cap. 12. & 15.* (s) *lib. 27. Adverſ. cap. 14.*

Cæſarem deferuntur, aut ab ipſo Magiſtratu cognoſcuntur, qvalia ferè ſunt, ait, qvæ ad Remp. ſpectant, aut ad exemplum trahuntur: qvod non probo. Nec enim cognitiones ad Rempubl. aut exemplum pertinent ſemper: etenim ut cognitio vel notio Judicis dati eſt facti: ſic cognitio Magiſtratus juris eſt, qvæ ad omnes Juris qvæſtiones extenditur, qvæ ſunt innumeræ. Plura enim ſunt negotia qvàm vocabula (t).

Cognitiones ergo qvæ extra ordinem fiunt, id eſt, qvæ propriæ ſunt Magiſtratus, & in qvibus Judices dari non poſſuut: *cùm ex variis cauſis numerus earum deſcendat*, ait Calliſtratus (u), *in genera dividi facilè non poſſunt, niſi ſummatim ea dividuntur. Qvare cognitionum numerus ad qvatuor ferè genera deducitur: aut enim de muneribus ſive honoribus gerendis agitur, aut de re pecuniaria diſceptatur, aut de exiſtimatione alterius cognoſcitur, aut de capitali crimine qvari ſolet.*

De muneribus & honoribus poſtea viderimus: pecuniaria res ad omnem omnino civilem qvæſtionem pertinet, ut de uſu aqvæ; de rivis novis inciviliter inſtitutis; de Præceptorum aut Medicorum mercedibus, de Comitum ſalariis & honorariis Advocatorum (x), cæteriſq; hujus-

(t) *l. natura. D. de præſcript. verb.*
(u) *l. 5. D. de var. & extraord. cognit.*
(x) *l. 1. & 2. D. eod.*

hujusmodi, qvæ jure aut æqvitate nituntur, & ſi qvæ ſunt, qvæ juris ordinarii non habent executionem (y). Exiſtimationis cognitio in eo verſatur, ſi Judex litem ſuam feciſſe dicatur, ex Tituli inſcriptione, & Calliſtrati mente, cui *exiſtimatio eſt Dignitatis ille ſtatus, legibus ac moribus comprobatus, qvi ex delicto noſtro, autoritate legum, aut minuitur, aut conſumitur.* Capitales cauſæ ad merum imperium pertinent, qvod habet Magiſtratus, vel delegatus, non Magiſtratus jure, ſed à lege: qvod qvidem imperium ad delegatos à Principe transmitti potuit. Officium ad eos pertinet, qvi etiam Magiſtratus non ſunt, qvales ſunt Judices dati, Aſſeſſores, & ii, qvi in dignitate ſunt conſtituti.

Cap. III.

De Magiſtratibus & illorum Cognitionibus.

Magiſtratuum creatio ad curam Principis pertinet, non ad populi favorem (z). Hi vel in Aula & Comitatu Principis, vel in urbe Roma veteri & nova Remp. adminiſtrant, vel in Provinciis. Magiſtra-

(y) *l. 178. §. actiones D. de verb. ſign.*
(z) *l. unic. D. ad leg. Jul. de ambit.*

ſtratus Urbani propriè Magiſtratus vocantur; cæteri qvi in Provinciis, Poteſtates. Hoc docet Ulpianus. *Magiſtratus*, ait (a), *vel qvi in aliqva poteſtate ſunt, utputa Proconſul, vel Prætor, vel alii, qvi Provincias regunt*. Qvod & Svetonius intellexit: *Jurisdictionem*, inqvit (b), *de fideicommiſſis qvotannis in urbe delegari Magiſtratibus ſolitam, in perpetuum, atq; etiam per Provincias poteſtatibus demandavit.* Poteſtas eſt Imperium in perſona Magiſtratuum (c): qvod commune eſt Provinciarum Rectoribus, qvibus tamen Magiſtratus nomen propriè non convenit. Idem Ulpianus (d). *Qvi concilium iniit, qvo Magiſtratus populi Romani, qvivè Imperium Poteſtatemvè habeant, occidatur.* Hîc imperium à poteſtate ſeparat ex lege Julia, qvæ cùm lata eſt, merum Imperium jure Magiſtratus non competebat. Magiſtratus enim creabantur Comitiis; Imperium lege aliqva aut Senatus-Conſulto, qvod ad Magiſtratus & Poteſtates, ſeu Provinciarum Rectores, poſtea translatum Principis authoritate.

Sed ne à Magiſtratus nomine aberremus, ſi à propria ejus denominatione tantiſper recedimus, Provinciales Poteſtates etiam Magiſtratus cum Imperatore dicemus (e): qvorum alia

qvæ-

(a) *l. eum qvi. D. de Jurisdict.* (b) *in Claud. c. 23.* (c) *l. 215. D. de verb. ſign.* (d) *l. 1. D. ad leg. Jul. majeſtat.* (e) *l. 8 C. de Adſeſſorib.*

qvædam ratio eſt, alia urbanorum, qvam Cujacius fuſiùs explicavit (f). Magiſtratus per derivationem à Magiſtris cognominantur: nam qvibus præcipua cura rerum incumbit, & qvi magis qvàm cæteri curam & ſollicitudinem debent rebus, qvibus præſunt, hi Magiſtri appellantur (g). Qvæ notatio nominis, Magiſtratus definitionem juvare poteſt, hucusqve non ſatis explicatam. Goveanus, cui ex omnibus Juſtiniani interpretibus Cujacius palmam detulit (h), Magiſtratum definire difficile putavit. Ego qvidem illi lubens aſſentior, nam omnis definitio in jure periculoſa eſt. Magiſtratum tamen dici poſſe exiſtimat, *poteſtatem populi Romani ordinariam* (i). At Sigonius vocat Magiſtratus, *poteſtates omnes eorum, qvi res humanas, qvæ ad Remp. pertinent, publica authoritate curant* (k). Magiſtratum Ariſtoteles definit eum, cui de aliqvibus rebus conſultandi & judicandi, & imperandi munus aſſignatum eſt. Ἀρχὰς λεκτέον ταύτας, ὅσαις ἀποδέδοται βουλεύσασθαί τε καὶ περὶ τινῶν, καὶ κρῖναι, καὶ ἐπιτάξαι. (l) Aliter Plato (m). Sed Magiſtratus Romani non in Græcorum ſcholis aut

(f) *in paratitl. C. de contract. judic.* (g) *l. 57. D. de verb. ſign.* (h) *tit. 6. in not. ad Ulpian.* (i.) *ad l. eum qvi. D. de juriſdict.* (k) *lib. 3. de antiq. jur prov. c. 5.* (l) *lib. 4. de Rep. c. 15.* (m) *lib. 6. de legib.*

aut Philoſophorum Lyceis effinguntur. Rectiùs Pomponio Magiſtratus eſt, qvi juri dicundo præeſt (n): qvod ad omnes Magiſtratus, majores & minores referri poteſt. Sed qvoniam de majoribus Magiſtratibus hîc tractamus, latiorem Magiſtratus definitionem hanc affero, ut Magiſtratus ſit dignitas à Principe mandata, cum jurisdictione, poteſtate, & Imperio, ad jus dicendum, edicendum, decernendum, more majorum, cum jure gladii. *Jurisdictio*, ex Ulpiano, eſt *Judicis dandi licentia* (o): qvod de natura jurisdictionis accipiendum eſt. Nam jurisdictio eſt poteſtas à Principe conceſſa, cum neceſſitate juris dicendi, edicendi, & cum æqvitate ſtatuendi. Edicta Magiſtratuum modicam juris authoritatem obtinent, & qvi eis plurimùm tribuunt, legem annuam dixerunt (p), qvæ Magiſtratus authoritate nititur, atqve hîc authoritas appellatur (q), ut cùm bona alicujus ex edicto poſſidentur, ex Prætoris authoritate poſſideri dicuntur. Et ſi qvis in poſſeſſionem rerum pupillarium mittitur, hoc ex Magiſtratus authoritate fieri dicitur (r). Magiſtratuum tamen authoritas, ut pleraq; qvæ jurisdictjonis ſunt, more majorum introducta eſt (s). De-

(n) *l. 2. §. poſt originem. D. de orig. Jur.*
(o) *l. 3. D. de Jurisdict.* (p) *Cic. act. 2. in Verrem.* (q) *l. fin. C. de fabricenſib.*
(r) *l. 3. D. de reb. cor.* (s) *l. more. D. de jurisd.*

Decernere eſt cauſa cognita, vel de plano aliqvid ſtatuere, ut decernere actiones (t), alimenta (u), tutelam (x): qvod eſt jus dicere: nam & Prætor cum iniqvè decernit, jus dicit (y). Jus gladii ad merum imperium refertur (z).

Cap. IV.

De Dignitatibus & earum Ordine.

Dignitas eſt alicujus pro cultu & honore, & verecundia digna authoritas, ait Tullius (a). Hæc qvidem ad privatos etiam trahi poteſt, qvi vitam degunt in otio cum dignitate. Magiſtratus verò dignitas honor eſt legibus & moribus comprobatus; cujus pro ratione poteſtatis varii gradus numerantur. Magiſtratus ſine dignitate nullus eſt: Dignitas ſive Magiſtratus iis competit, qvi cæteros virtute antecellunt. Dignitates autem Magiſtratuum aut legitimæ ſunt, aut honora-

 riæ

(t) *l. ſi poſt conſtitutum. D. de pecun. conſtit.* (u) *l. 2. ubi pupill. educat.* (x) *l. 3. §. fin. D. de adminiſtr. tut.* (y) *l. Jus. ſ. Prætor. D. de juſt. & jur.* (z) *l. Imperium D. de jurisdict.* (a) *l. 2. de invention.*

riæ (b). Legitimæ ſunt eorum, qvi in actu poſiti: honorariæ, qvæ ſine adminiſtratione. Florente Republica duo dignitatum gradus fuêre præcipui, Majeſtas & Amplitudo. Majeſtas populi, amplitudo Senatus fuit. Majeſtatem definio populi Romani magnitudinem ex Marco Tullio (c). Hæc & dignitas dicitur, qvæ & ad Magiſtratum refertur, qvem qvi contemnit aut lædit, Majeſtatem minuere & Majeſtatis crimine teneri dicitur (d). At Amplitudo Senatus eſt, qvi ordo ampliſſimus nominatur (e), qvod & in libris noſtris paſſim occurrit (f). Senatum olim clariſſimum ordinem appellatum, ſcripſit Caſaubonus (g), qvod nulla authoritate probat, nec uſpiam me legere memini. Florentiſſimum ordinem, & florentiſſimum Senatum dixit Juſtinianus (h): Clariſſimi qvidem Senatores ratione dignitatis utplurimùm vocati ſunt; ut omnes virtute præſtantes clarorum virorum nomine honorabantur, qvòd veluti fulgore qvodam famæ reſplendere viderentur (i). Illi etiam qvandoqve

(b) *l. 2. C. T. ad leg. Jul. repetund.* (c) *in Partitionib.* (d) *l. 9. D. de jurisdict. l. 1. D. ad leg. Jul. majeſt.* (e) *Cic. pro Fonteio.* (f) *l. 2. §. 1. D. ad Vellejan. l. 21. §. fin. D. de legat. 3.* (g) *ad Lamprid. in Elagabal.* (h) *l. 5. §. ſi tamen. C. de temp. repar.* (i) *Cic. 1. de Fin.*

qve clari & illuſtres (k), atqve etiam ampliſſimi & ornatiſſimi (l), ac poſtea ſpecioſi dicti ſunt. Specioſas perſonas accipit Ulpianus (m), clariſſimas perſonas utriusqve ſexus. Clariſſimorum enim appellatio latiſſima eſt, qvæ & uxores & liberos Senatorum cujuscumqve ſexûs vel ætatis complectitur (n).

Sed alia verba dignitatum novitas temporum & officiorum numerus adinvenit; qvæ tribus potiſſimùm nominibus deſignantur: ut Magiſtratus alii ſint clariſſimi, alii ſpectabiles, illuſtres alii. Clariſſimi ſunt Rectores Provinciarum, Præſides, Conſulares, Correctores. Spectabiles, qvi majores adminiſtrationis inſulas meruerunt, Præfectus Auguſtalis, Proconſules, Comes Orientis, cujuslibet Tractus Vicarii. Clariſſimi ut plurimùm ſingulas Provincias regebant: Spectabiles, Diœceſes: Illuſtres per ampliſſimum diverſarum Diœceſium Tractum poteſtatem exercebant, ut Sirmondus noſter non ita pridem notabat (o). Illuſtres autem ſunt Præfectus Prætorio, Præfectus urbi, Magiſter militum, qvorum dginitates indiſcretæ habentur, hoc eſt, pares Dignitates, qvibus ornati, depoſita adminiſtratione nullam aliam inter ſe, niſi temporis prærogati-

(k) *Cic. 1. de Div.* (l) *Cic. pro Roſc. Amerin.* (m) *l. 100. de verb. ſign.* (n) *l. feminæ. D. de Senatorib.* (o) *in cenſura vindic.*

gativam haberent (p). Tribus his Imperatores Honorius & Theodoſius Præfectum ſacri cubiculi addiderunt, in honorem Macrobii, qvi Saturnaliorum libros vulgavit (q) qvem poſtea ſeqvuti ſunt Magiſter Officiorum, Comites utriusqve Ærarii, atqve alii.

Illuſtres & Spectabiles ex majore laterculo emittuntur; Clariſſimi ex minore. Latercula ſunt codices dignitatum in ſcrinio memoriæ, qvorum minus ſub cura & diſpoſitione Qvæſtoris fuit, majus ſub cura Primicerii Notariorum (r), de qvibus nos alio loco.

De ordine Dignitatum Tituli ſunt in utroqve Codice. Valentinianus certum locum meritumqve Dignitatibus præſcripſit, inter honoratos (s). Legitimarum autem Dignitatum ordo in Senatu hic fuit, ut Præfectus urbi ſupra illuſtres conſideret (t), qvem ſeqvebantur Patricii, Conſules, Conſulares, Præfecti Prætorio, Magiſtri Militum, cæteriqve Illuſtres (u).

Præfectos Prætorio Italiæ & Orientis Illuſtres lego (x): Præfectos Prætorio Galliarum per Illyricum & Africam Illuſtrium nomine non ſem-

(p) *l.1. C. de Præfect. Prætor. ſive urb.* (q) *l. 1. C. T. de præpoſit. ſacr. cubiculi.* (r) *l. 1. & 2. C. de Offic. Qvæſtor.* (s) *l. 2. C. T. ut ord. dign. ſervet.* (t) *l. 3. C. de Offic. præfect. urb.* (u) *Novell. 62.* (x) *l. 4. C. de decurionib.*

ſemper decoratos video, ſed aliis titulis honorantur, cùm tamen ſint illuſtres. Præfectus Prætorio Italiæ ſimpliciter, & ſine adjectione, Præfectus Prætorio per eminentiam dicitur.

Juſtinianus nova nomina dignitatum excogitavit: excelſus illi eſt Præfectus Prætorio Italiæ: glorioſiſſimus Præfectus urbi: eminentiſſimi Præfecti Prætorio per Illyricum & Africam. Sed excelſi titulum Tribonianus Magiſter Officiorum ſibi arrogavit (y): ut Qvæſtori ſacri Palatii eminentiſſimi & magnificentisſimi nomen etiam datum eſt (z). Sublimis magnificentia Præfecti Prætorio (a): Illuſtris magnificentia Præfecti urbi (b).

Et ne qvid in Dignitatibus prætercam; illarum apex tandem fuit Nobiliſſimatus à Conſtantino indroductus, qvi omnibus Dignitatibus antecellit. Hujus inſignia fuére veſtis purpurea aureis ornata limbis: ἐσθῆτι χρώμενοι κοκκοβαφεῖ καὶ περιπορφύρῳ τῆς τοῦ λεγομένου Νωβιλισσίμου παρ' αὐτοῦ Κωνσταντίνου τυχόντος ἀξίας (c). Nobiliſſimatus veſtigia in veteribus nummis impreſſa ſunt, qvæ ſolis Cæſaribus conceſſa. Ante Conſtantini tempora tamen

(y) *l. 1. C. de rapt. virg.* (z) *l. 1. C. de vet. jur. enucl. Auth. glorioſiſſimi. C. de diverſ. reſcript.* (a) *l. 1. C. T. de grege Dominic.*
(b) *l. 12. C. T. de annon. Civic.* (c) *Zonar. in Conſtantin.*

men Nobilitas Cæſarum in Getæ nummis videtur, in qvibus ſcriptum eſt, NOBILITAS; & in parte adverſa, Nobilitatis typus eſt. Sanctiſſimus & Nobiliſſimus Imperator vocatus à Scævola, M. Antoninus (d), eoqve titulo gaudebant Cæſares & Principum filiæ & ſorores (e).

Diſcretio autem Dignitatum hæc fuit, ut aliæ majores, aliæ mediæ, tertiæ minores vocarentur. Major Dignitas, ut Illuſtrium, Spectabilium, Clariſſimorum. Media Dignitas Eqvites complectitur, qvi ſecundum locum poſt clariſſimatus dignitatem dicuntur obtinere. De inferioribus dignitatibus Titulus eſt Codicis Theodoſiani de perfectiſſimatus dignitate. Egregiatus in legibus notatur (f), nam & ordo eſt egregiorum (g). Perfectiſſimi dicuntur Præſes Arabiæ, Dalmatiæ, Magiſter Curſus, & Primicerii Scriniorum. Sub Conſtantino nullus dux cum Clariſſimatus dignitate provectus eſt: erant enim Duces perfectiſſimi (h), qvi poſtea Spectabiles (i) imò & illuſtres.

Confuſæ tandem fuerunt hæ dignitates, & pro

(d) *l. 3. D. de natalib. reſtit.* (e) *l. fin. C. T. de luſtr. condend.* (f) *l. 3. C. T. de cohortal. & princip.* (g) *l. 1. C. T. de honorar. codicil.* (h) *Ammian. Marc. l. 21.* (i) *l. 30. C. T. de erogat. milit. annon.*

pro temporum varietate commutatæ. Nam & Clariſſimi, Spectabiles dicti ſunt, ut Clariſſimi iidem & Illuſtres nuncupati. Sunt, qvi tribus majorum dignitatum nominibus fruuntur; ſunt, qvi duobus. Cùm Præfectis Prætorio Severus Alexander Senatoriam dignitatem tribuit, voluit ut Clariſſimi haberentur (k): qvod Dignitatis nomen poſt multa ſecula retinuerunt (l), atqve Vir Clariſſimus & illuſtris Præfectus Prætorio qvandoqve appellatus (m): qvod ex Imperatoris arbitrio pendebat. Sic ex Clariſſimis Juſtinianus Spectabiles fecit (n): & qvi Spectabiles erant, aliqvando inter Clariſſimos reponuntur. Præfectus vigilum in Pandectis Spectabilis appellatur (o), qvi in Codice inter Clariſſimos ponitur. Sic etiam Clariſſimi ſunt Conſules, Prætores, Conſulares, Prætorii, qvi tamen ſupra Illuſtres ſunt (p). Duces etiam alii ſunt Spectabiles, illuſtres alii (q). Comes Orientis Illuſtris & Spectabilis eodem legis titulo vocatur (r). Sed inter Senatores

(k) *Lamprid. in Alexand.* (l) *l. 1. C. de ſent. paſſis. l. 1. C. T. de paſcuis. l. 15. C. T. de Præt. & Quæſt.* (m) *l. 6. C. T. de ann. & tribut.* (n) *Nov. 24. 25. & 26.* (o) *l. 3. D. de Offic. Præfect. vigil.* (p) *Cujac. ad l. 1. C. de dignitat.* (q) *l. 36. C. de appellationib.* (r) *l. 3. C. de advocat. diverſ. Judiciorum.*

hæc nomina dignitatum differentiam ponunt: horum qvidem alii ſunt Illuſtres, alii Spectabiles, atqve alii Clariſſimi: qvidam etiam harum omnium dignitatum expertes (s).

CAP. V.

De Clariſſimis Præſidibus.

CLariſſimi ſunt ex Conſtitutione Zenonis, Præſides, Conſulares, Correctores (t). Præſidis nomen generale eſt, eoqve continentur Proconſules, Legati Cæſaris, omnesqve Provinciarum Rectores (u). Proconſulis appellatio ſpecialis eſt; ſed propriè Præſidis nomine continentur Provinciarum Rectores, Conſulares & Correctores (x): inter qvos primum locum tenuiſſe Conſulares qvidam putant, illosqve ab Auguſto inſtitutos Pancirollus ſcribit (y), cui Spartianus refragatur (z). Nam Conſulares qvatuor, qvi per Italiam jus dicerent, ab Hadriano creatos tradit: atqve ante Auguſti tempora Provinciæ fuerunt Conſulares, ut M. Tullii de Provinciis Conſularibus oratio probat, qvæ & poſt Auguſtum

(s) *l. 52. & 54. C. T. de hæretic.* (t) *l. 1. C. ut omn. judic. tam civil.* (u) *l. 1. D. de Offic. Præſid.* (x) *Novell. 8.* (y) *in notitia Orient. c. 155.* (z) *in Hadriano.*

guſtum durarunt, & à Conſularibus regebantur, qvos ab his poſterioribus Conſularibus omnino differre certiſſimum eſt. Zenonis conſtitutionem ſeqvor; qvi inter Clariſſimos Provinciarum Præſides primo loco, deinde Conſulares; & poſt hos Correctores numerat. Dubitationem tamen adfert alia conſtitutio (a), in qva Præſides, Correctores, Conſulares, Vicarii, Proconſules, leguntur, honoratioresq; videntur, qvibus poſterior locus aſſignatus. Conſulares etiam à Præſidibus non ſolùm nomine, ſed & Dignitatis inſignibus diſtinctos notamus (b). Nam Conſulares habuerunt faſces; Præſides vexilla: qvod dubitationem non tollit. Vexilla Præſidialia in Martyrologio leguntur (c). Nobiliora ſunt inſignia, qvæ Præſidibus præferebantur, cùm in publicum prodirent, illaqve vultum Principis habebant (d). Præſides etiam faſces habuiſſe nemo negabit, qvi Duumviros, qvi ſine poteſtate ſunt, faſcibus ornatos intelliget. Atqve hi qvidem prohibentur extollere poteſtatem faſcium extra muros territorii propriæ civitatis (e): ſed hi Duumvirorum faſces bacilli fuerunt, ut Clariſſimorum ſecures, ut ex M. Tullio

(a) *l. 13. C. T. de accuſationib.* (b) *l. 1. C. T. de Conſularib. & Præſid.* (c) *31. Jul.* (d) *l. 4. C. de injur.* (e) *l. 53. de decurionib.*

lio colligitur (f): *Deinde lictores*, inqvit, *non cum bacillis anteibant, ſed ut hîc Prætoribus anteeunt, cum faſcibus duobus.* Faſces ergo ſeu bacilli Duumvirorum, honoris fuerunt ſolùm, faſces enim pro honoribus accipiuntur (g): Clariſſimis verò ſecures honoris fuerunt & Imperii.

Ad Præſides & Conſulares redeo, qvorum indiſcretas dignitates credere malim, & Præſides ut antiqviores primo loco ponere, qvi ab Imperatoribus Amici vocantur (h), qviqve fuére Cæſaris Legati (i) & Præfecti Provinciæ dicti (k): hos etiam à Petronio, *Provinciæ Imperatores*; nominatos Bertherius putat (l), qvod Petronii verbis ita confirmat. *Cùm interim*, inqvit ille, *Imperator Provinciæ latrones juſſit crucibus affigi.* Suſpicor tamen poſt dictionem, *Imperator*, adhibendam eſſe diſtinctionem, ut Provinciæ latrones cruci affixos intelligamus Imperatoris juſſu. Præſes autem eſt Magiſtratus Magiſtratuum, ſi Cujacio credamus (m), qvòd, ut arbitror, omnium Magiſtratuum Officia exeqveretur.

Non

(f) *Agrar.* 2. (g) *Serv.* 2. *Georgic.* (h) *l.* 4. *C. de jur. & fact. ignor.* (i) *l.* 20. *D. de Offic. Præſid. Dio lib.* 53. (k) *l.* 2. *D. ad leg. Jul. de ſicar.* (l) *lib.* 1. *Pithag. cap.* 9. (m) *ad Novell.* 15.

Non me præterit, Præſides non omnes Clariſſimos fuiſſe; nam Arabiæ & Dalmatiæ Præſides perfectiſſimi fuerunt (n). Invenitur & in antiqvis inſcriptionibus, vir perfectiſſimus Præſes Provinciæ Hiſpaniæ citerioris, ut Alciatus aſſerit, qvi ita conceptam inſcriptionem Tarracone tradit (o).

PIISS. FORTISS. FELICISS. D. N
CONSTANTINO MAXIMO
VICTORI SEMPER AUGUSTO
BALDUS. MACRIFUS
V. P. P. P. HIS. TAR.

Has notas ſic interpretatur, Vir Perfectiſſimus Præſes Provinciæ Hiſpaniæ, ex qvo reprehendit eos, qvi Provinciarum Præſides Clariſſimos dicunt, eorumqve ſententiam veterum authoritati diſcordem ex iſthac inſcriptione probare fruſtra contendit. Nam & Tarracone alia inſcriptio hæc legitur.

VICTORIOSISSIMO
278.2. PRINCIPI. JUVENTUT
M. AUR. CARINO NO-
BILISSIMO. CAESARI.
COS. PROCOS. M. AUR.
VALENTINIANUS. V. C
PRAESES. PROV. HISP. CIT.

Hæ

(n) *l. 12. C. de perfectiſſimat. dignitat.* (o) *lib. 3. diſpunct. cap. 4.*

Hæ literæ, V. C. virum Clariſſimum denotant. In alium errorem idem Alciatus lapſus eſt, cùm ſcribit Eqveſtris dignitatis Viros, Clariſſimorum gradum conſecutos, cùm illi ſint medii inter Clariſſimos & Perfectiſſimos (p). Nam & ſtante Republica hæc ordinum diſtinctio fuit, ut poſt Senatores Clariſſimos, Eqvites ſecundum locum obtinerent, nec Clariſſimi vocarentur. Et qvæ Senatori nupſerat, ſi ſecundi ordinis virum, id eſt, Eqvitem poſtea ſortita eſſet, claritatem amittebat.

CAP. VI.

De Clarisſimis Conſularibus.

MAgis miror Alciatum virum Magnum, uno eodemqve capite, toties à vero, & ab omnium eruditorum ſententia recedere. Rectè qvidem arguit eos, qvi Claudianum Poëtam, cujus ſtatuæ inſcriptum eſt:

391. 5. CL. CLAUDIANO. V. C.
TRIBUNO. ET NOTARIO.

Virum Conſularem interpretantur, cùm hæ notæ Virum Clariſſimum deſignent, & Notarii ipſi

(p) *l. cùm te. C. de nuptiis.* (q) *l. 4. C. de advocat. diverſ. judic.*

ipſi inter Clariſſimos numerentur (q). Sed non intelligo, qvomodo Claudiani temporibus, qvi ſub Arcadii & Theodoſii Imperio vixit, abolitam conſvetudinem dicat Alciatus, qva qvis Conſularis diceretur, & dignitates in ſemibarbaras appellationes recidiſſe. Qvandoq; Viri Illuſtres aut Spectabiles Clariſſimi nomen ſibi vendicarunt, ut ſupra oſtendimus: qvod Alciatum torqvet, qvi & Conſularium nomen poſt Arcadii tempora abolitum ſcribit, cùm tamen ad Juſtiniani Imperium & ultra perdurârit. Nam qvartæ Armeniæ Conſularem Juſtinianus conſtituit, ut ſecundæ Correctorem (r).

Conſulares autem ad Præſidum ſimilitudinem primùm certas qvasdam Italiæ Regiones adminiſtrabant (s). Primus Hadrianus qvatuor illos per omnem Italiam conſtituit (t), qvi ab anterioribus Conſularibus ſunt ſeparandi. Nam Conſulares hi, qvi Conſulatum geſſerant, longè majorem dignitatem conſecuti ſunt, cùm iis plus tribuatur, qvàm Illuſtribus (u). De his nos aliqvando plura: Satis ſit ante Hadriani tempora, Conſulares, legatos pro Conſulibus intelligere (x), ut Legatos Cæſaris pro Præſidibus.

Inter

(r) *Novell. 31.* (s) *l. 1. C. ut omn. judic.* (t) *Spartian. in Hadrian.* (u) *l. fin. C. ubi Senator. vel Clariſſ.* (x) *Sueton. in Auguſt. c. 28.*

Inter qvatuor Conſulares, qvibus Italiæ cura ab Hadriano commiſſa eſt, Antoninus Pius, qvem ſucceſſorem Imperii habuit, hoc Officio functus eſt (y). Sed Conſularium nomina M. Antoninus brevi commutavit (z), illosqve Juridicos Italiæ nominavit, qvi ad Macrini usqve tempora durarunt, ſub qvo deſierunt illi Juridici. Ea autem ratione, ut Conſulares crearet, motum Hadrianum arbitror, ut cùm vellet novam Imperii formam inducere, Italiam à Provinciis nominetenus ſepararet, qvæ legatis Cæſaris commiſſa nuſqvam fuerat, ſed primi ordinis Conſularibus (a), qvorum poteſtas ampliſſima ad Præſidum Provinciarum formam redacta eſt, priſco tantùm nomine ab Hadriano retento. Nam Provinciæ nomen in Italia, & Auguſti temporibus, & multis poſt eum ſeculis inauditum, extraq; Italiam, omnes Provincias fuiſſe nemo neſcit. Atqve hoc jus Italiæ, ad Conſtantini M. tempora, intactum remanſit. Rectè itaqve Marcianus (b), *in Provinciis, in Italia, in urbe* ſcripſit: nam Italiæ res Provincialibus ſæpe opponuntur: & Provinciæ ſunt procul Italia poſitæ regiones (c). Neqve ante Conſtantini tempora Præſides ullos Ita-

(y) *Capitolin. in Antonino Pio.* (z) *Capitolin. in M. Antonin.* (a) *Dio lib. 53.* (b) *l. 1. D. de colleg. & corp. illicit.* (c) *l. 1. C. de uſucap. transfer.*

Italia habuit, qvæ ab illo poſtea octo Conſulares nacta eſt, Correctores duos, & Præſides ſeptem, qvi in Notitia recenſentur, in qva Vir Clariſſimus Conſularis Campaniæ dicitur, ad cujus ſimilitudinem in partibus occidentis Conſulares cæteri officium habent. Pandectæ noſtri de Correctoribus loqvuntur, in qvibus nullum verbum de Conſularibus, qvi fortè generali Præſidis nomine continentur, ut ipſe conjicio. Nam & Ulpianus librum ſingularem ſcripſit de Officio Conſularium (d), qvi eos à Præſidibus differre teſtari videtur.

Cap. VII.

De Clarisſimis Correctoribus.

Plerumqve legitur Corrector Campaniæ, ut Corrector Flaminiæ & Piceni, Corrector Tuſciæ & Umbriæ, qvi tamen in Notitia, ut in variis authoribus Conſulares erant. Correctori Tuſciæ inſcripta eſt lex Valentiniani & Valentis (e), qvi etiam Tuſciæ Conſularem agnoſcunt (f). Suſpicari licet

(d) *tit. l. 25. D. de reb. cred.* (e) *l. 4. C. T. de jurisdict. & l 6. C. T. de Decurionib.* (f) *l. 72. C. T. de Decurionib.*

cet Tuſciam, qvæ his temporibus duplex erat, unam Correctori commiſſam, alteram Conſulari. Duos tamen tantùm Correctores Italiæ Notitia tradit, Apuliæ ſcilicet & Calabriæ, Lucaniæ & Brutiorum. Sed nihil ferè differt Corrector à Conſulari, indeqve Flaminiæ & Piceni, atqve Campaniæ & cæterarum qvibus ex Notitia præſunt Conſulares, interdum in eadem Correctores, ut in antiqvis lapidibus ſcribuntur, ut ſcribit Bertherius (g) à qvo non diſſentio. Nam & Correctores Venetiarum & Iſtriæ, Illyrici, Italiæ, Africæ, inſcriptiones habent. Correctorem Venetiarum agnoſcit Aurelius Victor (h) ſub Diocletiano: Correctorem Italiæ, legis inſcriptio introduxit, qvem vulgati Codices Italiæ Rectorem nuncupant (i). Pro Rectore Correctores critici Correctorem ſubſtituunt, atqve pro Rectore Provinciæ Correctorem reponunt, in lege Diocletiani (k): qvàm aptè, ipſi viderint: vix enim Corrector Provinciæ dici poteſt, cui pars Provinciæ tantùm mandata fuit, licèt inter Provinciæ Rectores numeretur. Nec abnuo Correctores, ut Præſides, amicos & Clariſſimos ab Imperatoribus appellatos: imò Correctores & Conſulares labante Impe-

rio

(g) *lib.1.Pithan. cap.5.* (h) *in Dioclitian.* (i) *l. 3. C. qvib. non objicit. long. temp. præſcript.* (k) *l. 4. C. de jur. & fact. ignorant.*

rio Spectabiles dictos, ut inſcriptiones apud Caſſiodorum nos docent. Una eſt Venantio V. S. Correctori Lucaniæ & Brutiorum (l): altera Joanni V. S. Conſulari Campaniæ, in qvibus literarum notæ Viros Spectabiles deſignant, qvi inter Clariſſimos manere debent.

Cap. VIII.

De Rectoribus & Moderatoribus Provinciarum, & Juridicis.

REctores Provinciarum cum Præſidibus confundi videntur (m), cùm ad Conſulares & Correctores Præſidis etiam appellatio extendatur. Nam leges omnes, qvæ ſub Titulo Codicis, de Officio Rectoris Provinciæ conceptæ ſunt, de his tantùm agunt, qvi Clariſſimi ſunt. Et licet Proconſul, Comes Orientis, & Præfectus Auguſtalis Rectores ſint: cùm plurium Provinciarum adminiſtrationem habeant, minùs illis Rectoris Provinciæ appellatio convenit, qvæ Clariſſimis, uni tantùm præpoſitis Provinciæ tribuitur, qui ſub

(l) *Caſſiod. lib. 1. var. cap. 8. & cap 27.* (m) *l. 1. & 2. C. de Offic. Rector. Provinc.*

cura Spectabilium ἔμβατμοι (n), & Judices ordinarii vocantur, atqve illorum munus ordinaria dignitas (o), ut Provinciæ etiam Judices dicuntur (p), qvi à Proconſulibus ſeparantur. Dicuntur etiam Provinciarum Præpoſiti & Provinciæ Præfecti (q), qvi vulgatiùs Rectores, à Principe fratres appellantur (r). Rectorem Apulum impropriè Symmachus vocat Apuliæ Correctorem (s): ut Campanum Moderatorem: nam Moderatoris Provinciæ nomen pro Rectore aliqvando poſitum eſt (t) cùm tamen inter Provinciæ Rectores & Moderatores nonnulla fuerit differentia. Etenim Moderatores Viri Spectabiles erant, Rectores Clariſſimi, & à Clariſſimis ad Spectabiles Moderatores appellari poterat; qvibus id lege ſpecialiter datum, ut vice ſacra cognoſcerent in cauſis, qvæ non excedunt qvantitatem X. librarum auri (u). Moderatores à Juſtiniano duo conſtituti ſunt, unus Helenoponti, alter Arabiæ, qvi ἁρμοςαί. Hoc illis nomen Juſtinianus tribuit, cùm antea Præſides & Correctores eſſent. Et cùm duæ Helenoponti & Ponti Polemoniaci Provinciæ eſſent, qvas Præſides duo obtinerent; fecit

ex

(n) *Novell. 20. & 112.* (o) *l. 7. C. de Offic. Rector. provinc.* (p) *l. 3. C. T. de operib. publ.* (q) *l. 4. C. T. de curſ. public.* (r) *Caſſiodor. l. 6. var. 21.* (s) *lib. 10. ep. 5. & 53.* (t) *l. 164. C. T. de decurionib.* (u) *Cujac. ad Nov. 23.*

ex utraqve Juſtinianus Provinciam unam, eiq; Moderatorem unum præfecit (x). Arabia etiam olim habuit Præſidem civilem Magiſtratum, & Ducem militarem: Juſtinianus Præſidem mutavit in Moderatorem, & Clariſſimum in ſpectabilem, aſſignavitq; ei milites, qvamvis civilis eſſet, non militaris Magiſtratus (y).

Inter Clariſſimos numerari poſſe Juridicos puto, cùm illi fuerint Judices ordinarii. *Datis Juridicis M. Antoninus Italiæ conſuluit, ad id exemplum, qvo Hadrianus Conſulares viros reddere jura præceperat* (z) Juridicos ergo à M. Antonino pro Conſularibus creatos videmus, qvi & Correctorum locum ſortiti ſunt, ut inſcriptiones veteres probant, in qvibus Juridicus per Apuliam & Juridicus de infinito per Picenum & Apuliam leguntur:

HERCULI. CONSERVATORI
45.9. PRO SALUTE. L. RAGONI
JURIDIC. PER. APULIAM
PRAEF. J. D.

Altera Romæ:

C. SALIO. ARISTAENETO. C. V
455. 5. JURIDICO. PER. PICENUM. ET
APULIAM

Eſt & hæc alia Arimini:

1090, 13. M. AELIO. AURELIO

C 2 JU-

(x) *Novell. 28. & 102.* (y) *Cujac. ad Novell. 102.*
(z) *Capitolin. in M. Antonin.*

JURIDICO. DE INFINITO. PER FLAM ET. UMBRIAM. PICENUM.

Juridicum de infinito interpretor, cujus juriſdictio ad certam ſummam coarctata non eſt: certum enim & infinitum ſibi adverſantur (a), ut infinita pecunia modicæ opponitur (b). Hac ratione Juridici à Præfectis Juri dicundo diſtingvuntur: hi enim à Decurionibus creabantur, erantqve Duumviri. Inſcriptio vetus:

L. FABIUS. CAL. RUFFINUS
195. 4. II. VIR. PRAEF. JUR. DIC. AB
DECURIONIBUS. CREATUS
D. D.

Hi qvidem Juri dicundo Præfecti ad certam usqve ſummam judicandi jus habent, qvi Clariſſimi dici non poſſunt.

Cap. IX.
De Spectabilibus.

E*Xcelſi*, ait Juſtinianus (c), *Præfecti Prætorio in hac Regia Urbe, & Vir Glorioſiſſimus Præfectus Urbi. In Provinciis Viri Eminentiſſimi Præfecti Prætorio per Illyricum & Africam, Magiſtri militum per diverſas noſtri orbis*

(a) *l. 91. D. de condit. & demonſtr.* (b) *l. 192. D. de verb. ſign.* (c) *l. 1. §. ſin autem. C. de rapt. virg.*

orbis regiones: nec non Vir Spectabilis Præfectus Ægypti, & Comes Orientis, & Vicarii, Viri omnes Spectabiles, & Duces, & Viri Clariſſimi Rectores Provinciarum. Ex hac Juſtiniani conſtitutione propriè Clariſſimos Provinciarum Rectores dici confirmamus: licèt Proconſules inter ſingularum etiam Diœceſium Rectores contineantur (d). Sed ſoli Clariſſimi ordinario jure Provincias moderari dicebantur (e). Qvi Spectabiles appellantur, eos Spectatos & Honeſtos Viros M. Tullius nuncupavit (f). Sic *Spectata juventus* eſt Virgilio (g), *Spectati Viri* Plauto (h), qvi virtutum commendatione probati ſunt.

Inter Spectabiles, primi Proconſules habentur: hos Comites Orientis ſeqvuntur, qvos una eademqve lege Spectabiles & Illuſtres dictos invenimus (i). Ex hoc tamen Spectabilium numero, latiſſimam habet jurisdictionem Præfectus Auguſtalis, qvi Proconſulum habet poteſtatem, non tamen Proconſulare Imperium (k). Vicarii in Spectabilium ordine ultimi ſunt, qvi pro Præfecto Prætorio judicabant (l). Sed Vicarius urbis Romæ cæ-

(d) *l. 1. C. de operib. publ.* (e) *l. 6. C. de modo multar.* (f) *2. in Verrem.* (g) *8. Æneid.* (h) *in Mercator.* (i) *l. 3. C. de advocat. diverſ. judic.* (k) *Trebell. Pol. in Æmiliano.* (l) *l. 1. §. 4. D. de legat. 3.*

teris præſtantior eſt, qvi propriam juriſdictionem habebat, ſibi datam à Principe (m). Porro ex Clariſſimis, multos Spectabiles Juſtinianus fecit (n), ut Prætorem Piſidiæ, Prætorem Lycaoniæ, Juſtinianeum Prætorem Thraciæ. Atqve hic ordo Spectabilium pro Imperatorum arbitrio ſæpe immutatus eſt: nam qvi Spectabiles erant, plerumqve inter Clariſſimos cenſebantur, ut de Præfecto Vigilum notabamus: ut Prætores Silentiarii, Tribuni Notarii, aliiqve permulti modò inter Spectabiles, modò inter Clariſſimos leguntur.

CAP. X.

De Illuſtribus.

ILluſtris nomen primùm notæ fuit, non meriti aut honoris: unde & meretricibus tribuitur (o). Hoc ſenſu *famam Illuſtrem* Virgilius dixit (p). Uſus poſtea obtinuit, ut Viri magni nominis Illuſtres vocarentur, nomenqve hoc maximæ dignitatis eſſet (q), ut Illuſtres Provinciarum Svetonius dixit, (in Julio, cap. 48.) *Illuſtrium* ordo ita à Zenone componitur, ut *primi ſint Patricii vel*

(m) *Caſſiodor. 6. var. 15.* (n) *Novell. 24. 25. & 26.* (o) *Servius 6. Æneid.* (p) *7. Æneid.* (q) *Cic. de petit. conſulat.*

vel Expatricii, Præfecti Pratorio, Præfecti Urbis, Conſulares Viri, qvos tam ordinaria profeſſio, qvàm Principis ſublimavit oratio (r). Qvi Magiſteriæ poteſtatis ſudoribus clari facti ſunt, Magiſtri Officiorum, vel Qvæſtoris Officio functi, ſacri Cubiculi præpoſiti poſt depoſitam adminiſtrationem Senatorio ordini ſociati. Ut qvi domeſticorum ſcholam regit: qvi ſacros Principis theſauros, aut illius res privatas, aut Sereniſſimæ Auguſtæ gubernat. Fuerunt & qvidam Spectabiles illuſtri dignitate decorati (s), ut Comites Ærarii (t), Duces limitum nonnulli (u), qvorum omnium varii ſunt gradus; nam alii majores, minores alii exiſtimari debent. Ut Præfectus Prætorio major eſt Magiſtro Officiorum, qvi nec indiſcretam cum illo aut ceteris majoribus habet dignitatem, qvamvis ſit Illuſtris.

Alia qvoqve eſt inter Illuſtres differentia, qvos in qvinqve gradus diſtingvendos Cujacius docet (x). Primus eorum eſt, qvi verè illuſtrem dignitatem geſſerunt: Secundus Vacantium præſentium, in Comitatu Principis: tertius Vacantium abſentium: qvartus honora-

C 4 rio-

(r) *l. 3. C. ubi Senator. vel Clariſſ.* (s) *l. 1. C. de ratiocin. oper. public.* (t) *l. 15. C. de ſuſceptorib. præpoſ. & arc.* (u) *l. 36. C. de appellationib.* (x) *Cujac. ad leg. 2. C. ut dignit. ord. ſervet.*

riorum præſentium: qvintus honorariorum abſentium. Atqve hi tituli dignitatis tanti fuerunt, ut illis Reges ipſi inſigniri voluerint. Nam in antiqvis noſtrorum Chriſtianorum præceptis & conſtitutionibus, nihil uſitatius qvàm REX. VIR. INLUSTER. (y) qvod illuſtris Bignonius in Senatu Pariſienſi Fiſci Patronus, eruditiſſimis ad Marculfum notis ſic illuſtrat, ut majore noſtra, hac in re, induſtria opus non ſit.

CAP. XI.

De Iis, qvi ſunt ſupra Illuſtres.

QVædam ſunt Dignitates, qvæ perſonas Illuſtres præcedunt (z). Nam Patricii & Conſules Superilluſtres ſunt. Patricii in Imperatorum conſtitutionibus (a), illorum ſunt Conſiliarii, atq; alii ab antiqvis illis Patriciis, qvi à Romulo lecti ſunt, vel ab Imperatoribus aſciti: ut à Julio Cæſare lege Caſſia; ab Auguſto lege Sænia, & à Claudio jure poteſtatis (b). Poſteriores enim Patricii noſtri,

(y) *Sirm. ad Ennodium, lib. 4. ep. 10.* (z). *l. 26. §. ideoqve. C. de uſur.* (a) *§. in ſumma. inſtit. de injur.* (b) *Tacit. 11. Annal.*

ſtri, à Conſtantino ſelecti ſunt (c), & qvaſi Imperatoris patres, in illius conſilium aſſumpti (d). Atqve honor illorum ſublimis, omnibus honoribus anteponitur, ad qvem aſcendere nemini licebat, niſi priùs aut Conſulatus honore potitus, aut præfecturæ Prætorio, vel Illyrici, vel Præfecti Urbis, aut Magiſtri militum, aut Magiſtri Officiorum in actu poſiti adminiſtrationem geſſiſſe noſceretur (e); qvod poſtea Juſtinianus intervertit.

Patricii ergo Præfectorios & Illuſtrium dignitatum Viros omnes præcedebant (f): amplīorqve Patriciatus in hoc ſaltem videtur Conſulari dignitate, qvòd Conſularis honor patria poteſtate non liberat: at Patriciatus Imperialibus codicillis præſtitus, ab illa patria poteſtate eximebat (g).

Ante Conſtantini tempora Jurisperiti in conſilium Principis allecti Patriciorum locum obtinebant. Illi enim circa latus Imperatorum agebant, & honor delatus finem certi temporis & loci non habebat (h). Patriciatus tamen dignitatem Sirmondus noſter putat (i) mediam inter Præfecturam & Conſulatum: qvia

 Con-

(c) *Zoſim. lib. 2.* (d) *§. filiusfamil. Inſtit. qvib. mod. jus patriæ pot. ſolvit.* (e) *l. 3. C. de conſul. & non ſparg.* (f) *Caſſiodor. 4. var. 2.* (g) *d. §. filiusfamil.* (h) *l. Jurisperitos. D. de excuſationibus.* (i) *lib. 5. ad Sidon. epiſt. 16.*

Conſulatus ſit apex omnium dignitatum κορυφὴ καὶ κεφαλὴ, ex Chryſoſtomo. Qvod tamen ita intelligi poteſt, ut ſi Patriciatus dignitas addatur Conſulatui, Conſulares omnes Patricius præcedat: alioqvi diverſa culmina dignitatum Conſulatui cedere, evidenti authoritate Gratianus, Valentinianus & Theodoſius decreverunt (k). Alia etiam prærogativa dignitatis Patricii aliqvando decorati ſunt: nam eundem Patricium & Magiſtrum Officiorum, ut Præfectum Prætorio & Patricium notamus (l), qvod latiùs perſeqvemur.

CAP. XII.

De Conſulibus & Conſularibus.

SIrmondi maximè tuetur ſententiam Plinii Junioris authoritas; *Conſulatum enim ſuſcipit Princeps*, ait ille (m), *Præfecturam Prætorii, Magiſterium, aut Patriciatum non gerit.* Honorem igitur Conſulatus & incipientes Principes & deſinentes concupierunt. Qvare Præfectus Prætorio poteſtate, Conſul dignitate præſtare dicitur. Omnes

(k) *l. 1. C.T. de Conſulib. & Præfect. &c.* (l) *l. 14. C. T. de metatis.* (m) *in Panegyric.*

Omnes qvidem qvotqvot fuerunt Imperatores, Conſulatum geſſerunt qvandoqve ſoli, qvandoqve perpetuum, aut diſcontinuum. Conſulem ſe perpetuum Vitellius ordinavit, ut vetus inſcriptio probat Romæ;

239. 1. A. VITELLIUS. L. F.
IMPERATOR
COS. PERP.

Domitianus verò Conſulatus XVII. cepit, qvot ante eum nemo, ex qvibus ſeptem medios continuavit: omnes autem titulotenus geſſit, nec qvemqvam ultra Kalendas Majas, plures ad Idus usqve Januarias (n). Auguſtus Conſulatus plures geſſit, qvos brevi exiit & pauciſſimis horis retinuit. Nugatur Zonaras, ſuo more, cùm de Auguſto ſcribit, τὴν δὲ τῶν ὑπάτων τιμὴν διὰ βίϛ ἔλαβε. qvod tamen de Proconſulari dignitate verum eſſet. Hinc Conſulum Majeſtas dicta eſt (o), qvæ in Imperatoribus aut illorum filiis vel Cæſaribus plurimùm reſideret.

In faſtis & legum ſubſcriptionibus occurrit ſæpe, Conſule Nobiliſſimo puero, vel Nobili puero (p). Qvi pueri vocantur, ut putat Con-

(n) *Sueton. in Domitian. cap. 13.* (o) *Novell. 13. Valent. & Theodoſ.* (p) *l. 4. C. T. de proxim. Comit. diſpoſit. & l. 9. & 10. C. T. de veteran.*

Contius (q), ii ſunt qvales hodie in Hiſpania Regum Filiæ Infantes appellantur: qvare cavendum monet, ne pueros pro Infantibus, aut impuberibus accipiamus. Sed huic Contii ſententiæ, varia exempla refragantur, ex qvibus duo afferre, ne longiùs divagemur, hoc loco ſufficiet. Primum eſt Severi Imperatoris, qvi filium majorem, eumqve impuberem, Conſulem deſignavit, data illi virili toga. Alterum eſt Joviani Principis, qvi Conſulatum iniit adhibito in ſocietatem Trabeæ Veroniano filio ſuo admodum parvulo, cujus vagitus pertinaciter reluctans, ne in Curuli ſella veheretur, ex more, id qvod mox accidit portendebat (r).

Priores Principes Conſulatum cum Viris receptæ authoritatis geſſerunt, ut Faſti Conſulares ubiqve teſtantur: poſteriores aut ſoli, aut cum Cæſaribus. Qvapropter cùm Julianus Imperator aſſumpſiſſet in Conſulatu collegam Salluſtium Præfectum Prætorio per Gallias, id viſum eſt novum, adjunctum Auguſto privatum; qvod poſt Diocletianum & Ariſtobulum nullus meminerat geſtum (s). Notat Dio (t), qvòd cùm ab Alexandro unà Conſul eſſet deſignatus, Prætorianos moleſtè tuliſſe, atqve timuiſſe,

(q) *ad leg. fin. C. de relationib.* (r) *Ammian. Marcell. lib. 25.* (s) *Idem lib. eod.* (t) *Xiphil. in Alexand.*

ſe, ne illum ut vidiſſent, cum inſignibus Imperii interficerent. Itaqve juſſit Alexander, ut alicubi extra urbem commoraretur in Italia, tempore hujus Conſulatus; οὐ μήν τοι προετίμησέ τι αὐτῶν ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον, ἀλλ' ὥστε ἐσέμνηνέ με, καὶ δεύτερον ὑπατεύσαντα σὺν αὐτῷ ἀπέδειξε, τό, τε ἀνάλωμα τὸ τῆς ἀρχῆς αὐτῷ αὐτὸς ἀναλώσειν ὑπεδέξατο· ἀχθεσθέντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τούτοις, ἐφοβήθην μὴ καὶ ἀποκτείνωσί με, ἐν τῷ τῆς ἀρχῆς σχήματι ἰδόντες, καὶ ἐκέλευσεν ἔξω τῆς Ῥώμης ἐν τῇ Ἰταλίᾳ που διατρίβειν τὸν τῆς ὑπατείας χρόνον. Conſulibus autem obviam procedere Imperator ſolebat, qvos ita ſalutabat, AVE CONSUL AMPLISSIME (u), qvod Carinus primus contemſit (x). Conſul præterea præſidebat Senatui etiam præſente Principe, ſi ille Conſul non eſſet (y).

Cap. XIII.
De Conſulibus Ordinariis, Suffectis & Honorariis.

PRimus Cæſar Julius Conſulum ordinem perturbavit; qvi cùm annui eſſent, non toto deinceps anno, neqve reli-

(u) *Mamertin. in gratiar. act.* (x) *Vopiſc. in Carino.* (y) *Plin. in Panegyr.*

reliqvo anni tempore permanſerunt: ſed Conſulum alii pauciores, alii plures menſes diesqve, prout caſus tuliſſet, eo Magiſtratu functi ſunt. Dionis tempore, ut ipſe teſtatur, nemo neqve ad integrum annum, neqve amplius duobus ferè menſibus cum Collega aliqvo Conſul fuit (z): ὅπη νῦν γε ὐδεὶς ὔτε ἐπ' ἐνιαυτὸν, ὐδὲ ἐς πλείω διμήνυ χρόνον, ὡς πλήθει σὺν ἑτέρῳ τινὶ ἄρχει. Hinc Suffectorum Conſulum, pro ordinariis ſubſtitutio freqventiſſima, qvibus poſtea Honorarii additi ſunt. Ordinarii ab anni exordio incipiebant ſemper, annoqve nomen dabant (a), τὴν γὰρ ἐξαρίθμησιν τῶν ἐτῶν, οἱ κατὰ πρώτας αὐτῶν ὑπατεύοντες καρπῦνται. Et qvi poſtea illorum locum occupabant, Suffecti dicebantur. Conſules tandem bimeſtres ferè fuerunt: atqve inter ceteros menſes, Kalendæ Januariæ & Juliæ ineundis Conſulatibus celebriores erant.

Conſules in annum unum Commodus XXV. deſignavit (b): Conſulatum Alexander ter iniit ordinarium, ac primo Nundino ſibi alios ſemper ſuffecit (c). Stante Republ. Conſules Comitiis Centuriatis creabantur, qvibus ſublatis, ordinatio Conſulum dici cœpit, deinde Nundinum Conſulum. Qvod qvare ita dictum ſit, Caſaubonus fatetur ſe ſatis non ſcire, ſed illud ſcire,

(z) *lib. 43.* (a) *Dio lib. eod.* (b) *Lamprid. in Commodo.* (c) *Lamprid. in Alexandr.*

ſcire, non eſſe aliud Nundinum, qvàm ordinationem Conſulum. Hoc verbi etiam torſit magnum Cujacium (d), qvi Nundinas pro epulis ab Ulpiano accipi exiſtimat. Nos fortè ſi qvid in iis verborum difficultatibus tentabimus, excuſationem merebimur, ſi cum tantis viris aliqvantiſper à vero aberramus. Primùm enim Ulpiani verba Cujacius non ſatis explicat, qvæ nobis expendenda ſunt. *Cùm ſocietas*, ait Ulpianus (e), *ad emendum coiretur, & conveniret ut unus reliquis Nundinas, id eſt epulas præſtaret, eosq́ à negotio dimitteret, ſi eas eis non ſolvit, & pro ſocio, & ex vendito, cum eo agendum eſt.* Nundinarias epulas qvidam Codices habent, ſed Florentini Pandectæ, Nundinas, id eſt epulas, qvòd Nundinis illæ epulæ præſtarentur. Pari loqvendi modo nos Galli diceremus, *payer la foire*: qvod inter Mercatores, *payer ou boire le vin du marché*, Nam cùm nono die ad mercatum emtores venditoresq́ve convenirent, & ab eo Nundinæ dictæ, ut hodie etiam fit, illorum aliqvis epulas dabat, ex more vel pacto, illasqve lautiores: qvod Plautus intellexit, huc usqve non ſatis intellectus.

Coqvus iſte nundinalis eſt, in nonum Diem
Solet ire coctum (f).

Nundinalem Coqvum, non rectè interpretan-

(d) *lib. 4. obſerv. cap 7.* (e) *l. cùm ſocietas. D. pro ſocio.* (f) *Plaut. in Aulular.*

tantur imperitum & ignobilem; cùm pro perito & maximè nobili accipi debeat. Nam cùm Euclio homo parciſſimus & avariſſimus in filiæ nuptiis, Coqvos duos conduxiſſet, ſervusqve de Domini avaritia qvereretur; Coqvus unus nundinalem ſocium inſimulat, qvaſi minus aptum Euclionis parſimoniæ, & non ex vulgaribus Coqvis, qvi obſonii modicum parare ſolent; ſed ex eorum numero, qvi largiores epulas inſtruebant. Qvod cùm alteri qvaſi vitio daretur, ideo ſe vituperatum qveritur, qvaſi prodigus eſſet, & minùs ad vulgare convivium aptior. Jam ad Lampridii locum alium transeamus. *Conſulatum*, ait, *Alexander ter iniit ordinarium, ac primo nundino ſibi alios ſemper ſuffecit*. Nundinum Conſulum, qvod alii Nundinium vocant, ex Vopiſco clariùs addiſcimus (g); ille enim: *cùm prima oratione ad Senatum Tacitus Conſulatum Floriano fratri petiisſet, non impetravit: qvòd jam Senatus omnia Nundina ſuffectorum Conſulum clauſiſſet*. Non ſoleo authorum nomen, à qvibus aliqvid acceperint, diſſimulare, ut mihi vindicem, qvod ab illis didicerim. Nicolaus Grucchius magnam mihi, ad hujus loci interpretationem, lucem attulit, qvam ipſe à Livio & M. Tullio mutuatus eſt (h). Livius (i): *poſtqvam comitia Decemviris creandis in Trinundinum indicta ſunt*. M. Tul-

(g) *in Tacito*. (h) *l. 1. de Comitiis. c. 3.* (i) *lib. 3.*

M. Tullius de Cæſare ad Tironem (k): *Ad Conſulatus petitionem ſe venturum, neqve jam velle abſentis rationem haberi ſui, ſe præſentem Trinundinum petiturum.* Ex qvibus locis intelligitur, ordinarium fuiſſe, ut poſt edicta Comitia, Trinundini ſpatium relinqveretur, ante Diem Comitiorum; atqve hoc Trinundini intervallo, qvi Conſulatum petebant, toga candida induti ſupplicare ſolebant: hincqve *Lex Didia* de tribus Nundinis, *Conſularis* à M. Tullio appellatur (l).

Primo igitur Nundino, Alexander ſibi Conſulem ſuffecit, non expectato trinundino, cùm populi ſuffragia & Comitiales dies, in uſu eſſe deſiiſſent, omniaqve ex Principis arbitrio penderent, qvi Nundinis Conſules ſuffectos ut ordinarios renunciabat; qvò innoteſceret populo freqventi, qvi Conſules eſſent. Suffectorum autem Conſulum Nundina Senatum clauſiſſe credo, ex Principis nutu, qvi ſuffectos & ordinarios vel ex Senatus ſententia crearet, ut ſolebat Severus Alexander (m): aut Senatui ſententiam ſuam aperiebat, qvam actis mandaret, ut totius anni Conſules certi eſſent ac præfiniti. Hæ Nundinæ πανηγύρεις, à qvibus Panegyricæ orationes, qvæ in publico Conventu Principi ab ipſis Conſulibus dicebantur, qva-

(k) *lib. 16. ep. 12.* (l) *pro Sextio.* (m) *Lamprid in Alexandr.*

Ordinarium dicerentur gerere Conſulatum (q).
Hoc fruſtra ex verbis Plinii probare contendit.
Ergo, inqvit ille, *non alia* nos pagina, qvàm
te Conſulem accipiet, & noſtra qvoqve nomina
addentur faſtis, qvibus ipſe præſcriberis (r).
Faſti enim Suffectum Plinium Conſulem &
Cornutum Tertullum ex Kal. Septembr. teſtantur,
in qvibus

IMP. CAES. DIV. NERU. F. NERUA
TRAJAN.

OP. AUG. IV. COS.

EX. K. SEPT. C. PLINIUS. C. F. C. N
SECUNDUS. CAECILIANUS.
CORNUTUS
TERTULLUS.

In faſtis ergo, aliisqve publicis monumentis,
Suffectorum nomina adſcripta ſunt, ſed ad numerum
annorum conſignandum Ordinarii ſolùm notantur:
nec opus eſt Suffectos extra numerum ponere,
cùm temporum ordo facilè turbari non poſſit.
Ad hanc rem facit vetus Senatus-Conſultum, qvod
ab Ulpiano refertur, ſic conceptum (s).

PRIDIE IDUS MARTIAS QVINTUS
JULIUS BALBUS ET PUBLIUS JU-

(q) 2. *Annal. ad annum* 103. (r) *in Panegyric.*
(s) *l. item veniunt. §. pridie. D. de petit. hæredit.*

BENTIUS CELSUS, TITUS AUFIDIUS, OENUS SEVERIANUS, CONSULES VERBA FECERE DE IIS QVAE IMPERATOR CAESAR TRAJANUS PARTHICI FILIUS DIVI NERVAE NEPOS, HADRIANUS AUGUSTUS IMPERATOR, MAXIMUSQVE PRINCEPS PROPOSUIT, QVINTO NONAS MARTIAS, QVÆ PROXIMÆ FUERUNT, LIBELLO COMPLEXUS, QVID FIERI PLACEAT.

Paulò aliter faſti Conſulares,

IMP. CAES. DIVI TRAJANI PARTH. F. TRAJANUS

HADRIANUS AUG. P. M. TR. P. XII. XIII. COS.

P. JUVENTIUS CELSUS. II. Q. JULIUS BALBUS.

EX K. MART. T. AUFIDIUS FRONTO. ARRIUS SEVERIANUS.

En qvatuor Conſulum nomina, qvi verba faciunt de his, qvæ Princeps libello complexus eſt. Priores Duo Ordinarii Conſules, poſteriores Suffecti. Ex qvo videmus in publicis monumentis nomina Conſulum, qvi Ordinarii annum inchoaſſent, licèt abiiſſent Magiſtratu, primo loco inſcribi ſolere, & ſecundo Suffectorum, qvi Conſulatum gererent. Primi enim Conſules majoris dignitatis erant: poſteriores plerumqve ignorabantur, ideoqve Conſules

ſules minores appellati, *καὶ διὰ τοῦτο σμικροτέρους σφᾶς ὑπάτους ὑπεκάλουν* (t).

De Honorariis hoc unum addiderim ex Dione, qvòd ſi Ordinarii aliqvando vel Suffe-cti fierent, Honorarius Conſulatus in dignitatis hujus ordine non numerabatur (u). Primus tamen omnium Severus Imperator, cùm Plautiano honores Conſulares tribuiſſet, *ὑπατευτικὰς τιμὰς*, id eſt Conſulatum Honorariũ, eumq́; poſtea Conſulem faceret, iterum Conſulem dixit, *δεύτερον ὑπατεύσαντα*. Hunc Plautianum in ſecundis Conſularibus nominatum Herodianus ait (x), *ἔν τε τοῖς δευτέροις ὑπατεύσασιν*. Qvod de Honorario Conſulatu accipiendum non eſt, cùm hoc inter magnas Plautiani felicitates, qvæ hominem ad Imperii cupiditatem inflammarent, recenſeatur; ſed qvòd eum obtinuit locum, qvi daretur iis, qvi ſecundùm Conſules fuiſſent, qviqve Honorarios omnes antecederent (y). De Conſularibus, qvos hîc à Provinciæ Rectoribus ſeparo, ſatis ſit notaſſe eos appellari, qvi Conſulatum geſſiſſent, atqve inter Conſulares potiorem eſſe eum, qvi prior Conſul fuit, etiamſi poſterior bis Conſul fuisſet (z).

(t) *Dio lib. 48* (u) *Dio lib. 46.* (x) *lib. 3.* (y) *l. 4. C. de Conſulib. & non ſparg. pecun.* (z) *l. 1. C. eod.*

CAP. XIV.
De Vacantibus & Honorariis.

DIgnitatum ordinem hunc eſſe monuimus, ut primus ſit eorum, qvi in actu poſiti ſunt, ſecundus Vacantium, tertius Honorariorum. Vacantium verbum à militia traductum eſt; nam Vacantes milites in unum pugnæ laborem reſervati, immunes operum militarium erant, & hujusmodi Vacatio à Centurionibus redimebatur. *Flagitatum*, ait Tacitus (a), *ut Vacationes præſtari Centurionibus ſolitæ redimerentur. Namq; gregarius miles ut tributum annum pendebat.* Deinde, *tum locupletiſſimus qvisqve miles, labore ac ſævitia fatigari, donec vacationem emeret.* Hoc tandem munus Vacationis porrectum à Principe ad Vicarios, Comites, Tribunos Vacantes, qvi aliqvo merito antegeſtæ adminiſtrationis, majoris dignitatis infulas meruerunt. Sic Primicerius Notariorum peracta adminiſtratione fit *Magiſter Officiorum* Vacans: Primicerius domeſticorum Tribunus Vacans (b): ut apud Caſſiodorum legitur illuſtratus Comitivæ domeſticorum, & Comitiva primi ordinis vacans.

(a) *Tacit. 1. Annal. & 1. Hiſtor.* (b) *Cujac. ad l. 1. C. ut dignit. ord. ſervet.*

cans (c). In Novella Theodoſii & Valentiniani (d), ſunt Vacantes Illuſtres per omnes Provincias: & Vacantes Tribuni apud Amm. Marcellinum (e). Vacantes autem dicuntur adſcriptitii & allecti, ut etiam Honorarii: utrius-qve enim dignitas Codicillis data eſt. Hinc Vacantes Codicilli (f), Honorarii Codicilli (g), & allectionis honor (h). Alexander Severus jurejurando conſtringit, ne qvem adſcriptum, id eſt vacantem haberet (i): qvod de ſupernumerario milite, qvi in numeros referebatur ad commoda tantùm percipienda, Caſaubonus interpretatur. At Commodus, cùm allectionibus innumeris innumeros Prætorios miſcuiſſet, Senatus-Conſultum Pertinax fecit, juſſitqve eos, qvi Præturas non geſſiſſent, ſed allectiones accepiſſent, poſt eos eſſe, qvi verè Prætores fuiſſent (k). Vacantes ζωστοὶ, Honorarii ἄζωστοι. Vacantes præcincti honore otioſi cinguli (l), & qvietæ dignitatis (m). Atqve una hæc maximè differentia eſt inter Vacantes & Honorarios. Hi enim nullum cinguli honorem conſecuti, ſolo Principis beneficio nitun-

(c) *6. variar. 12.* (d) *de Tironib.* (e) *lib. 16. & 18.* (f) *Caſſiodor. 6. variar. 10.* (g) *Tit. C. T. de honorar. Codic.* (h) *l. 10. C. T. de Prætorib. & Quæſtorib.* (i) *Lamprid. in Alexandr.* (k) *Capitolin. in Pertinac.* (l) *l. fin. C. de primicer. & ſecundic.* (m) *Caſſiodor. 6. var. 10.*

tur. At Vacantibus otioſi cinguli honore præcincta dignitas eſt (n), de qva Sidonius (o): *Avienus ad Conſulatum felicitate, Baſilius virtute pervenerat.* Deinde, *cinctus Avienus: Baſilius diſcinctus.* Avienus inter Ordinarios aut Suffectos Conſules: Baſilius inter Honorarios. Idem Sidonius: cinctis jura, diſcinctis privilegia (p).

Vacantibus autem, ut allectionis beneficio utantur, adjicienda eſt prærogativa militiæ: *Hac qvippe relaxari divalia conſtituta voluerunt, qvos Caſtrenſis honor illuminat*, ait Symmachus (q). Si igitur & hoc inſigne detulerit, qvod Annonarum & evectionum cumulabit adjectio, prono curſu in Conſulares legetur. De hac militiæ prærogativa Vegetius (r): *Primipili Centurio, poſtqvam in orbem omnes cohortes per diverſas adminiſtravit Scholas in prima cohorte, ad hanc pervenit palmam, in qva ex omni legione, infinita commoda conſeqvitur: ſicut Primicerius in Officio Præfecti Pretorio, ad honeſtum qvæſtuoſumq; pervenit gradum. His enim multiplicantur annonæ, qvi in actu ſunt, qvæ illis etiam Vacantibus tribuuntur, qvas Honorarii nullas habent.*

Inſignis locus eſt apud Syneſium (s) de Vacantibus, qvem Clariſſimus Bignonius in Se-

nat

(n) *Caſſiodor. 6. variar. 12.* (o) *l. 1. ep. 9.* (p) *l. 5. ep. 7.* (q) *l. 7. ep. 95.* (r) *lib. 2. c. 21.* (s) *ep. 67. ad Theotimum.*

nat. Pariſ. fiſci Patronus, pro ſua humanitate mihi indicavit. περινοστοῦσί τινες βακαντίβοι παρ' ἡμῖν. ἀνέξῃ γάρ μου μικρὸν ὑποβαρβαρίζοντος, ἵνα διὰ τῆς συνηθεστέρας τῇ πολιτείᾳ φωνῆς, τὴν ἐνίων κακίαν ἐμφατικώτερον παραστήσαιμι. οὗτοι καθέδραν μὲν ἀποδεδειγμένην ἔχειν οὐ βούλονται· οἵγε τὴν οὖσαν ἀπολελοίπασιν, οὐ κατὰ συμφορὰν, ἀλλ' αὐθαίρετοι μετανάσται γενόμενοι. καρποῦνται δὲ τὰς τιμὰς, ἐκεῖ περινοστοῦντες, ὅπου κερδαλεώτερον. Qvod ſic Interpres. *Oberrant nonnulli apud nos Bacantibi: feres enim me paululùm barbara qvadam dictione utentem, ut per vocem uſitatiorem Reipublicæ, oſtendam nonnullorum improbitatem ſignificantiùs. Ii nolunt habere ſedem ratam & conſtitutam, qvi qvidem reliqverunt ſuam Eccleſiam, non qvadam calamitate, verùm voluntarii errones ſunt: fruuntur honoribus illuc oberrantes, ubi major qvæſtus.* Corrupta eſt Syneſii lectio, & pro βακαντίβοι legendum βακάνται, qvod eſt Vacantes. Suidas, βακάντης ὁ σχολαστὴς qvæ dictio uſitatior in dignitatibus, qvæ Bacantibos non agnoſcit. Optimè Syneſius otioſos Epiſcopos Vacantibus otioſis confert; utriqve enim in otio cum dignitate. Comites Vacantes non vult Imperator ullam in publicis ſalutationibus injuriam pati. *Licèt enim*, ait, *unum nomen ſit*, (lego *vanum*) *tamen eſt meritis æſtimandum* (t).

D 5 Hono-

(t) *l. 1. C. T. de comitib. vac.*

Honorarii Tituli Dignitatum nullo laborioſo adminiſtrationis actu acqviruntur (u): & ſunt umbræ & nuda nomina, qvæ plerumqve per Suffragia mercabantur (x); ſolum lucrati honorem, manentes in antiqva fortuna (y); maximè in Provinciis. Sunt enim & honorati Provinciarum (z), ut Vacantes, & honorati Corporum & artificum. Nam honorarii inter naviculari os inveniuntur(*), & honoratos vitæ ſordidæ & furtorum reos Lampridius narrat (a): apud qvem legendum putat Caſaubonus *inhonoratos. Qvomodo enim*, inqvit, *honoratus iſte, ſi homo vitæ ſordidæ? nec poteſt*, ait, *referri ad loci dignitatem, qvàm in Republica occuparet; patet enim omni munere civili fuiſſe immunem*. Vulgatam retineo, qvæ pura eſt, & duplicem Caſauboni errorem rejicio. Primùm in lectionis depravatione: nam honorati qvilibet, imò etiam & Illuſtres, & in actu poſiti, vitam ſordidam agere poſſunt, & furtorum & peculatus rei peragi. Nec mirum ſi Provinciæ honorarius iſthoc vitio laborarit, qvi per ambitionem nimiam ad militiam aſpiravit, ut liberiùs furaretur. Nam *vacantes milites, per latrocinia & raptus. aut miniſteriis ſervilibus militare munus exer-*

(u) *l. 187. C. T. de decurionib.* (x) *l. 2. C. T. de honorar. Codicill.* (y) *Novell. 70.* (z) *l. 1 C. T. de Offic. judic. civil.* (*) *l. 4. C. T. de navicular.* (a) *in Alexandr.*

exercebant, ait Tacitus (b). Alter error eſt in eo, qvòd honoratos Provinciales omni munere civili immunes, aſſerit Caſaubonus. Nam qvi honorati ſunt, manent ſub antiqva fortuna, & ſolum honorem ita lucrantur, ut alios Curiales dignitate præcedant, nec tamen conſvetis Curiæ functionibus liberantur (c). Qvod ita accipiendum Julianus Anteceſſor docuit, *ut Curialis homo, ſi Præfectoria dignitate potitus eſt, ſiqvidem honoraria, manet in ſua conditione: ſin autem re vera Præfecturam geſſit, vel Magiſterium militiæ, Curiæ nexibus liberatur.*

Nos ad Vacantes & honorarios Corporum & Artificum revertamur, de qvibus Honorius & Theodoſius conſtituunt (d), ut Vacantes & nulla Veterum diſpoſitione ullius corporis ſocietate conjunctos, Curiæ atqve Collegiis ſingularum urbium ſubjugari.

Licèt autem Vacantes honorariis præferantur, honorariorum tamen dignitas antiqvior eſt qvàm Vacantium. Nam Macro & Laco, qvi mandatum Tiberii in Sejanum executi ſunt, variis honoribus à Senatu affecti: huic qvidem Qvæſtores, illi verò Prætorios tribuerunt; qvos illi Sejani territi exemplo, honores repudiarunt: καὶ τιμὰς Λάκωνι μὲν τὰς τῶν τεταμιωκότων. Μάκρωνι δὲ τὰς ἐστρατηγηκότων ἔδωκεν. τὰ

(b) *1. hiſtoriar.* (c) *Novell. 70.* (d) *l. 179. C. Th. de decurionib.*

τὸ γὰρ παράδειγμα σφᾶς ὑπόγυιον ὂν ἐθορύβει (e).

Vacantes & honorarii præſentes, ſunt qvi in Comitatu Principis erant, atqve utriqve vel præſentes, vel abſentes, allecti dicebantur. Vetus lapis: ALLECTUS INTER PATRICIOS (f). ALLECTI CONSULARES (g). INTER ALLECTOS VELUT EXCONSULARES HABITI (h). ALLECTUS INTER PRÆTORIOS ET TRIBUNOS (i). INTER QVAESTORIOS. ALLECTUS IN ORDINE SENATORIO A TI. CLAUDIO CAESARE AUGUSTO (k). ALLECTUS A D. TRAJANO IN SPLENDIDISSIMUM ORDINEM (l). Ex qvibus videmus omnes omnium Dignitates à Vacantibus & Honorariis titulo tenus acqviſitas, Patriciorum, Conſularium, Præfectorum, qvæ qvidem nihil aliud niſi purum honorem conferebant, qvi augebatur, ſi adminiſtrationis merito & in ipſo cingulo vacantes deſignarentur (m). Atqve hi honores excogitati ad ſumptus vitandos, qvibus ſine magna fortuna ſufficere facile non fuit. Qvod Caſſiodorus

(e) *Dio lib. 58.* (f) *393. 6.* (g) *l. 5. C. T. de agent. in reb.* (h) *l. 8. C. T. de domeſtic. & protector.* (i) *389. 2.* (k) *458. 6.* (l) *390. 5.* (m) *Novell. 70.*

dorus in formula Vacantium Procerum nobis demonſtrat (n). *Qvid, inqvit, ſi expenſas Conſulatus pauper Nobilis expaveſcat? Sapientia clarus Præfecturæ neſciat ſuſtinere moleſtias?* Rectè ergo Sidonius geſtos honores in actu felicitati, adumbratos virtuti tribuiſſe mihi videtur (o).

Cap. XV.

De Dignitatum Societate & Adæqvatione.

VAriis Dignitatum gradibus ornati ſunt non Magiſtratus ſolùm Civiles, Palatini & Militares: ſed & ii, qvi apud eos aut cum eis varia Officia exercuerunt, etiam ſine poteſtate & imperio: ut Senatores pleriqve omnes Clariſſimi ſunt, & Clariſſimatus dignitas pro Senatoria ut plurimùm uſurpatur (p). Tribuni Prætoriani & Notarii ſunt Clariſſimi, ut Comites Provinciarum, qvi illarum Rectoribus adſidebant, aliiqve Comites omnes minores, qvi ex minori laterculo emittuntur, ubicumqve illi militarunt, Clariſſimi habentur (q).

Inter

(n) *lib. 6. var. 9.* (o) *lib. 1. ep. 9.* (p) *lib. 1. C. de eqveſtri dignit.* (q) *l. 3. C. de Offic. omn. judic.*

Inter Palatinos, qvi verſati ſunt annis viginti in Scriniis memoriæ, Epiſtolarum, libellorum, hi inter Conſulares allectos computantur, eumqve honorem vel apud Rectorem Provinciæ, vel in cœtu ampliſſimi Senatus obtinent, ex conſtitutione Honorii & Arcadii (r). Decemprimi poſt Primicerium, in utraqve ſchola, domeſticorum & protectorum, Senatoriam dignitatem veluti inter Conſulares adipiſcuntur, inter Allectos, ſuntqve Clariſſimi Senatores (s). Præpoſiti laborum, ad ſimilitudinem Decemprimorum, Clariſſimi inter Allectos ut ex Conſularibus habentur (t), id eſt qvaſi Provinciarum fuerint Conſulares. Primicerii qvoqve Privilegiis largitionalis Officii funguntur, ut Primicerius Officii privatarum, & alii qvatuor reliqvorum Primicerii Scriniorum, ex Conſularibus inter Allectos erant (u). Decuriones etiam Palatii inter Duces numerantur, qvod interpretor inter Duces, qvi Clariſſimi ſunt, & in ampliſſimo ac venerabili ordine inter Allectos & immunes, à Senatoris deſcriptione habentur (x). Comes ſacri Stabuli Clariſſimus eſt (y), Princeps Scholarum agentium

(r) *l. 7. & 8. C. T. de proxim. comitib. diſpoſition.*
(s) *Cujac. ad leg. 2. C. de domeſtic. & protectorib.*
(t) *l. 1. C. T. de præpoſit. labor.* (u) *l. 24. C. T. de Palatin. ſacr. larg.* (x) *l. 1. C. T. de decurionib. & ſilentiar.* (y) *l. 3. C. T. de eqvor. collat.*

tium in rebus (z): Comites ordinis ſecundi Provinciarum agentium in rebus (a), qvi ſecundum inter Notarios gradum adepti ſunt (b).

Inter Milites verò Clariſſimorum honore potiuntur Tribuni & Comites rei Militaris ordinis ſecundi (c). Nam ex militaribus judicibus inferioribus, & minoris laterculi ſunt, Tribuni ſcilicet minorum cohortium, ſeu numerorum. Tribuni omnes laticlavii Clariſſimi ſunt (d): ut Principes & Præpoſiti ſeu Præfecti caſtrorum honorati Comitiva dignitate (e), & Duces limitum non pauci.

Inter ſpectabiles, varii etiam dignitatum gradus fuére: nam alii Vicariis, alii Proconſulibus æqvantur. Rectores Provinciarum, ſi Comites primi ordinis eſſe meruerint, Vicariæ dignitatis privilegiis fruuntur poſt depoſitam adminiſtrationem (f): ut qvi primi ordinis meruerint Comitivam, eorum qvi ſunt Exvicariis honore potiuntur (g). At verò qvi Conſularitatis functi ſunt dignitate, Comitibus

Ita-

(z) *l. 2. C. de Comitib. conſiſtorian.* (a) *Novell. 7.* (b) *Ammian. Marcel. lib. 29.* (c) *Cujac. in paratitl. C. de Offic. Tribun.* (d) *l. 4. C. de teſtament. milit.* (e) *l. 2. & 3. C. de Offic. militar. judic.* (f) *l. 1. C. T. de Comitib. qvi Provinc. regunt.* (g) *l. 1. C. T. de Profeſſorib. qvi in urb. conſt.*

Italicianorum & Gallicianorum præferuntur (h): Atqve hi ſunt Conſulares Provinciarum. Qvi autem fuerint iſti Comites Italiciani, & Galliciani, qvorum nomina ab Honorio & Theodoſio produntur (i), diu dubitavi: eosdem tamen Hiſpaniarum Comites credo, ad qvos leges variæ ſcriptæ ſunt in utroqve Codice (k). Nam Duces & Comites qvibus regendæ militiæ cura commiſſa eſt, in ripis & limitibus ut plurimùm conſtituebantur: & Riparenſibus imperabant (l). Hinc Comites duo in Hiſpania conſtituti, unus Italicenſibus, alter Gallicianis. Divi fratres Verinæ Italicenſi reſcripſerunt, ſuam mutare ſententiam neminem poſſe (m). Italicenſes dicti ab Italica urbe, à Scipionibus in Hiſpania condita. Qvod Hadrianus, qvi in Itala Urbe natus erat (n), in oratione, qvam de Italicenſibus in Senatu habuit, clarè demonſtrat. Et Plinius inter oppida Hiſpalenſis Conventus, Italicam numerat (o): Ιταλικὴ πόλις Ιβερίας, τὸ ἐθνικὸν Ιταλικήσιοι ait Stephanus. Et Ptolomæus (p): *Juxta Luſitaniam*

(h) *l. 1. C. T. de Conſularib. & Præſidib.* (i) *d. l. 1.* (k) *l. 6. C. de ſervis fugitiv. l. 14. C. de fid. inſtrum. lib. 3. C. T. de matern. bon. lib. 1. C. T. de accuſat.* (l) *l. 18. C. T. de re militar.* (m) *l. Divi. D de pœnis.* (n) *Agel. lib. 16 cap. 13. Spartian. in Hadrian.* (o) *lib. 3. cap. 1.* (p) *lib. 2. cap. 4.*

taniam tenent Tarditani urbes plurimas, in quibus Lælia, & Italica, & Gallicia ad Luſitaniam ſpectat (q): *utraqve in ultimis Hiſpaniarum finibus ſita.* Comites duos Hiſpania habuit, ſeu limitum Duces, qvi Conſularibus & Præſidibus poſtponuntur, poſt depoſitam adminiſtrationem, niſi Vicariorum honore, ut Conſulares & Præſides cumulentur.

Inter Conſulares, & Principes Agentium in rebus, qvi prior dignitatis locum occuparit, potior habetur (r). Ut Agentes in rebus, qvi Ducenæ dignitatis meruerunt Principatum, eorum qvi Vicariam gerunt Præfecturam honore potiuntur (s): ut Aſſeſſores, qvi primi ordinis Comitiva Agentibus in rebus adſident, poſt militiam inter eos, qvi Vicariam Præfecturam adminiſtrarunt, numerantur (t). Sed qvi ex numero Ordinariarum Poteſtatum, ſeu Conſularis Adminiſtrationis, ſeu Præſidalis, aut etiam Exproconſulibus honorarios impetraverint Codicillos, poſt Vicarias Poteſtates habentur. In honoribus enim hic ordo ſervatur, ut qvorumcunqve Codicillariæ dignitates, iis qvi inſignia adminiſtrationis geſſerunt, non præferantur (u).

E Co-

(q) *lib. 2. cap. 6.* (r) *l. 10. C. T. de Agentib. in reb.* (s) *l. 21. C. T. de Agentib. in reb.* (t) *l. 1. C. T. de Comitib. qvi Illuſtrib. Agentib.* (u) *l. 7. C. T. de honorar. Codicil.*

Comites, qvi Provincias regunt, adminiſtratione civili, ſi primi ordinis meruerint Comitivam, Vicariæ dignitatis privilegiis fruuntur (x). Et Primicerius Notariorum, Vicariis anteponitur, eodemq́ve honore atqve eodem ordine, ſeqvens Primicerium Tribunus ac Notarius perfruitur; alii verò Notarii Vicariis æqvantur. Notarium tamen Primicerium in numero Proconſulum Imperatores habuerunt: Et qvi Tribunatum hujus nominis ſortitus eſt, Orientis ſive Ægypti Comitiva videtur infulas conſecutus: Tribuni reſidui ordinis Vicariis exæqvantur (y).

Ex Palatinis, Magiſtri Scriniorum præferuntur Vicariæ Poteſtati (z); & Comites Conſiſtoriani Proconſulibus æqvantur, atqve inter Spectabiles numerantur. Hi tranqvillitatis Principes vocantur, maximorum culmina dignitatum adepti (a); ut Notarii Principis Cubicularii omnes, atqve Excubiculariis (b). Sunt etiam Spectabiles Comites & Tribuni Scholarum (c), qvi & Præpoſiti divinis epulis adhibentur: atqve cum iis Tribunus etiam & Comes ſacri Stabuli, qvi primùm Clariſſimus, & Cu-

(x) *l. 1. C. de Comitib. qvi Provinc. reg.* (y) *l. 1. 2. & 3. C. T. de primicer. Notarior.* (z) *l. 1. C. T. de Magiſt. Scrin.* (a) *l. 1. C. T. de Comitib. conſiſtorian.* (b) *l. 12. C. de dignitatib.* (c) *Novell. Theod. & Valent. 45.*

Cura Palatii, ſi primi ordinis Comitivam cum Præpoſitura meruerint. Comites qvoqve Ægypti, vel Ponticæ Diœceſeos, parem habent dignitatem (d). Primicerius domeſticorum eodem honore potitur, qvo ii, qvi Ducatus geſſerunt, & inter Spectabiles habentur (e). Spectabiles ſilentiarii ſunt (f), ut omnes primi ordinis Comites (g). Magiſter Officiorum & Comes rei privatæ aliqvando inter Spectabiles fuére (h): Archiatri ſacri Palatii primi ordinis Comites inter Vicarios taxantur (i).

Ex militaribus primi mihi inter ſpectabiles videntur, Tribuni ſive Præpoſiti Militiæ, qvi propriè Tribuni Militares, qviqve alii ſunt ab iis, qvi numeros agunt, & inter Clariſſimos recenſentur (k). Atqve hi Comites Militum, in militaribus negotiis, Vicariis Præfecti Prætorio anteponuntur, ut Vicarii illis in civilibus. Qvòd ſi ſocietas in judicando contigerit, priori loco Vicarius ponitur, & Comes adjunctus accedit (l). Qvi honorarios Magiſtri Eqvi-

 tum

(d) *l. 1. C.T. de comitib. & Tribun. Scholar.* (e) *l. 11. C. T. de domeſtic. & protectorib.* (f) *l. 30. §. fin. C. de inoffic. teſtam.* (g) *l. 16. C. T. de cenſitorib. & peræqvatorib.* (h) *l. 35. C. T. de curſ. public. & l. 7. C. T. ad leg. Jul. repetund.* (i) *l. 1. C. T. de Comitib. archiatr.* (k) *Novell. Theod. & Val. 13. §. 3.* (l) *l. 1. C. de Offic. Vicar.*

tum obtinuit codicillos, ei idem locus præſtatur, qvi Proconſulatus adornatis datur (m).

Illuſtrium dignitate decorantur ii, qvos ſupra enumeravimus (n), qvibus adjicere poſſumus Notarios Illuſtres, qvi ſi ad Illuſtratum vel Vacantem meruerint pervenire, omnibus anteponuntur, qvi Illuſtratibus ſunt codicillis ornati (o). Stelicho, cùm ad ampliſſimam poteſtatem evectus eſſet, filio qvi ei unicus erat, hanc dignitatis metam ſtatuit, ut ad Officium Tribuni Notariorum provectus, nullam aliam poteſtatem acqvireret (p). Tribuni Notariorum ſunt ceteris in Officio Præpoſiti, & ad Imperialia ſecreta pertinent (q). Sunt & Duces qvidam Illuſtres, & Comites, de qvibus nos plura, cùm de illorum Officiis agemus.

CAP. XVI.
De Minoribus & infimis Dignitatibus.

DE mediis & inferioribus dignitatibus nihil addo ad ea, qvæ ſuperiùs attigi. Infimas dignitates etiam puto eorum, qvibus aliqva cura commiſſa eſt; qvalis fuit pro-

(m) *l. 4. C. T. de honorar. codicill.* (n) *cap. 10.* (o) *Caſſiodor. 6. var. 16.* (p) *Zoſim. lib. 5.* (q) *l. 12. C. de excuſationib. muner.*

procuratio ludorum, qvæ inter dignitates computatur (r), & Dignitas Ducenaria, Centenaria, Biarchia (s) Circitoria (t). Infimis etiam adſcribo Dignitates municipales decurionum (u), illasqve honorarias, qvas ſuffragio Præſidum aut Rationalium adepti ſunt (x); qvibus præferuntur ii, qvi judicio Principis honorarias illas dignitates in municipiis conſecuti ſunt (y). At Officia Magiſtratuum, qvæ illorum mandata exeqvuntur, ut Miniſteriani, Magiſteriani, Commentarienſes, & alia hujusmodi, dignitatem non habent, ſed ſunt adminicula dignitatum (z).

Cap. XVII.

De Conſiſtorianis Comitibus.

Comites primùm ii dicti ſunt, ante Auguſti tempora, qvi Conſules, Proconſules, aut Prætores peregrè comitabantur, in negotiis publicis obeundis, tanqvam

(r) *Tacit.13.Annal.* (s) *l. 1. C. de Offic. Magiſt. Offic.* (t) *l. 2. C.T. de fil. milit. appar.* (u) *l. eum qvi. D. de decurionib. & l. 1. D. de albo ſcrib.* (x) *l. 3. C. T. de honorar. Codicill.* (y) *l. 2. D. de alb. ſcrib.* (z) *l. 13. C. de erogat. militar. annon.*

qvam Adminiſtri, Adjutores, Adſeſſores, & Conſilii ac rerum participes habentur (a). Hac de re unum M. Tullii locum adfero: *Mea qvidem ſententia*, inqvit, *A. Gabinius belli maritimi rerumq́ gestarum Comes Cn. Pompejo adſcribitur* (b). In antiqvis inſcriptionibus legitur Comes Tiberii Cæſaris Auguſti.

SEX. PALPEJO. LEG. TI. CLAUDI
CAESARIS AUG. PRO. COS
COMITI. TI. CAESARIS. AUG
DATO. SUB. DIVO. AUG. C. 447.4.

Idem Tiberius Imperator in Germaniam iturus legit Comites (c), qvos Otho multis è Magiſtratibus, magnam Conſularium partem, non participes, aut Miniſtros bello, ſed Comitum ſpecie ſecum expedire juſſit (d) Veſpaſianus in peregrinatione Achaica, Neronis Comes fuit, cùm nullis antea honoribus perfunctus eſſet (e). Alia etiam Comitum ſignificatio fuit, in perſonis privatis: Comitem enim dixerunt, qvi matrifamilias ſubſerviret, illamq́ve comitaretur, aut ſeqveretur (f). Qvod Plautus obſervat; nam cùm Alcumena ob probri ſuſpicionem divertere à viro vellet:

Ju-

(a) *l. 5. D. de Offic. adſeſſ.* (b) *pro leg. Manil.* (c) *Tacit. 1. Annal.* (d) *Tacit. 1. hiſtor.* (e) *Sveton. in Veſpaſian. c. 4.* (f) *l. 15. omnemq́ D. de injur.*

Juben', ait, mihi ire Comites?
Ibo egomet, & Comitem mihi pudicitiam duxero (g).

Miniſtri etiam Magiſtratuum in illorum Comitatu eſſe dicebantur. Sed à temporibus Auguſti ad Conſtantinum, qvi in conſilium Principis aſſumpti erant, honorem conſecuti ſunt, ſine certo nomine dignitatis: & cùm illi circa latus Principis agerent, honor delatus, finem certi temporis aut loci non habebat (h), illiq; circa Principem occupati dicebantur; ut de Menandro Arriano Ulpianus refert (i). In veteri lapide invenio Conſiliarium Auguſtorum, Romæ.

Q. VAL. POSTIMIO ROMULO
PROC. AD. BONA. DAMNATORUM.
CONSILIARIO. AUGG. 458. 7.

Nam in Conſilium adſidere, aut in Conſilio eſſe dicebantur. *Pater meus*, ait Celſus (k), *referebat, cùm in Conſilio eſſet Ducenii Veri Conſulis, itum in ſententiam ſuam.* Unde Conſilium Principis nuncupatum, qvod poſtea Conſiſtorium. Spartianus clarè, in Hadriano. *Cauſas*, inqvit, *Romæ, atqve in Provinciis freqventer audivit, adhibitis Conſilio ſuo Conſulibus atqve Prætoribus, & optimis Senatoribus.* Magiſtratuum qvoqve

(g) *in Aulular.* (h) *l. juriſperitos. D. de excuſationib.* (i) *l. verum. §. ex facto. D. de minorib.* (k) *l. pater. D. de leg. 2.*

Adſeſſores Conſiliarii vocati (l); qvi Comitum nomen retinuerunt (m), & in commentarium Principis referuntur: nos dicimus, couchez ſur l'eſtat (n), qvorum præfinitus erat numerus, qviqve omnes juris ſtudioſi fuerunt (o).

Hoc tandem Comitum nomen tractum eſt ad Conſiſtorianos, qvi Principi in Conſiſtorio adſidebant. Conſiſtorium enim locus eſt, in qvo, qvi in Conſilio Principis erant, conſiſtunt. Qvod novum verbum eſt, qvodqve ab Auditorio aliqvatenus differre puto. Nam in Conſiſtorio Principis, & publicæ res, & privatorum tractantur: in auditorio cauſæ tantùm agebantur, & Princeps ſententiam dicebat (p). In utroqve Conſiſtoriani Comites conſilium præbebant, maxima culmina dignitatum conſecuti (q), τὴν ἀξίαν τοῦ ὑψηλοῦ βήματος (r). Illuſtrium Virorum ſupremi & ultimi (s).

Ut vero dignitatum gradus varii, ſic etiam Comitum tripartiti fuerunt à Conſtantino introducti (t). Inter qvos Conſiſtorianos Comites, primi ordinis omnes fuiſſe, Caſſiodorus do-

(l) *Capitolin. in Peſcennin.* (m) *l. diem functo D. de Offic. adſeſſor.* (n) *l. abeſſe D. ex qvibus cauſ. major.* (o) *l. 1. §. ſed & ſi Comitem. & l. 4. D. de var. & extraord. cog.* (p) *l. minor. §. 1. D. de minorib.* (q) *l. 14. C. de excuſationib. muner.* (r) *Novell. 13.* (s) *l. 2. C. ut dignit. ord. ſervet.* (t) *Euſeb. de vita Conſtantin. cap. 4.*

docet (u). *Comitivam*, inqvit, *primi ordinis largimur*, *ut Conſiſtorium noſtrum ingrediaris*. Inter hos primi ordinis Comites aliqvam differentiam conſtituo, Nam aliis Conſiſtorium Principis ingrediendi facultas conceſſa eſt; aliis deliberandi; alii etiam fuerunt Comites ordinis primi in Conſiſtorio; alii ordinis primi intra Conſiſtorium, ut inſcriptiones veteres probant (x), Romæ,

MEMMIO. VITRASIO. ORFITO. V. C.
NOBILITATE. ACTIBUSQVE. AD.
EXEMPLUM
PRAECIPUO. PRAEFECTO. URBI.
PROCONSULI
AFRICAE. COMITI. IN. CONSISTO-
RIO
ORDINIS. PRIMI. 438. 1.

Alia etiam Romæ.

SATURNINO. SECUNDO. V. C.
PRAESIDI. PROVINCIAE AQVITA-
NICAE
MAGISTRO. MEMORIAE. COMITI.
ORDINIS
PRIMI. PROCONSULI. AFRICAE.
ITEM
COMITI. ORDINIS. PRIMI. INTRA
CONSISTORIUM. 465. 8.

Comites in Conſiſtorio, qvod Suidas θεῖον συνέδριον

(u) *lib. 1. var. 12.* (x) *vid. inf. cap. 45.*

νέδριον vocat, multis negotiis intereſſe pote-rant. Ut ſi legati adirent Principem, & audi-rentur; ſi Princeps de cauſis privatorum co-gnoſceret. Qvod & hodie in Regio Conſiſto-rio obſervatur, ut Comites Principis alii oper-ti ſedeant, alii ſtent, aperto capite, qvi diſpi-ciunt negotia aut inqvirunt. Pleriqve qvibus jus ingrediendi datum eſt, atqve hi omnes ſunt Comites primi ordinis in Conſiſtorio. At verò qvi ex iis ſunt Comites intra Conſiſtorium ſa-crum, hi arcanis Principis intereſſe meruerunt, *in contubernium Imperatoriæ Majeſtatis adſciti*, ut Spartianus loqvitur (y). Nec moveri debe-mus, qvòd Orfitum Præfectum urbi, Comi-tem ordinis primi in Conſiſtorio legimus, & non intra Conſiſtorium. Nam qvi de Conſi-ſtorio diſcedebant, intra Conſiſtorium Comi-tes eſſe non poterant (z): ut Orfitus, qvi Con-ſtantii imperio urbis Præfectus, ultra modum delatæ dignitatis ſe intulit inſolenter, qvo ad-miniſtrante ſeditiones concitatæ ſunt graves (a): ac tandem in exilium ille actus à Valentiniano Imperatore revocatus, patrimonii redintegra-ta jactura, remiſſus eſt in lares (b).

Valeriani Imperatoris Conſiſtorium Vopi-ſcus depinxit, ex libris Acholii, qvi Magiſter admis-

(y) *in Hadrian.* (z) *l. 2. C. T. de Primicer. & No-tar.* (a) *Ammian. Marcel. lib. 14.* (b) *Idem lib. 27.*

admiſſionum illius Principis fuit. *Cùm in arrogatione Aureliani*, inqvit (c), *conſediſſet Valerianus Auguſtus, in Thermis apud Byzantium, præſente exercitu, præſente etiam Officio Palatino, Adſidentibus Memmio Fuſco, Conſule Ordinario, Bebio Macro Præfecto Pratorii, Qvinto Ancario Præſide Orientis: Adſidentibus etiam à parte læva Avulino Saturnino Scythici limitis Duce, Murentio ad Ægyptum deſtinato, Julio Tryphone Orientalis limitis Duce, & Meceo Brunduſino Præfecto annonæ Orientis, & Ulpio Crinito Duce Illyriciani limitis & Thraciæ, & Fulvio Bogo Duce Rhetici limitis: Valerianus Auguſtus dixit*, &c. Probat hic locus Conſiſtorianos Comites conſediſſe: qvod de iis, qvi primi ordinis intra Conſiſtorium erant, intelligendum arbitror. Nam Comites in Conſiſtorio ſtetiſſe ex Epiſtola D. Ambroſii colligo; ille enim *ubi ſedit*, ait, *in Conſiſtorio, ingreſſus ſum, aſſurrexit, ut oſculum daret, ego inter Conſiſtorianos ſteti* (d). Qvare Cujacio aſſentiri non poſſum, qvi ex hoc loco probare nititur, Comites Conſiſtorianos ſtetiſſe, non adſediſſe (e), cùm Acholii authoritas huic ſententiæ omnino reclamet.

CAP.

(c) *in Aurelian.* (d) *ep. 27.* (e) *ad leg. 1. C. de comitib. conſiſtor.*

CAP. XVIII.

De Conſiliariis priorum Principum, qvi Juris-Conſultis præcipuè uſi ſunt.

JUris civilis ſcientiam maximi Viri profeſſi ſunt, qvi & dignitatis ampliſſimæ apud populum Romanum fuerunt (f). Inter hos P. Papyrius leges regias in unum contulit. C. Scipio Naſica, qvi optimus à Senatu appellatus eſt. Q. Mutius, qvi ad Carthaginenſes miſſus legatus, cùm eſſent duæ teſſeræ poſitæ, una pacis, altera belli, arbitrio ſibi dato utram vellet, referret Romam; utramqve ſuſtulit, & ait Carthaginenſes petere debere, utram mallent accipere. Sextus Ælius & frater P. Ælius maximam juris ſcientiam in profitendo habuerunt. Attilius primus à populo ſapiens appellatus eſt. M. Cato Princeps Porciæ familiæ omnium jurisperitiſſimus fuit. P. Mutius & Manilius Conſules fuerunt. Brutus Prætorius. P. Rutilius Rufus Romæ Conſul & Aſiæ Proconſul fuit. Q. Tubero & ipſe Conſul: Alfenus Varus etiam Conſul. Labeo noluit, cùm offerretur ei ab Auguſto Conſulatus, honorem ſuſcipere. Atqve ita juris ſcientia probata eſt,

(f) *l. 2. §. juris D. de orig. jur.*

eſt, ut turpe eſſet illam Patricios & Nobiles Viros ignorare. Qvare Cæſar Julius Jurisperitos familiariſſimos habuit, atqve inter hos Ofilium & Nervam, qvem ſecuti Imperatores ceteri, qvi Jurisperitos in Conſilium ſemper aſſumſerunt. Auguſtus cùm jus diceret, negotio cum Adſeſſoribus ſuis communicabat, καὶ μετὰ τῶν συνέδρων διεσκέψατο (g). Qvos Jurisperitos fuiſſe certum eſt, Comites ſedendi & participes Conſiliorum (h). Hos qvidem Adſeſſores & Conſiliarios Principis Hadrianus συνέδρους καὶ συμβούλους appellavit (i). Qvos Modeſtinus συγκαθέδρους (k). Idem Auguſtus ſorte qvindecim Senatores in Conſilium adhibuit, in ſex menſes: poſtea qvinto decennio, cùm Reipublicæ adminiſtrationem ſuſcepiſſet, petiit à Senatu viginti Conſiliarios annuos: συμβούλους εἴκοσιν ἐτησίους ᾐτήσατο (l). Qvod à Tiberio intermiſſum, cùm in inſulam ſeceſſiſſet, Claudius morem renovavit, de Adſeſſoribus Principis: τοὺς συνέδρους, ἐκλειφθὲν, ἐξ οὗ ὁ Τιβέριος ἐς τὴν νῆσον ἐξεχώρησεν, ἀνενεώσατο (m. Qvod ad Hadriani tempora ſervatum eſt, qvi, ut mos tunc erat, Senatores & Eqvites Romanos in Conſilium vocabat, & Juris-Conſultos, qvos

(g) *Xiphil. in Auguſt.* (h) *l. 7. C. de Offic. Adſeſſor.* (i) *Herodian, lib. 6.* (k) *l. οὐ μόνον. D. de excuſationib.* (l) *Xiphil. in Auguſt.* (m) *Dio lib. 60.*

qvos præcipuos habuit, Julium Celſum, Salvium Julianum, Neratium Priſcum, aliosqve, qvos Senatus omnes probaſſet. Iſte eſt Neratius Priſcus qvem cum Ariſtone Trajanus Imperator ita coluit, ut ei relinqvere Imperium aliqvando cogitarit (n).

Antoninus Pius, qvi poſt Proconſulatum in Conſilio Hadriani diu vixerat, uſus eſt Jurisperitis Vinidio Vero, Salvio Valente, Voluſio Meciano, Ulpio Marcello, & Jaboleno (o). Idem Voluſius Mecianus in Conſilio M. Antonini fuit, de qvo extat Imperatoris reſcriptum hoc honorificum (p): *Voluſius Mecianus amicus noſter & juris civilis præter veterem & bene fundatam peritiam, anxiè diligens.* Idem Imperator cùm & ipſo Meciano, & aliis amicis Jurisperitis adhibitis pleniùs tractaret, Salvii Juliani, qvem amicum & Clariſſimum Virum vocat, ſententiam ſecutus eſt. Uſus eſt tamen præcipuè Cervidio Scævola (q), qvi fuit Severi Imperatoris, & Papiniani Præceptor. Et Severus juris peritiam adeptus, ab Antonino Pio ad fiſci advocationem delegatus eſt, cui in eadem advocatione Papinianus ſucceſſit, qvi & Severi & Caracallæ poſtea Conſilii Princeps fuit, è cujus Schola præcipui juris authores fluxerunt, ex qvo-

(n) *l. fin. D. ſi qvis à parent. manumiſſ.* (o) *Capitolin. in Antonino Pio.* (p) *l. Divi D. de jur. patronat.* (q) *Capitolin. in M. Antonin.*

ex qvorum ſcriptis Pandectæ ſunt compoſiti: atqve ex his pleriqve in Alexandri Conſilio fuerunt. Horum catalogum Lampridius ita refert (r). *Hoc ordine*, inqvit, *Fabius Sabinus Sabini Viri inſignis filius Cato ſui temporis, Domitius Ulpianus, Ælius Gordianus Gordiani Imperatoris pater, Julius Paulus, Pomponius, Alphenus, Africanus, Florentinus, Martianus, Calliſtratus, Hermogenes, Venulejus, Tryphonius, Mecianus, Celſus, Proculus, Modeſtinus.* Deinde addit: *Hi omnes juris Profeſſores diſcipuli fuerunt Papiniani, & Alexandri Imperatoris familiares & ſocii, ut ſcribit Acholius & Marius Maximus.*

Corruptum locum omnes docti obſervarunt, qvi erroris cauſam non aperiunt, qvam hanc ſuſpicor, qvod cùm antea dixiſſet author nullam Alexandrum conſtitutionem ſanxiſſe ſine viginti Jurisperitis, hunc numerum confinxiſſe aliqvem, qvi temporum rationem ignoraret. Nam viginti hìc Conſiliarii numerantur. Sed non agnoſco ſuppoſitos in Lampridio Sabinos. Primùm enim ſupponunt Sabinum Conſularem Virum (s), ad qvem Ulpianus libros ſcripſit, Elagabalum juſſiſſe occidi; & cùm Centurio ſurdior imperari ſibi crederet urbe pellendum, ſalvum evaſiſſe. Nugæ meræ: nemo enim in jure verſatus ignorat, Ulpiani libros

(r) *in Alexandro.* (s) *in Elagabal.*

bros ad Sabinum, unum & qvinqvaginta ſcriptos, ut Pauli libros ſexdecim, Pomponii triginta qvinqve interpretationes Sabini continere. Atqve hunc Maſſurium Sabinum fuiſſe, qvi publicè primus de jure reſpondit. Ulpianus ipſe teſtatur in multis legum inſcriptionibus(t.) Ex qvo conſtat libros ad Sabinum notas eſſe, & explicationes librorum Maſſurii Sabini. Non rejicio tamen Sabinum alium ab Alexandri Conſilio: Nam in Faſtis Conſularibus, offendo Aqvilium Sabinum ſub Caracalla ſecundum Conſulem, qvarto ipſius Imperatoris Conſulatu:

Q. AQVILIUS SABINUS II. SEX. CORNELIUS P. F. ANULLINUS.

Qvem opinor Conſularem illum eſſe, qvem Elagabalus morti deſtinarat.

Gordianum etiam in Conſiliariorum albo retineo, qvi Jurisperitus, & Pater Imperatoris in Lampridio vocatur, qvem ego ſeniorem puto illum, qvi conſulatum geſſit ſub Alexandro. Nam Conſules in Contubernium Imperatoriæ Majeſtatis adſcitos monuimus, & ipſe Gordianus Conſularis ad Proconſulatum Africæ miſſus eſt ex Senatus-Conſulto (u), in qvo Magiſtratu, ad Imperium evectus eſt. Nec me error nominis moratur, qvo Gordianus

(t) *l. 1. de legationib.* (u) *in Capitolin. Gordian. 1.*

nus Ælius appellatur, pro qvo vir magni in literis nominis, reponendum putat Antonius. Scio Gordianos Antonini vel Antonii prænomen uſurpaſſe, ſed illud ſolùm poſtqvam Imperium adepti ſunt. Qvare Seniori Gordiano ſub Alexandri Imperio prænomen Antonii vel Antonini tribuere non auſim, ſed malo Mæcium Gordianum legere, qvi natus eſt ex patre Mæcio. Facilius enim fuit ex Mæcio Ælium facere, qvàm Antoninum vel Antonium, C, in L, commutato, & litera M, deleta; unde factus Ælius. Juvat ſuſpicionem meam Mæcius Gordianus, Gordiani tertii Prætorio Præfectus, qvi gentile illud nomen retinuit (x). Pomponium Alfenum qvi libros Digeſtorum compoſuit à Paulo epitomatorum; Africanum, Mæcianum, Celſum, Proculum eradendos credo, qvorum nullus ad Alexandri tempora vixiſſe legitur. At pro Tryphonio ſcribendum eſt Tryphoninus, ut pro Hermogene Hermogenianus, à qvo Antonius Auguſtinus Codicem Hermogenianum putat dictum fuiſſe librum conſtitutionum ab eodem collectum: ſed hanc conjecturam Hermogeniani Codicis fragmenta deſtruunt, in qvibus ſolæ ferè Impp. Diocletiani & Maximiani leges referuntur. Poſteriorum Principum Juris-Conſultos ignoramus, ad Juſtinianum

F uſqve,

(x) *Capitolin. in Gordian. 3.*

uſqve, qvi tamen peritiſſimi fuerunt, ut reſcripta præcipuè Diocletiani teſtantur.

CAP. XIX.

De Majeſtate Principis, dignitatum omnium fonte.

Dignitatibus Magiſtratuum Principis Majeſtatem annectere incivile non eſt; cùm Majeſtas in Imperio, atqve in omni Principis dignitate poſitâ ſit, & Majeſtas nihil aliud qvàm amplitudo & dignitas appelletur (y). Trebellii Pollionis locus viros perdoctos exercuit, qvorum explicationem ita laudo, ut patiantur rationem meam cum illorum ratione contendere. De Valeriano Juniore Principe ait Pollio (z): *Conſtat de genere, non ſatis tamen conſtat de dignitate; vel, ut alii cœperunt loqvi, de Majeſtate.* Certè qvid ſibi velit Pollio, facilius eſt conjectura qvàm rei veritate aſſeqvi: hoc tamen certum eſt, dignitatem Principis illum pro Majeſtate uſurpare. Num verò Majeſtatis nomen ſub Imperatoribus, alii qvàm Imperatori tributum ſit, dubitari poteſt. Nec eorum ſententiam ſeqvor, qvi de

(y) *Cicer. l. 2. de Invention.* (z) *in Gallienis.*

de alio Magiſtratu, aut dignitate, qvàm de principatu Majeſtatem dictam non putant: nec alias dignitates appellatas Majeſtates, Imperatorum ævo. Nam Majeſtas, ajunt, eſt Imperii dignitas, qvæ in Principem à populo lege Regia, translata eſt. Ego verò dignitatem à Majeſtate ita differre credo, ut ſpeciem à genere. Dignitas authoritatem, Majeſtas potentiam & Imperium habet (a), qvæ majoribus Magiſtratibus communicantur, qvi vices Principis gerere dicuntur. Hinc juris authores, qvi florente Imperio ſcripſerunt, Majeſtatem Magiſtratuum agnoſcunt, ut Paulus, qvi Prætoris Imperii Majeſtatem dixit (b). Idem ille cùm Prætoris album corruptum eſſet à familia, pluraqve delicta eſſe diceret, qvæ in ceteris pro uno facto habentur; hanc rationem addidit, *qvia hîc & contempta Majeſtas Prætoris vindicatur* (c). Ulpianus etiam Majeſtatis crimine eos teneri docet, qvorum opera & conſilio Magiſtratus populi Romani, qvivé Imperium habet, occiditur (d). Qvod & Imperatores ipſi Honorius & Arcadius comprobarunt (e). *Qvi de nece*, ajunt, *Illuſtrium, qvi Conſiliis & Conſiſtorio noſtro interſunt, Senatorumvè cogitarit, nam & ipſi pars corporis noſtri ſunt, ut Majeſtatis reus damnetur.*

(a) *Cic. lib. 2. de Invent.* (b) *l. 11. §. fin. D. de juſt. & jur.* (c) *l. ſi familia. D. de jurisdict.* (d) *l. 1. D. ad leg. Jul. majeſt.* (e) *l. 5. C. eod.*

Et certè Majeſtas Principis augetur, ſi Magiſtratibus majoribus conceditur, qvorum opera & Majeſtatem & amplitudinem ſuam tuentur. Sic Majeſtatem Deorum ad honorem perſonarum trahi Paulus cenſet, qvæ illorum ſacris inſerviunt, & adſtringuntur (f). Majeſtas ergo prima Deorum eſt: ſecunda Principum; tertia majorum Magiſtratuum. A DEO Opt. Max. Majeſtas Principum manat, *à qvo*, ut Tertullianus loqvitur, *ſunt ſecundi poſt qvem ſunt primi, ante omnes & ſuper omnes Deos* (g). Idem ille (h). *Colimus Imperatorem, ſic ut hominem à Deo ſecundum, & ſolo Deo minorem: ſic omnibus major eſt, qvi ſolo Deo minor eſt. Sed & ipſe DEUS major eſt, dum & ipſi in poteſtate ſunt ejus.* In ſacris literis & Magiſtratus, ut ipſi Principes, Dii vocantur (i), per ſimilitudinem: utriqve Deo ſubjecti, qvi DEUS Deorum eſt, Princeps Principum, Judex Judicum, & qvi ſtat in Synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat. Principes qvidem poſt DEUM ſunt primi, à qvibus Magiſtratus ſunt ſecundi: atq; ut DEUS ipſe Principibus nomen ſuum impertivit & poteſtatem; ſic utrumqve Principes Magiſtratibus qvodammodo communicant, & ſocias ſuas dignitates cum illis partiri videntur; qvæ-

(f) *l. 32. §. ſacerdotio. D. de recept. arbitr.* (g) *in Apologetic. cap. 30.* (h) *ad Scapulam.* (i) *Pſ. 49. & 81.*

qvæqve ut ab Oceano flumina, ſic à Principe fluunt, & omnes eôdem relabuntur.

Majeſtas verò, amplitudo, decor & dignitas Principis in eo potiſſimùm verſatur, ut DEUM maximè imitetur, qvod ſola præcipuè juſtitia & pietate aſſeqvi poteſt. In his virtutis eſt ſplendor maximus, & ſine his, ut vetus illud dictum eſt, *nec Jupiter qvidem poteſt Principem agere*. Nam remota juſtitia, qvid ſunt regna, niſi magna latrocinia (k)? Rectè itaqve tria Principis Officia Diotogenes Pythagoræ diſcipulus faciebat (l): *imperare, judicare, Deos colere*. Ἔργα τάδε βασιλέως τρία, τό, τε ϛρατηγεῖν καὶ δικαϛοπολεῖν, καὶ θεραπεύειν θεώς. Qvapropter cùm de dignitatibus prævium ſermonem abſolverimus, à qvibus Auguſtæ Domus Officia ſuo qvoqve loco conſtituta ſunt; jam ad ipſa officia & illorum munera progredimur: atqve inter illa primum ipſius Auguſti Officium locamus, qvi omnium legum & Magiſtratuum & Dignitatum Imperium, poteſtatem, & honorem in ſe continet, atqve ad alienas utilitates porrigit & explicat.

Hoc primum Principis Officium in jure dicendo, Legibus, & Conſtitutionibus, Edictis, Epiſtolis, Reſcriptis, & Cognitionibus poſitum, primùm exqviremus. Hinc enim magna

(k) *Auguſtin. lib. 4. de Civit. cap. 4.* (l) *lib. de Regno.*

lux plurimis Pandectarum locis oriri poteſt, & Majeſtatis Principum commendatio, qvi Juris-Conſulti nomen & authoritatem affectarunt: qvod hodie à pragmaticis & ignaris ita polluitur, ut forenſium rerum peritos putent ſolùm, qvi ſolo rerum uſu qvid ſciunt, & jus, in qvo verſantur, ignorant. Exerceant illi Imperium in belluas, dum nos ignota illis jura ſagaciter inveſtigamus.

CAP. XX.

De Cognitionibus Principum.

De Cognitionibus Magiſtratuum qvædam præmiſimus, qvæ hîc repetere non eſt neceſſe: Nunc de Cognitionibus Principum pleniùs agamus. Regium planè eſt de cauſis privatorum cognoſcere, illisq; jus reddere. Dido Regina (m).

- - *Solio altè ſubnixa reſedit,*
Jura dabat, legesq; viris.

Sed externa & vetera exempla nobis qværenda non ſunt, cùm in jure dicendo Principes præcipuè fuerint occupati. Julius Cæſar *jus laborioſiſſimè & ſeveriſſimè dixit, in qvo optimè exercitatus Principibus Patronis annumeratus eſt* (n). Augu-

(m) *Virg. 1. Æneid.* (n) *Sveton. in Jul. c. 43. & 55.*

Auguſtus etiam jus dixit aſſiduè, & in noctem nonnunqvam. Dixit autem non diligentia modò ſumma, ſed ſumma lenitate; ſi parum corpore valeret, lectica pro Tribunali collocata (o) Tiberius non ſolùm jus dixit, ſed Magiſtratibus pro Tribunali cognoſcentibus plerumqve ſe offerebat Conſiliarium, aſſidebatq; miſtim vel ex adverſo, in parte primori (p). At Caligula, cùm jus illi, arbitriumqve omnium rerum permiſſum eſſet, de Jure-Conſultis, qvaſi ſcientiæ eorum omnem uſum aboliturus, ſæpe jactavit ſe effecturum, ne qvid reſpondere poſſent, præter ECCUM (q). De Claudio ſuprà locuti ſumus. Notatu dignum eſt de Nerone, qvi *in Jurisdictione poſtulantibus, niſi ſeqventi die, ac per libellos, non temerè reſpondit:* Atqve in cognoſcendo morem eum tenuit, *ut continuis actionibus, ſigillatim qvæq; per vices ageret* (r). Sigillatim, id eſt, attentiſſimè, & magna diligentia. Continuas autem actiones intelligo, ſine intermiſſione. Malè in vulgatis legitur apud Svetonium, *continuis actionibus omiſſis*, ut ex M. S. notat Torrentius. Hunc enim Nero tenuit morem, ut ſine intervallo lites expediret: cùm Magiſtratus non qvovis tempore negotiis vacarent, ſed diſtinctis ſeſſio-

(o) *Sveton in Auguſt. c. 33.* (p) *Sveton. in Tiber. c. 33.* (q) *Sveton. in Calig. cap. 34.* (r) *Sveton. in Neron. c. 15.*

pum diebus. Per vices, id eſt, viciſſim & alternatim audita utraqve parte. In eoqve Nero, Claudio prudentior, *qvo non alius*, ut ludit Seneca (s), *potuit citiùs diſcutere cauſas, una tantùm parte audita, ſæpe & neutra*. Omitto ceteros, ut ad M. Antoninum veniam, qvi in cauſis cognoſcendis paulò longior, dum undeqvaqve jus inveſtigaret. Nam de eadem cauſa dies undecim, & ſæpe duodecim, & de noctu cognovit: καὶ ἕνδεκα πολλάκις, καὶ δώδεκα ἡμέρας τὴν αὐτὴν δίκην, καίπερ νυκτὸς, ἐςὴν ὅτε δικάζων (t). Meritò Ariſtides Imperatorem vocat *magnum Judicem*, Δικαςὴν μέγαν (u). Nullum enim Principis munus præſtantius eſt, qvàm jura reddere; cùm Principes ex pagina ſacra, Judicibus ſucceſſerint: *& bonus Princeps*, ait Themiſtius, *Imperatoris nomen reſpuit, & Judicis amplectitur; qvia illud potentiæ, hoc verò ſapientiæ vocabulum eſt* (x).
Οὕτω γοῦν βασιλέως ἐπωνυμίαν ἀπαξιοῖ, τὴν δὲ τοῦ Δικαςικοῦ ἀγαπᾷ, ὡς ἐκεῖνο δυνάμεως τεκμήριον, τὸ δὲ σοφίας.

Qvid ergo? An Principem Magiſtratum dicemus? ne hoc qvidem ſi Tiberio credimus, apud Tacitum (y): *Non Ædilis*, ait, *aut Prætoris, aut Conſulis partes ſuſtineo; majus aliqvid & cel-*

(s) *in ludo Claud.* (t) *Xiphil. in Antonin.* (u) *in orat. de laudibus æternæ urbis.* (x) *in orat. ad Valent.* (y) *3. Annal.*

& celſius à Principe poſtulatur. Attamen Hadrianus in Hetruria Præturam Imperator egit: per Latina oppida Dictator & Ædilis & Duumvir fuit: apud Neapolim Demarchus: in patria ſua Qvinqvennalis: item Hadriæ Qvinqvennalis, qvaſi in aliena patria, & Athenis Archon fuit (z.

Nos Magiſtratum Magiſtratuum Principem dicemus, cùm Judex ſit, & juri dicendo præſit, edicat, & decernat. In eo tamen Judicium Principis differt à Magiſtratus Judicio, qvòd Magiſtratus legibus adſtrictus illarum juſſa exeqvitur: at qvod Imperator cognoſcens decrevit, vel per Epiſtolam conſtituit, & ſubſcriptionem ſtatuit, vel de plano interlocutus eſt, vel edicto præcepit, lex eſt (a).

Nos primùm de Cognitionibus Principis tractemus, qvæ ad illius decreta referuntur, cùm cauſa utrimqve perorata, ex Conſilii ſententia pronunciat. Libri ſunt Pauli ſententiarum, ſeu decretorum in Cognitionibus prolatorum, qvorum in Pandectis fragmenta reſtant, qvæq; omnia ſunt Severi & Antonini. An verò iidem ſint Decretorum & Imperalium ſententiarum libri, poſtea viderimus. Theophilus (b) Decretum Principis vocat ἀπόφασιν, & ſententiam ab illo pronuntiatam, inter duas partes,

 de

(z) *Spartian. in Hadrian.* (a) *l. 1. D. de conſtitutionib. princip.* (b) *inſtit. de jur. nat. gent. & civil.*

de qvarum ipſe cauſa cognoſcit & judicat, *βασιλέως μεταξὺ δύο μερῶν παρ' αὐτοῦ δικαζομένων, ἐκφερομένην*. Dicitur etiam Decretum Cognitio & Sententia Magiſtratus: ſed in hoc differt à Principe, ut idem Theophilus notat, qvòd Principis Decretum, & eam ipſam, & aliam ſimilem cauſam qvocunqve tempore exactam dirimit: Magiſtratus autem Decretum eam tantùm, de qva agitur, ac ne interdum eam qvidem, ſi appellatio interceſſerit. Cognitio autem *διάγνωσις*, Decretum *ψήφισμα* & *ψηφίζεσθαι*, Judex dicitur, cùm ſententiam profert. Sic Cognitio à Decreto, ut cauſa ab effectu diſtingvitur. Rectè igitur docuit Paulus (c), *Adſeſſorum Officium, in his ferè cauſis conſtare, in Cognitionibus, Poſtulationibus, Libellis, Edictis, Decretis, Epiſtolis.* Cauſæ propriè cognoſci dicuntur, cùm pro Tribunali finiuntur. Nam cauſæ cognitio Tribunal deſiderat (d). Hinc Svetonius in Claudio (e); *In ultima*, inqvit, *Cognitione pro Tribunali, acceſſiſſe ſe ad finem mortalitatis ſemel atqve iterum pronunciavit, qvaſi ore proprio & ſeipſo Judice morti addixerit.* Inde Cognitionales ſententiæ (f) dictæ, qvas Imperator Juſtinianus ſic explicat (g). *Si Imperialis Majeſtas, ait, cau-*

ſam

(c) *l. 1. D. de Offic. Adſeſſor.* (d) *l. 2. §. dicit D. quis ordin. in bon. poſſeſſ. ſervet.* (e) *cap. 46.* (f) *Novell. Theod. & Val. 6.* (g) *l. fin. C. de legib.*

ſam Cognitionaliter examinarit, & utrisqve partibus cominus conſtitutis, ſententiam dixerit: omnes omnino Judices, qvi ſub noſtro Imperio ſunt, ſciant hanc eſſe legem non ſolùm illi cauſæ, pro qva producta eſt, ſed omnibus ſimilibus. Qvid enim, inqvit, majus eſt? qvid ſanctius Imperiali Majeſtate? vel qvis tanto ſuperbiæ faſtidio tumidus eſt, ut regalem ſenſum contemnat? cùm & veteris juris conditores, Conſtitutiones, qvæ ex Imperiali Decreto proceſſerint, legis vim obtinere apertè dilucideq́; definiant?

Cognitiones autem Principum in cauſa capitis, ſolemniores fuére. Nos anteqvam earum exempla proferamus, veterem Conſulum Cognitionem, illamqve ſingularem afferimus, qvæ aliis fortè lucis aliqvid afferre poſſit. Hanc ex M. Tullio mutuamur. Ille (h): *Memoria teneo, me ex P. Rutilio audiſſe, cùm diceret ex Senatus-Conſulto. P. Scipionem, & D. Brutum Coſſ. de re atroci magnaq́; conveniſſe. Nam cùm in ſylva cædes facta eſſet, decreviſſe Senatum, ut de ea re cognoſcerent, & ſtatuerent Conſules. Cauſam pro Publicanis accuratè dixit Lælius: Conſules re audita, amplius de Conſilii ſententia pronuntiarunt. Paucis interpoſitis diebus, iterum Lælium multa diligentiùs meliùsq́; dixiſſe: iterumq́; eodem modo rem à Conſulibus prolatam eſſe.* Et paulò pòſt: *Et cùm Cognitionis dies eſſet, reis omni-*

(h) *in Bruto.*

omnibus approbantibus, illa die, quæſtione liberati.

Et qvoniam Cognitiones Tribunal deſiderare diximus, hoc ita intelligendum eſt, ut Tribunal accipiatur pro loco omni, in qvo ad decernendum Princeps cum Conſilio conſiſteret. Nam, Imperatoris Tribunal Cognitio vocatur (i). Erat etiam Auditorium Principis, in qvo cauſas judicaret, qvod à Tribunali diverſum fuit. Solebat Princeps propriè in Auditorio judicare, ut pro Tribunali cognoſcere, & in utroqve decernere; qvod à nemine huc uſqve obſervatum eſt. Hanc ego differentiam ab Ulpiano didici, qvi M. Antoninum ex Scævolæ ſententia de fideicommiſſi ſpecie in Auditorio judicaſſe refert (k). Et Tryphoninus Alexandri Conſiliarius in re dotali in Auditorio ſententiam ſe dixiſſe teſtatur (l). In Auditorio etiam Relationes Judicum, Suggeſtiones & Conſultationes introducto negotio expendebantur (m), ut pleræqve cauſæ, qvæ ordinarii juris eſſent, in illo finiebantur (n). In iis enim neqve partium, neqve Advocatorum præſentia neceſſaria fuit, ut neqve in iis, qvæ in audi-

(i) *Plin. lib. 10. epiſt. 97.* (k) *l. mulier. 22. D. ad Trebellian.* (l) *l. 81. §. ſi fundus. D. de jur. dotal.* (m) *l. 2. C. de legib.* (n) *l. minor. §. denique. D de minorib.*

auditorio Princeps de plano interloqvebatur. Sic Claudius ad Herculem jus dicebat, totis diebus, menſe Julio, & Auguſto (o). Hadrianus in Palatio, foro, Pantheo, qvi ſæpe etiam in his locis pro Tribunali (p): καὶ ἐδίκαζε τοτὲ μὲν ἐν τῷ Παλατίῳ, τοτὲ δὲ ἐν τῇ ἀγορᾷ, τῷ τε Πανθείῳ, καὶ ἄλλοθι, πολλαχόθι ἀπὸ βήματος. Tribunal βῆμα, Auditorium ἀκροατήριον. Sic Domitianus *jus diligenter dixiſſe*, fertur, *& plerumqve in foro, pro Tribunali, ambitioſas Centumvirorum ſententias reſcidiſſe* (q). *Plerumqve* dixit, qvia non ſemper & extra ordinem, ut Cognitionem denotet, in qva etiam de re pecuniaria diſceptatur, ſi res magni momenti ſit, & Tribunal poſtulet.

Hanc Tribunalis & Auditorii differentiam firmare poſſum uno exemplo, ex Capitonis inſolentia petito, qvi cùm fortè ab eo jus dicente reus qvidam provocaſſet, ſtatim in ſellam excelſiorem tranſiliit, atqve dixit; Age dic cauſam apud Cæſarem: eumqve cauſa cognita capite damnavit (r). ὁ Καπίτων ἐφέντος τινὸς, ἀπ' αὐτοῦ ποτὲ δικάζοντος, μετεπήδησέ τε ἐπὶ δίφρον ὑψηλὸν, καὶ ἔφη, λέγε τὴν δίκην παρὰ τῷ Καίσαρι, διαγνοὺς τε ἀπέκτεινεν αὐτόν.

Tribunal Imperatoris ſibi finxit Capito, avaritia & libidine fœdus, ac maculoſus, ut innocen-

(o) *Senec. in ludo.* (p) *Xiphil. in Hadrian.* (q) *Sueton. in Domitian. cap. 8.* (r) *Xiphil. in Galba.*

centem capite perderet; qvod & ipſe poſteà capite luit (s). Hæc qvidem Cognitionis & Auditorii verba à probatis authoribus, non tamen à juris interpretibus confunduntur.

CAP. XXI.

De iis, qvæ Principis Conſiſtorio ſervantur, & de ſententiis in Cognitionibus prolatis.

Conſiſtorium Principis Tribunal & Auditorium complectitur: qvod tamen ab utroq; qvandoqve ſeparatur, qvantùm ad acta qvæ intra Conſiſtorium peragebantur. Nunc de Tribunali videamus, & qvis ordo Judiciorum fuerit in Cognitionibus disqviramus. Juvat nos Conſulum Cognitio, qvam ex M. Tullio retulimus: Sed Plinii hac de re Epiſtola hunc ordinem ob oculos ponit. *Evocatus*, inqvit(t), *à Cæſare noſtro ad Centumcellas, hoc nomine longè maximam cepi voluptatem. Qvid enim jucundius, qvàm Principis juſtitiam, gravitatem, comitatem in ſeceſſu qvoqve, ubi maximè recluduntur, ſuſpicere? Fuerunt variæ cognitiones,*

(s) *Tacit. 1. hiſtor.* (t) *lib. 6. epiſt. 31.*

tiones, dixit cauſam Claudius; Ariſton Princeps Epheſiorum homo munificus, & innoxiè popularis. Inde invidia, & ab diſſimillimis delator immiſſus. Itaqve abſolutus, vindicatusq́; eſt. Secunda die, audita eſt Gilita adulterii rea. Nupta hæc Tribuno Militum honores petituro, & ſuam & Mariti dignitatem, Centurionis amore macularat. Maritus legato Conſulari; ille Cæſari ſcripſerat; Cæſar excuſſis probationibus Centurionem exauthoravit, atq; etiam relegavit. Supererat crimini, qvod niſi durum eſſe non poterat, reliqva pars ultionis. Sed Maritum non ſine aliqva reprehenſione patientiæ, amor uxoris retardabat. Qvam qvidem etiam poſt delatum adulterium, domi habuerat; qvaſi contentus æmulum removiſſe: admonitus ut perageret accuſationem, peregit invitus: ſed illam damnari etiam invito accuſatore neceſſe erat. Damnata & Juliæ legis pœnis relicta eſt. Cæſar & nomen Centurionis & commemorationem diſciplinæ militaris adjecit, ne omnes hujusmodi cauſas ad ſe revocare videretur. Tertia die, inducta eſt cognitio multis ſermonibus & vario rumore jactata, de Julii Tyronis codicillis, qvos ex parte veros eſſe conſtabat, ex parte falſi dicebantur. Subſtituebatur crimini Sempronius Senecio Eqves Romanus, & Eurythinus Cæſaris libertus & Procurator. Heredes, cùm Cæſar eſſet in Dacia, communiter Epiſtola ſcripta petierant, ut ſuſciperet Cognitionem: ſuſceperat: reverſus diem dixerat: & cùm ex heredibus qvidam, qvaſi reverentia Eurythini remitteret accuſationem, pulcher-

cherrimè dixerat: Nec ille Polycletus, nec ego Nero. Indulſerat tamen petentibus dilationem, cujus tempore exacto conſederat auditurus. A parte hæredum intraverunt duo omnino, poſtularunt ut omnes hæredes agere cogerentur, cùm detuliſſent omnes, aut ſibi qvoqve deſiſtere permitteretur. Locutus eſt Cæſar ſumma gravitate, ſumma moderatione, cumq; Advocatus Senecionis & Eurythini dixiſſet, ſuſpicionibus relinqvi reos niſi audirentur: Non curo, inqvit, an iſti ſuſpicionibus relinqvantur, ego relinqvor. Deinde converſus ad nos, ἐπίςασθε qvid facere debeamus: iſti enim qveri volunt, qvòd ſibi licuerit non accuſare: tum ex conſilii ſententia juſſit denuntiari hæredibus omnibus, aut agerent, aut ſinguli approbarent cauſas non agendi; alioqvi ſe vel de calumnia pronunciaturum. Vides qvàm honeſti, qvàm ſeveri dies, qvàm jucundiſſimæ remiſſiones ſeqvebantur. Summo die abeuntibus nobis xenia ſunt miſſa. Ex his notamus adulterii crimen ad Cognitionem Principis non ſemper pertinere, licèt de illo ſæpe Cognitionem ſuſceperit. Nam Claudius Gorgonius Vir Clariſſimus, uxorem accuſans, detectus eſt eam in adulterio deprehenſam retinuiſſe, etiam ſine accuſatione, lenocinii damnatus eſt ab Imperatore Severo. Etenim qvi patitur uxorem ſuam delinqvere, matrimonium contemnit; qviqve ex contaminatione non indignatur, pœna adulterii in eum infligitur

gitur (u). Notamus præterea dilationes datas ex Trajani benignitate. Nam qvamvis interdum ex juſtis cauſis, & ex certis perſonis ſtandæ ſint Cognitiones & dilationes dandæ à Judicibus (x): tamen in Conſiſtorio Principis, dilationes nullæ dari ſolent, vel dierum prolationes, qvia imparati ad Cognitionem Principis; necdum bene inſtituti, non admittuntur (y). Hinc etiam liqvet, in cauſis qvibusdam, *ab Imperatore Cognitionem impetrari*, ut Julianus loqvitur (z), qvod eſt impetrato reſcripto, aliqvem in Aulam evocare. Qvod lenitatis Imperatoriæ indicium Conſtantinus vocat, & viduis, pupillis, atqve fortunæ injuria miſerabilibus, ab ipſo indultum eſt, ut poſſint Cognitionem Principis obtinere, cùm alterius potentiam perhorreſcant, & adverſarios cogere, ut Principi ſui copiam facerent (a). Atqve illi qvidem evocare poſſunt, non evocari.

Conſiſtorio item Principis reſervantur Illuſtres, ſi deliqverint, & poſt depoſitam adminiſtrationem accuſentur. Princeps enim illorum Judex eſt (b).

In aliis cauſis, Princeps, ſi illi ſupplicaretur,

 & res

(u) *l. 2. §. lenocinii, & §. unde. D. ad leg. Jul. de adulter.* (x) *l. interdum D. de judiciis* (y) *l. 5. C. de dilationib.* (z) *l. minor. D. de evictionib.* (a) *l. 1. C. qvando Imp. int. pupill. vel vid.* (b) *l. fin. C. ubi Senator. vel Clariſſ.*

& res eſſet majoris momenti, Cognitionem retinebat: ut Paulus refert Imperialium ſententiarum in Cognitionibus prolatarum ex libris ſex libro primo, ſeu decretorum libro ſecundo (c). Ex qva inſcriptione, videri poteſt, alios fuiſſe Pauli Cognitionum Imperialium libros, alios Decretorum. Nec me in ſuam ſententiam Cujacius trahit, qvam maximè amplecti ſoleo; cuiqve plurimùm, imò vel totum debeo. Nam contra Florentinorum fidem emendandum putat, ſeu decretorum libro primo; ut Cognitionum libri, & decretorum iidem ſint, nec diſtingvendi. Sed alia decreta fuére in Cognitionibus prolata, pro Tribunali; alia in Auditorio. Hinc Paulus libros decretorum laudat ſæpe, nulla facta de Cognitionibus mentione (d). Decreta enim dicuntur & reſcripta Principum ad Conſultationes: & multæ leges ex tribus Pauli decretorum libris digeſtæ ſunt à Triboniano: qvatuorq; tantùm ab eo, exceptæ ex libris ſententiarum in Cognitionibus prolatarum. Decreta & Cognitiones, eſſe Imperiales ſententias non nego: ſed Cognitionum decreta palam & publicè, in ſolemnibus actionibus prolata: ut in cauſis capitis, & ſtatus, aliisqve gravioribus, qvæ Tribunal deſiderant. Decre-

(c) *l. fin. D. de hered. inſtit.* (d) *Inſcriptio l. Æmilius. D. de minorib. & l. 47. 48. 50. D. de jur. fiſc.*

Decreta vel in Auditorio, vel in Conſiſtorio peracta, & à Paulo relata, qvæ XXIII. Pandectarum legibus continentur, nullam habent partium actionem, ſed qvæſtiones plerumqve à Juris-Conſultis in Conſiſtorio agitatas. At Cognitiones litis conteſtatione varias partium & Advocatorum rationes breviter demonſtrant, ut ex Pauli libro primo ſententiarum in Cognitionibus prolatarum clarum eſt (e). Nam cùm appellatum eſſet à Proconſule Achaiæ, poſtqvam ſolus Phœbus egiſſet, μονομέρως victus eſt, ſola juris ratione, alteraqve parte inaudita. In qva Cognitione actio ejus, qvi appellavit, deſcripta eſt. Secunda lex Pauli deſumta ex libro ſingulari de Cognitionibus (f), qvæ ad ſententias Magiſtratuum refertur, ut legis verba comprobant. Tertia reſcriptum continet, non decretum (g). Qvarta autem ad liberalem cauſam ſpectat (h), & ſtatus qvæſtio, qvæ à Procuratore Cæſaris movebatur, ad Principis Cognitionem translata eſt. Hæc fortè nimis accuratè qvæſita; ſed nihil prætermittendum puto, cujus ignoratio in errorem nos inducere poſſit; nec inanis labor eſt Auditorium à Tribunali, Decreta à Cognitionibus ſeparaſſe.

Ad ſententiarum in Cognitionibus prolata-

(e) *l. fin. D. de condit. & demonſtrat.* (f) *l. fin. D. de tutorib.* (g) *d. l. fin. D. de condit. & demonſtr.* (h) *l. 10. D. de manumiſſionib.*

rum exempla progredior, primumqve adfero ex Marcelli libro viceſimo nono Digeſtorum. *Proximè* inqvit (i), *in Cognitione Principis, cùm qvidam hæredum nomina induxiſſet,& bona ejus ut caduca à fiſco vindicarentur, diu de legatis dubitatum eſt. Sed in re dubia benigniorem interpretationem ſeqvi non minùs juſtius eſt qvam tutius. Sententia Imperatoris Antonini Auguſti Pudente & Pollione Coſſ. cùm Valerius Nepos mutata voluntate, & inciderit teſtamentum ſuum, & hæredum nomina induxerit; hæreditas ejus, ſecundùm patris mei conſtitutionem, ad eos, qvi ſcripti fuerint, pertinere non videtur. Et Advocatus fiſci dixit; Vos habetis Judices veſtros: Vivios Zeno dixit: Rogo, Domine Imperator, audias me patienter, de legatis qvid ſtatuas. Cornelius Priſcianus Advocatus Leonis dixit: Nomina hæredum tantùm induxit. Calphurnius Longinus Advocatus fiſci dixit: Non poteſt ullum teſtamentum valere, qvod hæredem non habet. Priſcianus dixit: Manumiſit qvosdam, & legata dedit. Antoninus Cæſar remotis omnibus, cùm deliberaſſet, & admitti rurſus eodem juſſiſſet, dixit: Cauſa præſens admittere videtur humaniorem interpretationem: ut ea duntaxat exiſtimemus, Nepotem irrita eſſe voluiſſe, qvæ induxit. Nomen ſervi, qvem liberum eſſe juſſerat, induxit. Antoninus reſcripſit liberum eum nihilominus fore: qvòd videlicet favore conſtituit libertatis.* CAP.

(i) *l. proximè D. de his, qvæ in teſtament. delent.*

Cap. XXII.

Exempla alia Imperialium ſententiarum, & de Cognitionibus Chriſtianorum.

HÆc Antonini ſententia uſui noſtro forenſi valdè proxima eſt. Solent enim Actuarii in Curiæ placitis Advocatorum actiones tribus verbis concludere, atqve ita concipere. Poſtqvam Titius pro Actore, Mævius pro Reo, Sempronius pro fiſci procuratore dixerunt: placuit, &c. Sic conciſa à Marcello eſt omnis Advocatorum actio, & Antonini Caracallæ ex Papiniani Conſilio ſententia nuda relata eſt, qvæ cùm ſolo nomine tanti viri fulcitur, omnem omnino rationem complectitur. In ea advertendum eſt, fiſci patronum in Principis Conſiſtorio, ſi de re Cæſaris ageretur, cauſam ſuſtinuiſſe: ut in hac facti ſpecie, in qva bona, ut caduca, à fiſco vindicabantur: cùm Antoninus pronuntiaſſet, *mutata voluntate teſtatoris, qvi nomina hæredum induxerat, ad eos, qvi ſcripti eſſent, non pertinere.*

Advocatus fiſci dixit, ut cauſam dicendi legatariis eriperet; Vos habetis Judices veſtros: hisqve verbis Cæſarem vacantem hæreditatem pronuntiaſſe ſignificavit. Nam bonorum va-

cantium cura pertinet ad Comitem rerum privatarum, qvi per ſcholam Palatinorum ſuorum urgere debet Præſides, ut ea diligenter inqvirant & deſcribant, præſente Patrono fiſci; qvo peracto authoritate Comitis incorporatio fiebat (k). Caduca bona ſunt, ex Ulpiano (l), qvæ jure relicta capaci, áliqva ex cauſa, poſt mortem teſtatoris, ab eo cadunt in fiſcum. Qvare inducta hæredum ſcriptorum nomina, caduca non faciunt bona, ſed vacantia; qvibus poſt mortem nullus ab inteſtato hæres, aut ſucceſſor exiſtit; Sed cùm hæc fiſco legibus deferuntur, caduca dicuntur, qvòd in leges caducarias ceciderint, & ex ipſius Antonini conſtitutione fiſco vindicarentur (m). Et qvoniam caduca cum ſuo onere tranſeunt, ideo libertates, & legata, & fideicommiſſa ſalva ſunt. Qvare poſt ſententiam interpellatus Imperator de legatis, humaniorem interpretationem ſecutus eſt, vacantiaqve bona qvaſi ad caducorum legem redegit, atqve libertates & legata confirmavit. Deinde in executione judicati, non eodem momento, ſed ex intervallo, cùm à procuratore vel Comite privatorum conſuleretur, de libertate ſervi, cujus nomen erat inductum: ne ſtatus qvæſtionem finitam iterum moverent, favore libertatis nihil immutavit.

Nos

(k) *l.* 5. *C. de bon. vacantib.* (l) *lib. Regular. tit.* 19. (m) *Ulpian. eod. & l. licet. D. de leg.* 1.

Nos qvi in foro verisqve litibus verſati ſumus, ſtudioſorum favore hanc noſtram interpretationem attulimus, ut qvæ minùs trita ſunt, pleniùs intelligantur.

Extat Decretum M. Antonini non abſimile, qvod libro qvinto Calliſtrati de Cognitionibus, relatum duobus locis, in hæc verba (n): *Optimum eſt, ſi qvas putas te habere petitiones, actionibus experiri; non in rem debitoris intrare, nullo concedente. Et cùm Martianus inde diceret, Vim nullam feci: Cæſar dixit; Tu vim putas, ſi ſolùm homines vulnerentur: vis eſt & tunc qvoties qvis qvod deberi ſibi putat, non per Judicem repoſcit; & cùm ſibi jus in eam rem dixerit, jus crediti non habebit.* Atqve hæc de decretis & cauſis levioribus, qvæ in Auditorio tractabantur.

Cognitiones pro Tribunali & ad publica judicia, ut ſæpe diximus, aut nobiliores de re pecuniaria controverſias trahebantur. Qvod de Chriſtianis cognitiones habitæ demonſtrant. Conſuluit Plinius Trajanum. *Cognitionibus*, inqvit (o), *de Chriſtianis interfui nunqvam, ideo neſcio qvid & qvatenus aut puniri ſoleant, aut qværi.* Imperatorum enim ſævitia in Chriſtianos maxima fuit, qvos & ipſi damnabant, & variis ſuppliciis eorum plerumqve intererant; unum

(n) *Extat D. qvod met. cauſ. l. creditores. D. ad leg. Jul. de vi privat.* (o) *lib. 10. epiſt. 100.*

aut alterum exemplum ex pluribus lubens ſubjicio, ex qvibus publicorum Judiciorum ordo dignoſcitur. Martyres Chriſti, Patronorum au ilio deſtituti, ſuas ipſi cauſas egerunt. Aurelianus Imperator immaniſſimus Chriſtiani nominis hoſtis, de partibus urbis Senonicæ Tricaſſim Gallorum oppidum venit, & cùm audiſſet Patrocli vitæ rationem, illumqve ad ſe accerſi juſſiſſet; *Audivi*, inqvit, *te per ignorantiam falli. Nihil reſpondit Patroclus. Aurelianus dixit: Cujus nominis cujusve Religionis es? Ille reſpondit: Patroclus vocor, & Chriſtianus ſum. Aurelianus dixit: Inepta ſunt & vana, qvæ loqveris; diſputa & proba eſſe vera qvæ dicis. Patroclus reſpondit: Vera qvidem & probabilia ſunt, qvæ oſtendo; ſed qvia mendacium invaluit, veritas odium parit, hanc tu niſi credideris, nunqvam intelliges. Aurelianus non ferens diutius conſtantiam loqventis, ſic erupit in vocem: Statis & miniſtratis? adhibete catenas ignitas & compedes, ut vinctis poſt tergum manibus, mittatur rebellis in cuſtodiam, donec pertractem, qvomodo eum ad ſui ſimilium exemplum perdam. Multis poſtea & aliis ſermonibus transactis, Aurelianus talem dedit ſententiam: Patroclus obnoxius & deteſtabilis, & reus Majeſtatis, qvi nobis confuſionem intulit, & Deos noſtros injurioſè fœdavit, gladio feriatur, ut verboſitatis ejus neqvitia conqviescat. Ducite jam illum in locum limoſum & palu-*

paluſtrem, ibiq́; eum decollatum dimittite, ne ſaltem corpus ejus in arido conqvieſcat (p).

Licinio imperante Hermylus & Stratonicus oblati ſunt, qvos dum Princeps interrogaſſet, non tulit eorum dicendi libertatem: ſed ſtatim qvibusdam inſtrumentis æneis ad ſumendum ſupplicium confectis, jubet genas qvidem verberari, & præconem hæc proclamare: Ne ſis lingva nimium profuſus, ô Hermyle: honora Imperatorem, Diis ſacrifica, & libera te à ſupplicio. Poſtqvam viſum eſt Imperatori ſufficere ſupplicium, tradidit eum tres dies carceri, & tres dies juſſit in eo manere. Poſt diem tertium, Tribunal adſcendit Licinius, adducto Hermylo: Num modò, inqvit, ſtatuiſti Diis ſacrificare, & ab imminentibus periculis miniſq́; liberari? Ad hæc fortiter Chriſti miles: Semel dixi tibi, ô Imperator, & oportet contentum prioribus, de iisdem non monere ampliùs. Eſt enim mihi DEUS in cœlo, cui ſoli vivo. Hic iterum in carcerem truſus ſeqventi die, cùm procedendum eſſe ſignificaſſet Licinius, & præſediſſet pro Tribunali, proclamari juſſit per Præconem, ut duceretur Hermylus. Tum Licinius: Reſponde, & dic apertè; Diisné ſacrificabis, & nobis cedes ſic imperantibus? Habes, inqvit Hermylus, reſponſa, ô Imperator. Licinius jubet eum porrectum ſupinum virgis triangulis verberari. Et erat qvidem hoc grave tormentum, & corporibus

(p) *Surius ex veteri M. S. tom. 1. 22. Januar.*

humanis minimè tolerandum. Anguli enim virgarum non ſecus ac qvidam enſes, carnes vehementer tangebant. Cùm autem eſſet dies, adductum Hermylum rurſus interrogavit Licinius, an Diis ſacrificaret? ille autem; Eadem qvæ prius, ô Imperator, do tibi nunc reſponſa: qvamobrem ure, puni, ſcinde. Hæc cùm audiſſet Imperator & deſperaſſet Hermylum in aliam traducere ſententiam, eum damnat, ut in Iſtro fluvio intereat (g).

Refertæ ſunt his Cognitionibus, Martyrum vitæ, ex qvibus duo exempla protuliſſe ſat eſt, ad Judiciorum publicorum ordinem demonſtrandum. Nam Martyrum aliorum ſupplicia eadem ferè forma deſcripta ſunt. In his duobus omnia intellectu facilia: hòc tamen unum non omitto, qvòd Imperator *procedendum ſignificavit*, qvod eſt, Seſſionis diem edicto conſtituit, vel pronuntiavit ſolito & recepto more (r). Præconis voce, ut in Palatio Pariſienſi Primicerius Apparitorum, ad fores Auditorii cauſarum Provincialium dies ſolet denuntiare, & Seſſionum, qvæ extra ordinem fiunt. Eo ſenſu ſignificationes Comitiorum & Concionum à M. Tullio dicuntur (s). Sed in Cognitionibus, *ſignificare* alia ratione dixit Paulus (t), libro ſingulari de Cognitionibus. Ille enim:

Qvi

(q) *Surius ex Metaphraſt. tom.* 1. 13. *Januar.* (r) *l. edicto D. de jur. fiſc.* (s) *pro Sextio.* (t) *l. fin. D. de excuſationib.*

Qui in Collegio Piſtorum ſunt, à tutelis excuſantur; idq; Imperator noſter Antoninus cum Divo Patre ſignificavit. Hoc loco ſignificare non eſt judicare aut decernere, ſed apertè oſtendere (u), & voluntatem ſuam nutu, aut alio modo declarare.

Cap. XXIII.

De Cognitionibus Principis per Appellationem & Relationem.

RES à majore Judicio ad Principis Cognitionem transferuntur duobus modis, Appellatione & Relatione. Relatio fit à Judicibus, appellatio à partibus. Ad Relationem datur Conſultatio vel reſcriptum; ad Appellationem Decretum. Adverſus reſcriptum & Conſultationem, appellandi jus ſupereſt, ſi in conſulendo Judex mentitus ſit. Hoc enim caſu ex Antonini Pii reſcripto licet appellare; aliter enim à Conſultatione Judicis non eſt appellandùm; ſi fortè interlocutus ſit Principem ſe conſulturum, cùm poſſit poſt reſcriptum provocari (x).

Provo-

(u) *Cicer. lib. 2. in Verrem.* (x) *l. 1. de appellationib.*

Provocationes verò ad Principem fiebant, & à Conſulibus, & ab Urbis Præfecto, Præfecto Annonæ, qvandoqve à Senatu, atqve etiam à Proconſulibus, Præfecto Auguſtali, Comitibus, & iis, qvi vice Præfectorum cognoſcunt, ſive ex delegatione, ſive ex ordine judicaverint (y). Appellationibus à Conſule factis, M. Antoninus Senatum judicem dedit (z). A Senatu Appellationes receptæ ſunt, usqve ad Hadriani tempora, cujus oratione effectum eſt, ut appellari non poſſet à Senatu ad Principem (a). Sed in multa rerum perturbatione, Senatus authoritas neglecta, qvam ſub Tacito Imperatore recepit (b). Illam ergo amiſerat, ſi recepit. Unus Caligula, Imperatorum portentum, Magiſtratibus liberam Jurisdictionem, ſine appellatione conceſſit (c). Porro à Sententia Judicum, ſive proluſoria, ſive interlocutoria, aut definitivo Judicio, licet appellare ad Principem. *Proluſorium judicium* vocat Ulpianus, qvod nos præparatorium diceremus (d); qvales ſunt divinationes, in qvibus non de facto qværitur, ſed de futuro, qvæ à M. Tullio prælusiones vocantur (e). *Si mecum, sit,*

in

(y) *l. 19. C. de appellationib.* (z) *Capitolin. in M. Antonin.* (a) *l. 1. §. 1. D. à qvib. appellat. non licet.* (b) *Vopiſc. in Tacit.* (c) *Sveton. in Caligula cap. 16.* (d) *l. ſi proluſorio. D. de teſtament.* (e) *in Divinatione.*

in hac præluſione nihil feceris, qvem te in ipſâ pugna, cum acerrimo adverſario, fore putemus? Et Plinius Junior (f): *Tu æſtima qvantum nos in ipſa pugna prælii & certaminis maneat, cujus qvaſi præluſio atqve præcurſio has contentiones excitavit.*

Sed qvod illud eſt proluſorium judicium, ſeu præluſorium, qvo agitur adverſus teſtamentum, qvod ab Ulpiano memoratur? an qverelam inofficioſi dicemus, cum Accurſio, qvæ principaliter cauſam doloris agit & notæ, qvam filio immerito per exhæredationem inflixit pater potiùs, qvàm pecuniæ, id eſt hæreditatis petitio? Nam in qverela hoc agitur, qvaſi non ſanæ mentis teſtator fuerit, aut non ex officio pietatis teſtamentum fecerit. Qvod ita verum puto, ſi controverſia cœpta ſit vel præparata, & legatarii intervenerint, ne per hæredum colluſionem aliqvid in necem eorum judicetur. Nam Appellare legatariis permittitur à proluſorio judicio, qvòd in eo, qvi de inofficioſo agit, non facilè perſpicitur, qvia qverela à petitione hæreditatis non ſeparatur (g).

Aliud proluſorii judicii exemplum nobile habemus in Apoſtolorum actis (h). Nam cùm D. Paulus accuſaretur, & Feſtus vellet gratiam præſtare Judæis, dixit Paulo: *Vis Hieroſoly-*

(f) *lib. 6. ep. 13.* (g) *l. qvi de inofficioſo. D. de inoffic. teſtament.* (h) *cap. 25.*

ſolymam aſcendere, & ibi de his judicari apud me? Dixit Paulus; Ad Tribunal Cæſaris ſto, ibi me oportet judicari: Deinde, *Cæſarem appello.* ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρος ἑστώς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι. Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι. Tunc Feſtus cum Conſilio collocutus: *Cæſarem appellaſti, ad Cæſarem ibis. Et ſervatus eſt Paulus Cæſaris Cognitioni:* εἰς τὴν τοῦ Σεβαστοῦ διάγνωσιν.

Venio ad Imperatorum Decreta qvædam in Appellationum cauſis. *Non putabam*, inqvit Marcellus (i), *diem fideicommiſſi veniſſe, cùm XV. annum ingreſſus fuiſſet is, cui erat relictum, cùm ad XVI. annum perveniſſet: & ita Imperator Aurelius Antoninus ad Appellationem ex Germania judicavit.* Paulus lib. 2. Decretorum (k). *Oſidius qvidam, inſtituta filia herede, Actori ſuo Antiocho prædia certa, & peculium, & reliqva relegaverat, tam ſua, qvàm colonorum. Legatarius proferebat manu patrisfamiliæ reliqvatum, & tam ſuo, qvàm colonorum nomine. Item in eadem ſcriptura adjectum in hunc modum: Item qvorum rationem reddere debeat, ſcilicet, qvæ in condito habuerat pater familiæ frumenti, vini, & ceterarum rerum, qvæ & ipſa libertus petebat, & ex reliqvis eſſe dicebat, & apud Præſidem obtinuerat. Ex diverſo cùm diceretur, reliqva colonorum ab eo non peti, nec propria: diverſam autem cau-* ſam

(i) *l. non putabam, D. de condit. & demonſtrat.*
(k) *Oſidius D. de leg. 3.*

ſam eſſe eorum, quæ in condito eſſent: Imperator interrogavit partem legatarii, qværendi cauſa; Pone, inqvit, in condito centies aureorum eſſe, quæ in uſum ſumi ſolerent: diceres totum qvod eſſet relictum in area, deberi? Et placuit rectè appellaſſe.

Nihil leviter in libris noſtris prætereundum eſt, ſed diligenter attendenda verborum proprietas, maximè in formulis & ordine judiciorum. Ut in foro noſtro, exempli cauſa, ineptè qvis in appellatione *ab abuſu* diceret malè judicatum, cùm *abuſivè* dici debeat. Juris-Conſultorum verba perpendenda ſunt, ſi illorum mentem aſſeqvi velimus. Qvare formam iſtam pronuntiandi, vel reſpondendi, PLACUIT, placet altiùs inveſtigare. Placita ſunt, qvæ poſt multas varietates aliqvando ſtabilita ſunt (l). In appellationibus pronuntiari ſolebat juſtè vel injuſtè pronuntiatum (m). Qvòd ſi in iis Principi qvid placeret; illud ſignificat, Principis arbitrio, & benigniori interpretatione ex bono & æqvo rem eſſe deciſam: nec Principem eorum ſententiam ſecutum, qvæ minùs æqva ex juris rigore videretur. Qvod ex eleganti Virgilii loco confirmatur (n).

qvin aſpera Juno
Conſilium in melius referet, mecumq́; fovebit

Roma-

(l) *l. ſi Titio. D. de leg. 2.* (m) *l. furti. §. 1. D. de his qvi not. infam.* (n) *1. Æneid.*

Romanos rerum dominos gentemq́ togatam.
Sic placitum.

Obſervo tamen hoc verbum, *Placuit*, in Imperatorum Decretis, maximè in voluntatum quæſtionibus, uſurpatum, quæ juris ſtricti non ſunt, ſed pendent ex arbitrio judicantis (o). Nam omnis voluntatis quæſtio, in æſtimatione Judicis eſt (p), etiamſi juris ſubtilitas reluctari videatur (q): quia teſtatorum voluntates ex bono & æquo interpretationem capiunt (r). Quare in hujusmodi controverſiis, Principes uſi ſunt verbo, PLACUIT, ut ex variis illorum Decretis colligitur; quorum alterum hoc adfero. *Cùm quidam Celſus ancillam quam pignori obligaverat, dimiſſo creditore, per fideicommiſſum manumitti voluiſſet: & hæredibus creditorem non liberantibus, infantes qui poſtea erant editi, veniſſent à creditore: Imperator noſter reſcripſit ſecundùm ea, quæ Divo Pio placuerant, ne pueri ingenuitate deſtinata fraudarentur, pretio emptori reſtituto, perinde eos ingenuos fore, ac ſi mater eorum ſuo tempore manumiſſa fuiſſet* (s). Sic & M. Tullius loquitur; *Ex æquo & bono, teſtamentorum ſententias voluntatesq́ Imperator tutatus*

(o) *l. 14. C. de donat. int. vir. & uxor.* (p) *l. 7. C. de fideicommiſſis.* (q) *l. filio D. de injuſt. rupt. teſtam.* (r) *l. in iis quæ. D. de condit. & demonſtrat.* (s) *l. cùm verò. §. cùm quidam. D. de fideicommiſſ. libert.*

tatus eſt (t). Omitto cætera, qvæ in libris noſtris occurrunt plurima, in qvibus ſcio verbum iſtud, PLACUIT, extendi etiam ad ea, qvæ extra teſtamentorum cauſas à mera Principis voluntate proficiſcuntur, & qvæ ex æqvo & bono terminantur. Placuit, *ἀρέσκει*, veteribus gloſſis, unde placita Senatus Galliæ, Areſta dicuntur: qvòd juris rationem prudentiſſimi Patres, nonnunqvam ab æqvitate ſejunctam, ad ipſam æqvitatem revocent, boni & æqvi rationem ſecuti. Qvod ſi Princeps ſecundùm jus ſcriptum judicabat, tunc PRONUNTIARE dicebatur. Sic cùm ex Appellatione cognoſceret Imperator: *Pronunciavit qvæſtione illicitè habita, unius teſtimonio non eſſe credendum: ideoq; rectè provocatum*, cùm Procurator Cæſaris de ancilla aliena qvæſtionem habuiſſet, ſub unius teſtimonio (u).

In dubia autem juris qvæſtione, Principis Judicium ſemper prævaluit, ut in eam partem flecteretur, qvæ illi æqvior videretur. Qvod & Paulus lib. I. Decretorum nos docet, qvi etiam à ſua ſententia receſſum non diffitetur. *Æmilius*, inqvit, *Largianus ab Obinio fundum Rutilianum lege commiſſoria emerat, data parte pecuniæ, ita ut ſi intra duos menſes, ab emptione, reliqvi pretii partem dimidiam non ſolviſſet, inemptus eſſet. Item ſi intra duos alios menſes, re-*

H *liqvum*

(t) *in Bruto.* (u) *l. maritus. D. de qvæſtionib.*

liqvum pretium non numeraſſet, ſimiliter eſſet inemptus. Intra priores duos menſes Largiano defuncto, Rutilia pupillaris ætatis ſucceſſerat, cujus tutores in ſolutione ceſſaverunt. Venditor denuntiationibus tutoribus ſæpe datis, poſt annum eandem poſſeſſionem Telemacho vendiderat. Pupilla in integrum reſtitui deſiderabat: victa, tam apud Prætorem, qvàm apud Præfectum urbi, provocaverat. Putabam bene judicatum, qvòd pater ejus, non ipſa contraxerat. Imperator autem motus, qvòd dies committendi in tempus pupillæ incidiſſet, eoq́ effeciſſet, ne pareretur legi venditionis. Dicebam poſſe magis ea ratione reſtitui eam, qvòd venditor denuntiando, poſt diem, qvo placuerat eſſe commiſſum, & pretium petendo, receſſiſſe à lege ſua videretur. Qvia tamen lex commiſſoria diſplicebat ei, pronuntiavit in integrum reſtituendam. Movit etiam illud Imperatorem, qvòd priores tutores, qvi non reſtitui deſideraſſent, ſuſpecti pronuntiati erant (x). Sic injuſtam Appellationem pronuntiavit Imperator, eorum qvi ad eum appellaverant, ut Cognitionem Præſidis impedirent, & Præſes in eventum Appellationis cetera Cognitionis diſtuliſſet (y): nos diceremus, *qv' il euſt differé pour reverence de l' appel.* Et Imperator, *conſervare ſententiam* dicebatur, cùm judicatum confirmaſſe (z). Qvòd ſi teſtamentorum

(x) *l. Æmilius. D. de minorib.* (y) *l. intra utile. D. eod.* (z) *l. fin D. qvod cum eo qvi in alien.*

rum qvæſtiones in jure mero verſarentur, in iis juris ratione Princeps pronunciare ſolebat, ut ex Pauli lib. 3. Decretorum addiſcimus (a). *Clodius Clodianus, facto prius teſtamento, poſtea eundem hæredem, in alio teſtamento inutiliter facto, inſtituerat. Scriptus hæres, cùm poſterius putaret valere, ex eo hæreditatem adire voluit: ſed poſtea hoc inutile repertum eſt. Papinianus putabat, repudiaſſe ex priore hæreditatem; ex poſteriore autem non poſſe adire. Dicebam, Non repudiare eum, qvi putaret poſterius valere. Pronuntiavit Clodium inteſtatum deceſſiſſe.* Ita ferè ſemper accidit ut repudiata Pauli ſententia, Papiniani Conſilium Princeps probaret, & ſeqveretur. Nam in arduis qvæſtionibus juris Paulus plurimùm à Papiniano diſcedere ſolebat. Qvin & Paulus ipſe contra ſuam mentem, in teſtamenti cauſa, pronunciatum agnoſcit. Nam cùm ab omni voluntate receſſum ei videretur, placuit Principi humaniùs interpretari (b).

(a) *l. Clodius. D. de acqvir. hæred.* (b) *l. Paula Callinico. §. Pomponius. D. de leg. 3.*

CAP. XXIV.

De Cognitionibus, qvæ in Conſiſtorio ſacro finiebantur.

Publicorum. Judiciorum Cognitiones pro Tribunali, privatorum in Auditorio expeditas, ſatis ſuperqve demonſtratum eſt. Atqve utræqve Cognitiones in Conſiſtorio tranſigi dicebantur. Intra Conſiſtorium autem ſemotis partibus Appellationum ſacra judicia ab ipſo Principe diſceptabantur adhibitis Proceribus Palatii & Senatoribus (c). Qvod immutavit Juſtinianus, ut ſeqventi capite dicemus. Hoc autem genus Cognitionum, qvæ intra Conſiſtorium, ex more Conſultationum fiebat. Conſultatio eſt deliberatio, Conventus, ſeu Conſilium Procerum, ſive ſententia, qvam Princeps cum Conſilio collocutus dicit, aut decernit, qvæ in Baſilicis Συνέλευσις, qvæqve more introducta dicitur, illoqve veteri, ut Svetonius author eſt. Ille enim de Nerone (d). *Qvoties*, inqvit, *ad Conſultandum ſecederet, neq; in commune qvidqvam, neqve propalam deliberabat: ſed conſcriptas ab unoqvoqve ſententias, tacitus ac ſecretò legens, qvod ipſi libuiſſet, perinde àc pluribus idem videretur,*

(c) *l. 2. C. de legib.* (d) *in Neron. cap. 15.*

retur, pronuntiabat. Intimi Conſiſtorii receſſus, eſt δικαστήριον, ut ſecretarium Judicum (e). Conſiſtorii autem Cognitiones, qvæ ſacra Judicia vocantur (f), fuerunt Appellationes non tantùm à Spectabilibus, ſed à Clariſſimis Judicibus. Sed cùm non poſſet audiendis omnibus Appellationibus Princeps ſufficere, placuit Conſultationum more lites finire, absqve ulla dierum fatalium obſervatione (g). Cùm ergo Imperator cum Conſilio collocutus eſſet, ipſe ſententiam pronunciabat, ut inſcriptiones legum qvarumdam teſtantur, in qvibus: *Imperator Philippus cum Conſilio collocutus, dixit* (h). Malè in vulgatis Codicibus, *cum Cœlio*; propriè enim in intimo Conſiſtorio colloqvi; in Auditorio, aut pro Tribunali de Conſilii ſententia pronuntiari dicebatur. M. Tullius (i): *cùm Conſilio cauſam Numantinorum cognoſcit, & de Conſilii ſententia pronuntiat.* Nam colloqvium propriè eſt, cùm conveniunt in unum locum, colloqvendi cauſa (k) Hinc cùm Imperator cum Conſilio collocutus decernit, apud acta dicere traditur, ut inſcriptio legis nos monet, ſic concepta (l). *Apud acta Imperator Theo-*

 doſius

(e) *l. 2. C. de Offic. diverſ. judic.* (f) *Novell. 20. & ib. Cujac.* (g) *l. 3. C. ubi Senator. vel Clariſſ.* (h) *l. 6. C. de uſucap. pro emptor.* (i) *Cic. lib. 5. in Verrem.* (k) *Varro lib. 5. de ling. Lat.* (l) *l. 6. C. qvi bon. ced. poſſ.*

doſius dixit. Acta enim propriè in Conſiſtorio Principis intimo fiunt, atqve hac ratione Acta Proconſulum, dicta ſunt, qvæ intra cancellos, obducto velo, coram Judicibus, cùm de reo interrogabatur, dicerent: qvæ exceptorum literis mandabantur, ut Illuſtris Card. Baronius obſervavit (m). Acta ergo ſunt ὑπομνήματα, ſeu rerum geſtarum Commentaria, qvorum pars aliqva in Codicibus Imperatorum deſcripta eſt, qvam hîc ſubjicere opportunum eſt. Hæc enim & rei geſtæ fidem faciunt, & decretum Principis continent: ut; *Pars Actorum Diocletiani & Maximiani AA. & CC. Firmino & Apollinario, & ceteris principalibus Antiochenſium adſtantibus: Sabinus dixit, &c. Diocletianus dixit: Certis dignitatibus data à nobis eſt indulgentia munerum civilium, & perſonalium, id eſt iis, qvi aut exprotectoribus ſunt, aut ex præpoſitis. Ii ergo ad munera civilia non vocabuntur* (n). Notat Cujacius Sabinum Advocatum Græcè dixiſſe, qvæ deſunt in vulgatis, & in M. S. legi non poſſunt. Nos, ex hac Actorum parte, videmus, qvid ſit apud Acta dicere, & apud Acta defendere, qvod eſt Juliano, *acta in Conſiſtorio intimo proferre, inductis partibus qvorum intereſſet.* Nec verò in actis Græcè tan-

(m) *tom. 2. ad annum 238. num. 2.* (n) *l. 2. C. de excuſationib. muner.*

tantùm locutos Advocatos obſervamus, ſed Imperatorem ipſum qvandoq; Græcè pronunciaſſe.

Pars alia Actorum eſt, qvæ habita ſunt apud Imperatorem Julianum, Mamertino & Nævita Coſſ. X. KAL. APRIL. Conſtantinop. in Conſiſtorio, adſtante Jovio Viro Clariſſimo Qvæſtore, Anatolio Magiſtro Officiorum, Felice Comite S. L. &c (o). *Imperator Julianus A. dixit; τὰ ἕκαστα γραμμάτια μεγάλην ἰσχὺν ἔχει, ὅταν περὶ αὐτῶν τῶν γραμματίων μὴ ἀμφισβήτησις ἐξ ἄλλων ὤφειλε λαβέσθαι.* Qvod Imperatoris Juliani vanitati adſcribendum eſt, qvem meritò loqvacem talpam, purpuratam ſimiam, & literionem Græculum carpebant (p). Nec enim Imperatores Græcè in Actis uſpiam locuti: qvin Tiberius Centurioni volenti Græcè in Senatu dicere teſtimonium, non permiſit: etſi antea complures cauſas audiiſſet Græco ſermone, id tamen neqve conſtanter, neqve convenienter (q). Sic Interpres: Dio verò, *τοῦτο μὲν οὐχ ὁμολογουμένον ἔπραξεν*, qvod verto, non ex Conſilii ſententia; *ὁμολογεῖσθαι* enim eſt, qvod aliqvorum conſenſu receptum eſt. Qvin ipſe Tiberius veniam petiit à Senatu, qvòd Græcum illi monopolii verbum excidiſſet. Judices tamen ex Arcadii & Honorii conſtitutione tam

(o) *l. 4. C. T. de fid. teſt.* (p) *Ammian. Marcell. lib. 17.* (q) *Xiphil. in Tiberio.*

Græca, qvàm Latina lingva ſententias proferre poſſunt (r). Sed hæc lex ſcripta eſt ad Proconſulem Aſiæ in mediis Græciæ viſceribus agentem. Et hoc referendum eſt ad loci conditionem, ne qvis cauſari poſſit ignorantiam literarum (s). Nam Romæ decreta à Prætoribus Latinè interponi debent, & Imperatoriæ Majeſtati non convenit, neqve Imperii dignitati, Græcè aliqvid pronunciare. Qvod pars Actorum Conſtantini declarat, in qvibus, *cùm Agrippina dixiſſet, τῷ τόπῳ ἐκείνῳ οὐκ ἐπάρχου, Conſtantinus Auguſtus Latinè dixit; Sed jure continetur, ne qvis in adminiſtratione conſtitutus aliqvid compararet. Unde qvidem nihil intereſt, an in ſuo pago, an in alieno compararit, cùm conſtet eum contra jus comparaſſe. Et adjecit: Ignoratis fiſcale effici totum qvidqvid adminiſtrantes compararint? Agrippina dixit; τοῦ τόπου ἐκείνου πραιπόσιτος οὐκ ἦν, ἐγὼ ἠγόρασα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ εἰδεαιωνάι. Conſtantinus A. D. Recipient à venditore Clodia & Agrippina competens pretium* (t). Habemus etiam partem Actorum habitorum in Conſiſtorio Gratiani.

Cæterùm non omnia, qvæ Princeps in Conſiſtorio dicebat, illum apud Acta dixiſſe credendum eſt: nam Conſiſtorium & Tribunal, & Audi-

---

(r) *l. 12. C. de ſentent. & interlocut.* (s) *l. ſed ſi pupillar. §. proſcribere. D. de inſtit. act.* (t) *l. 1. tit. 15. C. T. lib. 8.*

Auditorium complectitur. Qvare cùm Imperatores Diocletianus & Maximianus in Conſiſtorio dixerunt, ut legis inſcriptio continet (u), intelligendum eſt de Cognitione pro Tribunali. Decreverunt enim *Decurionum filios beſtiis non debere ſubjici*; qvod pro Tribunali aſſidentibus Comitibus ſeu Adſeſſoribus, pronuntiatum ab illis eſt, cùm ſub titulo de pœnis decretum referatur. Ubi cùm populus reclamaſſet (malè in vulgatis ſcriptum eſt, cùm à populo exclamatum eſt) iterum Principes dixerunt: *Vanæ voces populi non ſunt audiendæ. Nec enim vocibus eorum credi oportet, qvando aut noxium crimine abſolvi, aut innocentem condemnari deſiderant.* Atqve hæc, qvæ pro Tribunali, non Conſultationum more acta ſunt, ſed ea tantùm, qvæ intra Conſiſtorium.

Conſultationum loco tandem introducta ſunt judicia, qvæ à delegatis à Principe exercerentur, ex Theodoſii & Valentiniani conſtitutione (x); qvæ qvidem à Juſtiniano innovata eſt, qvi ante definitivam ſententiam voluit appellari, nonnullaqve alia introduxit Conſtitutionibus Græcis duabus, qvas Cujacius pridem vulgavit (y).

(u) *l. 12. C. de pœnis.* (x) *l. 32. §. qvòd ſi à Duce. D. de appellationib.* (y) *Cujac. lib. 12. obſervat. cap. 3.*

CAP. XXV.

De Cognitionibus ſelectorum Judicum à Principe. Qvi Cognitores nuncupentur.

COgnitor primùm dicebatur in jure, qvi alium defendebat, maximè ſi de illius ſtatu ageretur: Sicqve cauſam noſcebat, & illam tuebatur, ut ſuam. M. Tullius hoc perſpicuè nos docet. *Me*, inqvit (z), *defenſorem calamitatum ſuarum, me ultorem injuriarum, me Cognitorem juris ſui eſſe voluerunt.* Cognitor eligebatur à reo, qvem Verres, cùm Prætor eſſet, ex ſuo arbitrio dabat. Idem Tullius (a): *Cognitorem adſcribit Sthenio: qvem? cognatum aut propinqvum? non. Siculum eum cui eſſet aliqvis ſplendor dignitasq́; ? minimè. qvem igitur? civem Romanum? cui hoc probari poteſt? cùm eſſet Sthenius civitatis ſuæ nobiliſſimus, ampliſſima cognatione, plurimis amicitiis, invenire neminem Siculum potuit, qvi pro ſe Cognitor fieret?* Hîc Cognitorem ita deſcriptum habemus, ut de eo nihil præterea qværendum ſit, qvid à Procuratore differat. Procura-

(z) *in Divinatione, & ib. Aſconius.* (a) *lib. 2. in Verrem.*

curator enim eſt, qvi aliena negotia mandato Domini adminiſtrat (b): Cognitor, qvi ad Cognitionem alieni jurgii ſuffragator accedit (c): hoc nomen in Pandectis eraſum, qvo tamen uſus eſt Paulus, libro primo ſententiarum, in qvo titulus eſt de Cognitoribus (d): ſed in omnibus Digeſtorum libris illud ſuſtulit Tribonianus, qvòd fortè crederet aliqvid dignitati Cognitorum derogare, qvi Judices delegati ſunt à Principe, priſcis juris authoribus parum cogniti. Triboniani hoc factum ex collatione verborum Pauli deprehenditur. Ille enim (e): *Si qvis inſtrumenta litis ſuæ à Procuratore ſuo, vel Cognitore adverſario prodita eſſe convicerit.* Hæc cùm Tribonianus transtuliſſet (f), Cognitoris nomen exaravit, ſcripſitqve, *ſi qvis inſtrumentum litis ſuæ, à Procuratore, Adverſario proditum eſſe convicerit.* Sic Cognitor hac in ſignificatione in Theodoſiano ſolùm Codice dignoſcitur.

A Cognitionibus dicti poſtea Cognitores ſacri, Judices nempe à Principe delegati, ex Theodoſii & Valentiniani conſtitutione, qvi primi hoc genus Judicum introduxerunt. Cogni-

(b) *l. 1. D. de Procuratorib.* (c) *l. 6. C. T. de Procur. & Cognit.* (d) *lib. 1. ſent. tit. 2.* (e) *lib. 5. ſent. tit. 25.* (f) *l. ſi qvis 38. l. ſi qvis inſtrumentum. D. de pœnis.*

gnitor, γνώςης (g), qvòd γνῶσις ſit Cognitio. In antiqvis marmoribus occurrit ſacri Auditorii Cognitor, Romæ.

ACILIO. GLABRIONI. VICARIO. PER GALLIAS. SACRI. AUDITORII. COGNITORI. 344. 2.

Ad hunc ex Provinciis Appellationes devolvebantur. Symmachus: *Provinciali*, ait (h), *actione decurſa, quæ ad ſacri Auditorii Cognitorem neceſſaria provocatione pervenit.* Qvod eſt ad ſacras Appellationes Cognoſcere, ex alia inſcriptione veteri, Romæ:

C. VALERIO. POPLICIO 1101. 8.
COS. ORD. ITEM. COGNOSCENTI
AD. SACRAS. APPELLATIONES.

Hi & Sacrarum Cognitionum Judices dicti. Lapis alius:

C. CEJONIUS. RUFIUS. VOLUSIANUS
V. C. PRÆFECTUS. URBI. ITERUM
JUDEX. SACRARUM 102. 9.
COGNITIONUM.

Nec me præterit, Provinciarum Rectores, Cognitores qvoqve vocari, ut Moderator Apuliæ, *Provincialis Cognitor*, à Symmacho appellatur (i): qvi præmiſſis literis ad Vicariam poteſtatem, ut ſuſceptum retineret examen; cùm Audi-

(g) *Gloſſ. vet.* (h) *lib. 8. ep. 17.* (i) *lib. 10. ep. 51.*

Auditorii ſacri Judex conſultus eſſet, & mulctam ſtatuiſſet provocationibus inferendam, Symmachus pronunciavit Cognitionem eſſe ſacri Judicii. Sacrum Judicium interpretor, ſacri Auditorii Cognitorem. Nam ſacrum Auditorium tam eſt Principis, qvàm Præfecti Prætorio, & Præfecti urbi (k). Qvod ex Ennodio aliter intellexit vir doctus. Ille enim ad Stephanum V. S. hoc eſt, Virum Spectabilem: *Te,* inqvit (l), *ſacrarum Judex, & Conſilii Comitem meruit, & laboris.* Acutè Sirmundus noſter ſacrarum Judicem monuit eſſe Comitem ſacrarum largitionum, cui Stephanus adſidebat. Alius ergo eſt ſacrarum Judex, alius Judex ſacri Auditorii. Ut aliud eſt, vice ſacra judicare, aliud vice ſacra cognoſcere. Vice ſacra judicant jure Magiſtratus, Præfectus urbi, Vicarius Præfecti Prætorio, Proconſul Africæ. Vice ſacra, qvi qvaſi viciſſim & ſecundo loco poſt Principem. Sic vice ſacra Imperatoris Provinciam gubernare, hoc eſt Principis perſonam ſuſtinere, in antiqvo marmore legimus.

JUL. NEMESIUS. NOMENTANUS. M. AUREL 168. 4.
IMP. SACRA. VICE. BETICAM. GUBERN.

Qvo tempore nondum ſacræ Cognitiones & Dele-

(k) *l. 67. C. T. de appellationib. & l. 4. C. de jurisdict. omn. judic.* (l) *dictione 3.*

Delegationes invaluerant. Præfectus urbi ergo vice ſacra judicabat jure Magiſtratus. Cognoſcebat autem ex delegatione Principis, atqve hinc ſacrarum Cognitionum Judex inſcribitur.

MEMMIUS. VITRASIUS. ORFITUS
V. C. ITERUM. PRÆF. URBI 284. 8.
JUDEX. SACRARUM. COGNITION
TERTIUM.

En Vitraſius Præfectus urbi iterum, qvi jure Magiſtratus vice ſacra judicabat. Sed Judex ſacrarum Cognitionum eſt tertium, id eſt non jure Magiſtratus, ſed delectus à Principe. Qvod clarè alia inſcriptio probat, in qva Præfectus urbi electus eſt ad cognoſcendas jure Cæſaris Cognitiones.

L. CAESONIUS. PRAE. URBI. AD
COGNOSCENDAS. VICE. CAESARIS
COGNITIONES. 381. 3.

Sed qvid ſibi velit alia inſcriptio, qvæ ſacrarum Conſtitutionum Judicem narrat, cognoſcere tentemus.

ANICIUS PAULINUS. JUN. V. C. 282. 3.
CONS. ORDINARIUS. ET. JUDEX
SACRARUM. CONSTITUTIONUM.

Suſpicabar aliqvando mendum fabrile, & ſcriptum eſſe CONSTITUTIONUM, pro COGNITIONUM. Sed nihil muto: & ſacrarum Conſtitutionum Judicem agnoſco, qvi in con-

controverſiis, qvæ ex Conſtitutionum interpretatione oriuntur, cùm non poſſint omnes articuli ſingulatim illis comprehendi, ideoqve ad Principem recurri debeat. Nam ejus eſt interpretari, cujus eſt condere. Dubias hujusmodi interpretationes Princeps Paullino delegavit.

Alium verò ordinem in Cognoſcendis Appellationibus, qvæ ad eos devolverentur, priores Principes ſervabant. Nam Auguſtus Appellationes qvotannis urbanorum qvidem litigatorum Prætori urbano delegavit; & Provincialium Conſularibus viris, qvos ſingulis cujusq; Provinciæ negotiis præfeciſſet (m). Tiberius autem cùm ab eo petitum eſſet, ut L. Piſonis accuſati in Germanicum veneficii, cognitionem exciperet: cauſam integram ad Senatum remiſit. *Et die Senatus, cùm orationem habuiſſet, meditato temperamento, id ſolùm Germanico ſupra leges ſe præſtare dixit, qvòd in Curia potius, qvàm in foro; apud Senatum, qvàm apud Judices de morte ejus anqvireretur* (n). Hadrianus optimos qvosqve de Senatu in contubernium Imperatoriæ Majeſtatis adſcivit. Sic Senatum multis Cognitionibus ad ſe pertinentibus M. Antoninus Judicem dedit (o). Sed capitales cauſas hominum honeſtiorum ipſe ſibi reſervavit.

(m) *Sveton. in Auguſt. c. 33.* (n) *Tacit. 3. Annal.*
(o) *Capitolin. in M. Antonin.*

vit (p). Probus etiam ſecundùm orationem permiſit Patribus, ut ex majorum Judicum Appellationibus ipſi cognoſcerent, qvos *Majores Judices* Spectabiles interpretor.

CAP. XXVI.

De Conſultationibus ſublatis.

POſtqvam Judices Conſultationibus ſublatis ex aula Principis delegati ſunt (q), (qvos Commiſſarios appellare poſſumus) disrupto juſtitiæ Imperii vinculo, & illud ipſum in præceps ruiſſe perſpicuum eſt. Nam cùm Principes controverſiarum Cognitionem exciperent, adhibitis Palatii Proceribus, & præſente Senatu, & Clariſſimis viris; manſit illorum illibata authoritas, qvam Thedoſius maximè deſpexit. Sanxit enim (r), more Conſultationum ſublato, *ut ſi à Spectabilibus eſſet appellatum, Præfectus Prætorio, qvi in illius Comitatu erat, & Qvæſtor Palatii ſacris Judiciis præſiderent. Si à Duce, qvi idem Præſes eſſet; jure ordinario ſolus Præfectus in ſacro Auditorio judicaret*: id eſt, non tanqvam Cognitor datus à Principe, ſed jure Magiſtratus,

(p) *idem in L. Vero.* (q) *l. 13. C. de judic.* (r) *l. 32. C. de appellationib.*

tus, in Auditorio Præfecturæ, qvod ſacrum vocatum oſtendimus. At in iis judiciis, qvæ Conſultationum loco introducta ſunt, Præfectus Prætorio, & Qvæſtor Palatii Cognitores dati, Appellationes ſuſceperunt, ſi à privato non illuſtri, qvi à Principe eſſet delegatus, provocaretur. Sacræ enim delegationes fuerunt privatis plerumqve hominibus conceſſæ, uni vel pluribus, qvorum definitio appellatione ſuſpendi potuit (s), de qva Præfectus Prætorio, qvi in Comitatu, cum Qvæſtore, temporali die, judicabat, id eſt, qvo appellatio introducenda & exercenda fuit.

Conſultationes tantùm ſervatæ ſunt, ſi ab Illuſtribus appellaretur. Nam hoc ſolo caſu appellatione ſuſpenſa voluerunt audientiam Principis per Conſultationem expectari. Sicqve Conſultationum mos in gratiam Illuſtrium ſervatus. Hæc duo legis Theodoſii capita intellectu facilia, ut de appellationibus ſpectabilium Præfectus Prætorio in Comitatu & Qvæſtor cognoſcerent: de Appellationibus Præſidum ſeu Rectorum Provinciæ Clariſſimorum ſolus Præfectus cum Epiſtolaribus excipientibus. Sed ſi à Privatis Judicibus delegatis non illuſtribus eſſet provocatum, Præfectus Prætorio cum Qvæſtore Palatii judicabat cum Libellenſibus, qvi qvæ apud arbitros geſta eſſent, ſuſciperent,

 & Co-

(s) *l. 32, §. huic. C. de appellationib.*

& Cognitiones inducerent. Qvi qvidem Libellenſes etiam apud arbitros, ſi Illuſtres ſint, licèt ex delegatione Principis, Cognoſcentes excipiunt, ſi in Principis Comitatu eſſe dicuntur.

Ex his liqvet, Præfectum Prætorio, & Qvæſtorem Palatii Cognitores à Theodoſio conſtitutos, qvorum judicio ſubjiciuntur delegati Judices, qvi vice ſacra judicant, non vice ſacra cognoſcunt. Nam & hi privati & arbitri dicuntur: qvod ex inſcriptionibus intelligitur. Neapoli.

M. MAECIO. MEMMIO
COMITI. ORDINIS. PRIMI 433. 4.
COMITI. ORIENTIS. ET. AEGYPTI
JUDICI SACRARUM. COGNITIONUM
TERTIO. JUDICI. ITERUM. EX
DELEGATIONIBUS. SACRIS.

Clarum ergo eſt Judices delegatos à ſacris Cognitoribus diſtingvendos, cùm illi privati eſſent, & arbitri vocarentur. Sic idem Theodoſius: *Qvòd ſi ab arbitrio ex delegatione ſacra disceptante Appellatio ſubſeqvatur* (t). Poterant autem delegati Judices alios in Conſilium admittere, qvibuscum judicarent. Ut Symmachus Præfectus urbi, cùm negotii unius tota Cognitio præceptione divina, ut loqvitur, ſpecia-

(t) *l. 2. §. qvòd ſi arbiter. C. de temporib. & reparat.*

ciatim illi mandata eſſet, delegatione Principis: hanc V. C. Vicarii præſentiæ reſervavit. *Siqvidem*, ait, *videbatur hæc cauſa ceteris provocationibus eſſe conjuncta, qvæ V. C. prædeceſſore meo negabantur admiſſæ, & alterum mecum ſumpſerat Cognitorem* (u).

Nunc de Epiſtolaribus & Libellenſibus, qvaſi de plano, ἐν πλάτῃ aliqvid excerpendum eſt. Qvos Epiſtolarum & Libellorum Magiſtros fruſtra qvis putaret. Illi enim ſunt, qvi in ſacris ſcriniis libellorum militant, vel Epiſtolarum, ut Notarii & Adjutores potiùs qvàm Officiales, qvibus præerat Magiſter libellorum, qvi Cognitiones & preces tractabat. Epiſtolares Clariſſimorum Appellationes in Cognitionibus excipiunt; delegatorum Libellenſes. Nec Epiſtolares, nec Libellenſes Cognitores ſacri fuerunt, ut Magiſtri libellorum. Vetus inſcriptio Romæ.

SEXTILIUS. AGESILAUS. V. C. 28. 2.
CAUSARUM. NON. IGNOBILIS. AFRICANI. TRIBUNALIS
ORATOR. ET. IN. CONSISTORIO. PRINCIPUM
MAGISTER. LIBELLORUM. ET. COGNITION
SACRARUM. VICARIUS. PRAEFECTOR.
HISPANIAS. V. S. I. (PER

(u) *lib. 10. epiſt. 46.*

De Magiſtro Cognitionum ſacrarum poſtea viderimus. Fuit etiam ſacræ Cognitionis Auditor, qvi idem ac Cognitor eſſe videtur (x). Hic tamen alius eſt à Cognitore. Nam Cognitionis Auditor, ſeu Auditorii Cognitor propriè domus divinæ negotia tractabat; cùm in cauſis fiſcalibus provocatio interponeretur (y): Sunt enim in cauſis hujusmodi, qvæ curam fiſcalis commodi reſpiciunt, qvi vice Principis Cognitionibus præſiderent (z). Eſt & inferiorum Judicum ſacra Auditio (a), cùm illi appellationem non ſuſcipiunt, vel Apoſtolorum copiam denegant, id eſt literas dimiſſorias, per qvas cauſa ad eum, qvi appellatus eſt, dimittitur (b). Atqve hæc Auditio fit vel in Auditorio Principis, vel Præfecti Prætorio, aut Præfecti urbani, ubi provocatio tractatur. Qvod ita accipiendum eſt, non ut Judex inferior præſens audiri debeat, ſed qvi opinionem manifeſtet per relationem, qvare appellationem non receperit, & cauſam addat, cur ab eo non fuerit recepta (c).

Qvarto capite Conſtitutionis Theodoſii cavetur, *ut ſi Illuſtrium Judicum ſententiæ fuerint appellatione ſuſpenſæ, per Principis Conſultationem*

(x) *l. 7. C.T. de reparat. appellat.* (y) *l. 64. C. T. de appellationib.* (z) *l. 28. C. T. eod.* (a) *l. 67. C. T. eod.* (b) *l. 106. D. de verb. ſign.* (c) *l. 6. D. de appellationib. recip.*

nem finiantur. Qvod eſt, re à Cognitoribus diligenter pertractata, Principem ipſi conſulant: qvod etiam fit in cauſis privato homini non Illuſtri delegatis (d). Principis autem Conſultationem non ita accipio, ut Illuſtrium appellatio introducatur in commune Auditorium Senatorum vel Procerum ſacri Palatii: Nam poſt Theodoſii conſtitutionem, mos conſultationum alius fuit, remanſitqve ſolùm umbra aliqva veteris diſciplinæ, qvam in illuſtrium appellationibus ſolus Princeps ſibi vendicavit. Hujus rei exemplum ex Marcellino trahimus (e). *Nam cùm Valens in Majeſtatis crimine, qvod nomen poſt eum imperaturi, præſagiis qværebatur, Præfecto Prætorio & ſummatibus in unum qvæſitis cognitiones commiſiſſet: illi poſt eculeos & pondera plumbea, fidiculas & verbera Principem conſuluerunt: qvi Cognitorum conſultationi reſpondens ſub uno proloqvio, Majeſtatis reos omnes juſſit occidi.* Reſpondere præſenti propriè dicimur, ut reſcribere abſenti. Seneca (f): *Si qvando interveniunt Epiſtolæ tuæ, tecum eſſe mihi videor, & afficior animo tanqvam tibi non reſcribam, ſed reſpondeam.*

Eadem porro conſtitutione, dignum imperio Imperatores judicarunt, ut litigatores, Procuratores, eorumqve Advocati, & omnes, qvi

(d) *l. præcipimus. C. de appellationib.* (e) *Ammian. Marcell. lib. 29.* (f) *epiſt. 19.*

hujusmodi cauſis miniſterium ſuum adhibent, qvaſi præſente Principe, & audiente, tam veſte, qvàm calceamentis, & verbis apud Cognitores utantur, qvibus ſolummodo uti convenit eos, qvi ad Majeſtatem Imperatoriam ingrediantur. Qvin & ipſi Cognitores qvaſi præſente Principe & interloqvente ſuas ſententias proferunt. Hunc habitum attingit Themiſtius (g): *ὑμεῖς ὥσπερ πανηγύρεσι μεταμφιασάμενοι τὰς τηβέννας καὶ τὰ ὑποδήματα ἀλλαξάμενοι, συγκαθεζόμενοι ἐπὶ τῶν δίφρων.* Vos ut in diebus ſolennibus togas & calceos mutatis, unà in ſellis ſedentes. Sententiæ autem Cognitorum proferuntur ex vi ejusdem conſtitutionis, qvaſi Princeps ipſe loqveretur, ut Interpres Juliani tradit (h): Dicebant enim, *noſtra ſerenitas*, *noſtra pietas*, *noſtra manſvetudo*. Et Advocati iisdem formulis ad eos utebantur, hoc eſt, *veſtra ſerenitas*, & ſimilibus.

CAP. XXVII.
De Conſtitutione Imperatoris Juſtiniani ſuper eadem re.

HUnc Cognitorum pronuntiandi modum, Juſtinianus Imperator correxit, ſanxitqve *ut ſacri qvidem Palatii pro tem-*

(g) *in gratiarum act. ad Valentem.* (h) *Nov. 126.*

tempore Quæſtor, unà cùm Præfecto Prætorio, de hujusmodi cauſis cognoſcentes, non ex Principis perſona, ſed ex ſua interlocutorias proferrent (i). Interlocutio à Juſtiniano pro ſententia impropriè ſumitur. Sanxit præterea, *ut in provocationibus, ex qvibus Conſultationum more negotium in Palatio introduci ſolebat: ut ſiqvidem non excederet litis æſtimatio decem librarum auri qvantitatem, non duobus ut antea magnificis Judicibus, ſed uni tantummodo diſceptatio negotii deputaretur. Sin decem libras excederet, duobus tradebatur diſceptatio magnificis Judicibus, qvibus Epiſtolares officium præſtarent. Qvòd ſi duo illi Judices diſſentirent, virum Illuſtrem pro tempore Qvæſtorem adhibebant. Si verò viginti libras auri lis excederet, in commune Auditorium ſacri Palatii procerum introducebatur*, ἐπὶ κοινῆς ἀκροάσεως πάντων τῶν συγκλητικῶν, ut habent Baſilicæ: qvod vertit interpres in commune Auditorium omnium Senatorum. Sed mos Conſultationum omnis ex arbitrio ejus pendebat, qvi clavum Imperii tenuit. Ille enim Judices ſeligebat, plerumqve rerum ignaros, qvi ad libitum ſuum ſacras Cognitiones exercerent. Qvare meritò Vopiſcus: *Colligunt ſe*, inqvit (k), *qvatuor vel qvinqve, atqve unum conſilium ad decipiendum Imperatorem capiunt: dicunt, qvid probandum ſit. Imperator, qvi domi clauſus eſt,*

(i) *Novell.* 126. (k) *in Aureliano.*

vera non novit: cogitur hoc tantum ſcire, quod illi loquuntur: facit Judices, quos fieri non oportet: amovet à Republica, quos debuit retinere. Quid multa? ut Diocletianus ipſe dicebat: Bonus, Cautus, Optimus, venditur Imperator. Sic plerique Principes, ait Plinius (l) *cùm eſſent Civium domini, libertorum erant ſervi, horum nutu regebantur, per hos loquebantur, & per hos Præturæ & Sacerdotia, & Conſulatus, imò ab his petebantur.* Quod accidit maximè ſub Theodoſio poſt Conſultationum morem ſublatum. Is enim paſſim Provinciarum Præfecturas quibusque accedentibus venales exponebat, nulla prorſus exiſtimationis aut honeſtæ vitæ habita ratione, ſed eum judicabat idoneum, qui auri vel argenti majorem ſummam afferret. Atque adeò videre erat Argentarios, & annularios, & alios profeſſiones in foro fœdiſſimas obeuntes, Magiſtratuum inſignia ferre, majoremque pecuniæ vim habentibus Provincias tradere. Τὰς τῶν ἐπαρχῶν ἡγεμονίας (m), ὠνίους προυτίθει τοῖς προσιοῦσι, δόξῃ μὲν ἢ βίῳ σπουδαίῳ παντάπασιν οὐ προσέχων. Ἐπιτήδειον δὲ κρίνων τὸν ἀγρὸν ἢ ἀργύριον προσάγοντα πλεῖον. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἀργυραμοιβοὺς καὶ ὀβολοστάτας, καὶ ἄλλους ἐπ' ἀγορᾶς τὰ τοῦ ἐπιτηδεύματος αἰσχρότατα μετιόντας ἐπιφερομένους τὰ τῶν ἀρχῶν σύμβολα· καὶ τοῖς πλείονα ἔχουσι χρήματα, τὰς ἐπαρχίας παραδιδόντας.

Con-

(l) *l. in Panegyric.* (m) *Zoſimus lib. 4.*

Conſultationum everſionem aliam in Arcadio ſpectamus, apud qvem Eutropius qvidam Timaſio Magiſtro militum inſidias ſtruxit, illumqve affectati Imperii reum commentus eſt: nam criminis Majeſtatis rei fiebant ii, qvi crimine carebant. In hac Cognitione Imperator Judicis officio fungens præſidebat, Eutropius adſtans, qvi cubiculis Auguſtalibus in univerſum præpoſitus erat, ferendæ ſententiæ penes ſe poteſtatem habebat. Cùm autem omnes moleſtè ferrent hominem fartorem, tot muneribus atqve dignitatibus Illuſtri viro crimen intentare; Princeps relicto Judicio, id ipſum Saturnino & Procopio commiſit. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς (n), προὐκάθητο δικαστής. Εὐτρόπιος παρεστὼς, ἐπειδὴ καὶ ἡγεμονίαν τῶν βασιλικῶν εἶχε κοιτώνων, τῆς πάσης ψήφου κύριος ἦν. Πάντων δὲ δυσαναχετούντων, ἐφ' οἷς ἀλλαντοπώλης ἄνθρωπος τὸν ἐν ἀρχαῖς καὶ ἀξίαις διατρέψαντα τοσαύταις, ἵστατο κρίνων, ἀνεχώρει μὲν τῆς κρίσεως ὁ βασιλεὺς, ἐπέτρεπε δὲ ταύτην Σατουρνίνῳ καὶ Προκοπίῳ. Pudet dicere Elagabalum ad Præfecturam Prætorii adſciviſſe hominem, qvi Hiſtrioniam fecerat: libertos Conſules feciſſe, omnesqve dignitates polluiſſe hominum perditorum ignobilitate (o). Tunc qvi mos vel Conſultationum modus? *Vendidit enim honores & poteſtates, in Senatum legit ſine ætatis*

(n) *Zoſimus lib. 5.* (o) *Lamprid. in Elagabal.*

diſcrimine, cenſus, generis, pecuniæ merito: Militaribus etiam præpoſituris, & Tribunatibus, & Legationibus & Ducatibus venditis, ut procurationibus & Palatinis officiis. Quod eſt maximum in principatu, ſummaq; in omnibus prudentiæ: ait Dio (p). Μέγιστόν ἐστι μέρ☉ τῆς αὐτοκρατορικῆς διοικήσεως, καὶ τῶν ὅλων προνοίας. Hujusmodi portenta in aliis Imperatoribus intuemur. Gallo Cæſare deleto, Conſtantius Conſtantini Magni filius, cùm Galli ferocientis miniſtros perdere concupiſceret, *ad illos ab eo audiendos Arbora miſſus eſt, & Euſebius tunc cubiculi præpoſitus, ambo inconſideratæ jactantiæ, injuſti pariter & cruenti. Hi nulla perſpicacitate, ſine innocentium ſontiumq; differentia alios verberibus, vel tormentis addictos exilii pœna damnarunt; alios capitalibus addixere ſuppliciis: impletisq; funerum buſtis, velut ovantes geſta retulerunt ad Principem* (q). At Valentinianus Imperator cùm ab Ampelio urbi Præfecto & Maximino Vicario eſſet appellatum, conſultus; Senatui negotium dedit, qvi Reum in Dalmatiæ Provinciam relegavit. Ægrè id tulit Imperator, iracundia percitus, qvòd hominem addictum, ut ipſe propoſuerat, morti, clementiori ſententia didicerat plexum (r). Tum qvi poſtea provocarunt ad Principem, juſſi ſunt ad ejus Comi-

(p) *Xiphil. in Macrino.* (q) *Ammian. Marcell. lib 15.* (r) *idem lib. 28.*

Comitatum duci, *de fumo*, ut ajunt, *in flammam. Nam ſi illi mitius agerent, magno periculo Principis infeſtum animum commovebant, qvòd viri probi viderentur.* Mavortius Præfectus Prætorio vir ſublimis conſtantiæ, juncto ad audiendi ſocietatem Urſulo largitionum Comite, ſeveritatis non improbandæ, cùm acri inqviſitione illis de crimine qværi mandaretur, & veritas oppreſſa reſpiraſſet, Calumniatores lethali ſententia damnarunt. Qvo cognito Conſtantius fremens Urſulum redire ad Comitatum minaciter juſſit. At is ſpretis, qvi prohibebant, perrupit intrepidus, ingreſſusqve Conſiſtorium ore & nitore libero docuit geſta, atqve fiducia lingvis adulatorum occluſis, Præfectum & ſe diſcrimine ſubtraxit (s). Qvorſum tam multa? ut noſcamus Procerum & Senatus conſilio & authoritate neglectis, conſultationibusqve ſublatis, qvæ firmamenta erant maxima, funditus Romanum Imperium evertiſſe. Nos tamen fruſtra temporibus aut Principibus iraſceremur. Habent enim omnia magna imperia ortus ſuos & occaſus, & converſiones qvasdam naturales, qvibus nulla cautio mederi poteſt. Ut ætate defecti homines, cibos non capiunt, qvibus alantur, ſed arte qvadam illorum vita protrahitur, qvæ paulo momento naturæ defectu evaneſcit. Sed nos reliqva perſeqvamur.

Cap.

(s) *idem lib. 16.*

Cap. XXVIII.

De Conſultationibus, Relationibus, Suggeſtionibus, & Remiſſionibus ad Principem.

Conſultationem hìc appello, cùm Imperatorem Magiſtratus conſulit, ſi de jure dubitaret. Conſultationum autem genera qvatuor fuerunt. Primum ex more, qvo, adhibito Procerum & Senatorum conſilio, Princeps cognitionaliter ſententiam ferebat. Secundum fuit Præfecti Prætorio & Qvæſtoris Palatii, qvi in Comitatu Principis erant: qvorum Cognitio ad conſultationum morem aliqvatenus redacta eſt. Tertium fuit Judicum. Qvartum Jure-Conſultorum, qvi reſponſa dabant de jure conſulentibus, ex Principis authoritate, ab Auguſto ad Hadrianum usqve, qvi hoc muneris non peti reſcripſit, ſed præſtari ſolere, ab iis, qvi fiduciam ſtudiorum ſuorum ingenii & doctrinæ haberent (t). Hanc Conſultationum differentiam noſtri pragmatici non ignorant ſolùm, ſed maximè contemnunt eos, qvi in jure civili enucleando operam ponunt, à qvibus & ipſi viciſſim meritò con-

(t) *l. 2. §. fin. D. de orig. jur.*

contemnuntur. Nos qvidem puderet, qvi Juris-Conſulti nomen nobis jure vendicamus, vel hæc minùs trita & obſoleta præterire, qvæ viam ad majora parant.

Nam ab his Judicum Conſultationibus conſultiſſimus Imperator vocatur (u), conſultiſſima lex, (x), conſtitutio (y), & conſulta cœleſtia, imperialia, divalia, conſultatio numinis, qvæ à Principe proficiſcuntur. At in Pandectis conſultationis nomen, non pro reſponſis prudentum, ſed pro facti ſpecie accipitur. Sic Modeſtinus ex verbis conſultationi inſertis, ſe reſpondiſſe tradit (z). Atqve etiam conſultationis nomen in hac ſignificatione qvandoqve ab Imperatoribus accipitur. Nam Valerianus & Valens ſanxerunt, *ut omnes omnino cauſas relationis ſeries comprehendat, ut recitata conſultatione, propemodum Actorum recenſione non opus ſit* (a).

Qva de re autem Princeps conſuleretur, paucis explicat Symmachus (b): *Facit*, inqvit, *plerumqve ratio aut fortuna cauſam, ut in controverſiis alter æqvitate, alter jure nitatur. Tunc humano labante conſilio, deliberatio Cognitoris ad clementiæ veſtræ recurrit oraculum.*

Scio

(u) *l. fin. §. ſin autem. C. de teſtamentar. manumiſſ.* (x) *l. Jubemus. C. ad Vellejan.* (y) *l. 9. C. de repud.* (z) *l. Titia. 34. D. de legat. 2.* (a) *l. 3. C. de relationib.* (b) *lib. 10. ep. 52.*

Scio Conſultationem Judicum pro relatione confusè accipi; ſed ſcio conſultationem, facti ſpeciem, relationem cauſas dubitandi, & conſulendi veriùs continere, atqve ita differre, ut contentum à continente. Sic Ætrius Severus cùm dubitaret, qvid in cauſa ſtatuere deberet, ad Imperatorem Severum retulit, ad cujus conſultationem Princeps reſcripſit (c). Relatio ergo & conſultatio fit ad Principem, poſtqvam partes allegationibus renuntiarunt, ante ſententiam Judicis, qvi ambigit, qvid de ea re, de qva apud ſe agitur, ſtatuere debeat, miſſa opinione ſua, vel etiam poſt ſententiam appellatione interpoſita, ut Princeps æſtimet utrum ſententiam ſeqvi debeat. Hinc Pandectarum idem titulus eſt de Appellationibus & Relationibus, ut in C. T. de Appellationibus & Conſultationibus: qvi qvidem ad Relationes & Conſultationes, qvæ ad Principem miſſæ ſunt, poſt ſententiam, à qva eſt provocatum, referri debent.

Hîc Relationes ante ſententiam duabus de cauſis potiſſimùm fiebant, aut ad tollendam dubitationem, aut propter publicam diſciplinam. Hujus exemplum habemus in lege Conſtantini (d), qva jubet, *ut Provinciarum Præſides, ſi qvis potentiorum extiterit inſolentior, & ipſi*

(c) *l. verum* §. *ex facto. D. minorib. l. 1. D. de appellationib.* (d) *l. 2. C. de offic. Rect. Provinc.*

ipſi vindicare non poſſint, aut examinare, aut pronuntiare, de ejus nomine ad Principem, aut certè ad Præfecturæ Prætorianæ ſcientiam referre, qvo provideatur qvaliter publicæ diſciplinæ, & læſis tenuioribus conſulatur. Providere eſt Judicis, qvi futura, conſilio & prudentia diſponit, & præcavet. At Princeps jam facta, ſapienter providentia corrigit, & ad exemplum trahit. Providere etiam Princeps dicitur, cùm qvid ſuo arbitrio ſtatuit, qvod æqvum ſibi videtur. Ut Rector Provinciæ interdicere, ea Provincia, qvam regit, poteſt, alia non poteſt: unde eveniebat, ut qvi relegatus eſſet, ab ea Provincia, in qva domicilium habuit, morari apud Originem ſuam poſſet. Sed huic rei Imperator providit, ut ea Provincia interdicatur, unde oriundus eſt, ab eo, qvi regit Provinciam, in qva domicilium habuit (e). Eſt & alia Relationis ſpecies, ut illa Symmachi Præfecti urbi, Senatus nomine, de reſtituenda Ara Victoriæ, privilegiisqve Veſtalium & prædiis Templorum Paganorum (f): contra qvam D. Ambroſius libellos ſcripſit, vel potiùs ſupplices preces.

At Relationes dubiorum Judex promittebat, & cùm referendum eſſe dixerat, nihil pronuntia-

(e) *l. relegatorum. §. interdicere. D. de interdict. & releg.* (f) *Symmach. lib. 10. ep. 54.*

tiabat (g). Malè in vulgato Juſtiniani C. præmiſſa Relatio ſcribitur contra C. T. fidem, unde tranſcripta eſt. Nam propriè Relatio promitti dicebatur, ut ex multis Symmachi locis probatur. *Poſt promiſſam Relationem*, inqvit (h), *incaſſum provocatur.* Et Relationum exempla plurima in illius Epiſtolis continentur omnibus obvia (i). Nec tamen fruſtra ſemper à promiſſa Relatione provocatum. Nam ſi Princeps ex Relatione cauſam definivit, provocare licet poſt reſcriptum. Ἐι καὶ βασιλεὺς, δι᾽ ἀναφορᾶς ἄρχοντος ὁρίζει τὴν τομὴν, ἔξεστιν ἐκκαλεῖσθαι (k). *Qvid enim ſi Præſes conſulendo mentitus eſt?* ait Ulpianus (l): *& pars docuerit, vel falſa, vel non ita ſe habere, qvæ ſcripta ſunt?* Aliter autem ſi cùm Imperatori ſcriberetur, exemplum literarum litigatori editum ſit, neqve is appellaverit, & poſtea contra eum reſcriptum ſit: qvià cùm non appellavit, tunc cùm Judex interlocutus eſt, ſe Principem conſulturum, vera eſſe, qvæ ſcripta ſunt, conſenſiſſe videtur: nec audiendus ſi dicat eventum reſcripti ſacri ſuſtinuiſſe (m), id eſt appellationem diſtuliſſe, ut ſuſtinendæ Cognitiones dicuntur,

qvæ

(g) *l. 2. C. T. de relationib.* (h) *lib. 10. ep. 53.* (i) *l. 10. ep. 46. 55. 58. 60. 62.* (k) *lib. 8. βασιλικ. tit. 1. cap. 2.* (l) *l. 1. D. de appellationib.* (m) *l. 3. D. qvand. appell. ſit.*

qvæ differendæ (n). Relationes poſt ſententiam maximè in extraordinariis & publicis judiciis fieri ſolebant. Harum exemplum habemus in Actis Apoſtolorum (o). Cùm Paulus ſervatus eſſet Cæſaris cognitioni qvem appellaverat, Agrippa Paulum audire concupivit. Jubente Feſto adductus eſt Paulus, *cùm Agrippa & Berenice in Auditorium introiſſent, cum Tribunis & principalibus civitatis. Et dixit Feſtus: Aggrippa Rex, & omnes, qvi ſimul adeſtis nobiscum viri, videtis hunc hominem, de qvo omnis multitudo Judæorum interpellavit me Hyeroſolymis, petentes & acclamantes non oportere eum vivere ampliùs. Ego verò comperi, nihil dignum morte eum admiſiſſe. Ipſo autem hoc appellante ad Auguſtum, judicavi mittere. De qvo qvid certum ſcribam Domino non habeo. Propter qvòd produxi eum ad vos, & maximè ad te, Rex Agrippa, ut interrogatione facta, habeam qvid ſcribam. Sine ratione enim mihi videtur, mittere vinctum, & cauſas ejus non ſignificare: ἄλογον γὰρ μοι δοκεῖ πέμποντα δέσμιον, μὴ καὶ τὰς κατ᾽ αὐτοῦ αἰτίας σημᾶναι.*

Suggeſtio Conſultationis eſt ſpecies, qvæ fit vel à Judice, vel ab advocatis, vel à parte. Prima propriè fiebat, cùm diverſis legibus ex utraqve parte prolatis, qvæ pugnare videntur,

 Im-

(n) *l. interdum. D. de judiciis* (o) *c. 25.*

Imperator conſulebatur (p). Aut cùm de novo jure, qvod inveterato uſu non adhuc ſtabilitum eſt, dubitatio emergeret. Tunc enim neceſſaria eſt Suggeſtio judicantis, & Principis authoritas (q). Suggeſtio eſt & minorum & majorum Judicum, ad Principem, vel Præfectum Prætorio (r). Sic Lupus Conſularis Campaniæ, Ampliſſimæ Prætorianæ Sedi, ſtatuta à ſe & definita ſuggeſſit (s). Advocationis Illyricianæ Suggeſtio à Juſtiniano memoratur, qvi familiæ ſignificationem dubiam illis explicavit (t). Pars Principi ſuggerit, cùm ab eo reſcriptum impetrat (u). Qvi & ipſe humanitate ſuggerente multa decernit, & Conſultationes, & Suggeſtiones in commune florentiſſimorum ſacri Palatii Procerum Auditorium introducto negotio Princeps examinat (x).

Remittere verò ad Principem qvandoqve Judices cauſam ſolebant, vel ad ſacri Auditorii Cognitionem, ſi certis de cauſis non auderent ſententiam ferre. Ad Principem tamen remiſſa cognitio, ab eo circumduci poteſt, qvi remiſit (y). Circumducere hoc loco interpretor, ad ſe reducere, & cauſæ cognitionem ſuſcipere

re

(p) *l. 5. C. de bonis, qvæ liber.* (q) *l. 10. C. de legib.* (r) *l. 34. C. de appellationib.* (s) *Symmach. lib. 10. ep. 53.* (t) *l. 5. C. de verb. ſign.* (u) *l. 1. C. ut lit. pendent.* (x) *l. 2. C. eod.* (y) *l. ad Principem. D. de appellationib.*

re ex litigantium voluntate. Ad Imperatorem enim cauſam remiſſam partibus conſentientibus, Præſes, ſi ad ejus notitiam pertinet, audire poteſt, qvaſi priore Judicio, qvo remittebat, abolito & obliterato (z). Ut acta apud ſe habita, ſi partes conſentiant, & Judex hoc permiſerit, poteſt jubere circumduci (a). Ad majorem autem Magiſtratum minor remittere cognitionem debet, ut in Præfecto Vigilum obſervamus, ſi tam atrox & famoſa perſona ſit, ut Præfecto urbi remitti deberet (b). Sed & Princeps cauſas ad ſe provocatione delatas remittere ſolebat; ſi rectò factæ eſſent appellationes ad Principem, omiſſis iis, ad qvos debebant fieri. Nos dicimus in foro, *omiſſo medio*. Atqve ut ex imo ordine ad Præſides, ſic à Judice, qvem à Præſide Provinciæ qvis acceperat, non rectè ad Imperatorem appellatur; ideoqve ad Præſidem remitti debere, Severus & Antoninus reſcripſerunt (c).

Conſultationes & Relationes à Juſtiniano ſublatæ (d), qvi ſanxit ſecundùm generales leges, ſingulas cauſas finiri. Nec enim æqvum putavit, Principem Judicibus imperare, qvomodo in ſingulis cauſis emergentibus judicarent.

(z) *l. ad Imperatorem. D. eod.* (a) *l. acta. D. de re judicat.* (b) *l. 3. D. de Offic. Præfect. Vigil.* (c) *l. Imperatores. D. de appellationib.* (d) *Novell. 113. & 125.*

Cæterùm factum Præſidis Princeps aliqvando comprobat: ut ſi Præſes, qvi jus deportandi non habet (e), aliqvem deportandum cenſeat, non judicat, ſed in hunc ferè modum, annotatione ſic complectitur. *L. Titium deportandum ejusq; nomen ſcribendum Principi videri.* Sic deinde Principi ſcribit, miſſa plena opinione, ut Princeps æſtimet, an illius factum comprobare debeat. Tum demum deportatos accipimus eos, qvibus Princeps inſulas annotavit (f). Sed ſi qvis in inſulam Præſes deportandum annotaverit, & Imperatori reſcripſerit, qvæſitum eſt utrum provocari poſſit? & putat Ulpianus tunc appellandum, cùm recipi eum Præſes jubet, ſententia prolata Imperatori ſcribendum ut deportetur. Cæterùm verendum eſt, ne ſerò ſit, ut tunc provocetur, cùm Imperator inſulam ei aſſignaverit: comprobata enim ſententia Præſidis tunc ſolet inſulam aſſignare. Rurſus illud videndum eſt, ſi mendaciis eum apud Principem oneravit, qvem deportandum laborabat, provocandi illi viam intercludi. Qvid ergo? *rectè dicetur humanitate ſuggerente, ut & hoc & illo tempore non fruſtra provocaretur: qvia non adverſus Principem, ſed adverſus Judicis calliditatem provocavit* (g). Recipi

(e) *l. inter pœnas. D. de interdict. & releg.* (f) *l. 1. §. deportatos. D. de leg. 3.* (g) *l. 1. D. qvando appelland. ſit.*

cipi autem Præſes jubet reum, cùm militi traditur deportandus, vel in carcerem recipitur (h).

Cap. XXIX.
De Retractatione & Reſtitutione in integrum.

Retractationis remedio utebantur, cùm appellandi jus non eſſet, adverſus ſententiam Principis, Præfecti Prætorio, aut eorum, qvos Princeps ita dedit Judices, ut ab iis provocari non poſſit. Qvòd ſæpe à D. Marco factum eſt (i) & primùm à Tiberio, qvi M. Syllanum in tanto honore habuit, ut nollet ab eo provocari poſſe: qvòd ſi eſſet provocatum, rurſus ei earundem rerum cognitionem dabat (k): *ὥστε μήτε ἔκκλητον ποτὲ ἀπ' αὐτοῦ δικάσασθαι ἐθελῆσαι, ἀλλ' ἐκείνῳ πάντα αὖθις τὰ τοιαῦτα ἐγχειρίσαι.* Retractationis verbum in Pandectis freqvens eſt, qvod malè à multis cum Reſtitutione in integrum confunditur. Retractata ſententia (l), Retractationis qvæſtio (m), ut cauſa retractari dicitur, qvæ poſt ſen-

(h) *l. 6. §. in inſulam. D. de interdict. & releg. l. 1. D. de cuſtod. & exhibit. reor.* (i) *l. 1. §. fin. D. qvando appellar. non licet.* (k) *Xiphil. in Caligul.* (l) *l. qvi de libertate. §. fin. D. de liberal. cauſ.* (m) *l. 1. §. 1. D. ne de ſtat. defunct.*

ſententiam rurſus ex integro tractatur (n). Horum exemplum affert Plinius (o): *Varenus qvidam*, ait, *obtinuerat ut ſibi evocare teſtes liceret; qvod pluribus æqvum, qvibusdam iniqvum pertinaciter videbatur; maximè Licinio Nepoti, qvi Prætor finitam cauſam retractavit. Vareno, qvod ſumma contentione impetraverat, defendendum, & qvaſi rurſus petendum fuit* (p). *Senatus ipſe mirificus. Nam illi qvoqve qvi prius negarant Vareno, qvæ petebat, eadem danda, poſtqvam erant data, cenſuerunt. Singulos enim re integra diſſentire, fas eſſe; peracta, qvod pluribus placuiſſet, cunctis tuendum. Conſules omnia integra Principi ſervaverunt, cujus cognitionem ſuſpenſus expecto.* Addit deinde (q): *Acta cauſa & finitis actionibus, Cæſar, Neutra, inqvit, pars de mora qveretur. Erit mihi curæ, explorare Provinciæ voluntatem.* Hæc ex variis Plinii Epiſtolis contuli, qvæ mihi ad retractationem facere videntur.

Retractatio autem in Juſtiniani C. & Novellis, occurrit ſæpe. Ex qvibus intelligimus omnes Judices, provocationes ſibi porrectas, ſuſtinere teneri, niſi fortè ſit Præfectus Prætorio. Nam in hujus ſede jus Retractationis integrum cuſtodiri præcipitur (r), ut certo tempore

(n) *l. admonendi. D. de jurejur.* (o) *l. 6. epiſt. 5.*
(p) *idem lib. 6. epiſt. 13.* (q) *idem lib. 7. ep. 6. & 10.*
(r) *Novell. 82. c. 12. & Nov. 119. cap. 5.*

pore elapſo, retractatio concedatur, & per retractationem adhuc lis vivere ſperetur (s). Retractatio, ἀναψηλάφησις in Baſilicis: εἰ μετ' ἀναψηλαφήσεως νομίμῳ τρόπῳ περιέχουσης ἡ ψῆφος ἀνατραπείη (t). Si deinceps Retractatione modo legitimo procedente, ſententia reciſa fuerit.

Retractatio poſtulatur libello oblato Præfecto Prætorio, qvi *libellus didaſcalicus* appellatur, ἀδείας διδασκαλικὸς, *libellus fiduciæ & ſecuritatis*, vel *licentia ſupplicandi*, ex Novella conſtitutione (u). Hoc verbum ἀναψηλαφήσεως in erogatione militaris annonæ, aliam habet ſignificationem (x), & malè interpres in conſtitutione Græca, retractationem vertit, pro reintegratione. Retractatio autem, de qva agimus, ad ſententias Principis, Senatus, Præfecti Prætorio, qvæ propriè παλινδικία, non facilè impetratur. Nam cùm ſtatus Reipublicæ rebus judicatis maximè contineatur: judiciorum perturbationes rerum judicatarum infirmationes, civitatum afflictarum, perditis in rebus, extremi exitiorum exitus ſolent eſſe. Qvæ cùm accidunt, nemo eſt, qvin intelligat, ruere illam Remp. & ubi eveniunt, nemo eſt, qvi

(s) *l. fin. §. fin. C. de fid. inſtrument.* (t) *lib. 8. tit. 2. cap. 11.* (u) *Novell. 119. & βασιλικ. eod.* (x) *Conſtit. Græc. 19. C. de erogat. milit. annon.*

qvi ullam ſpem ſalutis reliqvam eſſe arbitretur (y).

Qvare verò à Principe appellari fas non ſit, ſed fas ſit retractationẽ ſupplici libello petere; hanc Ulpianus rationem adfert, *qvia ipſe Princeps ſit, qvi provocatur* (z), & ſuperiorem Judicem non habet. A Senatu provocare ad Principem non licet ex Hadriani oratione. A Præfectis Prætorio non licet, qvia publicè ſententia principali lecta, appellandi facultas interdicta eſt (a). Qvæ hæc fuerit Principis ſententia, minùs perſpectum eſt, ſed videtur à Conſtantino confirmata aut reſtituta, cùm ad univerſos Provinciales ſcripſit, *Se à Præfectis Prætorio, qvi ſoli vice ſacra cognoſcere verè dicendi ſunt, provocari non ſinere, ne ſua contingi veneratio videatur* (b). Arcadius Jure-Conſultus, qvi ſententiæ principalis meminit, inter Papiniani diſcipulos numeratur, & ſub Alexandro vixit, octoginta annis ante Conſtantinum: cujus Principalis illa ſententia dici non poteſt: certum tamen eſt Conſtantinum hac de re legem tuliſſe. Sed minùs certum, qvis primus hanc Præfecto Prætorio poteſtatem conceſſerit. Ab aliis, qvi vice ſacra judicabant, licuit appellare (c). Qvid

(y) *Cicer. de leg. Agrar. contra Rullum, & lib. 5. in Verrem.* (z) *l. 1. D. à qvib. appellar. non lic.* (a) *l. 1. § 1. D. à qvibus appell. non lic. l. unic. C. de offic. Præfect. Præt.* (b) *l. 16. C. T. de appellationib.* (c) *l. 11. C. T. de appellationib.*

Qvid verò differat in integrum Reſtitutio à Retractatione, videamus. Judex qvidem adverſus ſententiam ſuam reſtituit (d), cùm tamen illam retractare nullo modo poſſit, & contrario judicio tollere (e). Qvia poſtqvam Judex ſemel dixit ſententiam, Judex eſſe deſinit, & ſive bene, ſive malè, functus eſt officio ſuo (f). At Præfectus Prætorio ſuam ſententiam retractare poteſt, ut in integrum reſtituere, cùm ab ipſo appellari non poſſit: hoc ideo, qvia *appellatio qvidem, iniqvitatis ſententiæ qverelam; at Retractatio, erroris proprii veniæ petitionem vel adverſarii circumventionis allegationem continet* (g). Commune auxilium ex Prætoris edicto eſt reſtitutio; appellatio eſt extraordinarium (h). Reſtitutio ex Prætoris edicto, lapſis vel circumſcriptis datur, ſi metus aut calliditas, aut ætas, aut abſentia induxerint id captionem, aut ſtatus mutatio, aut juſtus error (i). Qvod ad majores & minores pertinet: ſed hoc ampliùs minores habent, ut læſi reſtituantur, qvod majoribus non ſemper conceditur. Nam licet iis vendentibus ſe invicem decipere, niſi ſi in fundo vendito, nec di-

(d) *l. in cauſæ §. fin. D. de minorib.* (e) *l. Paulus D. de re judicat.* (f) *l. Judex. D. eod.* (g) *l. Præfecti D. de minorib.* (h) *l. in cauſæ. 2. D. eod.* (i) *l. 1. & 2. D. de in integr. reſtit. l. 1. D. de minorib.*

midia pars veri pretii ſoluta ſit (k). Minores via ordinaria reſtituuntur: majoribus cùm reſtitutioni locus eſt extra ordinem jus dicitur (l).

Ex facto qvæſitum Ulpianus ait (m): *Cùm qvidam urbicam procurationem beneficio Principis eſſet adeptus, apud Prætorem, ſe cura minorum excuſavit, abſentibus iis. Adoleſcentes adierunt Prætorem, deſiderantes in integrum reſtitui: Prætor ad Severum Imperatorem retulit, qvi reſcripſit: Nullas partes eſſe Prætoris. Neqve enim contractum proponi cum minore, ſed Principem intervenire, & reducere hunc ad adminiſtrationem debere, qvi perperam eſſet à Prætore excuſatus.* Intervenire eſt auxilium ſuum impertiri, & ſuas partes interponere. Sic intervenire Prætor dicitur, cùm Juris civilis rigorem temperat, ex neceſſitate, cùm res aliter expediri non poteſt (n). Hîc verò Princeps intervenit, qvia nullæ ſunt partes Prætoris, neqve contractus cum minore proponitur, ex qvo videretur, Prætorem adverſus contractum minorem reſtituere, non adverſus ſuam ſententiam: qvod Ulpianus ipſe refellit (o). Princeps ergò intervenit in iis reſtitutionum cauſis, in qvibus illius

(k) *l. 2. C. de reſcind. vendit.* (l) *l. 2. D. ex qvib. cauſ. major.* (m) *l. virum. §. ex facto D. de minorib.* (n) *l. 10. §. ſi uſus. D. commun. divid.* (o) *l. præſent. D. de minorib.*

lius interpretatio eſt neceſſaria, ut in hac facti ſpecie. Severus Alexander eſt, de qvo Ulpianus loqvitur. Nam Septimium Severum ſemper ille Divum appellat, & Severus Alexander qvatuordecim urbis curatores fecit (p), qvorum unus hic urbicam procurarionem adeptus dicitur. Hos verò Curatores ex Conſularibus viris, audire negotia urbana, cum Præfecto urbis juſſit, ita ut omnes aut magna pars adeſſet, cùm acta fierent. Qvare ob novum iſtud munus meritò cùm de excuſatione ageretur, ad Principem referendum fuit. Nam ſi Magiſtratus Civitatum, qvi ϛρατηγοὶ τῶν πόλεων, à tutela & cura remittuntur: Procuratores urbici viri Conſulares hanc excuſationem mereri videbantur. Qvos tamen perperam excuſatos reſcripſit Princeps, qvi ſolus potuit hac de re decernere; cùm neqve conſvetudo, neqve lex, neqve rerum judicatarum authoritas Prætori ſuffragaretur, cujus in rebus hujusmodi, qvæ de novo emergunt, nullæ ſunt partes.

Principum Cognitionem in reſtitutione in integrum ἐν ἀποκαταϛάσει, breviter attingamus. Hic ſi ſententiam dixerit, perrarò permittere ſolet reſtitutionem; & induci in Auditorium ſuum, eum qvi per infirmitatem ætatis ſe captum eſſe dicat, dum ea, qvæ pro cauſa ſunt, non dicta, allegat, vel ab Advocato prævari-

(p) *Lamprid. in Alexandr.*

varicatum qveratur. Deniqve Glabrionem Acilium D. Severus, & Imperator Antoninus non audierunt, incoloratè reſtitui deſiderantem adverſus fratrem. Poſt ſpeciem in Auditorio eorum finitam, ſed & Percenio Severo contra res bis judicatas, in integrum reſtitui permiſerunt, & in Auditorio ſuo examinari (q). Idem Imperator Licinio Frontoni reſcripſit, *inſolitum eſſe poſt ſententiam ſuam vice ſua ex appellatione dictam, alium in integrum reſtitutionem tribuere, niſi ſolum Principem.* Sed etſi ab Imperatore Judex datus cognoſcat, reſtitutio ab alio, niſi à Principe, qvi Judicem deſtinavit, non fiet.

In qvibusdam etiam aliis cauſis, in integrum reſtitutio in Conſiſtorio Principis peti debet: ut ſi qvid à Procuratore Cæſaris judicatum eſt, ſolus Princeps adverſus ſententiam ejus reſtituit (r). Sic adverſus libertatem minori à Prætore ſubveniri impoſſibile eſt, niſi ex magna cauſa hoc à Principe fuerit conſecutus (s).

Eſt & alia reſtitutionis ſpecies, qvæ à Principe ſolo præſtari poteſt, & à mera illius indulgentia proficiſcitur. Singulare hujus exemplum habemus Antonini Caracallæ. *Hic cùm ſalu-*

(q) *l. minor. 18. D. de minorib.* (r) *l. 1. C. ubi & apud qvem in integr. reſtit.* (s) *l. ſi te ex cauſa cum ſeq. D. de minorib.*

ſalutatus eſſet ab Gentiano, & Advento & Opilio Macrino Præfectis Prætorio, Clariſſimis Viris & Principalibus Officiorum & utriusqve ordinis viris, oblatusq; eſſet ei Julianus Licinianus, ab Opilio Ulpiano, tunc legato, in inſulam deportatus; tunc Antoninus Auguſtus dixit: Reſtituo te in integrum Provinciæ tuæ. Ut autem ſcias qvid ſit in integrum reſtituere: Reſtituo te honoribus, & ordini tuo, & omnibus ceteris (t). Itaqve tantùm ad reſtitutionem indulgentia Principis valet, qvantùm ad correctionem ſententia valuit. Utqve deportationis ipſum per ſe nomen rerum omnium ſpoliatio eſt; ita indulgentiæ reſtitutio, bonorum ac dignitatis uno nomine amiſſorum, eſt recuperatio (u). Vera tamen eſt illa Principum prudentum oratio ad Senatum. *Indulgentia, P. C. qvos liberat, notat: nec infamiam criminis tollit, ſed pœnæ gratiam facit* (x).

Cap. XXX.

De Orationibus Principum.

ORationem Principum voco, omnem illorum in Senatu allocutionem, aut viva voce aut ex ſcripto ab alio recitatam. Hujus variæ fuerunt ſpecies. Nam aliæ ſunt ſvaſoriæ, aliæ ſunt Principis ſententiæ, cùm de

(t) *l. 1. C. de ſent. paſſ. & reſtitut.* (u) *l. fin. §. fin. C. eod.* (x) *l. 3. C. de general. abolition.*

de re aliqva Senatus haberetur: qvædam objurgatoriæ aut monitoriæ; nonnullæ ſunt allocutiones ſive deliberationes: aliæ vim legis obtinent, cùm Princeps de re aliqva qvid conſtituit, orationemqve in Senatu habet, ut illius authoritate Senatus-Conſulto firmetur, qvod decrevit. Hoc dicendi vel ſcribendi genere, primò vim ſuam & Imperii Principes auxerunt, & tenuerunt. Hinc egregia vox Cn. Piſonis moriente libertate, ad Tiberium. *Qvo loco cenſebis, Cæſar? ſi primus, habebo qvod ſeqvar: ſi poſt omnes, vereor, ne imprudens diſſentiam* (y). Auguſtus pro concione, cùm ex more cœlibes & innuptos allocutus eſſet; lex Papia Poppæa de maritandis ordinibus ſecuta eſt (z): qvam Conſules tulerunt non ſponte, ſed de Auguſti ſententia (a). Idem Auguſtus de filiæ probro, libello per Qvæſtorem recitato, notum Senatui fecit, abſtinuitqve congreſſu hominum diu præ pudore (b). Libellos intelligo literas Principis; qvæ paſſim orationes vocantur ab Hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptoribus (c). Nobilis eſt illa Tiberii oratio, cùm patris patriæ appellationem, & ne in acta ſua juraretur, obſtinatiſſimè recuſaſſet, qvæ apud Svetonium cuiqve obvia eſt (d): ut ea de morte Germanici, apud Taci-

(y) *Tacit. 1. Annal.* (z) *Dio lib. 56.* (a) *Tacit. 3. Annal.* (b) *Sveton. in Auguſt. c. 65.* (c) *Trebell. Pollio in Claudio.* (d) *in Tiberio c. 67.*

Tacitum (e), qvam meditato temperamento habuit. Orationem Claudii Principis præterire non poſſum, cùm A. Vitellio, L. Vipſanio COSS. dum de ſupplendo Senatu agitaretur, primoresqve Galliæ, qvæ Comata appellatur, fœdera & Civitatem aſſecuti, jus adipiſcendorum in urbe honorum expeterent. Nam cùm diverſis ſtudiis apud Principem certaretur, & illi contradiceretur, etiam ſtatim contrà diſſeruit; & vocato Senatu ita exorſus eſt, ut Tacitus refert: *Majores mei, qvorum antiqviſſimus Clauſus, origine Sabina, ſimul in civitatem Romanam & in familias Patriciorum adſcitus eſt*,&c. Eleganter Tacitus orationem Claudii expresſit, qvam qvisqve legere poteſt (f). Sed longè aliter habita eſt à Claudio, alioqve verborum contextu prolata, ut ex Tabula ærea, in qva inciſa eſt, comprobatur: qvam integram hîc ſubjicio.

Ex una parte.

Inſcript. fol. 502.

MAE. RERUM. NOSTR. . . SII . . . . . EQVIDEM. PRIMAM. OMNIUM. ILLAM COGITATIONUM. HOMINUM. QVAM MAXIME. OCCURSURAM. MIHI. PRO VIDEO. DEPRECOR. NE. QVASI. NO VAM. ISTAM. REM. INTRODUCI. EX HORRESCATIS. SED. ILLA POTIUS COGI-

(e) 3. *Annal.* (f) *lib. 11. Annal.*

COGITETIS. QVAM. MULTA. IN. HAC CIVITATE. NOVATA. SINT. ET. QVIDEM. STATIM. AB. ORIGINE. URBIS NOSTRAE. IN QVOT. FORMAS. STATUSQVE. RES. P. NOSTRA. DIDUCTA SIT

QVONDAM. REGES. HANC. TENUERE. URBEM. NE. TAMEN. DOMESTICIS SUCCESSORIBUS. EAM. TRADERE CONTIGIT. SUPERVENERE. ALIENI ET. QVIDAM. EXTERNI. UT. NUMA ROMULO. SUCCESSERIT. EX. SABINIS VENIENS. VICINUS. QVIDEM. SED EXTERNUS. UT. ANCO. MARTIO. PRISCUS. TARQVINIUS. PROPTER. TEMERATUM. SANGVINEM. QVOD. PATRE DEMARATO. CORINTHIO. NATUS. ERAT. ET. TARQVINIENSI. MATRE GENEROSA. SED. INOPI. UT. QVAE TALI. MARITO. NECESSE. HABUERIT SUCCUMBERE. CUM. DOMI. REPELLERETUR. A. GERENDIS. HONORIBUS POSTQVAM. ROMAM. MIGRAVIT. REGNUM ADEPTUS. EST. HUIC. QVOQVE. ET. FILIO. NEPOTIVE. EJUS. NAM ET. HOC. INTER. AUCTORES. DISCREPAT. INSERTUS. SERVIUS. TULLIUS SI. NOSTROS. SEQVIMUR. CAPTIVA NATUS

NATUS. OCRESIA. SI. TUSCOS. CALI QVONDAM. VIVENNÆ. SODALIS. FI DELISSIMUS. OMNISQVE. EJUS. CASUS COMES. POSTQVAM. VARIA. FORTUNA EXACTUS. CUM. OMNIBUS. RELIQVIS CÆLIANI. EXERCITUS. ETRURIA. EX CESSIT. MONTEM. CÆLIUM. OCCUPA VIT. ET. A. DUCE. SUO. CÆLIO. ITA APPELLITATUS. MUTATOQVE. NOMI NE. NAM. TUSCE. MASTARNA. EI. NO MEN. ERAT. ITA. APPELLATUS. EST UT. DIXI. ET. REGNUM. SUMMA. CUM REIP. UTILITATE. OBTINUIT. DEIN DE. POSTQVAM. TARQVINI. SUPERBI MORES. INVISI. CIVITATI. NOSTRAE ESSE. COEPERUNT. QVA. IPSIUS. QVA FILIORUM. EJUS. NEMPE. PERTAE SUM. EST. MENTES. REGNI. ET. AT CONSULES. ANNUOS. MAGISTRATUS ADMINISTRATIO. REIP. TRANSLATA EST.

QVID. NUNC. COMMEMOREM. DI CTATURÆ. HOC. IPSO. CONSULARI IMPERIUM. VALENTIUS. REPERTUM APUD. MAJORES. NOSTROS QVO. IN ASPERIORIBUS. BELLIS. AUT. IN. CIVI LI. MOTU. DIFFICILIORE, UTEREN TUR. AUT. IN. AUXILIUM. PLEBIS CREATOS. TRIBUNOS. PLEBEI. QVID

A. CONSULIBUS. AD. DECEMVIROS TRANSLATUM. IMPERIUM. SOLUTO QVE. POSTEA. DECEMVIRALI. REGNO AD. CONSULES. RURSUS. REDITUM. QVID. IN : : : URIS. DISTRIBU TUM. CONSULARE. IMPERIUM. TRIBU NOSQVE. MILITUM. CONSULARI. IMPE RIO. APPELLATOS. QVI. SENI. ET SAEPE. OCTONI. CREARENTUR. QVID COMMUNICATOS. POSTREMO. CUM PLEBE. HONORES. NON. IMPERI. SO LUM. SED. SACERDOTIORUM. QVO QVE. JAM. SI. NARREM. BELLA. A QVIBUS. COEPERINT. MAJORES. NO STRI. ET. QVO. PROCESSERIMUS. VE REOR. NE. NIMIO. INSOLENTIOR. ES SE. VIDEAR. ET. QVÆSISSE. JACTA TIONEM. GLORIÆ. PROLATI. IMPERI ULTRA. OCEANUM. SED. ILLOC. PO TIUS. REVERTAR. CIVITATEM.

Ex altera.

. . . . SANE . . . . NOVO. . . . . DIVUS AUG. . . . NO . . . LUS. ET PATRUUS. TI. CÆSAR. OMNEM. FLO REM. VBIQVE. COLONIARUM. AC. MUNICIPIORUM. BONORUM. SCILI CET. VIRORUM. ET. LOCUPLETIUM IN. HAC CURIA. ESSE. VOLUIT. QVID ERGO

ERGO. NON. ITALICUS. SENATOR. PROVINCIALI. POTIOR. EST. JAM. VOBIS. CUM. HANC. PARTEM. CENSURÆ. MEÆ. APPROBARE. COEPERO QVID. DE. EA. RE. SENTIAM. REBUS OSTENDAM. SED. NE. PROVINCIALES QVIDEM. SI. MODO. ORNARE CURIAM POTERINT. RECIPIENDOS. PUTO.

ORNATISSIMA. ECCE. COLONIA VALENTISSIMAQVE. VIENNENSIUM QVAM. LONGO. JAM. TEMPORE. SENATORES. HUIC. CURIÆ. CONFERT. EX. QVA. COLONIA. INTER. PAUCOS EQVESTRIS. ORDINIS. ORNAMENTUM L. VESTINUM. FAMILIARISSIME. DILIGO. ET. HODIEQVE. IN. REBUS MEIS. DETINEO. CUJUS. LIBERI FRUANTUR. QVÆSO. PRIMO. SACERDOTIORUM. GRADU. POST. MODO CUM. ANNIS. PROMOTURI. DIGNITATIS. SUÆ. INCREMENTA. UT. DIRUM. NOMEN. LATRONIS. TACEAM ET. ODI. ILLUD. PALÆSTRICUM. PRODIGIUM. QVOD. ANTE. IN. DOMUM CONSULATUM. INTULIT. QVAM. COLONIA. SUA. SOLIDUM. CIVITATIS ROMANÆ. BENEFICIUM. CONSECUTA EST. IDEM. DE. FRATRE. EJUS. POS-

SUM. DICERE. MISERABILI. QVIDEM INDIGNISSIMOQVE. HOC. CASU. UT VOBIS. UTILIS. SENATOR. ESSE. NON POSSIT

TEMPUS. EST. JAM. TI. CÆSAR. GERMANICE. DETEGERE. TE. PATRIBUS CONSCRIPTIS. QVO. TENDAT ORATIO. TUA. JAM. ENIM. AD. EXTREMOS. FINES. GALLIAE NARBONENSIS. VENISTI

TOT. ECCE. JUVENES. INSIGNES. QVOT INTUEOR. NON. MAGIS. SUNT. PÆNITENDI. SENATORES. QVAM. PÆNITET. PERSICUM. VIRUM. NOBILISSIMUM. AMICUM. MEUM. INTER. IMAGINES. MAJORUM. SUORUM. ALLOBROGICI. NOMEN. LEGERE. QVOD. SI HÆC. ITA. ESSE. CONSENTITIS. QVID ULTRA. DESIDERATIS. QVAM. UT VOBIS. DIGITO. DEMONSTREM. SOLUM. IPSUM. ULTRA. FINES PROVINCIAE. NARBONENSIS IAM. VOBIS. SENATORES. MITTERE. QVANDO. EX. LUGDUNO. HABERE. NOS. NOSTRI. ORDINIS. VIROS

ROS. NON. PÆNITET. TIMIDE. QVI DEM. P. C. EGRESSUS. ADSVETOS. FA MILIARESQVE. VOBIS. PROVIN CIARUM. TERMINOS. SUM. SED. DI STRICTE. JAM. COMATÆ. GALLIÆ CAUSA. AGENDA. EST. IN. QVA. SI QVIS. HOC. INTUETUR. QVOD BEL LO. PER. DECEM. ANNOS. EXERCUE RUNT. DIVOM. IULIUM. IDEM OPPONAT. CENTUM. ANNORUM. IM MOBILEM. FIDEM. OBSEQVIUM QVE. MULTIS. TREPIDIS REBUS. NO TRIS. PLUSQVAM. EXPERTUM. ILLI PATRI. MEO. DRUSO. GERMANIAM SUBIGENTI. TUTA. TUTAM. QVIETE SUA. SECURAMQVE. A. TERGO. PA CEM. PRÆSTITERUNT. ET. QVIDEM CUM. AD. CENSUS. NOVO. TUM. OPE RE. ET. INADSVETO. GALLIIS AD. BELLUM. ADVOCATUS. ESSET QVOD. OPUS. QVAM. ARDUUM. SIT NOBIS. NUNC. CUM. MAXIME. QVAM VIS. NIHIL. ULTRA. QVAM. UT PUBLICE. NOTÆ. SINT. FACULTATES NOSTRÆ. EXQVIRATUR. NIMIS. MA GNO. EXPERIMENTO. COGNOSCI- MUS.

Dicentem Principem Conſul interpellavit, qvi perrexit porrò dicere, & verbis paucioribus ſententiam ſuam aperire, ex qva ſecuto Patrum conſulto, primi Ædui Senatorum in urbe jus adepti ſunt, & qvod Princeps exemplis tuebatur, inter exempla fuit.

Imperatores omnes ad Vitellium, præcipuè Cæſarum genus, adeò literis exculti fuerunt, ut ni cunctis vitiis, Auguſto excepto, nimii fuiſſent, tantæ dotes minora flagitia texiſſent (g). Hi enim ad dicendum paratiſſimi ſi præſentes eſſent, Qvæſtoris aut alterius opera non indigebant. Neronis primùm, cùm in Thraſeæ necem vocari patres juſſiſſet, oratio per Qvæſtorem ejus audita eſt, qva Patres argueret, qvòd publica exempla deſererent (h). Idem ille, de qvibusdam rebus orationes ad Senatum miſſas, præterito Qvæſtoris officio, per Conſules plerumqve recitabat (i). Hunc morem deinde Principes poſteriores ſecuti: Nam Titus Veſpaſianus patris nomine, in Senatu orationes Qvæſtoris vice recitavit (k): & orationem Trajani Hadrianus cùm in Senatu pronuntiaſſet agreſtiùs, & ipſe riſus eſt (l).

Multa extant orationum exempla in hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptoribus, qvæ aut ad Senatum ſcri-

(g) *Aurel. Vict. in Vitellio.* (h) *Tacit. lib. 16. Annal.* (i) *Sveton. in Nerone c. 15.* (k) *Sveton. in Tito c. 6.* (l) *Spartian. in Hadriano.*

ſcriptæ ſunt, aut per Qvæſtorem recitatæ. Hic enim libris principalibus in Senatu legendis vacabat, ut Epiſtolas, libellos, literas, qvæ orationis nomine continentur, recitabat. Harum aliqvas tanto honore Senatus habuit, cùm Principi adulari didiciſſet, ut ob unam à Numeriano Imperatore miſſam, qvæ aliqvid elegantiæ habere viſa eſt, decreverit illi ſtatuam non qvaſi Principi, ſed qvaſi Rhetori in Bibliotheca Ulpia ponendam (m). Neroni antea hic honor habitus, cum dignitate. Nam qvæ legit in Senatu, abs ſe, & à Seneca conſcripta, tantam vim ad demulcendos animos habuerunt, ut decreto Senatus inſculperentur in columna argentea, ac qvotannis creandis novis Conſulibus legerentur (n). *Τοσαῦτα δὲ καὶ πρὸς τὴν βουλὴν γραφέντα ἀνέγνω ὥστε, καὶ ἐς ἀργυρᾶν στήλην ἐγγραφῆναι. Καὶ ἐν ταῖς νέαις τῶν ἀεὶ ὑπάτων ἀρχαῖς ἀναγινώσκεσθαι ψηφισθῆναι.*

Prætereo, objurgationes, aut vanas orationes Principum ad Senatum: Sed ineptam Commodi rideo, qvi cùm in Senatu multas nugas dixiſſet, in ſuis laudibus præter cætera poſuit, qvòd cùm eqvitaret, aliqvando Patrem multo cœno, in qvo ceciderat, liberarit (o): *ἐν τοῖς ἐπαίνοις εἶπεν, ὅτι τὸν πατέρα ποτὲ ἐς πηλὸν βαθὺν ἐμπέντα ἱππεύων ἐῤῥύσατο.* Ad eas venio

(m) *Vopiſc. in Numeriano.* (n) *Xiphil. in Nerone.* (o) *Xiphil in Commodo.*

nio, quæ verè orationes dici poſſunt, & juris noſtri aliqvam partem faciunt.

In Pandectis pleraſqve hujusmodi orationes habemus, atqve inter eas Hadriani Imperatoris, Senatus-Conſulto firmatas. Unius meninit Ulpianus, qvam ſupra attigimus, & Senatus-Conſulti verba ſolùm referuntur, qvæ orationi ſimillima (p). Multæ ſunt M. Antonini, & Commodi Severi, & Antonini. Sed celebris illa M. Antonini, cujus Paulus meminit, & ad qvam librum ſcripſit ſingularem. *Oratione*, inqvit (q), *D Marci cavetur, ut ſi Senatoris filia libertino nupſiſſet, nec nuptiæ eſſent; qvam & Senatus-Conſultum ſecutum eſt.* Nec nuptias, dixit oratio, idqve eleganter, qvod hoc uſqve omnes juris interpretes fugit. *Nec Nuptiæ* ſunt, injuſtæ nuptiæ, qvæ interim nuptiæ qvidem non ſunt, ſed aliqvando juſtæ fieri poſſunt. Atqve hic loqvendi modus juris authoribus familiaris eſt. Sic enim Marcellus (r): *Qvi pupillam duxit uxorem contra Senatus-Conſultum, nec matrimonium hoc eſt.* Sic Ulpianus, *eum, qvi ſe libertinum fatetur, nec adoptando ingenuum Patronus facere poteſt* (s) Qvod ita Marcianus interpretatur, libertinum, qvi ſe ingenuo dedit arrogan-

(p) *l. idem veniunt. §. pridie. D. de petit. hered.*
(q) *l. oratione. D. de rit. nupt.* (r) *l. qvi pupillam. D ad leg. Jul. de adulter.* (s) *l. fin. D. de ſtatu homin.*

rogandum, in ejus qvidem familia, ingenui jura conſeqvitur: ut libertinus tamen à Senatoris filiæ nuptiis repellendus eſt (t). Dictio, Nec, disjunctiva non eſt, perpetuò juris excluſiva in nuptiis, ſed ob legis aut Senatus-Conſulti prohibitionem, nec nuptiæ ſunt, vel, ut Ulpianus loqvitur, *ceſſat matrimonium*, ut putâ in ea, qvæ tutori ſuo nupſit, vel contra mandata convenit (u). Ceſſare, eſt tardare, intermittere, moram facere: ut ceſſat tutor, qvi tutelam non adminiſtrat, & qvi poſtea adminiſtrare poteſt (x). Nec nuptiæ, qvæ ſunt, juſtæ fieri poſſunt; ut ſi Senatori, Principis indulgentia, fuerit permiſſum libertinam uxorem juſtam habere, poteſt uxor juſta videri, qvamvis ante Principis indulgentiam juſta non fuerit (y). Vel ſi Senator in ea conditione eſt, ut amittat dignitatem, uxor eſſe incipiet (z). Item Præfectus cohortis, vel eqvitum, aut Tribunus ſi contra interdictum, ejus Provinciæ duxit uxorem, in qva officium gerebat; matrimonium nec eſt (a), id eſt, nec maritus dici poteſt; cùm tamen nupta uxoris loco ſit: qvæ ſi poſt depoſitum officium in eadem voluntate per-

(t) *l. ſciendum D. de rit. nupt.* (u) *l. ſi concubina. D. de rit. nupt.* (x) *l. 1. §. 1. D. de adminiſtr. tutor.* (y) *l. ſi Senatori D. de rit. nupt.* (z) *l. ſi qvis in Senatorio. D. eod.* (a) *l. Præfectus. D eod. l. 7. C. de donat. int. vir. & uxor.*

perſeverarit, juſtæ nuptiæ efficiuntur (b). Unde aliqvando putavi legendum apud Terentium (c),

hæc Andria,
Sive juſta uxor, ſive amica eſt.

In vulgatis ſcriptum, *ſive iſta uxor*. Alius præterea eſt harum nec nuptiarum effectus, ut ſi qvis contra Senatus-Conſultum uxorem duxerit, illa qvidem ex teſtamento viri capere poſſit, ipſe autem vir non poſſit; qvia imputari mulieri nihil poteſt, qvæ decepta eſt, & potentatus ratio illam excuſatam habet (d), nec tamen matrimonium conſtat qvoad virum, qvantùm ad civiles effectus (e). Sunt & aliæ in Pandectis M. Antonini orationes à Juris-Conſultis latiùs explicatæ. Oratione illius exprimitur, *ne qvis meſſium vindemiarumq́; tempore, cogat ad Judicium adverſarium venire* (f). *Eadem oratione in Senatu recitata, effecit de aliis ſpeciebus, Prætorem adiri, etiam diebus feriatis: ut putâ, ut tutores & curatores dentur: ut officia admoneantur: ceſſantes excuſationes allegentur: alimenta conſtituantur: ætates probentur: jus dicatur de rebus, qvæ tempore ſunt perituræ* (g). Qvòd autem ſtatuit illa oratione, ut officia admonean-

(b) *l. 6. C. de nuptiis.* (c) *in Andria act. 1. ſcen. 3.* (d) *l. fin. D. de leg. 1.* (e) *l. Præfectus. D. de rit. nupt.* (f) *l. 1. D. de feriis.* (g) *l. 2. & 3. D. eod.*

neantur; officia pro Magiſtratuum Miniſtris accipienda ſunt, qvæ admonere, id eſt coërcere & caſtigare qvoqvo tempore Magiſtratui licet. Sic admonitio fuſtium à Calliſtrato dicitur (h).

Alia Oratione idem M. Antoninus etiam in Senatu recitata effecit, *ne aliter alimentorum transactio rata eſſet, qvàm ſi authore Prætore facta eſſet*: qvam Ulpianus plenè interpretatur (i). Error eſt in inſcriptione legis Sciendum, D. de ritu nuptiarum, qvæ deſumpta dicitur *ex libro Pauli ſingulari, ad Orationem D. Severi & Commodi*. Nec enim Severum Commodo conjungi, aut illi anteponi ratio patitur. Qvare ex alio legis titulo, emendandum eſt (k): *Paulus libro ſingulari ad Orationem D. Antonini & Commodi*. Error hinc irrepſit, qvòd in lege Sciendum, ita Severum & Antoninum reſcripſiſſe Paulus tradit, qvaſi illorum reſcriptum Antonini & Commodi Orationis interpretationem contineret: cùm Orationis à D. Marco habitæ verba deficerent (l). Sic Juſtinianus ad certum caſum extendendam D. Marci orationem monet (m).

Ora-

(h) *l. 7. C. de pœn.* (i) *l. cùm ii. D. de transactionib.* (k) *l. ſi qvis tutor. D. de ritu nupt. & l. oratio. D. de ſponſalib.* (l) *l. 17. C. de excuſat. tut.* (m) *l. fin. §. ſin verò. D. de teſtamentar. manumiſſ.*

Orationis Severi, qvam in Senatu habuit, hæc verba ab Ulpiano referuntur (n). *Præterea P. C. interdicam tutoribus & curatoribus, ne prædia ruſtica vel ſuburbana diſtrahant, niſi ut id fieret parentes teſtamento vel codicillis caverint*, &c. Ad hanc Orationem multa Ulpianus, ſed & Paulus librum etiam ſingularem ſcripſit (o). Atqve hanc Orationem Gordianus Imperator *D. Severi beneficium vocat* (p). His Orationibus unam Antonini Caracallæ non omittendam adtexo. *Cùm moribus receptum eſſet, ne inter virum & uxorem donationes valerent, ne mutuo amore invicem ſpoliarentur: Hæc ratio oratione Imperatoris Antonini electa eſt*: cujus verba hæc ſcripſit Ulpianus paucis (q). *Majores noſtri, ait, inter virum & uxorem donationes prohibuerunt, amorem honeſtum ſolis animis æſtimantes, famæ etiam conjunctorum conſulentes; ne concordia pretio conciliari videretur: nevé melior in paupertatem incideret, deterior ditior fieret* (r). *Qvam ſententiam, ante exceſſum Patris ſui Severi temperavit, alia oratione in Senatu habita, qva author fuit Senatui cenſendi, ut aliqvid laxaret de juris rigore, & donationes hujusmodi confirmaret.* Gordianus Imperator hanc orationem Se-

(n) *l. 1. D. de reb. eor.* (o) *tit. l. 2. D. eod.* (p) *l. 2. C. de curator. furioſ.* (q) *l. cùm hic ſtatus. D. de donat. int. vir. & uxor.* (r) *l. 3. C. de donat. int. vir. & uxor.*

Severo tribuit (s), cùm tamen ſit Antonini, qvi eam ante obitum patris pronuntiavit.

Cap. XXXI.

De Legibus & Conſtitutionibus Principum.

Lege Regia de Imperio lata, populus Principi omne imperium & poteſtatem contulit. Pars legis in tabula ærea in Baſilica Lateranenſi ſic inciſa legitur, qvæ in Veſpaſiani gratiam à S. P. Q. R. lata vel potiùs renovata eſt:

Inſcript. 242.

FOEDUSVE. CUM. QVIBUS. VOLET FACERE. LICEAT. ITA. UTI. LICUIT DIVO. AUG. TI. JULIO. CÆSARI. AUG TIBERIOQVE. CLAUDIO. CÆSARI. AUG GERMANICO.

UTIQVE. EI. SENATUM. HABERE. RELATIONEM. FACERE. REMITTERE. SENATUS. CONSULTA. PER. RELATIONEM DISCESSIONEMQVE. FACERE. LICEAT ITA. UTI. LICUIT. DIVO. AUG. TI. JULIO CÆSARI. AUG. TI. CLAUDIO. CÆSARI AUG. GERMANICO.

UTI-

(s) *l. 10. C. eod.*

VTIQVE. CVM. EX. VOLVNTATE. AVCTORITATEVE. JVSSV. MANDATUVE EJVS. PRÆSENTEVE. EO. SENATVS. HABEBITVR. OMNIVM. RERVM. JVS. PERINDE. HABEATVR. SERVETVR. AC SI. E. LEGE. SENATVS. EDICTVS. ESSET. HABERETVRQVE.

VTIQVE. QVOS MAGISTRATUM. POTESTATEM. IMPERIVM. CVRATIONEMVE. CVJVS. REI. PETENTES. SENATVI POPVLOQVE. ROMANO. COMMENDAVERIT. QVIBVSQVE. SVFFRAGATIONEM. SVAM. DEDERIT. PROMISERIT EORVM. COMITIS. QVIBVSQVE. EXTRA. ORDINEM. RATIO. HABEATVR.

VTIQVE. EI. FINES. POMERII. PROFERRE. PROMOVERE. CVM. EX. REPVBLICA. CENSEBIT. ESSE. LICEAT. VTI LICVIT. TI. CLAVDIO. CÆSARI. AVG GERMANICO.

VTIQVE. QVÆCVMQVE. EX. VSV REIPVBLICÆ. MAJESTATE. DIVINARVM. HVMANARVM. PVBLICARVM PRIVATARVMQVE. RERVM. ESSE. CENSEBIT. EI. AGERE. JVS. POTESTASQVE SIT. ITA. VTI. DIVO. AVG. TIBERIOQVE. JVLIO. CÆSARI. AUG. TIBERIOQVE. CLAVDIO. CÆSARI. AVG. GERMANICO. FVIT.

VTI

VTIQVE. QVIBUS. LEGIBUS. PLEBEI VE. SCITIS. SCRIPTUM. FVIT. NE. DIVUS. AVG. TIBERIVSVE. JVLIVS. CÆSAR. AVG. TIBERIVSQVE. CLAVDIVS CÆSAR. AVG. GERMANICVS. TENERENTVR. IIS. LEGIBVS. PLEBISQVE SCITIS. IMP. CÆSAR. VESPASIANVS SOLVTVS. SIT. QVÆQVE. LEGE. ROGATIONE. DIVUM. AVG. TIBERIVMVE JVLIVM. CÆSAREM. AVG. TIBERIVMVE CLAVDIVM. CÆSAREM. AVG. GERMANICVM. FACERE. OPORTVIT. EA. OMNIA. IMP. CÆSARI. VESPASIANO AVG. FACERE. LICEAT.

VTIQVE. QVÆCVNQVE. ANTE. HANC LEGEM. ROGATAM. ACTA. GESTA DECRETA. IMPERATA. AB. IMPERATORE. CÆSARE. VESPASIANO. AVG. JVSSV. MANDATUVE. EJUS. A. QVOQVE SVNT. EA. PERINDE. JVSTA. RATAQVE SINT. AC. SI. POPVLI. PLEBISVE. JVSSU ACTA. ESSENT.

Sanctio.

SI QVIS HVJVSCE. LEGIS. ERGO. ADVERSVS. LEGES. ROGATIONES. PLEBISVE. SCITA. SENATVSVE. CONSVLTA FECIT. FECERIT. SIVE. QVOD. EUM EX. LEGE. ROGATIONEVE. PLEBIS

VE

SVESCITO. S. VE. C. FACERE. OPORTEBIT. NON. FECERIT. HVJVS. LEGIS ERGO. ID. EI. NE. FRAVDI. ESTO. NEVE. QVIT. OB. EAM. REM. POPVLO DARE. DEBETO. NEVE. CVI. DE. EA RE. ACTIO. NEVE. JVDICATIO. ESTO NEVE. QVIS. DE. EA. RE. APVD. SE AGI. SINITO.

Præclarum hoc Antiqvitatis monumentum, Antoninus Auguſtinus explicavit (t), in qvo mihi faceſſebat negotium Tiberius Julius Cæſar, qvi alius à Tiberio, qvi poſt Auguſtum tenuit Imperium, primùm videbatur. Nec enim Tiberii Julii nomen me legere apud authorem ullum memini, nec mendum fabrile auſus ſum ſuſpicari, in hac tabula, in qva non ſemel repetitum eſt Tiberii Julii nomen. Qvod cùm attentiùs meditarer, venit in mentem Auguſtum in nummis Divi filium, in faſtis Conſularibus D. Julii filium nuncupatum. Hinc cùm faſtos diligentiùs evolverem, invenio in his Tiberium Julium D. Auguſti filium D. Julii nepotem inſcribi:

TI. JVLIVS. DIVI. AVGVSTI. F. DIVI JVLI. N. CAESAR. AVG.

Vnde conſtat Tiberium Julium D. Auguſti filium eſſe re vera Tiberium, tertium populi Rom. Imperatorem.

In

(t) *in lib. de legibus.*

In hac lege Regia immorabor, atqve in eo, qvòd ſexto capite, Veſpaſianus legibus ſolutus eſt: qvod perperam à multis intellectum. Etenim legibus ita ſolutos Imperatores Dio ſcribit, qvoniam omnis agendi licentia eis datur, eosqve uſurpaſſe, ut legibus ſoluti eſſe dicerentur, hoc eſt omni legis neceſſitate liberati, nec iis, qvæ ſcripta ſunt, ſubjecti (u). Τȣτέςιν ἐλεύθεροι ἀπὸ πάσης ἀναγκαίης νομίσεως εἰσὶ, καὶ ȣ̉δενὶ τῶν γεγραμμένων ἐνέχονται. Qvod non ad omnes leges porrigi ipſi Principes conſentiunt, ſed ad eam multitudinem & infinitam varietatem legum novarum, qvæ diſſenſione ordinum, & adipiſcendi illicitos honores, aut pellendi Claros Viros, aliaqve prava, per vim aut gratiam latæ erant. Nam corrupta Republica plurimæ hujusmodi leges, ut Tacitus qveritur (x). Qvales ſunt Papia Poppæa, lex viceſimæ hereditatium, & aliæ hujusmodi, qvæ Principem non ligant. Hinc cùm Ulpianus ſcripſit Principem legibus ſolutum eſſe, de lege Papia Poppæa intellexit (y). Nam Ulpiani lex ſumta eſt ex lib. 13. ad Juliam & Papiam, ad qvam viginti libros ſcripſit.

At leges naturales, etiam contra Principem valent, omnisqve illegitima exceptio rejicitur, καὶ κατὰ βασιλέως οἱ γενικοὶ κρατείτωσαν νόμοι, καὶ

(u) *Dio lib. 53.* (x) *3. Annal.* (y) *l. Princeps. D. de legib.*

καὶ πᾶσα παράνομος ἐκβαλέσθω. παραγραφή. (z) Nec ſi regnante Tarqvinio ulla ſcripta lex eſſet, de ſtupro; idcirco non contra legem illam ſempiternam Tarqvinius vim Lucretiæ afferre potuit. Etenim *probra qvædam*, ut ait Ulpianus (a) *natura turpia ſunt, qvædam civiliter & qvaſi more civitatis. Utputà furtum, adulterium natura turpe eſt.* Lex ergo, qvæ eſt ratio ſumma à natura inſita, qvæ jubet ea, qvæ facienda ſunt, prohibetqve contraria, nullo jure tolli poteſt; qvia, ut ait Tullius (b) *legis vis, non modò ſenior eſt, qvàm ætas populorum & civitatum; ſed æqvalis illius cœlum & terras tenentis & regnantis DEI.* Qvapropter cùm Princeps lex vera ſit, & recta ratio ſummi DEI; digna vox eſt majeſtate regnantis, legibus alligatum ſe Principem profiteri; qvia de authoritate legis, illius pendet authoritas, & re vera *majus Imperio eſt ſubmittere legibus principatum* (c).

Lex igitur Regia, qvæ & *lex Imperii* ab Alexandro Principe vocatur (d), ſolemnibus juris, ut ipſe reſcripſit, Imperatorem ſolvit: qvod rectè Accurſius intellexit; ut licèt Princeps formulas aut ſolemnia juris non obſervet, nemo póſſit ejus Acta infirmare. Sed ſi privatus à juris ſolemnibus receſſerit, nihil transfert in Principem,

(z) *lib. 2. βασιλικ. tit. 6. cap. 1.* (a) *l. 42. D. de verb. ſign.* (b) *lib. 2. de legib.* (c) *l. dignam vox. C. de legib.* (d) *l. 3. C. de teſtament.*

cipem. Ut ex imperfecto teſtamento nec Imperatorem capere poſſe, lege conſtitutum eſt (e). Nam cùm heredes inſtituuntur Auguſtus aut Auguſta, jus commune cum cæteris habent: qvod Paulus ſic intelligit, ut cùm Imperatorem ex imperfecto teſtamento legata, vel fideicommiſſa vendicare, verecundum eſſe dicat, hanc optimam affert rationem: *decet enim tantæ Majeſtati eas ſervare leges, qvibus ipſe ſolutus videtur.* Qvòd ſi Princeps à jure communi aliqvando vellet recedere, id ex juſta & probabili cauſa ab ipſo conſtituendum erat, ut Imperator Antoninus fecit, qvi conſtituit *ſucceſſori Principi deberi, qvod Principi relictum eſt, ſi anteqvam dies legati cederet, ab hominibus ereptus eſſet* (f). Qvod ad Auguſtam trahi noluerunt, cui ſi qvid legatum eſſet, & inter homin es eſſe deſiiſſet, deficiebat qvod relictum eſt, ut Hadrianus in Plautinæ, & Antoninus in Fauſtinæ Auguſtæ perſona conſtituerunt (g). Nam Auguſta legibus ſoluta non eſt, niſi Principis privilegio (h): qvod in iis, qvæ contra juris rationem conſtituta ſunt, perſonam non egreditur, nec producendum eſt ad conſeqventiam (i).

(e) *l. ex imperfect. D. de leg. 3.* (f) *l. qvod Principi. D. de leg. 2.* (g) *l. ſi Auguſtæ. D. eod.* (h) *l. Princeps. D. de legib.* (i) *l. qvod verò. D. eod.*

Miratus ſum aliqvando, cùm Romani Principes tot leges ipſi condiderint, nullam tamen ſub eorum nomine in Pandectarum libris enuntiatam. Unus Auguſtus pleraſqve Julias leges tulit; multas non adjecto nomine; licèt & qvasdam retractarit, & qvasdam ex integro ſanxerit (k). Imò cùm ille de viceſima hereditatium legem tuliſſet, viceſimæ legem voluit nuncupari, non Auguſtam: ea fortè ratione, qvòd lex illa à nullo probata & iniqva (l), cui tandem ab Imperatore Trajano derogatum, qvi lachrymas parentum vectigales paſſus non eſt (m). Eadem lex acciſa ab Imperatoribus ceteris, & poſtremùm abolita: ad qvam Æmilius Macer Papiniani diſcipulus, duos libros ſcripſit (n), ex qvibus colligimus hanc legem ad Alexandri Severi tempora duraſſe.

Conſtitutiones Principum, ad ipſas leges, pragmaticas juſſiones, edicta, mandata, decreta, epiſtolas, interpretationes, ſubſcriptiones, interlocutiones, beneficia, atqve etiam orationes referuntur. Hæc enim omnia vim legis habere certiſſimi juris eſt. Planè ex iis qvædam ſunt perſonales, qvæ nec ad exemplum trahuntur; qvædam generales (o). Generales leges ſunt, qvæ vel oratione conduntur, vel incerto edicti

(k) *Sveton. in Auguſt. cap. 34.* (l) *Dio lib. 55.* (m) *Plin. in Panegyric.* (n) *Paul. lib. 4. ſentent. tit. 6.* (o) *l. 1. D. de. conſtit. princip.*

edicti vocabulo nuncupantur (p). Conſtitutiones enim cùm generale nomen habeant, non omnes ſunt generales; ſed ut genus nonnihil à ſpeciebus differunt: & propriè Conſtitutiones vocantur leges, qvæ fiunt, iis duntaxat negotiis, atqve perſonis, qvibus fuerunt promulgatæ. Nam qvæ per Relationem aut Suggeſtionem Judicum, aut aliorum ſtatuta ſunt, & qvæ corporibus, legatis, Provinciis vel Civitati, vel Curiæ conceduntur, generalia jura non faciunt (q). Conſtitutionibus autem Princeps emendat jus vetus, qvod certum eſt: ut deciſionibus certum facit, qvod erat controverſum. Papirius Juſtus libros viginti Conſtitutionum compilavit, qvorum reliqviæ in Pandectis ſparſæ varias leges conficiunt, qvæ omnes ab hoc verbo IMPERATORES incipiunt; & ad Antoninum & Verum referuntur, ſi unam excipiamus, qvæ ab Antonino ſolo ad Avidium Caſſium (r). Sed qvidqvid à Principe conditur, generali nomine Conſtitutio vocatur.

(p) *l. 3. C. de legib.* (q) *l. 2. C. de legib.* (r) *l. Imperator. D. de pact.*

CAP. XXXII.

De Pragmaticis Juſſionibus, & Edictis Principum.

Πραγματεία, inqvit Heſychius, σύγγραμμα βίβλου, ἢ λόγος. Pragmatica juſſio ſeu Sanctio, non ad ſingulorum preces ſuper privatis negotiis profertur, ſed tantùm ad preces alicujus Corporis, Collegii, Civitatis vel Provinciæ. Πραγματικὸς δὲ θεῖος μὴ ἐκφωνείσθω τύπος πρὸς ἰδικὴν τινὸς ἰδιωτικοῦ πράγματος δέησιν, ἀλλὰ μόνον πρὸς σωματείων, ἢ ἑτέρων σύστημα, ἢ πόλιν, ἢ ἐπαρχίαν (s). Hæc fit de conſilii ſententia, ſuggeſtione aliena precibusvé (t). Breviter Pragmaticæ juſſiones ſunt, reſcripta diligentiùs diffuſiusq; tractata apud Principem in publicis negotiis cujusqve Univerſitatis, vel Provinciæ, qvæ inter generales leges numerantur.

Pragmaticæ juſſiones ſunt, qvæ aliqvid jubent; Sanctiones, qvæ prohibent. Qvod ex Novella Theodoſii & Valentiniani dignoſcitur (u), qvæ de Palatinis miſſa eſt ad Florianum Comitem S, L. id eſt *ſacrarum largitionum.* Floriane FR. A. hoc eſt *frater ave, Illuſtris authoritas tua, Pragmatici noſtri ſecuta præceptum, ſciat ſecun-*

(s) *lib.* 2. *βασιλικ. tit.* 5. *cap.* 27. (t) *l. fin. C. de prox. ſacr. ſcrinior.* (u) *Novell.* 25.

cundùm ſuggeſtionem tuam Palatinos omnes S. L. qvi ſtipendiis non peractis, ſine teſtimonio, vel authoritate Præſulis ſui ad Eccleſiaſtica obſeqvia tranſiêre, nomine Clericorum & privilegio cinguli ſuperioris exutos, Palatino Officio & militiæ protinus eſſe reddendos. Atq; hoc circa Univerſos oportere ſervari, qvos intra Tricentium poſt militiæ commutationem, Pragmaticæ hujus Sanctionis forma repererit.

Edicta verò non aliena ſuggeſtione, ſed ex ſua natura motus Princeps ſtatuit, ut eat obviam iis, qvæ ſi contingerent, damno vel dolori ſubditis eſſent. Ἐστὶν ἔδικτον πᾶν ὅπερ ἐξ οἰκείας φύσεως κινηθεὶς ὁρίζει ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν τῶν ὑπηκόων εὐταξίαν καὶ λυσιτέλειαν (x).

Edicta perpetua non rectè putat Accurſius generalia appellari (y). Namqve edicta illa, Prætorum ſunt, qvorum Jurisdictio ſuis finibus conſcripta, urbem non egreditur: ideoqve Edicta Prætoris urbani nuncupantur, qvæ lege Cornelia perpetua facta ſunt, ut Prætores iis translatitiis uterentur, nec ad arbitrium ſuum jus dicerent. Hæc Edicta Julianus collegit, & ſub titulis poſuit, qvæ perpetui Edicti ordinatio à Juſtiniano dicitur (z). Habebant etiam Provinciales Edicta Provincialia: hinc tot Juris-

(x) *Theophil. Inſtitut. de jur. nat. gent. & civil.*
(y) *l. 2. D. de ſtatu homin.* (z) *in proœmio D. §. & primo.*

riſperitorum libri ad Edictum urbanum, & ad Edictum Provinciale. Ad Edictum Prætoris Ulpianus unum & octoginta libros ſcripſit: duos & triginta ad Edictum Provinciale.

Generalia ergo tantùm ſunt Principum Edicta, ſed non omnia: nam qvædam etiam ſunt ſpecialia, qvæ urbis aut Provinciæ utilitatem reſpicerent, aut breviter aliqvid monerent. Atqve hæc *monitoria edicta* vocantur, qvæ *Brevia*, ad qvæ Paulus Brevium εἴκοσι τρία βιβλία vulgavit, qvæ ſic inſcripta ab eo, ut plures Juris-Conſultorum libri titulos habent Græcis nominibus, cum Latinis intextos.

Monitorium eſt Edictum Tiberii, qvo prævenit vulgi ſermones de morte Germanici, in qvo præclarum illud dictum meliori Principe dignum: *Principes mortales, rempublicam æternam eſſe* (a). Edictum hujusmodi Breve dictum eſt: qvod & Magiſtratuum eſt proprium, ut ex Plinio obſervamus (b). *Nepos Prætor*, inqvit, *propoſuerat breve Edictum: admonebat accuſatores, admonebat reos executurum ſe, qvæ Senatus-Conſulto continerentur.* Hoc genere Edicti Principes uſi ſunt, ſi qvid notum fieri vellent, qvale illud fuit Alexandri Severi (c), qvi cùm iter ſuſcipere cogitaret, itinerum dies publicè propoſuit, ita ut penderet ante menſes duos,

(a) *Tacit. 3. Annal.* (b) *l. 5. ep. ultim.* (c) *Lamprid. in Alexandr.*

duos, in qvo ſcriptum: *Illa die, illa hora, ab urbe ſum exiturus, ſi Dii voluerint. In prima manſione manſurus,* &c. deinde ſtativæ; deinde ubi annona eſſet accipienda. Congiarium per Edictum, populo Romano promiſit Diadumenus Imperator (d), qvod ita ſcriptum erat: *Vellem, Qvirites, jam præſentes eſſemus; Antoninus veſter Congiarium ſuo nomine daret. Daret præterea & pueros Antonianos, & puellas Antonianas, qvæ tam grati nominis gloriam propagarent.* Congiarium, ἐπίδοσις ἐπὶ τῶν νόμων (e). Qvod à viris Principibus liberalitatis ergo præſtabatur.

Alia Edicta Principum ſpecialia ſunt, ut illud Auguſti, qvod deinde Claudii, qvo interdictum ne fœminæ pro viris ſuis intercederent, ad Romanos Cives pertinebat; qvod poſtea ex Senatus-Conſulto omnibus fœminis pleniſſimè conceſſum eſt (f). Ideoqve Edictum perpetuum Diocletianus & Maximianus dixerunt, qvod Senatus-Conſulto firmatum eſſet (g). Hæc enim Edicta ſpecialia niſi Senatus-Conſulto probarentur, perpetuam non habebant juris authoritatem. Qvare Edictum Auguſti ſublatum eſt, qvo cautum fuerat, ne pater filium militem exheredaret (h). Illa tamen Edicta

 vim

(d) *Capitolin. in Diadumen.* (e) *Gloſſ. vet.* (f) *l. 2. D. ad Senatus-Conſult. Vellejan.* (g) *19. C. eod.* (h) *l. filiusfam. D. de lib. & poſthum.*

vim legis habebant, ſi juris ratione niterentur, ut ſi qvid legi adjicerent aut derogarent. Sic Claudius Princeps Edicto præcepit, adjiciendum legi Corneliæ, *ut ſi qvis cum alterius teſtamentum, vel codicillos ſcriberet, legatum ſibi ſua manu adſcripſiſſet, perinde teneretur, ac ſi in legem Corneliam incidiſſet* (i). Cautum hoc à Nerone ſcribit Svetonius (k), ne qvis alieni teſtamenti ſcriptor, legatum ſibi adſcriberet. Qvem lapſum Levinus Torrentius notat, cui lex & ratio temporum apertè refragatur, ut putat: legem enim Corneliam de falſis ſecutum eſt Senatus-Conſultum Libonianum, ait, Scribonio Libone & Statilio Tauro COSS. Qvo tempore ex Faſtis Conſularibus Claudius Imperio præfuit, qvod & legis Antonini authoritate fulcire nititur. Ille enim diſertè (l): *Senatus-Conſulto & Edicto D. Claudii prohibitum eſt, eos, qvi ad ſcribunda teſtamenta adhibentur, qvamvis dictante teſtatore, aliqvod emolumentum ipſi ſcribere, & pœna legis Corneliæ facienti irrogata eſt.* Sed non falluntur, qvi Svetonium ſecuti pro Claudio Neronem interpretantur. Valde enim lapſus eſt Torrentius, qvi Senatus-Conſultum ad Scribonii Libonis tempora retrotrahit. Qvare rectè

(i) *l. Divus. D. ad leg. Corn. de falſis.* (k) *in Neron. c. 17.* (l) *l. 3. C. de iis, qvi ſib. adſcrib. in teſtament.*

recte ſcripſit Svetonius id Neronem caviſſe: qvi Claudii nomen adoptionis jure retinuit. Sic titulus Pandectarum de Senatus-Conſulto Silaniano & Claudiano ad Neronem refertur. Silaniano enim junctum eſt Claudianum, qvod & Neronianum Paulus vocat (m): qvod qvidem primùm factum D. Auguſti temporibus Cujacius putat (n), hoc argumento, qvòd Lepido & Tauro COSS. qvinqvennii tempus conſtitutum eſt Senatus-Conſulto in cognitione aperti adverſus Senatus-Conſultum teſtamenti, ejus qvi à familia ſua occiſus dicitur. Id verò, ait Cujacius, Auguſti temporibus factum eſt, Lepido & Tauro COSS. (n), & eſt veriſimile præcedenti anno, id eſt Dolabella & Silano COSS. factum Senatus-Conſultum Silanianum. Qvod qvidem mihi vix probari poteſt. Nam cùm Senatus-Conſulta, qvæ nominibus ſuis nota ſunt, ante Imperatorum tempora ἀνώνυμα eſſent, & ex Faſtis Conſularibus P. Cornelius Dolabella, & C. Julius Silanus anno ab urbe condita DCCLXII. ſub Auguſto Conſulatum geſſerint: & inſeqventi anno M. Æmilius Lepidus cum Statilio Tauro COSS. creati, ſub qvibus Senatus-Conſultum factum: Credibile non eſt à prioribus Conſulibus denominatum Senatus-Conſultum, qvod factum eſt poſtqvam illi Magiſtratu abierunt. Qvare Sila-

(m) *lib. 3. ſentent. tit. 5.* (n) *lib. 1. obſervat. c. 18.*

Silanianum hoc malim ad Junium Silanum referre, qvi ſub Tiberio cum P. Silio Nerva Conſul fuit anno ab urbe condita DCCXXC. ex cujus nomine nomen Senatus-Conſulto impoſitum eſt. Minùs etiam probo, qvod Cujacius (o)Piſonianum Senatus-Conſultum, idem eſſe credit, qvod Claudianum ſeu Neronianum. Nam in iisdem Faſtis Conſularibus tres Piſones numerantur: primus, qvi cum Licinio Craſſo COSS. fuit, anno ab V. C. DCCLXXIX. alter Calphurnius Piſo Magnus, L. Vitellii collega, anno DCCC. tertius Piſo Neronis collega anno DCCCX. Piſonianum ergo Senatus-Conſultum nomini illius Piſonis tribuo, qvi cum Licinio Craſſo Conſulatum geſſit, primusqve renunciatus eſt. Nam Senatus-Conſulta unius tantùm Conſulis nomen ſortiebantur, ut Trebellianum, qvod temporibus Neronis Annæo Seneca, & Trebellio Maximo COSS. factum eſt (p). Vellejanum qvod ſub Auguſto, M. Silano, & Vellejo Tutore COSS. Silanianum qvod ſub Tiberio. Tertullianum ſub Hadriano Tertullo, & Maximo COSS. Turpillianum ſub Antonino Caracalla, L. Turpillo Dextro, & Mætio Rufo COSS. Qvæ omnia illius Conſulis nomen ferunt, qvi verba fecerat, de iis, qvæ Senatus cenſebat. Nec uſpiam

(o) *ad lib. 48. Pauli ad Edict. l. 8.* (p) *l. 1. D. ad Senatus-Conſult. Trebellian.*

uſpiam legitur Senatus-Conſulti nomen ab utrisqve Conſulibus datum. Qvare cùm Claudianum ſeu Neronianum à Claudio Nerone nomen habeat, fruſtra Piſonis in Conſulatu collegæ nomen ſortiretur, vel ob ſolam ipſius Principis dignitatem, cùm ad relationem Neronis factum dici poſſit, qvi Senatus-Conſultum Edicto tutatus eſt, qvo populum increpuit, qvòd conglobata multitudine ſaxa & faces minitaretur: atqve omne iter qvo damnati ad ſupplicium ducebantur militaribus præſidiis ſepſerit (q).

Inferiora Edicta à Paulo memorantur (r), qvæ Accurſius tradit eſſe de Peculio, Qvod jùſſu, & de in rem verſo: Atqve hoc rectè, qvia ex ſervorum perſona & contractibus naſcuntur, qvi, ut ait Comicus, infra omnes infimos homines ſunt, & poſthabiti etiam infimis.

Edictales leges eam vim habent, ut omnes ligent, & per omnes populos Programmate Præfectorum in celeberrimis locis proponantur: qvæ & generales leges nominantur, propoſitis Edictis vulgatæ (s). Qvare hoc Præfectis Prætorio, Præfecto urbi, & Magiſtris militum mandatum negotium eſt, ut edicta ad omnium notitiam pervenirent. Sic Edictalis lex

(q) *Tacit. lib. 14. Annal.* (r) *l. ſi qvis mancipia. §. ſi ſervum. D. de inſtitut. act.* (s) *Novell. 48.*

lex Conſtantini propoſita Romæ in foro Trajani (t).

Edicta ad populum urbis Romæ, Præfecto urbi commiſſa ſunt, ut illud Theodoſii & Valentiniani, ſic conceptum. *IMPP. Theodoſius & Valentinianus AA. Edictum ad populum urbis Romæ. Freqvens ad nos, Qvirites*, &c. Et manu divina: *Proponatur amantiſſimo noſtri populo Romano.* Et ad latus: *Data XV. Kal. FEBR. Romæ* (u). *Iidem Imperatores ad Præfectum urbi: P. K. A.* hoc eſt, *Parens Kariſſime Ave. Illuſtris & precelſa magnificentia tua hac nos Generali lege ſanxiſſe cognoſcat, quam propoſitis Edictis vulgare debebit*, &c. (x). *Dat. III. Id. Mart. Romæ, PP. in foro Trajani.*

Ad Magiſtrum utriusqve militiæ, eorundem Principum ſcripta Novella, de Epiſcoporum ordinatione (y). *P. K. unde Illuſtris & præclara magnificentia tua, præſentis Edictalis legis authoritate faciet, qvæ ſunt ſuperiùs ſtatuta, ſervari*, &c. *Et manu divina. Divinitas te ſervet per multos annos, parens KARIS.* Qvod Illuſtrium Virorum programmate fiebat Provincialibus adſignatis.

Ex his legibus conſtat Edictum etiam eſſe programma virorum Illuſtrium, qvo Generales

(t) *l. 3. C. T. de petit. ultr. dat.* (u) *Nov. Theod. & Valent. 25.* (x) *Novell. 48.* (y) *Novell 40. & 45.*

les leges, qvæ Edictales; vulgarentur, & innoteſcerent, qvæ etiam per Judices in ſua qvaqve jurisdictione proponebantur (z), qvibus à Præfecto prætorio mandatum eſſet. Ut apud nos Edicta Principum, primùm in Senatu in diebus Seſſionum leguntur, & in Acta referuntur; deinde ad inferiora Tribunalia mittuntur, ut omnibus nota ſint.

De tredecim Edictis Juſtiniani, qvæ poſt Novellas conſtitutiones habentur, nihil addo ad ea, qvæ Cujacius in præfatione Novellarum annotavit.

Cap. XXXIII.

De Mandatis, Decretis, & Epiſtolis Principum.

Mandata Principis ſunt præcepta, ſeu monita, qvæ Provinciarum Rectoribus dantur, aut aliis Magiſtratibus, qvibus muneris aut jurisdictionis eorum forma continetur, ad Provinciæ adminiſtrationem, morum & diſciplinæ publicæ curam. Horum alia ſunt commonitoria, alia ſecreta (a), qvæ Tacitus vocat occulta (b). Ille de Piſone: *Credidere*, inqvit, *qvidam, data & à Tiberio occulta man-*

(z) *l. 3. C. de legib.* (a) *l. fin. C. T. de accuſationib.*
(b) *l. 2. & 3. Annal.*

CAP. XXXII.

De Pragmaticis Juſſionibus, & Edictis Principum.

Πραγματεία, inqvit Heſychius, σύγγραμμα βίβλου, ἢ λόγος. Pragmatica juſſio ſeu Sanctio, non ad ſingulorum preces ſuper privatis negotiis profertur, ſed tantùm ad preces alicujus Corporis, Collegii, Civitatis vel Provinciæ. Πραγματικὸς δὲ θεῖος μὴ ἐκφωνείσθω τύπος πρὸς ἰδικήν τινος ἰδιωτικοῦ πράγματος δέησιν, ἀλλὰ μόνον πρὸς σωματείων, ἢ ἑτέρων σύστημα, ἢ πόλιν, ἢ ἐπαρχίαν (s). Hæc fit de conſilii ſententia, ſuggeſtione aliena precibusvé (t). Breviter Pragmaticæ juſſiones ſunt, reſcripta diligentiùs diffuſiusq; tractata apud Principem in publicis negotiis cujusqve Univerſitatis, vel Provinciæ, qvæ inter generales leges numerantur.

Pragmaticæ juſſiones ſunt, qvæ aliqvid jubent; Sanctiones, qvæ prohibent. Qvod ex Novella Theodoſii & Valentiniani dignoſcitur (u), qvæ de Palatinis miſſa eſt ad Florianum Comitem S. L. id eſt *ſacrarum largitionum*. Floriane FR. A. hoc eſt *frater ave, Illuſtris authoritas tua, Pragmatici noſtri ſecuta præceptum, ſciat ſe-*

cun-

(s) *lib. 2.* βασιλικ. *tit. 5. cap. 27.* (t) *l. fin. C. de prox. ſacr. ſcrinior.* (u) *Novell. 25.*

cundùm ſuggeſtionem tuam Palatinos omnes S. L. qvi ſtipendiis non peractis, ſine teſtimonio, vel authoritate Præſulis ſui ad Eccleſiaſtica obſeqvia tranſiêre, nomine Clericorum & privilegio cinguli ſuperioris exutos, Palatino Officio & militiæ protinus eſſe reddendos. Atq; hoc circa Univerſos oportere ſervari, qvos intra Tricentium poſt militiæ commutationem, Pragmaticæ hujus Sanctionis forma repererit.

Edicta verò non aliena ſuggeſtione, ſed ex ſua natura motus Princeps ſtatuit, ut eat obviam iis, qvæ ſi contingerent, damno vel dolori ſubditis eſſent. Ἔστιν ἔδικτον πᾶν ὅπερ ἐξ οἰκείας φύσεως κινηθεὶς ὁρίζει ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν τῶν ὑπηκόων εὐταξίαν καὶ λυσιτέλειαν (x).

Edicta perpetua non rectè putat Accurſius generalia appellari (y). Namqve edicta illa, Prætorum ſunt, qvorum Jurisdictio ſuis finibus conſcripta, urbem non egreditur: ideoqve Edicta Prætoris urbani nuncupantur, qvæ lege Cornelia perpetua facta ſunt, ut Prætores iis translatitiis uterentur, nec ad arbitrium ſuum jus dicerent. Hæc Edicta Julianus collegit, & ſub titulis poſuit, qvæ perpetui Edicti ordinatio à Juſtiniano dicitur (z). Habebant etiam Provinciales Edicta Provincialia: hinc tot Ju-

(x) *Theophil. Inſtitut. de jur. nat. gent. & civil.*
(y) *l. 2. D. de ſtatu homin.* (z) *in proœmio D. §. & primo.*

riſperitorum libri ad Edictum urbanum, & ad Edictum Provinciale. Ad Edictum Prætoris Ulpianus unum & octoginta libros ſcripſit: duos & triginta ad Edictum Provinciale.

Generalia ergo tantùm ſunt Principum Edicta, ſed non omnia: nam qvædam etiam ſunt ſpecialia, qvæ urbis aut Provinciæ utilitatem reſpicerent, aut breviter aliqvid monerent. Atqve hæc *monitoria edicta* vocantur, qvæ *Brevia*, ad qvæ Paulus Brevium εἴκοσι τρία βιβλία vulgavit, qvæ ſic inſcripta ab eo, ut plures Juris-Conſultorum libri titulos habent Græcis nominibus, cum Latinis intextos.

Monitorium eſt Edictum Tiberii, qvo prævenit vulgi ſermones de morte Germanici, in qvo præclarum illud dictum meliori Principe dignum: *Principes mortales, rempublicam æternam eſſe* (a). Edictum hujusmodi Breve dictum eſt: qvod & Magiſtratuum eſt proprium, ut ex Plinio obſervamus (b). *Nepos Prætor*, inqvit, *propoſuerat breve Edictum: admonebat accuſatores, admonebat reos executurum ſe, qvæ Senatus-Conſulto continerentur.* Hoc genere Edicti Principes uſi ſunt, ſi qvid notum fieri vellent, qvale illud fuit Alexandri Severi (c), qvi cùm iter ſuſcipere cogitaret, itinerum dies publicè propoſuit, ita ut penderet ante menſes duos,

(a) *Tacit. 3. Annal.* (b) *l. 5. ep. ultim.* (c) *Lamprid. in Alexandr.*

duos, in qvo ſcriptum: *Illa die, illa hora, ab urbe ſum exiturus, ſi Dii voluerint. In prima manſione manſurus,* &c. deinde ſtativæ: deinde ubi annona eſſet accipienda. Congiarium per Edictum, populo Romano promiſit Diadumenus Imperator (d), qvod ita ſcriptum erat: *Vellem, Qvirites, jam præſentes eſſemus; Antoninus veſter Congiarium ſuo nomine daret. Daret præterea & pueros Antonianos, & puellas Antonianas, qvæ tam grati nominis gloriam propagarent.* Congiarium, ἐπίδοσις ἐπὶ τῶν νομῶν (e). Qvod à viris Principibus liberalitatis ergo præſtabatur.

Alia Edicta Principum ſpecialia ſunt, ut illud Auguſti, qvod deinde Claudii, qvo interdictum ne fœminæ pro viris ſuis intercederent, ad Romanos Cives pertinebat; qvod poſtea ex Senatus-Conſulto omnibus fœminis pleniſſimè conceſſum eſt (f). Ideoqve Edictum perpetuum Diocletianus & Maximianus dixerunt, qvod Senatus-Conſulto firmatum eſſet (g). Hæc enim Edicta ſpecialia niſi Senatus-Conſulto probarentur, perpetuam non habebant juris authoritatem. Qvare Edictum Auguſti ſublatum eſt, qvo cautum fuerat, ne pater filium militem exheredaret (h). Illa tamen Edicta vim

(d) *Capitolin. in Diadumen.* (e) *Gloſſ. vet.* (f) *l. 2. D. ad Senatus-Conſult. Vellejan.* (g) *19. C. eod.* (h) *l. filiusfam. D. de lib. & poſthum.*

vim legis habebant, ſi juris ratione niterentur, ut ſi qvid legi adjicerent aut derogarent. Sic Claudius Princeps Edicto præcepit, adjiciendum legi Corneliæ, *ut ſi qvis cum alterius teſtamentum, vel codicillos ſcriberet, legatum ſibi ſua manu adſcripſiſſet, perinde teneretur, ac ſi in legem Corneliam incidiſſet* (i). Cautum hoc à Nerone ſcribit Svetonius (k), ne qvis alieni teſtamenti ſcriptor, legatum ſibi adſcriberet. Qvem lapſum Levinus Torrentius notat, cui lex & ratio temporum aperte refragatur, ut putat: legem enim Corneliam de falſis ſecutum eſt Senatus-Conſultum Libonianum, ait, Scribonio Libone & Statilio Tauro COSS. Qvo tempore ex Faſtis Conſularibus Claudius Imperio præfuit, qvod & legis Antonini authoritate fulcire nititur. Ille enim diſerte (l): *Senatus-Conſulto & Edicto D. Claudii prohibitum eſt, eos, qvi ad ſcribunda teſtamenta adhibentur, qvamvis dictante teſtatore, aliqvod emolumentum ipſi ſcribere, & pœna legis Corneliæ facienti irrogata eſt.* Sed non falluntur, qvi Svetonium ſecuti pro Claudio Neronem interpretantur. Valde enim lapſus eſt Torrentius, qvi Senatus-Conſultum ad Scribonii Libonis tempora retrotrahit. Qvare recte

(i) *l. Divus. D. ad leg. Corn. de falſis.* (k) *in Neron. c. 17.* (l) *l. 3. C. de iis, qvi ſib. adſcrib. in teſtament.*

rectè ſcripſit Svetonius id Neronem caviſſe: qvi Claudii nomen adoptionis jure retinuit. Sic titulus Pandectarum de Senatus-Conſulto Silaniano & Claudiano ad Neronem refertur. Silaniano enim junctum eſt Claudianum, qvod & Neronianum Paulus vocat (m): qvod qvidem primùm factum D. Auguſti temporibus Cujacius putat (n), hoc argumento, qvòd Lepido & Tauro COSS. qvinqvennii tempus conſtitutum eſt Senatus-Conſulto in cognitione aperti adverſus Senatus-Conſultum teſtamenti, ejus qvi à familia ſua occiſus dicitur. Id verò, ait Cujacius, Auguſti temporibus factum eſt, Lepido & Tauro COSS. (n), & eſt veriſimile præcedenti anno, id eſt Dolabella & Silano COSS. factum Senatus-Conſultum Silanianum. Qvod qvidem mihi vix probari poteſt. Nam cùm Senatus-Conſulta, qvæ nominibus ſuis nota ſunt, ante Imperatorum tempora ἀνώνυμα eſſent, & ex Faſtis Conſularibus P. Cornelius Dolabella, & C. Julius Silanus anno ab urbe condita DCCLXII. ſub Auguſto Conſulatum geſſerint: & inſeqventi anno M. Æmilius Lepidus cum Statilio Tauro COSS. creati, ſub qvibus Senatus-Conſultum factum: Credibile non eſt à prioribus Conſulibus denominatum Senatus-Conſultum, qvod factum eſt poſtqvam illi Magiſtratu abierunt. Qvare Sila-

(m) *lib. 3. ſentent. tit. 5.* (n) *lib. 1. obſervat. c. 18.*

Silanianum hoc malim ad Junium Silanum referre, qvi ſub Tiberio cum P. Silio Nerva Conſul fuit anno ab urbe condita DCCXXC. ex cujus nomine nomen Senatus-Conſulto impoſitum eſt. Minùs etiam probo, qvod Cujacius (o)Piſonianum Senatus-Conſultum, idem eſſe credit, qvod Claudianum ſeu Neronianum. Nam in iisdem Faſtis Conſularibus tres Piſones numerantur: primus, qvi cum Licinio Craſſo COSS. fuit, anno ab V. C. DCCLXXIX. alter Calphurnius Piſo Magnus, L. Vitellii collega, anno DCCC. tertius Piſo Neronis collega anno DCCCX. Piſonianum ergo Senatus-Conſultum nomini illius Piſonis tribuo, qvi cum Licinio Craſſo Conſulatum geſſit, primusqve renunciatus eſt. Nam Senatus-Conſulta unius tantùm Conſulis nomen ſortiebantur, ut Trebellianum, qvod temporibus Neronis Annæo Seneca, & Trebellio Maximo COSS. factum eſt (p). Vellejanum qvod ſub Auguſto, M. Silano, & Vellejo Tutore COSS. Silanianum qvod ſub Tiberio. Tertullianum ſub Hadriano Tertullo, & Maximo COSS. Turpillianum ſub Antonino Caracalla, L. Turpillo Dextro, & Mætio Rufo COSS. Qvæ omnia illius Conſulis nomen ferunt, qvi verba fecerat, de iis, qvæ Senatus cenſebat. Nec uſpiam

(o) *ad lib. 48. Pauli ad Edict. l. 8.* (p) *l. 1. D. ad Senatus-Conſult. Trebellian.*

uſpiam legitur Senatus-Conſulti nomen ab utrisqve Conſulibus datum. Qvare cùm Claudianum ſeu Neronianum à Claudio Nerone nomen habeat, fruſtra Piſonis in Conſulatu collegæ nomen ſortiretur, vel ob ſolam ipſius Principis dignitatem, cùm ad relationem Neronis factum dici poſſit, qvi Senatus-Conſultum Edicto tutatus eſt, qvo populum increpuit, qvòd conglobata multitudine ſaxa & faces minitaretur: atqve omne iter qvo damnati ad ſupplicium ducebantur militaribus præſidiis ſepſerit (q).

Inferiora Edicta à Paulo memorantur (r), qvæ Accurſius tradit eſſe de Peculio, Qvod juſſu, & de in rem verſo: Atqve hoc rectè, qvia ex ſervorum perſona & contractibus naſcuntur, qvi, ut ait Comicus, infra omnes infimos homines ſunt, & poſthabiti etiam infimis.

Edictales leges eam vim habent, ut omnes ligent, & per omnes populos Programmate Præfectorum in celeberrimis locis proponantur: qvæ & generales leges nominantur, propoſitis Edictis vulgatæ (s). Qvare hoc Præfectis Prætorio, Præfecto urbi, & Magiſtris militum mandatum negotium eſt, ut edicta ad omnium notitiam pervenirent. Sic Edictalis lex

(q) *Tacit. lib. 14. Annal.* (r) *l. ſi qvis mancipia. §. ſi ſervum. D. de inſtitut. act.* (s) *Novell. 48.*

lex Conſtantini propoſita Romæ in foro Trajani (t).

Edicta ad populum urbis Romæ, Præfecto urbi commiſſa ſunt, ut illud Theodoſii & Valentiniani, ſic conceptum. *IMPP. Theodoſius & Valentinianus AA. Edictum ad populum urbis Romæ. Freqvens ad nos, Qvirites*, &c. Et manu divina: *Proponatur amantiſſimo noſtri populo Romano.* Et ad latus: *Data XV. Kal. FEBR. Romæ* (u). *Iidem Imperatores ad Præfectum urbi: P. K. A.* hoc eſt, *Parens Kariſſime Ave. Illuſtris & præcelſa magnificentia tua hac nos Generali lege ſanxiſſe cognoſcat, quam propoſitis Edictis vulgare debebit*, &c. (x). *Dat. III. Id. Mart. Romæ, PP. in foro Trajani.*

Ad Magiſtrum utriusqve militiæ, eorundem Principum ſcripta Novella, de Epiſcoporum ordinatione (y). *P. K. unde Illuſtris & præclara magnificentia tua, præſentis Edictalis legis authoritate faciet, qvæ ſunt ſuperius ſtatuta, ſervari*, &c. *Et manu divina. Divinitas te ſervet per multos annos, parens KARIS.* Qvod Illuſtrium Virorum programmate fiebat Provincialibus adſignatis.

Ex his legibus conſtat Edictum etiam eſſe programma virorum Illuſtrium, qvo Generales

(t) *l. 3. C. T. de petit. ultr. dat.* (u) *Nov. Theod. & Valent. 25.* (x) *Novell. 48.* (y) *Novell 40. & 45.*

les leges, qvæ Edictales; vulgarentur, & innoteſcerent, qvæ etiam per Judices in ſua qvaqve jurisdictione proponebantur (z), qvibus à Præfecto prætorio mandatum eſſet. Ut apud nos Edicta Principum, primùm in Senatu in diebus Seſſionum leguntur, & in Acta referuntur; deinde ad inferiora Tribunalia mittuntur, ut omnibus nota ſint.

De tredecim Edictis Juſtiniani, qvæ poſt Novellas conſtitutiones habentur, nihil addo ad ea, qvæ Cujacius in præfatione Novellarum annotavit.

Cap. XXXIII.

De Mandatis, Decretis, & Epiſtolis Principum.

Mandata Principis ſunt præcepta, ſeu monita, qvæ Provinciarum Rectoribus dantur, aut aliis Magiſtratibus, qvibus muneris aut jurisdictionis eorum forma continetur, ad Provinciæ adminiſtrationem, morum & diſciplinæ publicæ curam. Horum alia ſunt commonitoria, alia ſecreta (a), qvæ Tacitus vocat occulta (b). Ille de Piſone: *Credidere*, inqvit, *qvidam, data & à Tiberio occulta man-*

(z) *l. 3. C. de legib.* (a) *l. fin. C. T. de accuſationib.*
(b) *l. 2. & 3. Annal.*

mandata, ad ſpes Germanici coërcendas. Qvi & audire ſe meminit ex ſenioribus, *viſum ſæpius inter manus Piſonis libellum, qvem ipſe non vulgaverit, ſed amicis ejus dictitaſſe, literas Tiberii & mandata in Germanicum continere; ac deſtinatum promere apud Patres.* Atqve id qvidem, cùm Piſo criminis reus fieret. *Nam putarunt qvidam,* ait Svetonius, *mandata prolaturum, niſi ea ſecreta obſtarent* (c). Hunc Svetonii locum corruptum Lipſius putat. Torrentius ex uno libro emendat, *niſi ea ſecreto obſtarent.* Qvare legendum fortaſſe putat, *ni Sejanus ſecretò obſtaret.* Caſaubonus agnoſcit, nihil veteres Codices variare, ſed ſententiam poſtulare, *niſi ea ſecreto ablata forent.* Omnes qvidem hæ emendationes veram & elegantem Svetonii lectionem intervertunt. Nam cùm ait: qvidam putarunt Piſonem mandata prolaturum, *niſi ea ſecreta obſtarent:* hoc intelligit, qvòd cùm ſecreta mandata eſſent, & occulta illa reſolvere, inſignis perfidiæ crimen eſſet, & graviore ſupplicio puniendum. Mandata ergo qvòd ſecreta erant & occulta obſtabant, & impedimento erant, ne ea Piſo proderet, & fidem frangeret, crimenqve alio crimine cumularet. Hinc aliqvando ſuſpicatus ſum legendum apud Virgilium (d):

Fas mihi Grajorum ſecreta reſolvere jura,
Fas odiſſe viros.

Vul-

(c) *Sveton. in Tiberio cap. 52.* (d) *lib. 2. Æneid.*

Vulgata & recepta lectio, *ſacrata jura*: malim *ſecreta*, qvaſi perfidus Sinon aperiret, qvod Græci occultè machinabantur, qvæqve ſecreta maximè tenebant. Sed ne in eundem impingam lapidem, conjecturam meam ſine fraude aperio, & nihil muto.

Mandata autem Principis ſive ſecreta, ſive Commonitoria Magiſtratibus data, non aliter valent, qvàm ſi literis relata ſint (e). Ammianus Marcellinus (f): *Qvidam repertus eſt Gallus audax ad uſq; inſaniam, cui Commonitorium cum literis Auguſti tradidit.* Mandatum ergò Principis nullum ſine ſcripto agnoſco, qvod à privatorum mandatis diſtingvendum puto: Ex qvibus Cujacius in contrarium argumentatur (g). Nam mandata Principum & ſcripta, & legibus comprehenſa multi Pandectarum loci teſtantur, ut Cujacius refert ad Novellam, qvæ de mandatis Principum & Præſidibus conſcripta eſt (h): ubi mandata vocat παραγγέλματα & ὑποθήκας & ἀποκρίσεις. Qvæ Dioni ſunt (i), ut veteribus gloſſis, ἐντολαί. Sic λαβόντες ἐντολὴν πρὸς τὸν Σίλαν, in Apoſtolorum Actis, mandatum ad Silam (k). Hinc βασιλικῶν titulus περὶ ἐντολῶν καὶ ἐντολέων (l). De Mandatis & Procuratoribus. Malim tamen ἐντολὰς

 de

(e) *l. 1. C. de mandat. princip.* (f) *l. 28.* (g) *lib. 27. obſerv. c. 39.* (h) *Nov 17.* (i) *lib. 53.* (k) *Act. 17.* (l) *lib. 14. tit. 1.*

de privatorum mandatis accipi: Nam qvæ Magiſtratibus data ſunt, rectiùs ὑποθῆκαι (m), qvia libello mandata complexa erant, qvæ in ſacro Laterculo deponebantur, inter ceteras Notitias leges & formas adminiſtrandæ Provinciæ: Secreta tamen, qvæ & in ſcriptis penes Magiſtratus.

Mandatorum capita plurima explicat Cujacius (n), qvorum omnium illud præcipuum fuit, *ſecundùm leges judicare* (o): *cauſas privatorum cum æqvitate audire: conſvetudinarias juſſiones non recipere, veluti de publico aqvæductu, de portu, de itineribus muniendis, de pontibus, de muris.* Nec enim ullam habere debent rationem Præſides juſſionum hujuſmodi, niſi divina Pragmatica Sanctio intervenerit. Omitto cetera mandata, qvæ in Novellis conſtitutionibus ſunt plurima. Unum aut alterum ex Pandectis adfero, in qvibus primùm adjicitur: *Ne Provinciarum Præſides, in ulteriorem familiaritatem Provinciales admittant: nam ex converſatione æqvali contemptio dignitatis naſcitur* (p). *Alterum, qvòd mandatis Principum præcipitur, Provinciarum Præſidibus, ne patiantur eſſe collegia, ſodalitia,* &c. (q) De Collegiis & ſodalitiis aliorum lapſum reparamus, in libris noſtris de

(m) *Novell. 26.* (n) *ad Novell. 8. & 17.* (o) *d. Novell. 17.* (p) *l. 19. D. de offic. Præſid.* (q) *l. 1. C. de colleg. & corp. illicit.*

de veteri jure Pontificio (r): hoc mandatum de Collegiis Illuſtriſſ. Card. Baronius Trajano tribuit (s): Cavit, inqvit, inprimis Edicto, ne Collegia ſodalitia eſſent, qva ratione & Chriſtianos ſimul coire, conventus facere, aliisqve qvàm Imperatoriis legibus gubernari, vetitum ſcribit. Et Plinium, dum in Bithynia ageret, ſcripſiſſe Trajano, promulgato Edicto Conventus Chriſtianorum ſe prohibuiſſe, his verbis: Ipſos Conventus facere deſiiſſe, poſt Edictum meum, qvo ſecundùm mandata, heterias eſſe volueram. Ex lib. X. epiſtol. 97. citat Baronius, ubi nihil omnino tale ſcriptum invenitur. Primùm qvidem, nullum mandatum fuit Trajani, vel anteriorum Principum, qvo in Provinciis collegia prohiberet. Qvod à Severo Imperatore conſtitutum eſt, qvi non tantùm in urbe, ſed in Italia & in Provinciis hoc ſervari juſſit. Sed religionis cauſa coire nullus prohibuit, dum tamen per hoc non fieret contra Senatus-Conſultum, qvo illicita collegia vetita erant (t). Nec in Plinii Epiſtolis aliud hac de re legitur, & de Chriſtianis, qvàm eos ſtato die ante lucem convenire: Cui Trajanus reſcripſit Chriſtianos conqvirendos non eſſe. Et qvod de heteriis notat Baronius, in eo falſus eſt. Nam hoc verbo Trajanus uſus eſt, cùm

 illum

(r) *lib. 1. cap. 3.* (s) *tom. 2. Annal. ad annum 100. num. 8.* (t) *l. 1. D. de colleg. & corp. illicit.*

illum Plinius de collegio fabrorum Nicomedienſium conſtituendo conſuleret (u). Cui Trajanus, *Meminerimus*, inqvit, *eas civitates ab ejusmodi factionibus eſſe vexatas. Qvodcumqve nomen ex qvacunqve cauſa dederimus iis, qvi in idem contracti fuerint, heteriæ (id eſt ſodalitia) qvamvis breves fiant.* Opere in longo ſi qvis aliqvando dormitaverit, condonandum eſt, ita tamen, ut veritas magis amica ſit, qvàm vel ſapiens Socrates, illaq; in hujusmodi lapſu benignè excitanda. Nec verò mandata Præſidibus aut ceteris Provinciarum Rectoribus data ſolùm, ſed etiam Proconſulibus & aliis ſpectabilibus, imò & ipſis Prætorio Præfectis. Nam mandatis continetur, ne Proconſul, aut qvi in officio erit, donum, aut munus accipiat (x). Et Ulpianus lib. 8. de Officio Proconſulis notat (y), mandatis ita caveri: *præterea debebis cuſtodire ne Dardanarii ullius mercis ſint*, &c. Hi erant, qvi Annonam vexabant, & ſupprimebant coemptas merces, qvas cariùs venderent. Dardanarius, Παντοπώλης, παντομετάβολος, σιτοκάπηλος. Qvod nomen deductum ab iniqvo homine hújus nominis, cujus avaritiæ obviam itum.

De mandatis Præfectis Prætorio datis inſcriptio eſt legis ſecundæ, C. de Officio ejus, qvi vicem

(u) *lib. 10. epiſt. 35.* (x) *l. 6. §. fin. D. de offic. Proconſul.* (y) *l. 8. D. de extraord. criminib.*

vicem alicujus Judicis obtinet. Hæc ita concepta eſt: *Mandata Impp. Theodoſii & Valentiniani AA. miſſa Antiocho ceteriſq; Præfectis Prætorio per Referendarium: qvæ ſic habent. Suggerente magnificentia veſtra,* &c. Unde liqvet mandata Principum etiam ex Suggeſtione data. Qvod non advertit Cujacius, qvi mandata citra ſuggeſtionem aut libellum data putat (z): Nec de his extraordinariis mandatis cogitavit. Mandata Principum ad Præfectos Prætorio per Referendarios ſpectabiles ſunt miſſa: Secreta autem per Tribunos ſive Notarios aut Comites (a).

Fuêre etiam Mandata Præfectorum Prætorio, & Proconſulum, qvæ Rectoribus Provinciarum, aut Civitatibus darent. Paulinus in vita D. Ambroſii: *Lætabatur Probus Præfectus, qvòd verbum ejus in Ambroſio impleretur: dixerat enim proficiſcenti, cùm mandata ab eo darentur, ut mos eſt: Vade, age, non ut Judex, ſed ut Epiſcopus.* Mandata Proconſulum extraordinaria legatis data ſunt, ut cuſtodiarum cognitionem & præauditas cuſtodias ad ſe remittant (b). Extat & caput Mandatorum, qvod Antoninus Pius cùm Aſiæ præeſſet, ſub Edicto propoſuit: *Ut Irenarchæ, qvi ad Provinciarum tutelam creati ſunt,*

(z) *ad leg. 2. C. de petitionib. bon. ſubl.* (a) *l. 1. C. de mandat. Principum.* (b) *l. ſolent. D. de offic. Proconſul.*

ſunt (c), *cùm apprehenderint latrones, interrogent eos, de locis & receptatoribus, & interrogationes literis incluſas ad cognitionem Magiſtratuum mittant* (d).

Decreta Principum Theophilo ſunt ſententia Principis inter duas partes, de qvorum cauſa cognoſcit & judicat pronunciata (e). Δέκρετόν ἐστιν ἀπόφασις βασιλέως μεταξὺ δύο μερῶν παρ' αὐτῷ δικαζομένων ἐκφερομένη. Sed decretum hîc à ſententia ſeparo: hæc enim decreta ſine contentione, vel ad Relationem & Conſultationem conſtituta ſunt. At cùm decretum in cognitione prolatum eſt, Principes dixiſſe, judicaſſe, pronuntiaſſe referuntur. Sed cùm decernere dicuntur, hoc cauſæ cognitionem deſiderare non credo. Hanc meam ſententiam juvat Ulpianus. *Eſt & decretum*, inqvit (f), *& conſtitutum ab Imperatore Severo*, &c. Idem ille: *qva ratione à D. Severo decretum & conſtitutum eſt* (g): IMPP. Arcadius & Honorius: *Provida ſanctione decernimus, ut breves, ante indictionis principium ſumma fide ac veritate confecti, ad noſtra Scrinia dirigantur* (h). Sic qvæ bona ex decreto

(c) *l. 1. C. de Irenarch.* (d) *l. Divus Hadrian. §. ſed & caput. D. de cuſtod. & exhib. reor.* (e) *Inſtit. de jur. nat. gent. & civil.* (f) *l. eſt decretum D. de jur. fiſc.* (g). *l. cùm verò ſ. qvod igitur. D. de fideicommiſſ. libertatib.* (h) *l. 24. C. de rogat. milit. annon.*

creto Prætoris poſſidentur, illa ex Edicto poſſideri M. Tullius dixit (i). Hinc decreta pro Conſtitutionibus, & Edictis plerumqve accipi perſpicuum eſt. Qvare Paulus in libris Decretorum ait, nonnunqvam reſcripſiſſe Principem (k), qvod non eſt judicare, ſed ad libellum partis reſpondere, ut Calliſtratus lib. ſexto de cognitionibus dixit Principem ad libellum reſcripſiſſe (l).

Epiſtolas Theophilus definit reſcriptum Principis ad Relationem Magiſtratus, de re qvapiam ancipiti emiſſum (m). Ἐπιστολή ἐστιν ἀντιγραφὴ βασιλέως πρὸς ἄρχοντος ἀναφορὰν περί τινος ἀμφιβόλου πράγματος γενομένη. Qvod non eſt perpetuum. Nam reſcripta ſunt reſponſa Principis, ad Relationes Magiſtratuum, aut preces, & deſideria ſupplicantium, libello ab iis dato. At Epiſtolæ propriè ſunt literæ Principis, qvæ illius mentem aperiunt, ſine ſupplici libello, aut relatione. Qvod inſcriptio legis Honorii & Theodoſii indicat. *Imperatores Honorius & Theodoſius AA. Conſulibus, Prætoribus, Tribunis Plebis, Senatui S. D.* (n). Sunt & alia exempla ſacrarum literarum, ut

(i) *pro Qvintio.* (k) *l. fin. D. de condit. & demonſtrat.* (l) *l. fin. D. de offic. Proc. Cæſ.* (m) *Inſt. de jur. nat. gent. & civil.* (n) *l. fin. C. de his qvi accuſar. non poſſunt.*

Diocletiani & Maximiani (o), ex qvibus conſtat neqve ad libellum oblatum, neqve ad Relationem Judicum, Epiſtolas fuiſſe ſcriptas. Qvod ipſæ Epiſtolæ Conſulibus & Prætoribus emiſſæ, demonſtrant, à qvibus nulla relatio, nulla qvæſtio. Diximus literas Principum ad Senatum orationis ſibi nomen vendicare, ſed non ſemper. Nam pleræqve ſunt familiares & domeſticæ, qvæ legem non faciunt, nec jus conſtituunt (p). Ut plurimùm tamen Principum Epiſtolas inter leges computamus. Ut illa Severi Imperatoris, & Antonini elegantiſſima, qva Proconſulum mandata moderantur: *vetus eſt proverbium, ajunt, οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων. Nec omnia, nec paſſim, nec ab omnibus.. Nam valdè inhumanum eſt à nemine accipere: ſed paſſim, viliſſimum eſt: & omnia, avariſſimum* (q). *Et qvod mandatis continetur, ne donum vel munus ipſe Proconſul accipiat, ematvè qvid niſi victus coditiani cauſa, ad xeniola non pertinet. Sed nec xenia producenda ſunt ad munerum qvalitatem.* Hanc Epiſtolam, legem facere nemo negabit, ut & alias ex ſubſcriptione legum Imperialium collectas. Nam qvidqvid in Codice continetur, legem eſſe conſtat, qvæ variæ

(o) *l. 42. C. de liberal. cauſ. l. 8. C. de accuſationib.*
(p) *Capitolin. in Albin.* (q) *l. ſolent.* §. *non verò. D. de offic. Proconſul.*

variæ admodum ſunt:in eo tamen Epiſtolæ cum reſcriptis non confunduntur. Nam in Epiſtolarum ſubſcriptione, non data, aut *ſcripta*, ut in reſcriptis, ſed *emiſſa* ſubnotatur. Nec ſubſcriptiones legum temerè effictas qvis audeat ſomniare. Illas enim maximè ad legum differentiam facere jam jam demonſtrabimus. Emittere Epiſtolam, familiaris eſt Jure-Conſultis locutio (r). Cùm igitur in legum inſcriptionibus legitur, *emiſſa*, Epiſtolam eſſe Principis, legum ipſe textus apertè docet. Ut illa Arcadii & Honorii ad Oſium Magiſtrum Officiorum (s), *emiſſa*, prid. Kal. Febr. Conſtantinop. Conſtantini ad Maximum Præfectum Prætorio, *emiſſa*, III. Non. Maji (t). Sic Caliſtratus lib. 1. de Cognitionibus dixit: *Legem cujusqve loci inſpiciendam in immunitatibus, ut colligi poteſt ex literis D. Pii, qvas emiſit ad Proculum Proconſulem Africæ* (u). Formales Epiſtolæ à Svetonio produntur, qvas Procuratorum ſuorum nomine Domitianus dictavit, & ſic cœpit homo perditiſſimus: *DOMINUS & DEUS noſter ſic fieri jubet* (x). Formalis à familiari diſtingvitur, illâ enim aliqvid ſtatuitur aut jubetur: formales

(r) *l. 5. §. Julianus qvoqve. & l. Titius 24. D. de conſtitut. pecun.* (s) *l. 9. C. T. de agentib. in reb.* (t) *l. 3. C. T. de numerar. actuar.* (u) *l. ſemper. §. legem. D. de jur. immunit.* (x) *in Domitian. cap. 20.*

autem dictæ qvòd alieno formatæ eſſent ingenio. Non inficior Epiſtolam etiam pro reſcripto accipi: ſed *reſcriptum* illud *Epiſtolare* vocatur (y). Qvid verò à reſcripto Epiſtola differat, non inutile erit explicare.

CAP. XXXIV.

De reſcriptis & interpretationibus Principum.

EPiſtolæ Reſcripto continentur ut ſpecies ſub genere. Hæ tamen à Magiſtris Epiſtolarum conſcriptæ: Reſcripta à libellorum Magiſtris. Ulpianus cùm Epiſtolam Hadriani Principis citat ad Senium Sabinum (z). *Verba*, inqvit, *Reſcripti ita ſe habent*, id eſt Epiſtolæ, ut Accurſius vidit: atqve ut pars Epiſtolæ (a), pars ſententiæ (b); ſic pars ex Reſcripto Principis legitur (c): & Hadrianus in ſententiam reſcripſiſſe dicitur à Paulo libro ſingulari de portionibus, qvæ liberis damnatorum conceduntur (d).

Re-

(y) *l.1. C. T. ſi cert. pet. de chirograph.* (z) *l. 1. D. de qvæſtionib.* (a) *l. pars literarum. D. de judic.* (b) *Inſcript. l. 17. C. de iis qvi accuſar. non poſſunt.* (c) *l. 4. C. de qvæſtionib.* (d) *l. cum ratio. §. ſi plures D. de port. qvælib. damnat.*

Reſcripta autem Principum diverſa ſunt. Nam alia vim legis obtinent: alia jus non faciunt: alia ſunt perſonalia: alia generalia. Qvædam perpetua: qvædam ad certum tempus. Ex his omnibus Reſcriptis libri Codicis & Pandectæ noſtri referti ſunt, qvæ maximam Romani juris partem conſtituunt. Qvæ legem aut jus faciunt, perennia ſunt, ſi modò tempus, intra qvod allegari debent, non ſit comprehenſum (e). De illis nos hoc capite Reſcriptis agemus, qvæ in rem judicatam non tranſeunt: ſed qvæ fiunt ad libellos partium, aut qvæ ad Magiſtratus arbitrium referuntur. Nam qvæ ad Relationes, Conſultationes & Suggeſtiones reſcripta data ſunt, hactenus attigimus. Qvæ Judicis arbitrio relinqvuntur, Calliſtratus nonnulla lib. 4. de Reſcriptionibus colligit (f); *Imperator Hadrianus*, inqvit, *Vivio Varo legato Provinciæ Ciliciæ Reſcripſit: eum qvi judicat, magis ſcire poſſe, qvanta fides habenda ſit teſtibus; qvi & cujus dignitatis, & cujus exiſtimationis ſint; utrum unum eundemq; meditatum ſermonem attulerint.* Ejuſdem Principis extat reſcriptum aliud ad Valerium Verum de excutienda teſtium fide. *Qvæ argumenta*, inqvit, *ad qvem modum probandæ cuiqve rei ſufficiant, nullo certo modo definiri poteſt. Aliàs numerus teſtium, aliàs digni-*

(e) *l. 2. C. de diverſ. reſcript.* (f) *l. 3. §. ideoqve. cum ſeq. D. de teſtib.*

dignitas, & authoritas; aliàs veluti conſentiens fama rei, de qva qværitur, confirmat fidem. Hoc ergo ſolùm tibi reſcribere poſſum ſummatim, non utiqve ad unam probationis ſpeciem, cognitionem ſtatim alligari debere: Sed ex ſententia animi tui, te æſtimare oportere, qvid aut credas, aut parum probatum tibi opinaris. Princeps verò nonnunqvam ſecundùm Juris-Conſultorum Reſponſa privatorum libellis reſcribebat: ut Alexander Severus Sabinæ: *ſecundùm Reſponſum Domitii Ulpiani, amici mei*, &c. (g). Qvandoqve exemplum libelli ad Judicem mittebat, ut ipſe cognoſceret, ſi preces veritate niterentur: ut Hadrianus in hæc verba reſcripſit (h): *Exemplum libelli dati mihi à Julio Tarentino mitti juſſi, ut ſi tibi probaverit, conſpiratione adverſariorum & teſtibus pecunia corruptis, oppreſſum ſe: rem ſeverè vindica.* Simile eſt & illud Antonini Pii reſcriptum (i). *Exemplum libelli dati à Domitio Silvano ſubjici juſſi: motus qverela ejus, qva ſignificavit filium ſuum ingenuum, juvenem admodum, raptum atqve concluſum, mox verberibus ac tormentis ad ſummum periculum adflictum. Gemine Cariſſime, velim audias eum: & ſi compereris hæc ita admiſſa, rem ſeverè exeqvaris.* Geminum Proconſulem fuiſſe inſcriptio legis innuit

(g) *l. 4. C. de contrahend. & committ. ſtipul.* (h) *l. Divus. D. de re judic.* (i) *l. 6. D. ad leg. Jul. de vi public.*

nuit, qvæ ſumpta eſt ex libro 7. Ulpiani de Officio Proconſulis.

Privatis non patebat aditus ad Principem, in offerendis precibus qvibuscunqve, niſi per libellos. Tituli ſunt Codicis: *De precibus Imperatori offerendis. De qvibus rebus ſupplicare liceat. Qvando libellus Principi datus, litis conteſtationem faciat.* Hunc morem offerendorum libellorum à Tiberio cœpiſſe Tacitus docet. Ille qvidem (k): *Sejanus nimia fortuna vecors, permiſſum matrimonium flagitante Livia, componit ad Cæſarem codicillos: moris qvippe tum erat, qvanqvam præſentem, ſcripto adire. Huic Sejani libello reſcripſit Tiberius: Ceteris mortalibus, in eo conſtare conſilia, qvid ſibi conducere putent. Principum diverſam eſſe ſortem, qvibus præcipua rerum ad famam dirigenda: ideo ſe non illuc decurrerre, qvod promptum Reſcripta,* &c. Hunc morem ad Auguſti tempora Lipſius trahit, qvem graviores ſermones cum ſingulis, atqve etiam cum Livia, non niſi in ſcriptis, & è libello habuiſſe Svetonius ſcribit, qvi & hanc cauſam addidit, ne plus minusvé loqveretur ex tempore (l). Hanc ſibi legem dixit Auguſtus, qva alios nuſqvam obligavit. De Pallante Claudii liberto Tacitus refert (m), *nihil illum unqvam domi, niſi nutu, aut manu ſignificaſſe: vel ſi plu-*

(k) *lib. 4. Annal.* (l) *Sveton. in Auguſt. c. 84.*
(m) *lib. 13. Annal.*

ſi plura demonſtranda, ſcripto uſum, ne vocem conſociaret. Auguſto qvidem dati libelli, non illo more, qvo Tiberio. Nam & promiſcuas ſalutationes admittebat, & omnes alloqvebatur, tanta comitate, ut qvemdam joco corripuerit, qvòd illi ſic libellum porrigere dubitaret, qvaſi Elephanto ſtipem (n). Ergo, dicet aliqvis, libelli Auguſto dati? qvod fateor, ut & Julio Cæſari, qvi in ſpectaculis libellis legendis & reſcribendis vacabat (o): ſed aliud eſt ſcripto præſentem adire Principem, ex more nuper introducto: aliud libellum offerre, qvi deſideria continetet, qvæ ad juris ordinem pertinerent, qvod propriè eſt *libello deſiderare* (p).

Reſcripta ad libellos, certam formam modumqve non habent: ſed pro rerum varietate varia fuerunt. In juris qvæſtionibus ſecundùm Reſponſum Juris-Conſultorum Imperator reſcribebat, ut de Alexandro notabamus. *Papiniano placuit, extrario accuſante, ſervos in adulterii* (q) *qvæſtione contra Dominum interrogari. Qvod D. Marcus,* ait, *ac poſtea Maximus Princeps judicantes ſecuti ſunt.* Maximum Principem Papinianus intelligit Septimium Severum. Decreta autem reſcripta ſuperiorum Principum, à ſeqventibus alio Reſcripto firmari

(n) *Sveton. in Auguſt. cap. 53.* (o) *Sveton. in Auguſt. c. 45.* (p) *l. cetera. §. hoc Senatus-Conſulto. D. de leg. 1.* (q) *l. extrario. D. de qvæſtionib.*

mari receptum eſt, aut infirmari. Hadrianus Imperator, ſi mancipium ea lege veniſſet, ne alterius ſervitutem pateretur qvàm emptoris: ut poſt mortem ejus, libertate moraretur: conſtituit, ſi mancipia manumiſſa non ſint, libera non eſſe. At M. Antoninus ex lege dicta libertatis in vendendo, ſine manumiſſione libera eſſe voluit. Sic in arbitrio Principis fuit alterius Reſcripta & Conſtitutiones rejicere, vel ſervare. Sic Alexander Hadriani Reſcriptum obſervandum reſcripſit: ut pueri ad 18. annum alerentur (r). Sed pleraqve Reſcripta uſu recepta etiam & ſervata. Ulpianus Nervæ ſententiam refert: Deinde Reſcriptum Hadriani: *Et hoc*, inqvit, *jure utimur* (s). Hinc Antoninum Auguſtum *rectiſſimè reſcripſiſſe*, idem Ulpianus tradit (t). Nec facilè invenies, in Pandectarum libris, Reſcripta, qvæ magna & prudenti ratione non nitantur: qvæ plerumqve in Codice ipſi rationi non ſunt ſemper conſentanea. Qvare non injuria ſtatuerat Opilius Macrinus omnia Reſcripta veterum Principum tollere, ut jure, non Reſcriptis ageretur (u): *nefas enim dicebat leges videri Commodi & Caracalli, & hominum imperitorum voluntates; cùm Trajanus nunqvam libellis re-*

(r) *l. Mela. D. de aliment. & cib. leg.* (s) *l. Fulcinius.* §. *item. D. qvib. ex cauſ. in poſſeſſ.* (t) *l. aut damnum.* §. *fin. D. de pœn.* (u) *Capitolin. in Opilio Macrin.*

reſponderit, ne ad alias cauſas facta præferrentur, qvæ ad gratiam compoſita viderentur. Leve mendum in Capitolino; nec enim Commodus aut Caracallus Imperiti, nec ulli usqvam Principes peritiores & prudentiores Juris-Conſultos habuerunt. Qvare audacter lego, *hominum impuratorum.* Impuratus enim à Terentio pro valde improbo & flagitioſo ponitur (x),

Impuratus, me ille ut etiam irrideat?

In Pandectis Reſcripta D. Marci in Semeſtribus leguntur. Tryphoninus libro ſecundo disputationum (y): *in Semeſtribus*, inqvit, *relata eſt Conſtitutio D. Marci.* Tenuit me Ulpianus libro undecimo ad Edictum (z): *Eſt*, inqvit, *in Semeſtribus Viviis Soteri & Victorino Reſcriptum*, &c. Vulgati Codices legunt, *in Semeſtribus Divi Severi.* Emendarunt qvidam, *in Semeſtribus juris* contra Florentinorum fidem, & contra rationem. Nam Soter & Victorinus ex gente Vibia, uterqve Vibii nomen habuit: Sed Vivii ſcribuntur in Florentinis, B, in V, commutato, qvod in illis eſt freqventiſſimum. Semeſtria autem libri ſunt, qvi in ſex anni menſibus fiebant: nam in aliis ſex bello operam dabant, ut eſt odoratus Accurſius. Et ſunt Semeſtria Acta ſeu geſta in Conſultationibus, qvibus proceres adhibebantur, qvi ſex menſibus

(x) *in Phormion.* (y) *l. pactum D. de pact.* (z) *l. 12. D. de acq. hered.*

bus in conſilio Imperatoris adſidebant, ut de Auguſto ſcribit Dio, qvi ſorte Senatores qvindecim in conſilium vocabat, in ſex menſes. Semeſtrium verò Acta nulla in Pandectis memorantur præterqvam M. Antonini, qvæ Conſtitutiones illius continebant, & rerum graviorum Reſcripta. Sunt enim Reſcripta conſtitutionum, de qvibus Paulus (a). *Lectum eſt Domitii Ulpiani Reſponſum, qvo continebatur, Areſcuſam pertinere ad Reſcriptum ſacrarum Conſtitutionum.* Qvodnam fuerit illud Reſcriptum, non facilè ex reſponſo Ulpiani intelligitur: illud verò fuit Hadriani & Antonini Pii. Ii enim prudenter conſtituerunt, ut *qvoties fideicommiſſaria libertas relinqvitur, neqve alienatione, neqve uſucapione extingvi poſſit. Cogitur ergo is ad qvem ſervus pervenerit, fideicommiſſariam libertatem præſtare, ſi hoc maluit, qvi rogatus eſt: qvod ſi nolit ab emptore manumitti, ſed potiùs ab eo, qvi rogatus eſt; audiri eum oportere Hadrianus & Pius reſcripſerunt* (b). Hoc eſt, ſtatu liberi electio eſt, qvem Patronum eligat, emptorem an venditorem: ne graviora Patronorum jura experiatur (c). In hac conditione fuit Areſcuſa, ad qvam Reſcriptum ſacrarum Conſtitutionum pertinere reſpondit Ulpianus:

O qvod

(a) *l. Titius 43. D. de actionib. empt.* (b) *l. generaliter. §. qvoties D. de fideicomiſſ. libertat.* (c) *l. non tantum. §. cui per fideicommiſſ. D. eod.*

qvod Accurſius non capit. Sic ex Reſcriptis Reſponſa prudentum: ex illorum reſponſis Reſcripta Principum prodierunt, qvorum in Pandectis tanta eſt authoritas, tantaqve elegantia, ut omnem humani ingenii vim ſuperare videantur.

Qvod ſi qvod dubium aut obſcurum in Reſcriptis, aut Conſtitutionibus occurrebat, meritò illud Imperatorem vel Judicem ab eo delegatum interpretari oportuit (d). Cùm enim ſoli Imperatori leges condere conceſſum ſit, illas ab eo interpretari & legum ænigmata ſolvere ex Imperii Majeſtate fuit(e). Conditor ergo & interpres legum ſolus Imperator exiſtimari debet. Sic Severus, cùm legibus caveretur, ut ſinguli anni per ſingulos liberos remitterentur, ad honores id pertinere, non ad rem ſuam à minoribus recipiendam interpretatus eſt, & Conſulum aut Præſidum decreta contraria, qvaſi ambitioſa, reprobavit (f).

CAP.

(d) *l. 9. D. de legib.* (e) *l. fin. C. eod.* (f) *l. 2. & 3. D. de minorib.*

Cap. XXXV.

De Reſcriptorum forma, Inſcriptionibus, Subſcriptionibus, & Subnotationibus.

REſcripta, qvæ ſacri affatus ab Imperatore Leone dicuntur, *non alio vultu penitus, aut colore, niſi purpurea tantummodo inſcriptione luſtrari juſſit, ſcilicet ut cocti muricis & triti conchylii ardore ſignentur: eaq; tantummodo fas ſit proferri, vel dici Reſcripta in qvibuscunqve judiciis, quæ in chartis ſive membranis, ſubnotatio Principis ſubſcriptionis impreſſerit* (g). Hæc lex eſt Leonis ſenioris, qvi hanc primus encauſti confectionem in Reſcriptis excogitavit. De Encauſtica Plinius (h): Ab illa cauteria inter pictorum inſtrumenta à Martiano numerantur. *Pictoris*, inqvit (i), *inſtrumento legato, ceræ, colores, legato cedunt: Item peniculi, cauteria, & conchæ. Cauteriis pictura inurebantur.*

Alia eſt lex Leonis (k), qva Qvæſtor ſacri Palatii & Magiſtri Scriniorum Reſcripta Principum

(g) *l. 6. C. de diverſ. reſcript.* (h) *lib. 35. c. 11.* (i) *l. 17. D. de inſtruct. & inſtrum. leg.* (k) *l. fin. C. de diverſ. reſcript.*

cipum dictant, & in qvibus ſubnotatio Qvæſtoris vel Magiſtri reqvíritur. Cùm Epiſtolæ, Orationes, Edicta, Conſtitutiones, Reſcripta aliorum ferè ingenio formabantur: Subſcriptio Principis ab Imperii exordio, de more neceſſaria fuit, in rebus gravioribus: ut ſi de capite civis ageretur, ſententiis ex more Princeps ſubſcriberet. Hinc una illa vox ègregia Neronis, initiò Principatus, qvi cùm admoneretur hoc agere: *Qvàm vellem*, inqvit, *neſcire literas* (l). Antoninus Caracalla libello cujuſdam qverentis ſubſcripſit, poſſe eum uti adverſus ſententiam arbitri, doli mali exceptione (m). Alexander poſt meridianas horas ſubſcriptioni & lectioni Epiſtolarum ita ſemper dedit operam, ut ab Epiſtolis & à libellis, & à memoria ſemper adſiſterent (n). Non tamen Princeps ſubſcribebat ſemper, ſed aut ſignabat, aut ſubnotabat: aliud eſt enim ſubſcribere, aliud ſignare, aliud ſubnotare. Subſcribere eſt proprio chirographo annotare (o): Signare annulo: ſubnotare, brevibus verbis aliqvid ſcribere. Sic ſubnotare libellos Plinius dixit (p), qvod nobis eſt, *Reſpondre des reqveſtes. Sedeo*, inqvit, *pro Tribunali, Subnoto libellos, conficio tabulas, ſcribo*

(l) *Sveton in Neron. c. 10.* (m) *l. non diſtingvemus. §. cùm qvidam. D. de recept. arbitr.* (n) *Lamprid. in Alexandr.* (o) *l. ſingular. D. de teſtament.* (p) *lib. 1. epiſt. 10.*

bo plurimas illiteratiſſimas literas. Si in teſtamento teſtis adhibitus nomen ſuum non adſcripſerit, veruntamen ſignaverit, pro eo eſt, ac ſi adhibitus non eſſet. Et ſi ut multi faciunt adſcripſerit ſe, non tamen ſignaverit; adhuc idem dicemus (q). Signatas tabulas accipi oportet, etſi linteo, qvo illæ involutæ ſunt, ſigna impreſſa fuerint. Auguſtus diplomata, libellos, Epiſtolas, Sphinge ſignaſſe dicitur, mox Alexandri imagine, noviſſimè ſua (r). Ceteri Principes ſubnotabant, id eſt verba, qvædam manu propria ſubſcribebant, qvibus Qvæſtor deinde ſubſcriberet, aut Magiſter Scrinii pro rerum varietate. Præclarum hujus rei monumentum in veteri lapide extat Romæ.

607. I.VELIUS. FIDIUS. JUBENTIUS. CELSO COLLEGAE. SUO. SALUTEM. DESIDERI FRATER. ARRI. ALFII. ARRIAE. FADILLAE. DOMINI. N. IMP. ANTONINI AUG. MATRIS. LIBERTI. LIBELLUM TIBI. MISI. COGNITI. MIHI. EX. LONGO. TEMPORE. PRIMAE. JUVENTUTIS ETIAM. MIRATUS. CUM. AB. AEDIBUS ESSEM. QVOT. EO. LO. SE. CONTULISSET. A. QVO. DIDICI. CAUSAS. REQVISITIONIS. SED. ET. RELIGIONIS MAGNOPE. A. DOMINO. N. IMP. IM

 PETRAS

(q) *l. ad teſtium §. ſi qvis. D. de teſtament.* (r) *Sveton. in Auguſt. c. 50.*

PETRASSE. ITA. NE. QVA. MORA. VI DEATUR. ET. PER. NOS. FIERI. LIBEL LUM. SUBSCRIPTUM. PER. EUDEM. PU BLICUM. SINE. MORA. MIHI. REMIT TAS. OPTO. TE. SALVOM. ET. FELI CEM. ES

EXEMPLU. LIBELLI. DATI.

CUM. ANTE. HOS. DIES. CONJUGEM ET. FILIUM. AMISERIM. ET. PRESSUS NECESSITATE. CORPORA. EORUM. FI CTILI. SARCOFAGO. COMMENDAVE RIM. DONIQVIES. LOCUS. QVEM. EMERAM. AEDIFICARETUR. VIA. FLA MINIA. INTER. MILIAR. II. ET. III. EUNTIBUS. AB. URBE. PARTE. LAEVA CUSTODIA. MONUMENTI. FLA. THV MELES. A. MESOLO. M. SELI. ORCILI ROGO. DOMINE. PERMITTAS. MIHI IN. EODEM. LOCO. IN. MARMOREO SARCOFAGO. QVEM. MIHI. MODO COMPARAVI. EA. CORPORA. COLLI GERE. UT. QVANDONE. EGO. ESSE DESIER. PARITER. CUM. EIS. PONAR

FERETRUM. FIERI. PLACET. JUBEN TIUS. CELSUS. PROMAGISTER. SUB SCRIPSI. III. NON. NOVEMBR. ANTIO POLIONE. ET. OPIMIANO. KOS. ORDI NALIS. SEVERO. ET. SABINI. ANO COS.

Anto-

Antoninus Imperator in hac inſcriptione eſt Antoninus Pius, qvi Arriam Fadillam matrem habuit. Cajus Julius Severus, & M. Rufinus Sabinianus Conſules ſunt ordinarii, à qvibus annus denominatur. Antius Polio & Opinianus ſunt ſuffecti Conſules, qvi in actu erant: Jubentius Celſus filius, ex Capitonis diſcipulis, qvem inter Juris-Conſultos Hadrianus cum Salvio Juliano præcipuè habuit. Porrò hæc ſcriptura, *Feretrum fieri placet*, ſubnotatio eſt Antonini Principis, cui Jubentius Celſus Promagiſter ſubſcripſit, non Qvæſtor Palatii, qvia Antoninus non ut Imperator, ſed ut Pontifex Maximus de Jure Manium libellum ſupplicem ſubnotavit. Nam *oſſa vel corpora non licebat Domino loci effodere vel eruere, ſine Decretò Pontificum, ſeu juſſu Principis* (s).

Libellorũ Promagiſter, vix fortè alibi reperitur, qvi ita vocatus eſt, ut Proprætor, Proqvæſtor, qvi Prætoris aut Qvæſtoris vices agebant. Sic Promagiſter vice libellorũ Magiſtri functus eſt, cùm ille abeſſet à Principis Comitatu. Hic autem Jubentius Celſus Vir acerbi fuit ingenii, ut illius reſponſum indicat, Domitio Labeoni amico ſuo, cui reſpondit (t): *Aut non intelligo, qvid ſit, de qvo me conſulis, aut valdè ſtulta eſt* con-

(s) *l. oſſa. D. de religioſ.* (t) *l. Domitius. D. de teſtament.*

conſultatio tua. Nimis iracundè id qvidem, aut certè nimis familiariter.

In cæteris negotiis, qvæ à Principe, ut Imperatore tractabantur, oblatæ petitioni Qvæſtor Palatii reſponſum dabat, ſubſcribebat, vel ſubnotabat (u). In Reſcriptis tamen reqvirebatur ſubnotatio Principis, qvæ in juſſionibus non exigitur, ſed ſufficit ſubnotatio Qvæſtoris in hæc verba, QVAESTOR LEGI, ex Novella Conſtitutione, qva cavetur ut divinæ juſſiones ſubſcriptionem habeant glorioſiſſimi Qvæſtoris (x). Juſſus aut juſſio eſt permiſſus, qvi ex mera voluntate proficiſcitur. Nec cauſæ cognitionem deſiderat, & facilè per libellum expeditur (y). Freqventiùs tamen Qvæſtor ſua manu addebat, SUBSCRIPSI (z).

Inſcriptiones legum valdè ad illarum intelligentiam pertinent, & ad Magiſtratuum qvibus ſcribantur jurisdictionem. Nam cùm Princeps, exempli cauſa, ad Præfectum urbi, Proconſulem, Præſidem, Præfectum Annonæ, Magiſtrum Officiorum, Comitem S. L. reſcribit; ejus rei cognitio ad eos pertinet, ad qvos ſcribitur. Qvod in lectione legum Codicis maximè advertendum eſt. Singularis eſt Theodoſii inſcriptio ad Valentinianum Auguſt. filium,

Do-

(u) *l. 2. C. de petitionib. bon. ſublat. & ib. Cujac.*
(x) *Novel. 114.* (y) *l. 1. D. de his, qvi not. infam.*
(z) *Novel. Valentinian. de homicid. caſu fact.*

Domino Valentiniano inclito, Victori, ac Triumphatori ſemper Aug. filio: Theodoſius PP. perpetuò Aug. pater. Et in fine Novellæ; *Eas ergo, Domine ſacratiſſime fili, Aug. venerabilis, cunctis ex more facias divulgari* (a). Hæc qvidem bonorum Principum fuit humanitas, qvam Magiſtratus & populi ubiqve ſunt experti. Iidem Theodoſius & Valentinianus cùm Conſulibus, Prætoribus, Tribunis plebis & Senatui ſcriberent, manu ſua ſubnotabant: *Optamus vos feliciſſimos ac florentiſſimos noſtriq; amantiſſimos bene valere, Sanctiſſimi ordinis P.C.* (b).

Cap. XXXVI.

De Reſcriptorum die & Conſule, verbisqve in illis uſitatis.

IMperialia Reſcripta, etiamſi in iis Conſules non legantur, in dubium non vocantur (c). In contractibus dies & Conſul apponi debent, alioqvin authoritate carent (d). Secus in Reſcriptis. Nam

O 5 per-

(a) *Novel. Theod. de confirm. leg. Nov.* (b) *Novel. Theodoſ. & Valent. de indulgent. reliqvor.*
(c) *D. Auguſtin. in collat. 3. diei contra Donatiſt.*
(d) *l. 4. C. de diverſ. reſcript.*

permulta ſunt, in qvibus Reſcriptum in fine, *ſine die & Conſule.* Sunt & Reſcripta, qvæ poſt Conſulatum data, ut multa Juſtiniani poſt Conſulatum Lampadii & Oreſtis, anno II. (e), qvod temporibus Juſtiniani primùm accidit, ut ex legibus ipſis & Faſtis Conſularibus probatur, Italia à Gothis occupata. Invenitur in Juliani Anteceſſoris Epitome, Conſtitutio Impp. Theodoſii & Valent. AA. Antiocho Præfecto Prætorio, & Conſuli. In cujus fine ſcriptum:

PROPOSITA. INDICTIONE. XIIII.
PHARMUTHI.
MENSIS. XII. DAT. X. KAL. APRIL. CP. ANTIOCHO. V. C. COS. ET QVI FUERIT. NUNTIATUS.
IIII. SI SERVUS.
V. DENUNTIAMUS.
VI. PRAESENTI.

Hæc Conſtitutio eſt, *de iis, qvi ad Eccleſias confugiunt*, qvæ aliter Paulo in Theodoſiano Græcè ſcripta eſt (f). Αντιόχῳ μεγαλοπρεπεστάτῳ Επαρχῷ καὶ ὑπάτῳ. Et in fine Latinè ſcriptum: *Dat. Kal. April. Conſtantinop. Antiocho V. C.*

(e) *l. 7. 8. & 6. 9. C. de inſtit. & ſubſtit. l. fin. C. de legat. l. 5. de verbor. ſign. l. 7. C. de cond. inſert. l. 19. C. ad leg. falcid.* (f) *l. 5. C. T. de his, qvi ad Eccleſ. confug.*

V. C. & Baſſo Coſſ. Hæc autem ſumpta eſt ex collectione Conſtitutionum Eccleſiaſticarum, ejusqve ſententiam refert Photius, Tit. V. c. II. Nomocanonis, cujus verba inveniuntur in tertia Synodo generali Epheſina, ut Antonius Auguſtinus in Paratitlis ad hanc Juliani Epitomem annotavit. Pharmuthus menſis Ægyptiorum eſt, qvi Aprilis Romanis. Ex qvo patet Conſtitutionem fuiſſe Alexandriæ promulgatam à Præfecto Auguſtali, Edicto propoſito, ex cujus capitibus ſolemnia & prima verba ſunt, *Si ſervus. Denuntiamus præſenti.* Qvod autem additur in Epitome, *Antiocho conſule, & qvi fuerit nuntiatus*; in aliis multis Conſtitutionibus reperitur: ſæpe enim, ut obſervat idem Ant. Auguſtinus, ignorabatur Conſtantinopoli, qvis Conſul Romæ eſſet. Nam tunc alter Conſul tantùm Romæ, alter Conſtantinopoli fiebat, propter Imperii conſortium. Nunc verba Reſcriptorum uſitata expendamus.

Illa ſunt, DATA, SCRIPTA, SUBSCRIPTA, EMISSA, PETITA, ACCEPTA, ANTELATA, PROPOSITA, SUPPOSITA, RECITATA, LECTA, REGESTA; Et qvandoqve ſingulari litera G.

Data & Scripta freqventiùs occurrunt, & datum aut data deciſionem generalem, & jus publicum denotare qvidam putant, à qvibus non recedo. Qvandoqve Reſcriptum duobus locis datum legitur: ut illud Gratiani ad Tatianum

Præ-

Præfectum Præt. *Dat. XV. Kal. Jul. Theſſalonicæ.* Item rurſus: *Conſtantinopoli XIII. Kal. Januar. Gratiano V. & Theodoſio AA. COSS.* (g).

Scripta in iis, qvæ ſunt notiſſimi juris, qvæqve uſitato more legum judicata. Nam ſcripta non ſunt opinionis incertæ, ſed notiſſimi juris (h). *Subſcripta*, qvæ ſunt à Qvæſtore Palatii, non nudum nominis chirographum habebant, ſed qvi ſubſcribebat, cui rei ſubſcribebat, annotabat (i). Nonnunqvam in eodem Reſcripto notamus, S. D. ut ſcriptum ad primam legis partem referatur, datum ad alteram (k).

Emiſſa ad Epiſtolas Principum pertinere, monuimus, qvod probamus ex literis Antonini Pii, qvas emiſit ad Proconſulem Provinciæ Africæ (l): unde emendanda lex C. T. in qva ſcriptum eſt, *emenſa* ad Magiſtrum militum & Duces (m); legendum enim, *emiſſa.* Qvòd ſi Princeps petitioni alicujus reſpondeat, qvæ in facto conſiſtit; hæ notæ Epiſtolis addebantur, *PP. emiſſa* (n). Si verò Epiſtola jure publico ſubnixa ſit, tunc data Epiſtola dicitur (o).

Peti-

(g) *l. 3. C. de litigioſ.* (h) *l. 26. & 32. C. de transactionib.* (i) *Cujac. ad Novel. 126. & l. 14. C. de teſtament.* (k) *l. 16. 25. & 26. C. de teſtament.* (l) *l. 5. §. legem D. de jur. immunit.* (m) *l. 21. C. T. de diverſ. offic.* (n) *l. 2. C. de divid. tutel.* (o) *l. 3. C. de epiſcop. & cleric.*

Petita propriè ſunt Conſultationes privatorum, qvibus ſubnotatur *Petita* (p).

Accepta à Magiſtratibus Reſcripta, locum & diem continebant, qvo ad illos hæc perveniſſent, ne in mora eſſe viderentur (q). *Data XI. Kal. Decembr. Licinio V. & Criſpo COSS. Accept. prid. Id. Mart. Carthagine, Conſtantino Aug. & Licinio Cæſ. COSS.* (r). Item: *Data III. Novembr. Treviris. Accepta XV. Kal. Maj. Hadrumeti, Voluſiano & Anniano COSS.* At privati diem tantùm ſignabant, qvo accepiſſent, ne qvid illis vitio daretur, ſi intra tempora præſtituta, Reſcripta non allegaſſent (s).

Qvare qvo die allegata eſſent Reſcripta, inſeri ſolebat: Nam Reſcripta intra tempus allegari debuerunt (t): ut in hoc exemplo. *Allegat. IIII. Kal. Maj. Flavia feneſtri, in ſecretario, ipſis AA. COSS.* Hæc lex ſcripta eſt ad Conſularem Piceni (u). Ubi Flavia Feneſtri, uxor eſt Feneſtri, ut dicitur Livia Auguſti: in ſecretario, id eſt in Auditorio. Erant enim ſecretaria Judicum, non Tribunalia, ſed Auditoria (x).

Propoſita duplicem habent ſignificationem. Nam

(p) *l. 21. C. de rei vendic.* (q) *l. 2. C. de procuratorib. & l. 16. de donat. ant. nupt.* (r) *l. 1. C. de his, qvi parent. occid.* (s) *l. 1. C. de teſtament. milit.* (t) *l. 2. C. de diverſ. reſcript.* (u) *l. 5. C.T. de pact. & transact.* (x) *l. 2. C. de proxim. ſacror. ſcrin.*

Nam Reſcripta, ad ea, qvæ à privatis proponebantur, his notis inſignata ſunt, P. P. ut ex verbis legum colligitur. *Imperator Diocletianus Euſebio: Cùm proponas*, &c. in fine Reſcripti, P. P. (y). Propoſita ergo in facti enarratione verſantur, & reſpondere ſolent Jure-Conſulti ſecundùm ea, qvæ proponuntur. Aliqvando in Reſcriptis occurrunt P. D. S. Propoſita, data, ſcripta, cùm jus cum facti qvæſtione copulatur (z).

At propoſita à Magiſtratibus ſunt, qvæ illorum juſſu promulgata ſunt, qvæ Romæ ut plurimùm in foro Trajani. Novella Theodoſii (a). *Dat. XII. Kal. Novembr. Romæ, Aëtio III. & Aurelio Symmacho VV. CC. COSS. PP. in foro Trajani. Antelata Edicto Albini iterum Præfecti Prætor.* Novella eadem (b). *Dat. VII. Kal. Jun. Romæ, PP. V. Kal. Jan. in foro Trajani. Subſcripſi.* In hujusmodi novis legibus hortabantur Prætor. Præfecti, qvibus mandabantur, ut eas propoſitis Edictis promulgarent. Unde in Novella Theodoſii & Valentiniani: *Dat. XV. Kal. Jul. PP. in foro Trajani ſub Edicto Firmini V. I. Præfecti Prætor.* (c).

Antelata & Prælata idem valent, qvod program-

(y) *l. 16. & 21. C. de pact. l. 5. C. de tranſact.* (z *l. 2. C. de ſtat. defunctor.* (a) *Novel de teſtament.* (b) *cap. 3.* (c) *Novel. Theod. & Valent. 8. de 30. annor. præſcript.*

grammate, aut Edicto propoſita (d). Imperator Arcadius: *propoſito programmate in celeberrimis locis volumus anteferri.*

Suppoſita, ὑποτεθειμένα, ſubjecta, idem ac propoſita, & ſubdita (e).

Recitata propriè ad literas Principis, aut novas Conſtitutiones dicuntur. Ut Theodoſii & Arcadii Epiſtola ad Senatum, *Recitata eſt in Senatu, per Theodoſium Primicirium Notariorum* (f). Alia Conſtantini Epiſtola Conſulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, Senatui: *Recitata apud Veſtium Ruſinum Præfectum urbi, in Senatu* (g). Novæ Conſtitutiones recitatæ leguntur ſepties, in novo Conſiſtorio Palatii Juſtiniani (h). Aliàs dicuntur recitatæ ſeptimo (i). Antonius Contius legendum cenſet, Septimiliario. *Septimum milliarium*, inqvit (i), *Palatium fuit, in ſuburbiis Conſtantinopoli, in qvo Conſtantinus novum Conſiſtorium juri dicundo contraxerat.* Novella Juſtiniani huic emendationi adſtipulatur (k), *data Septimiliario in novo Palatio Domin. Juſtiniani PP. Auguſti, Imperii ejus anno XVIII.* Veriùs Cujacius, pro *ſepties*, *Septimo* reponit ex aliis legibus, indubitata ratione (l). Nec tamen ubi ſeptimum milliarium

(d) *l. 37. C. de hæretic.* (e) *l. 5. C. ad S. C. Turpill.* (f) *l. 14. tit. 1. lib. 6. C. T.* (g) *l. 1. C de bon. matern.* (h) *l. 3. C. de bonis libert.* (i) *l. 30. C. de fideicommiſſ.* (k) *118.* (l) *lib. 20. obſerv. cap. 3.*

rium ſcriptum eſt, ſuo eſt loco movendum. Nam Septimum ſimpliciter miliarium includit (m): & Septimum milliarium plerumqve invenitur (n).

Lecta, qvæ à Principe ad Senatum ſcribebantur, à Braxio Proconſule obſervamus (o). Lecta in Senatu (p): Lecta apud acta, qvæ ad Præfectos urbi, aut Epiſcopos, cùm qvid Imperator de rebus Eccleſiæ ſtatueret (q).

Regeſta in Actis publicis ſcripta denotant in lege Arcadii & Honorii ad Rufinum Comitem ſacrarum largitionum, in qva, *Regeſta VI. Id. Febr. Rav* (r). In componenda Principùm hiſtoria Vopiſcus dicit, *uſum ſe Regeſtis Scribarum porticus porphyreticæ* (s). Non me morantur in Authore iſto Regeſta, ſed porphyretica porticus. Plures qvidem fuerunt in urbe Roma, qvas Philander ad Vitruvium enumerat (t). *Paulum Æmilium Baſilicam magnificam columnis è Phrygibus mirabilem conſtruxiſſe.* Plinius variat (u): *qvam Lepidus ejus gentilis pecunia propria firmavit, ornavitq; Senatus authoritate* (x). Han

(m) *l. 29. C. de jur. delib* (n) *l. 22 in fin. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* (o) *l 8. & 9. C. T. de Prætorib. & Qvæſtorib.* (p) *l. 8. C. T. de metat. & metatorib.* (q) *l. 2. C. de epiſcop. & cleric. & l. 4. C. fin. reg.* (r) *l. 14. C. T. de indulgent. debit.* (s) *in Probo.* (t) *lib. 5. c. 9.* (u) *lib. 36. 6. 13.* (x) *Tacit. 3. Annal.*

Hanc Pauli Baſilicam Dio (y) porticum, στοὰν Παύλου, in medio foro collocatam tradit. Qvare porticum porphyreticam Baſilicam Pauli, foro proximam, facilè ſuſpicor, in cujus refugiis Scribarum Regeſta aſſervabantur. Nam Scribæ ſunt librarii, qvi rationes publicas ſcribunt in tabulis (z), qvorum variæ decuriæ fuerunt. Ex his in Aventino Ædis Minervæ licuit Scribis conſiſtere. Nam porticus publicæ plerumqve locis publicis & ſacris ædibus additæ: ut Baſilica Pauli in foro fuit, octava urbis regione. Hinc M. Tullius forum & Baſilicas conjungit (a): & Plautus noſter (b),

Dictis damnoſos maritos ſub Baſilica qværito.

Hanc porticum porphyreticam, exercitationis & delectationis cauſa ſic adornavi, non diſputationis. Ne Criticorum porticus tumultuetur. Si qvis eorum aliam invenerit, illum in ea ſpatiari otioſum, per me licebit.

Unica me torqvet literula, G, qvæ in qvibusdam Reſcriptis irrepſiſſe librariorum incuria primùm videbatur. Nam, S, literam in formam ſemicirculi, C, fictam à Græcis, notabam, qvorum apices qvandoqve Latini imitantur. Sed cùm adverterem hanc literam, G, in pluribus reſcriptis & diverſis titulis, ſingulariter ſcriptam; nullam librariorum incuriam

P puta-

(y) *lib. 49.* (z) *Feſtus.* (a) *lib. 4. in Verrem.* (b) *in Curculion.*

putavi. Nam in lege 10. 12. 18. 19. 20 24. *27. C. de rei vendic.* qvæ ſunt Diocletiani, ubiqve hæc litera G, impreſſa eſt, ut *in lege 3. C. ne filius pro patre. Jure manifeſto cautum eſt. G. V. Kal. Maji.* In lege etiam. 1. & 4. C. *de uſufruct. & habitatione, PP. G. Id. Mart.* qvæ ſunt Severi & Alexandri. Ex qvibus hanc literam, G, Geſta ſignificare exiſtimo. Hanc meam opinionem tuetur, qvod ex lege Honorii ad Julianum Proconſulem Africæ (c), *Geſta, qvæ ſunt translata in publica monumenta, perpetuam habent firmitatem.* Geſta ergo, qvæ in publico lata ſunt, faciunt fidem, qvia ex his fides conſtat, ut verbi gratia. Cùm de rei vendicatione agitur, in qva, G, ſcripta eſt, ad Geſta recurrendum eſt: *ut in finalibus qvæſtionibus vetera monumenta, cenſus authoritas, ante litem inchoatam ordinati, ſeqvenda eſt* (d). Geſta etiam ſunt πεπραγμένα, χειροτονηθέντα, ὑπομνήματα (e). Acta judicum, qvæ nobis *procez verbaux*, aut partium inſtrumenta. Ut in Appellationibus Geſta cum Relatione præſtantur (f). In partium petitionibus aut propoſitis ſunt contractus, aut inſtrumenta, aut facti ſpecies, ex qvibus jus certum elicitur. Qvare in omnibus his Reſcriptis, qvibus litera, G, apponitur, qvod ſtatu-

(c) *l. fin. C. de re judic. l. 55. C.T. de hæretic.* (d) *l. in finalibus. D. fin. regund.* (e) *Gloſſ. vet.* (f) *l. 24. C. de appellationib.*

ſtatutum eſt ex veteribus monumentis, Cenſus authoritate, inſtrumentis, contractibus, qvibus Geſtorum fides conſtare videretur: ſignificatur PP. G. Propoſita Geſta dicuntur, cùm nulla inſtrumenta proferuntur, ſed nuda Geſtorum narratio, qvæ apud Judicem probari debet (g).

In una, eademqve Conſtitutione, nonnunqvam tres dies ſubnotari inveniuntur: ut in Novella II. Theodoſii de teſtamentis. *Data VII. Kal. Januar. Accepta VI. Kal. Junii. PP. V. Kal. Jan.*

Cap. XXXVII.

De Beneficiis Principum.

Beneficium Principis voco liberalitatem, & qvidqvid jure ſingulari, contra tenorem rationis, propter aliqvam utilitatem vel gratiam introductum eſt. Hoc ad res, vel perſonas pertinet, & in triplici differentia, qvoad perſonas conſtituitur. Aut enim eſt liberalitas gratuita, aut privilegium, aut indulgentia. Liberalitas ex mera Principis voluntate proficiſcitur, & propriè Beneficii nomen ſibi vendicat. Hujusmodi ſunt Provinciarum adminiſtrationes, & Magiſtratus ceteri,

(g) *l. 10. C. de rei vendic.*

vel bona aliqva à Principe in alium collata, qvæ beneficia verè appellantur. *Alexander Severus,* ait Lampridius (h), *dabat hæc in beneficiis, qvæ famam ejus non læderent. Bona privatorum, ſed nunqvam cum argento, auro, vel gemmis: nam id omne in Ærarium deponebat. Dabat Præpoſituras locorum civilium, non militarium. Dabat adminiſtrationes, qvæ ad procurationes pertinebant. Præſides verò, Proconſules & legatos nunqvam fecit ad Beneficium ſuum, ſed ad Judicium vel ſuum, vel Senatus.* Qvod Alexander unus obſervavit. Nam ceteri Principes in hac re ita ſe geſſerunt, ut ſuo beneficio omnia officia, aut pretio aut gratia, infimis etiam hominibus maximo Reip. detrimento contulerint Hinc Chriſtus DOMINUS noſter: *Reges gentium,* ait, *dominantur eorum, & qvi poteſtatem habent ſuper eos, Benefici vocantur* (i). Καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες εὐεργέται καλοῦνται. Εὐεργέτης, bene meritus, beneficus. Κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν, poteſtatem ſuper ceteros habent: ut D. Matthæus loqvitur (k).

Bonorum Beneficia hæc ſunt, *donare poſſeſſiones dempto canone: relevare poſſeſſiones tributis: transferre poſſeſſiones in aliud jus, veluti ex patrimoniali jure in privatum: vel ex una præſtatione, in aliam* (l). In iis ſunt agri, ſi qvi dati,

(h) *in Alexandro.* (i) *Luc. cap. 22.* (k) *cap. 20.* (l) *l. 1. C. de collat. dator. & relevat.*

ti, aſſignati, conceſſi, redditi, commutati beneficio Principis Coloniæ fuerunt, qvæ in libro beneficiorum adſcribuntur (m). In hoc enim Beneficiorum libro omnia conceſſa vel data à Principe deſcripta fuerunt. Inſcriptio Romæ.

M. ULPIO. AUG. LIB. 1078. 1.
PHAEDIMO. DIVI. TRAJANI. AUG
A POTIONE. ITEM. A LAGUNA. ET
TRICLINIARCH. LICTORI. PROXI
MO. ET. ACOMMENT. BENEFICIO
RUM.

Magiſtratuum autem, qvos Beneficos vocamus, nomina maximè Proconſulum, Legatorum, Præſidum Procuratorum, qvi Provincias obtinebant, ad Ærarium & in Commentarium Principis relata ſunt (n): hocqve eſt Commentarium Beneficiorum: Qvod ſtante Rep. in uſu fuiſſe M. Tullius docet (o), qvi teſtatur *Archiam ut civem Romanum in Beneficiis ad Ærarium delatum eſſe, à L. Lucullo Prætore & Conſule. Ut Balbum Præfectum fabrorum à Cæſare in Prætura etiam & Conſulatu.*

Modeſtinus Tribunos militum & Præfectos, & Comites Legatorum ad Ærarium relatos commemorat (p): qvod & ex M. Tullio diſcimus. Ille enim ad Rufum Qvæſtorem ſuum (q):

 Qvod

(m) *Hygenus de limit. agror.* (n) *l. abeſſe D. ex qvib. cauſ. major.* (o) *pro Archia, & pro Balbo.* (p) *d. l. abeſſe.* (q) *lib. 5. epiſt. 20.*

Qvod ſcribis, ait, *de Beneficiis: ſcito à me & Tribunos militares, & Præfectos & contubernales duntaxat meos delatos eſſe.* Deinde: *Sanè moleſtè tuli, non illa beneficia, tuæ potiùs ambitioni reſervata eſſe qvàm meæ. De Centurionibus autem & Tribunorum militarium contubernalibus res eſt in integro. Genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat.* Hoc non traxerim ad Beneficiarios milites, qvi ita ſunt appellati, authore Feſto, qvi vacabant muneris Beneficio: ut è contrario Munifices vocabantur, qvi non vacabant, ſed munus Reip. faciebant. De Tribunis tantùm & Præfectis, & Comitibus Legatorum lex loqvitur: non de militibus, qvi vacationem habent munerum graviorum; qvales ſunt, Menſores, Optiones, valetudinarii, & ceteri, qvi à Caliſtrato numerantur (r), qvi in eodem obſeqvio perſeverant (s). Hujus generis etiam ſunt, qvi aliqvid muneris in Officio Præfectorum ſunt conſecuti, & beneficio Tribunorum promoventur (t). Sic Beneficii ſui Centuriones Tiberius habuit (u), id eſt, qvos ſuo Beneficio ad eum militiæ gradum, promoverat. Porrò deferri ad Ærarium honoris eſt: referri in Ærarium ignominiæ: eximere ex Ærario eſt hac ignominia aliqvem levare (x). Habuerunt verò

(r) *l. fin. D. de jur. immunit.* (s) *l. 5. C. T. de cohortalib. primip.* (t) *Veget. lib. 2. c. 7.* (u) *Sveton. in Tiberio c. 12.* (x) *Agellius lib. 4. c. 20.*

verò Proconſules & Legati Beneficiarios ſuos. *C. Cæſar*, qvi Caligula, cùm *legio in Africa tutandis Imperii finibus, ſub Auguſto Tiberioq́; Principibus Proconſuli pareret: Cajus i. e turbidus animi ac M. Silanum obtinentem Africam metuens, ablatam Proconſuli legionem, miſſo in eam rem Legato tradidit: æqvatus inter duos Beneficiorum numerus, & mixtis utriusqve mandatis, diſcordia qvæſita*(y). Beneficiorum numerus æqvatus, non ad milites, qvos Silanus nullos habuit, qviqve Beneficiarii non erant: ſed ad Comites & Adſeſſores refertur. Nam legatorum Comites Beneficiarii abeſſe Reip. cauſa intelliguntur (z). Lipſius aliter æqvatum Beneficiorum numerum interpretatur, promotiones ſcilicet ad altiores ordines, ſive gradus: qvod Modeſtini ſententiæ repugnat, & ipſis Taciti verbis. Non me latet Proconſules ceterosqve majores Magiſtratus, ſi legiones illis parerent, aut illis milites Princeps adſignaſſet, Beneficiarios milites & Officiales habuiſſe, qvos tamen ad altiores gradus promoveri fruſtrà putaremus. Sic Gabio Baſſo Præfecto oræ Ponticæ Plinius Beneficiarios decem ex cohortibus, qvibus præerat ex mandato Trajani conceſſit (a): ſed Beneficiarii milites, à Comitibus Magiſtratuum Beneficiariis diverſi ſunt. Nam

(y) *Tacit. 4. hiſtor.* (z) *l. abeſſe. D. ex qvib. cauſ. majo.* (a) *lib. 10. epiſt. 21.*

fuerunt urbanis etiam Magiſtratibus Beneficiarii, qvamvis militibus non præeſſent. Et Beneficiarius Conſulis in antiqvis inſcriptionibus, his literis denotatur. B-F. COS.

C. TAURICIUS. VERUS . 9. 10.
B-F. COS. PRO. SE. ET. SUIS.

Ut Beneficiarius Prætoris & Præfecti urbis in iisdem inſcriptionibus freqventer.

C. LUCCIUS. MILITAVIT. IN 431. 9.
COHOR. URB. ADJUT. TRIBUN. ORFIT
SECUTOR. OPTIO. VALETUDI. OPTIO
TRIBVN. QVAESTIONIB. FACTUS. PER
ANNIUM. VERUM. PRAEF. URBIS
FISCI. CURAT. AB. ACT. CORNICULUS
TRIB. BENEF. VULTEI
PRAEF. URB. MISSUS. AB. IMP.
HADRIANO. AUG

De Officiis Militaribus & Cohortalinis nos alibi; ad rem noſtram nunc pertinet ſcire, urbanarum Cohortium Officium ad Præfectum urbi pertinere, qvi debuit diſpoſitos milites Stationarios habere, ad tuendam popularium qvietem, & ad referendum ſibi qvid ubiqve agatur (b). Luccius in Cohortibus urbanis Beneficiarius Tribuni qvæſtionibus factus, Beneficiarius Vultei Præfecti urbis in inſcriptione ſuperiori non eſt promotus Beneficio Tribuni, qvod

(b) *l. 1. §. qvies. D. de Offic. Præfect. urb.*

qvod in caſtris fieri ſolebat (c): ſed per Annium Verum qvæſtionibus factis, id eſt inqviſitione habita, Beneficiarius fuit Vultei Præfecti. Nam promotiones Cohortalinorum urbanorum Præfecti urbis beneficio fiebant. Et qvoniam inſcriptiones tractamus, unam hîc adfero, in qva Beneficii nomen non vulgarem habet ſignificationem.

D. . M.
L. HOSTILI. TER 687. 5.
SILVANI
ANN. XXIIII. M. II. D
XV. MATER. FILIO. PIISS
MISERA. ET. IN. LUCTU
AETERNALI. BENEFICIO
NOVERCAE

Putabam aliqvando literam V. in B. commutatam, qvod in Florentinis freqventiſſimum eſt, & pro Beneficio legendum Veneficium. Sed nullum mendum eſt, & Novercæ beneficium retineo, qvod pro malis artibus etiam in jure noſtro accipitur. Sic Ulpianus (d), *qvoties communis parietis vitio qvid accidit, ſocius ſocio nihil præſtare debet: cùm communis rei vitio contigerit. Qvòd ſi qvia alter eum preſſerat vel oneraverat, idcirco damnum contigit, conſeqvens eſt dicere, detrimentum eſt, qvod Beneficio ejus con-*

(c) *Veget. d. lib. 2. cap. 7.* (d) *l. ex damni. §. qvoties. D. de damn. infect.*

tingit, ipſum ſarcire debere. Hîc Beneficium pro vitio ponitur. Idem Ulpianus, *rem abeſſe Beneficio furis* dixit (e), & Conſtantinus Imperator: *Si ſcripti heredes*, inqvit, *infamiæ vel turpitudinis, vel levis notæ macula aſperguntur, vel liberti, qvi perperam, & non bene merentes maximisq; Beneficiis, ſuum Patronum ſunt aſſecuti, inſtituti ſunt: conſangvinei fratres de inofficioſo teſtamento qvæſtionem movere poſſunt* (f). Hîc Beneficium pro maligna fraude, malis artibus & delicto ſumitur.

Eſt & alia inſcriptio, in qva Cœlius Miles cohortis ſecundæ Prætoriæ ſpe Beneficiarius ſcribitur:

C. COELIO. ANICETO. MIL. COH. II.
PR. SING. 393. 5.
TRIBUNI. SPE. BENEFICIAR

Suos heredes vivo patre qvodammodo bonorum dominos, κτ̀ ἐλπίδα legimus, Spe Beneficiarios, qvi hanc ſpem inanem in titulis ponunt: non aliàs agnovimus.

CAP.

(e) *l. Intro. D. de furt.* (f) *l. 27. C. de inoffic. teſtament.*

Cap. XXXVIII.

De Beneficiis legis, & Principis indulgentia.

LEgum Beneficia verè Principi tribuimus, à qvo illa ferè omnia originem trahunt, ut Beneficium Reſcripti (g). Reſtitutionis in integrum, inventarii, repræſentationis, ordinis, ex Epiſtola D. Hadriani inter fidejuſſores, actionis reſciſoriæ, appellationis, orationis, legis Juliæ, ceteraqve communia, qvæ omnibus patent. At qvædam ſunt ſpecialia Beneficia, ad poſtulationem Civitatum, vel privatorum, vel corporum. Inter cetera Principis Beneficia, qvæ certis perſonis dantur, de Repub. vel de ſuo corpore bene meritis, ſunt ſtatuæ & imagines, qvæ ſine Imperiali beneficio non ponuntur (h).

Ad poſtulationem privatorum ſunt qvædam ſingularia, qvæ ad exemplum non trahuntur, qvæqve propriè ex Principis indulgentia conceduntur; ut *ſi qva vidua nuptiarum feſtinatione religionem priori viro non præſtiterit, ex jure qvidem notiſſimo fit infamis, niſi Princeps hujusmodi maculam Imperiali beneficio ei remiſerit* (i). Sic

(g) *l. 2. C. de jur. domin. impetrand.* (h) *l. 1. C. de ſtatuis & imaginib.* (i) *l. 4. C. ad S. C. Tertul.*

Sic ſi cui in Provincia ſua Princeps adſidere permiſerit, ſpeciali Beneficio hoc largiri ſolet (k). Et qvi permiſſu Imperatoris ab accuſatione deſtitit, impunitus eſt, & in Turpillianum non cadit (l). Non ea mihi mens eſt, omnia Principum Beneficia & indulgentias uno capite concludere, ſed qvædam præcipua, qvæ ad juris civilis cognitionem conducunt, & maximam Principum poteſtatem declarant. Qvalia ſunt natalibus reſtituere, jus aureorum annulorum tribuere, liberam teſtamenti factionem dare, iis, qvibus non eſt permiſſum facere teſtamentum (m); hoc ſolius Principis eſt, qvod ex D. ſpecialibus titulis intelligi poteſt, qvi noſtra interpretatione non indigent.

Indulgentia Principis Senatori permittitur libertinam juſtam uxorem habere (n). Nuptæ Conſulari Viro ſolent à Principe impetrare, qvamvis perrarò, ut nuptæ iterum minoris dignitatis viro, nihilominus in Conſulari maneant dignitate (o). Qvod Antoninus Auguſtus Juliæ Mammeæ conſobrinæ ſuæ indulſiſſe traditur. Qvin & Nuptiæ ex Reſcripto Principis qvandoqve petebantur: ut ſi mulier, qvæ ſcenicis qvidem ludis antè ſe immiſcuiſſet, ſpreta mala

(k) *l. ſi cui D. ex qvib. cauſ. major.* (l) *l. deſtitiſſe D. ad Turpillian.* (m) *l. 3. §. 1. D. de bon. libertor.* (n) *l. ſi Senatori. D. de rit. nupt.* (o) *l. nuptæ. D. de Senatorib.*

mala conditione, ad meliorem migraſſet ſententiam, & in inhoneſtam profeſſionem effugiſſet, indulgentia Principis ad legitimum matrimonium ei venire permittitur (p). Reſcriptorum hujusmodi formulæ ſunt apud Caſſiodorum (q).

Qvod ad teſtamenta attinet: ſi qvis mutus eſſet, impetrabatur à Principe, ut muto puberi ſubſtituere liceret: Atqve ut filio impuberi pater teſtamentum facere poteſt: ſic muto puberi ex permiſſu Principis (r). Item filiofamil. qvi teſtandi facultatem non habet, libera teſtamenti factio à Principe conceditur, ſecundùm formam legibus introductum (s). Qvòd ſi libertino teſtari à Principe permittitur; lex Papia & Edictum Prætoris de bonis libertorum remittuntur (t). Sed ſi libertus jus Aureorum Annulorùm conſecutus ſit à Principe, adverſus hujus tabulas poteſt venire patronus, ut multis Reſcriptis continetur. Planè ſi natalibus reſtitutus ſit, ceſſat contra tabulas bonorum poſſeſſio, ut ſi à Principe liberam teſtamenti factionem impetraſſet.

Hæc qvidem Principis indulgentia porrecta ad Conſules, Proconſules, Præſides, legionum Præfectos, & ad omnes generaliter, qvi

in

(p) *l. 23. C. de nuptiis.* (q) *lib. 7. variar. 40. & 46.* (r) *l. ex facto. D. de vulgar.* (s) *l. 35. C. de inoffic. teſtament.* (t) *l. 3. D. de bon. libertor.*

in diverſis dignitatibus poſiti, ab Imperatoris conſeqvuntur manu, vel publicis ſalariis largitates. Nam hi ſi filiifamil. ſint, & ſub patris poteſtate, de peculio caſtrenſi teſtari poſſunt. Qvod illis privilegii loco conceſſum eſt: qvodqve poſtea ſpeciali privilegio aliis datum eſt, ut cauſarum Patronis, memorialibus agentibus in rebus, ceterisqve omnibus, qvi ſalaria vel ſtipendia publica percipiunt (u).

Præterea impuberis arrogatio à Principe impetratur (x): Adoptio non jure facta ab illo confirmatur (y). Ex indulgentia Principis Antonini recepta eſt cauſa donationis, qvam dicimus *Donationem honoris cauſa*: ut ſi uxor viro laticlavii petendi gratia donet, vel ut Eqveſtris ordinis fiat, vel ludorum gratia (z). Nam latusclavus qvo qvis in ampliſſimum ordinem promoveretur, à Principe petebatur (a), ut Eqvites Romani ab illo eligebantur (b). Ludi autem, de qvibus lex loqvitur, ſunt publici, qvi à Magiſtratibus præſtabantur. Nec enim de ludis hoc intelligendum eſt, qvi virtutis cauſa permittuntur, qviqve à Paulo ad qvinqve genera reducuntur (c).

Lubet, & virtutis cauſa, hîc tantiſper ludere:

(u) *l. fin. C. de inoffic. teſtament.* (x) *l. 2. & 6. C. de adoptionib.* (y) *l. 18. D. eod.* (z) *l. nuper. D. de donat. int. vir. & ux.* (a) *Plin. lib. 10. ep. 5.* (b) *Dio lib. 59.* (c) *l. 2. D. de aleæ luſu.*

re; & cur non liceat ludere, his, qvi Eqvi lignei vocantur, diſputationem dirimere, qvæ gravis aliqvando incidit, apud Imperatorem: atqve Eqvi lignei ſignificationem inveſtigare? Balſamon Conſtitutionem adfert, qvæ perierat, qvæqve in Juſtiniani C. virorum doctorum opera repoſita eſt (d). Ex Baſilic. lib. 60. Hi ludi *ξύλινα ἱππικὰ*, de qvibus qvæſtio pro Tribunali Principis agitata eſt, *παρὰ τῷ βασιλικῷ βήματι*. Qvidam, ait Balſamon, luſum illum dicebant, qvo pueri extra Circum aurigando, Eqvorum vice hominibus utuntur. Aliis verò contrà contendentibus ligneum eqvum, qvandam eſſe fabricam, qvæ per ligneos gradus multa foramina habentes, protendatur in altum. Nam, qvi hoc genere ludebant, qvatuor globulos diverſorum colorum ſuperinjiciebant ex ſuperiori parte, & qvi primus globulorum per foramina ex ultimo foramine egrediebatur, hic victoriam ei dabat, qvi projecerat: *παίγνιον παρὰ τοῦ νόμου ἀποτρέπεσθαι καὶ κολάζεσθαι, ὡς ἔχων αἰτίαν κότλον.* Κοτλίζω, Aleam ludo, *κοτλιστὴς* aleator, veteribus gloſſis. Conſtitutio tandem prohibuit Eqvi lignei ludum, periculi repetitione propoſita in luſores, & publicatione domorum, in qvibus hujusmodi luſus peracti ſunt. Si cui hæc minùs trita diſpliceant, eqvitet ille in arundine longa, dum nos ad alia properamus.

Im-

(d) *l. 2. C. de aleatorib.*

Imperator ſolus poteſt Commeatum & Remeatum exuli dare (e) : gratiam juris jurandi facere, ei, qvi juraverit (f), minoribus rei ſuæ adminiſtrationem permittere (g): veniam ætatis dare (h): jus venundandi prædia minorum tutoribus concedere (i). Romanam civitatem peregrinæ conditionis hominibus, aut libertinis jus Qviritium dare (k).

De jure civitatis & Qviritium utile eſt hîc paucis tractare, qvod à paucis intellectum eſt (l). Jus Qviritium eſt jus civile Romanorum; qvo Qvirites illi utuntur (m), qvodqve jura privata comprehendit, ut Libertatis, Gentilitatis, Sacrorum, Connubiorum, Legitimi Dominii, Teſtamentorum, Tutelarum. Jus autem civitatis in Tribu præcipuè & domicilio & honoribus conſiſtit: qvibus jus ſuffragii, dignitatum, patriæ poteſtatis, Sacerdotiorum, Magiſtratuum, Imperii continetur: atqve ut uno verbo complectar, omnium legum Romanarum beneficio uti, & ad Ærarium inter Beneficarios deferri. Scio hæc jura ab Antonino Pio primùm immutata (n); deinde à Juſtiniano

(e) *l. 4. in fin. D. de pœn.* (f) *l. fin. D. ad municipal.* (g) *l. 3. D. de minorib.* (h) *l. 1. C. de his, qvi ven. ætat.* (i) *l. 2. C. qvando decret. opus non eſt.* (k) *Plin. lib. 10. ep. 6. & 12.* (l) *vid. infrà cap. 43.* (m) *Inſtit. de jur. natur. gent. & civil.* (n) *l. in orbe. D. de ſtatu homin.*

niano corrupta (o), qvæ integra diu permanſerunt, ut ex Ulpiano colligitur (p). *Latini*, inqvit, *jus Qviritium conſeqvuntur Beneficio principali, Liberis, Iteratione, Militia, Nave, Ædificio, Piſtrino, ex Senatus-Conſulto, veluti qvæ ſit ter enixa: & Beneficio Principis civitatem Romanam Latinus accipit, ſi ab Imperatore jus Qviritium impetravit.*

Falſus eſt Carolus Sigonius (q), qvi jus Patriæ poteſtatis ad jus Qviritium retulit, cùm proprium ſit civium Romanorum (r), moribus receptum (s) qvòd apertè Plinius docet, qvi cùm Poſthumi Marini medici propinqvis civitatem peteret, liberis etiam eorum id concedi ita poſtulabat, ut eſſent in patris poteſtate, utqve iis in libertos ſervaretur jus patronorum. Deinde rogat, ut Trajanus jus Qviritium L. Satrio volentibus Patronis indulgeat (t).

Aliam etiam civitatem peregrini ab Imperatore impetrarunt, ut Alexandrinam (u).

Indulgentia Principis latiùs extenditur: loca enim publica ſine hac indulgentia reſtituere non licebat (x). Nec Principum ſtatuas in alium locum transferre (y). Collegia inſtitue-

Q re;

(o) *Novel. 78.* (p) *lib. Reg. tit. 3.* (q) *lib. 1. de antiq. jur. Ital. cap. 4.* (r) *Inſt. de patr. pot.* (s) *l. patre furioſo. D. de his, qvi ſunt ſui vel alien. jur.* (t) *Plin. lib. 10. ep. 12.* (u) *Plin. eod. ep. 11.* (x) *Plin. eod. ep. 24. 38. & 40.* (y) *eod. ep. 9.*

re (z); Religioſa templa commutare (a): jus trium liberorum dare (b). Præterea de amplianda, aut minuenda pœna damnatorum, poſt ſententiam dictam, nihil ſine principali authoritate ſtatuendum eſt (c). Atqve in his omnibus ſi qvid difficultatis occurrit, ſolius Principis eſt, ſua Beneficia interpretari: licèt Beneficium illud, qvod ab ejus indulgentia proficiſcitur pleniſſimè interpretari poſſimus, ſi à voluntate Principis non recedatur (d). Qvod prudentiſſimè juris authores obſervarunt. Ut Neratius conſultus, *an qvod Beneficium dare ſe qvaſi viventi Cæſar reſcripſerat, idem defuncto dediſſe exiſtimaretur: Reſpondit, non videri ſibi Principem, qvod ei, qvem vivere exiſtimabat, conceſſiſſet, defuncto conceſſiſſe. Qvem tamen modum Beneficii ſui eſſe vellet, ipſum exiſtimaturum eſſe* (e). Nam Beneficium perſonæ datum cum perſona extingvitur (f). Si verò rei conceſſum eſt, ad hæredes transmittitur. Exemplum hoc ex Ulpiano promptum eſt: *Permittitur*, ait, *aqvam ex caſtello, vel ex rivo, vel ex qvo alio loco publico ducere, idq́ à Principe conceditur: alii nulli competit jus aqvæ ducendæ. Et datur interdum prædiis, interdum perſonis: qvod præ-*

(z) *eod. epiſt. 34.* (a) *eod. epiſt. 50.* (b) *eod. ep. 98.* (c) *l. acta. § 1. D. de re judic.* (d) *l. beneficium. D. de conſtit. Princip.* (e) *l. 191. D. de regul. jur.* (f) *l. 3. & 4. D. de cenſib.*

prædiis, extincta perſona non extingvitur; qvod perſonis, cum perſona amittitur. Ideoq; neqve ad alium heredem vel qvalemcumq; ſucceſſorem tranſit (g) *aqva beneficium.* Julius Frontinus dicit (h).

In Principum verò beneficiis tria notanda ſunt: primum, ſacrilegii inſtar eſſe ſuper qvibusdam adminiſtrationibus vel dignitatibus promulgandis, obviare beneficiis (i). Secundum, ſi qvæ beneficia perſonalia ſine die & Conſule fuerint deprehenſa, ut illa authoritate careant (k): tertium, ut beneficia à ſuperioribus conceſſa Principibus ex Tiberii inſtituto, omnes dehinc Cæſares aliter rata non haberent, qvàm ſi eadem iisdem ipſi dediſſent (l). Poſtea tamen uno Edicto ex Titi indulgentia ſunt confirmata.

Cap. XXXIX.

De Decretis Principi honoribus à S.P.Q.R.

Romani Principes, omnia qvæ in populari Reipublicæ Forma plurimùm valebant, Senatu populoqve volente, ea

(g) *l. 1. §. permittitur. D. de aqva cottidian.* (h) *lib. 1. de aqvæduct.* (i) *l. 5. C. de diverſ. reſcript.* (k) *l. 4. C. eod.* (l) *Sveton. in Tito cap. 8.*

ea cum ipſis nominibus in ſe receperunt; excepta Dictatura (m). Ne ex potentia potiùs, qvàm ex legibus, illam uſurpaſſe crederentur. Conſules fiunt ſæpenumero, & qvoties extra pomœrium ſunt, Proconſules dicuntur: ὕπατοί τε γὰρ πλειστάκις γίγνονται, καὶ ἀνθύπατοι ἀεὶ, ὁσάκις ἂν ἔξω τοῦ Πωμηρίου ὦσιν, ὀνομάζονται. Imperatoris autem nomen, loco nominis regii & Dictatoris ſemper gerunt. Ex Cenſoria verò appellatione, in vitam & mores inqvirendi, cenſus agendi, in Eqveſtrem & Senatorium ordinem adſcribendi, aliosqve removendi, pro ſuo arbitrio licentiam conſeqvuntur. Qvòd autem omnibus ſacerdotiis inaugurantur, ſemperqve unus eorum, ſi duo ſint, maximum Pontificatum geſſit, eò fit, ut omnia ſacrificia in ſua habeant poteſtate. Gerere qvidem Tribunatum plebis nefas ducunt, cùm utiqve ipſi ſint Patricii: omnem tamen Tribuniciam poteſtatem, qvanta unqvam maxima fuit, accipiunt. Et qvia qvotannis eam cum Tribunis plebis ejus anni renovant, annorum Imperii ipſorum hinc ſumma concipi ſolet. Hæc ex Dione excepimus, qvi honorum ordinem non ſervavit, qvem ex veteribus nummis, lapidibus, & probatis authoribus ſeqvi melius eſt.

Primùm ergo de Imperatoris nomine, deinde de maximo Pontificatu, Tribunicia poteſtate,

(m) *Dio l. 53.*

ſtate, Patris patriæ appellatione agemus. Tum de Conſulatu, Proconſulari Imperio, relationis jure, ceteriſqve pro temporum ratione decretis honoribus, qvæ neceſſaria videbantur, breviter exponemus.

Imperatoris nomen perpetuum Principes retinuerunt, qvod tamen in qvibusdam nummis aliqvando omiſerunt, in qvibus,

CAESAR. COS. AEGYPTO. CAPTA

CAESAR. AUGUSTUS. DIVI. F. PATER PATRIAE

PONTIFEX. MAXIMUS

CAESAR. D. F. AUG. COS. VIII. PP. IMP. VII.

Inſcriptiones veteres plurimùm ab Imperatoris nomine incipiunt, qvæ Pontificatum maximum conjungunt cum Tribunicia poteſtate.

IMP. CAESARI. VESPASIANO. AUG
PONT. MAX. TR. POT. III. 243.3.
IMP. IIX. PP. COS. III. DES

Aliâ hæc,

IMP. CAESARI. VESPASIANO. AUG
PONT. MAXIM. TRIB. POT. VIII
IMP. XII. COS. VIII. 243.6.

Item alia.

IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. FILIO
NERVAE. TRAJANO. OPTIMO. AUG
GERMANICO. DACICO. PONT. MAX.
TRIB. POT. XVIIII. IMP. VII. COS. VII
P. P. 247.5.

Repetitum plerumqve Imperatoris nomen, qvòd ipſi Principes vel eorum Duces, exercitus adverſus hoſtes duxerint; numerumq e & vices exercituum bellorumqve deſignant. IMP. VII. VIIII. &c. Nomina alia, qvæ ſibi adſcribunt, ut Germanici, Dacici, à devictis hoſtibus ſortiti ſunt.

Qvod ad Sacerdotia attinet, ferè ſemper in nummis & lapidibus Imperator Pontifex maximus legitur. Qvandoqve Augur, & Qvindecimvir, cujus Sacerdotii inſignia in nummis impreſſa ſunt: qvod nos in libris de veteri jure Pontificio tractavimus (n), ubi tria Sacerdotum ampliſſima collegia fuiſſe monſtramus, Pontificum, Augurum, Qvindecimvirûm. Qvare cùm Dio (o) ſcripſit Principes omnibus Sacerdotiis inauguratos, *ἔκ τε τῶν ἐν πάσαις ταῖς ἱερωσύναις ἱερῶσθαι*, de tribus iis ampliſſimis Sacerdotiis intelligi debet.

De Auguratu nummus eſt Veſpaſiani.

IMP. CAES. VESP. AUG. P. M.
AUGUR. TRIB. POT.

De Qvindecimviratu inſcriptio eſt, qvæ ad Cæſares refertur.

IMP. CAES. TRAJANO. HADRIANO
AUG. P. P. TRIB. POT. XXI. COS. III
IMP. II. L. AELIUS. CAESAR. FIL
TRIB.

(n) *lib. 1. cap. 3. & 15.* (o) *lib. 53.*

TRIB. POT. COS. II. PROCOS. XV. VIR SACRIS. FACIUNDIS. 251. 2.

Porrò Pontificis nomen Imperatores Chriſtianos poſt Gratianum etiam retinuiſſe, ex Edicto Valentiniani & Marciani ſcimus, qvod in actione 3. Concilii Chalcedonenſis inſertum eſt, in qva Valentinianus & Marcianus Pontifices incliti nominantur: neuter tamen eorum Pontifex maximus. Conſtantinus Magnus Epiſcopum ſe extraneorum vocabat, qvos principali authoritate ad Chriſtianos ritus compelleret. Digna qvidem vox boni Principis ad Epiſcopos, qvos convivio exceperat (p): *ὑμεῖς μὲν τῶν ἔισω τῆς ἐκκλησίας, ἐγὼ δὲ τῶν ἐκτὸς ὑπὸ Θεοῦ καθεσαμένος ἐπίσκοπος ἂν ἔιην.* Vos qvidem intra eccleſiam, ego verò extra, Deo Epiſcopus conſtitutus. Qvi locus perperam à qvibusdam intellectus, ridiculis illos erroribus irretivit.

Tribunicia poteſtas, qvam omnes Imperatores habuerunt, effecit, ut ſacroſancti haberentur, ac ſi vel minimo ſermone ab aliqvo læſos ſe exiſtimarent, indicta eum cauſa, ut, qvi ſe piaculo obſtrinxiſſet, necare poſſent. Hæc vis eſt *ἐξουσίας τῆς δημαρχικῆς* (q). L. Valerius & M. Horatius legem tulerunt, qva ſacratam legem in Tribunorum favorem tuerentur, qvæ à Ju-

(p) *Euſeb. lib. 4. de vit. Conſtantin. cap. 24.*
(q) *Dio lib. 53.*

à Junio Bruto primùm lata eſt, & Junia à Dionyſio appellatur (r). Atqve ut perpetuò lex maneret immobilis, adacti ſunt cives omnes jurare per ſacra omnia, utiqve hac lege in ſempiternum uſuros ſe, & poſteros: *καὶ ἵνα μὴ ἐις τὸ λοιπὸν τοῦ δήμου ἐξουσία γένηται καταπαῦσαι τόνδε τὸν νόμον, ἀλλ᾽ ἐις πάντα τὸν χρόνον ἀκίνητος διαμένῃ, πάντας ἐτάχθη Ρωμαίους ὀμόσαι καθ᾽ ἱερῶν ἦ μὴν χρήσεσθαι τοῦ νόμου καὶ ἀυτοὺς, καὶ ἐγγόνους τὸν ἀεὶ χρόνον* (s). Hujus tamen legis memoriam probè abolitam tradit Dio: juriſqve interpretes negaſſe qvemqvam Sacroſanctum eſſe, ſed eum, qvi Tribunis nocuerit, Sacrum ſanciri. Sed Tribunos vetere jurejurando plebis Sacroſanctos eſſe Livius prodit, & Sacrata lex ab eo Conſularis vocatur (t).

Sacroſanctum eſt, qvod populus plébsve ſanxit. Sanctiones autem ſacrandæ ſunt, aut genere ipſo, aut obteſtatione & conſecratione legis, aut pœnæ, cùm caput ejus, qvi contrà facit, conſecratur (u). Hisqve legibus adhibebatur cautio, ne abrogari aut derogari eis unqvam poſſet. Hanc ergo Tribuniciam poteſtatem omnes Imperatores receperunt, primusq; eorum Auguſtus perpetuam accepit, in qva ſemel atqve iterum per ſingula luſtra collegam ſibi cooptavit (x).

Dicta-

(r) *lib. 6.* (s) *Dionyſ. lib. 6.* (t) *lib. 3.* (u) *Cic. pro Cornel. Balb.* (x) *Sueton. in Auguſt. c. 27.*

Dictaturam, offerente populo pertinaciter, Auguſtus conſtanter repulit (y), odio nominis: Tribuniciam Poteſtatem accepit poſt undecimum Conſulatum, ut faſti Conſulares teſtantur, in qvibus, anno urbis conditæ DCCXXX.

IMP. CAESAR. DIVI. F. C. N. AUGU STUS. DICT. PERPET. APPELLATUS EST. ABDIC. TRIB. POT. ACCEPTA.

EX. A. D. V. KAL. JULI. IMP. CAESAR DIVI. F. AUG. PONT. TRIB. POT. II COS. XI. IMP. VIII.

Hanc poteſtatem Tribuniciam Auguſtus per annos XXXVII. integros continuavit. Atqve hoc Tribuniciæ poteſtatis ſummi faſtigii vocabulum Auguſtus reperit, ne Regis aut Dictatoris nomen aſſumeret; *hac tamen appellatione aliqva, cetera Imperii præmineret*, ait Tacitus (z), qvem Lipſius arguit. Etenim, inqvit ille, decretum eſt Julio Cæſari, ut Tribuniciam poteſtatem per omnem vitam ſuam haberet, τὴν δὲ ἐξουσίαν τῶν δημάρχων διὰ βίου (a), ex Dione. Malim tamen ego Tacito credere, qvàm Dioni. Ille enim Auguſti temporibus proximus, ut & ceteri vicini ſcriptores, hoc non prætermiſiſſent, qvi tam exactè honores Julio Cæſari decretos proſecuti ſunt. Svetonius cùm perpe-

(y) *Vellejus Patercul. lib. poſterior.* (z) *lib. 3. Annal.* (a) *Dio lib. 42.*

tuam dictaturam, continuum Conſulatum, Præfecturamqve morum inſuper & Imperatoris prænomen, patris patriæ cognomen accepiſſe Julium, aliaqve permulta recenſeat, Tribuniciæ poteſtatis non meminit (b). Florus inter honores à Senatu Julio Cæſari decretos, poſt qvintum ex Hiſpania triumphum, hos enumerat: ut *Pater patriæ, Sacroſanctus & Dictator in perpetuum eſſet* (c). Sacroſancti nomen Dio fortè ad Tribuniciam poteſtatem traxit, qvod tamen latiùs patet ex M. Tullio, ut demonſtratum eſt, & ex Livio, qvi ſacros homines diis inferis devotos intelligunt: ſicqve Sacroſanctus Julius ſine Tribunatu factus eſt. Ut olim Decemviri, Ædiles, Judices, qvos qvi violaſſet, ejus caput Jovi ſacrum erat, familiaqve ad Ædem Cereris, Liberi, Liberæq; venum ibat (d). Sed nos in Taciti verbis immoremur, qvi Tribuniciæ poteſtatis appellationem ab Auguſto excogitatam tradit, ut cætera imperii præmineret. Non ſum audax in correctione librorum, maximè ſi M. S. codices deſint. Sed literarum mutationem notare cuilibet licet, ſi lectio inde verior appareat. Ego itaqve pro *præmineret*, lego *præmuniret*. Hoc enim verbum, præminet, vix à probatis authoribus receptum, nullaqve in Tribunicia poteſtate eminentia, ſed

(b) *Sveton. in Jul. cap. 76.* (c) *Florus epitom. 116.* (d) *Livius d. lib. 3.*

ſed ſumma ſecuritas & optimum munimentum, qvod omnes conjurationum vias firmiſſimis ſacrarum legum præſidiis intercluderet. Sic Tribunicia poteſtas pars maxima Regalis Imperii (e), ſed non ſumma, & per eminentiam. Hanc primus Auguſtus poſt obitum C. & L. Cæſarum, Tiberio communicavit, ante adoptionem. Etenim *Tribunicia poteſtatis conſortionem* illi conſtituit, ut Paterculus loqvitur (f). Multùm qvidem eo, cùm domi, tum in Senatu recuſante, qvem tandem adoptavit. Hanc eandem poteſtatem Vipſanio Agrippæ in qvinqvennium conceſſerat idem Auguſtus, qvam etiam in qvinqvennium Tiberio tribuit, ut Faſti Conſulares fidem faciunt.

IMP. CAESA. DIVI. F. AUGUSTVS PONT. TRIBUNIC. POTEST. V. VI. COS. XI.

Eodem Anno.

M. VIPSANIUS. AGRIPPA. TRIBUNICIAM. POTEST. AB. IMP. CAESARE AUG. IN. QVINQ. ACCEP.

De Tiberio.

IMP. CAESAR. DIVI. F. PONT. MAX TRIB. POT. XVII. XVIII. COS.

TIB.

(e) *Vopiſc. in Tacito.* (f) *lib. poſterior.*

TIB. CLAUDIUS. TI. F. AP. N. NERO TRIBUNIC. POT. AB. IMP. CAESARE AUG. IN. QVINQVENNIUM. ACCEP.

Tiberius deinde ad Imperium evectus, *miſit literas ad Senatum, qvibus poteſtatem Tribuniciam Druſo petebat: qva fœda adulatione impetrata, Tiberius decretas ob illam ceremonias temperavit, nominatim arguens inſolentiam ſententiæ, aureasq; literas contra patrium morem* (g). Occiſo Galba cùm vocaſſet Senatum Prætor urbanus, decreti ſunt Othoni Tribunicia poteſtas, Auguſti nomen, & omnes Principum honores, illeqve à Tribunicia poteſtate auſpicatus eſt Imperium (h).

Tribuniciam igitur poteſtatem receperunt Imperatores ſpreto Tribuni nomine. Nam & Tribuni alii Magiſtratum geſſerunt, atqve ita officio ſuo functi, ut eorum ſententia qvandoqve Imperatorum ſententiæ prævaleret, ut de interceſſione Tribuni contra Tiberii & Druſi ſententiam refert Dio (i). Sed qvod mirari liceat, Tribunos plebis in auxilium ſpretæ Poteſtatis advocavit aliqvando Vitellius, cùm Priſcus Heluidius Prætor deſignatus, contra ſtudium ejus cenſuiſſet (k). Sic Tribunatum plebis M. Antonino Imperatore decernente; Severus poſtea Imperator promeruit, eumqve ſeveriſſimè exertiſſimeqve egiſſe narratur (l).

CAP.

(g) *Tacit. 3. Annal.* (h) *Tacit. 1. hiſtor.* (i) *lib. 57.* (k) *Tacit. 2. hiſtor.* (l) *Spartian. in Severo.*

Cap. XL.

De Patris Patriæ appellatione, Patriciatu, & Præfectura morum.

Julio Cæſari primo decretum eſt Patris Patriæ nomen, cùm illam funditus evertiſſet (m). Et cùm Patria communis ſit omnium parens, ipſisqve parentibus anteponenda; temporum infelicitate, poſteaqve fœda adulatione, cùm ſui juris eſſet, contra naturam à filiis arrogata eſt, & in illorum poteſtatem recidit: hac tamen appellatione ita uſi ſunt boni Principes, ut qvamvis eis aliqvod jus tribueret, qvale eſt parentum erga liberos; tamen non in hunc finem, eis ab initio impoſita eſt, ſed honoris gratia, ut monerentur ipſi cives omnes liberorum habere loco; & hi viciſſim Principes ſuos veluti parentes charos haberent (n): οὐ μέντοι καὶ ἐπὶ τοῦτο ἀρχὴν ἐγένετο· ἀλλ' ἔς τε τιμὴν καὶ ἐς παραίνεσιν, ἵνα αὐτοί τε τοὺς ἀρχομένους, ὡς καὶ παῖδας ἀγαπῶεν, καὶ ἐκεῖνοι σφᾶς, ὡς καὶ πατέρας αἰδῶνται. Qvod verè Auguſtus unus inter omnes cum pietate coluit. Nam cùm ſerò ei delatum eſſet hoc Patris Patriæ cognomen, ait Svetonius (o), *univerſi*

(m) *Svetoň. in Julio cap. 70.* (n) *Dio lib. 53.*
(o) *in Auguſto cap. 58.*

verſi illud ei repentino maximoq́ conſenſu detulerunt. Primùm plebs legatione Antium miſſa: Deinde, qvia non accipiebat, ineunti Romæ ſpectula, freqvens & laureata, mox in Curia, Senatus neq́ decreto, neqve acclamatione, ſed per Valerium Meſſalam, id mandantibus cunctis. Qvod bonum, inqvit, *fauſtumq́ ſit tibi, Cæſar Auguſte, domuiq́ tuæ, (ſic enim nos perpetuam felicitatem Reipublicæ, & læta huic precari exiſtimamus,) Senatus te conſentiens cum populo Romano conſalutat Patriæ Patrem. Cui lachrymans reſpondit Auguſtus his verbis, ut Meſſala refert: Compos factus ſum votorum meorum, P. C. Qvid habeo Deos immortales precari, qvàm ut hunc conſenſum veſtrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat? Nomen Patris Patriæ Tiberius à populo ſæpiùs ingeſtum repudiavit: neqve in Acta ſua jurari, qvamqvam cenſente Senatu permiſit: cuncta mortalium incerta, qvantoq́ plus adeptus foret, tanto magis ſe in lubrico dictitans* (p). Sed hoc Patris Patriæ nomen, ut Tribuniciam poteſtatem, ceteri Imperatores paſſim uſurparunt: Qvidam cum Imperio, alii ex intervallo. Hadrianus hunc honorem ſibi delatum iterum iterumqve diſtulit, hac motus ratione, qvòd Patris Patriæ nòmen Auguſtus ſerò meruiſſet (q). Pertinax primus omnium ea die, qva Auguſtus appellatus eſt, Patris Pàtriæ nomen

(p) *Tacit. 1. Annal.* (q) *Spartian. in Hadriano.*

men recepit, Imperium Proconſulare, & jus qvintæ relationis (r). Poſtea Severus Alexander, mortuo Elagabalo, Auguſtum nomen & jus Proconſulare, & Tribuniciam poteſtatem, etiam jus qvintæ relationis, deferente Senatu, uno die aſſumpſit. *Qvod gravitati Senatus*, ait, Lampridius (s), *non congruebat, omnia ſimul deferre, aut bono Principi raptum ire tot ſimul Dignitates. Sed feſtinatum eſt*, inqvit, *ut omnia qvaſi verus Imperator Alexander arriperet, qvia milites inſveverant ſibi Imperatores tumultuario judicio facere.*

De Patriciatu unum qvod meminerim eſt in Opilio Macrino exemplum: qvi Imperator factus à militibus, orationem miſit ad Senatum, atqve inter illius capita hoc unum eſt. *Detulerunt*, inqvit, *ad me Milites Imperium, cujus ego interim P. C. tutelam accepi: Tenebo regimen, ſi & vobis placuerit, qvod Militibus placuit. Lectis in Senatu literis contra opinionem omnium & mortem Antonini Senatus gratanter accepit, & Opilium Macrinum libertatem publicam curaturum ſperans, primum in Patricios allegit* (t), *novum hominem, & qvi paulò antè Procurator privatæ rei fuiſſet. Eundem cùm Scriba Pontificum eſſet, qvos hodie Pontifices minores vocant, Pontificem maximum appellavit, Pii nomine*

(r) *Capitolin. in Pertinace* (s) *in Alexandro.*
(t) *Capitolin. in Opil. Macrin.*

ne decreto: Deinde Proconſulare Imperium & poteſtatem Tribuniciam detulit. Patriciatus magis generis Opilii humilitatem denotavit, qvàm honoris amplitudinem. Qvod in ullo alio Principe factum non legimus.

Præfecturam morum, devicto Pompejo Senatus Julio Cæſari detulit in qvinqvennium, qvaſi Cenſoris nomine non ſatis digno. Atqve hunc Dictatorem in decennium constituit (u). Τῶν δὲ τρόπων ἐπιστάτην, οὕτω γὰρ πως ὠνομάσθη, ὥσπερ οὐκ ἀξίας αὐτοῦ τῆς τοῦ τιμητοῦ προσφήσεως οὔσης, ἐς τρία αὐτὸν ἔτη καὶ Δικτάτωρα ἐς δέκα ἐφεξῆς εἵλοντο. Tandem ipſe ſibi perpetuam Dictaturam, Præfecturamqve morum, atqve ampliora humano faſtigio decerni paſſus eſt (x). Arguit Dionem Caſaubonus, nec putat Cæſarem Cenſoris nomine abſtinuiſſe, qvia minûs honorificum exiſtimaretur. Summa enim, ait, fuit Cenſoris dignitas, qvam non dubitat Plutarchus, ἀρχὴν πασῶν ἱερωτάτην appellare (y). Sed Tacitus Dionem tuetur. Nam ante Julium Cæſarem, Cn. Pompejus tertium Conſul corrigendis moribus delectus, & gravior remediis, qvàm delicta erant, ſuarumqve legum author idem ac ſubverſor, qvæ armis tuebatur, armis amiſit (z). Si Pompejus Cenſoris nomen reſpuit, & morum

(u) *Dio lib. 43.* (x) *Sveton. in Julio cap. 76.* (y) *in Paulo Æmil.* (z) *Tacit. 3. Annal.*

rum Magiſter ſive Præfectus creatus eſt, qvis putet illo devicto, cùm honores ad libidinem Julius Cæſar caperet, Cenſoris nomen ſuæ dignitati conveniens æſtimaſſe? Hanc Julii Præfecturam, M. Tullius graviorem putabat, qvàm Cenſuram. Ille enim ad Papirium Pætum (a): *Sedebamus*, inqvit, *in puppi, clavumq́ tenebamus: Nunc autem vix eſt in ſentina locus. Nolim me jocari putes: qvamdiu hic erit noſtris Præfectus moribus, parebo authoritati tuæ: cùm verò aberit, ad fungos me tuos conferam.*

Auguſtus anteqvam Tribuniciam poteſtatem adeptus eſſet, morum legumqve regimen recepit ſexto Conſulatu, ut Faſti Conſulares notant, in qvibus

IMP. CAES. DIVI. F. C. N. OCTAVIAN. MORUM-LEGUMQ. REGIMEN-RECEPIT QVO-IURE. SINE-CENSURAE-HONORE-CENSUM POPULI ROM. TER. EGIT-PRIMUMQ. HOC ANNO.

IMP. CAES. DIVI. F. C. N. M. VIPSA NIUS. L. F.
OCTAVIANUS. VI. AGRIPPA II
EODEM ANNO.
IMP. CAESAR. DIVI. F. C. N. OCTAVIA R NUS.

(a) *lib. 9. epiſt. 15.*

NUS. M. VIPSANIUS. L. F. AGRIPPA LUSTRUM. FECERUNT. LXII.

Item undecimo Conſulatu.

IMP. CAES. DIVI. F. AUGUSTVS. MORUM. LEGUMQ. REGIMEN. ITERUM IN QVINQVENNIUM. ACCEPIT

Conſulatu eodem cùm tertium in qvinqvennium morum regimen accepiſſet,in decennium poſtea accepit. *Cenſum populi ſine Cenſuræ honore Auguſtus ter egit, primum & tertium cum Collega, medium ſolus* (b). Sed Cenſores creari deſitos longo intervallo ipſe creavit (c): eo modo, ut veriſimile eſt, qvo Tribunos plebis. Nam ut Tribuniciam poteſtatem, ſpreto Tribuni nomine ſibi vindicavit: ſic Cenſoriam, omiſſo Cenſoris. Atqve ut hac Cenſoria appellatione, vel potiùs morum legumqve regimine & Præfectura, in vitam & mores inqvirendi, Cenſus agendi, in Eqveſtrem ac Senatorium ordinem adſcribendi, alioſqve ex iis removendi, pro ſuo arbitrio licentiam Princeps conſecutus eſt (d).

Domitianus tamen Cenſoris nomen more antiqvitus recepto accepit, qvod per totam vitam exercuit, & Patri Patriæ aliqvando præpoſuit. Faſti Conſulares.

IMP.

(b) *Sveton. in Auguſt. c. 27.* (c) *Sveton. in Auguſt. c. 32.* (d) *Dio lib. 53.*

IMP. CAESAR. DOMITIANUS. AUGUSTUS. P. M. TR. POT. XI. XII. COS. XVI. CENS. P. P. P.

At Dionis temporibus Cenſoris nomen obolevit (e): cùm enim rem ipſam poſteriores Principes haberent, neqve deligebantur ad Cenſuram gerendam, neqve ejus Magiſtratus nomen ferebant, præterqvam in agendo Cenſu. Uni verò Domitiano Senatus novum & inexcogitatum honorem obtulit: *Decrevit enim, ut qvoties gereret Conſulatum, Eqvites Romani, qvibus ſors obtigiſſet, trabeati & cum haſtis militaribus præcederent inter Lictores Apparitoresq; : qvod ipſe honorum appetentiſſimus recuſavit* (f).

Ante Domitianum, geſſit Cenſuram Claudius, intermiſſam diu, poſt Paulum Plancumq; Cenſores, ſed hanc inæqvaliter, varioqve & animo, & eventu (g): De Trajano Plinius (h): *Non cenſuram adhuc, non Præfecturam morum recepiſti, qvia tibi beneficiis potiùs qvàm remediis ingenia experiri placuit.* Deinde, *Vita Principis Cenſura eſt, eaq; perpetua.* Inſcriptio elegantisſima eſt, & Cenſuræ Principum maximè conveniens.

D. D. D. N. N. N. INVICTISSIMI. PRINCIPES. HONORIUS. THEDOSIUS. ET

(e) *Dio lib. eod.* (f) *Sveton. in Domitian. cap. 14.*
(g) *Sveton. in Claudio cap. 16.* (h) *in Panegyric.*

CONSTANTIUS. CENSORES. REMUNERATORESQVE. VIRTUTUM 189. 12.

PETRONIO. MAXIMO. V. C. PRAEF URB. OB PETIONEM. SENATUS. AMPLISSIMI. POPULIQ. ROMANI. STATUAM. MERITORUM. PERENNE. MONUMENTUM. IN. FORO. ULPIO. CONSTITUI. JUSSERUNT.

Poſterioribus ſeculis, virtus poſt Nummos: & tantùm qvis habuit in honore, qvantùm in Cenſu. Nec fruſtra exclamaret Brutus ille, *ὦ τλῆμον ἀρετή.*

CAP. XLI.

De Proconſulari Imperio: Jure Relationis: Et Senatoria Principum dignitate.

QVoties extra Pomœrium ſunt Imperatores, Proconſules illos dictos ſcribit Dio (i): Ανθύπατοι ἀεὶ, ὁσάκις ἂν ἔξω τοῦ πωμηρίου ὦσιν, ὀνομάζονται. An rectè, poſteà viderimus. Proconſulare Imperium eſt Provincias cum Imperio obtinere: qvale illud fue-

(i) *lib. 53.*

fuerit in Principe, non ſatis hucusqve ab eruditiſſimis viris explicatum. Qvod ut intelligatur, advertendum eſt, Proconſulare Imperium ad rem præcipuè militarem referri: cujus ratione lege Curiata dari ſolebat, non ordinariis Magiſtratibus ſolùm, ſed extraordinariis. Camilli eſt oratio apud Livium (k), qva, *qvæ auſpicatò aguntur, omnia ferè intra Pomœrium agi dicebat, ut Curiata Comitia, qvæ legem militarem continent.* Et M. Tullius (l), *Conſuli*, ait, *ſi legem Curiatam non habet, attingere rem militarem non licet.* Ex qvibus locis clarum eſt, rem militarem nemini attingere licuiſſe, niſi lege Curiata id ei nominatim datum eſſet. Qvod Nicolaus Grucchius (m) fuſiùs tractat, & docet ex variis M. Tullii locis, Magiſtratibus in Provincias profecturis, lege Curiata opus fuiſſe, ſine qva non poterat legitimum eſſe cujusqvam Imperium.

Pronconſularis Imperii exemplum, qvale poſtea Imperatoribus decretum eſt, in Cn. Pompejo videmus: qvi lege Gabinia, tributis Comitiis lata, Provinciam obtinuit, & multa illi extra ordinem, invito Senatu, decreta ſunt. *Primùm Triennium Proconſul creatus: deinde Imperium illi datum adverſus omnes, absq; provocatione: poſtremò tanta amplitudine, ut non modò totius*

(k) *lib. 5.* (l) *in Rullum.* (m) *lib. 3. de Comitiis cap. 2.*

totius Italiæ Imperium ei cederet, terra mariq́, ſed etiam in omnibus omnium Provinciis ad qvinqvageſimum usqve ſtadium. Qva ratione omnes ferè Romanæ Provinciæ, ſimul ejus Imperio, Piratico bello, qvoad oram maritimam ſubjectæ fuerunt (n). Addit Dio (o): Legatos qvindecim Pompejo datos, omnes naves, & pecuniæ qvantùm vellet. Hæc lex Piratica dicitur à M. Tullio, qvam tulit primùm Clodius Tribunus pleb. *ſine qva*, ut ait, & *egeſtate & improbitate coactus Piraticam ipſe feciſſet* (p). Et cùm poſtea Clodius adverſaretur Pompejo, adverſus eum pro Pompejo Gabinius verè vehementerqve pugnavit (q).

Hinc qvale fuerit Proconſulare Principum Imperium, facilè intelligi poteſt, ut illud ad omnes Imperii Provincias extenderetur; nec una aut alia terminaretur. Hoc qvidem Imperium omnibus Imperatoribus delatum Hiſtoria Auguſta comprobat, in qva tamen nullus Princeps Proconſul appellatur: qvod Caſaubonus mirari ſe dicit (r), cùm uterqve titulus & Tribuniciæ poteſtatis, & Proconſularis Imperii omnibus æqvè Imperatoribus competierit, non tamen omnes æqvè Proconſulis nomen uſurparint. Nam Tribuniciæ poteſtatis titulum, inqvit, nullus Imperatorum prætermiſit poſt Augu-

(n) *Plutarch. in Pompejo.* (o) *lib. 36.* (p) *in oration. poſt redit.* (q) *Cicer. in Piſonem.* (r) *ad Capitolin. in Antonin. Pio.*

Auguſtum. Proconſulatus verò Imperii & hiſtorici in rebus geſtis multorum Imperatorum, qvi Auguſtum ſecuti ſunt, non meminerunt, aut rariſſimè: & alia eorundem Principum monumenta, penitus eum titulum ſilent. Atqve in veteribus inſcriptionibus ſex tantùm aſſerit inventos Imperatores, qvi Proconſules nominentur. Hos putat Severum, Antoninum Caracallam, Macrinum, Elagabalum, Alexandrum, & Aurelianum. Veteres tamen inſcriptiones Proconſulis nomen multis aliis Imperatoribus tribuunt, ut M. Aurelio Antonino.

IMP. CAESAR. M. AURELIO 258. 7.
ANTONINO. AUG. TRIB. POT. VII.
COS. III. P. P. PROCOS.
FORTISSIMO. PRINCIPI.

At in Faſtis Conſularibus, M. Antoninus Proconſul tantùm inſcribitur, poſtqvam illum Antoninus Pius Cæſaris appellatione donavit, & Fauſtinam duxit uxorem, ex qva ſuſcepta filia *Tribunicia poteſtate donatus eſt, atqve Imperio extra urbem Proconſulari* (s).

IMP. CAESAR. ANTONINUS. AUG
TRIB. P. XVIII
M. AELIUS. AURELIUS. AUG. PII. F.
CAESAR. TRIB. POT. IX. X. COS.
PROCOS.

(s) *Capitolin. in M. Antonin.*

Poſt acceptum Imperium Proconſulis nomen in M. Antonino non legitur in Faſtis, qvod tamen aliis Imperatoribus datum, ut Gordiano Imperatori.

IMP. CAESA. MARCO. ANTONIO GORDIANO. AUG. P. P. COS. II. PROCOS. TRIB. POTEST. V. PONT. MAXIMO. 272. 4.

In Faſtis Conſularibus.

IMP. CAESAR. M. ANTONIUS. GORDIANUS. P. F. AUG. TRIB. POTESTAT. II. COS. P. P. PROCOS.

In iisdem Faſtis Philippus Auguſti filius, Proconſulis nomen aſſumpſit, ut in veteri lapide Gallienus Proconſul Provinciæ Bæticæ appellatur.

D. N. CORNELIAE. SALONINAE AUG. CONJUGI. D. N. IMP. CAES P. LICINII. INVICTI. AUG. TRIB. POT IIII. COS III. P. P. PROC PROVINCIAE. BAETICAE. 275. 3.

Fabrile mendum arguitur, ex alia inſcriptione iisdem verbis concepta, eodemqve loco poſita, in qva ſcriptum:

IMP. P. P. COS. III. PROCOS PROVINCIA. BAETICA DEVOTA NUMINI. MAJESTATIQ EORUM. 275. 4.

Abſur-

Abſurdum enim eſſet, Imperatorem unius Proconſulem Provinciæ ſomniare. Qvod indefinitè aliis pleriſqve Imperatoribus in his inſcriptionibus attributum: ut M. Aurelio, Claudio, Aurelio, Caro, Carino, Diocletiano, Maximiano, Conſtantino Magno, Juliano.

Nec tamen ex horum lapidum fide, Proconſules Imperatores dixerim. Nam Proconſulare geſſerunt Imperium, nec tamen Proconſulis nomen ſortiti ſunt. Ut nec Tribuni, cùm Tribuniciam poteſtatem acceperunt. Qvare his literis PROCOS. nihil aliud qvàm Proconſulare Imperium denotatur. Qvod fortè exteræ Provinciæ minùs norunt; & qvid Proconſulare Imperium à Proconſulatu differat, non ſatis intellexerunt. Verus Antoninus adoptatus in Senatu, gratias agens, qvòd de ſe ita ſenſiſſet Hadrianus: *Factus eſt Patri, & in Imperio Proconſulari, & in Tribunicia poteſtate Collega* (t). Magna eſt apud me veterum inſcriptionum authoritas, ſed in iis errores qvandoqve irrepſerunt, vel fabrorum incuria, vel civitatum imperitia, ni qvis malit qvasdam eſſe ſuppoſitas, ut Janus Gruterus vidit, cui antiqvitatis ſtudioſi omnes ut laborioſo vindici tribuunt plurimùm: ego verò in hoc opere, ſagaci ejus induſtriæ multùm debeo. Suppoſitam autem hanc inſcriptionem auſim affirmare ſub nomine Septi-

(t) *Capitolin. in Antonin. Pio.*

mii Severi, qvam dicunt in villa Tuſculana jacere.

IMP. CAES. L. SEPTIMIO. SEVERO 263. 8.
PIO. PERTINACI. AUG. PONT. MAX.
D. TRIB. POT. III. IMP. VII. COS. II.
P. P. PROCONS. DESIGN
BENA CENSES.

Ridiculum eſt Imperatorem Proconſulem deſignatum dicere. *Defuncto Antonino Pio M. Antoninus in L. Verum omnia contulit, Principatu etiam Imperatoriæ poteſtatis indulto, eumq́ſibi conſortem fecit, cùm illi ſoli Senatus detuliſſet Imperium. Dato igitur Imperio & indulta Tribunicia poteſtate, Proconſulatus etiam honore delato, Lucius Marco vicem reddens ſuſcepit; obſecutus ut legatus Proconſuli, Præſes Imperatori*(u). Nec tamen Lucius, aut Proconſul, aut Præſes vocari potuit, ſed, ut rectè intellexit Caſaubonus, L. Verus per initia principatus ſui Proconſulem egit potiùs qvàm Principem.

Jus Relationis inter præcipuos Principum honores annumeratur, qvod non tam à Senatu, qvàm lege Regia Imperatori delatum, ut de Veſpaſiano demonſtravimus.

Inſcript. 242.
UTIQVE. EI SENATUM. HABERE. RELA
TIONEM. FACERE. REMITTERE. SE
NATUS

(u)*Capitolin. in L. Vero.*

NATUS. CONSULTA. PER. RELATIONEM. DISCESSIONEMQVE. FACERE LICEAT.

Senatum habere more majorum ſolebant Dictator, Conſul, Prætor, Tribunus pleb. Interrex, Præfectus urbi; neqve alii præter hos jus fuit facere Senatus-Conſultum (x). Hoc Principi conceſſum eſt, & præterea ut Relationem faceret, remitteretqve Senatum per Relationem diſceſſionemqve. Senatus-Conſultum remittere per Relationem, non eſt hîc verbis ſolennibus Senatum dimittere, *Nihil vos moramur, P. C.* (y), qvod etiam Conſuli, præſente Principe, & annuente facere licuit, ut ipſe dimitteret Senatum. Sed remittere per Relationem Senatum, eſt rem in Poſterum diem à Principe ſua authoritate differre (z).

Qvid verò ſit, per diſceſſionem facere Senatus-Conſultum, docet Agellius (a): cùm univerſi ſcilicet pedibus in alienam ſententiam ibant. Hinc ait in Mimo Scriptum,

Caput ſine lingva, pedaria ſententia eſt.

Nos dicimus in foro *Opiner du bonnet.* Sic *in Catonis ſententiam facta diſceſſio* dicitur à M. Tullio (b), qvod in rebus gravioribus fieri non ſolebat. Qvare idem Tullius (c) objiciebat Antonio, Senatus-Conſultum de ſupplicatione ab

(x) *Agel. lib. 14. cap. 17.* (y) *Capitolin. in M. Antonin.* (z) *Cicer. lib. 10. epiſt. 12.* (a) *lib. 3. c. 18.* (b) *lib. 12. ad Attic. ep. 22.* (c) *Philippic. 3.*

ab eo per diſceſſionem factum, cùm id eſſet antea nunqvam. Ceterùm hoc ſpeciale in Principe, qvòd Senatus-Conſulta, lege Regia, per Relationem diſceſſionemqve ei facere liceret. Qvod Magiſtratui aliqvando licebat, ut ex alio M. Tullii loco perſpicuum eſt (d). *Lupus Tribunus pleb.* ait, *qvod ipſe de Pompejo retuliſſet, contendere cœpit ante ſe oportere diſceſſionem facere, qvàm Conſules: ejus rationi vehementer ab omnibus reclamatum eſt. Erat enim & iniqva, & nova.*

Ad Senatum referre dicebantur Conſules, & ii qvibus cogere Senatum licebat; cùm rem in Senatu decernendam proponebant. Neqve ad Senatum qvicqvam referre de Rep. licuit, præterqvam his Magiſtratibus, qvos recenſuimus. A majoribus tamen aliqvando conceſſum & Senatori egredi relationem, & de re alia qvàm Conſul retuliſſet, ipſum dicere, qvodqve in commune conduceret, loco ſententiæ ponere (e): hoc ita tamen, ut veniam à Magiſtratu impetraret, dicendi qvæ vellet. Qvare cùm M. Tullius poſt legem Maniliam, Conſules ad Senatum relaturos ſperaret, qvi ſi dubitarent, aut gravarentur, relaturum, ſe profitetur (f): hoc ex Manili Tribuni plebis authoritate, qvi illum produceret, facere poterat.

—Au-

(d) *lib. 1. epiſt. 2.* (e) *Tacit. 2. Annal.* (f) *pro leg. Manil.*

Auguſtus accepta Tribunicia poteſtate obtinuit, ut ei liceret, de qvaqva re vellet, in Senatu relationem facere, etſi Conſul non eſſet, ſed de una re ſolùm (g). Χρηματίζειν αὐτῷ περὶ ἑνὸς ὅτε ἂν ἐθελήσῃ, καθ' ἑκάστην βουλὴν ἔδωκε. Vertit interpres χρηματίζειν ſancire, qvod propriè eſt Relationem facere. Hoc jus Relationis poſtea ampliatum. Nam qvibusdam Principibus jus tertiæ Relationis datum eſt; aliis qvartæ, aliis qvintæ. Cùm Scorpianus de probo Imperatore retuliſſet, Manlius Statianus, qvi primæ ſententiæ tunc erat: *Decerno*, inqvit, *P. C. votis omnium concinentibus, nomen Cæſareum, nomen Auguſtum: addo Proconſulare Imperium, Patris Patriæ reverentiam, Pontificatum maximum, jus tertiæ Relationis, Tribuniciam poteſtatem.* Poſthæc acclamatum eſt, *Omnes, Omnes*(h). Sic Senatus-Conſultum factum eſt, per acclamationem, non per diſceſſionem. Qvod & fieri ſolebat aliis manum porrigentibus, aliis pedibus in ſententiam euntibus, pleriſq; verbis id eſt acclamatione conſentientibus (i):

Jus qvartæ Relationis Pertinax accepit primus omnium, ea die, qva Auguſtus appellatus eſt (k): cùm antea M. Antonino adhuc Cæſari, jus qvintæ Relationis additum eſſet (l). Qvòd

(g) *Dio lib. 53.* (h) *Vopiſcus in Probo.* (i) *Vopiſc. in Aurelian.* (k) *Capitol. in Pertinac.* (l) *idem in M. Antonin.*

Qvòd verò Torrentius putat (m), ſolemnem Conſulum in Relationibus faciendis præfationem hanc eſſe, *Qvod bonum fauſtumq́ ſit*; hæc verborum formula, propriè non ad Relationis præfationem, ſed ad Senatus-Conſulti, aut Magiſtratuum renuntiationem pertinet, qvæ cum precatione fieri ſolebat. Disertè M. Tullius (n): *Qvæ precatus ſum à Diis Immortalibus, more inſtitutoq́ majorum, illo die, qvo auſpicatò, Comitiis Centuriatis, L. Murænam Conſulem renuntiavi: ut ea res mihi Magiſtratuiq́ meo, populo, plebiq́ Romanæ, feliciter eveniret.* Author qvidem fuit Caligula, ut in iis renuntiationibus, precationibus, aut Relationibus adjiceretur, *Qvod bonum felixq́ ſit: Cajo Cæſari, ſororibusq́ ejus* (o). Qvod in auſpicando maximè uſurpatum præfationis, in Senatus-Conſulti renuntiatione, precationis loco. Sic enim perpetuam felicitatem Reip. & læta precari exiſtimabantur.

De Senatoria dignitate, ita Julianus Imperator (p): *Jus Senatorum, & authoritatem ejus ordinis, in qvo nos qvoqve ipſis numeramur, neceſſe eſt ab omni injuria defendere.* Præclarè dixit ille, ſe qvoqve Senatoribus adnumerari, cùm etiam Conſulatus adminiſtrationem ſuſtineret.

Καλῶς

(m) *ad Sveton. in Auguſt. c. 58.* (n) *pro Muræn.* (o) *Sveton. in Calig. cap. 15.* (p) *l. 8. C. de dignitatib.*

Καλῶς δὲ εἶπεν ὁ βασιλεὺς, συναριθμεῖσθαι τοῖς συγκλητικοῖς, ἐπειδὴ καὶ ὑπατεύειν ἀνέχεται (q). Sed odioſa hæc dignitas fuit ſuperbis Dominis, qvi ſibi videbantur Principes eſſe deſinere, ſi qvid facerent tanqvam Senatores (r). Senatum ita oderat Nero, ut ei Vatinius maximè gratus eſſet, qvòd illi freqventer diceret: *Odi te, Cæſar, qvod Senator es.* Μισῶ σε, Καῖσαρ, συγκλητικὸς εἶ (s). At Tiberius Senatui majeſtatem priſtinam variis artibus conſervare viſus eſt. Nihil enim tam parvum, nec tam magnum publici privatiqve negotii, de qvo non ad Patres referretur. Sua Conſulibus, ſua Prætoribus ſpecies, minorum qvoqve Magiſtratuum exercita poteſtas (t). Sed periculoſa hæc ſub Tiberio morientis libertatis imago, cui ſine periculo contradicere in dicenda ſententia nullus audebat, cuiqve tam projecta fuit Senatus authoritas, ut homines ad ſervitutem natos exclamaret & irrideret (u). Verè dicebat Philo: *Imperator pro poteſtate gerit omnia, nemine audente aut volente rationem repetere* (x). Δίχα τῦ καὶ ἀνυπεύθυνον ἀρχὴν εἶναι τὸν αὐτοκράτορα, μηδενὸς ἐπὶ τοῖς ὁπωσοῦν πεπραγμένοις λόγον ἀπαιτεῖν τολμῶντος ἢ δυναμένου. Unus fortè Ha-

(q) *lib. 6. βασιλικ. tit. 1. c. 24.* (r) *Plin. in Panegyric.* (s) *Xiphilin. in Nerone.* (t) *Sveton. in Tiber. c. 30.* (u) *Tacit. 2. Annal.* (x) *in legat. ad Cajum.*

Hadrianus Senatoris partes ſuſtinuit, qvi Senatui legitimo, cùm in urbe, vel ad urbem eſſet, ſemper interfuit (y), & poſt eum M. Antoninus, etiamſi nihil illi eſſet referendum (z). Imperator autem Senatum ingreſſus Imperatoria ſella ſedebat. τὸν βασιλικὸν θρόνον, vocat Herodianus (a), ut à Senatoribus & Magiſtratibus diſtingveretur.

CAP. XLII.
De Cæſaribus.

SEnatus aliqvando juris ſui fecit, Principes ſibi populoqve & orbi Romano eligere. Qvod everſum ab ipſis Imperatoribus, à militibus poſtea ereptum Senatui, aliqvando reſtitutum, varium admodum fuit. *Extincto Aureliano, de deligendo Principe exercitus retulit ad Senatum: verùm Senatus hanc eandem electionem in exercitum refudit, qvòd ſciret non libenter jam milites accipere Imperatores eos, qvos Senatus elegiſſet* (b). *Deniqve id tertiò factum eſt, ita ut per ſex menſes Imperatorem Romanus orbis non haberet. Tandem Tacitus primæ ſententiæ Senator, omnium ſententia Imperator appellatus eſt.* Miſſæ deinde ad *Provincias literæ,* in

(y) *Spartian. in Hadrian.* (z) *Capitolin. in M. Antonin.* (a) *lib. 3.* (b) *Vopiſc. in Aurelian.*

in antiqvum ſtatum rediiſſe Remp. ac Senatum Principes legere; imò ipſum Senatus Principem, Principem factum. Sic lego apud Vopiſcum: vulgata lectio habet, *Imò ipſum Principem Senatum factum*: cujus error ex unius literæ mutatione, & verbi unius omiſſione proceſſit. Nam cùm ſcriptum eſſet, Senatum, pro, Senatus, verbum, Principem, repetitum, ſublatum, tanqvam ſuperfluum. Noſtra autem emendatio ratione nititur. Tacitum primæ ſententiæ Senatorem, dixit Vopiſcus, & primum omnium ſententiam dixiſſe. Certùm verò eſt eum, qvi primus ſententiam rogaretur, Principem Senatus appellatum, ut Sententia Principis, in qva Senatus-Conſultum fiebat (c). Deinde non cohæret, Senatum Principes legere, & ipſum Senatum Principem factum: qvòd non Senatus ipſe, ſed Tacitus Princeps creatus ſit à Senatu. Recta ergo lectio, Tacitum Senatus Principem, Principem factum.

Ab Auguſto Princeps & ſucceſſor Imperii Tiberius qvæſitus eſt; à Tiberio Cajus: Claudius à gregario militeImperator ſalutatus,Neronem adoptavit: alii armis Imperium arripiunt: alii qvaſi ſangvinis jure. *Hadrianus Ælium Verum adoptavit, qvi primus Cæſaris nomen accepit*, ut Spartianus ſcribit (d). Cæſaris nomen datum

S eſt

(c) *Cicer. de Aruſpic. reſponſ.* (d) *in Ælio Vero.*

eſt iis, qvi deſignati erant ad Imperium, ut Imperatoribus Auguſti. Spartiano contradicit Aurelius Victor (e). Nam *cùm Trajanus*, inqvit, *adſciviſſet Hadrianum ad Imperium: abhinc diverſa Cæſarum, atqve Auguſti nomina*, inductúmqve in Remp. *uti duo ſeu plures ſummæ potentiæ, diſſimiles cognomento ac poteſtate diſpari eſſent: qvanqvam alii Plotinæ Trajani conjugis favore, Hadrianum aſſecutum Imperium putent, qvæ viri teſtamento heredem Regni inſtitutum ſimularat.* Atqve hoc verius, ut teſtatur Dio (f), qvi hanc Hadriani hiſtoriam didiciſſe ſe tradit ab Aproniano patre, qvi Ciliciæ præerat, qviqve res Principis omnes certò cognoverat. Hic enim cùm ſingula Dioni recenſeret, illud primùm monebat, mortem Trajani, per aliqvot dies, in occulto fuiſſe, ut adoptio procederet: idq; ex literis ejus ad Senatum cognitum fuiſſe, qvibus non ipſe, ſed Plotina ſubſcripſit: qvod in alio factum fuerat nunqvam. Qvare audacter aſſerit Dio Hadrianum à Trajano adoptatum non fuiſſe. Ἀδριανὸς δὲ ὑπὸ μὲν Τραϊανοῦ οὐκ ἐσεποιήθη. Ποίησις, Adoptio, qvam alii teſtamenti factionem interpretantur, nos cum Interprete Adoptionem: qvo ſenſu in Baſilicis ἀδελφοποιΐα pro fraternitate per adoptionem accipitur. Nec tamen Spartianum ſeqvor, apud qvem Caſaubonus legit ex M. S. Regio, *Qvi*

primus

(e) *in Trajano.* (f) *Xiphil. in Hadrian.*

primus Cæſaris nomen tantùm accepit. Primus qvidem, inqvit ille, qvia ante Ælium Verum nemo hoc ſolo Cæſaris nomine inſignitus eſt: *tantùm*, qvia hoc ſolum nomen adeptus, non Auguſti, qvód poſtea à Cæſaris nomine disjunctum. Huic ſententiæ Dio reluctatur. Nam Trajanus adoptatus à Nerva, tunc Cæſar, ac poſtea Imperator factus eſt. Hoc diſertè Dio (g): *Nerva*, inqvit, *Capitolium conſcendit, ibiq́ magna voce: Qvod felix fauſtumq́ ſit S. P. Q. R. mihiq́ ipſi Nervam Trajanum adopto.* Τραϊανὸν ποιοῦμαι. *Qvem poſtea in Senatu Cæſarem deſignavit.* Καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ συνεδρίῳ Καίσαρά τε ἐπέδειξε. Hinc in Trajani nummis, NERVA. CAESAR. NERVAE. AUG. F. TRAJANUS. Et in Faſtis Conſularibus.

EX. A. D XIIII. KAL. OCTOB. IMP NERVA· CAESAR. AUG. P. M. TRIB POT. II. COS. III. DES. IV. P .P.

EODEM. ANNO. ANTE. DIEM. XIIII. KAL. OCTOB

M. ULPIUS. M. F. TRAJANUS. CRINITUS. AB. IMP. NERVA. CAESARE AUGUSTO. ADOPTATUS. CAESAR APPELLATUS. EST. ET. TRIBUNICIAM POTESTATEM. ACCEPIT

(g) *Xiphil. in Nerva.*

Sed pro Hadriano Faſti Conſulares nos conturbant. Nam & in ipſis legimus.

IMP. CAES. NERVA. TRAJANUS. OPT AUG. P. M. TRIB. POT. XX. COS. VI. PP.

EODEM. ANNO. ANTE. DIEM. V. ID AUGUSTI

P. AELIUS. T. F. HADRIANUS. ADOPTATUS AB. IMP. CAES. NERVA. TRAJANO. OPTIMO. AUGUSTO. CAESAR APPELLATUS. EST. ET. TRIBUNICIAM. POTESTATEM. ACCEPIT.

Qvod certè in gratiam Hadriani fictum eſt, & additum: non ad hiſtoriæ fidem, ut ex ipſis Faſtis clariſſimum eſt, in qvibus Hadrianus adoptatus ſcribitur ante diem V. Id. Auguſti: atqve in iisdem poſtea ſcriptum:

EODEM. ANNO. A. D. III. ID. AUGUSTI

IMP. CAESAR. NERVA. TRAJANUS. AUGUSTUS. MORTUUS. EST.

Præpoſtera qvidem hæc adoptio, qvæ uno fermè die ante obitum Trajani facta fingitur. Hujusmodi ſunt nummi ab ipſo Hadriano confícti, in qvibus ſcriptum eſt, ADOPTIO.

Adoptionis vel renuntiationis ritus tandem neglectus. Nam Cæſares ex mera tantùm Principis

cipis voluntate fiebat ſpreto Senatu. Sic Severus filium ſuum majorem Baſſianum Cæſarem appellavit, ut fratrem ſuum Getam abs ſpe Imperii qvam ipſe conceperat, ſubmoveret (h). Unde in multis Codicis inſcriptionibus legimus Severum & Antoninum Cæſares Auguſtos, nusqvam cum illis Getam. Cæſar qvidem dictus Baſſianus, qvi Caracalla, devicto Albino, qvem Severus antè per literas Cæſarem fecerat (i), particeps Imperii factus eſt; cùm Severus Parthici nomen obtinuiſſet. Tum enim Baſſianus Auguſtus, cum patre à militibus appellatus eſt, qvi Getam minorem filium Cæſarem dixerunt. Hic qvidem mortuo Severo, Auguſti nomen accepit cum Antonino fratre. Nec enim Severus Getam uſqvam Auguſtum & conſortem fecit Imperii. Qvare cùm Tertullianus, qvi ſub Severo vixit, ſcribit (k): *Qvantum urbium reddidit præſentis Imperii triplex virtus, Deo tot Auguſtis in unum favente:* de Severo & duobus illius filiis Antonino & Geta locutum illum, vix mihi perſvadere poſſum: cùm Geta vivo Severo, Auguſtus nuſqvam ſit nuncupatus: & Cæſaris tantùm nomen ſortitus ſit, anno XII. Imperii Severi, ut ex Faſtis Conſularibus liqvet. Præterea nummi veteres nobis adſtipulantur. In iis enim, P. SEPT. GETA. AUG.

 BRI-

(h) *Spartian. in Sever.* (i) *Xiphilin. in Didio Juliano.* (k) *cap. 2. in lib. de pallio.*

BRITAN. TRIB. POT. II. Severus Eboraci Britanniæ municipio morbo extinctus eſt. Antoninus & Geta ex Faſtis Conſularibus imperarunt menſes X. dies XV. Qvare verba Tertulliani de his intelligi non poſſunt: *Et triplex Imperii virtus, Deo tot Auguſtis in unum favente*, ad Severum referri debet, qvi Albinum, Nigrum, & Julianum ſuperavit: qvod verè triplici virtuti Severi tribuitur, qvi tres Imperium ſibi aſſerentes, ſua virtute profligavit. Tot Auguſtis in unum fàvente Deo, qvod eſt, Dei benignitate tot devictis Auguſtis, in unum Severum omni poteſtate Imperii redacta. Nec tamen eorum, qvi aliter ſentiunt, ſententiam reprobo; ſed hanc meam, qvia fortè mea eſt, iis argumentis tueor, qvæ & Herodiani authoritate ſubnixa eſt. Ille enim (l) de Severo, *ἕνα δὲ ἄνδρα τρεῖς καθελόντα βασιλέας, ἤδη κρατοῦντας.*

Jure ſangvinis Principum filii Cæſares facti poſt Ælium Verum, id eſt Auguſtæ Majeſtatis heredes (m): qvod Senatui gratum non erat. *Qvare Metius Falconius Conſularis, evecto ad Imperium Tacito, illum rogavit petens, obſecrans, ne parvulos, ſuos ſi eum citiùs fata prævenirent, faceret Romani Imperii heredes. Imitaretur Nervas, Trajanos, Hadrianos. Ingens enim, ut dicebat,*

(l) *lib. 3.* (m) *Spartian. in Ælio Vero.*

cebat, eſt gloria morientis Principis, Remp. magis amare qvàm filios (n).

Principis judicio & voluntate, Cæſares ſine adoptione etiam facti. Sic Severus Albinum per literas Cæſarem fecit, qvem & Commodus Cæſarem optavit: Qvod qvidem Albinus prudenter recuſavit. *Qværat*, inqvit, *Commodus, qvi cum eo pereat, aut qvos cum cauſa poſſit occidere* (o). Conſtantius Gallum, qvem poſtea capite damnavit, Cæſarem creavit, poſteaqve fratrem ejus Julianum (p). Atqve his Cæſaribus decreta Imperatoris inſignia, Tribuniciaq; poteſtas, cum Proconſulari Imperio. De Trajano, qvi primus Cæſar renunciatus eſt, Plinius: *Simul filius*, inqvit, *ſimul Cæſar, mox Imperator & conſors Tribuniciæ poteſtatis* (q). Cæſarem deſtinatum in veteri lapide videmus, qvi qvaſi nondum creatus eſt, ſed ſpe ad Imperium vocatus.

IMP. SEVERUS. AUG. ET 191. 3
ANTONINUS. CAES. DESTINATUS
RESTITUERUNT.

Sed eodem ſenſu dicitur, deſtinatus Cæſar, qvo deſtinatus Augur, qvi creatus, delectus, & declaratus eſt: ſic *teſtamento tutores deſtinare* dixit Ulpianus, qvod eſt dare & deſignare (r).

(n) *Vopiſc. in Tacito* (o) *Capitolin. in Albino.* (p) *Ammian. Marcel. lib. 14. & 15.* (q) *in Panegyric.* (r) *l. 3. §. ſi parens. D. de adminiſtr. tut.*

Nec verò, qvamvis magna eſſet Cæſarum poteſtas, par omnino aut æqvalis fuit Auguſtæ; ut ex Juliani Cæſaris literis ad Conſtantium intelligitur. Cùm enim Julianus in Gallia ageret, *Præfectos Prætorio*, ait, *æqvitate & meritis notos tua nobis dabit clementia: reſiduos ordinarios Judices militiæq; moderatores, promovendos meo arbitrio concedi eſt conſentaneum, itidemq; ſtipatores.* Cui Conſtantius per Legatos præcepit, *ut ſe intra Cæſaris poteſtatem contineret* (s). Hæc enim Cæſarum poteſtas Auguſti arbitrio augebatur vel minuebatur.

CAP. XLIII.

De tribus Imperii Romani Principibus, qvi novam adminiſtrationis formam induxerunt: ac primùm de Auguſto Cæſare.

TRes omnino in univerſo Imperio novæ Reip authores fuiſſe compertum eſt. Primus Auguſtus, ſecundus Hadrianus, tertius Conſtantinus. Auguſtus nova Officia excogitavit, qvò plures adminiſtrandæ

Reip.

(s) *Ammian. Marcel. lib. 20.*

Reip. partem caperent (t). Ad hunc modum urbe urbaniſqve rebus adminiſtratis, Italiam duodetriginta Coloniarum numero deductarum, abs ſe freqventavit, operibusqve ac vectigalibus publicis inſtruxit: atqve etiam jure ac dignatione, urbi qvodammodo pro parte aliqva adæqvavit, excogitato genere ſuffragiorum, qvæ de Magiſtratibus Urbicis Decuriones Coloniæ in ſua qviſqve Colonia ferrent, & ſub diem Comitiorum obſignata Romam mitterent (u). Deinde Provincias ordinavit, eaſqve diviſit inter ſe, & S. P. Q. R. (x), & qvi ſuas Provincias regerent, legatos appellavit, & Proprætores. Nam cùm Prætoris & Conſulis nomina in Rep. floruiſſent, à ſe delectos Proprætores nuncupavit, & reliqvos Proconſules. Hæc nomina in Italia Cæſar reſervavit: qvi extra Italiam imperarunt, qvaſi eorum locum tenentes Rectores appellavit (y): *αὐτὰ μὲν γὰρ τὰ ὀνόματα, τό, τε τοῦ στρατηγοῦ καὶ τὸ τοῦ ὑπάτου ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐτήρησε, τοὺς δὲ ἔξω πάντας ὡς καὶ ἀντ' ἐκείνων ἄρχοντας προσηγόρευσε.*

Miror ego Svetonium & Dionem deſcriptionis Italiæ ab Auguſto factæ non meminiſſe, qvam in Regiones undecim partitus eſt, ut Plinius demonſtrat (z): Qvi tamen decem tan-

(t) *Sveton. in Auguſt. cap. 37.* (u) *idem eod. c. 46.* (x) *Idem eod. cap. 47.* (y) *Dio lib. 53.* (z) *lib. 3. cap. 5.*

tùm Regiones enumerare videtur, & Transpadanam Italiam in nona Italia collocare (a). In eo Codices qvidam Plinii variare videntur, & ex Capitum tranſpoſitione error natus eſt. Nam in qvibusdam Tranſpadana Italia nona Regio eſt, in qvibusdam undecima: Qvam cùm decima Regio Italiæ Adriatico mari appoſita ſeqveretur, pro undecima imperiti Librarii nonam poſuerunt; qvòd decimam ſeqvi viderent, qvæ antecedere debuerat. Hunc errorem Plinius ipſe detegit. *Ab altero latere Appennini,* inqvit, (b), *ad Padum amnem Italiæ ditiſſimum, omnia nobilibus oppidis nitent, Libarna, Dertona, Colonia*, &c. *Hæc Regio*, ait, *ex deſcriptione Auguſti nona eſt: patet ora Liguriæ inter amnes Varum & Macram, CCXI. M. paſſ. adnectitur ſeptima, in qva Hetruria eſt ab amne Macra.* Nona ergo regio Ligures complectitur, qvos in Coloniarum enumeratione Plinius prætermiſit, qvòd Liguriam priùs omnibus ſuis terminis concluſiſſet. Atqve ſic Auguſti temporibus omnia urbis Romæ inſtituta commutata fuerunt & depravata, tam in urbe, qvàm in Italia, & in Provinciis. De urbe & Provinciis nos alio loco commodiùs.

De Italia, qvid hæc in Regiones deſcriptio in ea mutaverit, qvam non temerè factam putabit qvisqvam, non ita perſpicuum eſt. Olim Ru-

(a) *d. lib. 3. cap. 17.* (b) *lib. 3. cap. 5.*

Rubico finis Italiæ fuit, qvi Galliæ adjacebat (c), atqve Italiam à Gallia Ciſalpina dirimebat. Poſt Auguſtum, qvi Ciſalpinam Italiæ adjecit, Italiæ finis Alpes fuere. Primùm qvidem populus Romanus qvidqvid à mari ſupero intra Rubiconem, ab infero intra Arnum concluſum eſt, propriè Italiam appellavit. Deinde peculiari jure anguſtiùs Italia accipitur, pro ea tantùm parte, qvæ trans Padum eſt, qvæqve Tranſpadana, cujus caput Mediolanum. Qvi primam Italiæ partem incolunt, Itali: reliqvi ad Rubiconem Italiæ habitatores, Italici Sigonio dicuntur (d): qvem non ſeqvor. Nam qvi Romæ tutores dabantur, rerum Italicarum adminiſtrationem habuerunt, qvæ per utramqve Italiam extenduntur (e). Non negaverim tamen poſt Italiam in Provincias diviſam, eas Italiæ partes, qvæ Vicario Italiæ parebant, propriè Italiæ nomen ſibi vendicaſſe; cùm aliæ, qvæ Vicario urbis ſubjectæ ſunt, urbanæ cenſerentur: atqve Italicos contractus dictos, qvi in Tranſpadana Italia fierent (f). Sed Sigonius antiqvum jus Italiæ tractat, qvod cùm ad Auguſti tempora trahi non poſſit, qvi Tranſpadanam Italiam adjecit; Ciſalpinos, qvi Galliæ Pro-

(c) *Cicer. Philipp. 2.* (d) *lib. 1. de antiq. jur. Ital. cap. 21.* (e) *l. qværo. D. de ſolutionib. l. ex facto. §. rerum. D. de heredib. inſtit.* (f) *l. 1. C. de annal. exception.*

Provinciæ partem faciebant, Italicos dicere, dormitantis eſt.

Gallia citerior, qvæ Ciſalpina, Togata, Tranſpadana vocatur, Rubicone flumine terminatur. Hanc, cùm Gallias Julius Cæſar elegiſſet, lege Vatinia accepit in qvinqvennium(g), qvæ Italiæ nomen tunc ſortita eſt, qvam & Italicam, & ab Italis dividere nemo cogitavit. Cùm autem Italiæ citeriorem Galliam adjeciſſet Auguſtus, illam in undecima Regione locavit, & ſui omnino arbitrii fecit, ut reliqvam Italiam: nulla tamen in Galliam hanc Senatus populiqve Romani poteſtas fuit, qvæ jura vetera illibata retinuit.

Qvamdiu enim citerior Gallia Conſulibus paruit, Conventus ab iis haberi ſoliti, & Concilium indictum, qvo judicia redderentur, Cæſar Julius tranſiit in citeriorem Galliam, conventibusqve peractis, Ravennæ ſubſtitit, cùm civile bellum meditaretur (h). Conventus eſt, cùm judicii cauſa populus congregatur, ad qvos agendos, in citeriorem Galliam, duobus antea bellis confectis, Cæſar profectus eſt. De hujusmodi Conventus ordine, & modo Livius (i): *Prætor Romanus*, ait, *Conventus agit, cùm Imperio evocati conveniunt: excelſo in ſuggeſtu ſuperba jura reddentem, ſtipatum lictoribus*

(g) *Sveton. in Julio cap. 22. Cicero in Vatinium.*
(h) *Sveton. in Jul. cap. 30.* (i) *lib. 41.*

ribus vident, Virgæ tergo, ſecures cervicibus im-minent: & qvotannis alium atqve alium Domi-num ſortiuntur. Hunc morem tollere in cite-riore Gallia, ne tam facilis Cæſari ad urbem acceſſus eſſet, propoſitum eſt: qvod pruden-tiores non probarunt, ut ex M. Tullio colligi-tur. Ille enim (k): *Erat rumor de Tranſpadanis, eos juſſos IIII. viros creare. Qvod ſi ita eſt, ma-gnos motus timeo. Sed aliqvid ex Pompejo ſciam.*

Diximus Auguſtum in Italia Conſulum & Prætorum nomen reſervaſſe, ex Dione, qvos tamen in his undecim Regionibus plenè occu-patos non puto. Nam Coloniæ & municipia Decuriones; Præfecturæ, Præfectos ſuos habue-runt, ſine Imperio, qvod Auguſtus aut Præfe-cto urbi, aut Senatoribus, aut Prætoribus, cum appellationibus demandavit. Hanc ad rem fa-cit, qvòd Dio Auguſtum decem Prætores con-ſtituiſſe ſcribit (l), id eſt, Prætorum auxiſſe numerum, qvibus Italiæ cura, cùm opus eſ-ſet, committi poſſet. Sedecim tamen Prætores Auguſtum creaſſe Pomponius author eſt (m), qvi in civitate jus dicerent. Qvare apud Dio-nem pro ςρατηγὺς δέκα, legendum omnino, δεκαέξ. Cùm antea duodecim tantùm Præto-res eſſent. Qvatuor ergo adjecit Auguſtus, qvi poſtea Provincias ſortirentur, Siciliam, Sardi-niam,

(k) *lib. 5. ad Attic. epiſt. 2.* (l) *Dio lib. 53.* (m) *l. 2. §. capta. D. de orig. jur.*

niam, Hiſpaniam, Narbonenſem Galliam. Nam tot Prætores fiebant, qvot Provinciæ in ditionem venerant.

Multa verò præterea & foris & in urbe Auguſtus innovavit. Author enim fuit, ut Præfectus urbi Senatui præeſſet: ut cura Ærarii à Qvæſtoribus urbanis ad Prætores Prætoriosvé tranſiret: Centumviralem haſtam, qvam Qvæſtura functi conſveverant cogere, decemviri cogerent (n). Curam operum publicorum, viarum & aqvarum, Alvei Tiberis, frumenti populo dividendi, Triumviratum legendi Senatus, & alterum recognoſcendi turmas Eqvitum excogitavit (o). Ærarium militare & legem viceſimæ adinvenit. Atqve ne qvid intactum relinqveret, cùm publicè reſpondendi jus non à Principe daretur; ſed qvi fiduciam ſtudiorum ſuorum habebant, Conſulentibus reſponderent: primus Auguſtus voluit, ut ex authoritate ejus de jure reſponderetur, & ex illo tempore peti hoc pro beneficio cœpit (p).

Sic Auguſtus, dum exuto Lepido & interfecto Antonio, poſito Triumviri nomine, Conſulem ſe tulit, ubi Tribuniciam poteſtatem adeptus eſt, militem donis, populum annona, cunctos otii dulcedine pellexit. Deinde infringere paulatim munia Senatus, Magiſtratuum, legum

(n) *Sveton. in Auguſt. c. 36.* (o) *idem eod. cap. 37.*
(p) *d. l. 2. §. primus. D. de orig. jur.*

legum in ſe trahere nullo adverſante, lege Regia omnem ſibi poteſtatem vendicavit: nudaq; Magiſtratuum vocabula, qvi ab hujus nutu penderent, fucata libertatis ſpecie reliqvit (q). Qvod tamen bono publico introductum qvidam crediderunt, ſuſpecto Senatus populiqve Imperio, ob certamina potentium, & avaritiam Magiſtratuum, invalido legum auxilio, qvæ vi, ambitu, poſtremò pecunia turbabantur.

De jure Qviritium nos pauca delibavimus (r), qvod ab Auguſto excogitatum Onuphrius vir acerrimi judicii exiſtimat (s): *Qvò antiqvos,* inqvit, *Cives Romanos & Nobiles, à novis civibus, libertinis & peregrinis diſcerneret, qvi civitate donati jus qvidem civitatis Romanæ habebant, ſed non jus Qviritium, qvod erat excellentius. Nam poſt legem Juliam,* ait, *qva Italiæ omni civitas data eſt; his vocibus, Jura Qviritium & civitas Romana ab aliqvo Imperatorum diſtincta ſunt.* Si nos aliqvando labimur in rebus obſcuris & arduis, venia nobis deneganda non eſt; qvam viciſſim viris doctiſſimis aliqvando impartiri debemus: ſolent enim plerumqve illi in varios errores incidere, qvi in re abſtruſa, & minùs trita veniam merentur.

Qvirites à Curibus Romanos appellatos nemo

(q) *Tacit. 1. Annal.* (r) *ſup. cap. 38.* (s) *lib. de Imperio, de jur. Coloniar. in fin.*

mo neſcit, ut Sabinis aliqvid daretur: atqve inde jus Qviritium Civitate Romana inferius. Nam qvod in peregrinis jus civitatis vocatur, in libertinis jus Qviritium (t): ut libertini Latini certis rebus privilegia Civium Romanorum libertorum conſeqvi poſſunt (u), qvi minorem libertatem, non juſtam ex lege Junia Norbana nanciſcebantur: atqve jus illud Qviritium Latinis præcipuè dabatur. Qvod ex Ulpiano addiſcimus (x). Ille enim: *Cives Romani*, ait, *fiunt, vindicta, Cenſu, aut teſtamento. At Latini jus Qviritium conſeqvuntur, beneficio Principis, Liberis, Iteratione, Militia, Nave, Ædificio, Piſtrino.*

Qvòd ſi beneficio Principis Latini invito, vel ignorante Patrono ad Civitatem Romanam venire feſtinarent, fiebant qvidem vivi Cives Romani, ſed moriebantur ut Latini, ex Senatus-Conſulto Largiano & Edicto Trajani (y).

Plinius Junior, cùm Civitatem Romanam Harpocrati medico à Trajano peteret, rogat eum, ut det jus Qviritium libertis Antoninæ Maximillæ, qvod petente Patrono petiit (z). Ex qvo clarum eſt civitatem peregrinis ingenuis, jus Qviritium libertis tributum. Liberti ergo Civi-

(t) *Alciat. 1. parerg. cap. 16.* (u) *Cajus 1. Inſtitut.* (x) *Ulpian. in fragment. tit. 1. & 3.* (y) §. *fin. in tit. de ſucceſſion. libert. & l. 1. C. de Latin. libert. tollend.* (z) *Plin. lib. 10. epiſt. 6. & 7.*

Civitatem Romanam conſeqvuntur, non jure Romano, ſed lege Qviritium. Atqve hæc multum faciunt ad Interpretationem Pomponii & Ulpiani, qvorum mentem aſſeqvi huc usqve paucis non facile fuit. Ait Ulpianus (a): *Per ſpecialem in rem actionem, qvæ vendicatio eſt, liberæ perſonæ, qvæ ſunt juris noſtri, non petuntur. Petuntur autem præjudiciis, aut interdictis, aut cognitione Prætoria: & ita Pomponius ſcribit: niſi fortè adjecta cauſa qvis vendicet. Si qvis ita petit filium ſuum vel in poteſtate, ex jure Romano: videtur mihi & Pomponius conſentire, rectè eum egiſſe. Ait enim adjecta cauſa, ex lege Qviritium vendicare poſſe.* Hîc jus Romanum opponitur legi Qviritium. Nam Romanum jus, qvod eſt proprium Civium Romanorum, inter cetera in patria poteſtate conſiſtit, qvæ jure introducta non eſt, ſed diuturno more. At jus Qviritium jure civili receptum eſt. Poteſt ergo Pater, qvi filium in poteſtate habet, eum petere præjudiciis, vel actione ad exhibendum, nulla adjecta cauſa: cùm jure Romano, patria poteſtate nitatur. Sed ſi cauſam adjecerit, ex lege Qviritium vendicare poteſt; ut putâ ſi filius in aliena poteſtate ſit, fortè ſervus aut libertinus: Tunc enim in libertatem illum vendicare poteſt. Prætoria cognitione de liberali cauſâ præjudiciali (b).

T Nam

(a) *l. 1. §. per hanc 1. D. de re vendic.* (b) *l. 1. D. de liberal. cauſ.*

Nam qvi ſervus eſt, inter res mancipi computatur: mancipationeqve venundatus, qvæ certis verbis fiebat, libripende & qvinqve teſtibus adhibitis. Atqve hæc qvidem mancipatio locum habet inter Cives Romanos & Latinos, Colonarios, Latinosqve Junianos, eosqve peregrinos, qvibus commercium datum eſt (c). Cùm ergo filius, qvi in ſervitute eſt, qvaſi ſervus eſt, & jure Qviritium à patre vendicatur, cauſa adjici debet & probari; Natales enim aut honores ad probationem non ſufficiunt (d) Qvare cùm filius jure Qviritium, per mancipationem in ſervitute ſit, eadem Qviritium lege in libertatem aſſeritur.

Hæc lucem aliqvam afferre poſſunt M. Tullio, qvi jus Qviritium in ſervis præcipuè aut libertis in uſu fuiſſe oſtendit. *Qværo abs te*, inqvit (e), *ſi populus juſſerit te meum eſſe, aut item te meum ſervum eſſe, id juſſum, ratum atq; firmum ſit: perſpicis id nihil eſſe, ut in ceteris qvæ rogarit: qvia non qvidqvid populus juſſit, id ratum eſt. Deinde: nullam rationem adfert, ſi libertas adimi nullo modo poſſit, civitas poſſit. Nam & eodem modo, de utraqve re traditum nobis eſt: & ſi ſemel Civitas adimi poteſt, retineri libertas non poteſt. Qvî enim poteſt jure Qviritium liber is eſſe, qvi in numero Qviritium non eſt?*

Malè

(c) *Vlpian. in fragm. tit. 19.* (d) *l. 10. C. de probationib.* (e) *oratione pro A. Cæcina.*

Malè putaremus media capitis diminutione, qva ſola civitas amittitur, libertatem qvoqve amitti. Nam illa qvidem amittimus civitatem, libertatem autem retinemus (f). Atqve hoc nullam dubitationem habet in Cive Romano ingenuo. Sed in ſervo aut libertino, qvi jus Qviritium conſecutus eſt, ſi is qvidem civitatem amiſerit, perdit & libertatem. Qvare cùm M. Tullius de ſervo ageret, civitate adempta, libertatem illum retinere non poſſe meritò dixit, qvia qvi jure Qviritium liber factus eſt, cùm in Qviritium numero remanere debeat, ut liber ſit, à libertate jus illud Qviritium ſeparari non poteſt.

Hoc qvidem jus Qviritium antiqviſſimum eſt, nec ab Auguſto introductum, ut ex hoc uno M. Tullii loco perſpicuum eſt. Jus autem Qviritium duplex invenio, aliud plenum, nudum aliud, qvod Juſtinianus ſuſtulit (g). Domini enim ſervos habuerunt ex jure Qviritium iis modis, qvi eo jure introducti ſunt, mancipatione, traditione, uſucapione, in jure ceſſione, adjudicatione, lege, qvæ ab Ulpiano explicantur (h). Qvi ſervos habuerunt in bonis, jure Qviritium, illud nudum & inane dicebatur. Nam ſervi, qvi erant in bonis, jure Qviritium, manumiſſi teſtamento Latini fie-

 bant,

(f) *l. fin. D. de capit. minut.* (g) *l unic. C. de nudo jur. Qvirit. toll.* (h) *in fragm. tit. 19.*

bant, non Cives Romani. Qvare introducti ſunt modi, qvibus plenum jus illud Qviritium Latinis competere poſſet & juſta libertas acqviri (i).

CAP. XLIV.
De Hadriano Imperatore.

HAdrianus omnium nationum & Provinciarum novam qvidem diviſionem fecit, longè diverſa ratione ab ea, qvam Auguſtus conſtituerat. Primùm enim ab Hadriano Italia in qvatuor adminiſtrationes diviſa eſt, qvibus præerant Conſulares qvatuor (k). Atqve inter hos, unus electus eſt Antoninus Pius, ad eam partem Italiæ regendam, in qva plurimum poſſidebat (l). Horum Conſularium appellatio, alia eſt ab ea, qvæ in diviſione Auguſti iis remanſerat, qvi provincias populi Romani adminiſtrabant. Illorum enim amplior poteſtas, paulatim imminuta ab Hadriano, tandem ſublata eſt, Conſularium nomine in Italia retento atqve coarctato. Nam hi Conſulares, ut Legati Cæſaris, vel Præſides Italiam rexerunt, non Conſulari Imperio, ſed ut Judices ſolùm per Italiam conſtituti. Sola etenim illis judicandi poteſtas conceſſa eſt, nec eos

(i) *idem tit. 3.* (k) *Spartian. in Hadrian.* (l) *Capitolin. in Antonino Pio.*

eos jus gladii ab Hadriano habuiſſe crediderim, à qvo Judices ſunt conſtituti, atqve ita qvidem ut inter Clariſſimos & ordinarios haberentur, & de civilibus tantùm cauſis cognoſcerent. Nam omnia omnino crimina Præfectura urbis ſibi vendicavit, non tantùm qvæ intra urbem admitterentur, ſed qvæ extra urbem intra Italiam, qvod centeſimo miliario Severi epiſtola terminavit (m). De Præfecti urbi poteſtate nos ſuo loco; nunc ſatis ſit, Conſulares per Italiam Judices agnoſcere, qvos de capite judicaſſe ſub Hadriano Principe, nullo exemplo probari poteſt: imò ne qvidem de ſtatu perſonarum illorum cognitio fuit, ut nec Præſidum olim, qvi antiqviorem & parem cum Conſularibus poteſtatem habuerunt (n), qvod tamen poſtea ſpeciali jure illis conceſſum eſt. Sed Hadriani principatu, cauſæ capitis, aut ſtatus, apud maximos Judices in urbe, aut in Provinciis agitabantur (o). Maximos Judices intelligo Spectabiles, aut Illuſtres, qvales in Provinciis Proconſules & ceteri, qvi in numero Spectabilium recenſentur; in urbe Præfectus urbi aut Conſules aut Prætores, qvi in vehementioribus cauſis ſuam authoritatem interponebant (p). In pecuniariis paſſim unicuiqve; ſi ita

T 3

(m) *l. 1. D. de offic. Præfect. urb.* (n) *l. 1. C. de ordin. judicior.* (o) *l. fin. C. ubi cauſ. ſtat.* (p) *l. in pecuniariis. C. de procuratorib.*

ſi ita maluerit, per Procuratorem reſpondendi facultas tribuitur, niſi fortè qvasdam juſtiores ob cauſas, & vehementiores, maximi judicis vocabit authoritas. Qvod autem maximis Judicibus licuit, ordinariis non licuit: ordinarii enim à jure communi recedere non poterant. At maximi Judices pleraqve ex ſua authoritate conſtituebant: ut in integrum reſtitutionibus, ſi qvæ illis juſta cauſa eſſe videretur (q). Atqve hoc præcipuè in vehementioribus cauſis, hoc eſt gravioribus, *és cauſes d' importance*, qvæ non ex jure civili ſemper, cui ordinarii Judices addicti erant, ſed honorario ſive Prætorio dijudicabantur. Hoc jus Prætores ſeu maximi Judices introduxerunt adjuvandi, vel ſupplendi, vel corrigedi juris civilis gratia (r). At ordinarii, ut Conſulares, ſunt Judices, qvi nihil addere aut detrahere juri civili poſſunt, qvod qvidem poſtea aliqva ex parte immutatum. Nam ex omnibus cauſis, de qvibus vel Præfectus urbi, vel Præfectus Prætorio, itemq; Conſules & Prætores, ceteriqve Romæ cognoſcunt, Correctorum & Præſidum Provinciarum notio fuit (s). Correctores à Severo Auguſto Præſidibus adæqvatos ex Papiniano & Hermogeniano obſervamus (t), qvi nullam Con-

(q) *l. 1. §. fin. D. ex qvib. cauſ. major.* (r) *l. 7. §. fin. D. de juſtit. & jur.* (s) *l. ex omnibus D. de offic. Præſid.* (t) *l. legatos. D. eod.*

Conſularium faciunt mentionem, qvia M. Antoninus, Conſularibus ab Hadriano inſtitutis, Juridicos ſubſtituit, fuitqve Italia à Juridicis adminiſtrata, usqve ad tempora Macrini, ut Dionis fragmenta teſtantur. Capitolinus diſerte (u). *Datis Juridicis, Italiæ conſuluit, ad id exemplum, qvo Hadrianus Conſulares viros reddere jura præceperat.* Rectè qvidem dictum, reddere jura. Nam Juridici Italiæ, vix eſt, ut de crimine unqvam cognoverint, & nusqvam de capite, ut nec Conſulares, niſi poſtqvam à Conſtantino reſtituti ſunt.

Hoc Edicto M. Antonini confirmatur. Nam cùm ſtatuiſſet Chriſtianos acerrimè perſeqvi, dum alios aliò, tum verò *Peruſiam Lucium Conſulem cum hoc mandato miſit, ut qvoscunqve intelligerent fidem Chriſti profiteri; hos cogeret Gentilium Deos colere. Lucius illuc profectus, Cæſaris Edictum cum Cariſio, qvi erat illius civitatis Præſes, ſtatim communicat,* &c. (x). Civitatis Præſidem vocat Juridicum, impropriè, nec enim Præſes civitatis ullus dicitur, ſed Provinciæ. Et Peruſia in Etruria ſeptima Italiæ regione eſt, in qva Juridicus M. Antonini temporibus fuit, & poſtea Corrector. Ex qvo apparet, ſi de capite in Italia judicandum eſſet, non Juridicos, Conſulares, aut Magiſtratus municipales,

(u) *in M. Antonin.* (x) *Surius tom. 1. in vita Conſtantii 29. Januar.*

pales, ſed Conſules aut Prætores, aut alios à Principe delegatos judicia publica exercuiſſe. Nos aliqvando plura de Conſularibus; ſufficit nunc illos ab Hadriano inſtitutos ſcire, & à M. Antonino ad Conſtantinum uſqve eos deſiiſſe. Nam à M. Antonino ad Conſtantinum, Juridici aut Correctores Italiam adminiſtrarunt (y).

Hadrianus ab Epiſtolis & à libellis primus Eqvites Romanos habuit (z). Officia publica, Palatina, nec non militiæ, in eam formam ſtatuit, qvæ paucis per Conſtantinum mutatis, diu perſeveravit (a). Omnium etiam Auguſtorum primus eſt, qvorum Conſtitutiones in Juſtiniani Codicem translatæ ſuperſunt. Cujusqve Reſcripta plurima in Digeſtorum libris continentur, qvæ à Salvio Juliano, qvi perpetuum Edictum compoſuit, Julio Celſo, & Neratio Priſco, qvos in conſilio habuit, in Pandectis præcipua relata ſunt. Horum pleraqve æqvitate nituntur, qvam Julianus maximè ſecutus eſt; alia etiam pleraqve à jure deflectunt: ex qvibus pauca hæc affero, qvæ & eruditionem habent & æqvitatem. Docet enim ille teſtes à teſtimoniis differre, cùm ſe teſtibus non teſtimoniis crediturum reſcripſit: teſtimoniis enim apud ſe locum nón eſſe. *Nam ipſos*, ait, *interroga-*

(y) *Spartian. in Hadrian.* (z) *Spartian. eod.*
(a) *Aurel. Vict. in Hadriano.*

rogare ſoleo (b). Hinc conſtat teſtimonia, eſſe teſtium abſentium dicta, ſeu teſtationes, ſcriptis comprehenſas. Idem Imperator in hanc ſententiam æqviſſimè reſcripſit (c): *Favorabilem apud me cauſam liberorum Albini numerus facit, cùm ampliari Imperium hominum adjectione potiùs, qvàm pecuniarum copia malim: ideoq; illis paterna ſua concedi volo.* Non ille ex ſucceſſione portiones liberis conceſſit, ſed ad univerſitatem vocavit, remiſſo juris rigore. Prudens aliud hujus Principis Reſcriptum præterire non poſſum: Cùm in venatione filium ſuum qvidam necaviſſet, qvòd Novercam ſuam adulterabat, in inſulam eum deportavit: *Qvia latronis magis, qvàm patris jure eum interfeciſſet. Nam patria poteſtas*, ait, *in pietate debet, non in atrocitate conſiſtere* (d). Aliud etiam Reſcriptum adfero in ſtudioſorum gratiam, in qvo explicando viri doctiſſimi deſudarunt. Hadrianus Aqvilio Braduæ reſcripſit (e). *Pannicularia cauſa qvemadmodum intelligi debeat, ex ipſo nomine apparet. Non enim bona damnatorum Pannicularia ſignificari, qvis probè dixerit: Nec ſi Zonam circa ſe habuerit, protinus aliqvis ſibi vendicare debebit. Sed veſtem, qva is fuerit indutus,* aut

T 5

(b) *l. 1. §. idem Divus. D. de teſtib.* (c) *l. 1. §. ſi plures D. de portionib. qvæ liber. damnat.* (d) *l. Divus. D. ad legem Pompejam de parricid.* (e) *l. 6. D. de bon. damnator.*

aut nummulos inventralem, qvos victus ſui cauſa, in promptu habuerit, aut leves anulos, id eſt, qvæ rem non excedunt aureorum qvinqve. Alioqvin ſi qvis damnatus digito habuerit aut Sardonycha, aut aliam gemmam magni pretii: vel ſi qvod Chyrographum magnæ pecuniæ in ſinu habuerit: nullo jure illud in Pannicularia ratione retinebitur. Pannicularia ſunt ea, qvæ in cuſtodiam receptus ſecum attulit, ſpolia qvibus indutus eſt, cùm qvis ad ſupplicium ducitur, ut ipſa appellatio oſtendit. Ita neqve Speculatores ultrò ſibi vendicent, neqve optiones ea deſiderent, qvibus ſpoliatur, qvo momento qvis punitus eſt. Hanc rationem non compendio ſuo debent Præſides vertere: ſed nec pati Optiones, ſive Commentarienſes ea pecunia abuti, ſed debent ad ea ſervari, qvæ jure Præſidum ſolent erogari, ut putà Chartiaticum qvibusdam officialibus, inde ſubſcribere.

Hæc eſt Florentinorum lectio, qvam in vulgatis depravatam Budæus ſe emendare non poſſe faſſus eſt (f). Vulgati enim habent, nummos inveterales, qvos nemo probavit, & Carciaticum, pro qvo nihil comminiſci poteſt. Qvare meliùs putavit vir doctus mendum notare, qvàm ariolando commentitium aliqvid ſufficere. Sed ex Florentinis error emendari poteſt. Nam qvæ ſit Pannicularia, ſatis ab Hadriano explicatum. Illa qvidem à pannis, qvi pro veſtibus

(f) *in annotat. poſteriorib. ad Pandect.*

ſtibus accipiuntur, ab ipſo Terentio; qvi *pannis & annis obſitum*, pro ſqvallido & viliore veſte induto dixit (g). Sic Nævius poëta (h), *Qvi habet uxorem ſine dote, pannum poſitum in purpura eſt.* Pannum neutro genere ab illo poſitum, cùm ſit maſculini. Hoc panniculariæ verbum vix apud Auctorem alium reperies. Qvi autem ſint nummuli in ventrale, qvos victus ſui cauſa in promtu qvis habet, qvi malè, inveterales, in vulgatis, in Florentinis, in ventralem; ex Plinio intelligimus (i). *Patris mei memoria*, inqvit, *cæpere amphimala noſtra, ſicut villoſa, atqve etiam ventralia.* Ex qvo Zonæ, circa ventrem & lumbos, à veteribus pecuniis refertæ cingebantur, in ventrale poſitæ dicebantur. Qvod & ex oratione C. Gracchi confirmatur, qvam ad populum habuit, cùm ex Sardinia rediiſſet. *Itaqve, Qvirites*, ait (k), *cùm Romam profectus ſum, Zonas, qvas plurimas argenti extuli, eas ex Provincia inanes retuli.*

Chartiaticum autem, qvod malè in vulgatis Carciaticum, peſſimè carceraticum qvidam emendarunt, χαρτιατικὸν vocat Zonaras, qvod qvaſi pro chartis officialibus datur (l): ut pulveraticum, qvod qvaſi pro labore & pulvere Agrimenſoribus (m). Speculatores verò hoc Re-

(g) *in Eunucho.* (h) *apud Nonium.* (i) *lib. 8. c. 48.* (k) *Agell. lib. 15. c. 12.* (l) *in Nicephoro.* (m) *Cujac. 4. obſervat. cap. 18.*

Reſcripto, ut Optiones & Commentarienſes continentur, qvòd Speculatores ſeu Spiculatores in capitis Reos lege agebant. Sic in actis paſſionis D. Cypriani: *Exuit ſe lacernam Birrum, & ſtans in linea expectabat Spiculatorem.* Teſſellarii & Optiones Spiculatorum plerumqve munere fungebantur. Qvi carceri præerant Commentarienſes carceris rationem conficiebant (n).

Ceterùm Hadrianus gloriæ cupidiſſimus libros ſoluta oratione, & verſibus ſcriptos reliqvit multos; qvi arte aliqva excellerent, oppreſſit; multos ſuſtulit, qvòd cuperet omnibus antecellere (o). Lectæ ſunt hujus declamationes dicendi moderatione temperatæ nec injucundæ (p). *Ἀναγνώσθη Ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως μελέται διάφοροι εἰς τοὺς λόγους ἀνηγμέναι καὶ οὐκ ἀηδεῖς.* Homo eruditus, qvi & ipſa oratione & carmine ſcribendo valeret. Qvod Principi indecorum non fuit.

CAP. XLV.

De Conſtantino Imperatore.

Vereor, ne in varias qvorundam reprehenſiones incurram, qvi læſæ pietatis eos omnes arguunt, ſi qvid liberiùs, & ad

(n) *Cicer. lib. 7. in Verrem.* (o) *Xiphil. in Hadrian.* (p) *Photius in Bibliothec.*

& ad hiſtoriæ fidem pro veritate protulerint. Sed contra hujusmodi hominum ingenia, contraqve vanas illorum inſidias, facilè ipſam ſe veritas defendet. Conſtantini Magni pietatem ut maximè laudo; ſic illius in Republica adminiſtrationem minùs probare poſſum; qvod Imperii Romani magnitudinem mutationibus variis ac prodigentia perturbarit. Hic enim primus omnium fauces familiarium aperuit, qvos medullis Provinciarum Conſtantius filius poſtea ſaginavit (q). Scripſit Aurelius Victor (r), publica Officia Palatina & militaria Hadrianum primum ad eam formam revocaſſe, qvam paucis Conſtantinus immutavit. Novam tamen hic Imperii faciem conſtituit, & Magiſtratuum præcipuè Officia jam olim conſtituta, variè confudit. Nam cùm duo eſſent Præfecti Prætorio, qvi aliqvando in rerum perturbatione tres fuerunt, qvi omnes hoc Officium communiter gerebant: Conſtantinus hunc Magiſtratum, qvi ſecundus poſt Imperatorem exiſtimabatur, in qvatuor Imperia diſcerpſit. Et cùm illorum poteſtatem minuere tantaſſet, multùm illam ampliavit, cùm verè illis partes Imperii tribuerit, qvorum conatibus nec Magiſtri militum, qvos ille inſtituit, obſtare potuerunt. Hæc latiùs exeqvitur Zoſimus, qvem immeritò multi ſcriptores exagitant, qvòd il-lum

(q) *Ammian. Marcel. lib. 16.* (r) *in Conſtantin.*

lum hæc odio Religionis confinxiſſe produnt, cùm tamen veriſſima videantur. Hanc enim Conſtantini Reip. veteris perturbationem, Euſebius ipſe dum Principem laudare conatur, clarè demonſtrat. *Conſtantinus*, ait (s), *familiares ſuos*, τῶν αὐτῷ γνωριζομένων, qvos proximos A. Marcellinus vocat, *variis honoribus decoravit, qvos ille alto & excelſo animo in omnes conferebat. Neqve ſanè cuiqvam ab Imperatore qvid poſtulanti denegatum eſt, nec cujusqvam ſpes, aliqvod ab eo beneficium expectantis, fruſtrata eſt. Nam alios pecuniis, alios poſſeſſionibus locupletavit. Multos præterea authoritate, multos Senatoriis Officiis, multos etiam Conſulari dignitate ornavit. Duces plures ab eo conſtituti ſunt. Jam Comitum alios in primo ordine collocavit, alios in ſecundo, alios item in tertio: atqve hac ipſa ratione alii propè infiniti*, μυρίοι ἄλλοι, *Clariſſimos honores adepti ſunt. Nam ut plurimos honoribus afficeret, diverſos dignitatum gradum excogitavit.*

Hoc qvidem Medicorum imperitorum more, qvi bene valentes novis & multiplicibus remediis enecant. Sic enim Principes rerum ignari, legum multitudine & Officiorum, bene conſtitutam Remp. opprimunt, atqve in varias partes ſecant. Hoc egit qvidem Conſtantinus, cùm novas Diœceſium & Provincia-

(s) *lib. 4. de vit. Conſtantin. cap. 1.*

ciarum diſtinctiones fecit: novam urbem Conſtantinopolim Romæ æmulam condidit, qvæ Orientis Imperii caput eſſet, Romano veteri occidente, cui Occidentis Imperii nomen, fato qvodam malè volente indidit: uni enim corpori duo capita effinxit, duosqve Imperatores procuravit, qvorum alter in Oriente, alter in Occidente rerum potiretur. Senatum & ipſe divisit, & Conſules unum Romæ, alterum Conſtantinopoli voluit deſignari, eamq; viam omnino ſecutus eſt, qvæ ad evertendum Imperium proclivior patere videretur.

Omnia tamen à Conſtantino rectè atqve ordine facta, pleriqve omnes contendunt, qvi Zoſimum inſectantur, illiusqve pietatem obtendunt, qvam à civili adminiſtratione ſecernere debemus. In refellendis eorum rationibus non immorabor, cùm res ipſa per ſe loqvatur ſatis. Ex iis tamen Franciſcum Balduinum ex recentioribus unum non prætereo, qvi de Conſtantini legibus libros pererudité conſcripſit, atqve ita in Conſtantini acta juraſſe videtur, ut omnia probet, qvæ à paucis probari poſſint. Diviſionem enim Imperii ita vir ille non indiligens excuſare nititur. *Imperii*, inqvit (t), *ſui ſedem, relicta Roma, Byzantium tranſtulit. Multæ graves hujus commigrationis cauſæ commemorari poſſunt. Roma*, ait, *qvæ trecentis jam*

(t) *lib. 2. de legib. Conſtantin.*

jam annis Chriſtianorum ſangvine madens Eccleſiam peſſundederat, indigna erat, qvæ hunc pietatis aſſertorem & Eccleſiæ defenſorem atqve Patronum teneret. Hanc ego rationem neqveo mirari ſatis. Etenim nonne Conſtantinus à S. Silveſtro Pontifice Maximo, Romæ ad fidem converſus eſt, atqve animæ & corporis morbis divino baptiſmate ſanatus? Meliùs hæc accidiſſe divina providentia cum B. Eucherio dixerim, cujus Epiſtolam de contemptu mundi, Gallicus Interpres amicus meus I. Canayjus ſocietatis JESU Presbyter, ita feliciter & eleganter tranſtulit, ut opus illud exiguum Orientali Imperio anteponam. Rectè Sanctus ille Vir: Hoc factum divino nutu eſt, ut Romà, qvæ orbis caput erat, eccleſiæ tandem caput eſſet, & à Chriſti Vicario regeretur. *Ut faciliùs tanqvam medicamentum per corpus unum, ita per unam gentem fides infuſa penetraret.*

Non ſeqvor Zoſimum in iis, qvæ ad religionem pertinent, cujus non ignarus tantùm, ſed & hoſtis infeſtus & imbellis fuit: ſed qvæ de civili adminiſtratione & Magiſtratuum mutatione qveritur, non rejicio; cùm multorum Authorum conſenſu comprobentur. Qvod ad Conſtantini leges attinet, (u) eas Balduinus ita collegit, & interpretatus eſt, ut in iis operam ponere non ſit neceſſe. Unum autem illud adver-

(u) *Euſeb. lib. 4. de vit. Conſtantin. c. 1.*

vertendum moneo: Conſtantini non eſſe omnia, qvæ in Notitia Imperii continentur. Multa enim ab illo ad Theodoſium Juniorem ſunt ab aliis Imperatoribus adjecta, qvæ tamen facilè dignoſci non poſſint, qvòd illorum ætas luce ſcriptorum careat. Sed inter præcipuas Conſtantini mutationes aut adinventiones, tres Comitum ordines pono, qva ratione infinitos prope honore afficeret. Hac enim cauſa diverſos dignitatum hos gradus excogitavit. *εἰς γὰρ τὸ πλείονας τιμᾷν, διαφόρους ἐπινόει βασιλεὺς ἀξίας* (u).

Et qvoniam Comites Conſiſtoriani freqventer occurrunt inter Domus Auguſtæ Officia, de illorum gradibus breviter pauca hæc præmittenda duxi: ut qvi primi ordinis Comites dicuntur, alii ſint intra Palatium, & Conſiſtorium, alii in Palatio & Conſiſtorio, qvi Conſiliis Principis adſidebant, qvibusqve hæc beneficia tributa ſunt, ut intereſſe poſſint Imperatoris epulis, illius purpuram adorare: qvod pro ſummo beneficio habebatur.

Ordinis ſecundi Comites his privilegiis fruuntur, ut illis remiſſa ſit Senatoria collatio, & nulla municipali, nulla Curialium conventione vexentur, ſintqve ab omni functione, omnibusqve muneribus publicis immunes. Nam nec eorum domus ubicunqve poſitæ, militem

(u) *Euſeb. lib. 4. de vit. Conſtantin. c. 1.*

ſeu Judicem ſuſcipiunt hoſpitio. Qvæ omnia conjugibus eorum & filiis ſervantur; habentqve illa cum primi ordinis Comitibus communia (x). Sed his pro delata ſecundi ordinis Comitiva veſtem præbebat, in poſterum Comes ſacrarum diſpoſitionum (y). Hi qvidem Comites minores appellantur, qvales fuerunt Rectores urbium, ut ex Prudentio Viro Conſulari, in præfatione libri καθημερινῶν, Vir Clariſſimus Bignonius noſter in Senatu Pariſienſi fiſci Patronus, aliqvando monebat. Sic enim Prudentius.

Bis legum moderamine
Frænos nobilium reximus urbium,
Jus civile bonis reddidimus, terruimus Reos.
Tandem militiæ gradu
Aſſumptum propiùs ſtare jubens ordine proximo.

Provinciarum Rectores inter ſecundi ordinis Comites habebantur, & ad primi ordinis Comitivam vocabantur, qvi ordo proximus dicitur, ſi rectè Provinciam adminiſtraſſent. Qvod ex Caſſiodoro colligitur in formula Comitivæ primi ordinis (z). *Hic enim honor*, ait, *nimiùm laborantibus, antiqva noſcitur proviſione collatus: ut Rectores Provinciarum anni actione laudatos, vix ad tale culmen adducerent.*

Ter-

(x) *l. 11. C. de profeſſorib. & medic.* (y) *l. 18. C. T. de proxim. Comit. diſpoſition.* (z) *lib. 6. variar. cap. 12.*

Tertii ordinis Comites minimos & infimos dicere poſſumus, qvi à corporali Magiſtratuum injuria vindicabantur (a). Nec illi codicillis, ſed ex Principum inſtituto Comitivam adipiſcebantur (b). Ex his qvicunqve decurſis perfunctus Officiis, primum in ſua curia obtinuit, ceteris ſeqventibus locum, Comitivæ tertii ordinis habuit dignitatem, qvæ omnibus eum injuriis conceſſa defenderet: ita tamen ut hoc honore donatus à nexu propriæ originis non recederet (c). Atqve hæc de trium ordinum Comitivis attigiſſe ſit ſatis. Nos diverſorum Comitum munera, ſuo qvæqve loco latiùs perſeqvemur.

(a) *l. 17. C. T. de proximis Comitib. diſpoſition.*
(b) *l. 9. & 107. C. T. de ſuar. pecuar. & ſuſceptor.*
(c) *l. 127. C. T. de Decurionib.*

JACOBI GUTHERII, DE OFFICIIS DOMUS AUGUSTÆ, LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

De Officio Præfecti Prætorio, ac primûm de illius origine & dignitate: an poteſtatem habuerit in urbe.

NOn is ſum ego, Præſes Ampliſſime, qvi ſingulis libris præfationem adhibeam, qvæ nihil ad rem pertinet. Pergo qvantùm poſſum, & ea brevitate, ut ne qvidem proluſio levis, ſed ne ullum etiam verbum ultrò redundet. Auſpicor ergo librum hunc ab ipſo Præfecto Prætorio, ut expendam qvodnam fuerit illius Officium: ac primùm qværam de illius Origine & Dignitate.

De Origine nemo eſt, qvi neſciat, Præfectum Prætorio ab Auguſto inſtitutum ex Mæcenatis con-

conſilio, illumqve ex Eqveſtri ordine, qvi cohortibus Prætoriis imperaret: τῆς περί σε φρουρᾶς ἄρχειν, ait Dio (a). De illius Officio Aurelius Arcadius Jure-Conſultus libellorum Magiſter, qvi vixit Alexandri Severi temporibus, librum ſingularem conſcripſit (b), in qvo dum qværit, unde Præfectorum origo manaverit, illos *ad vicem Magiſtri Eqvitum creatos* tradit, *data illis pleniore licentia, ad diſciplinæ publicæ emendationem: Atqve his cunabulis Præfectorum authoritatem initiatam:* De qvo alii probatæ fidei ſcriptores non conveniunt. Nam *Præfecturam Prætorii unam & modicam antea, primus Sejanus intendit* (c). *Etenim cùm Auguſtus nunqvam plures qvàm tres Cohortes in urbe paſſus eſſet, easdemq; ſine caſtris; reliqvas in hyberna & æſtiva circa finitima oppida dimittebat. Sed Tiberius Sejani artibus, diſperſas Cohortes per urbem, unà conducendo, ut ſimul Imperia acciperent, numeroq; & robore; & viſu inter ſe, fiducia ipſis, in ceteris metus crederetur. Prætendebat Sejanus laſcivire militem diductum: ſi qvid ſubitum ingrueret, majore auxilio pariter ſubveniri, & ſeveriùs acturos, ſi vallum ſtatuatur procul urbis illecebris. Ut perfecta ſunt caſtra, irrepere paulatim militares animos, facili Tiberio, atq; ita promto, ut ſocium laborum non modò in ſermonibus, ſed*

(a) *lib.52.* (b) *l. unic. D. de offic.* (c) *Tacit. 4. Annal.*

apud Patres & populum Sejanum celebraret; coliq́; per Theatra & fora, interq́; principia legionum ſineret.

Si hujus poteſtatis immodicæ cunabula ad Sejanum referamus, ingens honor Præfecti Prætorio non ab Auguſti Imperio cœpit, ſed tandem eò crevit, ut *dum honorum honeſtas expectatur*, ut Aurelius Victor dicebat (d), *miſtiq́; bonis indocti ac prudentibus inertes ſunt: fecere nomen pleriqve poteſtate vacuum inſolens, ac per injurias ſubjectum peſſimo cuiqve & annonæ ſpecie rapax.*

Dicti ſunt Præfecti Prætorio, qvòd veteres omnẽ Magiſtratum, qvi præerat exercitui, Prætorem appellarunt. Unde Prætorium eſt, Ducis exercitus tabernaculum, & in caſtris, porta Prætoria, qvæ præcipua (e). Hinc Præfectus Prætorio, Præfectus Prætorum vocatur, qvi Græcis ἔπαρχος τῆς αὐλῆς, καὶ τῶν δορυφόρων, καὶ τῶν στρατοπέδων. Qvare non facilè credo Pomponio Læto (f), dum ſcribit *labante Imperio Præfecti Prætorio nomen mutatum, & Præfectum Stabuli dictum*, cùm temporum hiſtoria hanc ſententiam reſpuat. Tantùm autem lapſu temporis, Præfecti Prætorio aucta eſt poteſtas; ut cum primùm qvidem Prætorii hoc eſt Palatii Cæſarianorum & Prætorianorum, ſive Palatinarum

Co-

(d) *in Veſpaſiano.* (e) *Aſcon. 3. in Verrem.* (f) *lib. de Magiſtratib. Rom. cap. 8.*

Cohortium, aliorumqve per Italiam militum curam gereret; poſtremò totius exercitus, vel potiùs omnium exercituum ſive caſtrorum regimen ſibi vindicarit.

Legimus in Martyrologio Præfectum Aulæ Trajani, qvòd Chriſtianus eſſet, capite damnatum (g). An ille fuerit ἔπαρχος αὐλῆς, non facilè crediderim, cùm eum aulæ Trajani præpoſitum Metaphraſtes vocet (h), & Menologium Præfectum domus, qvem Præpoſitum vel Primicerium ſacri cubiculi dicimus (i).

Ad Præfecti Prætorio dignitatem tranſeo; qvæ tanta fuit, ut ἀρχὴ δευτέρα μετὰ τὰ σκῆπτρα haberetur (k), qvamqve Eunapius βασιλείαν ἀπόρφυρον dixit (l). Præfectorum enim omnium à Principe prima poteſtas (m), qvæ non multùm abfuit à Principatu, ſi qvidem fidei ſe Præfectorum Prætor. credit: οὐ πολύ τι ἐξουσίας καὶ δυνάμεως βασιλικῆς ἀποδέουσης, ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐπάρχουσι τῶν στρατοπέδων πεπίστευται (n). Hinc in Imperatorum legibus, & Conſtitutionibus, Præfecti Prætorio excellens authoritas (o), excelſa ſedes (p), ſub-

 limis

(g) *5. Septembr.* (h) *Surius tom. 5. ead. die.* (i) *l. 1. C. T. qui à præbition. Tiron.* (k) *Zoſim. lib. 2.* (l) *lib. de vit. Philoſophor.* (m) *Aurel. Vict. in Veſpaſian.* (n) *Herodian. lib. 5.* (o) *l. 1. C. T. de paſcuis.* (p) *l. 17. C. T. de numerar. & actuar.*

limis magnitudo (q), Illuſtris præſtantia.(r), miranda ſublimitas, Illuſtris magnificentia (r), Celſitudo (s), excellens eminentia (t), ſpes magnificentiæ Principalis (u), in ſumma adminiſtratione poſita poteſtas (x), magnifica ſedes (y), forum magnitudinis (z), ſedes culminis (a), apex ſublimis Præfecturæ (b), faſtigium ſummum (c): qvòd rerum illi ſumma commiſſa eſſet (d), & ſummam Judiciorum teneret (e).

Præfecto Prætorio Imperatoris pugio ut inſigne maximæ poteſtatis tradebatur: hocqve vox Trajani teſtatur, cùm Suram Licinium ad hanc dignitatem promoveret (f). Qvare rectè Socrates ſcripſit, Præfectum Prætor. majorem præ ceteris Provinciarum Rectoribus poteſtatem habere; ſecundus namqve ab Imperatoribus nuncupatur, δέυτεροι δὲ μετὰ βασιλέα χρηματίζοντας (g). Horum authoritas ex eo maximè colligitur, qvòd jubebant qvandoqve Im-

(q) *l. 52. C. T. de curſu public. & l. 9. C. eod.* (r) *l. 10. C. T. de diverſis offic.* (s) *l. 15. C. T. de accuſationib.* (t) *l. 9. C. T. de indulgent. crimin.* (u) *l. 15. C. T. de potionib. ultr. dat.* (x) *l. 1. C. T. ne ſine juſſu princip.* (y) *l. 8. C. de defenſorib. civit.* (z) *l. 8. C. de poſtuland.* (a) *l. 10. C. de advocat. diverſor. judic.* (b) *l. 7. C. T. de honorar. Præfectur.* (c) *l. 8. C. eod.* (d) *l. 1. C. de offic. Vicar.* (e) *l. 1. C. T. de Epiſc. judic* (f) *Plin. in Panegyric.* (g) *Socrat. lib. 2. hiſtor. c. 12.*

Imperatores apparari ſibi Tribunal cum Prætorio Præfectis (h), qvos parentes chariſſimos & amantiſſimos ſalutare conſveverunt (i). Qvin & Præfecti Prætor. parentes Principum & totius orbis dicti ſunt. Inſcriptio vetus.

439. 4. MISITHEO
EMINENTI. VIRO. PARENTI. PRINCI
PUM. PRAEF. PRAETORIO. ET. TO
TIUS. URBIS. TUTORI. REIP.
S. P. Q. R.
VICEM. REDDIDIT.

Qvam inſcriptionem Capitolinus iisdem verbis retulit in vita Gordiani tertii, à qvo Miſitheus Socer Præfectus factus eſt.] Caſaubonus ſuſpicatur in inſcriptione leve mendum, & pro, *totius urbis*, ſcribendum, *totius orbis*. Cujus conjectura certiſſima eſt. Nam Præfectus Prætorio totius urbis nusqvam dictus aut fictus, ut nec Præfectus Prætor. urbis. Etenim Roma nullum alium habuit, qvàm Præfectum urbi. Licèt Propræfectos Prætor. ipſa habuerit, ut alia inſcriptio nos docet.

L. AUREL. AVIANO. SYMMACHO. V. C.
PRAEFECTO. URBI. CONSULI. PRO
PRAEFECTIS. PRAETORIO. IN. URBE
ROMA. FINITIMISQVE. PROVIN
CIIS. 370. 3.

(h) *Surius tom. 4. in vita D. Laurentii* (i) *Novel. 6. & 7. Theodoſ. & Valent.*

Propræfectis Prætorio in urbe Roma, ex hac inſcriptione agnoſco, ſed Præfectum Prætor. urbis Romæ non recipio. Qvis ergo iſte eſt, qvi Propræfectis Prætor. in urbe Roma? non alius, qvàm qvi vicem Præfecti Prætor. ex delegatione ſuſtinebat; qvi Præfectorum Prætorio vices agebat. Sæpe qvidem uni Præfecto duæ Præfecturæ commiſſæ ſunt, ut Italiæ & Illyrici: & cùm his duabus Præfectus unus ſufficere vix poſſet, datus eſt Propræfectus; qvi mandata proficiſcenti Magiſtratui daret: Rectores Provinciarum confirmaret: Judices delinqventes removeret: Evectiones concederet: & qvæ celeritatem deſiderant, expediret. Qvi aliter Propræfecti munus expedierit, rem mihi pergratam faciet. Præfectus Prætor. ubiqve locorum, atqve etiam Romæ, cauſas ad ſe ſpectantes judicabat: ut in eos, qvi ſuæ jurisdictioni ſubjecti erant, etiam in urbe Roma capitalem ſententiam ferebat (k), ceteraqve Præfecturæ munera liberè exeqvebatur. In urbe Roma igitur, locum ſignificat, non Præfecti Prætor. ſedem, aut in ea poteſtatem, qvam pleniſſimam habuit Præfectus urbi, qvi indiſcretam cum Præfecto Prætor. gerebat dignitatem. Nec credendum eſt Symmachum, cùm Præfectus urbi eſſet, Propræfectis Prætorio egiſſe: nec enim mandatam ab eo dignitatem in pari dignitate poſitus

ſitus

(k) *Martyrolog. 2. Martii.*

ſitus ſuſcepiſſet: Sed cùm privatus eſſet, Propræfectis Prætorio in urbe Roma honore functus eſt: qvod ex ipſa inſcriptione liqvet, in qva omnes honores Symmacho delati enuntiantur, qvos tamen diverſis temporibus geſſerit. Nam in ea dicitur Præfectus urbi, Conſul, Propræfectis Prætor. Præfectus annonæ urbis Romæ, &c.

Sed ut ad Præfecti Prætor. dignitatem redeamus, ea etiam in hoc enituit, qvòd illi à Principe aſſurgeretur (l). Enimverò cùm ingreſſus eſſet Palatium Principis, freqventer adorabatur conſvetudine principali, ſeu Principũ more (m): ſolusq; vice Sacra judicare propriè dicebatur (n). Atq; eò progreſſus, ut negligentia & adulatione Principum Principes fecerit, atqve ita militares animos devinxerit, ut ſibi aſſereret Imperium. Nam Præfectos Prætorio omnes ſuſpiciebant, cùm caſtrenſem omnem & civilem poteſtatem exercerent. Qvare cuncti priſcæ reverentiæ more, honorum omnium apicem, ſummo honoris faſtigio cumulare non repugnabant.

(l) *Caſſiodor. 1. variar. 20.* (m) *idem 6. var. 3.* (n) *l. 16. C. T. de appellationib.*

Cap.

CAP. II.
An Præfectus Prætorio fuerit ab initio Magiſtratus legitimus, & de illius poteſtate.

MAgiſtratus definitionem ſuprà attulimus, qvæ Præfecto Prætorio Auguſti temporibus convenire nullo modo poteſt, ut ille inter legitimos & civiles haberetur. Pomponius cùm Præfecti Prætor. poteſtatem parem cum Dictatoris & Tribuni Celerum poteſtate facit; Celerum Tribuni Officium ferè tale fuiſſe tradit, qvale hodie Præfecti Præt. (o). *Magiſtratus tamen*, inqvit ille, *legitimi habebantur.* Exiſtimari ſemper apud Pomponium negationem deeſſe, & legendum, *Magiſtratus tamen legitimi non habebantur.* Qvod ex verbis Pomponii rectè intellectis facilè probatur. Nam Tribuni Celerum & Dictatoris Officium ferè tale fuiſſe aſſerit, qvale hodie Præfecti Prætorio. Hæc dictio, *ferè*, addit aliqvid Præfecto Prætor. qvod Tribuno & Dictatori abſuiſſe videtur: ſubjungit enim, *qvale hodie*; qvod ad præſens tempus, non ad præteritum refertur. Sententiam tueor ex alia dictione, *tamen*, qvæ plerumqve reſtrictiva eſt, & interpretativa, ut demonſtret Tribunos & Dictatores ferè parem habuiſſe poteſtatem cum Præfecto Prætorio, eo excepto

(o) *l. 2. §. populo. D. de origin. jur.*

pto qvòd Magiſtratus legitimi non haberentur, ut Prætorio Præfectus. Qvod apertè Dionyſius docet (p), qvi Dictatoribus opponit τὰς νομίμους ἀρχάς. Dictatorem Magiſtratum fuiſſe non inficior, ſed non legitimum. Legitimi enim Comitiis creabantur, & in Campo: at extraordinarii Magiſtratus, extra Campum, ut plurimùm, ut Dictator, Tribunus Celerum, aut Magiſter Eqvitum. Nam Dictator publicæ utilitatis cauſa à Conſule aut Interrege prodebatur. Tribunus Celerum à Rege: Magiſter Eqvitum à Dictatore dicebatur.

In trepidis rebus ultimum fuit conſilium Dictatorem dicere (q): aliqvando Clavi figendi cauſa, & fixo clavo ſtatim ſe Magiſtratu ille abdicabat (r). Nonnunqvam Comitiorum habendorum cauſa, ſi Conſules abeſſent (s). Iisdem Conſulibus abſentibus, Dictator creatus, feriarum conſtituendarum cauſa (t). Atqve in his momentaneum fuit illius Imperium. Extraordinarii ergo Magiſtratus ſunt, qvi extra ordinem fiebant, ut qvæqve negotia occurrebant; atqve pleriqve hi non Centuriatis Comitiis, ſed Tributis, prout temporum neceſſitas reqvirebat. Non me movet, qvòd lege lata de Dictatore creando, Dictator diceretur, ut illum legitimum credam. Nam legitimos popu-

li

(p) *lib. 10.* (q) *Livius lib. 4.* (r) *idem lib. 7. & 8.* (s) *idem lib. 8.* (t) *idem lib. 7.*

li Romani Magiſtratus tantùm agnoſco ſtatutos & ordinarios: qvi ſi majores eſſent, Comitiis Centuriatis in Campo, ſtato die creabantur, ut minores Comitiis Curiatis. Atqve hi Magiſtratus ordinarii & legitimi, non pro neceſſitate aut propter ſubitos Reip. caſus creabantur. Qvoties igitur ab illa ordinaria Magiſtratuum creatione diſcedebatur, extra ordinem id fieri dictum eſt. Qvare optimè Onuphrius (u), Dictatorem & Magiſtrum Eqvitum, cujus Pomponius non meminit, non inter legitimos, ſed inter majores extra ordinem Magiſtratus ponit. Minùs rectè fortè inter minores Magiſtratus ordinarios Præfectum Prætorio annumerat: cùm in civitate Romana ſtante Republ. nullus Prætor. Præfectus legatur, qvi ab Auguſto, cùm rerum potiretur, primùm inſtitutus eſt, nec inter Magiſtratus legitimos vel minores computatus.

Sed Pomponii temporibus ampliſſimam poteſtatem nactus eſt Præfectus Prætor. & Magiſtratuum Magiſtratus dici potuit, cùm Judiciorum & rerum civilium, & militarium cura illi præcipua mandata ſit. Scribit Aurelius Arcadius (x), *ad ſimilitudinem Magiſtri Eqvitum Præfectos Prætorio à Principibus electos, curæ militiæ gratia: ſed datam Præfectis pleniorem licentiam*

(u) *in civitat. Rom.* (x) *d. l. unic. D. de offic. Præfect. Prat.*

tiam, ad diſciplinæ publicæ emendationem. Sic itaqve Præfectorum authoritas crevit, ut inter majores Magiſtratus legitimos haberentur, omnesqve poteſtate antecederent. Poteſtate, dico, non dignitate; inferior enim illa dignitas fuit Conſulari, & Patriciatus honore (y). Qvare in variis legum titulis Præfectus Prætor. & Patricius nominatur (z): ut Præfectus Prætor. & Conſul deſignatus (a).

Nos verò ad Præfecti Prætor. poteſtatem veniamus. Qvæ tanta fuit, ut verè Principis vices agere diceretur. Nam Præfectus Prætorio, qvod proprium Principis, mandata Provinciarum Rectoribus dabat, ut de Probo monuimus (b). Ea præterea fuit Præfecti Prætôr. poteſtas, ut Rectores Provinciarum confirmare poſſet (c), atqve iis, qvi vice alterius, Provinciæ adminiſtrationem obtinebant, adminiſtrationis Codicillos dare, ut defuncto fortè Rectore Provinciæ, illius vice Provinciam regerent (d), uſqve dum alteri mandata eſſet à Principe. Præfectus etiam Prætor. Judices inſtituere, removere, &, qvi eorum vice fungerentur, dare ſolebat: ſi qvod Judices vel proprer adverſam & longinqvam corporis valetudinem, vel propter negli-

(y) *Sidonius lib. 2. epiſt. 13.* (z) *l. 1. C. T. de bon. cleric.* (a) *l. 7. C. de legib.* (b) *lib. 1. c. 33.* (c) *l. 1. C. ut omn. judic. tam civil.* (d) *l. 2. C. de offic. ejus, qvi vic. alter.*

negligentiam, vel furtum, vel ſimile aliqvod vitium, inutiles eſſe reperiret (e).

Delicta Provincialium Judicum puniebat: verbo ſententiam dicebat: negotia ſine appellatione finiebat: vice Sacra ubiqve judicabat: Curiales verberabat: evectiones ſimili poteſtate largiebatur: vacantia bona præſcribebat: fiſcum pro ſua deliberatione diſtribuebat (f).

Apud Præfectum Prætorio acta inſinuantur, & delegationes, qvæ manant à Principe, ac deinde ab eo mittuntur in ſingulas Provincias (g). Fuit Præfectorum Prætorio tributa exigere τοὺς ἁπανταχοῦ φόρους διὰ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτοῖς εἰσπράττειν (h). Nam Julio vel Auguſto menſe, apud acta Præfecti Prætor. cujusqve Diœceſis, inſinuata deſcriptio tributorum ſeqventis anni, vel indictionis, qvæ declatur, qvantum qvamqve Provinciam inferre oporteret, Jugerum vel Centuriarum nomine, ſecundùm morem religionis, in auro, argento, ſpeciebus, vel annonis (i).

Appellari à Præfecto Prætorio non poteſt, & cùm antè qvæſitum fuiſſet, an ab eo liceret appellare, & an jure liceret, extarentqve exempla eorum, qvi provocaverant; poſtea publicè ſen-

(e) *l. 3. C. de Offic. Præfect. Præt. orient.* (f) *Caſſiodor. 6. variar. 3.* (g) *l. 4. C. de Canon. largitional. titul.* (h) *Zoſim. l. 4.* (i) *Novel. 128. & ib. Cujac.*

ſententia principali lecta appellandi licentia interdicta eſt. Credidit enim Princeps eos, qvi ob ſingularem induſtriam, explorata eorum fide & gravitate, ad hujus Officii magnitudinem adhibentur, non aliter judicaturos eſſe, pro ſapientia, & luce dignitatis ſuæ, qvàm ipſe foret judicaturus (k). Sed valde falſus eſt Princeps ille, qvisqvis fuerit. Nam Elagabalus Prætorii Præfecturam detulit Eutychiano ſaltatori, qvi Hiſtrioniam Romæ fecerat (l): ut Scenicos artifices alios ad maximas Imperii dignitates promovebat (m): ὡς πάντα τὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς, καὶ τῶν δημοσίων θεάτρων μεταγαγεῖν ἐπὶ τὰς μεγίστας τῶν βασιλικῶν πράξεων, καὶ τοῖς στρατοπέδοις ἔπαρχον ἐπιστῆσαι ὀρχηστήν τινα γεγονότα. Præfectum Nero fecerat Tigellinum illius corruptorem & proditorem, & ad omne facinus paratiſſimum (n). Cleandrum Phrygium Commodus, ex ea nota hominum, qvi publicè per præconem veneunt (o): ad cujus nutum, etiam libertini in Senatum atqve in Patricios lecti ſunt (p).

Qvis autem Princeps ille fuerit, qvi à Præfecto Prætor. provocandi facultatem abſtulit, non ſatis compertum. Scio tamen hoc ante

(k) *l. unic. D. de offic. Præfect. Prætor.* (l) *Lamprid. in Elagabal.* (m) *Herodian. lib. 5.* (n) *Tacit. 1. Annal.* (o) *Herodian. lib. 1.* (p) *Lamprid. in Commod.*

Alexandri Severi tempora conſtitutum, ſub qvo vixit Arcadius, qvi Principalis ſententiæ meminit, ſine ulla nominis adjectione. Ulpianus à Principe fas non eſſe appellari docuit, nec à Senatu ad Principem, ex oratione Imperatoris Hadriani, vel à Judice à Principe dato, nulla Præfecti Prætor. facta mentione (q). Hinc fortè idem Ulpianus aſſerit Proconſulem majus imperium in ſua Provincia habere poſt Principem (r): unde, qvantùm ſuſpicari licet, judicia & appellationes Commodus in Perennem Prætor. Præfectum tranſtulit, cùm metu conſcientiæ, facilè in publicum non procederet; neqve qvidqvam ſibi nuntiari pateretur, niſi qvod Perennis antè tractaſſet. Perennis autem Commodi animum perſciens, invenit qvemadmodum ipſe potens eſſet. Nam perſvaſit Commodo, ut deliciis ipſe vacaret, idem verò Perennis curis incumberet: qvod Commodus lætanter accepit (s). Qvare ſub Commodo Præfectos Prætor. ſuam in rebus civilibus poteſtatem ampliaſſe & poſteriorum Principum negligentia Provinciales omnes Magiſtratus ſibi ſubjeciſſe, facilè mihi perſvadeo; niſi qvis conjecturam meam in re obſcura, certiore ratione elucidarit. Nulla enim hac de re lex alia in Pandectarum libris invenitur, qvàm Arcadii: & in

(q) *l. 1. D. à qvib. appellar. non licet.* (r) *l. 8. D. de offic. Proconſul.* (s) *Lamprid. in Commod.*

& in C. notatur lex Diocletiani, qvi litigantibus in ampliſſimo Præfecturæ judicio, ſi contra jus ſe læſos affirmarent, non provocandi, ſed ſupplicandi licentiam miniſtrat (t). Atqve poſt illum Conſtantinus à Præfectis Prætor. qvi ſoli vice ſacra cognoſcere dicendi ſunt, provocari vetat, ne Principis contingi veneratio videretur (u). Penè etiam potuit, ait Caſſiodorus, Præfectus Prætor. leges condere: qvando ejus reverentia poteſt negotia ſine appellatione finire (x). Nam Edicta promulgabat, ſeu ἐπαρχικὰ, ſive libros, generales formas continentes, qvæ legis obtinerent authoritatem (y): dummodo receptis legibus non derogarent. Formæ autem ſunt Epiſtolæ, qvibus aliqvid à Principe vel à Præfecto Prætor. conſtituitur. Formam à Prætor. Præfecto datam vocat Severus Alexander (z).

Cap. III.
De Cognitione Præfecti Prætorio: Et de Retractatione.

PRæfectus Prætor. in Comitatu Principis ſacris Judiciis præſidebat, & de appellationibus cognoſcebat. Sed hoc

(t) *l. unic. C. de ſentent. Præfect. Prætor.* (u) *l. à Proconſulib. C. T. de appellationib.* (x) *Caſſiodor. lib. 6. var. 3.* (y) *l. apertiſſimi. C. de judiciis. Cujac. lib. 6. obſervat. cap. 10.* (z) *l. 2. C. de offic. Præfect. Prætor. Illyric.*

ex Conſtitutione Theodoſii & Valentiniani introductum eſt (a), qvi Qvæſtorem Palatii Præfecto Prætor. in cognoſcendo collegam addiderunt. Exin Arcadius & Honorius ad ampliſſimas haſce poteſtates, referendum ſanxerunt (b), ſi Præfectus Auguſtalis vel Comes Orientis vel Vicarii aliqvem ſupplicio addixiſſent. Nam ſi provocaſſet, Præfecti Prætorio & Qvæſtoris Palatii plenum fuit judicium, ſi ita res & crimen exegerit, ut poſſint rectiùs punire damnatos. Nec ſolùm datus eſt Præfecto Prætor. collega, in Principis Comitatu, ſed in Provinciis. Sic *Salluſtio Præfecto Prætorio ſummam qvæſtionum agitandarum commiſit Imperator Julianus, Mamertino, & Agilone, & Navita atqve Jovino Magiſtro Eqvitum adjunctis per Illyricum* (c). *Qvi omnes transgreſſi Chalcedonas, præſentibus Jovinianorum principiis & Tribunis, cauſas vehementiùs æqvo bonoq; ſpectaverunt, præter pauc[illegible] qvibus veritas Reos nocentiſſimos offerebat, & Palladium primum Exmagiſtro Officiorum, in Britannos exterminaverunt, ſuſpicione tenus inſimulatum, qvædam in Gallum compoſuiſſe apud Conſtantium. Dein Taurum Expræfecto Prætorio, in exilium egere, cujus factum apud Judices juſtorum injuſtorumq; diſtinctione videri potuit veniæ plenum.* Sic fere ſolent delegati Judi-

(a) *l. 32. C. de appellationib.* (b) *l. 29. C. eod.*
(c) *Ammian. Marcel. lib. 22.*

Judices ad Principis libitum innocentes damnare. Qvandoqve idem Imperator Præfecto Prætor. ad audiendi ſocietatem largitionum Comitem adhibuit, cùm de criminis disqviſitione ageretur (d).

Sed de Ordinario Judice, ſemper fuit Illuſtris cognitio Præfecturæ (e). Cognoſcebat enim Præfectus, ſi à Præſide, vel à qvolibet ordinario Judice eſſet provocatum (f) Ad hunc plerumqve Proconſules, ut alii Judices, cauſas capitis remittebant, in iis criminibus, qvibus nulla animadverſio à lege conſtituta erat, ut in Chriſtianorum cauſis. Nam Proconſul Chriſtianos ad Præfectum duci juſſit, qvi eos in ſuo carcere recepit & damnavit (g).

Vir magnus ſcripſit Præfectos Prætorio pleniſſimum in Senatores imperium habuiſſe ante Alexandri tempora. Sciunt omnes Alexandrum Prætor. Præfectos Senatoria dignitate decoraſſe, ne qvis non Senator, de Romano Senatore judicaret (h). Hanc in Senatores Præfecti poteſtatem, à Commodo manaſſe arbitror, cùm ante Hadriani principatum Eqvites de Senatore judicarent. Ille enim Eqvites Romanos, nec ſine ſe de Senatoribus, nec ſecum judi-

(d) *idem Ammian. lib. 16.* (e) *l. 4. C. de offic. Præfect. Prat. orient.* (f) *l. 1. C. T. de offic. Præfect. Prat.* (g) *Surius tom. 5. 14. Octobr.* (h) *Lamprid. in Alexand.*

judicare permiſit (i). M. Antoninus Commodi pater, hoc qvoqve Senatoribus detulit, ut qvoties de eorum capite eſſet judicandum, ſecretò pertractaret, atqve ita in publicum prodiret; nec pateretur Eqvites Romanos talibus cauſis intereſſe (k).

Ex Conſtitutione Valentis & Gratiani (l), *Provincialis Judex, vel intra Italiam, cùm in ejus diſceptationem criminalis cauſæ dictio adverſus Senatorem inciderit, intendendi qvidem examinis & cognoſcendi cauſas habuit poteſtatem: verùm nihil de adminiſtratione decernens, integro non cauſæ, ſed capitis ſtatu ad ſcientiam Principis vel inclitas poteſtates referebat.* Præſides igitur & Correctores, item Conſulares, Vicarii qvoqve & Proconſules, negotii examine habito de capite Senatoris referebant. De Suburbanis Provinciis Judices referebant ad Præfecturam ſedis urbanæ; de ceteris ad Præfectum Prætorio. Apud Præfectos Prætorio reus factus, Septimius Severus, audiendus datus eſt; qvòd in Sicilia, qvaſi de Imperio Chaldæos conſuluiſſet: Sed Commodo jam in odium veniente, abſolutus eſt (m).

In ipſa Urbe Regia, id eſt Conſtantinopoli, Præfectus Prætor. in Senatores jurisdictionem exercuit ex Conſtantini lege (n). Atqve Senatores

(i) *Spartian. in Hadrian.* (k) *Capitol. in M. Antonin.* (l) *l. 13. C. T. de accuſationib.* (m) *Spartian. in Severo.* (n) *l. 2. §. fin. C. de iis, qvi ven. ætat.*

tores qvidem in illa commorantes, ſi veniam ætatis impetraſſent apud Præfecti Prætorio ſublimitatem, de ſuis moribus & honeſtate perdocere debebant: ut in Provinciis alii apud earum Rectores.

Sed & apud Præfectum Prætorio de injuriis agi poterat (o), qvi præterea habuit coërcitionem in curioſos, ſi inhoneſtè in Officio verſati eſſent (p). Curioſus eſt ſpeculator, qvi crimina Magiſtratibus deferebat, & qvi curſus publici curam gerebat (q), qvi à Tertulliano πολυπϛάγμων (r). Curioſi mittebantur ex ſchola Agentium in rebus, ut inſpicerent evectiones, ſive συνθήματα curſus publici, de qvibus nos alio loco; & qvæ hîc attigimus faciunt ad Præfecti Prætor. poteſtatem, qvi evectionis copiam faciebat: qvod aliis Judicibus non licebat, præter qvàm Magiſtro Officiorum (s). Evectiones ſunt diplomata, ſive codicilli, qvibus curſu publico utendi facultas datur; qvæ & combinæ & tractoriæ dicuntur. Nam tractoriæ ſunt diplomata, qvæ dantur miſſis vel evocatis à Principe curſu publico utentibus, adſcriptis etiam ſtativis, id eſt diverſoriis, & manſionibus, qvibus alantur ſumptu publico (t). Tractoriæ for-

(o) *l. Lucius. D. de his, qvi not. infam.* (p) *l. 3. C. de curioſ.* (q) *l. 13. C. de curſ. public.* (r) *lib. de fuga.* (s) *l. 9. C. de curſ. public.* (t) *Cujac. ad leg. 1. C. de tractoriis.*

mulam, habemus apud Marculphum monachum (u), qvam ita Vir Clariſſimus Bignonius, in Senat, Pariſ. fiſci Patronus, perdoctis commentariis illuſtravit, ut nihil iis addi poſſit. Præfectus Prætorio de annonis & tributis cognoſcebat (x): ut de navicülariis rationibus, ſeu transvectionibus. Nam Reſcripta de omnibus iis mitti ſolebant ad ſedem illius ſublimitatis, cujus & de indulgentia debitorum cognitio fuit (y). Mirari tamen qvis poſſit, qvòd Præfectus, qvi vitæ necisqve poteſtatem habuit, usqve ad qvinqvaginta librarum auri tantùm, cùm peccatum graviſſimum eſſet, multæ dicendæ habuit (z). Nullum etiam in militares viros illi conceſſum eſt Imperium, poſt Magiſtri militum inſtitutionem (a), qvo cum indiſcretam habuit dignitatem: ut nec in Officia Palatinorum (b).

Subnixi ſunt alio privilegio Præfecti Prætor. ut ex ſua Sententia majores in integrum poſſint reſtituere, qvamvis ab iis appellari non poſſit (c).

Ceterùm contra Præfecti Prætorio ſententiam

(u) *lib. 1. cap. 11.* (x) *l. 7. C. T. de diverſ. reſcript.* (y) *l. 5. C. de offic. Præfect. Præt. orient. & l. 5. C. T. de indulgent. debitor.* (z) *l. 4. C. de mod. mult. dicend.* (a) *l. 1. C. de offic. magiſtr. militum.* (b) *l. 6. C. T. de offic. Palatin. ſacr. larg.* (c) *l. 1. in fin. D. de offic. Præfect. Præt.*

tiam intra biennium retractatio poſtulabatur, libello ſupplici Principi porrecto, poſtqvam Præfectus Magiſtratu abiiſſet. Atqve adverſus Præfecti Præt. ſententiam, ſemel ſupplicari poterat, & ſemel ex Reſcripto Principis iterari & retractari judicium (d). Sed qvomodo apud Præfecti ſucceſſorem retractatio peti potuit? Etenim Pius Antoninus eundem Præfectum per annos viginti retinuit Ganium Maximum (e). Sed Antonini Pii temporibus, nondum ſine provocatione Præfecti judicabant, qvi ex Commodi ſocordia hoc ſibi vendicarunt: A qvo, ut ab illius ſucceſſoribus, Præfecti Prætor. in dies mutati, qvi vix biennium compleverunt. Qvòd ſi diutiùs Magiſtratum gererent, ex Juſtiniani conſtitutione, Præfectus Prætor. qvi ſententiam dixerat, idem de retractatione cognoſcebat, adhibito ſacri Palatii Qvæſtore (f). Imperator idem intra dies decem latæ ſententiæ, permiſit libellum offerri, qvi didaſcalicus appellabatur, ipſi Præfecto, vel illius Adſeſſoribus, ſublata ad Principem ſupplicatione (g).

(d) *l. 1. C. de ſentent. Præfect. Præt.* (e) *Capitolin. in Antonin. Pio.* (f) *Cujac. lib. 12. obſervat. cap. 6.* (g) *Novell. 119.*

CAP. IV.
De Adſeſſoribus Præfecti Prætorio, De numero Præfectorum.

ADſeſſores Præfecti Prætor. συμπόνους vocat Juſtinianus (h). Modeſtinus συγκαθέδρους (i), Herodianus συνέδρους καὶ συμβούλους (k), Conſiliarios, Participes, Comites Magiſtratuum. Quorum ea fuit prærogativa, ut Vicariæ dignitatis privilegio gauderent (l). Hos Cujacius dictos putat Præfectianos (m): cui, ut in plerisqve omnibus, aſſentiri ſoleo; ſic ab eo hac in re omnino diſſentio. Etenim Præfectiani ſunt Præfecturæ officiales, ſive Miniſtri, inter qvos Adſeſſores nusqvam numerantur. Hi enim Jure-Conſulti percelebres fuerunt, qvi ſuo conſilio Præfectos juvarent (n). Præfectiani autem Magiſtratui præſtò ſunt (o), imò & ipſis Adſeſſoribus, ut mandata eorum exeqvantur, ideoq; Ampliſſimæ ſedis Officium vocantur, & ſacris mandatis obſeqvuntur (p). Officium enim pro miniſtris & Apparitoribus acci-

(h) *Novell. 119.* (i) *l. οὐ μόνον. D. de excuſationib.* (k) *lib. 3.* (l) *l. 1. C. T. de Comitib. qvi illuſtrib.* (m) *ad Novel. 119.* (n) *l. 1. D. de offic. adſeſſor.* (o) *l. 1. §. miſſus. D. ut in poſſeſſ. leg.* (p) *l. 1. C. de collation. donat.*

accipitur (q) : atqve inter Apparitores Præfectiani locantur (r), & qvi annonariæ functionis executioni operam dabant. Hac ratione Miniſtri Præfecti urbis Urbaniciani appellati ſunt (s).

Sed longè alia eſt ratio Adſeſſorum, *qvos Præfectus Præt.* ut Sidonius loqvitur (t), *Conſiliis ſuis tribunalibusq; ſociabat*, qviqve freqventer ex Adſeſſoribus ad Prætor. Præfecturam vocabantur. Sic Cornelius Laco, ex Adſeſſore Præfectus Prætor. factus eſt (u). Sic Paulus & Ulpianus, cùm antea Adſeſſores fuiſſent Papiniani, Præfecti Prætor. ipſam Præfecturam obtinuerunt (x), qvam antea Papinianus (y) qvi & Adſeſſoris Officio functus eſt (z).

Adſeſſorum autem ea dignitas fuit, ut Principes ipſi Magiſtratibus adſidere ſoliti ſint. Sic Tiberius Magiſtratibus pro Tribunali cognoſcentibus plerumqve ſe offerebat Conſiliarium, adſidebatqve miſtim, vel ex adverſo in parte primori (a). Claudius Imperator Cognitionibus Magiſtratuum, ut unus ex Conſiliariis, id-eſt

(q) *l. 1. C. de bon. vac.* (r) *l. 2. C. de apparitorib. Præfect. Prætor.* (s) *l. 1. C. T. de condit. in public. hor.* (t) *lib. 5. epiſt. 10.* (u) *Sveton. in Galb. cap. 14.* (x) *Spartian. in Peſcennin. Nigro.* (y) *l. lecta D. de reb. cred.* (z) *l. 3. §. cùm Pollidius. D. de uſur.* (a) *Sveton. in Tiber. cap. 33.*

eſt Adſeſſoribus, freqventer interfuit (b). Ecqvis hos omnes inter Præfectianos aut Magiſtratuum Officia collocaret?

Eminentiſſima Præfectura centum qvinqvaginta Advocatos in Conſilium aſſumebat, qvi cohortali vitæ & fortunæ non ſubjacerent (c). A qvorum numero tranſeo ad Præfectorum numerum, qvos ab Auguſto duos inſtitutos qvidam tradunt.

Scio hoc Mœcenatis conſilium Auguſto datum, ut duos præſtantiſſimos Præfectos Prætoriis Cohortibus inſtitueret: qvod uni committere periculoſum eſſet. Duo igitur ut eſſent, ſvadebat, ut ſi alter inſidias parare conaretur, haberet tamen adhuc alterum, qvi illum tueretur (d). *τῶν δὲ δὴ ἱππέων δύο τοὺς ἀρίστους περί σε φρουρᾶς ἄρχειν. τό, τε γὰρ ἑνὶ ἀνδρὶ αὐτὴν ἐπιτρέπεσθαι, σφαλερὸν, καὶ τὸ πλείοσι, ταραχῶδές ἐστι. Δύο τε οὖν ἔστωσαν οἱ ἔπαρχοι οὗτοι, ἵνα εἰ καὶ ὁ ἕτερος αὐτῶν ἐπαισθῆναί τι τῷ σώματι, μήτοιγε καὶ ἐνδεὴς τοῦ φυλάξοντός σε εἴης.*

Hoc conſilium Auguſtus ſecutus non eſt. Nam unum Prætor. Præfectum creavit primùm; deinde duos, ut ex eodem Dione conſtat. Etenim cùm Tiberius Rhodum ſeceſſiſſet, tum primùm Auguſtus duos Præfectos Prætorianorum ordinavit. *τότε δὲ πρῶτον καὶ ἐπάρχους τῶν δορυ-*

(b) *idem in Claudio c. 12.* (c) *l. 11. §. fin. C. de advocat. diverſ. judic.* (d) *Dio lib. 52.*

δορυφόρων δύο ἀπέδειξεν (e). Hoc qvidem ex voluntate Principum pendebat, qvi duos interdum, unum aliqvando, qvandoqve tres Præfectos ſibi ſelegerunt. Tiberius duos habuit, usqvedum poteſtas in Sejanum recidit. Duos habuit Caligula (f). Duo etiam Claudii temporibus fuerunt, L. Geta, & L. Criſpinus, qvi artibus Agrippinæ avocati. Illa enim diſtrahi cohortes ambitu duorum, & ſi ab uno regerentur, intentiorem fore diſciplinam aſſeverante, transtulit Claudius regimen cohortium ad Burrhum Afranium egregiæ militaris famæ, gnarus tamen cujus ſponte præficeretur (g).

Qvis non rideat ſcriptorem Græculum, qvi ſub Neronis Imperio Senecam Præfectum Prætorio nuncupat, & Burrhum Juventæ Imperatoriæ Rectorem? *ὁ Σενέκας*, ait (h), *ἔπαρχος ὢν τῶν δορυφόρων, καὶ ὁ Βοῦῤῥος διδάσκαλος τοῦ Νέρωνος*. Hic Burrhus Præfectus Imperium ad Neronem morte Claudii detulit, ut ſcribit Joſephus (i). *τά τε περὶ τὸν θάνατον τοῦ Κλαυδίου διεπράξατο, καὶ παραχρῆμα πέμπει τὸν τῶν στρατευμάτων ἔπαρχον Βοῦῤῥον, καὶ σὺν αὐτῷ τοὺς χιλιάρχους, τῶν τε ἀπελευθέρων τοὺς πλεῖστα δυναμένους, ἀπάξοντας εἰς τὴν παρεμβολὴν τὸν Νέρωνα, καὶ προσαγορεύσαντας αὐτὸν αὐτοκράτορα.* Bur-

(e) *Dio lib. 55.* (f) *Sveton. in Calig. c. 56.* (g) *Tacit. lib. 12. Annal.* (h) *Zonaras in Neron.* (i) *lib. 20. antiqvit. c. 5.*

Burrho in Præfectura, qvam ſolus geſſerat, duo ſucceſſere, Fenius Rufus, & Sophonius Tigellinus (k).

Unum Galba Præfectum habuit Cornelium Laconem, cujus poteſtatem maximè minuit. Regebatur enim bonus Imperator, trium arbitrio, qvos unà & intra Palatium habitantes, neqve unqvam non adhærentes, pædagogos vulgus vocabat. Hi erant *T. Vinius legatus in Hiſpania, cupiditatis immenſæ: Cornelius Laco, ex Adſeſſore Præfectus Prætorio arrogantia ſocordiaq́ intolerabilis: Libertus Icellus paulò antè anulis aureis ornatus, ac jam ſummi Eqveſtris gradus candidatus* (l). Qvod an rectè interpretati ſint viri perdocti de Præfectura Prætorii, qvi ſummus fuit Eqveſtris ordinis gradus, poſtea viderimus. Hac de re Tacitus paulo aliter (m). *Potentia Principatus*, ait, *diviſa inter Titum Vinium Conſulem, & Cornelium Laconem Prætorii Præfectum. Nec minor gratia Icello Galbæ liberto.* Hinc conſtat Galbæ unum Præfectum Prætorio fuiſſe, cui qvaſi Collegam adjecit Conſulem; qvod nusqvam antea, nec deinceps factum.

Sub Veſpaſiano Titus Prætorii Præfecturam ſuſcepit, nunqvam ad id tempus niſi ab Eqvite Romano adminiſtratam, ſi Svetonio credimus.

(k) *Tacit. 14. Annal.* (l) *Sveton. in Galba c. 14.*
(m) *lib. 15. hiſtor.*

mus (n). Cui contradicere Tacitus videtur (o). Nam Aretinum Clementem Domini Veſpaſiani per affinitatem innexum & gratiſſimum Domitiano, Prætorianis Mucianum præpoſuiſſe tradit, qvi patrem ejus ſub C. Cæſare egregiè functum ea cura dictitabat. *Lætum, inqvit, militibus idem nomen, atqve ipſum qvanqvam Senatorii ordinis, ad utraqve munia ſufficere.* Ergo ante Titum Præfecturam Prætorii à Senatore adminiſtratam, contra Svetonii ſententiam, Tacitus refert.

Sed facilis eſt præſtantiſſimorum Authorum, qvi eodem tempore ſub eodem Principe floruerunt, conciliatio, ſi temporis hiſtoriam diligentiùs perſcrutemur. Mucianus ex Præſidibus Provinciarum depoſita ſimultate, qvam in id tempus ex æmulatione non obſcurè gerebat, Veſpaſiani partes ſecutus eſt (p). Ille cùm non leges, non Principes in civitate eſſent, Urbem ingreſſus, cuncta ſimul in ſe traxit. Atqve ille unus ambiri & coli: nec deerat ipſe ſtipatus armis, apparatu, inceſſu, excubiis vim Principis complecti nomen remittere (q). Cæſar Domitianus Præturam cepit: ejus nomen Edictis, Epiſtolisqve proponebatur: vis penes Mucianum erat, qvi Aretinum Clementem Prætorianis præfecerat. Qvod ita accipiendum eſt, ut Mu-

(n) *in Tito cap. 6.* (o) *Tacit. 4. hiſtor.* (p) *Sveton. in Veſpaſian. cap. 6.* (q) *Tacit. 4. hiſtor.*

Mucianus, ne ſine Præfecto Prætoriani vagarentur, Aretinum Clementem vice Præfecti ſubrogavit, qvi illius perſonam ſuſtineret, cùm tamen Præfectus non eſſet, & inter Præfectos non haberetur (r). Nec negaverim Muciani arrogantiam, qvi Principem agebat, eò proceſſiſſe, ut Præfectum Prætor. elegerit. Qvod cùm factum eſſet contra leges & mores, in Præfectorum ordine Aretinus Clemens computatus non eſt, ſed à Veſpaſiano & Senatu rejectus. Nam ſi Mucianus, cùm ad Senatum miſiſſet Epiſtolas, materiem ſermonibus præbuit, *ſi privatus eſſet cur publicè loqveretur* (s)? multò magis in Magiſtratibus creandis, repreſſa eſt illius audacia, qvam Veſpaſianus ipſe factus Imperator ægrè tolerabat. Illum enim meritorum fiducia, minùs ſui reverentem ſuſtinuit qvidem, qvem Principem agere non permiſit (t). Qvare Aretinum Clementem Propræfectum dixerim, non Præfectum, vel certè Præfectorum albo expungendum; ſicqve nihil à Svetonio Tacitum diſcrepare puto.

Qvod verò de Tito dictum eſt, qvem extra Eqvitum numerum Svetonius ponit in Præfecturæ adminiſtratione: mihi aliter Plinius ſvadet, in Præfatione hiſtoriæ ad Titum ipſum. *Triumphalis*, inqvit, *& Cenſorius tu, ſextumq;*

Con-

(r) *l. 1. §. hi qvibus. D. de legat. 3.* (s) *Tacit. 4. hiſtor.* (t) *Sveton. in Veſpaſian. cap. 13.*

Conſul, ac Tribuniciæ poteſtatis particeps, & qvod his majus feciſti, dum illud Patri pariter & Eqveſtri ordini præſtas, Præfectus Prætorio ejus. Innuit apertè Plinius Titum, ut Præfectura fungeretur, ad Eqveſtrem ordinem tranſiiſſe.

Imperatores ceteri pro arbitrio, unum ſolum, vel duos, tresvé Præfectos habuerunt. Unum Præfectum Antoninus Pius per viginti annos habuit, cui Tatius Maximus ſucceſſit, atqve in hujus demortui locum, duos ſubſtituit (u). Tres Præfectos Commodus fecit, qvi primùm uno contentus Perennio, illo occiſo duos conſtituit, poſtea tres, tutius ratus totam illam poteſtatem non uni duntaxat credere, ſed diſſectam in partes imbecilliorem reddere contra Principem (x). Ὁ δὲ Κόμμοδος δύο τοὺς ἐπάρχους καταστήσας, ἀσφαλέστερον ᾠήθη, μὴ ἑνὶ πιστεύειν τοσαύτην ἐξουσίαν· μερισθεῖσαν δὲ αὐτὴν ἀσθενεστέραν ἔσεσθαι ἤλπισε πρὸς τὴν βασίλειον ἐπιθυμίαν.

Ceteros Principes prætereo, ut ad Conſtantinum veniam, qvi Præfectorum Prætor. officia conturbavit, jam olim inſtituta. Nam cùm duo eſſent ut plurimùm Præfecti Prætor. qvi hoc Officium in Comitatu Principis communiter gerebant: Conſtantinus unum hunc Magiſtratum in qvatuor imperia diſcerpſit, atqve illum

 unum

(u) *Capitolin. in Antonin. Pio.* (x) *Herodian. lib. 1.*

unum Orientis, alterum Illyrici, tertium Italiæ, qvartum Galliarum inſtituit (y). Qvintum addidit Juſtinianus, Prætorii Africæ Præfectum: de qvibus nos ſigillatim.

CAP. V.
De Præfectis Prætorio in Comitatu: & qvomodo ii Magiſtratu abirent.

PEtrus Faber in omni reconditarum literarum officina affabrè perpolitus, multa de Præfectis Prætorio ſcriptis ſuis mandavit. Putat ille ſub poſterioribus Imperatoribus, non modò in Comitatu Principis, ſed etiam per Orientem, & per Occidentem, in Africa, in Illyrico, Italia, & Galliis ſingulos Præfectos fuiſſe, qvi Diœceſes ſui qvisqve tractus regerent (z). Sic Præfectos ſex conſtituit, ultra eos, qvos in Comitatu Principis ponit. Sed pace tanti viri dixerim, nullus alius Præfectus Occidentis fuit, qvàm Italiæ & Galliarum: nulli poſt Conſtantini mutationem in Comitatu Principis fuerunt, qvàm ex eorum numero, qvi tractus eos qvinqve adminiſtrarent.

Comitatus Principis eſt aula Principis aut Cæſaris (a): qvi tamen abſolutè ad Principem refer-

(y) *Zoſim. lib. 2.* (z) *lib. 1. Semeſtr. cap. 1. in fine.*
(a) *l. 6. C. T. de malefic. & mathematic.*

refertur, non ad Cæſarem, non ad majores Judices, vel ipſos Prætorio Præfectos. Hinc Comitatus ſacer vocatur, in qvo miles, qvi ignominiæ cauſa miſſus eſt, agere non poteſt (b). Contrà verò filiusfamil. Eqveſtri militia exornatus, & in Comitatu Principis retentus, cingi confeſtim juſſus, teſtamentum de caſtrenſi peculio facere poteſt (c). Comitatus autem eſt ubi Princeps eſt, & qvi illius obſeqvio in Comitatu deputati ſunt, præſentes, præſentales, in præſenti eſſe dicuntur (d). Præſentales enim ſunt, qvi Principem præſentem comitantur (e). Sic Magiſtratus in præſenti dicuntur eſſe, qvi aliqvo in loco præſentes ſunt, ut, ſi res exigat, teſtimonium dicant (f).

In Notitia Magiſtros militum & Eqvitum præſentales agnoſcimus; nos diceremus, *ſont en qvartier*: Præfectos Prætorio præſentales non legimus. Sed Notitia ad Conſtantini tempora referri debet, qvibus Præfecti Prætorio in ſuis tractibus degebant, nec ad Comitatum Principis, niſi ab eo eſſent evocati, venire conſveverant. Prioribus qvidem temporibus Præfecti, qvi duo, vel tres perpetuò Principem comitabantur, unaqve jus reddebant, ut ex Papiniani

Y 2 libro

(b) *l. militis.* §. *miſſionem. D. de re militar.* (c) *l. filiusfamil. D. de militar. teſtam.* (d) *l. 13. C. de re militar.* (e) *Novel. 22. in fin.* (f) *l. ob carmen.* §. *1. D. de teſt.*

libro viceſimo Qvæſtionum probatur, qvi præfectis Prætorio qvibus adſidebat, ſvaſiſſe ſe dicit, *heredem fructus præteritos puellæ cuidam reſtituere debere, qvòd lubrico tutelæ, fideicommiſſi remedium mater prætulerat* (g).

Præſentem tamen Præfectum Prætorio narrat Ammianus Marcel. *Thalaſſius ea tempeſtate Præfectus Prætorio præſens, non maturitate,* inqvit, (h) *vel conſiliis mitigabat iras Principum.* Præſentem Thalaſſium fateor, non præſentalem, qvi ad Comitatum evocatus præſens eſſe, & dici potuit. Sic Salluſtius Præfectus Prætor. præſens dicitur dum in Comitatu Principis eſſet, cùm tamen, ut idem Ammianus teſtatur (i), Galliarum Præfectus eſſet. Nam præſentales qvi à latere Principis non diſcedebant; Duces erant armati, qvales ſunt militum Magiſtri. Theophylact. Simocat. (k) τὴν τοῦ πρεσβευτοῦ τὴν παρὰ Ῥωμαίοις λεγομένην ἔνοπλον ἡγεμονίαν τιμήν.

Præfectis Prætor. Principes, prout illis videbatur, ſucceſſores dabant: qvi alios honoribus ornatos dimittebant, alios non ſine ignominia exauctorabant. Fuit aliqvando tempus, qvo Princeps Præfectum non ſubmoveret, niſi ipſe Magiſtratu ſe abdicaret. Qvare cùm Hadrianus Tatiano Præfecto Prætor. ſucceſſorem dare non poſſet, qvia non petebat, id egit, ut peteret.

(g) *l. 3. §. cùm Pollidius. D. de uſur.* (h) *lib. 11.* (i) *lib. 23.* (k) *lib. 1.*

ret (l). Commodus Tarruntenum Paternum Præfectum Præt. qvi de re militari libros conſcripſit perelegantes (m), cum laticlavii honore, hoc eſt Senatoria dignitate, à Præfectura removit (n). Nam ante Alexandri conſtitutionem Præfectus Prætorio Senator eſſe non poterat. Qvare anteriores Principes, ſi ſucceſſorem Præfecto dare vellent, laticlavium eidem per libertum ſubmittebant, ut in multorum Principum vita Marius Maximus annotavit (o).

Fuere tamen qvidam Præfecti Prætorio, qvi latum clavum perpetuò geſtarent, nec tamen Senatores eſſent: ut Plautianus ſub Severo, illo perpetuo uſus eſt, & in ſecundis Conſularibus numerabatur. Σχῆμά τε ὧ περιῆν· ἠμφίεστο γὰρ τήν τε πλατύσημον ἐσθῆτα, ἔν τε τοῖς δευτέροις ὑπατεύσασιν ἐτέτακτο (p). Sed laticlavii perpetuò geſtandi authoritas, inter priores dignitates, atqve inter ornamenta habebatur: nec tamen Senatorem faciebat. Nam & Senatorum filiis latum clavum induere permiſit Auguſtus, cùm tamen Senatores non eſſent (q). Sic non ita pridem in Senatu Pariſienſi, nobiliores & emeriti Patroni, togam purpuream ut Senatores geſtabant, qvi tamen non erant Senatores.

(l) *Spartian. in Hadrian.* (m) *l. officium. ſ. patronus. D. de re milit.* (n) *Lamprid. in Commod.* (o) *Lamprid. in Alexandr.* (p) *Herodian. lib. 3.* (q) *Sveton. in Auguſt. c. 38.*

Differt enim honor laticlavii ab illius ornamento. Antoninus Pius Præfectos ſuos locupletavit, & ornamentis Conſularibus donavit (r). Hæc qvidem ornamenta fuere Trabea, ſtola Conſulum, latis clavis diſtincta, ſcipio, calcei aureati, Sella Curulis, à Principe data, aut permiſſa (s). Trabeam, tunicam palmatam à latitudine clavorum dictam Feſtus docet: qvi trabeam Conſularem palmatam vocat (t). Atqve hæc ornamenta Conſularia etiam inſignia dicuntur, qvæ Nero Aſconio Labeoni, qvo tutore uſus erat, petivit à Senatu (u): qvæqve eadem poſtea Senatus decrevit Primo Antonio, qvi Veſpaſiani partes ſecutus erat; ut Cornelio Fuſco, & Arrio Varro Prætoria (x). Inſcriptio vetus Romæ,

BASSEO. M. F. RUFO. PR. PR. 375. 1.
IMP. AURELI. ANTONINI. L. AUREL
VERI. ET. AUREL. COMMODI. AUGG
CONSULARIBUS. ORNAMENTIS. HO
NORATO.

Singulares literæ PR. PR. Præfectum Prætorio deſignant, cui hæc collata ſunt ornamenta, qvæ M. Tullius dignitatis vocat (y), Dio (z) τιμὰς ὑπατευτικάς. Et ne qvid omittamus, qvod

(r) *Capitolin. in Antonin. Pio.* (s) *l. 2. C. de Conſulib. & non ſparg.* (t) *in verb. picta.* (u) *Tacit. lib. 13. Annal.* (x) *Tacit. 4. hiſtor.* (y) *pro Marc. Marcell.* (z) *lib. 36.*

qvod ad iſtos honores pertinet, perqvirendum eſt, qvid ſit in ſecundis Conſularibus numerari. Conſulares primi aut ſecundi, ni mea me conjectura fallit, ſunt primæ in Senatu aut ſecundæ ſententiæ. Hoc ut ita credam, Trebellii Pollionis authoritas facit (a), qvi Aurelium Fuſcum primæ ſententiæ Conſularem prodit. Huic adſtipulari videtur Spartianus (b), cùm Hadrianum Serviano ſororis viro, tertium Conſulatum conceſſiſſe dicit, ne eſſet ſecundæ ſententiæ. Putat Caſaubonus primæ aut ſecundæ ſententiæ dictos Senatores proprii, qvi primi ſententiam rogarentur; primasqve ſententias rogari Conſules deſignatos, aut ſi hi nulli eſſent, Princeps Senatus. Nam primæ ſententiæ Senator & Princeps Senatus illi tantumdem valent. Qvod ſi ita eſt, qvi fuerint primæ ſententiæ Conſulares, qvi Conſules deſignati dici non poſſunt, nullo modo intelligi poteſt. Multa congerit Caſaubonus, ex qvibus nihil omnino ad primæ vel ſecundæ ſententiæ Conſulares. Nos ut illud intelligamus, obſervandum eſſe duco, ſententiarum rogandarum ordinem in Senatu, ante Hadriani tempora, qvem Agellius amplè deſcripſit. Nam *aliàs*, ait ille (c), *Princeps Senatus primus rogabatur ſententiam: aliàs, qvi deſignati Conſules erant: qvidam ex Conſulibus ſtudio aut neceſ-*

(a) *in Piſone Tyranno.* (b) *in Hadriano.* (c) *lib. 4. cap. 10.*

neceſſitudine aliqva adducti, qvem iis viſum erat extra ordinem, ſententiam primùm rogabant. Obſervatum tamen eſt, cùm extra ordinem fieret, ne qvis qvemqvam ex alio, qvàm ex Conſulari loco, ſententiam primum rogaret. Ante M. Fabium Ambuſtum Princeps Senatus non invenitur. Una in Fabiorum familia tres continuò Principes Senatus fuerunt (d), M. ille Fabius Ambuſtus, Fabius Rullianus filius, & Q. Fabius Gurges. Fabius Ambuſtus ex Faſtis Conſularibus luſtro XXV, hoc eſt anno ab V. C. C-DXXXV. vixit. Sed poſt Veſpaſianum nulli Cenſores lecti, nullum luſtrum conditum, nullus in poſterum Princeps Senatus: Sed Conſulares, qvi plures Conſulatus geſſerunt, primæ ſententiæ fuerunt; qvi pauciores, ſecundæ. Qvòd ſi fortè poſt Veſpaſianum Princeps Senatus qvibusdam in Authoribus legitur; impropriè accipiendum eſt, pro viro in Senatu maximæ authoritatis & dignitatis. Nam & Princeps dicebatur author ſententiæ qvem Senatus ſeqvebatur. M. Tullius (e): *Harum ego ſententiarum Princeps & author fui.* Ille idem (f) *Ejus conſilii Princeps videor.* Advertendum eſt tamen primam ſententiam aliam aliqvando habere ſignificationem, ut ex eodem Tullio diſcimus. *Cùm*, inqvit, *ſententia prima Bibuli pronuntiata*

(d) *Plin. 7. hiſtor. cap. 41.* (e) *pro Cornel. Balbo.* (f) *lib. 15. epiſt. 15.*

ia eſſet, ut tres legati Regem reducerent; ſecunda Hortenſii, ut tu ſine exercitu reduceres; tertia Volcatii ut Pompejus reduceret: poſtulatum eſt ut Bibuli ſententia divideretur (g). Hic Julii Cæſaris collega in Conſulatu fuit. En prima, ſecunda, & tertia ſententia, qvæ nihil facit ad primæ vel ſecundæ ſententiæ Conſularem. Nec omittendum qvod viri eruditi hac in re notarunt, Conſulem qvi rogaret ſententias, ſuam primùm aperire ſolitum. Clarè idem Tullius de Caleno (h): *Qvæ eſt iſta tua ratio, Calene? qvæ mens? qvi nunqvam poſt Kal. Januar. idem ſenſeris qvod is, qvi te ſententiam primùm rogat?*

Venio ad Præfectos ignominia miſſos, aut ſine cauſa deſtitutos. Qvod à Commodo inventum eſt, qvi primus tres Prætorii Præfectos introduxit, qvos per horas, & dies mutavit. Fuit enim ſub illo Martius Qvartus Præfectus Præt. diebus qvinqvè. Cujus ſucceſſores ad arbitrium Cleandri aut retenti ſunt, aut occiſi (i). Deinde Cleander Phryx cùm ſub Præcone væniſſet, & ſervitio in domum Imperatoris traditus eſſet, cumqve Commodo ipſo accreviſſet, corporis cuſtodiam, cubiculi curam & Præfecturam ſolus obtinuit (k): τήν τε τοῦ σώματος φρουρὰν, καὶ τὴν τοῦ θαλάμου ἐξουσίαν, τήν τε τῶν στρατῶν ἀρχὴν ἐγχειρισθῆναι. Hunc Commodus capite trun-

(g) *Cicer. lib. 1. epiſt. 2.* (h) *Philippic. 10.* (i) *Lamprid. in Commod.* (k) *Herodian. lib. 1.*

truncari juſſit, & caput ejus amputatum contoqve præfixum circumferri, voluptuoſum atq; optatum populo ſpectaculum præbiturus. Καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμὼν, δόρατί τε ἐπιμήκει ἐγκαταπήξας ἐκπέμπεται, τερπνὸν καὶ ποθεινὸν, τῷ δήμῳ θέαμα. In Cleandri locum Julianus & Regillus ſubrogati ſunt, qvos & ipſos poſtea Commodus pœnis affecit.

CAP. VI.
De Tractibus Præfectorum Præt. poſt diviſionem Conſtantini.

ATqve hæc à nobis obſervata ſunt de Præfect. Prætor. in genere. Nunc Singulorum Officia perſeqvamur, ſecundùm diviſionem à Conſtantino factam. Hic duos Præfectos Præt. in Oriente conſtituit: unum Orientis, alterum Illyrici. Duos in Occidente: Præfectum Prætorio Italiæ, Præfectum Galliarum, qvibus ſuos tractus aſſignavit. Tractus gloſſis veteribus, *κλίμα*. Clima autem propriè eſt in cœlo plaga ſeu regio duobus interjecta parallelis, à verbo *κλίνω*, hoc eſt, inclino, qvòd certo ſpatio inclinentur ad polum, ſive declinet ab æqvatore. Tractum interpretatur Servius (1) regionem aut plagam. Plaga autem, ait Nonius

(1) *l. 2. Georgic.*

nius Marcellus ex Varrone, eſt cœli vel terræ immenſum ſpatium, qvod qvidem ſuo ambitu Diœceſes, aut regiones varias complectitur. Regiones non eo ſenſu dicimus qvo Authores limitum, qvi eas intra fines ſingularum coloniarum aut municipiorum includunt, in qvibus Magiſtratibus jus dicendi coërcendiqve eſt libera poteſtas, & propriè dicuntur Territorium (m): ſed Regio latius pro Provincia, & aliqvando pro Diœceſi ſumitur, ut notat Bertherius (n). Diœceſis multarum Provinciarum numero conſtat; Tractus multarum Diœceſium. Tractus propriè à Præfectis Præt. Diœceſes à Spectabilibus: Provinciæ à Clariſſimis regebantur. Tractus ergo Diœceſes omnes & Provincias, qvæ ſub Præfecti Prætor. diſpoſitione, comprehendebat.

Ex Conſtantini diviſione Imperii Romani, Tractus qvatuor conſtituti ſunt, qvi Prætor. Præfectis aſſignati, Orientis ſcilicet, Illyrici, Italiæ & Galliarum.

Præfectus Præt. Orientis, numero Provinciarum, & authoritate, primus appellatur, cujus qvinqve erant Diœceſes, Oriens, Ægyptus, Aſiana, Pontica, Thracia, qvas Diœceſes ita Zoſimus explicat (o): Ægyptum cum Libyæ Pentapoli, & Orientem ad Meſopotamiam usqve:

(m) *Siculus Flaccus de conditionib. agror.* (n) *lib.* 1. *Pithan. cap.* 2. (o) *lib.* 2.

qve: Cilices præterea, Cappadoces, Armenios, orámqve maritimam totam à Pamphylia Trapezuntem usqve, & üsqve ad caſtella propter Phaſidem ſita, tradidit Conſtantinus. Eidem etiam Præfecto Thracia commiſſa & Myſia, Hæmi, ac Rhodopes, ac Doberi. Præterea Cyprum adjecit & Cycladas inſulas: Lemno & Imbro & Samothracia acceptis. Titulus eſt C. de Officio Præfecti Prætoriorum Orientis & Illyrici, qvi legibus qvinqve compoſitus, qvarum duæ priores ſunt Alexandri Severi, qvæ his duobus Præfectis convenire non poſſunt, cùm nondum inſtituti eſſent: ſed Tribonianus eas leges ad Præfectos omnes retulit, qvòd ab omnibus ſervari deberent.

Alter fuit Præfectus Prætorio in Oriente, qvi Præfectus Illyrici nuncupatur: cui omnes Provinciæ Illyrici, qvæ Macedonia & Dacia continentur, ſubjectæ. Huic, ait Zoſimus, Conſtantinus attribuit Macedones, Theſſalos, & Cretenſes, & Græciam, & circumjacentes inſulas, Epirum utramqve & Illyrios, & Dacos, Tribalos, Pannonios ad Valeriam uſqve & Myſiam ſuperiorem. Qvod ex Notitia Imperii clariùs intelligitur. Nam Zoſimus Diœceſes à Provinciis non diſtinxit, ut in Notitia ſeparantur, qvæ ſub Præfecto Orientis, cui Diœceſes qvinqve paruerunt: qvindecim Pvovincias enumerat in Oriente. Hæ ſunt Palæſtina, Phœnice, Syria, Cilicia, Cyprus, Arabia, Iſauria, Palæſtina ſaluta-

taris, Palæſtina ſecunda, Phœnice, Libani, Euphratenſis, Syria ſalutaris, Osdroëna, Meſopotamia, Cilicia ſecunda.

Ægypti qvæ Præfecto Orientis parebat, ſex ſunt Provinciæ; Libya ſuperior, Libya inferior, Thebais, Ægyptus, Arcadia, Auguſtanica.

Aſianæ Diœceſeos ſunt decem Provinciæ, Pamphylia, Helleſpontus, Lydia, Piſidia, Lycaonia, Phrygia Pacatiana, Phrygia ſalutaris, Lycia, Caria Inſulæ.

Pontica decem habet Provincias: qvæ ſunt, Galatia, Bithynia, Honorias, Cappadocia prima, Cappadocia ſecunda, Pontus Polemiacus, Hellenopontus, Armenia prima, Armenia ſecunda, Galatia ſalutaris.

Thracia ſex Provinciis componitur: hæ ſunt, Europa, Thracia, Hæmimontus, Rhodope, Mœſia ſecunda, Scythia. Sicqve Præfectus Prætor. Orientis qvadraginta ſeptem Provincias adminiſtravit, ut non immeritò Oriens ſecundus orbis aliqvando dictus ſit.

Præfectus Prætorio per Illyricum, cujus ſunt Diœceſes duæ, ſex rexit Provincias in Macedonia, qvæ prima eſt Diœceſis; Achaiam, Macedoniam, Cretam, Theſſaliam, Epirum veterem, Epirum novam, & partem Macedoniæ ſalutaris. Altera Diœceſis Dacia, qvinqve habuit Provincias. Illæ ſunt Dacia Mediterranea, Dacia ripenſis, Mœſia prima, Dardania, Prævalitana, & pars Macedoniæ ſalutaris. Qvæ ſunt undecim

decim Provinciæ: ideoqve pauciores, qvòd Illyricum duplex fuit, Orientale ſcilicet & Occidentale. Atqve hoc Præfecto Prætor. Italiæ attributum, cui præterea tota Italia & Sicilia, & circumjacentes inſulæ, Sardinia, Corſica, & Africa à Syrtibus, Cyrenem uſqve, ex Zoſimo.

At ex Notitia Imperii tres Præfectus Prætor. Italiæ Diœceſes habuit, Italiam, Illyricum, & Africam.

Provinciæ Italiæ decem & ſeptem fuerunt: Venetiæ, Æmiliæ, Liguriæ, Flaminiæ, & Piceni annonarii, Tuſciæ, & Umbriæ, Piceni ſuburbicarii, Campaniæ Siciliæ, Apuliæ, & Calabriæ, Lucaniæ, & Brutiorum, Alpium Cotticarum, Rhetiæ primæ, Rhetiæ ſecundæ, Samnii, Valeriæ, Sardiniæ, & Corſicæ.

Illyrici Occidentalis ſex item Provinciæ: Pannoniæ ſecundæ, Samiæ, Dalmatiarum, Pannoniæ primæ, Norici Mediterranei, Norici ripenſis.

Africæ ſeptem Provinciæ fuerunt: ipſa Africa, Byzacium, Numidia, Mauritania Sitifenſis, Mauritania Cæſarienſis, Tripolis. Irrepſit inter Provincias Africæ in Notitia Præfectus annonæ Africæ, & Præfectus fundorum patrimonialium, qvi malè inter Provincias collocantur. Nam ſex tantùm ſunt Provinciæ, qvas ex inſcriptione veteri vendico.

L. ARADIO. VAL. PROCULO. V. C. 361. 1.
PROCONSULI. PROVINCIAE. AFRICAE.
VICE

VICE. SACRA. JUDICANTI. EIDEMQVE JUDICIO. SACRO. PER. PROVINCIAM PROCONSULAREM. ET. NUMIDIAM BYZACIUM. AC. TRIPOLIM. ITEMQVE MAURITANIAM. SITIFENSEM. ET. CAE SARIENSEM.

Proconſularis Africa à Proconſule; ceteræ Provinciæ à Conſularibus, aut Præſidibus regebantur: ſicqve, ſi Notitiæ credimus, Præfecto Præt. Italiæ novem & viginti Provinciæ annumerantur.

Præfecto Prætor. Galliarum adſcribit Zoſimus, Tranſalpinos, Celtas, & Hiſpanos, cum Inſula Britannica. Notitia Imperii duas illi tantùm Diœceſes tribuit, Hiſpaniam & Britannicam, omiſſa Gallia: qvod errori librarii imputandum eſt. Nam ſub Galliarum Diœceſi decem & ſeptem Provincias poſtea Notitia conſtituit, qvæ ſunt Lugdunenſis prima, Germania prima, Germania ſecunda, Belgica prima, Belgica ſecunda, Alpes maritimæ, Alpes Penninæ & Graiæ, Maxima Seqvanorum, Aqvitania prima, Aqvitania ſecunda, Novempopuli, Narbonenſis prima, Narbonenſis ſecunda, Lugdunenſis ſecunda, Lugdunenſis tertia, Lugdunenſis Senonia, qvæ in indice dignitatum, in partibus Occidentis dicitur Lugdunenſis Honorica.

Hiſpaniæ ſunt Provinciæ ſeptem, Bætica, Luſitania, Gallecia, Tarraconenſis, Carthaginienſis, Tingitana, Baleares inſulæ. Bri-

Britanniarum Provinciæ qvinqve, Maxima Cæſarienſis, Valentia, Britannia prima, Britannia ſecunda, Flavia Cæſarienſis. Igitur Præfecto Italiæ qvatuor & viginti Provinciæ datæ: Præfecto Galliarum novem & viginti. De Provinciis nos tom. 3. hujus operis. Præfectorum munus in ſuo qvoqve tractu expendamus.

CAP. VII.

De Præfecto Præt. Galliarum.

GAllia florentiſſimum totius orbis Imperium, patria chariſſima, cui æmula nuper Hiſpania ſemper paruit, hoc à me expetit, ut primùm ab illius Præfecto incipiam. Hic Zoſimo τῆς αὐλῆς ἐν τοῖς ὑπὲρ τὰς ἄλπεις ἔθνεσιν ὕπαρχος. Huic labante Imperio, & conſtitutione Imperatoris Honorii & Theodoſii ad Agricolam, de agendo ſingulis annis Arelate conventu, ſeptem Provinciarum poteſtas data eſt. Imperatorum conſtitutionem nobis Jacobus Sirmondus emendatiorem dedit (p): qvam fruſtra Vir Magnus Conſtantino tyranno tribuit, cujus deſidia in illa conſtitutione notatur.

Arelas, poſtqvam Conſtantinus qvidam tyrannidem occupavit, facta eſt ab eo Galliæ Metropolis ac ſedes Præſecti Prætorio Galliarum. Nihil

(q) *ad Sedonii epithalam. Polemii.*

Nihil Conſtantino devicto mutavit Honorius, qvi non potuit Galliarum Prætorium Treveris, qvibus ademptum erat, reſtituere, cùm profligato Conſtantino illas tantùm Provincias receperit, qvæ in tyranni poteſtate remanſerant (q).

Septem autem Provinciæ dictæ ſunt, ut ſentit Bertherius (r), non numero, ſed ex tyranni deſignatione: ex qva factum eſt, ut qvod remanſerat in Imperio, hoc nomine poſtea à reliqvis Provinciis ſecerneretur. Ille tamen ſeptem Provinciarum nomina refert, Germaniam, Belgicam, Lugdunenſem, Aqvitaniam, Narbonenſem, Viennenſem, Alpes. Sed Hincmarus (s) aliter ſeptem has Provincias numerat, Viennenſem, Lugdunenſem, Narbonenſem primam, Narbonenſem ſecundam, & Alpinam, & Novam Populanam, & ſecundam Aqvitaniam. Qvare ſeptem Provincias à numero denominatas arbitror, & Hincmaro aſſentior, ea maximè ratione motus, qvæ ex hujus ævi ſcriptoribus certò colligi poteſt. Nam Conſtantio à Britannis rerum ſumma tradita eſt Honorio VII. & Theodoſio Coſſ. ut obſervat Zoſimus (t). Ille Conſtantem filium in Hiſpaniam miſit, qvi Apollinarem Præfectum Præt. ducem habuit. Barbari interea incolas inſulæ Britanniæ, & qvasdam Celticas nationes redegerunt, ut ab

(q) *Sozomen. lib. 9. cap. 15.* (r) *lib. 1. Pith. cap. 5.*
(s) *epiſt. 6. cap. 17.* (t) *lib. 6.*

Imperio Romano deficerent, & arbitratu ſuo viverent. Itaqve Britanni ſumptis armis, & pro ſalute ſua periclitati, civitates ſuas à Barbaris imminentibus liberarunt. Itidem totus ille tractus Armoricus, ceteræqve Gallorum Provinciæ, Britannos imitatæ, conſimili modo ſe liberarunt, ejectis Romanis Præſidibus, propria qvadam Republica arbitratu ſuo conſtituta. Hæc Britanniæ Gallicarumqve gentium Defectio accidit qvo tempore Conſtantinus tyrannidem uſurpabat. Οἱ τε οὖν ἐκ τῆς Βρεττανίας ὅπλα ἐνδύντες, καὶ σφῶν αὐτῶν προκινδυνεύσαντες, ἐλευθέρωσαν τῶν ἐπικειμένων βαρβάρων τὰς πόλεις, καὶ ὁ Ἀρμορικὸς ἅπας, καὶ ἕτεραι Γαλατῶν ἐπαρχίαι Βρεττάννους μιμησάμεναι, κατὰ τὸν ἴσον σφᾶς ἐλευθέρωσαν τρόπον, ἐκβάλλουσαι μὲν τοὺς Ῥωμαίους ἄρχοντας, οἰκεῖον δὲ κατ᾽ ἐξουσίαν πολίτευμα καθιστᾶσαι. καὶ ἡ μὲν Βρεττανίας καὶ τῶν ἐν Κελτοῖς ἐθνῶν ἀπόστασις, καθ᾽ ὃν ἐτυράννει χρόνον Κωνσταντῖνος, ἐγένετο.

Ex ſeptendecim igitur Galliarum Provinciis, decem cum Britannis defecerunt: ſeptem aliæ, qvæ non deſciverunt, ab Hincmaro deſignantur: qvi rectè conſtitutionem de agendo ſingulis annis Arelate conventu, Honorio & Theodoſio tribuit. Falluntur enim qvi Conſtantinum tyrannum hujus conſtitutionis authorem putant, urbemqve Arelatem Conſtantinam ab eo vocatam. Nam Conſtantinus Magnus urbi Arelatenſium primus Conſtantiæ nomen

men impoſuit: & Conſtitutio data eſt Honorio XII. & Theodoſio VIII. COSS. poſt annum decimum devicti Conſtantini tyranni.

Joſephus Scaliger (u) ab his ſeptem Galliarum Provinciis Imperium illud Septimaniam vocatum putat: in qvo valdè hallucinatus eſt. Nam Septimanorum gens Narbonenſi Provincia concluditur: *In mediterraneo*, ait Plinius (x), *Arelate Sextanorum, Bliteræ Septumanorum*. Bætiræ Ptolomæo Narbonenſis civitas Galliæ, vulgò *Beſiers*. Septimania vocatur, qvòd Septimani legionis ſeptimæ milites pſeudocomitatenſes ibi morarentur. Straboni (y) Biltera urbs bene munita, Narbonæ proxima. Unde Narbonenſis Provincia in Martyrum hiſtoriis Septimania vocatur, ut ipſe fatetur Scaliger: qvi Septimania ſex Provincias includere, & ex ſeptem Provinciis unam facere fruſtra contendit.

De Conſtantini rebellione Sidonius (z): *In Conſtantino inconſtantiam, in Jovino facilitatem, in Geroncio perfidiam, ſingula in ſingulis, omnia in Dardano crimina ſimul avi noſtri execrabantur.* Hi omnes Conſtantini ſceleris conſcii, tyrannidi favebant. De Apollinari Præfecto Prætor. tacet Sidonius, qvòd à Conſtantino illo Præfectura ſpoliatus ſit (a).

(u) *lib. 2. Auſoniar. lection. cap. 24.* (x) *lib. 3. c. 4.* (y) *lib. 4.* (z) *lib. 5. ep. 9.* (a) *Zoſim. lib. 6.*

Veterem inſcriptionem Scaliger protulit(b), & qværit, qvis ille ſit Conſtantinus, qvi Honorii collega fuit in VIII. Conſulatu; qvod ignorare ſe non diffitetur. Credit Vir omni literarum genere præſtantiſſimus, hunc Conſtantinum tyrannum fuiſſe, qvi ſe cum Honorio Conſulem adſcripſit. Et verè ſuppoſita eſt illa inſcriptio à Conſtantino ipſo vel qvovis alio; cui Faſti Conſulares repugnant, qvorum fides à nullo Authore in dubium revocatur. Nam Theodoſius Junior collega fuit Honorii in VIII. Conſulatu, qvo Conſtantini conjuratio deleta eſt.

Sed mirari ego ſatis non poſſum eorum imperitiam, qvi Præfectum Prætor. Hiſpaniarum ſomniant. In Martyrologio in perſecutione Diocletiani, Præfecto Hiſpaniarum Daciano, Leocadiam Virginem dira carceris cuſtodia maceratam legimus (c). Sed Præfectum Dacianum non dicit. Prætorii & Præfecti nomen ſimpliciter prolatum, pro qvovis Rectore Provinciæ accipitur, ut in eodem Martyrologio ſeqventi die Dacianus Præſes dicitur. Nec me movet inſcriptio legis C. Theod. & Juſtin. qvæ eſt Imperatoris Arcadii & Honorii ad Macrobium PP. Hiſpaniarum (d). Hæc enim literarum PP. geminatio ſine interpunctione Præſidem

(b) *lib. 5. de emendat. tempor.* (c) *9. Dec.* (d) *l. 3. C. de proxim. ſacror. ſcrin. & l. 15. C. T. eod.*

dem aut potiùs Proprætorem denotat. Et falli-
tur Lazius (e), qvi Præfectum Prætor. his ſin-
gularibus literis ſignificari auguratur, ex in-
ſcriptione veteri apud Tarraconem, qvæ una eſt
ex ſeptem Provinciis Hiſpaniarum, qvæqve Præ-
ſidem ſeu Proprætorem ſortita eſt. Inſcriptionis
verba ſunt.

FORTISSIMO. ET. CLEMENTISSIMO
IMP. CAES. M. AUR. CARO
AUG. P. M. TR. P. COS. II 277.7.
M. AURELIUS. VALENTINIANUS
V. C. P. P. HISP. CIT. LEG. AUG. PR
PR. D. N. M. EJUS.

Interpretatur Lazius has literas PR. PR. Præ-
fectum Prætorio Hiſpaniæ, qvi ſeipſum coar-
guit ex alia inſcriptione, qvam eadem pagina
ſubjicit.

FORTISSIMO. ATQVE CLEMENTISS.
IM. CAES. M. AURELIO. CARO
INVICTO. AUG. 278. 1.
M. AURELIUS. VALENTINIANUS. V. C.
LEG. AUGG. PRO. PR. PROVINCIÆ
HISPANIAE CITERIORIS

Hæ ergo literæ Proprætorem apertè ſignificant,
& ineptum eſſet Præfectum Prætor. Provinciæ
uni affingere. Ego qvidem ut mihi ignoſci cu-
pio, qvantum in me eſt, aliorum errores tego,

(e) *lib. 2. commentarior. cap. 2.*

aut ita detego, ut illis injurius non ſim. Qvare lubens Lazii in Romana hiſtoria lapſum ſilentio præterirem, ni tantus eſſet, ubi de Præfectis Prætorio loqvitur, ut diſſimulari nullo modo poſſit. Hos à Regibus inſtitutos ſcribit, *qvo tempore*, inqvit, *Judicio & militibus præfuerunt* (f). Qvis hoc non rideat? Nam Præfectum Prætorio ab Auguſto creatum, tonſoribus notum. Sed ecqvis ferat hominis inſomnia, cùm ait: *Prætor Comitatus Auguſtalis, qvi & Palatinus dicebatur, & Præfectus Prætorii in aula jus dicebat* (g). *Ab eo*, inqvit, *Prætoriani milites ſive Cohortes Prætorianæ nominatæ ſunt, qvibus Imperatoris Prætorium inclinante Imperio ſepiebatur. Ipſa verò caſtra Prætoria ab uno qvopiam regebantur, qvi Præfectus Prætorianorum vocabatur, magno apud Romanos loco, Magiſtratus alius omnino à Præfecto Prætorio.* Hæc qvidem non Reipublicæ Romanæ Commentaria, ſed ægri hominis commenta dixerim. Numiſma eſt pulcherrimum Galbæ Imperatoris, in qvo Gallia & Hiſpania dextras jungunt; ſed Gallia loco honoratiore depicta, illiqve Hiſpania inferior (h). Et Gallia Præfectum Præt. habuit, nusqvam Hiſpania. Tiberianus vir diſertus, ſub Conſtantino, fuit Præfectus Prætor. Galliarum (i): Trajanus vir elegans

gans

(f) *lib. 2. Commentar. c. 2.* (g) *id. lib. 2. c. 1.* (h) *Figura nummi Anton. Auguſtin. lib. 3. numiſm. fol. 87.* (i) *Hieronym. in Euſebii Chronic.*

gans ſub Conſtantio, Conſtante, & Conſtantino. Honoratus ſub iisdem Imperatoribus Expræfecto Prætorio Galliarum, primus Conſtantinopoleos urbis Præfectus factus eſt. Florentius ſub Juliano, cui Pariſiis agenti ſalubre conſilium dedit, ut Gallorum animos à defectione revocaret (k). Tandem omnia in Galliis conturbata. Nam Aëtio Imper. cæſo *Pæonius qvidam obſcuris parentibus in municipio natus, unus inventus eſt, qvi vacante aula, turbata Republ. ad Gallias adminiſtrandas faſcibus priùs qvàm codicillis auſus accingi, menſibus multis, tribunal Illuſtrium poteſtatum, Spectabilis Præfectus aſcenderit* (l). Ante Pæonium, Ferreolus, qvi poſtea Arelatenſis Epiſcopus factus eſt, Galliarum Præfecturam geſſerat, cùm maximè incolumes eſſent. Triplices Præfecturas tribuit Sidonius Syagrio, cujus Ferreolus ex filia nepos erat. Triplices has Præfecturas à Sidonio dictas credit Vir doctiſſimus, qvia tribus annis Galliarum Præfecturam Syagrius continuaſſet. Sed huic ſententiæ Sidonius ipſe reclamat. Hic enim ubi de Aruando Præfecto Præt. Galliarum majeſtatis damnato loqvitur: *Præfecturam primam*, inqvit (m), *gubernavit cum magna popularitate. Deinde confeſtim privilegiis geminæ præfectu-*

(k) *Ammian. Marcel. lib. 17.* (l) *Sidon. lib. 7. ep. 12.* (m) *lib. 1. epiſt. 7.*

fecturæ, qvam per qvinqvennium repetitis faſcibus rexerat, exauguratus publico carceri adjudicatus eſt. Si præfecturæ annorum numero computarentur, Aruandus Præfecturas qvinqve geſſiſſet, qvi geminas tantùm geſſit repetitis faſcibus, atqve iterum Præfectus Præt. factus. Tres ergo Præfecturas Syagrii non ad triennii adminiſtrationem refero, ſed ad varias Præfecturas aut repetitas, qvæ diverſis temporibus illi commiſſæ ſunt: ut tituli legum teſtantur, in qvibus ſcriptum eſt: Ad Syagrium PF. P. id eſt Præfectum Prætorio (n), ſine adjectione Galliarum aut alterius tractus: qvî fit, ut illum Præfectum Prætorio Italiæ conjiciam. Prima Præfectura Italiæ Syagrii fuit ſub Imperatoribus Valente, Gratiano & Valentiniano, Valente VI. & Valentiniano II. COSS. Secunda illius, ejusdem Italiæ Præfectura fuit ſub Gratiano Valentiniano, & Theodoſio, longo poſtea intervallo, Auſonio & Olybrio COSS. Sic duæ Præfecturæ Syagrii in Italia, & una Galliarum. Qvibus perfunctus, ex Faſtis Conſularibus, duos Conſulatus geſſit, unum cum Eucherio, alterum cum Antonio. Hanc noſtram de triplici Præfectura Syagrii ſententiam firmat vetus inſcriptio Romæ.

SEXTO.

(n) *l. 4. C. T. de deſertorib. & occultatorib. & 4. l. 38. C. T. de appellationib.*

SEXTO. PETRONIO. PROBO 450. 3.
PRAEFECTO. PRAETORIO. QVATER
ITALIAE. ILLYRICI. AFRICAE
GALLIARUM

Non prætermittendum eſt, unum & eundem aliqvando duas ſimul Præfecturas Præt adminiſtraſſe, ut Valeriani Imperatoris Epiſtola ad Ragonium Clarum Præfectum Præt. Illyrici & Galliarum declarat: & alia inſcriptio Romæ.

VETTIO. AGORIO. PRAETEXTATO
PRAEF. PRAETOR. II.
ITALIAE. ET ILLYRICI 1002. 2.

Inſcriptiones legum C. T. plurimæ ad Præfectum Illyrici & Italiæ (o), ut Juſtiniani temporibus Joannes Præfectus fuit Prætoriorum per Orientem, qvod eſt Orientis, & Illyrici. Hinc ad eum miſſa ſunt reſponſa non tantùm ad Orientalem, ſed etiam ad Illyricianam advocationem, ut Cujacius annotavit (p).

(o) *l. 2. de conſtit. Principum. l 13. de pœn. C. T. l. 6. de contrah. empt. l. 51. de appellationib. eod.*
(p) *ad inſcriptio. Novell. 27. & 28.*

CAP. VIII.
De Præfecto Prætorio Africæ, & de omni ejusdem Diœceſeos ſtatu.

AFricæ qvæ per annos nonaginta à Vandalis oppreſſa, tandem à Juſtiniano Imperatore reſtituta eſt, Præfecturam propriam habuit, ſicut Oriens & Illyricum (q). Atqve huic dignitati Archelaum primum Juſtinianus præfecit. Hic vir fuit ex gente patricia, & Prætorii Præfectura antea decoratus: tunc verò in exercitu Qvæſtor, id eſt ſumptuum diſpenſator (r). Ἐςέλλετο δὲ καὶ Αρχέλαος ἀνὴρ ἐς Πατρικίους τελῶν, ἤδη μὲν τῆς αὐλῆς ὕπαρχος, ἔν τε Βυζαντίᾳ καὶ Ἰλλυρικῷ γεγονὼς, τότε δὲ τοῦ ςρατοπέδου καταςὰς ὕπαρχος· οὕτω γὰρ ὁ τῆς δαπάνης χορηγὸς ὀνομάζεται.

Africa autem in ſeptem Provincias diviſa eſt, qvarum Tingi, qvæ Proconſularis antea vocabatur, Carthago, Byzacium ac Tripolis, Rectores habuere Conſulares: reliqvæ verò, id eſt Numidia, & Mauritania, & Sardinia, à Præſidibus gubernatæ. Sic ſtatus Africæ per Juſtinianum immutatus, qvæ antea Proconſularis Provin-

(q) *l. 1. C. de offic. Præfect. Prat. Afric.* (r) *Procop. lib. 1. de bell. Vandalic.*

vincia per excellentiam dicebatur, ſola in partibus Occidentis.

Ex Notitia Imperii, duos Conſulares habebat Africa, Byzacii & Numidiæ: Præſides duos, Mauritaniæ Sitifenſis & Tripolitanæ. Sed Juſtinianus ſex Provincias in ſeptem partitus eſt. Nam Carthaginenſis vel Zeuzitana, qvæ Proconſuli patebat, ut Byzacium & Tripolim, Conſulares fecit; Numidiam, Mauritaniam, & Sardiniam Præſidales. Nec dubium Tingitanam, qvæ vigente Occidentis Imperio, Hiſpaniis attributa erat, Africanæ Præfecturæ reſtitutam, ut Bertherius ſcribit (s).

Notitia Præfecti Prætorio Africæ, cùm ad Præfectos Præt. ceteros porrigi poſſit, à nobis tractanda eſt: cujus qvidem difficilis prima fronte interpretatio. Qvare integra hîc ſubjicienda eſt, & ex ipſo Juſtiniani C. repræſentanda, & magno labore elucidanda. Notitiam hîc voco brevem, ſeu libellum, in qvo deſcriptio Officialium, adminiſtrationis cujusqve & annonæ ſeu emolumenta continentur. Notitiæ ſpecies variæ fuerunt, qvæ cum Imperii Notitia nihil habent commune. Hæc enim eſt publica Magiſtratuum & Officiorum Imperii nomenclatura. Sed fuit præterea Notitia ſcriniorum. Notitia qvantum qvisq; Magiſtratus per Codicillos ſolvere debeat. Notitia eorum, qvæ decreta ſunt ab

(s) *lib. 1. Pith. cap. 5.*

ab Imperatore Tribunis militum. Notitia Ducum & Limitaneorum: Conſvetudinum, ſcholarium: artificum: de qvibus nos aliqvando. Venio ad Notitiam Præfecti Prætor. Africæ, qvæ à Juſtiniano ita concepta eſt.

In Officio, inqvit (t), *tuæ magnitudinis, nec non pro tempore Præfecti Præt. Africæ, trecentos ſexaginta ſex viros per diverſa ſcrinia & officia militare decernimus. In Officiis verò Conſularium aut Præſidum qvinqvaginta homines per ſingula officia. Qvæ verò emolumenta ſint Præfecti Africæ, & qvæ Conſulares & Præſides, & qvod unusqvisqve, ex Officio eorum de publico conſeqvi debeat, Notitia ſic declarat.*

Pro Annonis & capitu pro tempore PP. per totam Africam, auri libras centum. Pro annonis Conſularium auri libras XX. Pro annonis Cancellariorum auri libras VII. Item Officiis ejus ita. In Scrinio primo hominibus decem, pro annonis XVIII. pro capit. ſolid. XII. ſiunt ſolid. CXLVIII. Item numerario pro annonis ſol. V. & pro cap. ſol. IIII. ſiunt ſol. XLVI. Secundo pro ann. III. annuos ſol. V. & pro cap. ſol. II. cap. ſol. V. & pro cap. ſol. IIII. ſiunt ſol. XVI. Tertio vero & qvarto ad annon. L. ann. ſolid. V. & ad cap. L. can. ſol. IIII. ſiunt XXIIII. Reliqvis tribus ad ann. L. ann. ſol. V. & ad cap. L. can. ſol. IIII. ſiunt ſol. XXVIIII. In Scrinio ſecundo ut ſuprà ſcriptum eſt. In Scrinio tertio

(t) *l. 1. C. de offic. Præfect. Præt. Afric.*

no ut ſuprà ſcriptum eſt. In Scrinio qvarto ut ſuprà ſcriptum eſt.

In Scrinio primi Scrinii qvod eſt Subadjuvæ hominibus X. ann. XIIII. cap. XII fiunt ſol. CXVI. S. Ita primi Scrinio pro ann. III. ann. ſolid. V. & pro capitu II. capitu ſol. IIII. fiunt ſol. XXIII. Secundo pro ann. II. ann. ſolidi ut ſuprà ſcriptum eſt, & pro cap. capit. ſolid. ut ſuprà ſcriptum eſt, & fiunt ſolidi XVI. Tertio & qvarto pro ann. I. annona ſolidorum ut ſcriptum eſt, & pro cap. I. cap. ſolidorum, ut ſuprà ſcriptum eſt, fiunt ſolidi XXIII. Reliqvis hominibus VI. ad annon. I. annona ſolidi V. & pro capitu capit. ſolidi IIII. fiunt ſolidi LVIII.

In Scrinio Commentarienſis hominibus XII. ann. XVII. capitu IIII. fiunt ſolidi CLIII. Primo Commentarienſi ann. III. ſolid. V. pro cap. II. capitu ſol. IIII. fiunt ſolidi XXIII. Seqventes homines III. ad ann. II. ſol. V. pro capitu II. capi. ſol. IIII. fiunt ſolidi XLVIII. Reliqvi omnes VIII. ad ann. I. ann. ſol. V. & capit. I. capit. ſol. IIII. fiunt ſolidi XXVII.

In Scrinio ab actis hominibus X. ann. XIIII. cap. XII. ſolid. CXVIII. Ita primo ann. III. pro ann. I. ſolid. VI. cap. II. cap. ſol. IIII. fiunt ſol. XXXII. Reliqvis XVII. ad ann. I. Sol. V. ad cap. I. cap. ſol. VIII. fiunt ſolid. LXIIII.

In Scrinio libellorum hominibus VII. ann. VI. cap. VI. fiunt ſolidi V. pro cap. II. cap. ſolid. IIII. fiunt ſolidi XVI. Secundo II. pro ann. ſolid. X. pro capitu I. Sol. IIII. fiunt ſolid. XII. Reliqvis homini-

minibus IIII. ad ann. I. ſol. V. ad capitu I. ſol. IIII ſiunt ſolid. XXXVI.

In ſchola exceptorum hominibus, in ſchola ſingularium, in ſchola mittendariorum, in ſchola Curſorum, in ſchola Nomenculatorum. in ſchola Stratorum. in ſchola Prætorianorum. in ſchola Draconariorum. in Scrinio operum hominibus. in Scrinio arcæ. in ſchola Chartulariorum. Statuta eadem ſtipendia in Notitia expreſſa ſunt.

Grammaticis hominibus II. ad ann. X. & ad capit. II. ad ſolidos LXX. ſortitas. Oratoribus hominibus II. ad ann. X. cap. V. ad ſol. LXX.

Hæc pro diſpendiis civilibus Judicibus Africæ, eorumq; Officiis, id eſt tam Scriniariis ampliſſimæ Præfecturæ, qvam Cohortalibus Edictis publicis innoteſcere jubet Juſtinianus.

CAP. IX.

Notitiæ Præfecti Prætorio Africæ interpretatio. Et primùm de annonis & capitu.

NOtitiam paulò ampliorem ſubjecimus, qvoniam nullum in ea verbum eſt, qvod interpretationem non deſideret. Primum Notitiæ caput eſt de annonis & Capitu, de qvibus titulus eſt ſingularis in Juſtiniani C. *de Annonis, & Capitu adminiſtrantium, vel Adſeſſorum aliorumvé publicas ſolicitudines geren-*

gerentium, vel eorum, qvi aliqvam conſecuti ſunt dignitatem.

Annonarum inſtitutionem antiqviſſimam ex M. Tullio diſcimus, qvi annonas Prætoris Siciliæ, *frumentum in cellam* vocat: qvòd in certo frumenti numero præberentur (u). Has annonas, ſive frumentum qvod Magiſtratibus præbebatur, in ſuos uſus licebat æſtimare, & pretium pro frumento accipere. Qvod ipſe Tullius clarè (x): *Ab Aratore*, inqvit, *hoc profectum eſt primùm, ut ab ea Civitate, cui imperabatur, cùm aut frumentum vendidiſſet, aut ſervare vellet, aut in eum locum qvò imperabatur, portare nollet: petivit in Beneficii loco & gratiæ, ut ſibi pro frumento, quantum frumentum eſſet, dare liceret. Ex hujusmodi principio atqve ex liberalitate, atqve accommodatione, Magiſtratuum Conſvetudo æſtimationis introducta eſt. Secuti ſunt avariores Magiſtratus, inſtituerunt ſemper ad ultima & difficillima loca apportandum frumentum imperare, ut vecturæ difficultate, ad qvam vellent æſtimationem, pervenirent. Conceſſum eſt enim Magiſtratibus, ut iis qvo loco velint accipere frumentum liceat.* Deinde, *totus hic qvæſtus æſtimationis, ex annonæ natus eſt varietate. Hoc enim Magiſtratus in Provincia aſſeqvi poteſt, ibi accipere, ubi cariſſimum eſt. Deinde ſemel ab annonæ ratione, ab aratorum voluntate, res ad libidinem Prætoris translata eſt: non*

(u) *Aſcon. in Divinat.* (x) *lib. 3. in Verrem.*

non eſt jam in lege atqve in officio, ſed in voluntate hominum atqve audacia poſitus modus æſtimandi.

Qvod cellæ nomine frumentum imperare, vel in cellam dicitur, eſt etiam pecuniam cellæ nomine cogere. Hinc & à cella Cellarienſes ſpecies dictæ, qvæ & à Cellariis dividerentur (y). Cella. Cellarium qvod eſt ταμεῖον, à reponendis celandisqve rebus eſculentis & poculentis dicitur (z).

Annonæ ergo in ſpeciebns, vel in æſtimatione præſtabantur. Qvæ in ſpeciebus conſiſtunt, in frumento, vino, oleo, pane, carne, ſale præbentur. At in Africa in larido, ungulis, orisqve ſummitatibus, ne porcina integra ſeparetur (a). Annonæ verò æſtimatio recentioribus Imperatoribus, adæratio dicta eſt; & adærare eſt ære ſeu pecunia æſtimare, qvod in annonis inferebatur: qvæ adæratio Græcis ἀπαργυρισμός. Adæratione autem ſemel pro annonis conſtituta, non jam annonæ ipſæ, ſed pretia duntaxat præſtari debent (b), atqve hæ annonæ ærariæ dictæ. Capitum autem eſt jumentorum: ut annona hominum (c). Eſt enim capitum alimentum, qvod pecoribus ſubminiſtratur (d).

Annonæ civilis erogatio penes Præfectum Præ-

(y) *Lamprid. in Elagabal.* (z) *Donat. ad Terentium in Adelph.* (a) *l. 2. C. T. de erogat. militar. annon.* (b) *l. 13. & 15. C. eod.* (c) *l. 17. C. T. eod.* (d) *l. 3. C. T. de curſ. public.*

Prætor. fuit, τῶν σιτήσεων ἐποιεῖτο ἐπιδόσεις (e). Hinc audax, & inſolens illa vox Domitii Præfecti Prætor. ad Gallum Cæſarem. *Proficiſcere*, inqvit, *ut præceptum eſt, Cæſar, ſciens qvòd ſi ceſſaveris, & tuas, & Palatii tui propediem ceſſare jubeo annonas* (f). Capita autem ſunt fœnum & paleæ, qvæ in ipſis ſpeciebus inferri debebant (g): ſed hoc à Juſtiniano aliisqve Principibus correctum, qvi annonas & capita pecunia æſtimarunt, ut ex hac Præfecti Africæ Notitia comprobatur, cui pro annonis & capitu auri libras centum conſtituit.

Libra auri ex Budæo non minùs centum aureis ſolatis æſtimari poteſt (h): ſicqve Præfecti Prætorio Africæ emolumenta, decem aureorum millia valent. Pro capitu autem ſcriptum eſt, non pro capito, V pro O more veterum commutato, qvi hoc genus nominum aliter ſcribebant, aliter enuntiabant. Nam cùm pro O ſcriberent, per V tamen pronuntiabant (i).

Seqvitur in Notitia, *pro annonis Conſularium auri libras XX.* Qvidam Codices legunt, pro annonis Conſiliariorum Centum viginti, auri libras XX. Centum qvinqvaginta Adſeſſores Præfectum Præt. habuiſſe, ſuprà notabamus (k).

Aa Cen-

(e) *Zoſim. lib. 2.* (f) *Ammian. Marcel. lib. 14.* (g) *Novel. 128.* (h) *lib. 5. de Aſſe.* (i) *Velius Longus de orthograph.* (k) *ex l. 11. C. de advocat. diverſ. judicior.*

Centum & viginti Præfectum Prætor. Africæ in conſilium aſſumpſiſſe probabile eſt, & mendoſam Codicis vulgatam lectionem, in qva Conſulares pro Conſiliariis irrepſerunt. Nec enim Conſularium mentio fieret in Notitia, omiſſis Præſidibus: nec rectè inter eos continerentur, qvi in conſilio Præfecti adſidere debent. Qvod ex titulo C. Juſtiniani clarum eſt, *de annonis & capitu adminiſtrantium vel Adſeſſorum,id eſt Conſiliariorum.* Qvibus ſingulis auri libræ XX. pro annonis & capitu conſtitutæ ſunt, qvæ aureorum duo millia faciunt. Magna enim Adſeſſorum Præfecti Prætor. dignitas fuit, qvi & ipſi ad Præfecturam plerumqve vocabantur. Atqve hîc iterum advertendum eſt, Conſiliarios ſeu Adſeſſores, Judices civiles in fine Notitiæ appellari, nec inter Officia computari, qvos ideo Præfectianos dici meritò denegamus. Nam ut Notitia annonas illorum conſtituit ſeparatim, addit deinde: *Item Officiis ejus ita ſunt: qvæ illa Officia tam ſcriniariorum, qvàm ſcholarium.*

Pro annonis Cancellariorum auri libras VII. Hi ſunt propriè qvales à ſecretis Principum Tribuni & Notarii: qvi à ſecretis Præfecti Prætor. & Judicum Cancellarii dicuntur, qvi qvidem nec inter Officia, id eſt, inter Præfectianos numerantur, ſed inter eos, qvi publicam ſollicitudinem gerunt, & in dignitate ſunt conſtituti. Sic vocati qvòd intra cancellos ſcribendis & expediendis Epiſtolis, juſſionibus, Edictis, relationibus,

nibus, reſponſis, ſententiis Judicum operam darent.

Cap. X.
De Annonis & Capitu Officiorum Præfecti Prætorio per Africam, & de Scriniis.

Notitia ſic concepta eſt: *Item Officium ejus ita. In Scrinio primo hominibus decem pro annonis XVIII. pro cap. ſol. XII. ſunt ſol. CXLVIII.*

Officia Præfecti Prætor. per Italiam in Notitia Imperii hæc ſunt. Princeps, Cornicularius, Adjutor, Commentarienſis, Ab actis, Numerarii, Subadjuvæ, Cura Epiſtolarum, Regendarius, Exceptores, Adjutores, Singularii. Qvæ eadem Galliarum Præfecto tribuuntur, ut Orientis & Illyrici, qvibus Numerarii qvatuor, atqve in iis, unus auri, unus operæ vel operarius & Subadjuva. Sunt & alia Officia, qvæ in Notitiis non habentur, & Cornicularius, qvi egreditur, Cornicularius, qvi accedit. Primiſcrinius, qvi egreditur, Primiſcrinius, qvi accedit. Scriniarius actorum, Scriniarius Curæ militaris. Primicerius Exceptorum. Sextus ſcholarium. Prærogativarius. Primicerius deputatorum. Primicerius Auguſtalium. Primicerius Singulariorum, qvi egreditur, & qvi accedit (1).

(1) *Caſſiodor. 11. variar. 18. & 19.*

Inter Præfecti Prætorio Officia ſunt etiam Domeſticus Protector, Agens in rebus, Palatinus utriusqve Officii, Comes Illuſtrium. Qvi omnes verè Præfectiani & Officiales. Sunt præterea Lampadarii & Præcones (m), qvi inter Apparitores numerantur (n). Officium pro apparitione plurimùm ponitur, & Apparitores propriè Officiales (o). Unde in noſtra Gallia pleriſqve in locis, Apparitores vulgus vocat *Officiers.*

Inter hos nonnulli ſunt, qvi ceteros antecedunt, variiſqve privilegiis gaudent: Qvales ſunt Cornicularii, Primiſcrinii, Numerarii, qvi poſt miſſionem adorant purpuram Principis, & immunitatem conſeqvuntur, tam civilium, qvàm militarium indictionum (p). Apud Ammianum Marcellinum offendo Præfectum Apparitionis Præfecturæ Prætorianæ (q). Præfectus ille eſt, qvi aliis præeſt, qvem Primicerium rectè dixerim, πρῶτον τῆς τάξεως. Apparitor τάξις. Apparitores ταξεῶται (r).

Lapſum Budæum Cujacius notat (s), qvi τάξιν ὑπάρχων vertit Apparitorem Præſidum. ὕπαρχοι enim Præſides non ſunt: Nec ὕπαρχος in Pandectis legitur. Qvod qvidem verum

(m) *Julian. Anteceſſ. Novel. 88.* (n) *Novel. 41.* (o) *l. 1. C. de filiis official.* (p) *l. fin. C. de Apparitorib. Præfect. Prӕt.* (q) *lib. 16.* (r) *lib. 7. βασιλικ. tit. 17.* (s) *lib. 6. obſervat. cap. 6.*

rum eſt. Nam Magiſter militum, qvi à Conſtantino inſtitutus eſt, in Pandectis non invenitur; ſed paſſim in Codice, in qvo titulus eſt de Apparitoribus Magiſtrorum militum: & Numerarios apparitionis Magiſtri Eqvitum apud Ammianum Marcellinum legimus (t).

Qvadringentos habuit Apparitores ſeu Officia Proconſul (t): Comes Orientis ſexcentos. At Præfecto Præt. pauciora in hac Notitia Officia numerantur, inter qvæ nullus Princeps, nullus Cornicularius, Cura Epiſtolarum, Regendarius, Adjutor, qvi aliis Præfectis Prætorio apparebant. Ait enim hæc noſtra Notitia: *In Scrinio primo hominibus decem pro annonis, &c.* Primicerium decem usqve numero ſubſeqvuntur (x), qvi δεκάπρωτοι Decemprimi ſtipendio ceteris præſtant (y). Sunt Decemprimi domeſticorum, Decemprimi ſcholarum (z). Horum periculo diſtributiones & exactiones cenſuum fiunt (a), & fiſcalia detrimenta reſarciunt (b). Hi pro annonis & capitu ſolidos CXLVIII. capiunt. Solidus aureum nummum ſignificat, qvi tamen ex Scrinio non pendebatur. Nam Scrinium primum, ſecundum, tertium, & qvartum aliam habet ſignificationem.

(t) *lib. 19.* (u) *l. 2. C. de Apparitoribus Proconſul.* (x) *l. 10. C. de domeſtic. & protectorib.* (y) *l. 1. C. T. de præpoſitis laborum.* (z) *l. 10. C. T. de domeſtic.* (a) *l. 1. & 3. D. de munerib. & honor.* (b) *l. 8. C. de munerib. patrimonior.*

In Notitia dignitatum, tam Orientis, qvàm Occidentis, qvatuor Scrinia referuntur; Memoriæ, Epiſtolarum, libellorum, & diſpoſitionum. Qvæ Scrinia ſacra vocantur, ex qvibus annotationes, Pragmaticæ ſanctiones, Reſcripta Principis, Cognitiones & preces eduntur, reponuntur, & ſervantur. Qvæ Scrinia Principis perennitatis, Auguſta Symmachus vocat (c). *Cauſas publicas à Scriniorum Principibus Juriſq; peritis Alexander tractari ordinavit, qvorum primus Ulpianus fuit, qvi & Magiſter Scrinii, atqve ita ad ſe referri præcepit* (d).

Principis nomen uſurpatur in multis Officiis, ut Principalis, qvi idem eſt (e). Sunt Principes Agentium in rebus: eſt Princeps Officii, qvi primum ſignificat, ut in actis Martyrii D. Cypriani: *Ad eum venerunt Principes duo, qvorum unus ſtator Officii & alius Eqviſtrator Proconſulis, à cuſtodia ejusdem Officii.* Princeps & Primicerius, & Primiſcrinius omnibus imperat, & qvid agendum ſit ubiqve diſponit, ab eoqve omnium diſpoſitionum forma procedit.

Scrinia autem varia ſunt. Nam eſt publicum Præfecti Prætor. Scrinium, qvæ menſa Præfecti dicitur. Sunt & alia Scrinia largitionum rerum privatarum, à qvibus Scrinarii dicti, qvi in illis militant, ſeu miniſtrant. Cujusmodi ſunt Scriniarii

(c) *lib. 10. epiſt. 37. 46. & 83.* (d) *Lamprid. in Alexandro.* (e) *Cujac. 15. obſervat. c. 5.*

niarii ſedis excelſæ, id eſt Præfecti Prætor. cujus Scrinia apparitionis ampliſſimæ Præfecturæ dicuntur. Sed anteqvam varia hæc Scrinia explicemus, aliqvid præmittendum, eſt de annonarum varietate, tam civilium, qvàm militarium, qvæ ad hujus Notitiæ, atqve eorum, qvæ poſtea tractaturi ſumus, cognitionem pertinent, ut plenè annona expedita, nihil de illa repetere cogamur.

Cap. XI.

De Annonarum varietate & differentia.

Annonæ juxta Dignitatum modum definitæ ſunt, per ſingula Officia Scriniorum. Brevem habemus qvo continetur, Qvas dignitates per ſingula Scrinia Officiorum ſacrarum largitionum habere ſtatutum eſt. *Scrinium exceptoris perf. ord. P. N. I. Ducenarii N. II. Scrin. tabulariorum perf. ord. III. Centenarii N. II. perf. ord. III. N. I. perfectiſſ. cùm Conſulares N. II. Epiſtularii N. II. Ducenarius N. I. form. prim. N. III. Centenarius N. I. Centenarii N. II. form. ſec. N. II. Epiſtulares N. II. Epiſtularii N. III. forma III. N. II. forma I. N. III. forma I. N. VI. Scrinia can. for. ſec. N. III. Mittendarii forma II. N. V. perfectiſſ. ſant. N. Ducenarii N. II. formæ tertiæ N. III. Centenarii N. II. Centenarii*

N. VI. Scriniarii numer. Epiſtulares N. III. Epiſtular. N. XI. perfect. ord. ſec. N. I. formam I. N. IIII. form. I. N. XI. for. ſec. N. IIII. for. ſec. N. XIII. (f).

Hæc notitia, qvæ eſt Scriniorum largitionum Comitatenſium, & Scrinia eſt annonas enumerat, qvæ Scriniorum Præfecti Prætor. interpretationem juvant. Singulares in ea literæ intelligi poſſunt ex eadem conſtitutione, qvam Tribonianus in Juſtiniani Codicem ſic transtulit (g).

Scrinii exceptorum perfectiſſimus ordinis ſecundi, numero unus, id eſt Primicerius exceptorum unus. Ducenarii duo, id eſt Tertiocerius & Qvartocerius. Centenarius unus, id eſt Primicerius inſtrumentorum. Epiſtolares numero duo: formæ primæ, numero triginta ſex: formæ ſecundæ, numero qvatuor: formæ tertiæ, numero tres, &c. Sic Tribonianus veterem conſtitutionem immutavit, diverſaqve Scrinia miſcuit, qvæ poſtea ſcrutabimur. Nam primùm neceſſe eſt, qvæ annonas ſpectant ordine perſeqvi, & formis iſtis inhærere.

Auguſtus qvidqvid ubiqve militum eſſet, ad certam ſtipendiorum præmiorumqve formulam adſtrinxit (h): *definitis pro gradu cujusqve & temporalibus militiæ, & commodis miſſionum.* Formulam

(f) *l. 7. C. T. de Palatin. ſacrar. largit.* (g) *l. 7. C. eod.* (h) *Sveton. in Auguſt. c. 49.*

mulam vocat Svetonius, qvæ in iis conſtitutionibus, forma dicitur, & qvæ prima, ſecunda, & tertia freqventer occurrit. Formæ dictæ prout diſponebantur à Principe, & ab eodem Codicillis impetrabantur.

Decreverunt Honorius & Theodoſius Impp. *Vt qvi prima vel ſecunda forma divino beneficio ſupernumerarii reperiuntur: ſtatuti qvinetiam, ſecundæ, vel tertiæ formæ, alternis vicibus, hoc eſt, per viciſſitudines promoveantur. Et ſi qvis primæ, ſecundæ vel tertiæ formæ ſpecialiter inter ſtatutos gradum valuerit impetrare, ſupernumerarius ultimus formæ tertiæ in matriculis habeatur* (i) Forma prima pingvior, forma tertia plenum Principis beneficium non continebat. Formæ igitur ſunt breves, ſeu ſtatuta Principis vel etiam Epiſtolæ, qvibus aliqvid ab eo conſtituebatur. Hinc dicti Breves & formatæ Pontificum Epiſtolæ, de qvibus Sirmondus noſter amplè tractavit (k).

His Principum formis ſeu Brevibus annonarum modus conſtitutus eſt: nec tamen ſatis perſpicuum, qvis ille præfinitus ſit modus, qvod ex Polybio colligimus, cùm de annonis militaribus ſcribit, qvæ civiles noſtras illuſtrant.

Stipendii nomine, ait Polybius (l), *pedites in diem accipiunt binos obolos: Ordinum ductores du-*

(i) *l. 2. C. T. de Caſtrenſian.* (k) *ad lib. 6. Sidon. epiſt. 8.* (l) *lib. 6.*

duplum: Eqvites drachmam. Admetiuntur verò Peditibus qvidem tritici circiter duas medimni Attici: Eqvitibus verò hordei in menſem ſeptenos medimnos, tritici verò binos. Sociorum peditibus par menſura datur, ac Romanis. Eqvitibus tritici medimnus unus ſemis, hordei menſuræ ejusmodi qvinæ. Atqve hoc ſociis qvidem gratis donatur: Romanis ſive frumentum, ſive veſtis tribuatur, vel etiam ſi qvibus armis opus habuerint, horum omnium certa pretia Qvæſtor de ſtipendio deducit: ὀψώνιον δ᾽ οἱ μὲν πεζοὶ λαμβάνουσι τῆς ἡμέρας, δύο ὀβολοὺς, οἱ δὲ ταξίαρχοι διπλοῦν, οἱ δὲ ἱππεῖς δραχμήν. Σιτομετροῦνται δ᾽ οἱ μὲν πεζοὶ πυρῶν Ἀττικοῦ μεδίμνου δύο μέρη μάλιστά πως. Οἱ δ᾽ ἱππεῖς κριθῶν μὲν ἑπτὰ μεδίμνους εἰς τὸν μῆνα, πυρῶν δύο. Τῶν δὲ συμμάχων οἱ μὲν πεζοὶ τὸ ἴσον, οἱ δὲ ἱππεῖς πυρῶν μὲν μέδιμνον ἕνα, καὶ τρίτον μέρος, κριθῶν δὲ πέντε. Δίδοται δὲ τοῖς μὲν συμμάχοις τοῦτ᾽ ἐν δωρεᾷ. Τοῖς δὲ Ρωμαίοις, τοῦ τε σίτου καὶ ἐσθῆτος, κἄν τινος τούτων ὁ Ταμίας τὴν τεταγμένην τιμὴν ἐκ τῶν ὀψωνίων ὑπολογίζεται.

Polybius vocat ὀψώνιον annonam militum. Opſonia enim ad victum parantur; & qvi in privata domo comparandis opſoniis præerat, opſonator dicebatur (m). *Cubicularios*, inqvit Martianus, *vel opſonatores, vel eos, qvi piſcationibus præpoſiti ſunt, non videri negotiationis appella-*

(m) *l. legatis ſervis. D. de leg. 3.*

pellatione contineri. ὄψα & ὄψον ſimpliciter piſcis intelligitur, ſed cum adjectione eſt qvidqvid ad panem adhibetur, & qvod igne paratur ad veſcendum. ὀψώνιον ςρατιωτικὸν, μισθὸς ςρατιωτικὸς, σιτηρέσιον. Gloſſ. vet. frumentum qvod miles ſingulis menſibus accipit ad victum.

Aucta deinde militum ſtipendia. Nam ſub Auguſto aureus Romanus menſtruum militis ſtipendium unum fuit. At Caligula commoda emeritæ militiæ ad ſexcentorum millium ſummam redegit (n). Seſtertiis centenis aureus æſtimatur : ſexaginta aurei faciunt ſummam ſexcentorum millium. Commoda autem & ſtipendia, qvæ emeritis dantur præmium & emeritum dicuntur (o).

Ad annonas regredior, qvas civiles, militares, expeditionales, civicas, populares invenio. Civiles civilibus Magiſtratibus eorumqve Officiis dantur. Palatinus Palatinam, miles militarem, civis & populus civicam & popularem annonam expoſcebat (p).

Annonæ populares in pane gradili conſiſtunt. Popularibus enim non erat aliunde ſolatium (q). Et panis gradilis ab eo dicitur, qvòd illum populus de gradibus adipiſceretur.

(n) *Sveton. in Caligul. c. 44.* (o) *l. 3. ſ. qvi militia & l. 5. ſ. qvi ab hoſtibus D. de re militar.* (p) *l. 7. C. T. de annon. civic.* (q) *l. 5. C. T. eod.*

tur (r). Atqve hæc annona popularis dabatur mendicis invalidis (s).

Ædes ſeqvebantur annonæ civicæ ſeu urbicæ, qvas cives Romani in viginti panibus ſordidis conſeqvebantur. In civicis annonis nullus Officialis jus habuit, nullus ſervus, nemo qvi ædificiorum panem percipiebat (t): atqve hæc annona Frumentatio vocabatur (u).

Aurelianus Imper. ſcribit ad Flavium annonæ Præfectum, additamento unciæ, omne annonarum urbicarum genus ſe juviſſe (x). Hæc annona civica cum civili non eſt confundenda. Civilis enim ſcholis vel ſcholaribus deſtinata eſt (y), & Teſſeræ nomine datur: qvæ etiam civica appellatur, non tàm titulis dignitatum, qvàm ſingulorum meritis attributa. Hujus emolumenta in heredes proprios jure ſangvinis transferre licet, vel vendere in extraneos. Sic Paulus Jure-Conſultus dixit: *Titia Sejo teſſeràm frumentariam comparari voluit*, id eſt annonam civilem (z). De popularibus annonis inſcriptio vetus.

L. CASURIO. L. F. SPECULATORI
AED. IIII. VIR. J. D. Q. ARC. PUB
ET

(r) *l. 3. C. T. de frumento urb. Conſtantinop.* (s) *l. unic. C. de mendicantib. valid.* (t) *l. 5. C. T. de annon. civic.* (u) *Sveton. in Auguſto cap. 42.* (x) *Vopiſcus in Aureliano.* (y) *l. 1. C. de annon. civilib.* (z) *l. Titia Sejo. D. de leg. 2.*

ET. PECUNIAE. ALIMENTAR
DEFENSORI R. P. CUR. ANN.
POPULO. PRÆBITAE 386. 4.

Alia hæc de annona civili, qvæ & civica.

IMP. CAES. D. SEPTIMII. SEVERI
ANTONINO. AUG. TRIB. POT. &c.
DEDICANTE. M. MANNIO. CORNELIA
NO. CURATORE. ANNONAE. CIVILIS
DIVI. ANTONINI 371. 1.

Annonæ expeditionales ſunt, qvæ expeditionis tempore à militibus biduò percipiuntur. Qvæ in pane buccellato, vino atqve aceto, ſed & larido, & carne vervecina præſtabantur. In duobus diebus buccellatum, in tertio die panem: uno die vinum, altero acetum: uno die lardum, altero carnem vervecinam. Ad viceſimum lapidem milites capitum petebant (a). Hoc annonarum genus ab Heſychio σιτηρέσιον appellatur, qvod ipſe interpretatur ἐφόδιον, qvod ad iter conficiendum miles accipit. Vulgatiùs commeatus & viaticum dicitur (b).

Annonæ militares, στρατιωτικαὶ σιτήσεις, neqve transfundi neqve vendi poſſunt, neqve per ſacras formas, neqve per juſſionem Magiſtratuum, licèt ad pias domos: qvia militum perſonis inhærent (c). Pa-

(a) *l. 4. 5. 6. 7. C.T. de erogat. milit. annon.* (b) *l. 2. C. T. de domeſtic. & protectorib. l. 3. C.T. ne collat. poſtul.* (c) *conſtit. Græc. C. Juſtinian. l. 20. de ſacroſanct. Eccleſ.*

Palatinæ Annonæ ſunt, qvæ univerſis Officiis, atque ſacri Palatii miniſtris & ſacris ſcriniis, ceteriſqve cunctarum adminiculis dignitatum delegantur (d).

CAP. XII.

De Duplicibus & Amplioribus militum annonis ſeu ſtipendiis. Notitia eorum, qvæ viris fortibus decreta ſunt.

DUplicarios milites vocat Varro (e), qvibus ob virtutem duplicia cibaria dabantur. Hi ſunt Græcis διμοιρῖται (f). Heſychio διμοιρῖται, qvibus duplex annona. Hos antiqviſſimos eſſe Livius probat. Nam Appii Clodii Conſulatu, *cùm milites odio Ducis vinci voluerunt, animadvertit Appius in exercitum: & Centuriones duplicariosq́, qvi reliqverant ordines, virgis cæſos ſecuri percuſſit* (g). At milites, qvi in præſidio fuerunt poſt caſtra Samnitium direpta, duplici frumento in perpetuum, in præſentia ſingulis bobus priviſqve tunicis à Decio Conſule donati ſunt (h). Hinc duplares milites, qvi duplas conſeqvebantur annonas

(d) *l. 35. C. T. de erogat. milit. annon.* (e) *lib. 4. de ling. Lat.* (f) *Gloſſ. vet.* (g) *Livius lib. 2.* (h) *idem lib. 7.*

nas; ſimplares, qvi ſimplas (i). Inſcriptio vetus.

C. ANTONIO. C. F. FLAVINO
VI. VIRO. JUN. HAST. LEG. II
AUG. TORQ. AUR. ET. AN. DUPL
OB. VIRTUTEM DONATO 357. I.

Annonas binas accipiunt, qvi circitoria militant dignitate (k). Circitores, ἐφοδεύοντες Heſychio, id eſt vigiliarum recognitores. Fortè ἐποπτεύοντες, inſpectores: nihil muto. Hi etiam eidem Heſychio ſunt ἔφοροι, qvi Gloſſ. vet. περίπολοι, qvos idoneos & probatiſſimos eligunt Tribuni, qvi vigilias circumeant. Circuitores appellat Vegetius (l), apud qvem malim legere Circitores. Circitare enim eſt κυκλεύειν, nobis *faire la ronde*.

De duplariis militibus ſeu duplicariis inſcriptiones variæ. Unica eſt de Qvartanis, qva Domitiani ſententia continetur, digna certè, qvæ hîc apponatur, qvòd ſit egregium antiqvitatis monumentum.

IMP. CAESAR. DIVI. VESPASIANI. F.
DOMITIANUS. AUGUSTUS. PONTIFEX
MAX. TRIB. POTEST. IMP. II. COSS
VIII. DESIGNAT. VIIII. PP. SALU
TEM. DICIT 1081. 2.

IIII. VI-

(i) *Veget. lib. 2. c. 7.* (k) *l. 2. C. T. de filiis milit. apparit.* (l) *lib. 3. cap. 8.*

IIII. VIRIS. ET. DECURIONIBUS. FALE
RIENSIUM. EX. PICENO. QVID. CON
STITUERIM. DE. SUBSICIVIS. COGNI
TA. CAUSA. INTER. VOS. ET. FIR
MANOS. UT. NOTUM. HABERETIS
HUIC. EPISTULAE. SUBICI. JUSSI.

P. VALERIO PATRUINO : : : : : : : : :
: : : : : : : COS. XIIII. KAL. AUGUS
TAS

IMP. CAESAR. DIVI. VESPASIANI. F.
DOMITIANUS. AUGUSTUS. ADHIBI
TIS. UTRIUSQVE. ORDINIS. SPLEN
DIDIS-VIRIS COGNITA. CAUSA. IN
TER. FALERIENSES. ET. FIRMANOS
PRONUNTIAVI. QVOD. SUBSCRI
PTUM. EST.

ET. VETUSTAS. LITIS. QVAE. POST
TOT. ANNOS. RETRACTATUR. A.
FIRMANIS. ADVERSUS. FALERIENSES
VEHEMENTER. ME. MOVET. CUM
POSSESSORUM. SECURITATI. VEL
MINUS. MULTI. ANNI. SUFFICERE
POSSINT. ET. DIVI. AUGUSTI. DILI
GENTISSIMI. ET. INDULGENTISSIMI
ERGA. QVARTANOS. SUOS. PRINCI
PIS. EPISTULA. QVA. ADMONUIT
EOS. UT. OMNIA. SUBSICIVA. SUA
COLLIGERENT. ET. VENDERENT
QVOS.

QVOS. TAM. SALUBRI. ADMONITIONI. PARUISSE. NON. DUBITO. PROPTER. QVAE. POSSESSORUM. JUS CONFIRMO. VALETE. D. XI. K. AUG IN. ALBANO.

AGENTE. CURAM LEGATIS T. BOVIO. VERO P. BOVIO. SABINO P. PETRONIO ACHILLE. D. D. P.

Subſiciva, qvæ authoribus limitum ſubceſiva, in agrorum diviſione, non efficiunt centuriam; ſive qvæ in extremis adſignatorum, finium centuriam explere non poſſunt (m). Diviſi & adſignati ſunt agri, qvæ veteranis militibus, aliisqve perſonis, per centurias, certo modo adſcripti, aut dati ſunt (n). Poſſeſſiones ex præcepto principali veteranis in præmia adſignatas dicit Paulus (o).

Qvartani dicuntur, ut Primani, in Legionibus primæ aut qvartæ, qvibus ſubſiciva, id eſt, præmia adſignata ſunt, qvæ emerita ſtipendia ab omnibus oneribus libera ſunt. Atqve hæc qvidem præmia, qvæ ſunt commoda miſſionum, annonas duplas, & qvadruplas adæqvare potuerunt. Trebellius Pollio refert (p), qvæ

(m) *Frontinus de limitib. agror.* (n) *Hyginus de limitib.* (o) *l. Lucius. D. de evictionib.* (p) *in Claudio.*

ab Imperatore Valeriano, Claudio qvintæ legionis Tribuno, qvi poſtea evectus eſt ad Imperium, decreta ſunt. *Huic ſalarium de privato Principis ærario, à Procuratore Syriæ ex Imperatoris epiſtola, annui frumenti modios tria millia decrevit: hordei ſex millia, laridi libras duo millia, vini veteris ſextarios tria millia qvinqventos, olei boni ſextarios centum qvinqvaginta*, &c. Idem Valerianus Epiſtola ſua ad Præfectum urbi (q), Aureliano qvamdiu Romæ eſſent, juſſit dari *panes militares ſedecim, panes militares caſtrenſes qvadraginta, porcellum dividuum*, &c. Frivola hæc cum Vopiſco dico, qvæ fortaſſe multis nimis levia videbuntur, ſed ad rei annonariæ cognitionem commoda & prævia, pro gradu cujusqve multùm proficiunt. Qvare Notitiam Probi, qvi poſtea potitus eſt Imperio, ex ejusdem Valeriani epiſtola ad Præfectum Præt. non prætermitto, cùm Tribunatum in Probum imberbem contuliſſet. *Huic dari*, inqvit (r), *jubebis, qvoniam mediocris fortunæ eſt, ut ejus dignitas incrementis juvetur, tunicas ruſulas duas, pallia Gallica duo fibulata, interulas paragaudas duas. Item in ſalario diurno, bubulæ pondo, porcinæ pondo ſex*, &c. Altera eſt Epiſtola Valeriani, qva *veſtes triplices* dari jubet *& ſalarium duplex*.

Incrementum, ἄυξησις, augmentum, nutrimentum Servio (s), additamentum Vopiſco: libe-

(q) *Vopiſcus in Aurelian.* (r) *Vopiſc. in Probo.* (s) *Eclog. 4.*

liberalitatis adjectio Spartiano (t): qvod hîc militare præmium dixerim. Qvadruplares annonas, ſeu ſtipendia, ex M. Antonini Epiſtola ad Præfectos noſcimus (u). Hic enim Clodio Albino *ſalarium duplex decrevit, veſtem militarem ſimplicem, ſed loci ſui ſtipendium qvadruplum.* Hîc ſtipendium à ſalario ſeparatur, qvæ ſæpe confunduntur. Salarium tamen in ſpeciebus accipitur, & à ſale deductum. Plinius clarè (x). *Sal honoribus etiam, militiæq́; interponitur: ſalariis inde dictis: magna apud antiqvos authoritate: laborumq́; reqvies non alio magis vocabulo conſtat.* At ſtipendium in pecunia numerata præſtatur. Qvod de publico decretum eſt, ſub Tribunis militum Conſulari poteſtate. Et qvia nondum argentum ſignatum erat, æs grave plauſtris qvidam ad ærarium convehentes, ſpecioſam collationem faciebant (y). Stipendium ergo appellatum æs, qvod militi ſemeſtre aut annuum datur. *Dictum à ſtipe*, ait Ulpianus (z), *qvòd per ſtipes modica æra colligantur.* Ideo hoc tributum appellari Pomponius ait. Et ſanè appellatur à contributione tributum, vel eo qvòd militibus tribuatur. *Neqve*, inqvit Tacitus (a), *qvis gentium ſine armis, neqve arma ſine ſtipendiis, neqve ſtipendia ſine tributis.* Ab eo

(t) *Spartian. in Hadrian.* (u) *Capitolin. in Clod. Albin.* (x) *lib. 31. c. 7.* (y) *Livius lib. 4.* (z) *l. 27. D. de verb. ſign.* (a) *lib. 10. Annal.*

pecunia militibus aſſignata, attributum dicitur (b), qvod eſt æs militare: & milites ærarii, ab ære. Jocus facetus Plauti, cùm militem leno mina circumduxiſſet.

Sic deriſorem (ait miles) *ære militari tetigero Lenunculum.*

Æs militare pro gladio uſurpatum, in qvo militum liberalitas maximè conſiſtit. Atqve hæc de annonis plus ſatis, qvæ tamen ex iis, qvæ ſeqvuntur, inutilia non erunt.

CAP. XIII.

De variis Scriniorum Officiis.

PRimum, ſecundum, tertium, & qvartum Scrinium in Notitia Præfecti Præt. Africæ numeratur, unde colligitur qvatuor illius ſcrinia fuiſſe. Eſt autem Scrinium κιβώτιον, Scriniarius χαρτουλάριος. Author etymologici. Σκρινιάριος τῆς δουκικῆς ὑπάρχων τάξεως, Λατίνων φωνῇ, ὅ ἐστι Νοτάριος ἑλληνικῶς ἢ Χαρτοφύλαξ. Σκρίνιον γὰρ τὴν δρυφακτικὴν λάρνακα οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι. Arculam tabulis compactam, in qva Scriniarii militabant, qvi memoriæ, libellis, & Epiſtolis vacabant. Nos Scrinium primum aperuimus: inter illius homines decem, numerarius occurrit, qvi pro annonis Sol. V. & pro capi. ſolid IIII. &c. Titu-

(b) *Varro lib. 4. de lingv. Lat.*

Titulus eſt C. Juſtiniani *de Numerariis, Actuariis, Chartulariis, & Adjutoribus, Scriniariis, & exceptoribus ſedis excelſæ.* Sunt etiam alii numerarii in Scrinio, ſecundo, tertio & qvarto. Sed primi, annonæ & capitum ſunt ampliora, qvem lex Numerarium primum & Magiſtrum hujus Officii nuncupat (c). Numerariorum munus dignitas non eſt, ſed Officium dignitatis. Hi à numerando denominati ſunt, qvi Prætorianæ ſedis rationes tractabant, & penes eos rationum publicarum notitia conſiſtebat (d). Atqve hi etiam authoritates, Commonitoria, præceptiones, Evectiones conficiebant, adhibita Adjutorum & Chartulariorum, aliorumqve qvorundam inſpectione, & ſubſcriptione (e) Hos ubiqve Imperatores inſectantur, propter vorax & fraudulentum eorum propoſitum (f), & propter faſtus, & rapaces qvæſtus (g). Inter alios, Julianus eos maximo odio habuit, ſanxitqve primos etiam & Magiſtros Officii Sedis ampliſſimæ, & Judicum ceterorum, ſolutis militaribus ſacramentis, conditionales fieri (h) Conditionales ſunt, ne qvid leviter transeamus, qvi curiæ redduntur, & ad eam revocantur,

(c) *l. 8. C. T. de numer. actuar. & ſcrin.* (d) *Novel. Theodoſ. & Valent. 49* (e) *l. 6. C. de executorib. & exactor.* (f) *l. 4. C. T. de numer.* (g) *l. 3. C. de priv. eor. qvi in ſacro Palat.* (h) *l. 8. C. T. de numerar.*

Curialiumqve conditionem ſeqvuntur (i): Hoc eſt curiæ muneribus obligantur, & manent emeritis ſtipendiis in ſua conditione. Unde curialis conditio, & curialis conditionis qvæſtio (k) Certis tamen modis Conſtitutione Juſtiniani Numerarii à fortuna curiali liberantur (l): ut Valentinianus & Valens, ſuper Numerariis Officii Præfecti Præt. aliter ſanxerunt, qvàm Jovinianus Imper. duxerat ſanciendum. Hic enim lege propoſita Numerarios omiſſo cingulo conditionis conſcios viliores, neceſſitati publicæ obſecundare præceperat: At illi Principes Numerarios cingulum, & militiæ ordinem tenere juſſerunt: Ita tamen ut ſi in aliqvo ſcelere eſſent deprehenſi, à corporali injuria nullo modo poſſent liberari (m).

Reliqvi homines ſunt ii, qvi ſub Principibus in ſcriniis militabant, ſine dignitate, qvi & Scriniarii. Nam in ſcriniis ſtatutus erat numerus: ut in ſcrinio memoriæ eſſent ſexaginta duo: Epiſtolarum, triginta qvatuor: libellorum, triginta qvatuor. Atqve inter hos Antiqvarii in ſcrinio memoriæ, qvatuor, qvi ſunt librarii ſeu librorum ſcriptores (n). Alexander, ait Lampridius (o), *lectioni Epiſtolarum poſt meridianas horas*

(i) *l. 17. & 26. C. de diverſ. offic.* (k) *l. 54. C. de decurionib. & fil. eor.* (l) *l. 66. C. eod.* (m) *l. 11. C. T. de numerar. & l. 3. C. eod.* (n) *l. 2. C. T. de ſtud. libro. urb. Rom.* (o) *in Alexand.*

ras operam dabat, relegentibus cuncta librariis, & iis, qvi Scrinium gerebant. Unde conjicio reliqvos tres, in Notitia noſtra de Antiqvariis intelligi, qvi in primo Scrinio operam dabant.

Seqvitur in Notitia: *In Scrinio Primiſcrinii, qvod eſt Subadjuvæ hominibus X.*

In Notitia Imperii, inter Officia Præfecti Præt. per Italiam, Subadjuvæ & Adjutores numerantur. Subadjuva eſt Adjutoris Vicarius, ut Adjutor Magiſtri Scriniorum ſorte vicariâ eligitur (p). Utriqve levandi laboris gratia dabantur, qvi vel valetudine impeditis, vel multitudine negotiorum obrutis opem ferrent (q). Adjutores matriculas tractant (r), & Apparitores in Provincias mittunt, habentqve in primo Scrinio, Scrinium. *Admodum iniqvum*, ait Julianus Imper. (s) *pro alienis fraudibus Adjutores compelli, ratiocinia præſtare, atqve his imminere periculum.* Putat Pancirolus, Adjutores & Subadjuvas Primiſcrinios vocari: cùm tamen Primiſcrinius ab Adjutore & Subadjuva ſeparetur (t). Subadjuva in primo qvidem Scrinio habet ſcrinium.

In Scrinio Commentarienſis hominibus XII. ann. XVII. Commentarienſis numeratur inter Ap-

(p) *Caſſiodor. 6. variar. 7.* (q) *l. 3. C. de diverſ. offic.* (r) *l. 16. C. de Palatin. ſacrar. larg.* (s) *l. 8. C. T. de numerar. actuar. ſcrin.* (t) *l. 3. C. de diverſ. offic.*

paritores, à Commentariis ſeu libellis ſic dictus. Sunt autem Commentarii ἐπιμνημονεύματα. Et Commentarius Principis libellus eſt, in qvo Princeps nomina eorum omnium præſcribebat, qvibus aliqva Reip. adminiſtratio tradita. Unde Commentarienſes ſcribæ fuerunt, qvi Commentarium Principis conficiebant. De Commentarienſi author etymologici. Κομμενταρήσιοι τοὺς ἐπὶ τῶν ὑπομνηματογράφων πράττοντας ὁ νόμος καλεῖ καὶ ὑπηρετοῦντας ταῖς ἐγκληματικαῖς δίκαις, ὑπασπιζόντων αὐτῶν ἀπληκτερίων καὶ Κουβικουλαρίων, μετὰ πλήθους ῥαβδούχων σιδηρέων δεσμῶν ποιναίων ὀργάνων σαλευόντων τῷ φόβῳ τὸ δικαστήριον. Εἰσὶ δὲ καὶ οἱ νῦν λεγόμενοι χαρτουλάριοι.

Duo ſunt genera Commentarienſium: unum cui cuſtodia & exhibitio reorum mandata eſt, qvi carceri præpoſitus dicitur (u). Hic Judici pro Tribunali ſedenti ſiſtebat reos, ut habetur in Martyrio SS. Claudii & Aſterii (x). *Commentarienſis dixit: Qvemadmodum præcepit Poteſtas tua, Domine Præſes, Aſterius adeſt.* Deinde: *ſicut juſſit Claritas tua, adeſt Donuina.* At Commentarienſis in Officio Præfecti Prætor. manu annotat exempla, qvæ poſtulantur (y).

In Scrinio ab actis hominibus X. ann. XIIII. cap. XII.

(u) *l. carceri. D. de cuſtod. & exhibit. reor.* (x) *Surius tom. 4. 23. Auguſti* (y) *l. in fraudem. §. qvoties. D. de jur. fiſc.*

cap. XII. Ab actis Actuarios Raguellus ὑπο-μνηματοφύλακας vocat, curamqve eorum eſſe, ut actis præſint, qvæ coram Magiſtratu fiunt, arbitratur (z). Sed Actuarii alii ſunt ab actis hominibus. Illi enim rationes tractabant, & Pittacia authentica Palatinorum, & numerorum Comitatenſium (a). Ab actis verò ſunt Scribæ ſedentarii, qvi Judicis ſententias in Judicio notis excipiebant (b). Inſignis eſt locus Philonis Judæi in Flaccum, ubi de Lampone ab actis Præſidis conqveritur. *Lampones*, inqvit, *Scribæ ſedentarii, inventores curioſi rerum malarum, civitatis perturbatores*, γραμματοκό-φωνες, φιλοπράγμονες, κακῶν εὑρεταί, παρα-ξιπόλιδες. Et paulò pòſt Lamponem eundem inſeqvitur, qvodqve fuerit Officium hominum ab actis, clarè demonſtrat. *Ab actis*, ait, *erat apud Præſides cauſas promovere ex ordine: in harum Commentariis qvædam delebat, qvædam prætermittebat, data opera: nonnunqvam inſerebat, qvæ in Judicio dicta non erant. Rurſus alia mutabat, transferebatq́, pro libito, è ſingulis ſyllabis, atqve etiam apicibus qvæſtum faciens Scriba ſedentarius, qvi ſæpe conclamante populo Calamosphactes appellatus eſt, qvod ſcribendo jugularet multos.* Addit deinde: *Non erat poſſibile Provinciæ*

 ampliſ-

(z) *ad hanc l. 1. C. de offic. Præfect. Afric.* (a) *l. 5. C. de erogat. milit. annon.* (b) *l. inter eos §. 1. D. ex qvib. cauſ. major.*

ampliſſimæ Præſides meminiſſe negotiorum omnium, affluentibus aliis ſuper alias cauſis privatis atque publicis: præſertim cùm non Judiciis tantùm præeſſent, ſed etiam rationibus tributorum & vectigalium, qvibus major anni pars impendebatur. At iſte cùm ex Officio ſuſcepiſſet neceſſariam juris cuſtodiam, & decretorum ejus ſanctiſſimorum; venalem habebat oblivionem Judicum, parti, qvæ viciſſe debuerat, adſcribens litem perditam, accepta largitione magis qvàm mercede, & ſuperiores faciebat, qvi jure ſuccubuerant. Προεστὼς γὰρ τοῖς ἡγεμόσιν, ὁπότε δικάζοιντο, ὑπεμνηματίζετο τὰς δίκας εἰσάγων ὡς ἔχων τάξιν. Εἶτα τὰ μὲν ἀπήλειφεν ἢ παρῄει ἑκὼν, τὰ δ' οὐ λεχθέντα προσενέταττεν. Ἔστι δ' ὅτε καὶ ἐπηλλάττετο μεταποιῶν, καὶ μετατιθεὶς, καὶ στρέφων ἄνω κάτω τὰ πράγματα, κατὰ συλλαβὴν, μᾶλλον δὲ καὶ κεραίαν ἑκάστην, ἀργυρολογῶν ὁ γραμματοκύφων, ὃν πολλάμος ὁ δῆμος ἅπας ὁμοθυμαδὸν εὐθυβόλως καὶ εὐσκόπως καλαμοσφάκτην ἐκήρυξεν, οἷς ἔγραφε μυρίοις καὶ ἀνελόντα, καὶ ζῶντας ἀθλιωτέρους, καὶ ἀποθανόντων ἀπεργασάμενον. Deinde: Ἀμήχανον μὲν γὰρ ἦν τοὺς ἡγεμόνας τοσαύτης χώρας ἐπιτροπεύοντας, διὰ καινοτέρων ἐπεισρεόντων ἰδιωτικῶν τε καὶ δημοσίων πραγμάτων ἁπάντων, καὶ ταῦτα οὐ δικάζοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ λογισμοὺς τῶν προσόδων καὶ δασμῶν λαμβάνοντας, ὧν ἡ ἐξέτασις τὸν πλείονα τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνου ἀνήλισκεν. Καὶ τὰς αὐτοῖς ὁσιωτάτας γνώμας ἐνεπορεύετο, τὴν λήθην τῶν δικαστῶν, τοὺς μὲν νικᾶν ὀφείλον-

λοντας γράφων ἐν ἡττημένοις, τοὺς δὲ ἡττᾶσθαι μετὰ τὸν ἐπάρατον μισθὸν, ἢ κυριώτερον εἰπεῖν, τὸ μίσθωμα ἐννενικηκόσιν. Hæc fuit audacia & poteſtas hominum ab actis, qvos in Notitia ſeqvuntur libellorum homines ſeptem, qvi in libellorum ſcrinio militabant. Nos ordinem Notitiæ non ſeqvemur, ut qvæ ad ſcrinia pertinent uno contextu expendamus. *Nam in Scrinio operum homines viginti, in Scrinio arcæ homines totidem.*

Scrinium operum intelligo publicorum, qvæ in Provinciis fiebant, ſumptu publico, qvibus Curator, & Diſpenſator præficiebatur. De Operibus ita Juſtinianus (c). *Exactores tributorum nullam communionem in civilibus pecuniis, qvæ ad Opera, retinere aliqvid debeat.* Curatorem autem operum publicorum ab Auguſto inſtitutum Svetonius docet (d), atqve hoc munere functum Vitellium anteqvam Imperium adminiſtraſſet (e). Vetus inſcriptio Romæ de hoc Curatore.

NIMPHIS. LIMPHISQ. AUG. 93. 1.
DULCISSIMIS
OB. REDITUM. AQVARUM. PLACIDE
PROSILIENTIUM. AB. POP. ROM.
DIU. DESIDERAT - - - -
M. SUL-

(c) *Novel. 128.* (d) *Auguſto in cap. 37.* (e) *Sveton. in Vitell.*

M. SULPICIUS. LEPIDUS
CN. OCTAVIUS. CELSUS
CURAT. OP. PUB. D. S. I. P. C.

Qvod eſt, de ſua impenſa ponendum curaverunt. Alia item Romæ.

EX. AUCTORITATE. IMP. CAESARIS
TITI. VESPASIANI. AUG. IN. LO
CO. QVI. DESIGNATUS. ERAT. PER
FLAVIUM. SABINUM. OPERUM 128. 2.
PUBLICORUM. CURATOREM
TEMPLUM. EXTRUXERUNT
NEGOTIATORES. FRUMENTARI

Inſcribi nomen Operi publico, alterius qvàm Principis, aut ejus, cujus pecunia id opus factum eſſet, non licebat (f). Inter opera verò publica præcipua ſunt ædes ſacræ, templa, aqvæductus, Prætoria, portus, thermæ, muri & portæ civitatum, qvæqve utilitati publicæ neceſſaria ſunt.

Arcæ homines, qvi ſint, qvi & Arcarii tituli utriusqve C. indicant, qvi *de Suſceptoribus, Præpoſitis & Arcariis*. Arca Præfecturæ fuit, ex qva emolumenta ſolemnia & penſiones præſtantur (g). Arcarii autem ſunt, qvi publicos titulos ſuper annonis & aliis rebus adminiſtrant (h), qviqve his qvæ in arcam Præfecti Prætor. inferun-

(f) *l. opus D. de operib. publ.* (g) *l. 9. C. T. de indulgent. debit.* (h) *Caſſiodor. 1. variar. 26.*

ferуntur, ſuſcipiendis, præpoſiti ſunt (i). Sub Arcariorum diſpoſitione ſunt Suſceptores, qvi Pittacium authenticum ſuſcipiunt (k) ab Arcariis, hoc eſt annonarias rationes. Atqve hi annonis & tributis utriusq; ærarii præpoſiti ſunt(l). Πιττάκιον, Brevis (m). Lampridius (n): *Milites ſuos* Alexander *ſic ubiqve ſcivit, ut in cubiculo haberet BREVES & numerum, & tempora militantium.* Deinde: *De promovendis etiam ſibi annotabat; & perlegebat cuncta Pittacia.* Suſceptores, Præpoſiti, Arcarii, Exactores, Tabularii, Officia ſunt rationum (o), inter qvos & diſpenſator numeratur, qvi & Arcarius ſervus eſt, etiam vel privatorum vel civitatum, illeqve rationes Dominorum tractabat (p). Poterant tamen liberi homines Arcæ civitatis præeſſe, qvales ſunt ii, qvi vocantur *Receueurs de ville*, qvi propriè οἰκονόμοι τῆς πόλεως. Ut fuit Eraſtus, qvem D. Paulus Arcarium civitatis appellat (q). Nuperus interpres, οἰκονόμον vertit Qvæſtorem, impropriè. Atqve hæc de Scriniis. Sed ne qvis me

Criſpini ſcrinia Lupi
Compilaſſe putet;

(i) *l. 3. C. de canon. ſacr. larg.* (k) *l. 11. C. T. de erogat. milit. annon.* (l) *l. cum poſſeſſor. in fin. D. de cenſib.* (m) *Gloſſ. vet.* (n) *in Alexandr.* (o) *l. 1. C. T. de his, qvi cum diſpenſator.* (p) *l. Thais. §. fin. D. de fideicommiſſar. libertatib.* (q) *ad Roman. cap. 16.*

non diffiteor multa me à Jacobo Cujacio, Antonio Auguſtino, Jacobo Sirmondo didiciſſe, ſumpſiſſe, profeciſſe. Nam absqve illis eſſet, vix hanc Notitiam difficillimam, ut alia, qvæ in his Officiis occurrunt plurima, extricare aut explicare poſſem. Qvare ſi qvæ gratia labori meo debetur, illam his viris literarum Principibus perpetuam rependo. Anteqvam verò claudam ſcrinium, hanc ex Sirmondi ſcrinio inſcriptiotionem profero (r).

F. CELERINUS. V. D.
SCRINIARIUS. INL. PATRICIAE. SE
DIS

Singulares literæ virum devotum denotant. Nam Scriniarii paſſim in C. devoti vocantur. De hoc nos plura, cùm de ſede Patricia loqvemur.

CAP. XIV.
De Scholis & de Scholaribus, qvi in Præfecti Præt. Officio fuerunt.

IN Schola exceptorum hominibus LX. ann. LXXIIII. cap. LXII. aliis hominibus VI. ad ann. II. Reliqvis hominibus X. ad ann. I. Reliqvis hominibus XLIIII. ad ann. I. Sol. V.

Sho-

(r) *ad Sidon. lib. 1. epiſt. 9.*

Schola collegium qvoddam eſt militum, vel miniſtrorum, & qvi illi adſcripti erant Scholares dicti, eorumqve Præpoſiti capita ſcholarum (s), aut ſcholæ Primicerii (t). Schola autem erat vel militiæ caſtrenſis, vel Palatinæ. Et Palatina varia fuit, ut ex hac Notitia conſtat. Scholares à Scholaſticis differunt, ut ex Conſtantini lege notamus (u). *Scholaſtici*, ait, *ultra modum acceptis honorariis in defenſione cauſarum omnium, & annonas & ſumptus accipere conſveverunt.* Lex ſcripta ad Vicarium Africæ. Scholaſtici ergo ſunt Advocati, qvo nomine nuncupantur etiam Rhetores, & fictarum litium declamatores, qvi deinde ad tractandas in foro cauſas veras transeunt (x). Hodiè ſcholaſticè dicere, idem eſt, qvod rem per controverſiam diſputare: unde & Theologi Scholaſtici dicuntur, qvi res divinas, variis argumentis diſputando perqvirunt. Sic M. Tullius ſcholas pro controverſiis uſurpavit (y): *Dierum*, inqvit, *qvinqve ſcholas in totidem libros contuli.* Sed ſcholæ de qvibus agimus, ſunt cujusqve ordinis claſſes, qvarum prima, qvæ Præfecto Præt. Africæ ſerviebat, Exceptorum eſt.

Exceptores ab excipiendis tributis dicti, ταχυγράφοι, ὀξυγράφοι (z). Unusqvisqve Judex duos

(s) *Ammian. Marcell. lib. 25.* (t) *l. 33. C. de decurionib.* (u) *l. 2. C. T. de concuſſionib. advocat.* (x) *Plin. lib. 4. epiſt.* (y) *2. Tuſculan.* (z) *Cujac. ad leg. 12. C. de proxim. ſcrin.*

duos exceptores habuit, & duos exactores, qvi periculo Officialium, vel Scholarum, vel Scriniorum eligebantur, ut ſi qvid peccaſſent, illi detrimenta læſis hominibus reſarcirent (a). Exceptores pro loco, atqve ordine ſuo, ad Commentarios accedebant (b). Ex his, qvi ordinariis Judicibus obſeqvebantur, nec omnino militiam ſuſtinebant, nec à fiſco ullas conſeqvebantur annonas (c): licèt ii tractarent pecunias civiles & annonis civilibus deputatas, vel operibus publicis. Sed exceptores ſedis Prætoriæ LX. numero in dignitate conſtitutos fuiſſe, & annonas iis debitas, hæc Notitia teſtatur.

In ſchola ſingularium hominibus L. ann. III. cap. I. &c. Sigla vel Singla, qvaſi ſingula obſervat Cujacius (d), qvæ multùm diſtant à notis. Notæ enim ſunt literæ coarctatæ: ſingla vel ſingula ſunt literæ ſingulariæ ſine coagmentis ſyllabarum. Singlæ tamen literæ non erant, ſed literarum vicem obtinebant. Erat enim aliud ſcribendi genus, cùm ſingulæ literæ verba ſignificabant, qvæ in inſcriptionibus freqventiores, in qvibus SC. Senatus-Conſultum, P. R. populum Romanum ſignificabant. Cui ſcripturæ ſingularum nomen convenit, ex Antonii Auguſtini ſententia (e). Atqve literæ hujusmodi, vul-

(a) *Novel. Julian. 82. cap. 8.* (b) *l. 2. C. de numer. actuar. &c.* (c) *l. 17. C.T. de diverſ. offic.* (d) *lib. 12. obſerv. c. 40.* (e) *in paratitl. Græc. conſtitut.*

vulgares erant notæ, paucis ignotæ: qvod de ſiglis dici non poteſt, qvæ una nota, ſine forma literarum, verbum integrum ſignificant, ut ex ſiglis Tyronis, & Senecæ videre eſt, qvæ Gruterus in calce Inſcriptionum veterum adjecit.

Hanc ſcribendi rationem per ſigla Juſtinianus improbat (f), qvi pœnam falſi conſtituit adverſus eos, qvi in poſterum leges ſuas, per ſinglorum obſcuritates, auſi fuerint conſcribere. Hæc conſtitutio data eſt Juſtiniano III. COS. eo tempore, qvo Africam recuperavit. Qvartùm Conſul Præfectum Præt. Africæ creavit, cui ex Singularium ſchola homines qvinqvaginta adſcripſit. Hi qvidem ſinglorum artifices dici non poſſunt, qvos Imperator antea damnaſſet, qvorumqve nulla ſchola fuit, qvæ inter Cohortalinos numeraretur. Magnam nobis hac in re obſcura lucem Inſcriptiones veteres afferunt.

C. LUCCIUS. STEL. SABINUS 431. 9.
MILITAVIT. IN. COHOR. URE
ADJUT. TRIBUN. OPTIO
SINGULARIS. BENEFIC. TRIB.

Alia hæc.

M. AURELIO. EX. SINGULARIB
IMP. LEG. I. ADJUT. LEG. II.

Singularium nomen nonnulli derivant à ſigillione Dalmatarum veſte, de qva Trebellius Pollio (g): *Miſit*, ait, *veſtes diverſas, ſingilliones*

(f) *conſtit. de veteri jur. enucle.* (g) *in Claudio.*

Dalmatenſes decem. Corrigit vulgatam Caſaubonus, pro qva, *Cingiliones*, ſubſtituit, qvi ſunt illi parva cingula, qvibus Eqvites Dalmatæ utuntur. Commentitium Cingilionis verbum non recipio. Aliorum interpretatio verior eſt, qvi Singelliones veſtes ſimplices putant, ἁπλοΐδες ex Gregorii Naz. teſtamento, qvi hac voce utitur, σιγγέλλιονα ἕνα. Ut veſtes ex Eccleſiæ ritibus Dalmaticæ dictæ ſunt, qvibus Epiſcopi noſtri & Diaconi utuntur. Dalmaticæ uſum à B. Silveſtro Pont. Max. inſtitutum prodit Alcuinus (h): ſed legimus D. Cyprianum Dalmatica ſe ſpoliaſſe (i); qvod uſum Dalmaticarum ante Silveſtrum detegit, qvi decrevit ſolùm, ut Diaconi his tegerentur. At Dalmatis, Dalmaticam nuncupatam ſcribit Iſidorus (k). ſed ex Sigillione ſeu Dalmatica ſingularem militem nominare, qvi ſiglis ſcribat; hoc verò, pace virorum doctorum dixerim, eſt maximè à vero aberrare. Gloſſæ veteres hoc verbum difficile clarè expediunt, qvibus Singulator ἱπποπυστὴς κέλης, Eqvitator, qvi eqvis deſultoriis utitur, ad differentiam qvadrigariorum. Qvi meliorem interpretationem invenerit, illum vel de ſchola audire non recuſabo.

In ſchola Mittendariorum hominibus L. ann. III. S. &c. Mittendarii ſoli, uſu exigente mittebantur

(h) *lib. de divin. offic.* (i) *Pontius Diaconus in vit. D. Cyprian.* (k) *lib. 19. c. 12.*

tur in Provincias, juſſu Prætorio Præfecti, pro publica aliqva utilitate, vel opportunitate (l). Poſterioris ætatis miſſi Dominici functi videntur eodem munere. Hi enim per Provincias mittebantur, ut ſi qvid negligentiùs Magiſtratus egiſſent, ipſi corrigerent. De his paſſim in Caroli Magni capitulis (m). Sed Mittendarii Præfectorum, non corrigebant ea, qvæ corrigenda eſſent; ſed inqvirebant diligenter, qvid per Provincias ageretur, qvidqve emendatione dignum: qvod ad Præfectum Præt. referebant, qvi ſua authoritate publicis neceſſitatibus, conſuleret. Alii ſunt Miſſi Principis, qvi ad ſtatum Provinciæ componendum aliqvando deputabantur. Inſcriptio vetus.

P. AQVIUS. SCAEVAE. ET. FLAVIAE FILIUS 360. 13.
COS. ITERUM. EXTRA. SORTEM AUCTORITATE. C. CAESAR. ET. S. C. MISSUS. AD. COMPONENDUM. STATUM. IN. RELIQVUM. PROVINCIAE CYPRI

In Schola Curſorum hominibus XXX. annonas XXXII. S. cap. XXX. &c. Curſores ſeu veredarii à Præfecto Prætor. huc atqve illuc curſu publico mittebantur, qvòd curſitantibus eqvis aut veredis, ſeu rhedis uterentur. Nec tantùm eqvis

(l) *l. 3. C. de Palatin. ſacr. larg. & l. 7. 8. & 23. C. T. eod.* (m) *lib. 2. §. 24. 25. 26.*

aut rhedis uſi ſunt, ſed navigiis & Dromonibus per flumina, lacus, ſinus, ut res ferebat, qvod Sirmondus noſter annotavit (n). Hi habuerunt Præpoſitum, de qvo Inſcriptio Romæ.

SEP. AUG. LIB. ZIBI 600. 15.
PRAEPO. CURSORUM

In Schola Nomenculatorum hominibus XXII. ann. Sol. V. capit. XII. &c. Nomenculator vulgò ὀνοματολόγος, qvi nomina prætereuntium ſalutantium & obviorum Domino ſuggerebat. Hujus origo antiqviſſima eſt, ut ex M. Tullio diſcimus. Ille (o): *Ad urbem ita veni, ut nemo illius ordinis, Nomenculatori notus fuerit, qvi mihi obviam non venerit.* Seneca (p): *Nemo vetulus Nomenclator, qvi nomina non reddit, ſed imponit.* Ab ſcientia Nomenclatores & monitores Varro vocatos tradit (q). Hinc nomenclatio M. Tullio: *Ea*, inqvit, *nomenclationem & blanditiam deſiderat* (r). Qvod tamen idem Tullius competitori in Conſulatu Lucii Murenæ exprobrabat (s). *Qvid? qvòd habes nomenclatorem? ſi nomine appellari cives tuos honeſtum eſt, turpe eſt notiores eſſe ſervo tuo, qvàm tibi. Sin etiam moris, tamen per monitorem appellandi ſunt.*

De Nomenclatoribus hujusmodi hæc Notitia non loqvitur: erat enim Schola Nomenculato-

(n) *ad Sidon. lib. 1. epiſt. 5.* (o) *lib. 4. ad Attic. epiſt. 1.* (p) *epiſt. 27.* (q) *lib. 4. de ling. Lat.* (r) *de petit. conſulat.* (s) *pro Muren.*

latorum, qvæ nulla vulgarium usqvam fuit. Qvare hanc legem noſtram interpretor ex duabus Inſcriptionibus, qvarum una eſt Romæ.

DIIS. MANIBUS 599. 4.
TI. CLAUDI. AUG. LIB.
NOMENCLATORI
A. GENSIBUS

Altera Tibure.

AURELIAE. PRIMITIVAE 599. 4.
CONJUGI. KARISSIMAE
COSIMIANUS. AUG. LIB
NOMENCLATOR. A. CENSIBUS

Hi Nomenclatores nomina eorum, qvi terras in Provinciis cenſibus obligatas, ordine ex actis præteritis ſcripto, coram Magiſtro cenſus, poſſeſſores nominatim vocabant, dum cenſuales profeſſiones exciperentur. Ut ſi prædia veteres dominos mutaſſent, in eorum locum novi profiterentur, & in actis inſcriberentur. Juvat hanc meam interpretationem, qvòd cenſus inter rei annonariæ emolumenta computantur (t), & cenſus annonarii dicuntur (u). Nomenculator etiam in miniſterio privatorum fuit, ut Pomponius notat (x). *Dabitur*, inqvit, *& in impuberem operarum actio, cùm ad-leverit: nam hujus qvoqve eſt miniſterium, ſi fortè vel Li-*

 bra-

(t) *l. 2. C. ſine cenſ. & reliq.* (u) *l. 15. C. T. de metall. & metallar.* (x) *l. 7. §. dabitur. D. de oper. libert.*

brarius, vel Nomenculator, vel Calculator ſit. En Nomenculatorem medium inter Librarium & Calculatorem. Nam veteres in librorum appellationibus dignocendis, Nomenclatorum miniſterio utebantur, ut ex Seneca colligimus. Ille enim. *Qvid? iſtos tu libros, qvos vix Nomenclatorum complectitur aut memoria, aut manus, amicorum exiſtimas eſſe* (y)? Nomenclatores etiam Calculatoribus addit. Nam hi dum Calculos ponunt, Nomenculator legit & monet.

In Schola Stratorum hominibus VI. ann. VII. cap. VIII. &c. Titulus eſt in utroqve C. *de Stratoribus,* qvi unica lege concluditur. Strator *ἀναβολεὺς,* homo cujus miniſterio eqvum conſcendimus. Euſtathius (z): *ἀναβολεὺς οὐ μόνον τὸ σιδήρεόν ᾧ τοὺς πόδας ἐπιθέντες ἔφιπποι γίγνονταί τινες, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος ὃς εἰς τοιοῦτον ἔργον καθυπουργεῖ.* Stratores in Præfecti Prætorio Officio fuerunt: at nemo Proconſulum, aut Præſidum Stratores ſuos habere poteſt. Sed vice eorum milites, miniſterio in Provinciis funguntur (a): qvod & vetus Inſcriptio probat.

T. CL. CANDIDO 389. 2.
SILIUS. HOSPES. HASTATUS. LEG. X
GEMINAE. STRATOR. EJUS
OPTIMO. PRAESIDI

Triplex autem fuit Stratorum miniſterium. Nam

(y) *lib. 6. de benefic. cap. 33.* (z) *in Homer. Odyſſ.*
(a) *l. 4. §. 1. D. de Offic. Proconſul.*

Nam Stratores non ſolùm eqvorum fræna tenuerunt, & conſcendenti Magiſtratui opem tulerunt: Sed Stratores etiam dicebantur, qvi caſtra præibant, ut loca accommodatoria ad exercitum traducendum facerent. Atqve hi diverſi ſunt à Stratoribus Officii, qvi ad Magiſtratus apparitionem referuntur: Qvorum etiam fuit delinqventes, qvi militari cuſtodiæ tradebantur, diligenter ſervare (b). Hinc Imperatoris Conſtantini lege cavetur, *ut neqve his, qvi Stratorum funguntur Officio, neqve Miniſtris eorum, liceat crudelitatem ſuam accuſatoribus vendere, & innocentes intra carcerum ſepta letho dare, aut ſubtractos audientiæ longa tabe conſumere* (c). Sic ſuſceptus eſt Martyr Cyprianus cuſtodiendus à Stratore Officii (d). Horum munus antiqviſſimum eſt, ex M. Tullio. Ille enim ad Cœlium Qvæſtorem ſuum (e): *Exiſtimavi*, ait, *eſſe faciendum, ut ad te Stratores meos, & lictores cum literis mitterem.* De Stratoribus Principum Inſcriptio vetus.

M. ANTONIUS. HEUTUCAS 600. 9.
ANTONIO. FORTUNATO
STRATORI. AUGUSTORUM

Caracallam cùm in eqvum eum Strator ejus levaret, pugione latus ejus confodit (f). A Strato

(b) *l. 1. D. de cuſt. reor.* (c) *l. 1. C.T. eod.* (d) *Pont. Diac. in vit. Cyprian.* (e) *lib. 2. epiſt. 19.* (f) *Spartian. in Caracal.*

Eqvorum, Stratores dicti. *Stultus eſt*, ait, Seneca, *qvi eqvum empturus, non ipſum, ſed ſtratum inſpicit*. Horum etiam munus fuit eqvos probare, & pretio comparare. *Conſtantinus Strator, paucos militares eqvos auſus, ex his mutare, ad qvos probandos miſſus erat in Sardiniam jubente Imp. Valente, lapidum ictibus crebris oppetiit* (g). A probandis eqvis Stratores à Provincialibus, probæ nomine unum ſolidum poſcebant (h).

Scripſit Alciatus (i), Stratores pro Tabellariis accipi ex Cicerone: *Ut intelligamus*, inqvit, *hos Principem varia neceſſitate mittere ad Provincias, ut nuntient aliqvid, qvibus tenentur Provinciales ſubinde mutare eqvos, qvò celeriùs eant.* Sed nihil tale M. Tullius excogitavit, qvod Alciatus comminiſcitur. Nec de mutatione eqvorum qvidqvam ullis legibus ſancitum eſt. Annonæ militaris indicia Stratoribus offerebant, ut ipſi nominant, proba, & nihil ampliùs (k).

In Schola Prætorianorum hominibus decem ann. XII. &c. Prætorianus στρατηγικὸς cohortis Prætoriæ miles, qvæ ita dicta eſt, qvòd à Prætore non diſcedebat. Atq; hæc Cohors Prætoria Eqvites & pedites habuit (l). Inſcriptio Romæ.

A. SOLO. ZOSIMIANO 562. 2.
EQVIT.

(g) *Ammian. Marcel. lib. 29.* (h) *l. unic. C. T. de ſtratorib.* (i) *ad leg. unic. C. eod.* (k) *Ammian. Marcel. lib. 21.* (l) *Sveton. in Calig. cap. 45.*

EQVIT. ROM. PRAET COHORT

In Schola Draconariorum hominibus X. ann. XI. &c. In ſingulis cohortibus Draconis ſignum fuit (m), & qvi ſigniferi portabant illud, Draconarii nominati. Dracones ſinguli à Draconariis per ſingulas cohortes, id eſt decem in unaqvaqve legione, ad prælium efferebantur. Conſtantius Imperator poſt Magnentii exitium, Romam geſtiebat viſere. *Cumq́; urbi propinqvaret, inſidebat aureo carpento ſolus, fulgenti claritudine lapidum variorum. Qvo micante lux qvædam miſceri videbatur, alternumq́; poteſtatis gradus multiplices: alios purpureis ſubtegminibus texti circumdedere dracones, haſtarum aureis gemmatisq́; ſummitatibus illigati, hiatu vario perflatiles, & ideo veluti ira perciti ſibilantes, caudarumq́; volumina relinqventes in ventum* (n). Julianus cùm à militibus Auguſtus appellatus eſt, *Maurus qvidam nomine, abſtractum ſibi torqvem, qvo ut Draconarius utebatur, capiti Juliani confidenter impoſuit* (o). Pro Draconario Socrates δορυφόρον ſcripſit (p), unum ex Prætorianis militibus: ὡς στέφανος βασιλικὸς οὐ παρῆν, εἷς τῶν δορυφόρων ὃν εἶχε περιτραχήλιον ἑαυτοῦ στρεπτὸν λαβὼν περιτέθηκε. Corona Imperatoris cùm tum non ſuppeteret, unus ex Prætorianis

(m) *Veget. lib. 2. c. 13.* (n) *Ammian. Marcel. lib. 16.* (o) *idem lib. 20.* (p) *lib. 3. Eccleſ. hiſt. c. 1.*

militibus torqvem qvem circa collum geſtabat, coronæ loco capiti impoſuit.

In Schola Chartulariorum L. ann. LVIII. &c. Chartularii Numerariis, Actuariis, Adjutoribus, Scriniariis & Exceptoribus ſedis excelſæ conjunguntur (q): qvi omnes rationes publicas tractabant. Chartularios fuiſſe fortè Numerariorum Adjutores ſcribit Cujacius, qvi & Commentarienſes ab Authore Etymologici nuncupantur. Κομμενταρήσιοι· εἰσὶ δὲ καὶ οἱ νῦν λεγόμενοι χαρτουλάριοι. Charta vel Chartula pro inſtrumento vel ſcriptura accipitur (r), à qva Chartularii dicti, qvi variis in rebus & ſcriniis curam agebant (s). Hi tractant Chartas & tabulas fiſcalium debitorum: atqve fortè iidem Tractatores, ut qvibusdam placet, appellantur; qvod poſtea viderimus. Chartularios tamen Numerariorum Adjutores non dixerim, ſed illis operam ſuam præbebant, & cum iisdem inſtrumentis publicis ſubſcribebant, qvæ à ſcriniis emittebantur (t). Chartularii ergò, qvi & Chartarii (u), chartis & rationibus publicis erant obnoxii, & eorum Officium in obſervatione rationum (x). Hos tractatores qvi putant, hac forte legis authoritate nituntur, qva *ex judicio* *Præ-*

(q) *tit. C. de numerar. actuar. chartul.* (r) *Novel. 48. Julian. Anteceſſ.* (s) *Novel. 55.* (t) *l. 10. C. de numerar. actuar.* (u) *Ennodius lib. 7. epiſt. 1.* (x) *l. 11. C. T. de diverſ. offic.*

Præfecti Prætor. ſive ſtudio Numerariorum aut Tractatorum, vel ipſorum juſſu, qvi pro tempore ampliſſimæ ſedis adminiſtrationem ſuſcipiunt, exactio publicarum pecuniarum injungebatur (y). Sed τραχτευτὴς à Chartulario in eo differt, qvòd is ſub Præfecto Præt. delegationes conficeret, intra præfinitum tempus deſtinatas (z).

Delegationes tributorum per ſingulos annos menſe Julio & Auguſto, apud Præfectum Prætor. uniuscujusqve Diœceſeos, atqve apud acta manifeſtari oportebat (a). Hinc Actuarii & Chartularii conjunguntur. Tales autem delegationes dirigebantur Judicibus ſingularum Provinciarum initiò cujusqve indictionis. Judices verò Provinciæ, eas proponere debebant in civitatibus, intra menſem Septembrem. Qvòd ſi intra præfinitum tempus non ſint delegationes deſtinatæ, Tracteotæ Provinciæ viginti librarum diſpendio multantur (b).

Tracteotæ ergo miniſterium in hujusmodi delegationibus verſabatur. Sunt autem delegationes, deſcriptiones, qvibus exigendorum tributorum & annonarum modus continetur. Hæ manant à Principe, inſinuantur apud acta Præfecti Præt. ac mittuntur in ſingulas Provincias: & qvi mittebantur Delegatores à Delegatio-

---

(y) *Cujac. ad l. 10. C. de numerar. & l. 6. C. de exactorib. & executorib.* (z) *Novel 128. Julian.* (a) *Novel. Jul. 130.* (b) *l. 4. C. de Canon. larg. tit.*

gationis munere vocabantur, illiqve deſcriptionum hujusmodi copiam Provincialibus dabant (c).

Chartularii nullum in his delegationibus Officium lego, qvod Tractatorum & Delegatorum proprium fuit. Qvare Chartularios propriè χαρτοφύλακας non dixerim, ſed χαρτογράφους. Nam Scriniarii verè χαρτοφύλακες, & χαρτοφυλάκιον Scrinium (d). Non prætermittam varios fuiſſe Chartularios: ſunt enim divinarum domorum, ſacri cubiculi, defenſorum civitatum, largitionum Titulorum fabricenſium; ſunt etiam Eccleſiæ. Atqve de his omnibus conſtitutio Græca Juſtiniani ab Antonio Contio refertur (e), qvæ numerum Chartulariorum continet, in Scrinio Orientis, qvi pro ratione conſvetudinum accipiebant pro emphyteuticis qvidem inſtrumentis, qvinqvageſimas, pro conditionalibus verò, & ceteris contractibus, centeſimam: Καὶ λαμβάνουσι λόγῳ συνηθειῶν, ἐπὶ μὲν τοῖς ἐμφυτευτικοῖς συμβολαίοις πεντηκοστὰς, ἐπὶ δὲ τοῖς μισθωτικοῖς καὶ λοιποῖς συναλλάγμασιν ἑκατοστήν.

Grammaticis hominibus II. ad ann. X. & ad cap. II. ad ſolidos LXX. ſortitas. Grammatici & Rhetores præceptores ſunt ſtudiorum liberalium, qvæ ἐλεύθερα μαθήματα (f). Hi non continen-

(c) *Cujac. ad l. 4. C. de annon. & tribut.* (d) *Gloſſ. vet.* (e) *l. 25. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* (f) *l. 1. D. de var. & extraord. cog.*

tinentur Officio Præfecti Prætor. ſed qvia de illorum honorariis aut annonis cognitio eſt Præſidum; annonæ illis præfinitæ ſunt, qvarum commoda à populo præſtantur (g), & in Notitia Africæ comprehenduntur: qvòd annonarum ratio penes Præfectum Prætor. tota reſideat.

Qvid verò hæc verba ſibi velint, *annonas ad ſolidos LXX. ſortitas*, non facile intellectu eſt: Conſtantis & Conſtantii conſtitutio ad Probum Præfectum Prætor. hoc qvodammodo aperit: *Unusqvisqve*, ajunt (h), *annonarias ſpecies, pro modo capitationis & ſortium præbiturus, tribus vicibus ſummam conlationis implebit.* Annonæ ſortitæ, in ſingulos taxatæ ſunt, & ſorte Provincialibus delegatæ. Ni qvis malit in re minùs perſpecta, ſortiri annonas, eo ſenſu accipere, qvo ſortiri creditores (i). Sed magis placet ſortem pro taxatione accipere.

Oratoribus hominibus II. ad ann. X. cap. V. Conſtitutio Impp. Valentis, Gratiani, & Valentiniani ſcripta eſt ad Antonium Præfectum Prætor. Galliarum (k), ut *per omnem Diœceſim illi commiſſam, freqventiſſimis in civitatibus, qvæ pollent & eminent claritudine præceptorum, optimi qviqve erudiendæ præſideant juventuti.* Rhetores

(g) *l. 9. C. de profeſſorib. & medic.* (h) *l. 15. C.T. de annon. & trib.* (i) *l. 10. §. 1. D. qvæ in fraud. credit.* (k) *l. 15. C. de medic. & profeſſorib.*

res intelligunt & Grammaticos, Atticæ, Romanæqve doctrinæ: qvorum oratoribus viginti qvatuor annonarum à fiſco emolumenta donentur; Grammaticis Latino vel Græco duodecim annonarum deductior paulò numerus ex more præſtetur, ut ſingulis urbibus, qvæ metropoleis nuncupantur, nobilium profeſſorum electio celebretur. Nec verò liberum ſit cuiqve civitati ſuos Doctores & Magiſtros placitò ſibi juvare compendio: Triverorum vel Clariſſimæ civitati uberius aliqvid deferatur: Rhetori, ut triginta: item viginti, Grammatico Latino: Græco, etiamſi, qvi dignius reperiri potuerit, duodecim præbeantur annonæ.

In hac præterea Notitia. *In Schola Singulariorum hominibus, præterannonas & capitum ad can. ſol. IIII. In Scrinio operum cap. II. pro-ca. ſol. VIII.* Pro-ca, interpretor, pro canone. Nam Imperatores annonam & veſtem aliqvibus è Scriniis & Scholis aſſignabant, ut militibus ſolebant. Sic Vegetius (l): *Incongruum eſt*, ait, *militem, qvi veſte & annona paſcitur, utilitatibus vacare privatis. Hæ veſtes militares canonicæ dictæ ſunt, & inde canon veſtium* (m).

Hæc pro diſpendiis civilibus, Judicibus Africæ eorumqve Officiis, id eſt tam Scriniariis ampliſſimæ ejus Præfecturæ, qvàm Cohortalibus per Juſtinianum Imp. conſtituta ſunt.

CAP.

(l) *lib. 2. c. 19.* (m) *l. 1. C. T. de diſtrah. pign.*

Cap. XV.

De aliis Præfectorum Prætor. Officiis, qvæ in Africæ Notitia prætermiſſa ſunt.

Cohortalium Officia, qvi ex Scholis prodeunt, non ſatis ſunt in Notitia explicata. Horum militia Cohortalis dicitur (n), qvæ ab Armata ſeparatur. Armata enim ſeu militaris ſub Magiſtro militum caſtra ſeqvebatur. Cohortalis diverſis Judicibus & poteſtatibus apparebat; qvales ſunt milites Præfecti Præt. Proconſulis, & aliorum Judicum. Cohortales, qvi & Cohortalini dicti (o), armatam militiam accipere vetantur (p): ii tamen cauſidicinam in foro ampliſſimæ Præfecturæ Orientis, atqve Illyrici, vel urbano profitebantur judicio (q). Magnus illorum numerus fuit, atqve hinc Cohortalinorum grex (r), ex qvo plerumqve aſſumuntur, qvi tabulas vel Chartas fiſcalium debitorum tractant, & Chartularii dicuntur. Cohortales autem ex variis ſcholis prodibant, maximè verò ex ſchola Agentium in rebus (s): ex qva Principes ſunt conſtituti Officio-

(n) *l. 1. C. T. de cohortal. Princip. cornicul.* (o) *l. 14. C. T. de privileg. eor. qvi in ſacro Palat.* (p) *l. 3. C. qvi militar. non poſſ.* (q) *l. 30. C. T. de cohortalib.* (r) *l. 26. C. T. eod.* (s) *l. 7. C. de Principib. agent. in reb.*

ciorum Præfecti Præt. qvi ad illa Officia gubernanda diriguntur (t). Hi qvidem in Notitia non Principes, ſed primi dicuntur: uterqve πρωτοςάτης (u), & principale Officium Cujacius interpretatur, Principis Agentium in rebus (x). Sed Principis nomen in multis uſurpatur Officiis, nec ſolis Agentibus in rebus convenit. Tituli ſunt in utroqve C. *de Cohortalibus, Principibus, Cornicularijs*, &c. Sunt etiam peculiares, ab his ſeparati, *de Principibus Agentium in rebus.* Nam ut eſt Princeps Agentium; ſic etiam eſt Princeps Cohortalis Officii (y). In Officio unus tantùm Princeps; primores ſeu primates plures. Hi qvidem Officiorum capita, qvòd per omnia Scrinia & Scholas ſint in capite conſtituti (z): At Principes, Cornicularii, & Primates, ſemper diſtingvuntur, & diverſa munera exeqvuntur (a). Nam Officiorum capita, ut primates, & cetera, Principi Officii ſubjiciuntur, qvo inconſulto, qvi ex eadem ſchola, ad obſeqvia Præfecturæ Prætorianæ, poſt infinita diſcrimina, & conſumpta ætatis parte meliore, pervenit, Primores deſignati Officii nihil uſurpant. Neqve Præfectianus aliqvis ſuæ præſumit militiæ Sacramenta, neqve matriculis eximitur, præter ejus

(t) *l. 6. C. T. eod.* (u) *Gloſſ. vet.* (x) *lib. 15. obſerv. cap. 3.* (y) *l. 31. C. T. de cohortalib. princip.* (z) *l. 11. C. T. de proxim. ſacr. ſcrin.* (a) *l. fin. C. de Offic. diverſor. judic.*

ejus conſcientiam & conſenſum: ita ut eadem matricula Officii Prætoriani, in Principis poteſtate conſiſtat, & annonis atq; emolumentis(b). Principis Officii authoritatem poſſumus colligere ex legibus C. qvæ ſub titulis ſupradictis continentur.

Nemo Officialium in munus aliqvod mittebatur, niſi Princeps ordinaſſet (c). Nulla executio ſine adnotatione Principis uſurpatione Officii concedebatur: nullam cauſarum Patroni ignorante Principe poſtulationem introducebant (d). Sed hoc ſpeciale Principibus Agentium in rebus fuit, ut iis domeſticos in ſuis actibus habere liceret, qvorum fidem induſtriamq; probatam ſibi æſtimarent, ex Conſtitutione Arcadii & Honorii, qvæ ſcripta eſt ad Magiſtrum Officiorum (e). Cujus exempla miſſa ſunt ad Præfectum Prætor. Italiæ, Præfectum Prætor. Illyrici, Præfectum urbi, Comitem Ægypti, Comitem Orientis, Præfectum Auguſtalem, Proconſulem Achaiæ, Vicarium Aſiæ, Vicarium Ponticæ, qvi omnes, ut lex ipſa indicat, Principem Officii habuerunt, qvi Officia dirigeret.

Diverſi autem Principes diverſorum ordinum fuerunt in militia, ut Princeps caſtrorum, Princeps legionis, Princeps peregrinorum, à qvi-

(b) *Novel. Theodoſ. de Princip. agent. in reb. 37.*
(c) *l. 11. C. T. de Princip. agent. in reb.* (d) *l. 4. C. T. eod.* (e) *l. 8. C. T. eod.*

à qvibus Principis nomen ad Palatinam militiam transmiſſum eſt.

Hinc etiam in utraqve militia Armata & Palatina ſunt Cornicularii, qvorum denominatio varia eſt. Nam Cornicularii armatæ dicti à Corniculo, qvod eſt ornamentum militare, illudq́; inter dona militaria numeratur. Livius (f): *Omnes ob inſignem in multis locis navatam operam Papirius Corniculis armillisq́; donavit.* At Cornicularii Præfecti Prætor. ut aliorum Magiſtratuum, ſunt Officiales, qvi adſunt cornibus Secretarii Græcis: ὑπασπισταί (g).

Corniculariis, ex Caſſiodoro, perfunctis Officio ſeptingenti ſolidi ſolvebantur. *Præfuerunt enim*, ait, *curribus Secretarii Prætoriani* (h). Hæc lectio planè corrupta eſt: qvam qvidam immutant; & pro Curribus, legunt, juribus Secretarii. Sed verba Caſſiodori hanc emendationem non ferunt, qvi à curribus Secretarii nomen Corniculario derivatum tradit, qvod nullo jure à juribus trahi poteſt. Qvare pro, curribus, lego, cornibus Secretarii.

Cornicularii autem Præfecti erant exeqvendis ſententiis damnatorum (i): & qvi Præfectiani ſingulis annis ex numero deputatorum exibant, transactis corniculis, Principis purpuram ado-

(f) *lib. 10.* (g) *Cujac. ad l. 2. C. de proxim. ſacr. ſcrin.* (h) *Caſſiodor. lib. 11. variar. 36.* (i) *Maternus lib. 2.*

adorabant (k). Qvod facit ad Caſſiodori mentem, dum loqvitur de Corniculario, qvi egreditur, & Corniculario, qvi accedit (l).

De duobus deputatorum ordinibus, qvorum alii ſaucios milites curabant, alii arma fabricabant, alio loco ſcribemus, ne à Cornicularis aberremus, de qvibus elegans Inſcriptio hæc eſt.

Q. ALBIO. Q. F. HOR. ILLICI 350. 1.
VII. LEG. XX. V. V.
CORNICULARIO. PR. PR
DONIS. DONATO. AB. DIVO
TRAJANO. AUG
TORQVIBUS. ARMILLIS
PHALERIS. BELLO. PARTHICO. ET. AB
IMP. CAESARE. TRAJAN
HADRIANO. AUG. HASTA. PURA
ET. CORONA. AUREA

Notæ literarum PR. PR. Cornicularium Præfecti Præt. demonſtrant, multis honoribus decoratum. Qvare meritò Cornicularii inter primates Officii collocantur, illorumqve munus honor vocatur (m).

Cura Epiſtolarum inter Officia Præfecti Prætor. recenſetur. A Caſſiodoro *Epiſtolarum Canonicarum cura* dicitur (n), atqve etiam inter Offi-

(k) *l. 8. C. T. de diverſ. Offic.* (l) *lib. 11. variar. 19. & 20.* (m) *l. 9. C. T. de diverſ. Offic.* (n) *lib. 11. variar. 23.*

Officia Præfecti urbi numeratur. Lex eſt Theodoſii (o), ad ipſum urbi Præfectum. *Primicerius Adjutor tuæ ſedis Officii, per biennium, qvod in eodem gradu & conſvetudine ordinationis meruit, curam inſuper perſonarum, uſurpatione omni & ambitione ceſſante ſuſcipiat.* Legit Contius ex V. C. *Primicerius Adjutorum*, & rectè. Curam perſonarum, nullo ſenſu dictam cenſet Cujacius (p), mavultqve, legi curam Epiſtolarum, Subtilis qvidem conjectura illa eſt, nec improbanda. Sed à vulgata lectione recedere non ſoleo, ſi ſola conjectura mutetur, cùm defendi poſſit. Verba ipſa legis maximè me movent, *curam inſuper perſonarum, omni ambitione ceſſante ſuſcipiat.* Qvid enim Primicerius Adjutorum Urbanæ Præfecturæ, ambitione ceſſante, curam Epiſtolarum ſuſciperet? Ceſſantem ambitionem interpretor, qvòd ad inferiorem gradum Primicerius tranſire videretur, cùm perſonarum cura illi commiſſa eſt, qvæ Optionum & Valetudinariorum propria erat. Ut Inſcriptio Luccii ſuperiùs allata oſtendit, qvi

MILITAVIT. IN. COHOR 431. 9.
URB. ADJUTOR. TRIBUN
SECUTOR. OPTIO. VALETUDIN.

Optionis & Valetudinarii gradus inferior fuit, ut ipſe Cujacius annotavit (q), qvem ambire

Pri-

(o) *l. fin. C. de Offic. Præfect. urb.* (p) *lib. 13. obſervat. cap. 1.* (q) *lib. 6. obſerv. cap. 33.*

Primicerius non optavit, ſed ceſſante ambitione, invitus ſuſcepit.

Curam Epiſtolarum, Epiſtolarem dictum Pancirolus aſſerit, cui non credo. Nam cura illa ex Caſſiodoro Epiſtolarum canonicarum fuit: & canones inferuntur, aut ærario, aut arcæ, ſive menſæ Præfectoriæ, ex qva emolumenta ſolemnia & penſiones præbentur. Satis curarum hic habuit, cui proprium nomen inditum eſt ab iis curis, & qvem Epiſtolarem nullo alio authore agnoſcere debeo. Nec enim nomina his Officiis temerê impoſita ſunt, nec temerè commiſcenda.

Regendarius curſum publicum regebat. Gloſſæ Baſilicæ: Ρεγενδάριοι οἱ τὸν δημόσιον δρόμον ἰθύνοντες. De qvibus Caſſiodorus (r): *Habet*, inqvit, *ſuam gloriam, qvi penſalis excubiis, ad militarem noſcitur pervenire fortunam. Hinc eſt, qvòd Regendarii locum feliciter obtinere cenſemus, ut ſpe futuri provectus, avidiùs Prætorianis poſſit inhærere laboribus.* Puto ergo Regendariós dictos à regerendo, unde Regeſta denominantur. Fruſtra Regendarium à Theodoſio Libellenſem vocatum Pancirolus tradit (s), & ab aliis à libellis. Nam Theodoſius cùm de Epiſtolaribus & Libellenſibus loqvitur, nihil usqvam de Præfecti Prætor. Officiis cogitavit (t), qvi

(r) *lib. 11. variar. 9.* (s) *c. 18. ad Notitiam* (t) *l. 32. C. de appellationib.*

qvi in Scrinio libellorum ſeptem homines habuit (u): & abſurdum eſſet Regendarium in curſu publico occupatum ad libellos excipiendos remittere. Ille enim Evectiones regerebat, id eſt, in librum ſeu regeſtum referebat. Evectionum autem faciendarum Imperatori aut Prætor. Præfecto reſervatur poteſtas (x). De Evectionibus & Tractoriis tractabimus alibi.

Atqve hæc de Officiis, qvæ in Notitia Præfecti Africæ & Imperii continentur. Sed pleraqve alia ex probatis authoribus & Impp. Conſtitutionibus occurrunt. Caſſiodorus cùm de promotionibus Officii Prætoriani loqvitur, addit Primiſcrinium, qvi egreditur, & Primiſcrinium, qvi accedit (y), Scriniarium Actorum, Scriniarium curæ militaris, Prærogativarium, Primicerium deputatorum: Qvorum omnium Officia explicat.

Sunt præterea in Imperatorum legibus hæc Præfecti Præt. Officia: Domeſticus, Protector, Agens in rebus, Palatinus utriusqve Officii, & Comes Illuſtrium (z): *qvi prohibentur ad illam Provinciam, ex qva oriundi ſunt, vel in qva larem collocarunt, obtentu publicæ neceſſitatis dirigi, ut ipſe, qvi ſe mitti voluerit, matriculis exemptus, auri libram unam, fiſco inferre cogatur.*

Titu-

(u) *l. 1. C. de Offic. Præfect. Præt. Afric.* (x) *l. 40. C. de curſ. public.* (y) *lib. 11. variar. 19. 20. cum ſeq.* (z) *l. 4. C. T. de exactorib. & executorib.*

Titulus eſt in utroqve C. *de Domeſticis & Protectoribus*. Protectores & Domeſtici ſunt; nec tamen omnes Domeſtici, Protectores dicuntur, ſed à Protectoribus diſtingvuntur: licèt ea, qvæ conceſſa ſunt domeſticis, ad Protectores trahantur (a). Alii autem ſunt domeſtici & Protectores Principis, alii Judicum, qvorum nomen commune eſt, cùm eandem militiam ſuſtineant, ſed munera diverſa.

Domeſtici Judicum privatis illorum negotiis vacabant, & à publicis actibus arcentur. Nam *ſi neceſſitatibus publicis convicti ſint ſe immiſcuiſſe, ad poteſtatis majoris examen deducuntur, ut competens in eos vindicta promatur* (b). Hi etiam poſt finitam Magiſtratuum adminiſtrationem, dies qvinqvaginta in Provinciis reſidere debuerunt, ut ſi qvid peccaſſent, pro modo delicti plecterentur (c).

At Principis, & Præfecti Præt. Domeſtici publicis illorum uſibus deſerviunt, & in executione tributorum Comitibus obſeqvebantur (d), qvod Domeſticis Judicum vetitum fuit, qvi nec Scholam, nec Comitem habuerunt (e). De Comite Domeſticorum nos ſuo loco: Ad Protectores venio, qvi à Domeſticis ſeparantur. De

(a) *l. 6. & 9. C. T. de Domeſtic. & protect.* (b) *l. 4. C. de Adſeſſorib.* (c) *l. 3. C. eod.* (d) *Caſſiodor. lib. 9. variar. 13.* (e) *l. 4. C. T. de executorib. & exactorib.*

Protectoribus hæc Cedrenus (f): *Junior Gordianus, ait, poſt Pupienum Imperator creatus menſibus tribus Principatum tenuit. Is primus inſtituit Candidatos & Protectores, & ordinem Scholarium, qvem à ſe Juniorum appellavit.* Ὃς πρῶτος ἐποίησε Κανδιδάτον καὶ Πρωτίκτορας, καὶ τὸ τάγμα τῶν σχολαρίων συστησάμενος ἐκάλεσεν αὐτὸ Ιουνιώρων, ὡς τὸ ἴδιον ὄνομα. Inde Candidati duplares, Candidati ſimplares, qvi duplas vel ſimplas conſeqvebantur annonas (g). Protectores Gloſſis veteribus προασπισταὶ qvaſi clypeo objecto propugnatores: Domeſtici, οἰκειακοί. Herodiano optimo ſcriptori (h), σωματοφύλακες corporis ſervatores, qvi cum corporis cuſtodibus non confunduntur, qvos paulò pòſt vocat Φρουροὺς τοῦ σώματος, qvi erant Eqvites Germani. Atqve hi dignitate Protectoribus impares, inter domeſticos non comprehenduntur. Robora Germanorum cuſtodes Tiberio aderant, unde Inſcriptio vetus Romæ.

BASSUS. NERONIS. CAESARIS 600. 12.
CORPORE. CUSTOS
NATIONE. FRISIUS

Item alia Interamnæ.

HILARIUS eod. 13.
NERONIS. CAESARIS
CORPORE. CUSTOS
NATIONE. FRISAEO

Φρου-

(f) *in hiſt. compend. in Gordianis.* (g) *Veget. lib. 2. cap. 7.* (h) *lib. 4.*

φρȣρὶ, corpore cuſtodes, ſunt milites præſidiarii, vigiles, excubitores, ut plurimùm peregrini & Germani. Hanc Germanorum cohortem à Cæſaribus olim inſtitutam, multisqve experimentis fideliſſimam diſſolvit Galba, ac ſine ullo commodo remiſit in patriam (i).

Ad Protectores nobiliores σωματοφύλακες, non cuſtodes ſolùm corpore, ſed corporis Principis cuſtodes, qvos nos diceremus *Les Gardes du Corps*, armatam militiam ſubeunt, & protegendi lateris Principis ſollicitudinem patiuntur (k): nec in foribus Palatii excubias agere ſolebant, niſi grande aliqvod periculum immineret.

Veteranis plurimùm honor Protectorum defertur, aut Domeſticorum (l). Hinc conſtantinus veteranos vocat *protectoria dignitate cumulatos* (m). Illi qvandoqve ad inqviſitionem vagorum per Provincias dirigebantur (n). Qvandoqve mittebantur ad juvandas in Provinciis neceſſitates publicas: ut à Conſtantio decem Protectores in Galliam ad hanc rem miſſi ſunt (o). His etiam nobilium rerum cuſtodia mandata eſt (p):

(i) *Sveton. in Galb. cap. 12. & in Caligul. cap. 58.* (k) *l. 9. C. T. de Domeſtic. & protectorib.* (l) *l. 2. C. de Veteran.* (m) *l. 5. C. T. eod.* (n) *l. 10. C. de deſertorib.* (o) *Ammian. Marcel. lib. 15.* (p) *idem lib. 19.*

Veterani, qvi honoris Protectorum candidati, à Caſſiodoro *Prærogativarii* dicuntur (q): ab eo qvòd *Veteranis*, ait Symmachus (r), *prærogativà debetur, ut illis Protectorum dignitas tanqvam pretium longi laboris accedat.* De Protectoribus variæ ſunt inſcriptiones, inter qvas Protector & Notarius invenitur.

L. VITALIS. V. C. PROTECTOR
ET. NOTARIUS. 626. 8.

Protector & Scriba Librarius.

P. ANNIO. PROTECTO. SCRIB
LIBR 626. 7.

Sunt & Protectores Ducenarii.

D. M. 531. 2.
ET. MEMORIAE. ATTINIAE
AURELIUS. ROMANUS
PROTECTOR. DUCENARIUS.

Ducenarii & Centenarii ſunt ex Schola Agentium in rebus, ſed hîc Ducenarius armatæ militiæ nomen eſt, & pro eo accipitur, qvi duas centurias, ſeu ducenos milites ducebat in acie (s). Hinc Protectores Ducenarii, qvi ceteros & ipſos Protectores Prætorianos regebant: qviqve apud Præfectum Prætor. Comitis protectorum, qvi Comes Illuſtrium, vices gerebant, & omnibus Protectoribus imperabant.

Habuit ergo Præfectus Prætor. Protectores, ſeu corporis cuſtodes: habuit Agentes in rebus, de

(q) *lib.11. var. 27.* (r) *lib.3 ep. 67.* (s) *Veg. lib.2. c.8.*

de qvibus nos poſthac ampliùs: habuit Palatinos utriusqve Officii (t), hoc eſt tam Eqvites, qvàm pedites, ex qvorum Officio etiam Mittendarii fuerunt (u).

Sunt præterea in Officio Præfecti Præt. Lampadarii, de qvibus Novella eſt unica Imp. Valentiniani. Hi à Lampade ferenda dicti inter Apparitores Præfecti Præt. numerantur. Novella Juliani Anteceſſoris (x), cùm de annonis Qvæſtoris loqvitur, qvi exercitui præerat: *Huic*, ait, *Princeps apparitionem dedit, ad immitationem qvandam Præfecti Præt.* id eſt *Scriniarium & Præcones, & Lampadarios, & omnem deinceps ordinem.* De Scriniario & præconibus nota ſunt qvæ hîc adferre poſſem. Sed ſunt præterea Menſores, de qvibus Novella eſt Theodoſii & Valentis (y), qva Officio Prætoriano menſores pro manſionum ſuarum qviete concedunt.

Menſores ſeu Metatores ex Miniſterianis Principi hoſpitia parabant (z). Hi deputatas ſingulis qvibusqve domos enotabant, & hoſpitaturi nomen poſtibus adſcribebant: nobis ſunt *des Fourriers*. Lampridius (a) Alexandri Imperatoris virtutem extollit, in eo qvòd itinerum ſuorum dies publicè proponebatur, ita ut edictum

(t) *l. 4. C. de executorib. & exactorib.* (u) *l. 8. C. de Palatin. ſacr. larg.* (x) *Novel. 41. Julian. Anteceſſ.* (y) *de Offic. & numerar. Præf.* (z) *l. 1. C. de metatis.* (a) *in Alexandro.*

ctum penderet ante menſes duos, in qvo ſcriptum erat: *Illa die, illa hora, ab urbe ſum exiturus, & ſi Dii voluerint, in prima manſione manſurus*, &c.

Manſiones pro unius diei itinere accipiuntur. Caſſianus (b): *Septem ſiqvidem manſionibus vaſtiſſimæ ſolitudinis deſerta penetramus.* Idem de Paulo Abbate (c): *Ab oppidis & habitabili terra, ſeptem manſionibus, vel eò ampliùs, deſerti illius ſeparata habitatio.* Sic etiam apud Plinium (d), manſio pro unius diei itinere uſurpatur: *Manſionibus octo*, ait, *ſtat regio thurifera à monte excelſo, vel prò ſtationibus militum, vel iter agentium.*

CAP. XVI.

De Sedibus Præfectorum Prætorio. De vicem Præfectorum gerentibus. De honoraria Præfectura, & Præfecturæ inſignibus.

PHilippus Bertherius in Senatu Tholoſano Præſes, Imperii Romani Notitiam ſuis ſcriptis maximè illuſtravit. Ille qvidem ex Novella Juſtiniani CXXVIII. in qva-

(b) *collation. 24. cap. 4.* (c) *lib. 10. Inſtit. cap. 24.* (d) *lib. 12. cap. 14.*

qvavis orbis Romani Diœceſi, Præfecti Prætor. tribunal agnoſcit, nec proprias illius fuiſſe ſedes inficiatur (e). Sedem vir eruditus à tribunali diſtinxit, illamqve pro Metropoli, in qva Præfectus morari ſolebat, accipere videtur: hac ratione motus, qvòd Juſtinianus Præfecti Præt. Africæ ſedem juſſit eſſe Carthaginem (f). Sic fuit Præfecti Præt. Orientis ſedes Antiochia, in qva, ut prodit Strabo (g), regiam habebant, qvi regioni præerant. βασίλειον ἵδρυτο τοῖς ἄρχουσι τῆς χώρας. Theſſalonica Illyrici caput, ſedes fuit Præfecti Illyrici: Præfecti Italiæ, Mediolanum: Præfecti Galliarum, Treveris. Sedes tamen pro foro Tribunali Præfecti Prætor. freqventiùs accipitur; qvæ ſedes ampliſſima, excelſa, ſublimiſſima dicitur: Et verè eſt Præfecti tribunal. Nam ſedere propriè dicitur, cùm pro Tribunali jus reddit (h). Hinc ſeſſionum dies, qvibus pro Tribunali expediuntur ea, qvæ cauſæ cognitionem deſiderant (i). Dies Seſſionum ἀγοραῖοι. In Actis Apoſtolorum vertit Interpres Conventus forenſes. Cùm orta eſſet Epheſi ſeditio in Paulum, *Scriba ſedavit turbas, & dixit: Conventus forenſes aguntur, & Proconſules adſunt, accuſent invicem.* Αγοραῖοι ἄγονται, καὶ

(e) *lib. 1. Pithan. cap. 8.* (f) *l. 1. C. de Offic. Præf. Præt. Afric.* (g) *lib. 16.* (h) *l. Divus D. de in integr. reſtitut.* (i) *l. 2. ſ. dies. D. qvis ord. in bonor. poſſeſſ.*

ria, eſt. Honorariam dicimus cùm Codicillos aliqvis accipit ab Imperatore, qvibus dignitas ei præſtabatur, qvaſi & is Præfectus fuiſſet, ſive Magiſter militum. In ipſo autem geſtu, ſive actu poſitus eſt, qvi re vera, vel Præfectns, vel Magiſter Militum factus eſt. Itaqve *ſi Curialis homo*, ut ſuprà notamus, *Præfectoria dignitate potitus fuerit: ſiqvidem honoraria, manet in eadem conditione conſtitutus. Sin autem revera Præfecturam nactus eſt, vel Magiſterium militum, tunc curiæ nexibus liberatur.* Honorárius ergo eſt, qvi non geſſit Magiſtratum; ſed cui Magiſtratus honores donantur codicillis ab Imperatote impetratis. Atq; hi codicillares honores dicti (y). Codicillorum formulam Caſſiodorus refert (z). Hi honores ab Imperatoribus adumbrati vocãtur (a). Honorarii tituli dignitatum, nullo laborioſo adminiſtrationis actu acqviſiti (b): honores emendicati (c). Hic autem ordo in hujusmodi honoribus ſervatur, *ne ſingulorum qvorumcunqve codicillares dignitas, his, qvi inſignia adminiſtrationis geſſerint, præferantur* (d). Singulorum dignitates nuncupantur, qvi privilegio nituntur, & jure ſingulari tributæ ſunt: qvas aliqvi absqve adminiſtratione imaginarias

(y) *Lamprid. in Alexandr.* (z) *lib. 6. variar. 10.* (a) *l. 6. C. T. de honor. codicil.* (b) *l. 187. C. T. de decurionib.* (c) *l. 5. C.T. de honor. codic.* (d) *l. 7. & 8. C. T. eod.*

rias meruerunt. Sed qvi eas adepti ſunt, nulla temporis prærogativa utuntur, ſed poſtponuntur iis, qvi in eodem loco poſiti eam poteſtatem geſſiſſent.

Præterea nullum honorarii cingulum geſtant, cùm nullo antegeſtæ adminiſtrationis merito honorem conſecuti ſunt, ſed ſolo Codicillorum Principis beneficio ornantur (e).

Huic capiti pro corollario adjicio inſignia Præfecti Prætor. ut in Notitia Imperii depicta ſunt. Primùm vultus Principis auratæ pilæ & erectæ præfixos habuerunt, & menſam tapeto ornatam, in qva candelabra qvatuor hinc inde depoſita, luminibus ardentibus apta: atqve in medio eorum Codex ſive mandatorum liber, duabus fibulis occluſus, in cujus integumenti umbilico imago item Principis impreſſa eſt. Carpentum qvoqve qvadrijugum. In inſignibus Præfecti Præt. Italiæ, ſunt tres muliebri ſpecie ſtatuæ, cum Diœceſium inſcriptione, Italia, Illyricum, Africa. Harum unaqvæqve diſcum ambabus manibus portat, pecunia ſignata refertum.

Scripſit Petrus Faber (f), Carpentum Præfecto Præt. ſoli tributum, atqve Vopiſcum in Aureliano arguit, qvi Præfecto urbis illud conceſſum tradit. *Homo Syracuſanus*, inqvit, *Carpen-*

(e) *l. 1. C. T. qvi à præbit. Tiron.* (f) *lib. 1. Semeſtr. cap. 3.*

tum pro ſella Curuli nominavit. Sed eadem prorſus inſignia Præfectus urbi habuit, qvæ Præfectus Prætorio, & carpentum omnino ſimile, demptis Diœceſibus muliebri effigie depictis. Nec moveor, qvòd Senatus Meſſalinæ Claudii conceſſit, ut carpento uteretur (g): καὶ τῇ Μεσσαλίνῃ τῷ Καρπέντῳ χρῆσθαι ἔδοσαν. Qvæ triumphantem Claudium eodem carpento ſecuta eſt (h). Qvod Præfectorum Præt. auget dignitatem, qvam Caſaubonus (i) non advertit, qvi Carpentum nihil aliud eſſe qvàm vehiculum ex Vopiſco credit: Judiceſqve honoratiores, ex Auguſtæ hiſtoriæ ſcriptoribus, vehiculis uſos fruſtra colligit. Vehicula enim ſunt carrucæ, qvibus non ſolùm Magiſtratus, ſed etiam privati uſi ſunt, illiſqve argentatis, cùm antea auratæ fuiſſent, & eboratæ, idqve ex indulgentia Principis Aureliani (k). Sed Præfectorum Carpentum pompaticum fuit, ut Iſidorus loqvitur (l). Ceterorum Magiſtratuum, qvi majores erant, inſignia alia fuerunt, ut Ulpianus docet (m). *In Edicto de poſtulando*, ait, *Prætor excepit ſexum & caſum. Sexum, dum fœminas prohibet poſtulare: caſum, dum cæcum utriſqve luminibus orbatum repellit. Videlicet qvòd inſignia Magiſtratus videre & revereri non poſſit.* Qvæ ſunt illa inſignia,

(g) *Dio lib. 58.* (h) *Sveton. in Claudio c. 17.* (i) *ad d. cap. 17.* (k) *Vopiſc. in Aurelian.* (l) *lib. 20. cap. 12.* (m) *l. 1. §. caſum D. de poſtuland.*

gnia, poſtea ſic explicat. *Refert etiam Labeo Publilium cœcum Aſprenatis Noni patrem, averſa ſella à Bruto deſtitutum cùm vellet poſtulare.*

Curulis ergo ſella, in qva Magiſtratus jus dicebant, illius inſigne fuit: qvæ inter honores ſummos computata eſt. *Honores*, ait Tacitus (n), *ut qvis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti decretiq́;: ut ſedes Curules Sacerdotum Auguſtalium locis, ſuperq́; eas coronæ qverceæ ſtatuerentur.*

Inter Præfecti Præt. inſignia & honores, non comprehendo ea, qvæ illi extra ordinem decreta ſunt, jure qvodam ſingulari. Ut cùm Claudius Imperator Rubrio Pollioni imaginem & ſedem in Senatu, qvoties ſe comitaretur in curiam, conceſſit (o); εἰκόνα καὶ ἕδραν ἐν τῷ βουλευτικῷ. De imagine & ſede, qvam Curulem intellexit Dio, ſilet Svetonius, qvi Claudium, ut ſibi in curiam Præfectum Præt. Tribunosqve militum ſecum inducere liceret, precariò exegiſſe tradit (p). Et rectè, precariò, cùm Præfectus tum ex Eqveſtri ordine ſumeretur. Poſtea enim Præfecti Præt. ab Alexandro Senatores facti, jus ſedendi in Senatu, cum ſuis vicariis habuerunt (q).

(n) *lib. 11. Annal.* (o) *Dio lib. 58.* (p) *Sveton. in Claudio c. 12.* (q) *l. 17. C. T. de legat.*

CAP. XVII.
De Notitia Conſvetudinum Præfectorum Præt. & de Sportulis Officiorum.

NOtitia Conſvetudinum, ait Imperator (r), *qvas in ſacro laterculo, & in Prætorio ampliſſimæ Præfecturæ per Africam, pro tempore dux præbere debet, uniusqve limitis ſic. In ſacro laterculo ſolidos ſex. In Officio Magiſteriæ militum poteſtatis, pro inſinuandis adminiſtrationis ſuæ divinis noſtræ ſerenitatis adfatibus, ſolidos XII. In Officio ampliſſimæ Præfecturæ per Africam, pro inſinuandis ejusdem Chartis, ſolidos XII. Hæc conſvetudo non ſolùm ad Duces limitum, ſed & ad Judices civiles porrigitur: qvi ne multa diſpendia pro completione chartarum, vel codicillorum, vel in ſacro laterculo, vel in Scrinio Præfecti Præt. per Africam ſuſtinerent: in laterculo pro codicillorum atqve chartularum promotionis ſuæ conſvetudinibus, nihil ultra ſex ſolidos præbere tenentur. In Scrinio verò Præfectorum non ultra duodecim ſolidos coguntur inferre* (s). Codicilli nobis ſunt *Proviſions:* Completio chartarum, *Controlles & enregiſtremens.*

Conſvetudines hîc non pro jure moribus con-

(r) *l. 2. §. notitia. C. de Offic. Præfect. Prat. Afric.*
(s) *l. 1. §. hoc etiam C. eod.*

conſtituto, qvod legis habet vigorem, accipiendæ ſunt: ſed pro iis, qvæ ſunt moris, & qvæ non juris, *Les menus droicts*, qvæ etiam in bonæ fidei Judiciis venire ſolent (t). Propriè tamen conſvetudo pro debita impenſa, & ſolita intelligitur. Unde Telonia & tributa plerumqve conſvetudines appellantur (u). Hoc ſenſu conſvetudines in Caroli Magni capitulis uſurpantur (x), ubi conſvetudines ſunt tributa, qvæ Franciſcus Pithoeus popularis meus interpretatur, ἅπερ ἡ συνήθεια δίδοσθαι γινώσκει. Titulus eſt in libris Baſilicῶν *de conſvetudinibus, qvæ à Provincialibus dantur, perferentibus & inſinuantibus miſſas à Principe ſacras ſive Judiciales literas* (y). Περὶ συνηθειῶν τῶν διδομένων παρὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν τοῖς διακομίζουσι καὶ ἐμφαίνουσι τὰς ἐκ βασιλέως ἀπεσταλμένας σάκρας ἤτοι ἐπαναγνωστικά. Donum ergo ordinarium ſive ſalarium conſvetudo dicitur, ὀψώνιον, συνήθεια, ſtipendia ſolita. Qvæ conſvetudines ad Eccleſiaſticum etiam ordinem tranſierunt. Etenim pro conſvetudine ab Epiſcopis conſecratis præſtabantur Patriarchis auri libræ viginti, vel ea tantùm, qvæ vult conſvetudo (z). Metropolitanus autem, qvi à Concilio ſuo, vel Beatiſſimis Patriarchis creatur, & omnes

(t) *l. qvòd ſi nolet. §. qvia aſſidua. D. de Ædilit. edict.* (u) *Caſſiodor. 1. variar. 10.* (x) *lib. 4. act. 47.* (y) *lib. 57.* (z) *Novel. Julian. 123. c. 5.*

omnes alii Epiſcopi, qvi vel à Patriarchis, vel à Metropolitanis conſecrantur, ſiqvidem non minùs triginta auri libris habeat Eccleſia conſecrati, dabit pro Cathedratico ſolidos centum. Notariis autem conſecrantis, & aliis, qvi ex conſvetudine capiunt, ſolidos trecentos. Deinde eadem Novella ſancitum eſt (a): Ut nullus clericus cujuscunqve gradus præſtet aliqvid ei, à qvo conſecratur, vel alii cuiqve perſonæ. Solas autem conſvetudines conſecratori, & Miniſtris ejus, ex more capientibus, unius anni Diaria non excedentes pecunias præſtet. Hinc Gregorius Papa ad Stephanum Caſtrium, prohibet Epiſcopos novas conſvetudines imponere (b). Cathedra Heſychio, *καθέδρα θυσία*, in qva ſacra fiunt: Cathedraticum jus exedræ ſive ſedis: diaria ſunt annales reditus.

Sed ut ad Prætorio Præfecti conſvetudines redeamus, obſervandum eſt, illas non tantùm in chartarum inſinuatione, & promotione Judicum conſiſtere, ſed & in aliis juribus, qvæ more perſolvi conſveverunt: qvale eſt ex Conſtitutione Anaſtaſii Imper. introductum apud Antonium Auguſtinum (c), qvod *προαπεσταλμένον* ſeu *ἀπεσταλμένον* (d). Hoc eſt antemiſſum, qvod juxta conſvetudinem inferebatur initiò ſingularum indictionum.

Non-

(a) *cap. 23.* (b) *cap. 3. extr. de cenſib.* (c) *de annon. & tribut.* (d) *l. 13. C. de annon. & tribut.*

Nonnunqvam Sportulæ pro conſvetudinibus uſurpantur, ut ex Juliani Anteceſſoris Novella colligitur (e). *Liceat*, inqvit, *Illuſtribus viris Patriciatus codicillos accipere, qvamvis neq; Conſulares, neqve Præfectorii facti ſint. Illud autem certum eſt, qvod tertiam partem Sportularum in ingreſſu dignitatis dare compelluntur: omnibus aliis ex conſvetudine Sportulis dandis, in qvavis promotione ſua firmitate durantibus.*

Propriè tamen ex lege Juſtiniani (f), Sportulæ ab Officio tam viri magnifici Præfecti Præt. qvàm reliqvorum Judicum exiguntur, nullusqve audet qvocumqve modo, earum excedere qvantitatem.

Conſvetudines Judicum, vel Ducum, ad certam ſummam Juſtinianus ſe redegiſſe ait, *qvia ſi ipſi Judices diſpendiis læſi non fuerint, nullam habebunt neceſſitatem tributarios prægravandi; ſicq; nullas Judices impenſas perferunt, qvin ab aliis jure vel injuria exigant.*

Judices militares, qvi his conſvetudinibus obligantur, ſunt Duces utriusqve limitis, qvi duplex conſvetudinum onus ſuſtinent (g). Nam *in Officio Magiſteriæ poteſtatis, pro inſinuandis adminiſtrationis ſuæ Principis adfatibus, ſolvunt ſolidos XII. totidemq; in Officio ampliſſimæ Præfecturæ,*

(e) *Novel. 62.* (f) *l. 1 §. ſpeculas. C. de Offic. Præfect. Prætor. Afric.* (g) *l. 2. §. notitia C. eod.*

ræ, pro inſinuandis eorundem chartis. Affatus divinos vocat Imperator Reſcripta ſua (h).

Maximè verò Principes laborarunt in conſtituendo Sportularum modo, qvæ à Judicibus vel eorum Officiis percipiuntur. Extat Zenonis conſtitutio (i), qva de Sportulis ita cavetur. *Ipſis qvoqve Sportulis, & fideijuſſionibus modum conſtituimus obſervandum, ut conventi non alium fidejuſſorem, niſi Actuarium, vel unum ex Primatibus ſuæ ſcholæ, executoribus pro reſponſione ſuæ perſonæ, ſine ſcripto præſtent, ſive in cauſis civilibus appetantur, ſive in criminalibus accuſentur. Nec ultrà conventionis nomine Sportularum, qvàm unum aureum executoribus usqve ad finem litis præſtent, qvemcunqve contigerit conveniri. Inducendorum ſanè nomine & cognitionum exercendarum, ſtandæq; perſonæ gratia, ex ſimplici poſtulatione, contra eos habita, ſive ex appellatione ſubſecuta, vel alio qvolibet modo, in Judicio deponatur. Tribus ſolidis tantummodo usqve ad terminum negotii, eos, qvi accepturi ſunt, percipiuntur eſſe contenti. In cognitionalibus verò geſtis edendis, duo tantummodo ſolidi præſtantur.*

Hinc pœna conſtituta eſt à Juſtiniano (k), *Si qvis majorem veræ æſtimationis qvantitatem in libello conventionis inſeruit, & ex hac cauſa viatores, id eſt executores litium, ampliorem ſummam Spor-*

(h) *l. 3. C. T. de ſtud. lib. urb. Rom.* (i) *l. 4. C. de Caſtrenſian.* (k) *§. tripli. Inſtit. de actionib.*

Sportularum nomine exigant. Qvod Theophilus explicat, ex qvo diſcimus Sportulas pro ſummæ, qvæ petebatur, ratione exigi ſolere. Ille enim: Cùm centum, inqvit, aureos qvis debet, nec ampliùs, libellum ei mille aureorum qvis miſerit: hoc facto neceſſe ei fuit, majores dare Sportulas. Et qvoniam ſex aureos plus dedit, qvàm ex vero dare debebat, naſcitur adverſus Actorem conditio ex lege. Qvod à Juſtiniano conſtitutum tradit, *διάταξις ἐςὶ τῦ ἡμετέρυ βασιλέως*. Qvæ conſtitutio diu ignorata, viris magnis occaſionem dedit ex Theophilo de Sportulis argumenta texere, inter qvos Antonius Contius (l), & Antonius Auguſtinus (m).

Græcas conſtitutiones ex Baſilicis Cujacius edidit (n), ex qvibus & Novellis (o), Sportularum modum definitum tradit, pro modo petitæ qvantitatis, id eſt in centenos aureos dimidiatum: & conſeqventer in ducentos, aureum unum; in millenos, ſex. Sed, qvi Principis edicta in Provinciam perferunt, XV. aureos à Provincialibus accipere poſſunt: Nuntiatores ſacrarum literarum aureos ſex: ut Nuntiatores generalium formarum Præfecti Prætor. aut ſtatuarum ponendarum Principi in aliqva civitate. Atqve hic eſt Sportularum modus, qvæ Officiis debentur.

(l) *poſt l. 1. C. de Sportul.* (m) *lib. 1. Conſtit. Juſtin. tit. 2.* (n) *lib. 12. obſerv. c. 17.* (o) *Nov. 82. & 123.*

Nec verò Sportulæ variis Officiis & executoribus litium ſeu Viatoribus tantùm conceſſæ ſunt: ſed & pedaneis Judicibus & militaribus, aliisqve permultis, ut ſigillatim expendemus. Titulus eſt C. Juſtin. *De Sportulis & ſumptibus in diverſis Judiciis faciendis, & de executoribus litium.*

De Pedaneorum Judicum Sportulis, ita Harmenopulus (p): *Jubemus Pedaneos Judices, qvi θεματικοὶ κριταὶ, ex unaqvaqve auri libra, non ultra tres aureos accipere, ab iis ſcilicet, qvi locupletiores ſunt. Nevé Sportularum exactio excedat aureos centum, μὴ ὑπερβαινέτω δ' ἡ ἀπαίτησις τῶν ἐκβιαστικῶν τα ρ̄ ῑ ῑ: qvantacunqve ſit pecuniæ ſumma.* Hæ Sportulæ, qvæ Pedaneis Judicibus dantur, τὰ δικαστικὰ dicuntur (q).

De Sportulis militarium Judicum ſecundùm Juliani Imp. ſtatuta, Sportula Duci, in qvinqvaginta libras argenti, non ab uno Primipilari, ſed ab univerſis pariter inferri debuit, nihilqve ampliùs Duces Sportulæ ſolennis prætextu exculpere poſſunt (r). Pro ſingulis tamen libris argenti, qvas Primipilares viris ſpectabilibus præſtant, qvatuor ſolidi præbentur, ſi non ipſi argentum offerre ſua ſponte maluerint.

Sportulæ etiam Comitibus Stabuli tribuebantur, pro Eqvis canonicis militaribus, Diœceſeos

(p) *lib. 1. tit. 4. §. 53. 54. 55.* (q) *Novel. 82.* (r) *l. 9. & l. 27. C. T. de cohortalib. Princip. &c.*

ceſeos Africanæ: qvod ſecundùm Notitiam ſingularum Provinciarum, locorumqve conſvetudinem ſervari præcipitur (s). Octoni & deni ſolidi pro ſingulis eqvis perſolvebantur, & duo ſolidi detrahebantur pro eqvis curatoriciis. Byzaceni & Tripolitani, qvinos denos, pro ſingulis eqvis præſtant, & Sportularum nomine Comiti ſtabuli nihil præſtant (t). Eqvis Curatoriciis, Hermogenianis, Canonicis, Palmatis, Hiſpani ſangvinis, qvi in C. Theodoſiano divagantur, nos aliqvando calcar addemus. Sportularum modum perſeqvemur, qvibus obnoxii fuerunt Protectores, Domeſtici, qvi inter qvinos & denos ſolidos Sportularum nomine Primatibus diſtribuere præcipiuntur. Ii autem, qvi vel ſuffragio, vel potentia, vel gratia, ſacram purpuram adorare pervenerint, qvinqvagenos ſolidos inferebant (u).

Sanxit autem Juſtinianus, *ut nemo civilium Judicum ulla ex cauſa, qvidqvam acciperet* (x): *alioqvi lege Julia repetundarum teneretur* (y).

Et qvoniam freqvens eſt in Pandectarum libris Sportularum mentio; utile eſt leges qvasdam interpretari, & de varia Sportularum ſignificatione breviter aliqvid attingere. Hoc enim

(s) *l. 3. C. T. de collat. eqvor.* (t) *l. 29. C. T. de annon. & trib.* (u) *l. 3. C. T. de Domeſtic. & Protectorib.* (x) *Novel. 8.* (y) *l. 1. C. ad leg. Jul. repet.*

enim in opere id egi potiſſimùm, ut ſi qvi obſcuriores Pandectarum loci occurrerent, in iis elucidandis maximè ſtudium meum ponerem.

Marcellus libro ſeptimo Digeſtorum qværit (z); *Si mulier acceptam à marito pecuniam in Sportulas pro cognato ſuo, ordini erogaverit, an donatio valeat? Et ait valere, neqve videri locupletiorem mulierem factam, qvamvis mutuam pecuniam eſſet acceptura, & pro cognato erogatura.* Erogabantur Sportulæ ordini à novo Decurione: & minores qvinqve viginti annis Decuriones facti Sportulas accipiunt: ſed interim ſuffragium inter ceteros ferre non poſſunt (a).

Sportulæ etiam pro introitu militiæ præſtabantur (b), ut pro introitu Sacerdotii: hasqve immodicas fuiſſe Svetonius teſtatur (c). Nam *ſeſtertiûm octogies,* inqvit, *pro introitu novi Sacerdotii Claudius impendere coactus, ad eas rei familiaris anguſtias decidit, ut cùm obligatam ærario fidem liberare non poſſet, in vacuum lege prædiatoria venalis pependerit, ſub Edicto Præfectorum.* Iſtam Sportulam, imò dotem Apulejus vocat (d).

Non immorabor in indaganda Sportularum origine, qvæ pro cœna recta primùm conſtitutæ ſunt:

(z) *l. 5. §. Marcellus. D. de donat. int. vir. & ux.*
(a) *l. 6. §. 1. D. de decurionib.* (b) *l. 102. §. alumno. D. de leg. 3.* (c) *in Claudio cap. 9.* (d) *lib. 7. Metamorphoſ.*

ſunt : ut nec in varia illius ſignificatione vagabor. Hoc unum ex Plinio ſufficiet monuiſſe(e), *Sportulas ab his erogatas, qvi togam ſumerent, nuptias facerent, inirent Magiſtratum, vel opus publicum dedicarent, vel ex mera donatoris liberalitate.* De Toga pura M.Tullius (f): *Ego,* inqvit, *qvoniam Roma caremus, togam puram meo Ciceroni dedi, idq; municipibus noſtris fuit gratum.* De nuptialibus Sportulis Apulejus (g): *Qvippe,* ait, *ita placuerat, in ſuburbana villa potius conjungeremur, ne cives denuo ad Sportulas convolarent.* Symmachus (h): *Non eadem facilitate purgabis, qvòd filii noſtri Minervii nuptias aliorum potius relatu, qvàm tuis literis comperi. An veritus es, ne à te numiſma auro cuſum deſiderarem? potuit jacturam Sportulæ tacere verecundia mea.* Idem Symmachus de Sportula Conſulari (i): *Sportulam Conſulatus mei, & amicitiæ noſtræ, & honori tuo debeo. Hanc in ſolido uno ad te miſi, orans ut benigno animo ſolemnia Officii mei libamenta ſuſcipias.*

Ex Imperatorum conſtitutionibus cùm publica hæc Officia celebrantur, Sportularum nummus argenteus fuit. Sed Conſulibus ordinariis auream Sportulam dandi facultas fuit (k), qvod poſtea correctum (l). Nam aurum Conſuli

(e) *lib. 10. epiſt.* (f) *lib. 9. epiſt. ad Attic. epiſt. 22.* (g) *Apolog. 2.* (h) *lib. 4. epiſt. 55.* (i) *lib. 9. ep. 124.* (k) *l. 1. C. de expenſ. Jud.* (l) *Novel. 105. Julian.*

ſuli ſpargere non licet, argentum licet: ſoliqve Principi aurum erogare ſervatum eſt.

Sportularum verò diviſio ex Novella Juliani Anteceſſoris (m), non ob Conſulatus honorem ſolùm, ſed in ipſorum Conſulum proceſſionibus fiebat. Proceſſio eſt progreſſio in publicum, & procedere propriè dicitur, qvi pompa qvapiam in publicum incedit. M. Tullius (n): *In ſella aurea ſedit, & cum purpurea veſte proceſſit.* Hoc enim ſenſu verbum, proceſſit, accipiendum eſt: qvod & illam pompam progredientis Imperatoris in publicum demonſtrat. *Cùm ſalutatus eſſet à Daciano & Aventino, & Opilio Macrino Præfectis Prat. Clariſſimis Viris, item amicis & principalibus Officiorum, & utriusqve ordinis viris, & proceſſiſſet.* (o) *Antoninus Auguſtus,* oblatus eſt Julianus, &c.

Septem verò fuére proceſſiones Conſulares, in qvibus Sportularũ diſtributio conſumebatur. Hæ in circo, & in arena, & in Theatro. Prima qvidèm Proceſſio Kal. Jan. fuit, qvibus Conſules Magiſtratum inire ſolebant. Secunda ea, qvæ mappa dicitur, qvæ ad Circenſes ludos refertur, qvos mappæ appellatio deſignat. Mappa enim ludorum committendorum ſignum fuit. Caſſiodorus (p): *Mappa, qvæ ſignum dare videtur Circenſibus, tali caſu fluxit in morem.* Et cùm Nero

(m) *Novel. 105.* (n) *lib. 1. de divinat.* (o) *l. 1. C. de ſentent. paſſ.* (p) *lib. 3. variar. 52.*

Nero prandium protenderet, & celeritatem, ut aſſolet, avidus ſpectandi populus flagitaret: ille mappam, qva tergendis manibus utebatur, juſſit abjici per feneſtram, ut libertatem daret certaminis poſtulandi. Hinc tractum eſt, ut oſtenſa mappa certa videatur promiſſio Circenſium futurorum. Sic Juvenalis (q) *Megaleſiacæ ſpectacula mappæ pro ipſis Megalenſibus ludis uſurpavit.* Et Tertullianus (r): *Dehinc ad ſignum anxii pendent: unius dementiæ una vox eſt. Miſit, dicunt, & nuntiant, qvod ſimul ab omnibus viſum eſt: nec vident miſſum qvid ſit. Mappam putant, ſed eſt diaboli ab alto præcipitati figura.* Tertia proceſſio eſt, qvæ θεάτρε κυνήγιον, Theatrica venatio, qvæ diſtingvitur à venatione ferarum, de qva titnlus eſt in utroqve C. Illa enim in amphitheatro fiebat, hæc in theatro: illa ferarum, hæc cicurum fuit, ut Antonius Auguſtinus obſervavit. Qvarta proceſſio Conſularis μονημέριον dicitur, qvòd unico die finiretur, atqve in hac edebatur πάγκαρπον, ex vulgata Novellæ lectione, qvam Cujacius tuetur: loci tamen ab eo laudati mihi ita non ſatisfaciunt, ut ſuſpicari non liceat, pro πάγκαρπον, legendum παγκράτιον, qvod Athleticum certamen eſt, de qvo Ulpianus (s). *Si qvis in colluctatione, vel pancratio, vel pugiles dum inter ſe exercent, alius*

(q) *Satyr. 11.* (r) *de ſpectacul. cap. 16.* (s) *l. 7. §. ſi qvis. D. ad leg. Aqvil.*

alius alium occiderit, ſiqvidem in publico certamine, ceſſat legis Aqviliæ actio. Pancratiaſtæ omni ope, pedibus, manibus connixi certabant. Hermolaus Barbarus (t) Pancratiaſtem dici putat, qvi qvinqve certandi generibus, diſci jactu, curſu, ſaltu, pugilatu, luctatione omnes vicit. Huic ſententiæ repugnat Agellius (u), qvi Diagoram Rhodium tres filios adoleſcentes habuiſſe refert, unum pugilem, alterum pancratiaſten, tertium luctatorem, qvos omnes vidit vincere & coronari eodem Olympiæ die. *Lacedæmonii*, ait Seneca, *vetant ſuos pancratio aut cæſtu decernere* (x). Sed qvia fortè pancratiaſtæ victores variis floribus coronabantur, à qvorum contextu pancarpiæ coronæ dictæ (y), nec vulgatam lectionem rejicio, nec meam conjecturam retracto. Qvinta Proceſſio in theatro Πορνὰς dicebatur, in qva proſtibula publicæ libidinis in ſcena proferebantur. Sed Novellæ textus hæc ad ridicula rejicit, & ad hippomachiam Eqvorum certantium ſpectaculum. Sexta iterum ludis circenſibus in circo, mappa facta. Septima fuit ſpectaculum in Arena, atqve in ea Conſul, cùm honorem ſuum deponeret, ſolemnem editionem agebat. Solemnem editionem interpretor, Gladiatorum munus, cujus exhibitio propriè & ſimpliciter Editio dicta eſt. Juvant

(t) *ad Plin. lib. 34. cap. 8.* (u) *lib. 3. c. 15.* (x) *lib. 5. de benefic. c. 3.* (y) *Feſtus in verb. Pancarpiæ.*

vant interpretationem meam verba Conſtitutionis, qvæ in Arena, & Circo juſſit proceſſiones fieri, & in hac ſeptima proceſſione ſpectaculum dari. Spectaculum propriè appellatum, gladiatorium munus ſignificat, ut Lipſius annotavit (z) & M. Tullius gladiatores pro ſpectaculo & munere ipſo uſurpavit (a). Lapis Neapoli.

L. EGNATIO. INVENTO 404.2.
EQVO. P. AB. IMPERATORIB
ANTONINO. ET. VERO. AUG
HIC. OBLITERATO. MUNERIS. SPECTA
CULO. IMPETRATA. EDITIONE. AB
INDULGENT. MAX. PRINCIPIB
DIEM. GLADIATORUM. ET. OMNEM
APPARATUM. PECUNIA. SUA. EDI
DIT.

De Gladiatorio ſpectaculo lapis alius Romæ.

T. ANCHARIO. T. F. PAL. PRISCO 352.1.
AED. QVAEST. OB. EXIMIAS. LIBERA
LITATES. ET. ABUNDANTISSIMAS. SI
NE EXEMPLO. LARGITIONES. ET.
QVOD. EX. INDULGENTIA. AUG.
OCTIES. SPECTACULUM. GLADIATO
RUM. EDIDERIT. AMPLIUS. LUDOS.
FLORALES. OB. HAEC. MERITA. PLEBS
URBANA . . . . . .

(z) *lib. 1. Saturnal. cap. 7.* (a) *Philipp. 1. & 9.*

T. ANCHARIUS. PRISC. FIL. AEDILIS
QVAESTOR. ADSEDENTE. PATRE
GLADIATORUM. PARIA. TRIGINTA
ADJECTA. VENATIONE . . . .
LEGITIMA. DEDIT

De Sportulis, qvæ pro publicorum operum dedicatione ſpargebantur, unam inſcriptionem ex multis affero.

L. ACILIO. L. F. POM 330. I.
ADLECTI. SCHAENICOR. AERE. CO
LIATO. OB. MUNERA. ET. LIBERALI
TATEM. EJUS. ERGA. SE. HANC . .
. . . .
CUJUS. OB. DEDICAT. SPORTULAS.
DEDIT. ADLECTIS. SING. -X- XXV.
DECUR. BOVILL. XV. -X- V̄. AU
GUST

Qvæ interpunctæ ſunt literæ, ut opinor, ſic expleri poſſunt. HANC. STATUAM. POSUE RUNT.

Ex mera liberalitate Sportulas datas vel adſignatas eædem inſcriptiones docent. Romæ.

TI. CLAUDIO. PATRONO 391. I.
CORPORIS. PISCATORUM
OB. MERITA. EJUS
QVI. HIC. PRIMUS. STATUAS. DUAS
UNAM. ANTONINI. DOMINI. N
ALIAM. JUL. AUGUSTAE. DOMINAE
NOSTR. S. P. P.

ET.

ET. HOC. AMPLIUS. EIDEM. COR
PORI. DONAVERIT. H-S. X. MIL
LIA. N.
UT. EX. USURIS. EORUM. QVODANNIS
NATALI. SUO. XVII. KAL. FEBR
SPORTULAE. VIRITIM. DIVIDANTUR

Unde reſpondebat Ulpianus (b), *Nihil proponi cur prohibeatur heres ædificia diſtrahere, qvorum reditus, Sportulæ ſunt relictæ: ſalva tamen cauſa legati.* Hæc qvidem legata Civitatibus aut Corporibus fieri ſolebant. *Civitatibus enim*, ait Paulus (c), *legari poteſt etiam, qvod ad honorem ornatumq; illius pertinet. Ad ornatum puta, qvod ad inſtruendum forum, Theatrum, ſtadium, legatum fuerit. Ad honorem puta, qvod ad munus edendum, venationemve, ludos ſcenicos, ludos circenſes fuerit relictum. Aut qvod ad diviſionem ſingulorum civium.* Qvæ diviſio ad Sportulas, mulſum, cruſtulum, oleum trahi poteſt, ut paſſim in Inſcriptionibus notatur.

Cap. XVIII.
De Qvæſtore Palatii.

Ex conſtitutione Theodoſii & Valentin. Impp. *Si à Proconſulibus vel Auguſtali, vel Comite Orientis, vel Vicariis fuerit appellatum: Vir Illuſtris Præfectus Pretor.*

Ff 2 qvi

(b) *l. 120. D. de leg. 1.* (c) *l. 122. D. eod.*

qvi eſt in Principis Comitatu, & Quæſtor Palatii, ſacris Judiciis præſidentes, diſceptationem jubentur arripere eo ordine, ea obſervatione, iisdem temporibus, qvibus ceteræ quoque lites, fatali die, poſt appellationem in ſacris auditoriis terminantur (d).

Servatum ordinem intelligo ex Juliano (e), qvi ſervatur præſente Principe, & audiente, & excipiente acta, eodemqve ſermone & eodem habitu, qvo exciperetur Principe præſidente. Utanturqve Illuſtres Judices iisdem verbis in pronunciando, qvibus ipſe Princeps, ſi præſideret, uteretur. Addunt deinde Imperatores. *Qvòd ſi privato non illuſtri uni pluribusvé, ut aſſolet, aditus Princeps delegaverit cauſam, & ejus eorumvé definitio fuerit appellatione ſuſpenſa; vir qvidem magnificus Præfectus Præt. qui in Comitatu eſt, cum Viro Illuſtri Qvæſtore, temporali, id eſt fatali judicet die.*

Hoc jus à Juſtiniano poſtea correctum, in Ducum appellationibus (f). Nam *ſi ab illis appelletur, ſive Illuſtres ſint, ſive ſpectabiles, ad Virum ſublimiſſimum Magiſtrum Officiorum, nec non virum excellentiſſimum Palatii Qvæſtorem, communi audientia propoſita, in ſacro auditorio, more conſultationum ventiletur.* Qvod eſt, ut Magiſter Officiorum & Qvæſtor cognoſcant de appellatione, non jure ordinario, id eſt, ſuo jure,

(d) *l. 32. C. de appellat.* (e) *Novel. 20.* (f) *l. 38. C. de appellat.*

jure, pro ſua jurisdictione, ut ſolent Magiſtratus; ſed more Conſultationis, id eſt more regio & obſervatione regia.

Hoc etiam poſtea ab eodem Juſtiniano immutatum. Nam Spectabilium Ducum appellationes, vult ad Præfecturam, cujuscunqve fuerint qvantitatis, dirigi, ut unà cum viro excelſo pro tempore Qvæſtore Palatii eæ dirimantur (g) Theodoſii autem & Valent. conſtitutio abrogata eſt, à Juſtiniano non omnino, ſed pro Qvæſtore Palatii & Præfecto Orientalium Prætoriorum, qvi pro tempore thronum regebat, debet intelligi (h). Hi enim cùm eosdem ritus adhiberent, ac ſi Princeps adeſſet, & habitu auguſtiore, qvaſi præſente Principe, litigatores, Advocati & Apparitores, iisdemqve Præfectus & Qvæſtor interlocutionibus uterentur, qvaſi Princeps ipſe pronunciaret: dicebant enim, *Noſtra pietas, noſtra ſerenitas, noſtra manſuetudo.* Illicita hæc verba dicit Imperator, ut veſtitum ipſum: qvem nulli concedit vendicare, & Majeſtatis crimine temeratores obnoxios facit. Hæc præmittenda duxi, ut Qvæſtorem Palatii Præfecti Prætor. collegam illi adjungerem, ut poteſtate & dignitate in judicando non imparem.

More antiqvo duplex fuit Qvæſtorum Magiſtratus: unus qvidem, circa latus Principis Officio fungebatur; alter verò Qvæſtor exercitui præ-

(g) *Novel. 23.* (h) *Novel. 126.*

præerat, ſub qvo erant qvinqve Provinciæ (i), Scythia, Myſia, Caria, Cyprus & Cyclades inſulæ, qvarum caput eſt Rhodus. Ab harum Præſidibus Provinciarum, non appellabatur Præfectus Præt. ſed hic Qvæſtor exercitus. Ex ceteris autem Provinciis, appellationes in urbem inducuntur, apud Præfectum Prætor. ſi fortè in urbe fuerit, vel apud Vicarium ejus adhibito Qvæſtore Palatii.

Habuit Qvæſtor exercitus & jurisdictionem, & auditorium, & apparitionem inſtar Præfecti Præt. & Vicarium in urbe: habuit Scriniarium, & Abactis, & Præcones, & Commentarienſes, & Lampadarios, & omnem deinceps Præfecturæ ordinem.

Qvæſtor verò Palatii is eſt, qvem nos hodie Cancellarium appellamus, de cujus Officio ſcripſit Ulpianus librum ſingularem, ex qvo fragmentum hoc Tribonianus reliqvit: *Ut Palatii Qvæſtores, Provincias nullas ſortirentur, qvi ſolis libris principalibus in Senatu legendis vacabant: qviq; Epiſtolas ejus in Senatu legebant* (k). Nihil breviùs dici potuit à Triboniano Juſtiniani Qvæſtore, de qvo Procopius (l); Τριβωνιανὸς δὲ Πάμφιλος γένος βασιλεῖ πάρεδρος. Κοιαίστωρα τοῦτον καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Tribonianus genere Pamphilus, Imperatoris Paredrus, qvem Ma-

(i) *Novel. 41. & ib. Cujac.* (k) *l. unic. D. de Offic. Qvæſtor.* (l) *lib. 1. de bello Perſic.*

Magiſtratum Romani Qvæſtorem vocant. Addidit interpres de ſuo, *Latini Jurisconſultum*: & πάρεδρον, adſeſſorem facit, minus rectè. Differt enim omnino Qvæſtor ab Adſeſſore, & πάρεδρος Conſiliarius dici poteſt.

Qvæſtoris originem antiqviſſimam agnoſcit Ulpianus, qvi primùm ſolis libris principalibus vacabat, & Epiſtolas in Senatu legebat. Scribit Zoſimus (m) à Conſtantini temporibus Qvæſtorem appellatum, cujus erat Officium dictare, qvæ Principi viderentur. In qvo falſus eſt optimus ſcriptor: Nam Qvæſtor fuit, & Ulpiani temporibus, ut ex ſuperioribus liqvet, & ab Auguſto huic legendi Officium incubuit. *Convocato Senatu*, ait Dio (n) de Auguſto, *ipſe gravedine laborans, nihil locutus, Qvæſtori libellum recitandum dedit. Eo recenſebantur res ab ipſo geſta*, &c. Συναγαγὼν δὲ ἐκ τούτου τὸ βουλευτήριον, αὐτὸς οὐδὲν εἶπεν ὑπὸ βράγχου, τὸ δὲ δὴ βιβλίον τῷ Ταμίᾳ ἀναγνῶναι δοὺς, τάτε πεπραγμένα οἱ κατηριθμήσατο. Scio Ταμίαν pro Qvæſtore, qvi ærario præeſt, freqventiùs accipi: ſed latiùs patet Græci hujus nominis ſignificatio. Nam Ταμίας Heſychio, non ſolùm νομοφύλαξ χρημάτων, ſed etiam διοικητὴς, προστάτης, δεσπότης, & negotiis Principis Præfectus.

Idem Auguſtus, de filia, abſens ac libello per Qvæſtorem recitato, notum Senatui fecit, abſti-

(m) *lib. 5.* (n) *lib. 54.*

ſtinuitqve congreſſu hominum diu, præ pudore (o). *Cum Thraſeam opprimere Nero cogitaret, Prætoriæ cohortes templum genitricis Veneris inſedere: aditum Senatus globus togatorum obſederat, non occultis gladiis: diſperſiq́ per fora & Baſilicas cunei militares; inter qvorum aſpectus & minas, ingreſſi curiam Senatores: & oratio Principis per Qvæſtorem ejus audita eſt* (p). Non per Qvæſtorem urbanum, ſive ærarii, ſed per Qvæſtorem ejus. Imperatores enim proprios Qvæſtores habuerunt, licèt aliqvando in orationibus recitandis aliorum miniſterio uterentur. De Tito narrat Svetonius, illum patris nomine & Epiſtolas dictaſſe, & edicta conſcripſiſſe, orationesqve etiam in Senatu recitaſſe Qvæſtoris vice (q). Nero ipſe de qvibusdam rebus orationes ad Senatum miſſas, præterito Qvæſtoris Officio, per Conſules plerumqve recitabat (r). In antiqvis inſcriptionibus legitur paſſim Qvæſtor Auguſti. Romæ.

T. COELIO. P. F. ADLECTO *393. 6.*
INTER. PATRIC. AB. IMP. CAES
TRAJANO. HADRIANO. QVAEST
(AUG.

Alia eſt Sagunti.

PAULLO. AEMILIO. XV. VIR *348. 9.*
SACRIS. FACIEND. PRAEFECTO. URB
JURIDICUNDO. QVAESTORI
TI. CAESARIS. AUG.

C. Pli-

(o) *Svet. in Auguſt. c. 65.* (p) *Tacit. lib. 16. Annal.* (q) *Svet. in Tito cap. 6.* (r) *idem in Nerone cap. 15.*

C. Plinius inter dignitates, qvæ plurimæ illi delatæ ſunt, Qvæſtor Imperatoris ſcribitur.

C. PLINIUS. L. F. OVF. CAECILIUS AUGUR. LEGAT. PROC. PR. PROVINCIAE. PONT. CONSULARI. POTESTAT IN. EAM. PROVINCIAM. IMP. CAES NERVA. TRAJANO. AUG. CURATOR ALVEI. TIBERIS. ET. RIPARUM. ET PRAEF. AERARI. SATURNI. AERARI MIL. QVAESTOR. IMP 1028.5.

Hi Qvæſtores propriè Candidati Principis dicti, qvòd Qvæſtura ingreſſus eſſet, & qvaſi primordium gerendorum honorum, & ſententiæ in Senatu dicendæ (s). Atqve hi in antiqvis inſcriptionibus ita vocantur. Romæ.

ANICIAE. FALTONIAE. PROBAE CONSULIS. UXORI. CONSULUM. MATRI. CONSULIS. FILIAE 352.5. & 450.2.

ANICIUS. PROBINUS. CONSUL ORDINARIUS. ET. ANICIUS. PROBUS

V. C. QVAESTOR. CANDIDATUS.

Item Romæ.

JULIO. AGRIO. U. C. NOBILITATE JUSTITIA. CLEMENTIA. CONSPICUO ET. A. PRIMO. AETATIS. FLORE. PROBATO. QVAEST. CANDIDATO. 421.32.

Candidatus Cæſaris, ſine Qvæſtoris adjectione plerumqve dictus. Paterculus (t): *Qvo tempore,*

(s) *l. 1. unic. D. de Offic. Qvæſt.* (t) *lib. poſterior.*

pore, inqvit, *mihi fratriq́ meo Candidatis Cæſaris, proximè à nobiliſſimis ac Sacerdotibus viris, deſtinari Prætoribus contigit.*

Qvæſtoris igitur Cæſaris, ſive Palatii proprium munus fuit, in Senatu orationes Principis recitare, & Epiſtolas ejus legere. Addit Notitia Imperii leges dictare,& preces. Aucta verò Qvæſtoris Palatii dignitas, à Conſtantino ceterisqve poſt eum Principibus. Nam Qvæſtura dignitas & gloria literarum vocata eſt (u): & Pontificium literati honoris: qvòd literatis jurisq́; peritis tantùm daretur (x). Qvare Symmachus ad Auſonium (y): *Qvæſtor es, memini: concilii Regalis particeps, ſcio: precum arbiter, legum conditor, recognoſco: Adde huc alia mille rerum.* Sed & ab Imperatoribus Qvæſtor Juſtitiæ cuſtos (z), armarium legum (a), vox legum (b), appellatur.

Qvæſtor etiam petitionibus ſubſcribebat, vel illis reſponſum reddebat; leges dictabat; præcesqve & reſponſa ſubnotabat (c), Statuit Juſtinianus, *ut divinæ juſſiones ſubſcriptionem haberent glorioſiſſimi Qvæſtoris: nec emiſſæ aliter à Judicibus reciperentur, qvàm ſi ſubnotatæ fuerint à Qvæſtore Palatii.* In qva ſubnotatione & Judex,

(u) *Caſſiodor. 1. var. 12.* (x) *Symmach. lib. 3. ep. 17.* (y) *lib. 1. epiſt. 17.* (z) *Novel. Valentin. de homicid. caſu fact.* (a) *Caſſiodor. 6. var. 5.* (b) *idem 8. var. 13.* (c) *Novel. 53. & 114.*

dex, & litigatores, & is cui juſſio perferenda eſt, nominatim exprimi debent. Qvod à Zenone antea fuerat conſtitutum (d). Qvæſtor ergo ſubnotabat hac verborum formula, *Qvæſtor legi*, vel *Qvæſtor ſubſcripſi*: qvod in Theodoſii & Valentin. Novella ſervatum eſt (e), in qva poſt diem & Conſulem additur, *Subſcripſi*. Similiter in Novella de teſtamentis eorundem Principum, poſtqvam in foro Trajani propoſita fuit, legitur hæc ſubnotatio Qvæſtoris, *ſubſcripſi*.

Qvæſtor verò qvaſi qvi geſſerit Præfecturam, honoris æqvalitate lætatur (f), & nobilior Magiſtro Officiorum ab Impp. Honorio & Theodoſio agnoſcitur, in qvorum reſcripto Euſtathius Vir Illuſtris Qvæſtor, Helioni Illuſtri Magiſtro Officiorum ordine præfertur (g). Hoc autem ſpeciale habuit Qvæſtor Palatii, ut appellationes à Conſulari, vel Prætore Siciliæ, ad eum referrentur, qvæ olim ad Præfectum Prætorio. Novella Juſtiniani integrior à Juliano recenſetur (h). *Appellationes*, inqvit, *qvæ in Sicilia porriguntur, adverſus ſententias Prætoris, vel Ducis, vel cujusvis alterius Judicis in ea conſtituti, apud Qvæſtorem in regia urbe præcipit Imperator exerceri: ut ipſe diſcutiat, cauſas & ſententiam dicat*,

(d) *l. fin. C. de diverſ. reſcript.* (e) *de homicid. caſu fact.* (f) *l. 2. C.T. de Qvæſtorib. mag. Offic.* (g) *l. 17. C.T. de proxim. Comit. diſpoſit.* (h) *Novel. 75.*

cat, & noſtro Imperatori referat, & noſtra authoritate ſententiæ ejus roborentur. Sed & ſi aliud civile emergat, veluti defenſoris confirmatio, vel decretum civitatis Siciliæ; ſimiliter ad Quæſtorem referatur, & calculo ipſius confirmetur, noſtra ſcilicet auctoritate ſuggerente, Quæſtoris ſeqvenda. Hæc verba, *Noſtro Imperatori referat*, mihi ſuſpecta ſunt, ſed nihil habeo hîc, qvod de nomine Imperatoris referam; divinent alii.

Qvæſtori verò ſacri Palatii adjungebantur duo magnifici viri, vel Patricii, vel Conſulares, vel Præfectorii, ſi qva ſuggeſtio vel majoris, vel minoris Judicis ad Principem referretur, de negotio, qvod ei judicandum Princeps tradidiſſet: ut unà cum Qvæſtore, in ſcriptis relationem decernerent, & illorum diſpoſitio omnimodo rata ſit, nulli danda licentia, contra provocationem eorum proferre ſententiam, vel aliam qvamcunqve dubitationem introducere (i). Relationes intellige Judicum, qvi vel ex ordine cognoſcunt, vel ex delegatione, qvibus Qvæſtor reſponderet, ut ab ejus reſponſo non liceret appellare ad Principem.

Præterea ſi litis æſtimatio non excedet XX. librarum auri qvantitatem, duobus traditur Judicibus diſceptatio, viris ſcilicet Epiſtolaribus cognitionalia certamina excipientibus: ita tamen ut ſi diſſentiant, Virum Illuſtrem pro tem-

(i) *l. 34. C. de appellationib.*

tempore Qvæſtorem adhiberent, ut eo dubietatem dirimente negotium finiretur.

Et qvoniam adverſus ſententiam Præfectorum Præt. appellatio non eſt, ſed retractatio, ſi alius qvidem ſit Præfectus, credibile eſt, qvia reſcindet, qvæ ſunt ab alio judicata. Si verò idem ipſe ſit Præfectus iterum, qvi jam ſententiam tulit, & contra ejus calculum ſupplicationes oblatæ ſint, præſumitur pro vetere ſua ſententia dicturus. Qvare voluit Juſtinianus, ut Qvæſtor Palatii unà audiat cum ipſo iterum, aut tertiò Præfecto Prætor. nec ulla ampliùs ſit retractatio. Hæc Juſtiniani conſtitutio à Cujacio ex libris Baſilicω̃n feliciter reſtituta eſt, qvæ in vulgatis codicibus deſideratur (k).

Ad Qvæſtoris etiam ſollicitudinem pertinet minoris laterculi cura, ita ut illius arbitratu ex Scrinio memoriæ totius Laterculi minoris dignitates, hoc eſt Præfecturæ omnes, Tribunatus, & Præpoſituræ caſtrorum, juxta conſvetudinem priſcam, ex Principis authoritate mitterentur (l). Atqve hoc ex Conſtitutione Theodoſii, cùm antea ad Magiſtrorum militum poteſtatem diſpoſitionemq́; minoris Laterculi cura tranſiiſſet (m).

Hinc ad Qvæſtorem pertinebant Memoriales: eorum enim obſeqvio res Qvæſtoria agi diceba-

(k) *l. 12. obſervat. cap. 3.* (l) *l. 1. C. de Offic. Qvæſtor.* (m) *l. 2. C. eod.*

cebatur. Etenim Qvæſtor Officium non habet, ſed Adjutores, qvi ex ſacris Scriniis aſſumebantur, & qvos ipſe vellet. Duodecim Notarios habebat, de Scrinio memoriæ: ſeptem de Scrinio Epiſtolarum: totidem de Scrinio libellorum: qvi omnes numero erant XXVI. qvorum opera ad reſcribenda reſcripta, leges & acta utebatur (n).

Nec tamen Qvæſtorem Magiſtrum memoriæ dixerim, ut Vir doctiſſimus ad Symmachum annotavit (o). Nam cùm de Qvæſtore loqvitur: *Ille eſt*, inqvit, *qvi etiam alio titulo dicebatur præſidere Scriniis memoriæ, & eſſe Magiſter memoriæ.* Hæc tamen illius opinio à qvibusdam Eccleſiaſticis ſcriptoribus confirmari videtur, qvi veritati officere non poſſunt. Nam Magiſter memoriæ omnimodo à Qvæſtore Palatii diſtingvitur. Ille enim annotationes qvidem dictabat & emittebat, atqve precibus reſpondebat, ut poſtea demonſtramus: ſed ut diverſa fuerunt Principis Reſcripta, alia Qvæſtori Palatii, alia memoriæ Magiſtro mandata ſunt. Et Vir magnificus Qvæſtor & Viri ſpectabiles Magiſtri Scriniorum divina reſponſa diverſo modo dictabant (p). Nam non ſolùm memoriæ Magiſtri, ſed & Epiſtolarum, & libellorum in peragen-

(n) *l. 13. C. de proxim. ſacr. Scrin. & ib. Cujac.*
(o) *lib. 1. epiſt. 17.* (p) *l. fin. C. de diverſ. reſcript.*

agendis ſignandisqve reſponſis Principis Qvæſtori obſeqvium præſtabant (q).

Ceterùm ſingulare jus hoc Qvæſtoris fuit, qvòd aliæ Dignitates, Adſeſſorum ſolatia qværunt; Qvæſtor unus Principi conſilia ſubminiſtrat (r). Qvod verò dixit Ulpianus, Qvæſturam primordium gerendorum honorum fuiſſe, ſententiæqve in Senatu dicendæ; hoc idem M. Tullius Qvæſturam primum gradum honoris fuiſſe ſcripſit (s). Sed ea tandem dignitas fuit Senatorum, ut ex Symmacho probamus (t). *Qvæſtores*, inqvit, *ordinis noſtri nunqvam ferarum portorium contulerunt. Grave enim majoribus viſum eſt, ut tolerantibus onera Senatoriæ dignitatis, ſumptus immodicus adderetur.* Sic Qvæſtorum ubiq; crevit authoritas: inter qvos honorarios etiam numeramus (u), qvi ex Qvæſtore honore viguerunt, qviqve acclamatione ſolita excipi debuerunt, nec ſicut incogniti præteriti (x).

Cap. XIX.
De Officio Patriciorum.

Jubet Juſtinianus Imperator, ut *ſi qva Suggeſtio majoris vel minoris Judicis ad illius clementiam referatur, non prius cau-*

(q) *l. 14. C. T. de extraord. munerib.* (r) *Caſſiodor. lib. 6. var. 5.* (s) *act. 1. in Verrem.* (t) *lib. 5. epiſt. 62.* (u) *l. 2. C. ut dignit. ordo ſerv.* (x) *l. 1. C. de Qvæſtorib. Magiſtr. Offic.*

cauſam decerni, qvàm per ſacram pragmaticam juſſionem, duo magnifici Viri vel Patricii vel Conſulares, qvos pro tempore elegerit, adjungantur Illuſtri pro tempore Qvæſtori Palatii, atqve ab eorum ſententia non liceat provocare (y).

Varios Patriciorum ordines poſt Conſtantini tempora comperio. Primùm eorum, qvi à majorum vel minorum gentium Patriciis originem ducunt. Secundum eorum, qvi generali nomine à Conſtantino Patres appellati ſunt. Tertium, qvi Patriciorum nomine rem bellicam adminiſtrarunt.

Primi Patricii vel origine, vel in vetuſtiorum numerum lege Caſſia aut Senia ſublecti ſunt, vel à primis Imperatoribus aſciti. Legis Seniæ meminit Tacitus (z), cujus nulla veſtigia in illius temporis authoribus apparent: Ex hac lege Auguſtum Principem Patricios creaſſe tradit. Malim cum Antonio Auguſtino pro lege Senia apud Tacitum, Sentiæ nomen reponere, cùm Sentius Auguſti collega fuerit in Conſulatu (a).

Patricii autem veteres jus gentilitatis retinuerunt, cui nihil Conſtantinus Imp. derogavit. Qvare cùm ſcribit Zoſimus (b), Patricii honoris titulum, primum Conſtantinum excogitaſſe, legeqve ſanxiſſe, ut qvi eum conſecuti fuiſſent, ſupra ipſos Præfectos Præt. ſeſſitarent: non

(y) *l. jubemus C. de appellationib.* (z) *lib. 11. Annal.* (a) *Dio lib. 54. & Patercul. lib. poſterior.* (b) *lib. 2.*

non ad antiqvos illos Patricios referendum eſt. Ὃς παρὰ Κωνσταντῖνον τῆς ἀξίας τετύχηκε τοῦ Πατρικίου πρώτου ἐπινοήσαντος τὴν τιμὴν, καὶ προκαθῆσθαι τοὺς ταύτην ἀξιωμένους τῆς αὐλῆς ὑπάρχων νομοθετήσαντος. Qvod ita intelligendum eſt, ut novos Patricios novis honoribus Conſtantinum cumulaſſe advertamus, ab illis vetuſtioribus diſtinctos. Patricii enim Conſtantini, generali nomine Patres ipſius Imperatoris vocati ſunt, qvi in conſiſtorio conſiliis ſecretioribus Principis intereſſent. Nec tamen omnes: etenim ex his, qvi lateri Principis adhærebant, præſentales Patricii dicti (c), atqve in actu poſiti (d). Ad ſublimem hunc honorem, qvi ceteris omnibus anteponitur, nemini aſcendere licebat, ex Zenonis conſtitutione (d), niſi priùs aut Conſulatus honore potiretur, aut Præfecturæ Præt. vel Illyrici: vel Urbis adminiſtrationem, aut Magiſtri militum, aut Magiſtri Officiorum in actu poſitus geſſiſſe noſceretur.

Huic tamen conſtitutioni Juſtinianus derogavit: nam ex illius Novella (e) licuit Illuſtribus Viris Patriciatus codicillos accipere, qvamvis neqve Conſulares eſſent, neqve Præfectorii.

Non immoror in enarrandis Patriciorum honoribus, eorumqve privilegiis, nec in vete-

(c) *Caſſiodor. 8. variar. 10.* (d) *l. 64. C. de decurionib.* (d) *l. 3. C. de conſulib. & non ſparg.* (e) *62. apud Julian.*

ribus iis, qvi tranſierunt à cauſis agendis ad jus civile (f): ſatis nunc eſt, ſummam illorum dignitatem agnoſcere, & poſt Conſtantinum Patriciatus apicem, medium inter Conſulatum & Prætorii Præfecturam honorem intelligere. Qvod ex oratione Chryſoſtomi Sirmondus notavit (g): *ἡ τῶν ὑπάτων ἀρχὴ καθάπερ κορυφὴ καὶ κεφαλὴ πάσαις ἐπίκειται.*

Si verò Patriciatus dignitas adderetur Conſulatui, Conſulares omnes præcedebat: atqve hoc unum Patricii habuerunt præcipuum, ut illorum dignitas morte tantùm ſolveretur (h).

Legimus tamen in Zenonis conſtitutione, *Patricios* viros, & *Expatricios*: unde tertium Patriciorum ordinem conſtituo, qvem huc usqve neminem advertiſſe video. Qvare ſi in re admodum obſcura nos aliqvando cæcutimus, ignoſcent ii, qvi in veterum lectione verſati, in hujusmodi difficultates plurimas incidunt, veniamqve mutuam à peritioribus expoſtulant. Torſit me Inſcriptio vetus, qvæ à Sirmondo refertur (i).

FL. CELERINUS. V. D. SCRINIARIUS INL. PATRICIAE. SEDIS. DEP. ID NOVEMB. D. N. FL. VALENTINIANO AUG. VII. ET. AVIENO. V. C. COSS

Qvæ-

(f) *l. 2. §. 24. D. de orig. jur.* (g) *ad Sidon. lib. 5. epiſt. 16.* (h) *Caſſiodor. 6. variar. 2.* (i) *ad Sidon. lib. 1. epiſt. 9.*

Qvænam eſſet illa ſedes Patricia, qvæ virum devotum Scriniarium haberet, dum anxius perqvirerem, in novas difficultates impegi. Offendo enim Patricios Italiæ, Patricios Occidentis, Provinciæ, Romanorum: armatos Patricios, qvi hoſtes Imperii in prælio devicerunt. Hæc cùm dubius revolverem, inter arma qvietam ſedem & optatam nactus ſum, ex illa inſcriptione Patriciæ ſedis: qvam ita interpretor, ut ſedes illa pro ſtatione militum uſurpetur, qvibus Patricius imperabat. Sedes enim pro ſtatione militum uſurpantur à Vegetio (k). Ille qvidem: *Qvi in ſedibus otioſè delicateq́, vixerunt, armorum exercitia declinant.* Et paulò pòſt: *Ita exercitati & eruditi in Sedibus milites, ſive illi legionarii, ſive Auxiliares, ſive Eqvites fuerint, ad expeditionem ex diverſis conveniunt locis, æmulatione virtutis prælium magis habent optare, qvàm otium.* In Sedibus ergo, & in expeditione, opponuntur. Sedes nos diceremus, *Garniſons*, qvæ citra expeditionum neceſſitatem & periculum. In hac ſignificatione Sedes dicta eſt à Juſtiniano (l), qvam nos ſuo loco reponimus, unde dejecta eſt. Sanxit Imperator, *his ſolis, qvi in expeditionibus occupati ſunt, tempora ad in integrum reſtitutionem opitulari. Sed illis temporibus privilegio non juvari, per qvæ citra expeditionis neceſſitatem in* aliis

(k) *lib. 3. cap. 4.* (l) *l. fin. C. de reſtitut. milit. & l. fin. C. qvib. non objicitur long. temp. præſcript.*

aliis locis vel in ſuis ſedibus degunt. Sic enim legendum eſt; malè in vulgatis *in ſuis ædibus* (m). Sedes enim Ducum militarium recenſentur ab ipſo Juſtiniano: *Dux*, inqvit, *militum Tripolitanæ Provinciæ in Leptimagnenſi civitate ſedes interim habeat*; *Dux verò Byzacenæ in Capſa & altera Lepte civitatibus interim ſedeat* (n).

Rectè ergo meam hanc ſententiam tuetur Illuſtris ſedis Scriniarius. Nam ut Scriniarios habuerunt Magiſtri militum & limitum Duces (o): ſic & Patricii, qvi militibus imperarunt, & Scriniarios ſuos ex hac veteri inſcriptione, ut Cancellarios habuerunt, qvi illis apparerent (p).

Marcellinus Comes Juſtiniani adhuc Patricii fertur egiſſe cancellos. Narſetis etiam fuiſſe perhibetur Agathias. Atqve hi Cancellarii Patriciorum judicandi poteſtatem probant. Cancellarii enim milites ſunt ad ſecreta Judicum electi (q).

Patricium autem Occidentis Marcellinum narrat Marcellinus Comes ſub Anthemio, qvi dum Romanis contra Wandalos apud Carthaginem pugnantibus opem auxiliumqve ferret, ab iisdem dolo confoſſus eſt, pro qvibus venerat

(m) *l. fin. C. de reſtit. milit.* (n) *l. 2. C. de Offic. Præfect. Præt. Afric.* (o) *l. 8. C. de numerar. actuar.* (p) *Agathias lib. 1. Caſſiodor. divin. inſtit. cap. 17.* (q) *l. 8. C. de Offic. adſeſſor.*

rat pugnaturus. Hunc Patricium militibus præfuiſſe, qvi in Sedibus agerent, & ex diverſis locis milites ſuos coëgiſſe certum eſt. Nec enim aliter potuiſſet opem auxiliumqve ferre Romanis.

Juſtiniani Epiſtolam vulgavit Cujacius (r), qvam ille ſcripſit Narſeti Patricio in Italia, dum Gotthi & Wandali illam everterent. In hac Epiſtola ſcribit Imperator, *Aulum Anduatium & C. Tuberonem ſub Narſetis Ducatu in Italia pro ſe ac Romano Imperio honeſtis ſtipendiis ſumma fide militaſſe.* Scribit etiam ſe *Beliſarium Patricium contra Gottos in Italiam expediviſſe, ut per eum à tanta ſervitute, captivitate & ſtrage ipſam Italiam liberaret.* Ex his clarum eſt, qvi ſint Patricii in Italia. De hac Patriciorum origine hæc ex Conſtantini Imperatoris Porphyrogeniti lib. de adminiſtrando Imperio excerpſimus (s). *Poſtqvam*, inqvit, *Conſtantinopolim translata eſt Imperii ſedes, omnia hæc in duos Principatus diviſa ſunt,* εἰς ἀρχὰς δύο διεμερίσθησαν. *Ex eo tempore miſſi ſunt ab Imperatore Conſtantinop. Patricii duo, qvorum unus Siciliæ, Calabriæ, Neapoli, & Amalphæ praerat: alter verò Benevento, Capuæ, Papiæ, cum Reliqvis & tributa qvotannis fiſco Imperatoris pendebant.* Patricii enim & arma, & ærarium tractabant: & ex ipſo Conſtantino, qvi hanc lepidam hiſtoriam narrat. *Temporibus*, inqvit,

(r) *lib. 10. obſervat. cap. 12.* (s) *cap. 27.*

qvit, *Imperatricis Irenes, miſſus Patricius Narſes tenebat Beneventum & Papiam, Romam autem PapaZacharias. Accidit ut bella gererentur in partibus Papiæ, & Narſes Patricius pecunias fiſco ex pacto ſolvendas in milites erogaret. Irene accenſa ira fuſum illi & colum miſit, cum literis qvibus ſcribebat: Accipe hæc, qvæ tibi conveniant: nere enim te æqvius judicavimus, qvàm armis tanqvam virum uti, ac pro Romanis pugnare. Qvibus intellectis Narſes Patricius reſcripſit: Poſtqvam nere me rectiùs & filum torqvere videtur tibi, veluti fœminam, telam me ordiri noſſe ſcias, qvam nunqvam Romani detexant.* ἡ βασίλισσα ὀργισθεῖσα, ἀπέστειλεν αὐτῷ ἄτρακτον καὶ ἠλακάτην, γράψασα πρὸς αὐτόν· ὅτι λάβε ταῦτα, ἃ καὶ ἁρμόζει σοι. Νήθειν σε γὰρ μᾶλλον ἐκρίναμεν δίκαιον, ἢ μετὰ ὅπλων ὡς ἄνδρα διεκδικεῖν καὶ διευθύνειν, καὶ ὑπερπολεμεῖν Ῥωμαίων. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Πατρίκιος Ναρσῆς, ἀντέγραψε πρὸς τὴν βασιλίδα· ὅτι ἐπεὶ οὕτω παρ᾽ ὑμῖν ἐνομίσθη νήθειν καὶ κλώθειν καθάπερ γυνή, κλῶσαι ἔχω νήματα, μετὰ τῆς ἀτράκτου καὶ ἠλακάτης, ἵνα μέχρις ἂν ζῶσιν οἱ Ῥωμαῖοι μὴ δυνηθῶσιν ἐξυφᾶναι ταῦτα.
Idem Conſtantinus: *Neapolis antiqvum Prætorium erat Patriciorum, qvi mittebantur: & illam qvi tenebat, idem in poteſtate Siciliam qvoqve habebat: cumq; Patricius Neapolim appelleret, Dux Neapoleos in Siciliam abibat.* ἡ δὲ Νεάπολις ἦν ἀρχαῖον Πραιτώριον τῶν κατερχομένων πατρικίων. Καὶ ὁ κρατῶν τὴν Νεάπολιν κατεῖχε καὶ τὴν Σικελίαν.
Pa-

Patriciorum ergo ea fuit poteſtas in militum Sedibus, qvæ Magiſtrorum militum in expeditione. Utramq; tamen dignitatem uni aliqvando fuiſſe collatam reperio in antiqvis Inſcriptionibus, qvarum una eſt Treveris.

HIC. JACET. ELIUS. CONSTANTIUS VIR. CONSULARIS. COMES. ET. MAGISTER. UTRIUSQ. MILITIAE. ATQ. PATRICIUS. 1051. 8.

Altera Romæ.

FL. RICIMER. V. I. MAGISTER. UTRIUSQ. PATRICIUS. 1079. 14.

Sed plerumqve ex Magiſtris militum Patricii facti ſunt, & ex Præfectis Magiſtri militum. Sic Felix Patricius eſt ordinatus ex Magiſtro militum, ſub Theodoſio & Valentiniano, qvi Ravennæ tumultu militari occidit (t). Item, Aëtius, qvi Dux utriusqve militiæ fuerat, Patricius poſtea factus in Occidente, ut ex Marcellino Comite obſervamus. *Aëtius*, inqvit, *Patricius magna Occidentalis Reip. ſalus, & Regis Attilæ terror, cum Boëtio amico à Valentiniano in Palatio trucidatur, atqve cum ipſo Heſperium cecidit regnum, nec hactenus valuit relevari. Aſpar ſub Leone Auguſto primus Patriciorum appellatur* (u), *qvi antea Magiſter militiæ. Sed cum Leo Anthenium Patricium Romam miſiſſet, Imperatoremq; conſtituiſſet: Rechimerus* (qvi fortè eſt Ricimer, in

(t) *Idatii chronic.* (u) *idem Marcellin. Comes.*

inſcriptione ſuperiùs allata) *gener Anthenii Imperatoris, Patricius factus, Aſparem degradatum ad privatam vitam redegit, filio ejus occiſo, adverſus Imperium Romanum ſicut detecti ſunt Wandalis conſulentes* (x).

Pro *degradatum* in Idatii Chronico, lego *regradatum.* Regradare militare verbum eſt, qvo de gradu ſuperiore ad inferiorem milites rejiciuntur. *Finge*, inqvit Hieronymus (y), *aliqvem Tribuniciæ poteſtatis ſuo vitio regradatum.* Qvod verbum ad Eccleſiaſticam diſciplinam translatum eſt, ut Cujacius notat ad Novellam 42. cui titulum facit *de Epiſcopis regradatis.* Regradatio eſt καθαίρεσις ſive ordine motio, vel eorum, qvi in aliqva dignitate conſtituti ſunt, reprobatio & condemnatio.

Patricii ergo hujus generis, magna præditi poteſtate, non perpetui, ſed ad nutum Principis, ut cetera Officia, deſtituti ſunt, & Expatricii dicti finitâ adminiſtratione (z).

Anaſtaſius Bibliothecarius refert (a), Hadrianum Pontificem Max. cùm à Longobardis premeretur, miſſos ſuos ad Carolum Magnum à Deo protectum Regem Francorum, & Patricium Romanorum direxiſſe. Deprecans ejus excellentiam, ut ſicut ſuus pater, ſanctæ memoriæ Pipinus, ipſe ſuccurreret, atqve ſanctæ DEI Eccle-

(x) *Idatii chronic.* (y) *adverſ. Joan. Hieroſolymit.*
(z) *l. 3. C. ubi Senat. vel clariſſ.* (a) *in Hadriano I.*

Eccleſiæ ſubveniret. Valthramus Epiſcopus Nambulgenſis ſcribit (b), Carolum Magnum diviſo Imperio primum Romanis imperaſſe, & à Græcis in Francorum Reges Imperialem dignitatem fuiſſe translatam, atqve Carolo ejusq; Succeſſoribus Hadrianum Patriciatum conceſſiſſe Romanum. Idem etiam Valthramus (c): *Legitur*, inqvit, *Stephanum Papam veniſſe ad Regem Pipinum, & patrocinium contra Longobardorum Regem poſtulaſſe, ipſiusq; patrocinii gratia decreviſſe, qvemlibet Regem Francorum Patricium Romanorum eſſe.* Carolus Magnus ergo Patricius Romanus non vocatur, ſed Patricius Romanorum: qvod nomen eſt ſummæ dignitatis & poteſtatis, Carolo datum, qvia Romanis omnibus imperaret, exercitum duceret, & verè Imperatoris majeſtate præfulgeret: ſicqve Patricius Romanorum dictus eſt, ut Pater & Protector Romani totius Imperii; longeqve Patricios in Italia, aut in Occidente antecelleret, qvi ab Imperatorum arbitrio pendebant.

De Patricio Provinciæ Warnefridus (d): *Amalus*, inqvit, *Patricius Provinciæ, qvæ Guntranno Francorum Regi parebat.* Atqve hi Patricii, ut perſpicuum eſt, alii omnino erant ab iis, qvi Patres Imperatoris vocabantur: de qvibus hoc unum adjicio, qvod præterire non debeo,

(b) *lib. de inveſtitura Epiſcopor.* (c) *in Apolog. Henric. 4.* (d) *lib. 3. de geſtis Langobardo cap. 3.*

ex Ulpiani libro 2. de Cenſibus. *Senatores*, ait (e), *accipiendum eſt eos, qvi à Patriciis & Conſulibus* (rectè Budæus *Conſularibus*) *usqve ad omnes Illuſtres Viros deſcendunt: qvia & hi ſoli in Senatu ſententiam dicere poſſunt*. Sed hoc nusqvam Ulpianus ſcripſit, ſed Tribonianus, qvi prudentum reſponſa ſæpe immutavit, & juri qvod introduxerat, aptavit, ut qvæ de Senatoribus Ulpiano tribuit, ex Novella Juſtiniani 62. deſumpſit, qvæ convenit illi ævo, non Ulpiani.

CAP. XX.
De Magiſtro Officiorum.

Magiſtrum Officiorum cum Qvæſtore Palatii, Duciani Judicii appellationes, communi audientia propoſita in ſacro Auditorio, more conſultationum judicaſſe ſuprà demonſtramus (f). Qvare ſociæ iſtæ dignitates eodem titulo in C. Th. continentur, qvi *de Qvæſtoribus & Magiſtris Officiorum*. Hic etiam qvaſi gesſerit Præfecturam, honoris æqvalitate lætatur (g), & Proconſularibus præfertur (h). Magiſter Palatinus à Sidonio vocatur, qvem Græci, ut Sirmondus notat (i), ἡγέμον τῶν βασιλείων dixerunt, & ἡγεμόνα τῶν ἐν

(e) *l. fin. D. de Senatorib.* (f) *ex l. 38. C. de appellationib.* (g) *l. 2. C. T. de Qvæſtorib. & Magiſt. Offic.* (h) *l. 1. C. eod.* (i) *ad Sidon. lib. 1. epiſt. 3.*

ἐν αὐλῇ τάξεων (k). Tota enim Palatii diſciplina, qvoad mores, ad illum pertinebat, omnesq́; Scholarum ordines, & Officia regebat. Gloſſæ Baſilicæ: Μάγιστρος ὀφφικίων, ὄνομα οὐδὲν ἧττον τοῦ ἡγεμόνος τῶν αὐλικῶν, καταλόγων διασημαίνει. Et Magiſteria poteſtas propriè de Magiſtro Officiorum intelligitur (l), qvi etiam Magiſter ſimpliciter vocatur, in Græca Juſtiniani conſtitutione (m), qva ſanxit, ne qvis multam lege conſtitutam effugeret, liceretq́ve legis violatores ad piiſſimum Principem deferre, vel ad glorioſiſſimum Magiſtrum, ſine damno, ut hac recognita Princeps Magiſtro multæ exactionem committat. Ἔξεστι καὶ αὐτοῖς τοῖς ἠδικημένοις καταμηνύειν τὸν παραβάντα τὸν νόμον, καὶ προσαγγέλλειν τῷ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ ἢ τῷ ἐνδοξοτάτῳ Μαγίστρῳ, ἀζημίως, ἵνα ταῦτα δι' αὐτοῦ μανθάνων ὁ βασιλεὺς αὐτῷ τῷ Μαγίστρῳ τὴν τῶν προστίμων εἴσπραξιν ἐπιτρέψῃ.

Magiſter Officiorum & ex delegatione Principis & jure Magiſtratus varia judicia exercebat. Nam in Magiſtri Officiorum judicio, qvoties juſſio Principis emanarit, in pecuniariis cauſis, ſive Romæ, ſive in ſuburbanis degerent, reſpondere debuerunt (n). Præterea Magiſtrum Officiorum Judicem ſortiuntur Cubicularii Au-

(k) *Zoſim. lib. 2.* (l) *Caſſiodor. lib. 6. variar. 6.* (m) *l. fin. C. de delatorib.* (n) *l. 2. C. ubi Senator. vel clariſſim.*

Auguſti & Auguſtæ (o). Ille etiam Judex eſt Silentiariorum, & Memorialium omnium (p), ut Scholarium (q), & Decurionum, & eorum, qvi in ſacris Scriniis militant (r), & Agentium in rebus, poſt Ducenæ vel Centenæ gradum, qvi apud illum reſpondere tenentur (s), tam in civilibus, qvàm in criminalibus cauſis. Deniqve totius Palatii cura ad Magiſtrum Officiorum pertinet, cui etiam fabricarum & limitum cognitio mandata eſt: eſt enim Judex Fabricenſium & Ducum limitaneorum, eorumqve, qvi caſtris præpoſiti ſunt (t).

Magiſtri Officiorum dignitas Juris-Conſulto aut Philoſopho deferebatur. Nam & Qvæſtori aderat, & diſciplina morum ad eum in Palatio pertinebat. Qvare tanto in honore fuit, ut ab Auguſtis frater vocaretur (u), atqve inter Illuſtres haberetur (x). Ille qvidem Imperatoris conſiliorum eſt particeps, & ſub ejus cura ſunt Tabellarii, Interpretes & milites, qvi cuſtodiæ Palatii deputantur: ut Priſcus Rhetor ſcriptum reliqvit (y). τῶν βασιλέως βȣλῶν Μάγιςρ☉

(o) *l. 3. C. de Præpoſit. ſacr. cubic.* (p) *l. 3. C. de Caſtrenſian.* (q) *l. fin. C. de priv. & leg. ſcholar.* (r) *l. 9. & 11. C. de proxim. ſacr. Scrin.* (s) *l. 4. C. de agentib. in reb.* (t) *l. 8. C. de diverſ. Offic.* (u) *Novel. Theodoſ. de agentib. in reb.* (x) *l. 23. C. T. de agentib. in reb.* (y) *lib. de legationib.*

γιςϱ@ κοινωνὸς, διὰ δὲ τῶν ἀγγελιαφόρων, καὶ ἑϱμηνέων, καὶ ςϱατιωτικῶν ἀμφὶ τὴν βασιλείαν Φυλακὴν, ὑπ' αὐτὸν ταττομένων. Idem ille Legatus Euphemium induxit: *Is Magiſtri Officiorum dignitatem adeptus, prudentia & eloqventia clarus, ſub Martiano Imperatore, in Reip. adminiſtratione floruit, multosq; præclaros Viros Imperatori conſiliis adhibuit, & Priſcum hiſtoriæ ſcriptorem in partem curarum.* Εὐφήμι@ ἐσηγήσατο τὴν τῶν Μαγίςϱων διέπων ἀϱχὴν, ὃς ἐπὶ συνετότητι καὶ λόγων ἀϱετῇ δόξαν ἔχων, Μαϱκιανοῦ τοῦ βασιλέως τῶν πϱαγμάτων ἔλαχεν ἐπιτϱοπὴν, καὶ πλείςων τῶν ἐυϐϱλευθέντων ἐκείνῳ καθηγητὴς ἐγένετο· ὃς καὶ Πϱίσκον συγγϱαφέα τῶν τῆς ἀϱχῆς Φϱοντίδων ἐδέξατο κοινωνόν.

Licinius cùm à Conſtantino premeretur, Martinianum Cæſarem creat, qvi Magiſter Officiorum erat, ut Zoſimus refert (z). Μαϱτινιανὸν ἡγεμόνα τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων ὄντα, Καίσαϱα καθίςησι. Ρωμαῖοι Μάγιςϱον τῶν ὀφφικίων καλοῦσι.

Aurelius Victor hunc Martinianum etiam Officiorum Magiſtrum & Cæſarem agnoſcit, qvem Conſtantinus jugulari juſſit. Non capio mentem Andreæ Schotti perdocti Viri, qvi in calce libri, poſt Scholia in Epitomen Aurelii Victoris, hæc verba, Officiorum Magiſter, inter nova reponit, in calce operis, poſt indicem. Nam

(z) *lib. 2.*

Nam & Spartianus hoc verbo uſus eſt, in Peſcennio Nigro, & hoc Officium ad Severum Principem trahit. Cujus Magiſtratus antiqviorem originem poſtea diſcutiemus. Scribit Lampridius Alexandrum injuriam nulli amicorum Comitumvé feciſſe, nec Magiſtris qvidem aut Principibus Officiorum (a). Hinc Caſaubonus parum aut nihil diſcriminis inter Magiſtros, aut Principes Officiorum notat. Imò ſcribit ad Capitolinum (b), ubi de Principibus Officiorum fit mentio, Principes Officiorum ſive Principales, itemqve Magiſtros Officiorum dictos, qvi inter ſui ordinis homines Principem locum tenent, qvos poſterior ætas Primicerios qvaſi προγεγραμμένυς τῶν ἄλλων nuncupavit. Sed adverto ego ſub Magiſtri Officiorum diſpoſitione fuiſſe Principes Officiorum, ex Schola Agentium in rebus, ex Caſtrenſianis, & Miniſterianis (c), qvi in Palatio militantes varii fuerunt. Qvare cùm M. Antoninus L. Vero proficiſcenti ad bellum Parthicum, omnium Officiorum Principes addidit, non de Magiſtris Officiorum, ſed de Principibus Scholarum, & Agentium in rebus, ceterisqve Palatinis hoc accipiendum eſt: qvi à Primiceriis diverſi. Nam qvælibet corpora, ſcholæ, collegia ſuum Primicerium habuerunt, qvem nos vocamus, *Le Doyen*,

(a) *in Alexandro.* (b) *in M. Antonino.* (c) *l. 3. & 4. C. de Caſtrenſian. l. 1. 2. & 3. C. T. de Princip. Agent. in reb.*

Doyen, qvi poſt depoſitam publicam numerorum ſollicitudinem, Magiſtri Officiorum infulas ſortiebatur, hoc eſt honorariam Magiſterii dignitatem (d).

At Princeps Officii erat primus inter Officiales, qvi omnibus illis imperabat, & qvid agendum eſſet, ubiqve diſponebat. Atqve inter ipſos Principes aliqva ipſa fuit differentia. Nam fuit primus Princeps legionis, fuit ſecundus, fuit Princeps cohortis (e): qvos Officii Principes nullus dixerit. Etenim Princeps Officii eſt, in qvo totius Scholæ & Magiſtri Officiorum ſeveritas conſtituta eſt: *qvi idoneus probitate morum ac bonis artibus prœditus, per Magiſtrum Imperatori offerri debuit* (f). Atqve hic fortè eſt, qvi à Caſſiodoro *Princeps Cardinalis* vocatur (g).

Qvomodo ergo Magiſter Officiorum Princeps Officii aut Primicerius dici potuit? Qvin & Principes multorum ſunt Officiorum, & Primicerii: At duos tantùm Officiorum Magiſtros invenimus, unum in Oriente, in Occidente alterum (h).

Non me fugit, Cæſares Magiſtrum Officiorum habuiſſe, ut Qvæſtorem (i): ſed Officia Imperatorum confundenda non ſunt cum Officiis

(d) *l. 2. C. de primicer.* (e) *Veget. lib. 2. cap. 8.* (f) *l. 1. C. de Offic. Magiſtr. Offic.* (g) *lib. 7. variar. 31.* (h) *Notitia Imper.* (i) *Ammian. Marcel. lib. 20.*

ficiis Cæſarum, ut ex iis numerus augeatur. Nos verò Magiſtri Officiorum originem perqviramus. Illum ſub Neronis Imperio viguiſſe, ex antiqvis ſcriptorum monumentis qvidam putant. In actis Martyrii Proceſſi & Martiniani (k): Nero, ut ferunt, tradidit Apoſtolos Petrum & Paulum Paullino Viro Clariſſimo Magiſteriæ poteſtatis. Hos ille cuſtodiæ Mamertini mancipavit, adhibita militum cuſtodia. Inter hos Proceſſus & Martinianus Chriſtiani facti. Cùm id Paullino nuntiatum Magiſtro Officii, eos juſſit in eqvuleo ſuſpendi & nervis attrahi, atqve fuſtibus cædi. Juſſit deinde Paullinus ſuſpenſos ſcorpionibus caſtigari, adhibita voce Præconis, *Præcepta Principis nolite contemnere.* Poſt triduum Paullinus à dæmone arreptus ſubitò expiravit. Cæſarius urbis Præfectus Neroni rem geſtam indicat: deinde Præfectus tulit in eos ſententiam: & ducti extra muros urbis Romæ via Aurelia capite cæſi ſunt. Paullinus tamen ille militum Præfectus dicitur in Breviario Rom.

Sed ante Neronis tempora Principem Officii in antiqvis inſcriptionibus invenimus. Romæ.

NERITO. DIVI. CLAUDI 599. 6.
PRINCIPIS. OFFICI

Legendum *Principi.* Nam fabrili mendo literam S, adjectam ſatis clarum eſt. Magiſtrum Offi-

(k) *Surius tom. 4. 2. Jul.*

Officiorum ſub Imperio M. Antonini fuiſſe, acta S. Abercii Epiſcopi Hierapolitani comprobant, in qvibus literæ Imperatoris referuntur, qvas ad Euxenianum ſcripſit. Atqve ex illis partem apponere ſufficiet. *Valerium & Baſſianum Magiſterianos noſtrorum Officiorum miſimus, ut Abercium, cum omni honore & reverentia, ad nos adducant.*

Si ergò illis temporibus fuit Princeps Officii, nihil obſtat, cur & Magiſter Officiorum, ſub cujus diſpoſitione erant Princeps & Magiſteriani Officii, in Palatinos milites, qvales fuere Proceſſus & Martinianus, omnem habuerit poteſtatem, ut in illos qvoqve graviori ſupplicio animadvertere poſſet, ſi res ita poſtularet. Qvod Principi Officii non licuit. Nam licèt irreverens miles non tantùm à Tribuno vel Centurione, ſed etiam à Principe coërceri poſſit (l); hoc de leviore caſtigatione intelligendum eſt, non de ſupplicio graviore, ut capitis pœna. Vite enim verberare militem potuit Centurio aut Princeps, qvæ fuit illorum inſigne ad plectendos milites, ſi qvid in ordine deliqviſſent. Caſſiodorus in formula Principis (m): *Tu Vitem tenes improbis minantem.* Sic enim legendum eſt, non, ut in vulgatis codicibus, *Vitam*, pro qva alii ma-

Hh lè ſub-

(l) *l. milites. §. irreverens. D. de re militar.*
(m) *lib. 7. variar. 24.*

lè ſubſtituunt, *Vicem.* Inde Ennodii jocus de Principe Præfecti Præt. ebrioſo (n).

Verus honor vitem tribuit, ſed munera vitis
Jejuno non dant vina Miniſterio.

Si qvid verò gravius ſtatuendum eſſet in eos, qvi in Palatio militabant, hoc ad Magiſtrum Officiorum pertinebat. *Nec viris Spectabilibus, Comitibus Scholarum, verberandi regradandivé Senatores licentia data eſt: ſed qvæ tali commotione digna ſunt, ad Magiſtri Officiorum notitiam referuntur* (o). Qvi ſint Senatores in ordine militari, alio loco aperiemus.

Merum Officiorum Magiſter habuit Imperium, hoc eſt gladii poteſtatem, ut ex duabus Juſtiniani conſtitutionibus in raptores virginum probatur, qvæ utraqve ſcripta eſt ad Hermogenem Officiorum (p) Magiſtrum. Et qvoniam in aula Imperatoris diverſa erant Officia, ille Magiſter Officiorum omnium etiam dicebatur. Inſcriptio Romæ.

F. EUGENIO. V. C. EX. PRAEFECTO PAETORIO. CONSULI. ORDINARIO DESIGNATO. MAGISTRO. OFFICIORUM. OMNIUM. COMITI. DOMESTICO. ORDINIS. PRIMI. OMNIBUSQ. PALATINIS. DIGNITATIBUS. FUNCTO. 406. 1.

Comes

(n) *Epigramm.137.* (o) *l.3. C. de offic. Magiſtr. offic.* (p) *l. raptores. C. de Epiſcop. & cleric. l. unic. C. de raptorib. virgin.*

Comes etiam dicebatur & Magiſter Officii (q), qvi nonnunqvam ex Conſule ordinario Magiſteriam nactus eſt poteſtatem (r). Comes Officiorum pro Magiſtro in Inſcriptione legum etiam invenitur (s): qvi idem aliqvando & Qvæſtoris & Magiſtri Officiorum munere fungebatur. Novella Juliani Anteceſſoris (t). *Imp. Juſtinianus Aug. Tribuniano Illuſtri Magiſtro Officiorum & Qvæſtori ſacri Palatii.* Et licèt ab Officiorum Magiſtro Palatini omnes non regerentur, nam eorum plurimi erant ſub diſpoſitione Magiſtrorum Eqvitum & peditum præſentalium, Comitis ſacrarum largitionum, Comitis Domeſticorum, & Caſtrenſis (u): horum tamen omnium mores Magiſterianæ poteſtati, dum in Palatio verſarentur, ſubjecti fuere.

Præterea ſub Magiſtro Officiorum erant agri limitanei, ut ex duabus Magiſtri Officiorum ſententiis, qvæ in Novellis Conſtantini Porphyrogenetæ conſtitutionibus leguntur, qvæ conſtitutiones libris βασιλικῶν adjectæ ſunt. Inſcriptio primæ: *Coſmæ Magiſtri Officiorum ſententia prima.* Τοῦ Μαγίστρου Κοσμᾶ ψῆφος Α. Qvæ de jure Emphyteuticario, vel prædio juxta legitimam juris formam ab Epiſcopatu tra-

Hh 2

(q) *l. 4. C. de ſtatu. & imaginib. l. 3. & 4 C. de Caſtrenſian.* (r) *l. 16. C. T. de metatis.* (s) *l. 2. C. T. de metal. & metallar.* (t) *l. 23.* (u) *l. 38. C. T. de decurionib.*

tradito, lata eſt. Hanc qvia prolixior eſt, hîc prætereo. Altera eſt brevior, qvæ ita concepta. *Si unus idemq́; loci cenſus & & eadem penſitatio ſit, partibus inter conſortes tributis, nec adhuc anni XXX. præterierint, ex qvo diviſio facta fuit: rurſum totus cenſus effici communis poterit, & confundi limites, & in ſingulos partitio fieri, ſortibus æqvaliter ductis, ipſoq́; fundi ſolo, non tantùm juxta qvantitatem diviſo, verùm etiam ex qvantitatis comparatione diſtributo.* Εἴπερ ἐστι τοῦ τόπου μία ὑποταγὴ καὶ εἷς τελεσμὸς, καὶ αἱ μερίδες ἀνακεκοίνωνται, οὔπω δὲ διῆλθε τριάκοντα ἔτια ἀφ᾽ οὗπερ γέγονε μερισμός· ἵνα καὶ πάλιν κοινοῦται πᾶσα ἡ ὑποταγὴ, καὶ συγχέωνται τὰ ὅσια, καὶ γένηται μερισμὸς πρὸς ἕκαστον αὐτῶν, κατὰ κλήρων ἰσότητα. Τῆς γῆς τοῦ ἀγροῦ, οὐ μόνον κατὰ ποιότητα μεριζομένης, ἀλλὰ καὶ κατὰ σύγκρισιν ποιότητος διανεμομένης.

Officium Magiſtri Officiorum de Schola Agentium in rebus eſt ita (x). Adjútor Subadjuvæ. Fabricarum tres. Barbaricorum tres. Orientis unus. Aſianæ unus. Ponticæ unus. Thraciarum & Illyrici unus. Curioſus curſus publici. Præſentalis unus. Curioſi per omnes Provincias. Interpretes diverſarum gentium. Magiſter Officiorum ipſe emittit. Hinc Præfectus Præt. & Magiſter Officiorum ſoli evectionis copiam faciebant: qvod ceteris Magiſtratibus

(x) *Notitia Imper.*

bus denegatum eſt (y). Magiſter verò Officiorum Illuſtris ordine, loco, & numero Agentium in rebus ſtatuebat, & qvi illius vices gerebat, Agens pro Magiſtro Officiorum dicebatur (z).

De illo, & ejus Officiis, ſeqventi libro, in qvo de Magiſtratibus Palatinis tractamus, nos cetera commodius perſeqvemur.

Cap. XXI.
De aliis ſacrarum cognitionum Judicibus.

In omnibus Judiciis qvæ Princeps conſultationum introduxit loco, *ea qvæ geruntur, excipere, ſcribere, litigatoribus edere, ejusdem Principis Epiſtolares præcipiuntur: Officiis eorum cum qvibus Vir Illuſtris Qvæſtor judicat, exeqventibus judicata. Qvòd ſi privato, non Illuſtri, uni pluribusvé, ut aſſolet, Imperator delegaverit cauſam, & ejus eorumvé definitio fuerit appellatione ſuſpenſa: Vir qvidem Magnificus Præfectus Prætor. qvi in Comitatu eſt, cum Viro Illuſtri Qvæſtore, temporali die, judicant: Libellenſes verò Principis, qvæ apud Arbitros geſta ſunt, ſuſcipiunt, cognitiones inducunt, & ea qvæ geruntur excipiunt, ſcribunt: qvi etiam apud Arbitros,*

(y) *l. 9. C. de curſu public.* (z) *Ammian. Marcel. lib. 15.*

bitros, licèt Illuſtres ſint, ex delegatione Principis cognoſcentes excipiunt, ſi in illius Comitatu cauſæ dicantur (a).

Libellenſes in iis Judiciis Præfecti Prætor. & Qvæſtoris Adjutores fuerunt, non Officiales. Excipiebant enim cognitionalia certamina, qvæ ab Officiis horum Judicum executioni mandabantur. Diverſa ergo fuerunt Epiſtolarium, & Libellenſium Officia. Nam Epiſtolares in Judiciis qvæ conſultationum more fiebant, Præfecto Præt. & Qvæſtori opem ferebant. Conſultationum more ſacra hæc Judicia fiebant, in appellationibus qvæ ab ipſo Principe, per Conſultationem diſceptari ſolebant, adhibitis Proceribus Palatii & Senatoribus (b). Hæc qvidem Præfecto Præt. & Qvæſtori Palatii mandata ſunt, qvæ omnia ſic peragebant, ac ſi Princeps & Proceres Palatii præſentes eſſent.

At Libellenſes munere ſuo fungebantur in cauſis, ſi privato, non illuſtri, uni pluribusvé eſſent delegatæ, earumqve definitio fuiſſet appellatione ſuſpenſa. Tum qvidem Libellenſes excipiebant apud Arbitros, id eſt delegatos illos Judices, qvæ geſta eſſent, ſi in Comitatu cauſæ dicerentur. Sed ſi à Judicibus delegatis appellatum eſſet, apud Præfectum Prætor. & Qvæſtorem Epiſtolares excipiebant.

Arbi-

(a) *l. 32. §. huic ſaluberrimæ. C. de appellationib.*
(b) *Novel. 20. & l. 2. C. de legib.*

Arbitri dicuntur, qvi totius rei habent arbitrium & facultatem (c), eorumqve Judicium definitio appellatur. Delegavit Gloſſ. veter. eſt ἀφόρισεν, & delegare, ἀφορίζειν, terminare, finire. A qvo ἀφορισμὸς, definitio.

Sed Novella Juſtiniani (d) derogat huic Conſtitutioni Theodoſii. Illa enim indiſtinctè, ab iis qvos Princeps delegavit, ſi fuerit appellatum, non ſemper ad Præfectum Præt. & Qvæſtorem appellationem transmittit. Nam *ſi qvando ex Ægyptiaco tractu, vel adjuncta ei utraqve Libya provocatio eſt, uſq; ad decem librarum auri qvantitatem, ad Præfectum Auguſtalem appellatio devolvitur, qvi audiat & cauſam dirimat, vicè Sacri Cognitoris, nulla ei penitus poſt definitivam ſententiam appellatione porrigenda.*

In Diœceſi Orientis, ex cauſis qvantitatis ejusdem, appellatur à Clariſſimis ad Viros Spectabiles Comites Orientis. In Pontica & Aſiana Diœceſi, ſi tale qvid emerſerit, usqve ad prædictam qvantitatem decem auri librarum, appellationes ad Viros Spectabiles, Comites fortè, vel Pro-Conſules, vel Prætores, vel Moderatores, qvibus lites eædem peragendæ deputantur, remitti debent: qvi vice Sacri Cognitoris intercedant, & cauſas ſine ſpe qvidem appellationis perferant decidendas.

Notat Cujacius (e), à Conſulari Armeniæ

(c) *Feſtus in verbo arbitr.* (d) *l. 23.* (e) *Nov. 23.*

qvartæ, appellari ad Comitem Armeniæ tertiæ; à Correctore ſecundæ, ad Pro-Conſulem primæ. Sed à Spectabilibus ad Præfectum Prætor. Orientis appellatur, qvi vice ſacra cognoſcit, adhibito Qvæſtore ſacri Palatii. Si verò lis memoratam excedens qvantitatem, viginti libris auri terminetur, duobus traditur diſceptatio Magnificis Judicibus, viris ſcilicet devotis Epiſtolaribus, cognitionalia Judicia percipientibus: ita tamen ut ſi diſſentirent, Magnifici duo Judices Virum Illuſtrem pro tempore Qvæſtorem adhiberent (f).

Epiſtolares Principis ſunt, qvi à nobis vocantur *Secretaires & Greffiers du Conſeil*, qvi non ex Scrinio Epiſtolarum, cui Magiſter Epiſtolarum præerat, eligebantur, ſed ex ſacrato Notariorum collegio: illiqve Notariorum Officio fungebantur, inter ſecreta Conſiſtorii veneranda (g). Atqve hi qvidem alii ſunt à Notariis, qvi ad ſecreta Imperialia pertinere dicuntur (h), ἐν τῷ τάγματι τῶν βασιλικῶν ὑπογραφέων ἀναφερόμενοι, ut Zoſimus loqvitur (i). Nam magna horum Notariorum poteſtas fuit.

Mneſtheus, qvem pro Notario ſecretorum Aurelianus Imperator habuerat, ſuis inſidiis Principem perdidit (k). Caſaubonus ad Vopiſcum,

(f) *l. in offerendis C. de appellationib.* (g) *l. 7. C. T. de privileg. cor. qvi in ſacro palat.* (h) *l. 12. C. de excuſationib. muner.* (i) *lib. 5.* (k) *Vopiſc. in Aurelian.*

ſcum,illum ſecretorumNotarium interpretatur Epiſtolarem, à qvo omnino differt. Nam Notarius ſecretorum nobis, *Secretaire d' Eſtat:* Cujus aliud Officium fuit, qvàm Epiſtolarium. Notarius ſecretorum etiam dicebatur Notarius Principis, ut Theodorus, qvi Imperium affectare auſus eſt, ut Zoſimus tradit (l). Hi ſecretorum Notarii ad omnes tandem Illuſtres dignitates evecti ſunt, qvibus ſumma rerum à Principibus credita eſt.

Conſtantius Notarium Paulum miſit ad Orientem poteſtate delata, ut inſtar Ducis experientia clari, ad arbitrium ſuum audiri efficeret cauſas, & crudelia à multis ſupplicia ſumpſit (m). Idem ille Princeps Notarium Philagrium Orientis Comitem fecit. At Valentinianus Vulterium Notarium Conſulem creavit, qvem antea ad tuendam Africam diſpoſuerat. Ille etiam Sophronium Notarium Præfectum urbis Conſtanſtinop. conſtituit (n).

Epiſtolares his Secretariis multò inferiores, qvi vicem egerunt eorum, qvi Auguſtorum liberti antea Epiſtolis & libellis vacabant. Inſcriptio vetus.

FLAVIUS. AUG. L. PROTOGENES
AB. EPISTULIS. 586. 5.

(l) *lib. 4.* (m) *Ammian. Marcel. lib. 19.* (n) *Ammian. Marcel: lib. 26.*

Item alia Romæ.

SECURITATI. COGNATIONIS. SUAE
FORTUNATUS. AUG. LIB. VERNA
PATERNUS. AB. EPISTULIS 586. 6.

Epiſtolares & Libellenſes, Adjutores habuerunt & Proximos. De Adjutoribus Inſcriptio Romæ.

M. AURELIO. AUG. LIB. 587. 7.
A. LIBELLIS. ADJUTORI

De proximis alia item Inſcriptio Romæ.

BASSO. AUG. LIB. PROX 586. 7.
AB. EPISTUL. GRAECIS
TRACTUS. CARTHAGINIENSIS.

De Proximis memoriæ, Epiſtolarum, & libellorum, multa in legibus Imperatorum leguntur (o): & ſunt tituli in utroqve C. *De Proximis Scriniorum.* Qvî fit ut Epiſtolares & Libellenſes Principis, Scriniarios habuiſſe credam, ut in Scriniis aſſervarentur libelli & Epiſtolæ, qvæ ad Principis ſtatum & res privatas pertinerent. Scriniarius à libellis invenitur.

QVADRATO. SCRINIARIO 587. 10.
A. LIBELLIS.

Ab Epiſtolis.

TI. CLAUDIUS. DIVI. L. ERASTUS
SCRINIARIUS. AB. EPISTULIS IIII. 10.

Qvod

(o) *l. 4. C. T. de proxim. comitib. diſpoſit.*

Qvod ex Dionis authoritate confirmo. *Incendium*, inqvit, *temporibus Commodi excitatum Palatium conſcendit, ubi adeò exuſta ſunt multa, ut libelli, qvi ad Principatum pertinebant, omnes ferè interierint.* Καὶ τὰ γράμματα τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκοντα, ὀλίγον δεῖν πάντα φθαρῆναι (p). Libellos dixit Interpres, qvæ γράμματα. Sed latior eſt Græci nominis ſignificatio, qvæ ad Imperii Codices omnes extenditur.

Habuerunt præterea Principes alios Epiſtolares, & Libellenſes, vel potiùs Scribas, qvi Epiſtolaribus & Libellenſibus inſervirent: qvod vix aliunde probari poteſt qvàm ex ipſis Inſcriptionibus, qvæ verè Scrinia ſunt doctrinæ ſecretioris. Una eſt Romæ.

TI. CLAUDIUS. ALCIBIADES 577. 8.
MAG. A. BIBLIOTHECA. LATINA
APOLLINIS.
ITEM. SCRIBA. AB. EPISTULIS. PAT

Alia item Romæ.

TI. CLAUDIO. TI. AUG. LIB. ARRIO
CLAUDIANO. SCRIB. LIBEL. 582. 1.

Sed & ipſi Principes ſcribas ſuos habuerunt cubicularios, qvos vocamus *Secretaires de la Chambre.*

JANUARIUS. DOMITIANI. CAESA
RIS. L. SCRIB. CUB 575. 7

Epiſto-

(p) *Xiphilin. in Commod.*

Epiſtolares tandem non ex libertis, ſed ex ingenuis Principes ſibi elegerunt. Et Hadrianus (q) primus ab Epiſtolis & à libellis Eqvites Romanos habuit, qvi variis Officiorum muneribus poſtea ſunt decorati.

TI. VARIO. CLEMENTI 482. 5.
AB. EPISTULIS. AUGUSTOR
PROC. PROVINCIAR. BELGICAE
ET. UTRIUSQ. GERM. RAETIAE
MAURET. CAESARIENS. &c.

Fuerunt alii, qvi præter hos qvos annumeravimus, vice ſacra cognoſcere dicuntur, de qvibus nos hactenus (r). Hoc tantùm addo, ex veteribus Inſcriptionibus, ad qvas recurrendum nobis eſt, qvia multùm faciunt ad interpretationem Novellæ Juſtiniani, (s) qvam ſuprà attulimus. In his Præfectus urbi ad cognoſcendas vice ſacra Cæſaris cognitiones celebratur.

L. CAESONIUS. C. FI. QVIRINA. LUCIUS. MACER. RUFINIANUS. COS
FRATER. ARVALIS. PRAEF. URBI
ELECTUS. AD. COGNOSCENDAS
VICE. CAESARIS. COGNITIONES.

Sacras cognitiones aliqvando potentiorum artibus eluſas qveritur Symmachus (t): ut cùm *Martianus dudum protector, bona quædam tanqvam*

(q) *Spartian. in Hadrian.* (r) *lib. 1. cap. 25. & 26.*
(s) *Nov. 23.* (t) *Symmach. lib. 2. epiſt. 30.*

qvam vacantia poſtulaſſet, ut ſi ea hereditas ſcriptum ſucceſſorem non haberet, in jus fiſci tanqvam Domino nuda concederet: Et tunc inſinuato per Rationalem patrimonii modo operiretur petitor: Apud Rationalem acta cauſa eſt contra ſcriptos heredes, qvi de bonis vacantibus cognoſcebat (u). *Ab hoc orta provocatio eſt. Qvæ ubi Auditorium Sacrum decreto etiam legis Principis intravit; rurſus eludendi judicii cauſa, propoſitum eſt inane commentum, ut ab Illuſtri Viro privatæ rei Comite, diceretur Rationalis examinis cognitio delegata: atq; ideò rurſus ad ejusdem Judicium debere transferri: cùm omnis qvæſtio ſacro potiùs Auditorio ex provocatione competeret. Accedente etiam proxima ſanctione, qvæ indiſcretas hujusmodi appellationes, Sedi qvæ vicem Principis tuetur, priſco jure commiſit* (x). Et cùm Symmachus urbis Præfectus vice ſacra judicans pro heredibus pronuntiaſſet, Rationalis ſententiam illius inuſitata provocatione ſuſpendit.

Hæc Relatione ſummatim complexus eſt, & geſtorum documenta Symmachus ſubtexuit ad Imperatorem, qvi de hac controverſia vel potiùs Rationalis audacia judicaret. Indiſcretæ appellationes à Symmacho dicuntur, qvæ apud alium atqve alium Judicem tractari poſſunt: ut appellationes à Rationali vel ad Comitem rerum

(u) *Symmach. lib. 10. epiſt. 55.* (x) *Symmach. eod.*

JACOBI GUTHERII, DE OFFICIIS DOMUS AUGUSTÆ, LIBER TERTIUS.

Cap. I.
De Officio Advocati fiſci.

CUm tempus ſit, Præſes ampliſſime, de illa me perpetua etiam nunc, non de hac exigua vita cogitare; omiſſis forenſium rerum anguſtiis, ad ſanctiores diſciplinas, & manſvetiores Muſas confugiſſe maximè lætor. Ætas mea qvidem poſtulat ſolitudinem, & receſſum, qvibus plurimùm oblectatur, qvòd ex animo ſuo, ut Fabius loqvitur (a), & contemplatione & ſcientia uberiores ſtudiorum fructus colligat. Etenim ab omnibus curis liber, DEUM Opt. Max. precatus, primùm ut mihi ad finem usqve vitæ qvietam & intelligentem

(a) *lib. 1. cap. 12.*

tem mentem largiatur; peractis pietatis Officiis, in foro umbratili veteris prudentiæ, bonarum literarum cauſam ago, ad eaqve ſtudia me refero, qvæ aliqvid utilitatis diſcendi cupidis, & nôſtro Ordini laudis etiam aliqvid afferant.

Qvid in hac ſolitudine profecerim, teſtatur hic tertius liber, qvem auſpicor ab Advocato fiſci, à qvo Viri Magni majorum honorum auſpicia cepiſſe narrantur. Hos inter Papinianum noſtrum conſpicio, qvi Imperatori Severo, cui affinitate & ſtudiorum cognatione junctus erat, cùm Severus adhuc privatus eſſet, in fiſci Advocatione ſucceſſit (b). Uterqve Scævolam Præceptòrem habuerunt. Severum M. Antoninus ad fiſci patronatum delegit, ex formula forenſi, ut Spartianus ſcribit (c), apud qvem alii, ex formulario, legunt: qvam lectionem non rejicio, cùm idem ſignificet. Sed mihi formula forenſis magis placet, ut error tollatur eorum, qvi formularium, forenſem legulejum interpretantur.

Formularii dicti ſunt Advocati, qvòd formulas actionum componere ſolerent, ut de Aulo Cæſellio Valerius Maximus tradit (d): qvi juris civilis ſcientia clarus, periculosè contumax fuit: nullius enim aut gratia, aut auctoritate compelli potuit, ut de aliqva earum rerum qvas Trium-

(b) *Spartian. in Caracal.* (c) *in Geta.* (d) *lib. 6. cap. 2.*

Triumviri dederant, formulam componeret. Erant qvidem formulæ de omnibus rebus conſtitutæ, ne qvis in genere actionis erraret (e). Atqve illæ expreſſæ erant, ex uniuscujusqve damno, dolore, incommodo, calamitate, injuria; publicæ qvidem à Prætore, ad qvas privata lis accommodaretur.

Qvare Caſaubonum non ſeqvor, cùm putat formularium forenſem Severum vocatum, qvòd illi cauſas agenti parum commodaverit forum, ut ex Aurelio Victore colligit (f): cùm idem Victor ſcribat Severum Philoſophiæ, & declamandi, cunctis poſtremò liberalium artium ſtudiis deditum, abs ſe texta ornatu & fide paribus compoſuiſſe. Idem Aurelius (g), Severum Latinis literis ſufficienter inſtructum teſtatur, Græcis ſermonibus eruditum, & Punica eloqventia promptiorem. Addit qvidem Aurelius, *primò literis, deinde imbutum foro: qvo parum commodante, uti rebus arctis ſolet, varia melioraq; tentaſſe & exqviſiviſſe.* Qvod nihil officit Severi eloqventiæ, ſi res ejus arctæ, tenues & impeditæ, fori laboribus ſublevatæ non ſunt, & cùm parva illi emolumenta forum præſtaret, aliud vitæ genus elegerit.

Non advertit fortè Victor Aurelius, Africanus ſcriptor, Patronos fiſci biennio ſolùm hoc

Ii Officio

(e) *Cicer. pro Roſcio Comœd.* (f) *in Severo.* (g) *in epitom.*

Officio fungi ſolitos; qvo expleto Comitivâ Conſiſtoriana vel aliis honoribus ornatos ad Officium advocationis rarò revertiſſe. Sed & honeſtiores Patronos, in cauſis agendis non modò pactione, dono, munere, verum etiam xeniis, ut plurimùm abſtinuiſſe, ut Plinius de ſeipſo ſcribit (h). Nec tamen propter rei familiaris anguſtias Severum fiſci Patronum, forum reliqviſſe crediderim: ſed aliud vitæ genus amplexum, qvod multo labore qvæſitam Comitivæ dignitatem decoraret. Qvòd ſi cauſarum Patronos ex qvæſtuum magnitudine & ſordidis miniſteriis metimur, plures Rabulas ditiores offendemus, qvàm eos qvi in jure verſati, tenuiori fortuna gloriantur.

Advocationem ergo fiſci adeptus eſt Severus ex formula forenſi, hoc eſt ex formula juris præſcripta, qvæ ex Advocatorum corpore, ſecundùm eum ordinem qvo in eorum numerum recepti ſunt, fiſci Patronum præſtabat. Nam ſi fiſci Patronus vita decederet, qvi gradu eum ſeqvebatur, in ejus locum ſubrogabatur (i).

Fiſci Patronum Hadrianus primus inſtituit (k), qvem in Principis Conſiſtorio cauſas egiſſe ſuprà demonſtramus, cùm de fiſci Commodis ageretur (l). Unde Patronus fiſcalium com-

(h) *lib. 5. epiſt. ad Rufum.* (i) *l. 13. C. de Advocat. diverſ. judic.* (k) *Spartian. in Hadriano.* (l) *lib. 1. c. 20.*

commodorum à Conſtantino Imper. nuncupatur (m). Nec verò in Aula ſolùm interveniebat fiſci Patronus, ſed & apud Præfectum Præt. Præfectum urbi, Magiſtrum Officiorum, & Comitem Theſaurorum ſeu ſacrarum largitionum, apud Præfectum Ærarii in urbe: in Provinciis apud Procuratorem Cæſaris, Proconſulem, Præſidem.

In Præfectura Præt. Patroni fiſci die feſtivitatis Kal. Jan. ipſius anni, per qvem tale peragunt Officium, inter Spectabiles ſacri Conſiſtorii Comites Imperatoris manu puncti ſolatia conſeqvuntur (n).

Kalendæ Januariæ largitionum dies erant (o): qvibus ſolatia tribuebantur, hoc eſt liberalitatem Princeps effundebat. Obſervat Cujacius variam legis lectionem, & Codices nonnullos puncta ſolatia habere, diuqve ſe qvæſiviſſe qvid eſſet puncti ſolatium, qvod nec adhuc ſe inveniſſe fatetur (p). Nec ſane usqvam hoc genus loqvendi inveniri poteſt, atqve aliter lectio legis intelligenda eſt. Etenim puncti Imperatoris manu, fiſci Patroni dicuntur ſolatia conſeqvi; non puncti, aut puncta ſolatia. Manu pungere eſt manu notare, notis ſignare, qvæ cuiqve Princeps ſolatia conſtituat. Punctum pro ſuf-

(m) *l. 3. C. T. de jur. fiſc.* (n) *l. 4. de Advocat. diverſ. judic.* (o) *Nicephor. lib. 10. c. 23.* (p) *lib. 13. obſervat. cap. 2.*

debent Rationales privatæ rei, cauſis præſidentes vel ærariis, examen ſuſcipere (y): ut præſente Patrono fiſci, Proconſul diligenter inqvirere debet, cujus vacans caducumqve fuerit patrimonium, & qvale videatur (z). Munus enim Patroni fiſci præcipuum, in iis bonis qvæ fiſco commiſſa eſſent, verſabatur, vel exhibito delatore (a), adeò ut delatoris qvodammodo patronus eſſet (b). Præſes qvoqve Provinciæ ſine fiſci Patrono non rectè bona vacantia perqvirebat (c).

Eſt reſcriptum Principis Hadriani ad Flavium Proculum: ut *ſi ad libertatem proclamet, is qvi ex bonis ad fiſcum pertinentibus eſſe dicitur; Judicium dari præſentibus & agentibus etiam iis, qvi negotiis fiſci ſolent intervenire. Et hujusmodi liberales cauſæ, ſi non interveniente fiſci advocato deciſæ ſint, in integrum reſtituuntur* (d). Eſt etiam aliud reſcriptum M. Antonini, ut *ſi fiſcus alicui ſtatus controverſiam faciat, fiſci Advocatus adſit. Qvare ſi ſine fiſci Advocato pronunciatum ſit, nihil actum eſt, & ideo ex integro cognoſci oportet* (e). Sine fiſci Advocato delatores, qvi bona vacantia, caduca, ereptitia, commiſſa,

(y) *l. 4. C. de advocat. fiſc.* (z) *l. 5. C. T. de bon. vac.* (a) *l. 5. C. de delatorib.* (b) *l. 5. §. Advocatum. D. de his qvib. ut indign.* (c) *l. 10. C. de bon. vacantib.* (d) *l. 3. §. divus. D. de jur. fiſci.* (e) *l. 7. D. eod.*

tacita fideicommiſſa, vaga mancipia, Theſauri inventionem nuntiant, pœnis afficiuntur (f) Patrono aut fiſci non licet dicere, ad ſe perlatum qvendam, bona fiſcalia detinere: atqve non apparente accuſatore alios inſidiis appetere: ſed Delator ab eo debet exhiberi. Qvòd ſi Delatoris intentionem exeqvitur, in omnibus Officii neceſſitas eum ſatis excuſat (g). Sed ut fiſci Advocati multos pro fiſci ipſius commodis labores ſuſtinent; ita magna ſunt eorum ſolatia, magna privilegia. Nam præter ea, qvæ ex mera Principis liberalitate Kalend. Jan. conſeqvuntur, & ſexcentos aureos, qvi Kalend. Octobr. ſolvebantur; ſingulis annis, Sexaginta auri libræ præterea numerabantur, ab ampliſſima ſede Præt. Præfecti in utrumqve dividendæ (h).

Iis verò tanta ſunt privilegia irrogata, ut depoſito Officio, ſi filios ingenuos haberent, ii in Clariſſimorum Notariorum conſortio inſcriberentur, Tribunorum ſacras ſolitas epiſtolas ſine qvadam ſuffragii ſolutione percepturi (i) id eſt, ut nihil impendant pro introitu.

Preterea qvi ad fiſci patronatum pervenerunt, binos homines per ſingulos dies offerendi habuerunt facultatem, qvi Principis purpuram adorarent, & ſtatutis præſentibus domeſticis infer-

(f) *l. 5. & 7. C. de delatorib.* (g) *l. 5. §. advocatum D. de his qvib. ut indign.* (h) *l. 6. C. de Advocat. diverſ. judic.* (i) *l. 4. C. eod.*

inferrentur. Statutos nos dicimus ordinarios, qvibus ſupernumerarii opponuntur. Offerunt ergo fiſci Advocati ſtatutos duos Principi, unum Eqvitum, alterum ſcholæ peditum, in vacantem eorum locum, qvi diem functi eſſent (k). Aliis qvoqve privilegiis potiuntur, qvæ diverſis temporibus conceſſa ſunt ab Imperatoribus, ſive per diſpoſitiones & ſententias Prætor. Præfecturæ: ut ſcilicet unà cum liberis jam natis, & poſtea procreandis, ab omni cohortalis ſeu cujuslibet deterioris conditionis vinculo immunes ac liberi, cum patrimonio ſuo conſerventur (l).

Poſſunt etiam fiſci Patroni, depoſito Officio annoqve completo, qvod ad biennium tractum eſt, Advocatorum conſortio abſcedere, cum Comitiva Conſiſtoriana (m). Non prohibentur tamen ſinguli tam pro ſe, qvàm pro uxore ſua, & Socero & Socru, nec non Genero & Nuru, liberisqve propriis, colonis & ſervis ad ſe pertinentibus, Advocationis Officio fungi *(n)*. Conceſſum etiam iis eſt, ne Ædiculæ eorum, metatorum onere moleſtantur (o). Metata ſunt hoſpitia, qvæ ſupervenientibus militibus Provinciales præbent. Plura de Officio Advocati fiſci Caſſiodorus, ad qvem lectorem remitto (p).

(k) *l. 6. §. licentiam. C. eod.* (l) *l. 2. C. eod.* (m) *l. 8. C. de Advocat. diverſor. judicior.* (n) *l. 3. §. ad hæc. C. de Advocat. diverſ. judic.* (o) *d. l. 3. §. ædiculæ.* (p) *lib. 1. var. 22.*

Cap. II.

De Advocatis.

Advocationis Officium, vitæ hominum neceſſarium, ut Imper. Anaſtaſius dicebat (q), Principum præmiis digniſſimum eſt. Hoc & alii Principes maximè commendarunt, atqve inter eos Leo & Anthemius ſummis laudibus Advocatos extulerunt: *Advocati*, inqviunt (r), *qvi dirimunt ambigua fata cauſarum, ſuæq; defenſionis viribus, in rebus ſæpe publicis ac privatis lapſa erigunt, fatigata reparant: non minùs provident humano generi, qvàm ſi præliis atqve vulneribus patriam parentesq; ſalvarent. Nec enim ſolos noſtro Imperio militare credimus eos, qvi gladiis, clypeis, & thoracibus nituntur; ſed etiam Advocatos. Militant enim cauſarum Patroni, qvi glorioſæ vocis confiſi munimine, laborantium ſpem, vitam, & poſteros defendunt.*

Hinc Advocatorum corpus ſeminarium eſt dignitatum, qvi idcirco digni univerſis honoribus habentur, qvòd Advocati eſſe meruerint (s). Theodoricus Rex cùm Eugenium Magiſtri Officiorum dignitate ornaret, honeſti laboris præmium dignitate literarum commendavit. *Qvid enim*, inqvit, *Advocationis Officio orna-*

(q) *l. 4. C. de Advocat. diverſ. judic.* (r) *l. 14. C. eod.* (s) *Novel. Theod. & Valent. 34.*

ornatius (t)? *qvod peregrinum nogotium ad ſuas moleſtias trahit, ut laboribus ſubveniat alienis.* Athalaricus Rex Aratorem in Advocationis campo exercitatum Comitiva Domeſticorum decoravit (u).

Nec minùs apud Romanos florente Republica Advocati honoribus affecti ſunt. Rutilii & Galbæ, & Scauri vita, moribus, frugalitate ſpectati, per varias ævi ſeqventis ætates, Cenſorii & Conſulares, & triumphales fuere. Craſſi & Antonii aliiqve innumeri poſt exercitus proſperrimè ductos, poſt victorias & trophæa civilibus ſtipendiorum Officiis floruerunt, laureasqve fori ſpecioſis certaminibus occupantes, ſummis gloriæ honoribus fruebantur (x). Qvid M. Tullius? qvi ſeipſum immenſæ gloriæ patronum habet, tot monumentis honorum eloqventiæ probitatis relictis, cui uni Roma debet, qvòd Roma eſſet, impiiſſima conjuratione deleta?

Omitto ceteros, & ad noſtra ipſa tempora recurro. Nonne Chriſtophorus Thuanus, Seguerii, Briſſonius, Magiſter, ex Advocatorum numero ad ſummum honoris faſtigium aſcenderunt? Qvantos alios præſtantes viros noſtra ætas tulit? Portæum, Canajum, Verſorium, Mangotios, Montholonios, Choartios, Chop-

 pinum,

(t) *Caſſiodor. 1. variar. 12.* (u) *idem 8. variar. 12.*
(x) *Ammian. Marcel. lib. 30.*

pinum, Buiſſonium, Dulacium, Antonium, Oiſellum, Hotomanum, F. Chauvelinum, Buthilerium, Robertum Arnaldum? Dicerem, Dolæum amicum meum, niſi de eo magis dolendum eſſet qvàm loqvendum. Mornacium, qvi mihi chariſſimus fuit, non prætereo: qvi præclaris ſuis operibus, ſibi perpetuò ſuperſtes vivet, & eruditæ poſteritati. Qvàm vellem DEUS Immortalis feciſſet, ut Petrum Mauguinium coætaneum meum mihiqve amiciſſimum in horum numero ponere non cogerer? Hunc fato functum, cùm hæc recenſerem, nuntiatum eſt: qvod magnum dolorem, vel potiùs mœrorem attulit: cùm eodem penè tempore Carolum Loyſæum vixiſſe audierim, qvi præclaris laboribus jus noſtrum Gallicum illuſtravit. Sed hunc mœrorem optimorum virorum probitas & prudentia minuit, cùm lætos illos ex his tenebris in cœlum, qvò tendimus, evolaſſe, facilè credam. Collegas meos obſervantiſſimos veneror, qvi priorum veſtigiis inſiſtentes, & eorum virtutes æmulati, ſumma dicendi laude, pariqve prudentia, non diſpares gloriæ gradus conſcendunt, ſola temporum ratione præpediti. Atqve de his loqvor tantùm, qvi honeſtatem & fori decus conſervarunt. Nec eos moror, qvi vix ad ipſum forum introducti perturbatione ordinis, præpoſteroqve ordine conſtituto, ridiculè peccant. Hi enim nec ætati majorum, vel illorum authoritati cedunt: qvi ſibi ſtatim

ſape-

ſapere videntur; verentur neminem, neminem imitantur, ſibiqve ipſi exemplo ſunt: & cùm peſſimè dicunt, tum maximè laudantur. Hoc majores noſtri qveſti ſunt, hoc poſteri qverentur, refractis pudoris ac reverentiæ clauſtris omnia omnibus patere. Qvare non verebor cum Plinio dicere (y), me in hac indignitate potiùs forum reliqviſſe, qvàm laborem cum coætaneis meis chariſſimis refugiſſe. Sed deſino jam, redeoqve ad ea, qvæ hoc capite tractanda ſuſcepi: ac primùm video Advocatos, Patronos cauſarum, Oratores, à Jurisperitis & Jure-Conſultis diſtingvendos.

Advocatos, ut Ulpianus noſter tradidit, accipere debemus omnes omnino, qvi cauſis agendis qvoqvo ſtudio operantur (z). Non tamen qvi pro tractatu, non adfuturi cauſis, accipere qvid ſolent, Advocatorum numero erunt. Tractatus ſunt qvæſtionum diſputationes diffuſiores: licèt tractatus & qvæſtiones pro eodem aliqvando accipiantur (a), cùm tamen qvæſtio de jure ſimplex ſit, tractatus multa complectatur. Qvi ergo pro tractatu qvid accipit, id eſt, qvi Juris-Conſultus, ex Ulpiano, Advocatus non eſt: qvia conſilium ſolùm præbet petenti, nec illius cauſam agit, vel dum hæc agitur, illi præſtò non eſt.

Advo-

(y) *lib. 2. epiſt.* (z) *l. 1. §. Advocatos. D. de extraord. cognit.* (a) *l. qvi qvadrigenta. D. ad leg. falcid.*

Advocati autem dicebantur, & qvi teſtes aliqva in re adhibiti, ſi Plauto credimus.

Vos Advocatos dixi & teſtes dicere (b).

Cui Advocati reſpondent.

Ergo nos inſpicere oportet iſtuc aurum,
Ut ſciamus qvid dicamus mox pro teſtimonio.

Propriè tamen Advocati ſunt, qvi in jure apud eum, qvi Jurisdictioni præeſt, aliorum deſideria exponunt, vel alterius deſiderio contradicunt (c); licèt aliqvando Juris-Conſulti pro Advocatis accipiantur, ut apud Terentium, cujus jocum ſeriis inſerere non injucundum erit (d).

D. Videtis qvo in loco res hæc ſiet.
Qvid ago? Dic, Cratine. CRAT. Mené vis?
D. Te. CRAT. Ego qvæ in rem tuam ſint, ea velim facias: mihi
Sic videtur: qvod te abſente hic filius
Egit, reſtitui in integrum æqvum eſt & bonum.
Et id impetrabis: dixi. D. Dic nunc, Hegio.
HEG. Ego ſedulò hunc dixiſſe credo: verùm ita eſt,
Qvot homines, tot ſententiæ: ſuus cuiq; mos.
Mihi non videtur, qvod ſit factum legibus,
Reſcindi poſſe, & turpe inceptu eſt. D. Dic, Crito.

CRIT.

(b) *in Pœnulo.* (c) *l.1. §. poſtulare. D. de poſtuland.*
(d) *in Phormione.*

CRIT. Ego ampliùs deliberandum cenſeo.
Res magna eſt. D. Feciſtis probè,
Incertior multò ſum qvàm dudum.

Tres erant Advocati: unus reſpondet: alter contradicit; tertius neutrum ſeqvitur. Si qvem hactenus offenderim non volens, hîc rideat licet, & eorum imprudentiam conſpiciat, qvos imitari facilè poteſt.

Advocati, qvi qvoqvo ſtudio in cauſis operabantur, Patroni litium dicti, cauſas agebant (e). Hi plerumqve cùm parva neſcirent, magna profitebantur: aut ea, qvæ maxima eſſent in jure civili tractare auderent in cauſis, cùm ea neſcirent, nunqvamq; didiciſſent (f). At Oratoris, qvi Patronus cauſarum, qviqve alius eſt à Patrono litium, ſcientia omnis in dicendi peritia erat: qvi ſi uteretur juris ſubſidio, in cauſis nobilioribus; juris ille ſcientia tanqvam ancillula, aut pediſſeqva utebatur (g): maximè in publicis Judiciis, qvibus præcipuam operam navabat. Qvod & ipſe noſter Ulpianus docet: *Prævaricator*, inqvit, *propriè dicitur, qvi publico Judicio accuſaverit. Ceterùm Advocatus prævaricator non propriè dicitur* (h). Licuit igitur Oratori jus civile, in qvo eum verſari oportebat, ignorare, ut de Servio Sulpicio refert

(e) *l. 7. §. hoc etiam.* (f) *Cicer. 1. de orator.*
(g) *Cicer. eod.* (h) *l. 1. D. de prævaricatorib.*

fert Pomponius (i), qvi in cauſis agendis Principem locum, aut certè poſt M. Tullium obtinebat. Hic cùm Q. Mutium conſuleret, eumq; ſibi de jure reſpondentem parum intelligeret, objurgatus eſt à Q. Mutio; qvaſi turpe eſſet Viro Nobili & Patricio, & cauſas oranti, juris civilis peritiam non habere.

Oratorum tandem, Patronorum & Advocatorum nomen confuſum eſt, qvi & Scholaſtici dicti ſunt. Scholaſticus ex foro eſt Zonaræ ex Sardicenſi Concilio (k); ὁ περὶ λόγους σχολάζων. Dicuntur etiam Advocati, Togati, togatorum corpus, ut togati Præfecturæ (l), & Cauſidici cauſas in foro agentes, ut Cajus loqvitur (m), qvos Cauſidicinam in foro gerere dicit Imperator (n).

At Jurisperiti propriè ſunt, qvi jura in ſcholis interpretantur (o), qvi legum Doctores, etiam cum Juris-Conſultis confunduntur. *Alii*, inqvit Tullius (p), *de jure reſpondent, docent alii, & eodem tempore & diſcentibus ſatisfaciunt, & conſulentibus.* Sed ſi qværatur qvisnam Jure-Conſultus verè nominetur, eum definit, qvi legum & conſvetudinis ejus, qva privati in civitate

(i) *l. 2. §. Servius. D. de orig. jur.* (k) *cap. 10.* (l) *l. 3. & 5. C. de Advocat. diverſor. judicior.* (m) *l. 1. D. de orig. jur.* (n) *l. 188. C. T. de decurionib.* (o) *l. 11. C. de Advocat. diverſ. judicior.* (p) *lib. 1. de orator.*

tate utuntur, & ad reſpondendum, & ad agendum, & ad cavendum peritus eſt. Hanc juris civilis ſcientiam Maximi Viri & Maximæ dignitatis profeſſi ſunt. Unde qvidam à cauſis agendis, ut Tubero Patricius, ad jus civile tranſierunt (q), qvorum antiqvitus tanta fuit authoritas, ut ſi jus reſpondendi à Cæſare iis datum eſſet, qvi Juris-Conſulti appellabantur, eorum ſententiæ & opiniones, eam auctoritatem tenuerunt, ne judici recedere à reſponſo eorum liceret (r). Unde & juris conditores nuncupantur (s).

In unoqvoqve foro certus erat Advocatorum numerus certa matricula (t). Prætoriana Advocatio centum qvinqvaginta numero Togatorum concluditur (u), qvi ſtatuti dicebantur, ad ſupernumerariorum differentiam, qvibus licuit apud Virum Spectabilem Proconſulem, vel Præfectum Auguſtalem, vel Comitem Orientis, apud Viros etiam Spectabiles Vicarios, & apud Rectores Provinciarum negotia perorare (x). Cùm tamen horum Judicum ſtatutus etiam ſit Advocatorum numerus.

Ete-

(q) *l. 2. §. poſt hos. D. de orig. jur.* (r) *l. 1. C. de veter. jur. enucle. & l. fin. C. de legib.* (s) *l. 23. C. de procuratorib.* (t) *l. fin §. fin. C. de adſeſſorib.* (u) *l. 8. C. de Advocat. diverſ. judicior.* (x) *l. 11. C. eod.*

Etenim in Alexandrino foro qvinqvaginta erant Advocati ſtatuti (y). Proconſul & Comes rerum privatarum eundem Advocatorum numerum habuerunt (z): in foro Præſidali Syriæ triginta, in foro Comitis Orientis qvadraginta (a): in foro Præfecti urbis octoginta fuerunt (b), ex lege Juſtiniani qvæ ſcripta eſt ad Theodorum Præfectum urbi, ut ex Baſilicis & libris veteribus Cujacius emendavit (c).

Ex hoc Advocatorum numero, non omnes iisdem privilegiis uſi ſunt. Nam in foro Præfecti Prætorio, ex centum & qvinqvaginta, qvatuor ſolùm & ſexaginta Togati, à primo usqve ad ſexageſimum qvartum, Imperialibus beneficiis perfruuntur, qvibus fiſci Patroni liberiqve eorum honorati ſunt (d). Ad ſimilitudinem horum ſexaginta qvatuor, qvindecim apud Præfectum urbi, qvi primos gradus obtinent, iisdem privilegiis potiuntur (e).

Nec tamen Advocati perpetui fuerunt, ſed temporarii, ut Novella Theodoſii & Valentin. comprobat, qvæ eſt de perpetuanda Advocatione (f), qvam alia Valentin. & Martiani abrogavit, qvæ jus vetus reſtituit, ut ſcilicet veteres Advo-

(y) *l. 5. C. de Advocat. diverſ. judicior.* (z) *l. 1. C. eod.* (a) *l. 3. C. eod.* (b) *l. 7. C. eod.* (c) *lib. 13. obſerv. cap. 1.* (d) *l. 15. C. de Advocat. diverſ. judicior.* (e) *l. 16. C. eod.* (f) *Novel. 16. & l. 8. C. eod.*

Advocati cederent novis, nec eſſent perpetui. Hanc Novellam Cujacius vulgavit (g), ubi plura de Advocatis, illorumqve privilegiis obſervavit. Invenio Advocationem Afris conceſſam, apud omnes Judices, præter Prætorianam ſedem, forumqve urbanum (h). Atqve hi etiam Advocati erant temporarii, ut ex Theodoſii & Valentin. Novella conſtat (i), qva *Advocatis intra Africam manentibus non imputantur ad annorum numerum, tempora incurſibus barbaricis interrupta: qvæ tamen cùm expleverint, Clariſſimatus honore potiuntur.* Vetus eſt Inſcriptio Romæ de Advocato Africæ.

28. 2. DIIS. MAGNIS
SEXTILIUS. AGESILAUS. V. C. CAUSARUM. NON. IGNOBILIS. PATRONUS AFRICANI. TRIBUNALIS. ORATOR ET. IN. CONSISTORIO. PRINCIPUM ITEM. MAGISTER. LIBELLORUM. ET COGNITION. SACRARUM. MAGISTER EPISTULAR. MAGISTER. MEMORIAE VICARIUS. PRAEFECTOR. PER. AFRICAM. PER. HISPANIAS. VICE. S. J. C. VALENTE. V. ET. VALENTINIANO JUN. AUGG. CONSS.

Ex hac Inſcriptione Advocatorum Africæ honorata admodum conditio eſt, cùm illi & in

Kk Con-

(g) *lib. 16. obſerv. cap. 22.* (h) *Novel. 50. Theodoſ. & Valent.* (i) *Novel. 25.*

Conſiſtorio Principis cauſas agere, & omnibus dignitatibus fungi poſſent.

Non abſimilis eſt alia Inſcriptio in Inſula Tiberina de Advocato ſedis urbanæ, qvæ tritum illud dictum Apollinaris Sidonii illis temporibus verum teſtatur, ut cùm Advocatorum finirent actiones, inciperent dignitates (k).

RAGONIO. VINCENTIO. CELSO. V. C. A. PRIMO. AETATIS. INTROITU. IN ACTU. PUBLICO. FIDELI. EXERCITATIONE. VERSATO. CUJUS. PRIMAE VITAS. OFFICIO. SEDIS. URBANAE ADVOCATIONIS. EXERCITO. FIDEM JUNXIT. INGENIO. PRUDENTIAE MISCUIT. LIBERTATEM. ITA. UT NEMO. DE. EJUS. INDUSTRIA. NISI ILLE. CONTRA. QVEM. SUSCEPERAT FORMIDARET. CUJUS. ACCESSUS. AETATIS. AMPLISSIMI. HONORIS. ET. QVI. SOLET. SENIORIB. PROVENIRE. ORNAMENTA. PROMERUIT. NAM. REXIT. ANNONARIAM. POTESTATEM. URBIS. AETERNAE. EA AEQVITATE. UT. INTER. OMNES QVI. AD. EUM. ANIMO. LITIGANTIS. INTRASSENT. PARENTEM. SE PLERUMQVE. MAGIS. QVAM. JUDICEM.

(k) *Lib. 1. epiſt. 11.*

CEM. PRAEBUISSET. HINC ETIAM FACTUM. EST. UT. MENSORES. NOS PORTUENSES. QVIBUS. VETUS. FUIT CUM. CAUDICARIIS. DIUTURNUMQ LUCTAMEN. VOTI. COMPOTES. ABI REMUS UT. UTRUMQ. CORPUS. ET BENEFICIO. SE. ET. VICTORIA. GRATULETUR. ADFECTUM. NAM UT. HOC. ESSET. INDICIO. JAM POSITO. MAGISTRATU. STATUAM PATRONO. PRAESTANTISSIMO. TE STIMONIUM. GRATULATIONIS. EX SOLVIMUS. CUM. RES. NON. ADU LATIONE. PRIVATO. SET. JUDICIO. POSITO. IN. OCIO. ET. QVIETE. REDDATUR. 462. 1.

Temporariæ Advocationis tempus Vicennium fuit (l): iisdem enim Advocati & milites, pro tempore militiæ, legibus obligantur, iisdemqve privilegiis fruuntur. *Expleto igitur Vicennio, vel ſi maturiùs, qvinto decimo Advocationis anno, ad alium vitæ curſum tranſierint; Prætorianæ ſeu urbicariæ Præfecturæ Cauſidici; Vicariæ dignitatis jus poteſtatemq́; obtinent, & in ſalutationibus Principis, & in conventibus publicis, omnibus qvi poſt ſe Vicariæ poteſtatem adepti ſunt, meritò præponuntur* (m). Qvod non gratiæ ſin-

(l) *l. 3. C. de iis, qvi non implet. ſtipend.* (m) *Novel. Theod. & Val. 34.*

gulorum, ſed ipſi Ordini indultum eſt. Qvamvis tam magno, tam neceſſario, & tam ſancto Officio, ſi ſervetur reverentia literarum, pervium eſſe videatur. Sanxerunt præterea boni Principes Theodoſius & Valentin. *Ut nullus civilium Officiorum oneribus, aut exactionibus, aut operibus publicis ad ſuggeſtiones numeratorum, vel præceptum ſacræ juſſionis, meritum hujusmodi hominum, qvod ſupra memoratos annos, in qvolibet Prætoriano, ſive urbano foro, ſtudium probatæ defenſionis impendit, poſt diuturnum laborem qvies ſollicitetur* (n). In hac lege pro ſuggeſtione numeratorum, lego Numerariorum. Numerarii enim in Officio ampliſſimæ ſedis Prætorianæ, publicum munus Ærariis inferebant (o) & penes eos publicarum rationum Notitia conſiſtebat (p). Qvamvis vulgata lectio defendi poſſit. Nam apud qvosdam authores Numeratores pro Numerariis leguntur (q). Sed in Imperatorum Codicibus Numerarios tantùm lego, nusqvam Numeratores.

Alia qvoqve privilegia Advocatis fori Provincialis data ſunt, completa militia. Nam præter ea, qvæ jam adepti erant; ne frumenti aut olei curam, vel inſpectionem operum, vel Ratiocinium, vel defenſionem civitatis, vel patris Civi-

(n) *l. 1. C. d. qvib. munerib. excuſ.* (o) *l. Iſidor. lib. 8. cap. 4.* (p) *Nov. Theod. & Val. 49.* (q) *D. Auguſtin. lib. 2. de liber. arbitr.*

Civitatis munus, vel curationem Annonæ exercebant. Nec ad Curias aut Collegia vocabantur inviti, aut nominabantur. Nec deſcriptiones præbebant, Conſvetudinem vel ſpectaculorum nomine (r). Pro patre Civitatis, in Græco textu Baſilicῶn legitur, πατερία. Patres civitatum ſunt, qvi ſummam pecuniæ publicæ procurationem gerunt(s). Impp. Diocletianus & Maximianus: *qvi conditioni non obnoxius curiali, qvemlibet honorem, vel munus voluntate propria in qvacunqve geſſerit civitate, is pro ſua liberalitate Pater Civitatis, in qva voluntarius municeps apparebit, ſi hoc ei libuerit, conſtituetur* (t). Pater civitatis eſt ex Cujacii obſervatione, ὁ πατὴρ τῆς πόλεως ἀναγκάζει τοὺς δεσπότας τῶν καταπεσόντων οἴκων ἀνανεοῦν αὐτούς.

Ex octoginta verò Advocatis, qvi in foro Præfecti urbis poſtulant, cùm qvindecim tantùm, Patroni fiſci privilegio gaudeant: eorum numerum à Juſtiniano adauctum reperio, qvi viginti primates ejusdem ordinis inducit (u). Atqve ex Advocatorum ordine ſumebantur, & Patroni fiſci, & Senatores, & Magiſtri Scriniorum, atqve etiam Officiorum Magiſtri, & Qvæſtores ſacri Palatii, & omnes omnino dignitates,

 qvas

(r) *l. 1. qvib. munerib. excuſ.* (s) *tit. l. 1. C. de ration. oper. public.* (t) *l. 3. C. de his qvi ſpont. muner. & ib. Cujac.* (u) *l. 7. §. qvorum. C. de advocat. diverſ. judic.*

qvas illi virtute animi, anteactæ vitæ integritate, morum honeſtate, aſſiduisqve fori laboribus ſibi paraverunt, & Principum liberalitate ac beneficio meruerunt.

CAP. III.

De Magiſtris Scriniorum. Ac primùm de Magiſtro memoriæ.

MAgiſtri ſacrorum Scriniorum Officium Advocatis mandari ſolebat, ut Inſcriptio Ageſilai ſuperiori capiti inſerta fidem facit. Papinianus ſub Severo libellos egiſſe dicitur (x): qvi poſtea Præfectus Prætorio. Ille qvidem & Ulpianus, qvi primùm Papiniano in conſilio fuit, ſtatim Præfecti Prætorio facti ſunt (y), cùm unus antea ad memoriam, alter ad libellos paruiſſet.

Qvatuor autem fuerunt ſacra Scrinia, qvæ Principis, qvæqve Scrinia Palatii, & Scrinia ſacri laterculi dicuntur (z): memoriæ ſcilicet, Epiſtolarum, libellorum, diſpoſitionum, qvorum Præfectos Græci, πρωσάρχας Μαγίστρους vocant

(x) *l. reſcriptum D. de diſtract. pign.* (y) *Spartian. in Peſcenn. Nigro.* (z) *l. 12. C. T. de proxim. Comitib. diſpoſ. & l. 3. C. de offic. Qvæſtor.*

cant (a). Tria tamen freqventiùs ſacra Scrinia recenſentur, omiſſo Scrinio diſpoſitionum.

In Notitia Imperii, Magiſter memoriæ annotationes omnes dictat, & emittit: & precibus reſpondet. Magiſter Epiſtolarum legationes civitatum, conſultationes & preces tractat: Magiſter libellorum cognitiones, & preces. Fuit etiam Magiſter Epiſtolarum Græcarum, de qvo in Imperatorum legibus nulla eſt mentio: qvi eas Epiſtolas qvæ Græcè ſolent emitti, aut ipſe dictabat, aut dictatas transferebat in Græcum.

Notandum eſt autem Scrinia eſſe loculos ſeu latercula, in qvibus acta Principum, qvæ ad jus pertinent, aſſervabantur. Hac de cauſa totum jus in Scriniis Principum conſtitutum dicitur (b). Scrinia qvidem à ſecernendo dicta, in qvibus pretioſa & ſecreta reconduntur: Annotationes, Pragmaticæ Sanctiones, Reſcripta Principis, Cognitiones & preces in iis reponuntur, ſervantur & eduntur (c).

Inter qvatuor Scriniorum Magiſtros, qvi ἀντιγραφεῖς, Dictatores & Reſcriptores vocantur (d): primus Magiſter memoriæ recenſetur. Junius Calphurnius, qvi hoc Officio functus eſt, ad memoriam dictaſſe narratur (e): τῆς βασιλείας μνήμης προεστὼς Herodiano (f). Laterculum

(a) *Codinus de origin. Conſtantinop.* (b) *l. 19. C. de teſtam.* (c) *l. fin. C. de aqvæductib.* (d) *Gloſſ. vet.* (e) *Vopiſcus in Cato.* (f) *lib. 4.*

culum minus ille tractabat, cujus cura ad Quæſtorem Palatii pertinebat, & cujus arbitratu, ex Scrinio memoriæ dignitates, hoc eſt Præfecturæ, omnes Tribunatus, & Præpoſituræ caſtrorum mittebantur, qvæ qvondam ad Magiſtrorum militum poteſtatem tranſierant (g).

Adnotationes etiam Magiſter memoriæ dictat & emittit: & precibus reſpondet, ex Notitia Imperii. Adnotatio eſt Principis reſcriptum, ſua manu ſubnotatum, qvod Magiſter memoriæ dictabat. Hoc propriè indulgentiam admiſſi criminis continebat: nobis, *Lettres de graces ou remiſſion* (h). Adnotare tamen Rectores Provinciæ dicebantur, cùm Reum aliqvem ad Principem remitterent, vel ad majorem alium Judicem, de cujus pœna ſtatueret. Qvod ex Plinio notamus (i): *Fuerunt*, inqvit, *ſimilis amentiæ, qvos qvia cives Romani erant, Adnotavi in urbem remittendos.* Adnotatio etiam eſt inter Reos relatio. Unde Adnotare eſt abſentem Reum reqvirere: nos dicimus, *Adjourner à trois briefs jours*, & Adnotata bona ob Reorum contumaciam, *Biens ſaiſis & annotez* (k).

Preces privatorum præterea Magiſter memoriæ tractabat, exceptoribusqve dictabat reſponſa,

(g) *l. 1. & 2. C. de Offic. Qvæſtor.* (h) *l. 5. C. ad leg. Cornel. de ſicar. & l. fin. C. de diverſ. reſcr.*
(i) *lib. 10. epiſt.* (k) *l. 1. 2. & 4. D. de reqvirend. Reis.*

ſa, qvæ Princeps libellis ſupplicibus dabat: qvæ tamen Principis manu ſubſcripta non erant, ut adnotationes: ſed ab ipſo Magiſtro memoriæ, qvi precibus ſubſcribebat, ut ex Inſcriptione ad exemplum libelli dati manifeſtum eſt, qvam nos ſuprà ſubjecimus (l).

Eſt Notitia Scrinii memoriæ, qvæ ſic habet (m): *Scrinii memoriæ probatoriæ agentium in rebus, Palatinorum, largitionum Palatinorum, rerum privatarum partis Auguſtæ. Probatoriæ literæ ſunt diplomata, qvibus qvis, cùm ad aliqvod Officium adſciſcitur, idoneus & probatus renuntiatur. Absq; his probatoriis, memoriales & agentes in rebus cæteriq; Apparitores Prætorianæ per Orientem Præfecturæ non recipiuntur. Neq; hi etiam qvi diverſorum Judicum Officiis numerantur, ſolito more militiæ ſacramenta ſortiri poſſunt.* Atqve hæ probatoriæ Imperatoris manu ſubſcriptæ, qvæ illius arbitrio præſtantur (n). Excipiuntur qvidam, qvi ſola authoritate, veteri conſvetudine apparitioni aggregantur. Hinc Cujacius differentiam ponit inter authoritatem & ſacras literas, ſeu probatorias, qvalem putat inter SenatusConſultum & authoritatem Senatus.

Cujacii authoritatem & amplitudinem ubiqve veneror, cui plurimum hoc in opere debeo: probare tamen non poſſum ejus interpretatio-

Kk 5 nem,

(l) *lib. 1. c. 35.* (m) *l. 10. C. de diverſ. offic.* (n) *l. 9. C. eod.*

Quòd ſi non tuliſſent: ubi qvicunq; deinceps eſſent, ferrent S. C. A. (id eſt Senatus-Conſulti Authoritati) Prid. Calend. Octobr. in æde Apollinis, ſcribendo adfuerunt L. Domitius, &c. Addit deinde Tullius: *Qvod M. Marcellus COS. V. F. de Provintiis, D. E. R. J. C. Senatum exiſtimare, neminem eorum, qvi poteſtatem habent, intercedendi, impediendi moram afferre oportere, qvominus de Republ. qvamprimum ad Senatum referri, Senatusq; Conſultum fieri poſſit. Qvi impedierit, eum Senatum exiſtimare contra Rempubl. feciſſe: ſi qvis huic S. C. interceſſerit, Senatui placere, authoritatem perſcribi, & de ea re ad Senatum, populumq; referri. Huic S. C. interceſſit, C. Cœlius, L. Vicinius,* &c. *Itemq; Senatui placere de militibus, qvi in exercitu C. Cæſaris ſunt: qvi eorum ſtipendia emerita, cauſas, qvibus de cauſis miſſi fieri debeant, habeant ad hunc ordinem referri, ut eorum ratio habeatur, cauſæq; cognoſcantur. Si qvis huic S. C. interceſſerit, Senatui placere authoritatem perſcribi, & de ea re ad Senatum populumq; referri.* Idem Tullius: *Qvod in authoritatibus perſcriptis extat, ſcribendo affuiſſe* (p).

Hanc Senatus Conſulti authoritatem ſic intelligit Dio (q): *Si qvo caſu,* inqvit, *fieret, ut non qvot opus erat, Senatores convenirent: conſilium ii qvidem capiebant, & qvod ſtatuiſſent, id perſcribebatur: non tamen vim Senatus-Conſulti obtinebat,*

(p) *lib. 3. de orator.* (q) *lib. 55.*

bat, ſed authoritas Senatus dicebatur, quæ videlicet oſtenderet, quæ fuiſſent ſententiæ eorum Senatorum, qui Conſilio interfuiſſent. Οὐ μέντοι καὶ τέλος τι ὡς κεκυρωμένη ἐλάμβανεν, ἀλλὰ Αὐκτωρίτας ἐγίγνετο, ὅπως φανερὸν τὸ βούλημα αὐτῶν ᾖ. Τοιοῦτον γάρ τι ἡ δύναμις τοῦ ὀνόματος τούτου δηλοῖ. Hoc etiam obſervatum eſt, cùm aut loco, aut tempore alieno, aut nullo legitimo edicto vocati, feſtinatò coiiſſent, aut Tribuni pleb. interceſſiſſent. Tunc enim cùm Senatus-Conſultum fieri neqviret, ſententiam tamen ſuam Senatus nolebat eſſe occultam, qvæ deinde more Romano rara foret, ac nomen Senatus-Conſulti acciperet. Idqve ab antiqvis multo tempore ſtudioſiſſimè retentum, noſtro tempore penè exolevit. Hæc Dio. Sed authoritas illa ex M. Tullio eſt Senatus Conſulti authoritas, qvæ & Senatus-Conſultum dicitur, qvæq; perſcribebatur, ſi qvis huic Senatus-Conſulto interceſſiſſet. Verùm authoritas Senatus nihil definiebat, ſed decernebat tantùm de qva re Relationem à Conſulibus fieri oporteret.

Sub Imperatoribus, cùm vel freqvens Senatus eſſet, omniaqve timidè agerentur, ad Principis nutum res arduæ rejiciebantur, qvæ in deliberationem cadebant. Ut cùm actum eſt in Senatu de fraudibus libertorum, efflagitatumqve, ut adverſus malè meritos, revocandæ libertatis jus Patronis daretur; nec deerant, qvi

cen-

cenſerent: id eſt cùm is Senatorum numerus eſſet, qvi Senatus-Conſultum facere poſſent, Conſules relationem incipere non auſi ignaro Principe, perſcripſere tamen conſenſum Senatus (r). Sed hæc perſcripta authoritas ab antiqvo more multùm diſcrepat.

Aliud authoritatis perſcriptæ exemplum adfert Tacitus (s). *Cùm Antiſtius Prætor probroſa adverſus Neronem carmina factitaſſet, à Coſſutiano Capitone Tigellini genero, Majeſtatis delatus. Cenſuit Junius Marcellus Conſul deſignatus, adimendam Reo Præturam, necandumq́ more majorum. Ceteris inde aſſentientibus, Pætus Thraſea, multo cum honore Cæſaris, & acerrimè increpito Antiſtio; Non qvidqvid nocens Reus pati mereretur, id egregio ſub Principe, & nulla neceſſitate obſtricto Senatu, ſtatuendum diſſeruit. Carnificem & laqvcum pridem abolita: & eſſe pœnas legibus conſtitutas, qvibus ſine Judicum ſævitia, & temporum infamia, ſupplicia decernuntur. Qvin Inſula publicatis bonis, qvo longiùs ſontem vitam traxiſſet, eò privatim miſerior, & publicæ clementiæ maximum exemplum futurum. Libertas Thraſeæ ſilentium aliorum rupit, & poſtqvam diſceſſionem Conſul permiſerat, pedibus in ſententiam iêre paucis exemptis. At Conſules perficere Senatus decretum non auſi, de conſenſu ſcripſere Cæſari.*

Ecqvid

(r) *Tacit. 13. Annal.* (s) *lib. 14. Annal.*

Ecqvid hujusmodi perſcriptæ authoritati ſimile habet authoritas illa, qva qvis apparitioni ex vetuſta conſvetudine aggregatur? Authoritas illa, de qva lex loqvitur, ad ampliſſimam Prætor. Præfecturam referenda eſt. Nam authoritates Magiſtratuum, pro literis & Edictis accipiuntur, qvæ publicis locis proponuntur, aliqvid jubentes vetantesvè (t). Sic Præfecti Prætor. commonitoria edicta, authoritates dicuntur. Hinc authoritas, qva qvis apparitioni aggregatur, accipienda eſt pro literis, qvibus apparitio alicui in Officio ſuo à Præfecto Præt. mandabatur. Auctoritas, *ἀυθεντία*, *ἀξιοπιστία*, *βεβαίωσις*, *πρόσταγμα* (u). Et *ἀυθέντης* Dominus, qvi pro arbitrio & poteſtate ſua qvidvis agendi poteſtatem habet, Budæo. Sic M. Tullius (x): *atqve eum loqvi qvidam ἀυθεντικῶς narrant*. Id eſt, cum authoritate. Unde Novellæ Juſtiniani Conſtitutiones Authenticæ dictæ: atq; hoc ſenſu rei judicatæ authoritas dicitur (y): ut Authoritas Præſidis (z): Authoritas Reſcripti Principis (a).

In Notitia Scrinii memoriæ, continentur probatoriæ rerum privatarum partis Auguſtæ. Nam Auguſta res ſuas privatas habuit, qvæ à Co-

(t) *l. fin. C. de fabricenſib.* (u) *Gloſſ. vet.* (x) *lib. 9. ad Attic. epiſt. 17.* (y) *l. 2. C. de ſentent. & interlocut. judic.* (z) *l. 1. C. qvando decreto opus non eſt.* (a) *l. 2. C. de appellationib.*

à Comite rei dominicæ ſive privatæ regebantur (b).

Magna verò fuit Magiſtri memoriæ dignitas, magna authoritas. Nam ille Spectabilis & Comes ordinis primi, Vicariæ poteſtati præfertur (c), ad Illuſtres dignitates plerumqve provectus. Inſcriptio Romæ.

SATURNINO. SECUNDO. V. C. 465. 8.
PRAESIDI. PROVINCIAE. AQVITANI
CAE. MAGISTRO. MEMORIAE. CO
MITI. ORDINIS. PRIMI. INTRA. CON
SISTORIUM. ET. QVAESTORI. PRAEF.
PRAETORIO. ITERUM. OB. EGRE
GIA. EJUS. IN. REMPUBLICAM. ME
RITA. DD. NN. VALENTINIANUS
ET. VALENS. VICTORES. AC. TRIUM
FATORES. SEMPER. AUGUSTI. STA
TUAM. SUB. AURO. CONSTITUI. LO
CARIQVE. JUSSERUNT.

Tanta præterea Magiſtri memoriæ poteſtas, ut ipſo Valentiniano morbo confecto, cùm Valens Conſtantinopolim moraretur; Ruſticus Julianus tunc Magiſter memoriæ, factione Gallorum militum ad Imperium poſceretur (d). Sed cùm Imperator remediis recreatus, mortis

(b) *l. 3. C. ub. Senator. vel clariſſ.* (c) *l. 1. C. T. de Magiſtr. Scrinior.* (d) *Ammian. Marcel. lib. 27.*

tis periculo liberatus eſſet, Gratianum filium Cæſarem renuntiavit: tum Eupraxius Cæſarienſis Maurus, Magiſter ea tempeſtate memoriæ, primus omnium exclamavit: *Familia Gratiam hoc meretur.*

Narrat de Julio Cæſare Svetonius (e), illius Epiſtolas ad Senatum extare, *qvas primus videtur ad paginas, & formam memorabilis libelli convertiſſe: cùm antea Conſules transverſa charta ſcriptas mitterent.* Transverſa Charta eſt adverſa, pars altera paginæ, qvæ ſuam qvæqve obtinet regionem (f). Alio tamen ſenſu M. Tullius *transverſum extremæ paginæ verſiculum* dixit, qvi in chartæ marginæ ſcriptus erat (g). Forma autem memorialis libelli hæc fuit, ut extenta charta, pars prior paginæ ad extremam transcurreret, nullo modo complicata. Qvod in ſupplicibus libellis etiamnum hodie ſervatur.

CAP. IV.
De Magiſtro Epiſtolarum.

QVodcunqve Imperator per Epiſtolam & ſubſcriptionem ſtatuit, lex eſt (h): atqve jus noſtrum per Epiſtolas Principum plerumqve introducitur, ut ex multis Pan-

(e) *in Julio cap. 56.* (f) *Feſtus in verb. Pagina.* (g) *lib. 5. ad Attic. epiſt. 1.* (h) *l. 1. D. de conſtit. Princip.*

Pandectarum locis palam eſt. Qvæ crimina extra urbem intra Italiam admittuntur, illa Præfectus urbi ſibi vendicat, ut Epiſtola Severi Imper. ad Fabium Cilonem declaratur (i). Ut à minoribus ad majores honores perveniatur, Epiſtola Antonini Pii exprimitur (k). Inter fidejuſſores ipſo jure obligatio dividitur ex Epiſtola Hadriani (l): & Notarii noſtri, ſi duo debitores in ſolidum qvid promittant, uſu recepto, ſolent in contractibus hæc verba apponere, *Renonçant à l' Epiſtre de Diue Hadrien.* Epiſtolæ hujusmodi, qvæ paſſim in libris noſtris occurrunt, conſtitutiones etiam ſacræ vocantur (m), & Epiſtolare Reſcriptum (n). Multæ qvidem Epiſtolæ ad Senatum, ad Magiſtratus, ad ordines civitatum, motu Principis, ſine interpellatione aut relatione: Freqventiores tamen ad Relationem Magiſtratuum, ut ex Trajani Epiſtolis ad Plinium colligere eſt.

Qvis verò Magiſtros Epiſtolarum & Scriniorum qvatuor inſtituerit, merito Viri docti dubitarunt. Ante Hadriani tempora Epiſtolarum Magiſtri nomen non invenitur, nec legitur. Svetonium Magiſtrum Epiſtolarum Hadriani fuiſſe tra-

(i) *l. 1. D. de Offic. Præfect. Prætor.* (k) *l. ut gradatim. D. de munerib. & honorib.* (l) *l. inter D. de fidejuſſorib.* (m) *l. 4. & 5. D. fidejuſſorib.* (n) *l. unic. C. T. ſi cert. pet. de chirograph.*

ſe tradunt (o), qvi primus Principum ab Epiſtolis, & à libellis Eqvites Romanos habuit. Nos de Svetonio poſtea viderimus: priores qvidem Imperatores libertorum opera utebantur. Vetus lapis.

FLAVIUS. AUG. L. PROTOGENES
AB. EPISTULIS. 586. 5.

Item alius.

LIBANO. CAESARIS. VERN eod. 7.
AB. EPISTULIS.

Thallo à manu, qvod eſt ab Epiſtolis, cùm pro Epiſtola prodita denarios qvingentos accepiſſet, crura Auguſtus effregit. Crurifragium olim ſervorum ſupplicium. Ab Epiſtolis Claudius Narciſſum habuit, & Pallantem à Rationibus, libertos ejus, qvos decreto Senatus, non præmiis modò ingentibus, ſed & Qvæſtoriis Prætoriisqve ornamentis ornari libenter paſſus eſt (p). Epiſtolas patris Veſpaſiani Titus dictabat (q). Sed mos tandem invaluit, ut à Magiſtris Scriniorum ferè ſemper orationes & Epiſtolæ Principum componerentur.

De Ælio Vero Spartianus (r): *Cùm de Provincia*, inqvit, *rediiſſet, orationem pulcherrimam, qva hodie legitur, ſive per ſe, ſive per Scriniorum aut dicendi Magiſtros paravit, qva Hadriano patri*

(o) *Spartian. in Hadrian.* (p) *Sveton. in Neron. c. 28.* (q) *idem in Tito cap. 6.* (r) *in Ælio Vero.*

tri gratias ageret. Erant autem Epiſtolarum Magiſtri duorum generum: unus enim Epiſtolarum Latinarum fuit, alter Græcarum in partibus Orientis, qvi Epiſtolas, qvæ Græcè ſolent emitti, aut ipſe dictabat, aut Latinè dictatas in Græcum transferebat. Lapis Romæ.

M. AURELIUS. ALEXANDER 586.8.
AUG. LIB. AB. EPISTULIS.
GRAECIS.

Alius.

JULIUS	C. JULIUS	987.3.
DIVI. AUG. L.	STAX	
DIONYSIUS	AB. EPIST. LAT.	

De Berilo, qvi Pædagogus Neronis fuit, ſcribit Joſephus (s), illum Græcis Epiſtolis ſcribendis præfuiſſe, atqve pecunia corruptum, ab Imperatore literas impetraſſe, qvibus abrogaretur Judæis civitatis jus, hactenus commune ex æqvo cum Syris cohabitatoribus. Βήρυλλον, παιδαγωγὸς δὲ οὗτος ἦν τοῦ Νέρωνος, τάξιν τὴν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐπιστολῶν πεπιστευμένος, πείθουσιν πολλοῖς χρήμασιν αἰτήσασθαι παρὰ τοῦ Νέρωνος, αὐτοῖς ἐπιστολὴν ἀκυροῦσαν τὴν Ἰουδαίων πρὸς αὐτοὺς ἰσοπολιτείαν. Ex hoc loco qvi colligunt Epiſtolarum Magiſtrum à Nerone inſtitutum, fallıntur, & fallunt. Etenim Scriniorum Magiſtri ante Hadrianum nulli fuerunt, nec Epiſto-

(s) *lib. 2. antiq. cap. 7.*

larum, imò poſt Hadrianum, dignitas illa Magiſterii nomine ornata eſt. Nec moror qvòd Spartianus Svetonium Hadriani Epiſtolarum Magiſtrum ſcripſerit, qvi ex uſu ſui ſeculi locutus eſt. Qvod ut credam, moveor ſcriptorum Græcorum authoritate, qvi dignitatum nomina Latino idiomate ſolent enuntiare, nec facilè immutare, ſuisqve verbis exprimere. Apud eos Μάγιστρος freqventer legitur. Μάγιστρος ὀφφικίων, apud Zoſimum (t), *πασῶν τῶν βασιλέως βουλῶν ὁ Μάγιστρος κοινωνός*. & Priſcum(u), & paſſim apud alios, Suidam, Heſychium, Authorem etymologici, Μαγιστερία ἀρχή. At verò qvi Hadriani Epiſtolas curabat, *τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ διαγαγὼν*, à Dione (x) dicitur. Qvalis Heliodorus, cui cùm Dionyſius Mileſius objiceret, Cæſarem tribuere honores poſſe, oratorem verò facere non poſſe: ὅτι Καῖσαρ, inqvit, *χρήματα μὲν σοι καὶ τιμὴν δοῦναι δύναται, ῥήτορα δέ σε ποιῆσαι οὐ δύναται*: hoc dicto vix capitis periculum effugit.

Nos verò Magiſtri Epiſtolarum Officium expendamus, qvi ex Notitia Imperii Legationes civitatum, Conſultationes & preces tractabat. Legatio eſt munus civile, qvod imponitur iis, qvi ad Principem cum mandatis à municipibus, Civitatibus, Provinciis, aut aliqvo corpore

(t) *lib. 2.* (u) *in hiſtor. Gottor.* (x) *Xiphil. in Hadrian.*

pore publicè mittuntur. Hinc legati municipiorum (y), Provinciales (z), Reipubl. (a), alicujus corporis (b), qvi in legationibus publicis verſantur, qviqve deſideria & preces ex decreto cujusqve ordinis vel corporis Principi exponunt, & expoſtulant. Nam decreta legationum fiunt publico Concilio, qvæ nec Provinciarum Præſidibus inſinuanda ſunt: ſed Præfecto Præt. ut is deſideriis Provincialium ſatisfaciat, vel ad Principem legationis cauſam probet (c): aut Principem conſuleret, cum literis, qvas legatorum unus adnecteret (d). Inſinuatur tamen legatio ab Alexandrina Civitate, Præfecto Auguſtali (e): qvod & ex Philone notamus. Ille enim: *Decretum obtulimus Præfecto Auguſtali, orantes ut qvoniam non fuit permiſſum legationem mittere, ipſe id per ſuos nuntios transmitteret* (f): ἀνέδομεν τὸ ψήφισμα αὐτῷ δεηθέντες, ἐπειδὴ πρεσβείαν αἰτησαμένοις οὐκ ἂν ἐπέτρεψεν, ἵνα διαπέμψηται δι᾽ αὐτοῦ.

Idem ille (g): *Petimus & oramus ſupplices, ut nobis liceret legatos ad Dominum mittere, legationem mittere non eſt conceſſum.* Ἀλλ᾽ ἀναχώρησιν

 αὐτοῦ-

(y) *l. 8. D. ex qvib. cauſ. major.* (z) *l. tutor. §. fin. D. de jurejur.* (a) *l. 2. D. de legationib.* (b) *l. 11. C.T. de leg. & decret. leg.* (c) *l. 5. C. de legationib.* (d) *l. 3. C. T. de leg. & decret.* (e) *l. fin. C. de legationib.* (f) *Philo in Flaccum* (g) *de legation. ad Cajum.*

αἰτούμεθα προσικετεύοντες, ἵνα πρεσβείαν ἑλόμενοι, πέμψωμεν τὴν ἐντευξομένην τῷ Δεσπότῃ, τάχα που πρεσβευσάμενοι πείσομεν· ἣν δ᾽ ᾐτήσαντο πρεσβείαν, οὐκ ἐπιτρέπειν. Joſephus verò Procuratori Cæſaris, qvi vice Præſidis fungebatur, idem hoc jus tribuit, qvod Ægypti Præfecto. *Fadum*, inqvit, *Cæſaris Procuratorem rogarunt Judæi, ut legatos ſibi ad Cæſarem mittere liceret. Reſponſum eſt, permiſſurum ut legati mitterentur, ſi priùs darentur obſides. Datis obſidibus legati profecti ſunt* (h). Πρῶτον μὲν αὐτοῖς πρεσβεῖς ἐπιτρέψαι εἰς Καίσαρα πέμψαι· οἱ δὲ ἐπιτρέψειν αὐτοῖς ἔφασαν ἀποστεῖλαι τοὺς πρεσβεῖς, εἰ λάβοιεν τοὺς παῖδας ὁμηρεύσοντας. Ὑπακουσάντων δὲ ἑτοίμως ἐκείνων, καὶ δόντων ἐξεπέμφθησαν οἱ πρεσβεῖς.

Civitatum poſtulata, decreta urbium, deſideria populorum, vocat Imperator (i), qvæ conſultationis nomine continentur (k). Populorum deſideria ſeu decreta ſunt, ſive integra Diœceſis in commune conſuluerit, ſive ſingulæ inter ſe Provinciæ. Ne plus autem qvàm ternos legatos mitterent, edicto præcepit Veſpaſianus (l): ut faciliùs res expedirentur, & ſumptibus Reſpublica levaretur. Nam *legati, qvi ad ſacrarium Principis mittuntur, interdum*, ait Ulpia-

(h) *Joſeph. lib. 20. antiq. cap. 1.* (i) *l. fin. C. T. de legat. & decret.* (k) *l. 9. C. T. eod.* (l) *l. 4. §. fin. D. de legationib.*

Ulpianus, *viaticum, qvod legativum dicitur, ſolent accipere* (m). Viaticum eſt viæ & itineris diſpendium, ἐφόδιον. Et rectè Ulpianus *interdum* dixit, qvia plerumqve legationem publicam ſuſcipiebant, ſuis ſumptibus, qvi mittebantur. Qvi verò decretum civitatis Imperatori offerebat, vel apud Principem poſtulabat, is legationis Princeps erat (n), qvem Dio (o) τὸν τῆς πρεσβείας αὐτοκράτορα vocat.

De Viatico Modeſtinus reſpondit ad hanc facti ſpeciem: *Titio*, inqvit (p), *cùm eſſet Romæ, Epiſtola miſſa eſt à Magiſtratibus patriæ ſuæ, ut porrigeret Imperatori decretum ejusdem civitatis, qvod erat cum ipſa Epiſtola miſſum. Is autem, qvi ſuſcepiſſet literas, colluſione facta dedit Lucio, qvi & ipſe Romæ morabatur, ſuæ rei gratia. Sublato Titii nomine, cui erat decretum miſſum, uti per ipſum daretur, ſuum nomen ſcripſit; & ſic Imperatori decretum ſecundùm mandata Reipublicæ dedit. Qværo, qvî viaticum ab ea petere potuiſſet, & qvid commiſiſſe videtur is, qvi non reſtituit literas, ei cui reſtituere mandatum ſuſceperat: & is qvi ſublato alieno nomine, inſcriptoq; ſuo, qvaſi ipſe juſſu à patria, decretum Imperatori porrexit, Herennius Modeſtinus reſpondit, Titium qvidem viaticum petere non poſſe, ſed eum, qvi nomen incidiſ-*

(m) *l. numerum.* §. *legati. D. de munerib. & honorib.* (n) *Tacit. 1. Annal.* (o) *lib. 39.* (p) *l. Titio. D. ad municipal.*

cidiſſet. Legem integram propono, in qva negationem deeſſe puto, legendumqve, *ſed nec eum*, qvi nomen incidiſſet. Multi enim ſunt loci in Pandectis, in qvibus aut additur negatio, vel aufertur, qvi ab Antonio Auguſtino referuntur (q). Ablatam hoc loco negationem facile eſt videre. Qva enim ratione viaticum daretur ei, qvi alterius nomen incidit, & ſcripſit ſuum, qviqve Romæ morabatur ſuæ rei gratia? Qvi ſumptus itineris illi præſtaretur? Qvi in rationibus, tabulis, literis publicis qvid celaverit, ſubripuerit, ſubjecerit, reſignarit, falſi pœna adfici debet. Qvi hanc pœnam meruit, abſurdum eſſet illi viaticum dare (r).

Prætereo nationum legatos, de qvibus Authores varii ſatis multa, ſed diſſidentia loqvuntur (s). Hoc unum dico, hujusmodi legationes à memoriæ magis qvàm ab Epiſtolarum Magiſtris tractari. Nam Magiſter memoriæ reſponſa dictabat, qvæ Princeps hiſce Nationum legationibus dabat.

Qvid ſit autem legationes tractare, puto ego eſſe à legatis cauſam legationis inqvirere & ſcrutari. Tractare enim eſt ἐξετάζεσθαι, ψηλα-

(q) *Anton. Auguſtin. lib. 1. emendat. cap. 17.* (r) *l. inſtrumentorum. §. Paulus. D. ad leg. Cornel. de falſ.* (s) *Varro lib. 4. de ling. Lat. Sveton. in Auguſto, c. 44. Tacit. Annal. lib. 13.*

λαφᾶν (t), & πραкτεύειν οἱ λατίνοι, τὸν σκόπον, τὸ βȣ́λευμα, τὸ ἐξέτασμα λέγȣσι. Scopus eſt finis intentionis cujusqve, in qva inveſtiganda Epiſtolarum Magiſter laborabat, anteqvam legati ad Principem admitterentur. Nam & fuere, qvi legationibus admittendis præeſſent, qvique legationis cauſas expenderent. Qvod ex Philone videmus. Ille enim (u): *Miſſo ad nos Homilo, qvi legationibus admittendis præerat, pollicitus eſt, ſe cogniturum noſtram cauſam per otium.* Καὶ τὸν ἐπὶ πρεσβειῶν Ομιλον ὄνομα προσπέμψας, αὐτὸς ἔφη, τῆς ἡμετέρας ὑποθέσεως ἀκȣ́σομαι προσευκαιρήσας. His ita transactis in Conſiſtorio Principis ſecundùm conſvetudinem, ex decretis, petitiones legatorum de Scriniis Epiſtolarum recitabantur, & precibus Civitatum per Epiſtolam reſpondebatur.

Scrinii ſacrarum Epiſtolarum Notitia hæc eſt (x): *In Officiis Virorum Illuſtrium Præfectorum Prætor. Orientis Illyrici, & urbi: Officii Pro-Conſulis Aſiæ, & Africæ: Officii Comitis Orientis: Officii Præfecti Auguſtalis: Officii Comitis divinarum domorum: Officii Vicariorum Thraciæ, Ponti, & Aſiæ, & Macedoniæ, & Theſaurenſium claſſis.* Hæc omnia Officia probatoria non indigent, cùm per Epiſtolam deferrentur. Sacris Epiſtolis approbantur Viri Clariſſimi, Tribuni Prætoriani

(t) *Gloſſ. vet.* (u) *de legatione ad Cajum.* (x) *l. fin. §. fin. C. de diverſ. offic.*

riani & Notarii (y). *Tribunus*, inqvit Vegetius, *per Epiſtolam ſacram Imperatoris judicio deſtinatur: minor Tribunus pervenit ex labore* (z). Alii Officiales ex diverſis Reſcriptis Exprotectoribus Epiſtolas meruerunt (a): elicitæ tamen Epiſtolæ adimuntur veteranis, qvi Curiæ redduntur, cui obnoxios eos eſſe claruerit (b). Theſaurenſes ſunt Officiales Comitis Theſaurorum (c).

Ante hanc Notitiam, ex conſtitutione Theodoſii & Valentin. Comites Theſaurorum, provectiones, ut ipſi Theſaurenſes militiam, ex ſacris Scriniis probatoria adipiſcebantur, non ex Epiſtolis. Sed ex hac Notitia, per Epiſtolas hæc Officia conferebantur. Sic & per Epiſtolam honores Magiſtratibus adimebantur. Has Epiſtolas vocat Zoſimus, γράμματα τῆς ἀρχῆς παραλύοντα (d).

Breviter, qvidqvid per Epiſtolam expediebatur, ad Epiſtolarum Magiſtri Officium pertinebat. Unde arbitror Symmachum ſcripſiſſe (e): *An ego adverſus Judicium publicum provocem, ſcriptis, Regiarum Epiſtolarum Magiſtrum?* qvaſi intra tempora non appellaſſet, & poſt legitimi temporis lapſum Reparationem peteret, qvæ jus peragendæ appellationis daret. Nam reparatio

(y) *l. 6. §. 1. C. de Advocat. diverſ. judic.* (z) *Veget. lib. 2. cap. 7.* (a) *l. 2. C. T. de diverſ. Offic.* (b) *l. 45. C. T. de decurionib.* (c) *l. 2. C. de Palat. ſacr. larg.* (d) *lib. 2.* (e) *lib. 7. epiſt. 60.*

ratio eſt inſtauratio ſive redintegratio temporis lapſi, qvæ à Magiſtro Epiſtolarum petebatur: ut geſta in Judicio, contra qvod provocatum eſt, Scrinio ſacrarum Epiſtolarum tradebantur (f).

De legatis & legationibus nihil repeto: ſed hîc cogor, ut nihil prætercam, qvod ad Magiſtrum Epiſtolarum pertinet, ab Accurſio diſcedere, qvi legatos vocat eos (g), qvos Princeps evocavit, qvaſi legationis cauſa accerſitos: motus, ut veriſimile eſt, qvòd de his, qvos Princeps evocavit, & de legatis ſtatim lex loqvitur. Sed multùm differunt evocati à Principe, à legatis Civitatum. Nam evocatio plerumqve honoraria fuit, ut ex Caſſiodoro diſcimus (h), *qvi evocatoriæ formam præſcripſit* (i). Hanc *Evocationem honorabilem*, vocat Symmachus (k): *&* *Evocationis honorificentiam* (l). Evocatoriæ per Epiſtolam fiebant, ab Epiſtolarum Magiſtro, qvi etiam Epiſtolis generalibus operam dabat, qvæ Præſidibus, Magiſtratibus ceteris, aliisqve mittebantur, ut alicui conſulerent, qvæ publicam utilitatem ſpectabat (m).

Moran-

(f) *l. nemo. C. de tempor. & reparat.* (g) *l. non alias. D. de judiciis* (h) *lib. 3. variar. 22. & lib. 5. 28.* (i) *lib. 7. var. 34.* (k) *lib. 4. epiſt. 5.* (l) *lib. 9. epiſt. 44.* (m) *l. 1. §. ſed in eum. D. de fugitivis.*

Morantur me aliqvantiſper Inſcriptiones antiqvæ, in qvibus Scribæ ab Epiſtolis Latinis, ab Epiſtolis Græcis, ab Epiſtolis Auguſtorum, atqve etiam Procuratores ab Epiſtolis leguntur. Romæ.

TI. CLAUDIUS. ALCIBIADES 577. 8.
MAG. A. BIBLIOTHECA. LATINA
APOLLINIS
IDEM. SCRIBA. AB. EPISTULIS. LAT.

Item alia.

TI. VARIO. CLEMENTI. AB. EPI
STULIS. AUGUSTOR. PROC. PRO
VINCIAR. BELGICAE. ET. UTRIUSQ.
GERM. RAETIAE. MAURET. CAESA
RIENS. LUSITANIAE. &c. 482. 5.

Eſt & illa Romæ.

CN. OCTAVIUS. TITINIUS. CAPITO
PRAEF. COHORTIS. TRIB. MILIT.
DONAT. HASTA-PURA. CORONA.
VALLARI. PROC. AB. EPISTULIS. ET
A. PATRIMONIO. ITERUM. AB. EPI
STULIS. DIVI. NERVAE. EODEM
AUCTORE. EX. S. C. PRAETORIIS
ORNAMENTIS. AB. EPISTULIS. TER
TIO. IMP. CAES. NERVAE. TRAJA
NI. AUG. PRAEFECTUS. VIGI
LUM. 61. 4.

Scribas illos ab Epiſtolis, ſub diſpoſitione Magiſtri Epiſtolarum fuiſſe, ut ab Epiſtolis Scri-

nia-

niarios, dubitari non poteſt. De Procuratoribus locus eſt Spartiani (n), qvi Paternum Epiſtolas Imperatorias curaſſe ſcribit. Curam Epiſtolarum Canonicarum Caſſiodorus Præfecto Prætor. tribuit (o). Canones autem penſitantur ex delegatione Principis, vel Epiſtolis, qvæ canonicariæ dictæ (p): ſed & Præfectus urbi habuit Procuratorem canonum ab Epiſtolis. Nam fuit canon ſacratiſſimæ urbis (q), qvi canon urbicarius (r). Canon autem propriè eſt penſio, qvæ ex Emphyteuticariis prædiis redigitur: ut & obligatio, & indictio pro Canonicis & ordinariis habentur (s). Nam penſitationis onera ſunt canon, oblatio, indictio (t). Hæc verò Epiſtolarum cura ſeu procuratio, multas Provincias complectebatur: ut Inſcriptio T. Varii probat. Ab hac Epiſtolarum Cura Epiſtularii dicti Canonum exactores, de qvibus Salvianus. *Veniunt*, ait (u), *plerumqve novi nuntii, novi Epiſtularii à ſummis ſublimitatibus miſſi, qvi commendantur illuſtribus paucis ad exitia plurimorum.* Rectè dixit à ſublimitatibus miſſos: Nam & à Præfectis Prætor. mittebantur & à Comite privatarum, qvi Canonicarios dirigebant. De Cura-

(n) *in Commod.* (o) *lib. 11. variar. 23.* (p) *l. 8. C. de excuſationib. muner.* (q) *l. 35. C. T. de canone frumentar.* (r) *l. 3. C. T. eod.* (s) *l. 5. C. de annon. & tribut.* (t) *Aſcon. 4. in Verrem.* (u) *lib. 5. de gubernat. DEI.*

Curatore à Patrimonio aliisqve, qvi Principis negotia adminiſtrabant, nos aliàs: ſatis ſit nunc obſervaſſe Curatores ſeu Procuratores ab Epiſtolis, differre ab Epiſtolarum Magiſtris.

CAP. V.
De Magiſtro Libellorum.

LIbellorum ſignificatio latiſſima eſt: his enim non modò preces & deſideria Principi, vel Magiſtratibus oblata, ſed denunciationes, inſcriptiones, rerum familiarium vel aliarum deſcriptiones multaqve alia continentur, in qvibus non immoror, ſed in iis ſolùm, qvæ ad Magiſtrum Libellorum pertinent, qvi Cognitiones & preces tractabat. Libelli, de qvibus loqvimur, preces & deſideria ſupplicantium vocantur, qvæ Principi offerri ſolent. Reſponſa Principis ad preces, ſunt Reſcripta, qvibus maxima pars Conſtitutionum Imperialium conſtat, & jus civile conſtituunt, vel interpretantur. Ad has preces ſeu libellos Magiſter libellorum reſpondebat: Nam ut libellos agere, ſic libellis reſpondere dicebatur: Magiſtrum Officiorum, ait Ammianus Marcel. *Anatolium ordinavit, libellis antea reſpondentem* (x).

Mœcia-

(x) *lib. 20.*

Mœcianus preces vocat deprecationes, qvi libelli ſupplicis hoc profert exemplum (y); Ἀξίωσις Ἐδαίμονος Νικομηδέως πρὸς Ἀντωνῖνον βασιλέα. Κύριε βασιλεῦ Ἀντωνῖνε, ναυφράγιον ποιήσαντες ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διηρπάγημεν ὑπὸ τῶν δημοσίων τῶν τὰς Κυκλάδας νήσους οἰκούντων. Ἀντωνῖνος εἶπεν Εὐδαίμονι. Ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης. Τῷ νόμῳ τῶν Ῥοδίων κρινέσθω τῷ ναυτικῷ, ἐν οἷς μήτις τῶν ἡμετέρων αὐτῷ νόμος ἐναντιοῦται. *Deprecatio Eudæmonis Nicomedienſis ad Antoninum Imperatorem. Domine Imperator Antonine, naufragium in Italia facientes, direpti ſumus à publicanis, Cyclades Inſulas habitantibus. Reſpondit Antoninus Eudæmoni. Ego qvidem mundi Dominus, lex autem maris. Lege id Rhodia, qvæ de rebus nauticis præſcripta eſt, judicetur, qvatenus nulla ei noſtrarum legum adverſatur.* Ἀξίωσις eſt poſtulatio, qvæ apud maxima authoritate præditos fieri ſolet. Unde οἱ ὑπ᾽ ἀξιώσεως Primates vel Magiſtratus dicuntur, & decreta ſeu reſcripta ἀξιώματα, pronuntiata, κυρίαι δόξαι, Imperiales ſententiæ, de qvibus dubitare nemo debet. Libellus in veteribus Gloſſis juris, ἔκδοσις, & libelli ἄγραφαι κατηγορίαι. Mendoſa utraqve lectio, legendumqve ἔνδοσις, inclinatio, ſupplicatio. Unde ἐνδιδόναι flecti ad preces, & ἔγγραφαι κατηγορίαι, qvæ ſunt libelli inſcriptionum,

(y) *l. 9. D. de lege Rhodia.*

num, qvibus qvis accuſatur, qviqve apud acta fieri debuerunt, ut lege Julia publicorum Judiciorum cavetur (z).

Libellis autem, ſi qvæſtio facti eſſet, ita reſcribebat Imperator, ut illos remitteret vel ad Judices, qvorum de illa re cognitio eſſet; vel ad delegatos, qvi rei veritate perſpecta judicarent. Sic Hadrianus Princeps aditus per libellum à Julio Tarentino, ut in integrum cauſa reſtitueretur, qvod falſis teſtimoniis religio Judicis circumventa eſſet, ad Judicem remiſit, apud qvem factum probaretur (a). Inſcriptio legis, qvæ Calliſtrati, eſt ex lib. 3. Cognitionum, unde colligimus omnia Principum reſcripta, ex concilii Procerum ſententia expedita fuiſſe, & cognitiones illas Magiſtrum libellorum tractaſſe. Qvod clariùs ex Ulpiani libro undecimo ad ad legem Juliam & Papiam demonſtratur, in qvo Divorum Fratrum reſcriptum ſic refert (b): *Comperimus à peritioribus dubitatum aliqvando, an Nepos contra tabulas Aviti liberti bonorum poſſeſſionem petere poſſit: ſi eum libertum Pater, cùm annorum viginti qvinqve eſſet, capitis accuſaſſet: & Proculum ſanè non levem juris authorem in hac opinione fuiſſe, ut Nepoti, in hujusmodi cauſa non putaret dandam bonarum poſſeſſionem: cujus ſententiam nos qvoqve ſecuti ſumus, cùm reſcriberemus*

(z) *l. 3. D. de accuſationib.* (a) *l. Divus. D. de re judicat.* (b) *l. Divi D. de jur. patronat.*

remus ad libellum Caſidiæ Longinæ. Sed & Voluſius Mæcianus amicus noſter, juris civilis præter veterem & benè fundatam peritiam anxiè diligens, religione reſcripti noſtri ductus, ſicut coram nobis affirmavit, non arbitratum ſe aliter reſpondere debere. Sed cùm & ipſo Mæciano & aliis amicis noſtris Jurisperitis adhibitis plenius tractaremus, magis viſum eſt Nepotem, neque verbis, neque ſententia legis, aut Edicti Prætoris, ex perſona vel nota patris ſui excludi à bonis Aviti liberti. Plurium etiam juris Authorum, ſed & Salvii Juliani, amici noſtri, Clariſſimi Viri hanc ſententiam fuiſſe. Hanc Juliani ſententiam repetit Ulpianus (c), non repetitò Juliani nomine. *Si Patroni filius ſit*, inqvit, *vel exheredatus, vel ſi in ſervitutem libertum paternum petiit, vel capitis accuſaverit: non nocet liberis ejus, qvi in poteſtate non ſunt. Et hoc Divi fratres Qvintilis reſcripſerunt.*

Obſervat Cujacius (d), Ulpianum in lege *Divi*, idem omnino, qvaſi nullum de ea re extaret reſcriptum, ex ſe qværere, & in Juliani ſententiam ire, qvæ etiam reſcripto probatur. Qvod mihi nullo modo probari poteſt. Nam mera reſcripti verba ab Ulpiano referuntur, qvi Principes reſpondentes introducit, qvorum reſcripto aſſentitur. Nec video qvid à ſeipſo qvæſiiſſet Ulpianus, vel qvid de reſcripto tacuiſſet,

(c) *l. in ſervitutem. §. ſi patroni. D. de bon. libert.*
(d) *lib. 4. obſervat. cap. 13.*

vel qvid reſpondiſſet ille de bonis Aviti liberti: ad qvæ totum illud reſcriptum porrigitur.

Libellis Princeps non ſemper reſpondebat, ſed illos qvandoqve ſine reſcripto, vel ſubſcriptione rejiciebat, ſi inciviles eſſent; vel reſcripto damnabat. Hujusmodi eſt illud Diocletiani & Maximiani ad Catonem. *Sanum mente, licèt ægrum corpore, rectè tranſigere manifeſtum eſt: nec poſtulare debueras improbo deſiderio, placita reſcindi, valetudinis corporis adverſæ velamento* (e). Iidem Impp. ad Clarianum (f): *Incivile eſt, qvod poſtulas, ut unus ex Chirographariis creditoribus debitoris bona ſuſcipere compellatur, ſatis ceteris ejus creditoribus facturus.*

Nobile autem Conſtantini Magni factum perpetuò celebrandum eſt. Cùm enim ex omnibus penè locis ad Nicenum Concilium Epiſcopi conveniſſent, &, ut fieri ſolet, diverſis ex cauſis inter ſe qvædam jurgia detuliſſent; interpellabatur Princeps à ſingulis: offerebantur libelli, culpæ proferebantur. Diem ſtatuit Conſtantinus, qvo unusqvisqve Epiſcoporum, ſi qvid qverelæ haberet, proponeret; & cùm reſediſſet, accepit à ſingulis libellos, qvos ſimul omnes in ſinu ſuo continens, nec qvid in eis contineretur adſpiciens, dixit ad Epiſcopos. DEUS vos conſtituit Sacerdotes, & poteſtatem vobis

(e) *l. 27. C. de transact.* (f) *l. 4. C. de bon. auth. judic. poſſid.*

vobis dedit de nobis qvoqve judicandi, & ideo nos à vobis rectè judicamur. Vos autem non poteſtis ab hominibus judicari: propter qvod DEI ſolius inter vos expectate judicium, ut & veſtra jurgia, qvæcunqve ſunt, ad illud divinum reſerventur examen. Vos etenim nobis à DEO dati eſtis Dii: conveniens non eſt, ut homo Deos dijudicet, ſed ille ſolus, de qvo ſcriptum eſt: DEUS ſtetit in congregatione Deorum, in medio autem Deos dijudicat. Et ideo his omiſſis illa, qvæ ad fidem DEI pertinent, absqve ulla animorum contentione diſcutite. Hæc cùm dixiſſet, omnes qverulos libellos ſimul juſſit exuri (g). Καὶ γὰρ ἐπισυναχθέντων τῶν Ἐπισκόπων πάντων, καὶ καθὼς ἔθος ἐστὶ, γενομένων ζητήσεών τε καὶ συγκρίσεων παρά τινων τῶν Ἐπισκόπων, ἐρεσχελιῶν ἕνεκα, ἄλλου πρὸς ἄλλον ἔχοντος, λίβελλόν τε ἀποδιδομένων ὑπ' αὐτῶν ἐγκλημάτων συγκεκρουμένων παρὰ τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ· δεξόμενος τοὺς λιβέλλους, σφραγίσας τε τῷ δακτυλίῳ αὐτοῦ, ἐκέλευσεν φυλάττεσθαι· ἐνορῶν τε τῶν τοιούτων Ἐπισκόπων τὴν πρὸς ἀλλήλους ζυγομαχίαν, εἶπεν, ὅτι χρὴ πάντας ὁμοῦ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ συνελθόντας, περὶ τούτων διαλαβεῖν, καὶ ἐνστάσης τῆς προθεσμίας εἰς μέσον καθίσας ὁ βασιλεὺς καὶ ἡσυχίας γενομένης τοῦ καιροῦ πρεπούσης, πάντων τοὺς λιβέλλους προσέταξεν ἐνεχθῆναι. Καὶ δὴ

 δεξά-

(g) *Capit. 8. Nicæni Concil. & Sozomen. lib. 1. Eccleſ. hiſtor. cap. 16.*

δεξάμενος καὶ ἐν τῷ κόλπῳ θέμενος, μήτ' ἐγκύψαι τοῖς Φερομένοις ἐθελήσας, λέγει· τοῦ Θεοῦ ὑμᾶς προχειρισαμένου ἱερεῖς καὶ ἄρχοντας κρίνειν τε καὶ διακρίνειν τὰ πλήθη, καὶ Θεοὺς εἶναι, ἅτε δὴ ἀνθρώπων ἁπάντων ὑπερέχοντας ὁρισαμένου, κατὰ τὸ εἰρημένον, ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· καὶ τὸ ὁ Θεὸς ἔστω ἐν συναγωγῇ θεῶν. Χρὴ δὲ τῶν μὲν κοινῶν ὀλιγωρεῖν πραγμάτων, πᾶσαν δὲ τὴν σπουδὴν περὶ τὰ θεῖα ποιεῖσθαι. Καὶ κελεύσας ἐνεχθῆναι πῦρ, ἐμπρησθῆναι τοὺς λιβέλλους προσέταξεν.

De cognitionibus, qvas Magiſter libellorum tractabat, nonnihil ſuprà attigimus, & qvare ſacrarum cognitionum Magiſter dicebatur. Juſtinianus in conſtitutione de Confirmatione Digeſtorum poſt Tribonianum nominat Conſtantinum Virum Illuſtrem Comitem ſacrarum largitionum, & Magiſtrum Scrinii libellorum, ſacrarumq; cognitionum. Unum enim fuit Scrinium libellorum & cognitionum. Qvare in Inſcriptione Ageſilai, qvæ ſic concepta eſt,

Supr. cap. 2.

MAGISTER. LIBELLORUM
ET. COGNITIONUM. SACRARUM

verbum Scrinii, qvod in illa prætermiſſum eſt, ex vulgari uſu loqvendi, facilè ſubintelligi poteſt. Nec enim aliàs cognitionum ſacrarum Magiſter rectè diceretur, qvi nullus eſt, ſed Magiſter Scrinii cognitionum.

Hacte-

Hactenus qvid cognitiones & decreta diffe-rant explicavimus: hîc addendum eſt, qvod prætermitti non debet. Δέκρετον, ψήφισμα, ἀπόφασις βασιλικὴ (h), cognitio, diſceptatio, judicium, ἀπόφασις, ψῆφος δικαστική. *Qvæcunqve Imperator*, ait Ulpianus, (i), *vel cognoſcens decrevit, vel de plano interlocutus eſt, legem eſſe conſtat.* Decernere, ut Accurſius interpretatur, eſt ſententia definire, qvæ de plano interlocutioni opponitur, qva negotii Judicium præparatur. Sed generalius eſt decreti nomen, qvod & ſententias in cognitionibus prolatas, & cognitiones, & interlocutiones, & placita Principis complectitur.

Sententiæ non dantur, niſi utrisqve partibus cominus conſtitutis, & lite conteſtata; vel in contumaces tribus Edictis evocatos (k). At decretum plerumqve ſine conteſtatione, & ſine actore vel reo interponitur: qvale eſt illud Theodoſii & Valentini (l). *Nemo de iis, qvi Virorum Spectabilium Ducum Officiis militaverit, Scholæ Agentium in rebus, poſt completam militiam ſocietur. Si qvis adverſus hæc perennitatis decreta venire conetur, militia ſpoliatus, præſcriptionis pœna pro parte bonorum tertia conſtringatur.* Decretum hujusmodi nullus ſententiam in

(h) *Gloſſ. juris.* (i) *l. 1. D. de conſtitut. Princip.* (k) *l. de unoqvoqve. & l. contumacia. §. 1. D. de re judic.* (l) *l. 3. C. de offic. militar. judic.*

in Cognitionibus prolatam dixerit. Cognitio eſt *διάγνωσις*, qvæ ad res in Concilio agitatas refertur: & à ſententia differt, cùm ſit plerumqve ſine conteſtatione partium. Nam ex ea ſtatuta generalia oriuntur, ut ex libris ipſis Cognitionum colligitur. Paulus libro ſingulari de cognitionibus. *Urbici*, inqvit (m), *piſtores à Collegarum qvoqve filiorum tutelis excuſantur. Sed & hoc genus excuſationis eſt, ſi qvis ſe dicit ibi domicilium non habere, ubi ad tutelam datus eſt: Idqve Imperator Antoninus cum Divo patre ſignificavit*: Id eſt, notum fieri curavit, & denuntiari. Sic Edicto ſignificari idem Paulus dixit (n).

Alterum adfero exemplum ex eodem libro ſingulari de Cognitionibus (o). *Si peregrè agant, qvi tutores vel curatores dati ſunt, ut intra trigeſimum, notum his à Magiſtratibus fiat, Divus Marcus reſcripſit.* Reſcripta & ſignificationes ad libellos & Cognitiones referri poſſunt, non ad ſententias in Cognitionibus prolatas, qvæ proferri, recitari & pronuntiari dicuntur. Unum ergo & idem fuit Scrinium libellorum & Cognitionum, cui libellorum Magiſter præfuit.

Diximus primos Imperatores libertos à libellis habuiſſe, qvorum nutu res ferè omnes Prin-

(m) *l. fin. §. 1. & 2. D. de excuſationib.* (n) *l. edicto. D. de jur. fiſc.* (o) *l. fin. D. de tutorib. & curat. dat.*

Principis agebantur. Qvodnam illorum fuerit Officium, colligimus ex Dione (p), qvi Narciſſum Claudii Imp. libertum, ea tempeſtate potentiſſimum, qvem urbes Regesqve colebant, Agrippinæ fraude interemptum narrat: illumqve inſtante percuſſore, egregium factum ediſſe, crematis omnibus Claudii literis, qvibus ſecreta contra Agrippinam, ac nonnullos alios continebantur: qvas in ſua poteſtate, Principi à libellis qvòd eſſet, habebat. Ita vertit Dionis Interpres: *τὰ τοῦ Κλαυδίου γράμματα ὅσα ἀπόῤῥητα κατά τε τῆς Αγριππίνης, καὶ κατ' ἄλλων τινῶν (οἷα τὰς ἐπιςολὰς αὐτοῦ διοικῶν) εἶχε, πάντα προκατέκαυσε.* Non ille fuit à libellis, ſed ab Epiſtolis (q). Nam ſub Claudio tres ejus liberti ita poteſtatem inter ſe partiti ſunt, ut Calliſtus libellorum, Narciſſus Epiſtolarum, Pallas rationum curam ageret (r). *τρεῖς ἐξελεύθεροι μάλιςα τὸ κράτος διειληφότες, ὅ, τε Κάλλιςος ὃς τῶν ἐπὶ ταῖς βίβλοις τῶν ἀξιώσεων ἐτέτακτο, καὶ ὁ Νάρκισσος ὃς τῶν ἐπιςολῶν ἐπεςάτει, διὸ καὶ ἐγχειρίδιον παρεζώννυτο, καὶ ὁ Πάλλας ᾧ ἡ τῶν χρημάτων διοίκησις ἐμπεπίςευτο.* A libellis & ab Epiſtolis ſoli Principes libertos habuerunt. Qvare *Silanum Nero increpuit, tanqvam diſponeret jam Imperii curas, præficeretq; rationibus & libellis & Epiſtolis libertos* (s).

 At

(p) *lib. 60.* (q) *Sveton. in Claudio, cap. 28.* (r) *Zonar. in Claud.* (s) *Tacit. lib. 16. Annal.*

At Torqvatus Silani Patruus, morti addictus eſt ab ipſo Nerone: *Cui objecerant accuſatores, eum nobiles habere, qvos ab Epiſtolis & libellis & Rationibus appellaret. Nomina,* ait Tacitus, *ſummæ curæ, & meditamenti* (t). *Nobiles* à Taciti lectione Lipſius rejicit, & mavult legere *nonnullos*: Probabiliùs legi poſſet *homines*. Ego verò à vulgata non recedo, & nobiles ingenuos, & genere claros, qvorum res arctiores erant, huic miniſterio operam dediſſe interpretor: qvod in crimen Torqvato verſum eſt, cùm Principes ipſi libertis ſolùm uterentur.

Narrat Dio (u), Antoninum Caracallam, cui à Conſiliis fuit, Matri juſta & utilia monenti minimè obtemperaſſe, licèt ei curam libellorum, atqve Epiſtolarum utriusqve generis, præter admodum neceſſarias commiſiſſet: ejusqve nomen pariter, cum ſuo & exercitus nomine poneret, cum maximis laudibus, in Epiſtolis, qvas mittebat ad Senatum. οὐδὲ ἐπείθετο τῇ μητρὶ πολλὰ καὶ χρηστὰ παραινούσῃ· καίτοι καὶ τὴν τῶν βιβλίων τῶν τε ἐπιστολῶν ἑκατέρων, πλὴν τῶν πανυαναγκαίων διοίκησιν αὐτῇ ἐπιτρέψας. Qvod ita intelligendum eſt, ut Caracallæ Mater Epiſtolarum & libellorum lectioni operam daret, cùm à Scriniariis legerentur: atqve hac in re vices filii Principis ageret, non tamen Magiſtrorum Officio fungeretur.

Noti-

(t) *Tacit. lib. 15. Annal.* (u) *Xiphil. in Caracal.*

Notitia Scrinii ſacrorum libellorum ſic eſt(x). *Officii Virorum Magiſtri militum utriusqve, Præfecti Orientis & Illyrici, Invitatorum, Admiſſionalium, Memorialium, omniumq; Pædagogorum, Cellariorum, Menſorum, Lampadariorum, eorum qvi in ſacris Scriniis deputati ſunt, Decanorum partis Auguſtæ, & Curſorum partis Auguſtæ. Officii Virorum Ducum Spectabilium Palæſtinæ & Meſopotamiæ, Nobilis Comitis Phœniceſeos, Corſenæ, Syriæ, & Auguſtæ Euphratenſis, Arabiæ, & Thebaidis, Libyæ, Pentapoleos, utriusqve Armeniæ, utriusqve Ponti, Scythiæ, Myſiæ primæ & ſecundæ, Daciæ, Pannoniæ. Officii Virorum Spectabilium Comitis Ægypti, Pamphyliæ, Iſauriæ, Lycaoniæ, & Piſidiæ.*

In hac Scrinii libellorum Notitia, Cujacius hæc emendanda maximè putat: ut pro, Officii Virorum Magiſtrorum militum utriusqve Præfecturæ Orientis & Illyrici, reponendum ſit, *Officii Virorum Illuſtrium Magiſtrorum militum utriusqve militiæ in præſenti Orientis & Illyrici.* Et putat Thraciarum ſubdi debuiſſe. Tum inferiùs, *Nobilis Comitis Phœnices*, ineptè ſcriptum, pro *novi limitis Phœnices*. Optarem tantum virum nos prioris ſuæ emendationis rationem docuiſſe; nec aliàs illi aſſentiri poſſum. Nam duo Magiſtri militum in præſenti, Palatinis &

(x) *l. fin. C. de diverſ. offic.*

Comitatenſibus legionibus imperabant, qvæ Principis latus tuebantur. Omnes autem, qvi in ſacro Palatio militabant, per ſacram probatoriam admittebantur: qvæ ex Scrinio memoriæ, non libellorum. Qvare à vulgata non recedo: ſed additionem recipio *Thraciarum*, cùm tres hi ſunt Magiſtri militum extra Comitatum. Altera emendatio verior eſt, & abſurdam veterem lectionem agnoſco. Nec enim Comes Nobilis Phœnices usqvam legitur, nec fuit aut ullus alius Comes cui Nobilis nomen illo ævo conveniret, qvod propriè Cæſarum fuit.

Dux autem novi limitis Phœnices mihi ſuſpectus eſt. Nam Leonis & Zenonis Principatu, qvorũ hæc eſt Magiſtri libellorum Notitia, Phœnices novum limitem non recipio. Phœnicem à Syria ſejunxit Hadrianus, à qvo ut Tyrus eſſet metropolis, Paulus Tyrius Sophiſta impetravit, & Phœnice Provincia Conſularis facta eſt. Ipſa deinde à Theodoſio & Valentiniano diviſa in duas Provincias, atqve ſecundæ Metropolis & caput Berytus fuit (y). Cùm ergo duplex fuerit Phœnice, malim ego pro *novi limitis*, legere *utriusqve limitis*, ut poſtea in hac Notitia Duces utriusqve Armeniæ & utriusqve Ponti numerantur: Liberum ſit unicuiqve de hac lectionis varietate judicium.

De

(y) *l. 1. C. de metropol. Beryt.*

De Invitatoribus locum notandum monet Cujacius, qvi ſimilem ſe neſcire fatetur. Eſt tamen vetus hæc Inſcriptio Romæ.

AGATHOPUS. AUGG. LIB. 598. 6.
INVITATOR.

Invitare apertam habet ſignificationem, qvam Nonius Marcellus (z) multis authoritatibus explicat: nec advertit, qvòd Invitare etiam vocare deſignat. *Coſconio mortuo*, ait M. Tullius (a), *ſum in ejus locum Invitatus: Id erat vocari in locum mortui.* Invitator eſt, qvi & Præco, qvi Invitat & vocat, cuiqve proximus eſt Admiſſionalis, de qvibus nos aliqvando plura. Ceterùm cùm varia Officia à Magiſtris memoriæ, Epiſtolarum, & libellorum tractarentur; nullus illorum Officium habuit, ſed Adjutores de Scriniis electos.

Cap. VI.
De Magiſtro Scrinii Diſpoſitionum.

Qvatuor ſacra Scrinia fuiſſe nullus ignorat: ſed à multis dubitatum eſt, an qvatuor Magiſtri fuerint, & an Comiti Diſpoſitionum Magiſtri nomen tribui poſſit. Qvod negat Cujacius (b), hac motus ratione, qvòd

(z) *in verb. Invitare.* (a) *lib. 2. ad Attic. epiſt. 9*
(b) *ad tit. l. 1. C. de proxim. ſacror. Scrin.*

qvòd nullus ſit in Scrinio Diſpoſitionum proximus, qvia nec Magiſter. Hæc enim, ait, ſunt *συναίρoντα*, proximus & Magiſter. Qvare Comites Diſpoſitionum proximos fuiſſe putat, qveis in diſpoſitionibus Principis nomen hoc inditum eſt. Sed huic opinioni lex ipſa apertè refragatur (c), qvæ Clariſſimos Viros proximos Scriniorum & Magiſtros Diſpoſitionum Vicariorum ordini copulat. Fruſtra ergo Magiſtri nomen Diſpoſitionum Comiti denegatur: ut fruſtra proximum Scriniorum mutato nomine fuiſſe Scriniorum Principem aſſeritur: cùm ubiqve Scriniorum proximi, à Comitibus vel Magiſtris diſpoſitionum diſtingvantur.

Qvin lex alia proximos in qvatuor Scriniis conſtituit: *Proximos*, ait, *memoriæ, Epiſtolarum ac Libellorum atq; Diſpoſitionum, honore Vicariorum cumulamus* (d). Qvod ita intelligendum certat Cujacius, ut Diſpoſitionum proximi non propriè dicantur, ſed Comites. Movit Cujacium, qvòd in C. T. non addatur, *atqve Diſpoſitionum*: ſed in eodem C. Proximi Scriniorum à Magiſtris diſpoſitionum ſeparantur (e).

Proximi Scriniorum ſunt, qvi ſecundum à Magiſtris locum ac dignitatem in Scriniis obtinent, & qvi dum Magiſtrorum vices agerent, Promagiſtri vocabantur. Nullum fuiſſe. Proximum

(c) *l. 1. C. T. de proxim. Comitib. Diſpoſit.* (d) *l. 1. C. de proxim. ſacr. Scrin.* (e) *l. 4. C. T.*

mum in Scrinio Diſpoſitionum ſcio: fuiſſe tamen Magiſtrum, qvi Proximo non indigeret, etiam ſcio, ut ſeqventi capite demonſtrabo. Satis ſit nunc ex ipſa lege, Magiſtros Diſpoſitionum aſſerviſſe, qvi utplurimùm Comites Diſpoſitionum vocantur: qvod nihil rei officit veritati. Nam ſæpe & Magiſter militiæ, Comes militiæ dicitur, ut probant Inſcriptiones legum, in qvibus Stilico & ceteri Magiſtri militiæ, Comites utriusqve militiæ leguntur (f). Pergo ad Magiſtri Diſpoſitionum Officium.

Diſpoſitiones Principum voco διατάγματα, διατάξεις, Conſtitutiones, Sanctiones Pragmaticas, Edicta, Promotiones ad honores, mandata, Conſvetudines, & qvidqvid Princeps, nullo juris ordini adſtrictus, conſtituebat. Qvod variis argumentis confirmatur, & demonſtratur. Primùm qvidem ex duabus Juſtiniani legibus, qvas ſcripſit ad Qvæſtorem ſacri Palatii: *Comperimus*, inqvit (g), *divinitus pridem fuiſſe diſpoſitum, Viros devotos Adjutores tuæ magnitudinis certo eſſe numero*, &c. Deinde, *qvi præter prædictam Diſpoſitionem in præſenti exuberant.* Idem Imperator de eadem re (h). *Certa qvidem Diſpoſitiones ſunt noſtri numinis, qvas ſuper Adjutoribus Viri Illuſtris pro tempore Qvæſtoris ſacri Palatii, dedimus: qvarum prima qvidem ad ſupplicationem eorundem Adjutorum emiſſa eſt; altera*

(f) *l. 18. C. T. de erogat. milit. annon.* (g) *l. 13. C. de proxim. ſacr. Scrin.* (h) *l. 15. C. eod.*

altera verò per ſacram Pragmaticam Sanctionem facta eſt.

Diſpoſitiones ſunt perennes Sanctiones (i) ſeu generales, qvalis eſt illa Sanctio, qvæ ſuper uſurarum qvantitate à Juſtiniano facta eſt(k). Ut & illa de mulieribus Scenicis, qvæ ſpreta mala conditione, ad meliorem & honeſtiorem vitam transeunt, qvæqve illas ad legitimum matrimonium venire permittit (l). Sic Diſpoſitionem cunctis celebriter profuturum certatim omnium prævenire devotio debet, ait Theodoſius (m) qvi Edicta Diſpoſitiones appellat (n).

Dicuntur etiam Diſpoſitiones liberalitates Principis. Imperator Anaſtaſius: *Divinam*, ait (o), *diſpoſitionem à Theodoſio Principe ſuper his, qvi aqvam ſibi de publicis aqvaductibus ſeu fontibus præberi deſiderant, hac etiam lege ſua firmitate durare ſancimus.* Ipſe verò Theodoſius (p): *Si qvis per divinam liberalitatem meruit jus aqvæ.*

Item privilegia, qvæ ex Principis liberalitate pendent, Diſpoſitionibus illorum irrogantur. *Hæc qvidem forma*, inqvit Anaſtaſius (q), *obſervatur, ſuper privilegiis per liberalitates certis*

(i) *l. 3. C.T. eod.* (k) *l. 26. §. 1. C. de uſur.* (l) *l. 23. §. 1. C. de nuptiis.* (m) *Novel. de tironib. 44. cap. 2.* (n) *Novel. de Pentapol. 43.* (o) *l. fin. C. de aqvaductu.* (p) *l. 5. C. eod.* (q) *l. fin. C. de fructib. & lit. expenſ.*

tis perſonis præſtitis, ſive hoc ipſum expreſſum Principalibus Diſpoſitionibus vel affatibus inſertum, ſive prætermiſſum ſit. Diſpoſitiones etiam ſunt Promotiones ad honores ex mera Principis liberalitate. Lampridius hoc docet (r), qvi Alexandrum Imper. dicere ſolitum ſcribit, *nolle ab Aulicis ſuas vendi Diſpoſitiones.* Qvid verò per Diſpoſitiones intelligat, paulò poſt aperit. *Et qvia,* inqvit, *de publicandis Diſpoſitionibus mentio contigit; ubi aliqvos voluiſſet vel Rectores Provinciis dare, vel Præpoſitos facere, vel Procuratores,* id eſt, *Rationales ordinare, nomina eorum proponebat.*

De Aulicorum fumo his in Diſpoſitionibus, lex eſt Valentis & Valentin. (s). *Omnium rerum ac perſonarum, qvi privatam degunt vitam, æqva debet eſſe inſpectio. Hoc ideò qvia nonnulli elicitas ſuffragio proferunt Sanctiones, id eſt Diſpoſitiones.* Suffragia dicuntur interceſſiones eorum, qvi apud Principum aliqvid poſſunt, ut honos, dignitas, vel qvid aliud ab eo impetretur.

Dicuntur & privatorum Diſpoſitiones, ut teſtamenta, qvæ vim legis obtinent: Diſponat teſtator, & erit lex. Sed alia ſignificatione, privatorum vel etiam Magiſtratuum Diſpoſitio accipitur. Magiſtratuum qvidem Diſpoſitio pro Edictis ſumitur, qvæ τῶν ἀρχόντων διαγράμματα.

(r) *in Alexandro.* (s) *l. 6. C. de vectigal. & commiſſ.*

μαζα. Sed Diſpoſitio freqventer eſt prudens & provida rerum adminiſtrandarum ſolertia. De Miſitheo Capitolinus (t): *Cujus viri*, ait, *tanta in Republ. Diſpoſitio fuit, ut nulla eſſet unqvam civitas limitanea, qvæ non poſſet exercitum populi Romani, ac Principem ferre: qva totius anni in aceto, frumento & larido atqve hordeo & paleis condita non haberet.* Qvod Caſaubonus rectè de Annonaria proviſione interpretatur. Diſpoſitio tamen ultra rem Annonariam qvandoqve eſt, ut illa Baliſtæ, qvi ne Provinciales gravaret, illic eqvos contineri jubebat, ubi eſſent pabula; illic annonas militum, ubi erant frumenta (u).

Hoc eodem ſenſu Diſpoſitio à Sidonio accipitur: hic de Ferreolo Præfecto Prætor. Galliarum (x): *Prætermiſit*, inqvit, *ſtylus noſter, Gallias tibi adminiſtratas tunc cùm maximè incolumes erant. Prætermiſit Attilam Rheni hoſtem, Thoriſmodum Rhodani hoſpitem, Aëtium Ligeris liberatorem, ſola te Diſpoſitionum ſalubritate toleraſſe.* Idem ille (y): *Hi ſunt, qvi invident tunicatis otia, ſtipendia Paludatis, Diſpoſitiones Numerariis.* Numerarii in Officio Præfecti Præt. Chartas publicas adminiſtrabant, id eſt Diſpoſitiones tractabant. Hinc in Notitia Imperii qvatuor in Præfectura Prætor. Illyrici numerantur: Numerarius nempe Scrinii Macedoniæ, Scrinii Daciæ, Scri-

(t) *in Gordiano.* (u) *Trebel. Pollio in Baliſta Tyran.* (x) *lib. 7. epiſt. 12.* (y) *lib. 5. epiſt. 7.*

Scrinii Operum, & Scrinii Auri; qvorum idem munus fuit.

At Magiſtro Diſpoſitionum in Palatio Principis, librorum Imperii, & earundem Diſpoſitionum cura commiſſa eſt, cùm hæc in Palatio aſſervarentur. Libros Imperii Neronis Prætorianus miles adminiſtrabat (z), δορυφόρος τὰ τῆς ἀρχῆς βιβλία διέπων. Et cùm Principatu Commodi Palatium conflagraſſet, adeò exuſta ſunt multa, ut libri, qvi ad Principatum pertinebant, omnes ferè interierint (a). Ex his arbitror ego Magiſtrum ſeu Comitem Diſpoſitionum, nullam aliam curam habuiſſe, qvàm ut Diſpoſitiones & libros Imperii aſſervaret, & Scrinii, in qvo recondita erant, curam gereret. Qvare proximum ille non habuit, qvia Princeps illius arte in his Diſpoſitionibus & libellis non indigebat, ſed ſolam cuſtodiam exigebat.

Cap. VII.

De Proximis ſacrorum Scriniorum, & ceteris, qvi in ſacris Scriniis militant.

PRoximi ſacrorum Scriniorum eam cum Magiſtris ſimilitudinem habent & affinitatem, & penè ſint Scriniorum

Nn Magi-

(z) *Xiphil. in Neron.* (a) *idem in Commod.*

Magiſtri. Hos rectè Pro-Magiſtros dixerim, cùm Magiſtrorum, ſi abeſſent, aut valetudine impediti ſuo Officio fungi non poſſent, horum illi vices agerent, proximeqve accederent. Qvo ſenſu, *Proximos Diis Principes Auguſtiſſimos*, dixit Arnobius orator (b). Et Seneca, cùm in ſapientem non cadere injuriam libro ſingulari diſputet: *Sapiens*, inqvit (c), *vicinus proximusq́; Diis conſiſtit, excepta moralitate, ſimilis Deo.* Hinc proximatus ſplendor (d), honor (e): & Proximi ut Magiſtri ipſi Spectabiles vocantur, qvibus eadem immunitas ſervatur, ac Magiſtris ipſis.

Num verò unumqvodqve Scrinium Proximum ſuum habuerit, aliqva qvidem dubitatio eſt. Etenim illud lex Gratiani innuere videtur, qvæ Proximos memoriæ Epiſtolarum, libellorum atqve Diſpoſitionum complectitur (f). Et ex Juſtiniani conſtitutione viri Spectabiles Proximi ſacri Scrinii memoriæ, & ſacrarum Epiſtolarum, nec non ſacri Scrinii libellorum, ſacrarumqve cognitionum & Diſpoſitionum, Curiæ libertatem ex antiqvis legibus conſecuti ſunt (g). Qvæ cum Honorii & Theodoſii lege pugnare videntur. Hæc enim Proximos tribus tantùm Scriniis tribuit, nulla Scrinii Diſpoſitionum facta mentione (h). Qvare negat Cujacius Diſpo-

(b) *diſputat. lib. 4.* (c) *cap. 8.* (d) *l. 1. C. de proximo ſacr. Scrin.* (e) *l. 4. C. T. eod.* (f) *l. 1. C. eod.* (g) *l. 66. C. de decurionib.* (h) *l. 6. C. de proxim. ſacr. Scrin.*

ſpoſitionum Magiſtrum, vel, ut mavult, Comitem, Proximum habuiſſe. Juvat hanc Cujacii opinionem, qvòd ad ſimilitudinem Proximorum, qvi in ſacris Scriniis militantes, Comitum dignitatibus ornantur, hi qvoqve, qvi priores in Scrinio Diſpoſitionum fuerint, & Comitis acceperint dignitatem, ex eo die qvo promoti fuerint, in Scriniis, Vicariis adæqvantur (i). Deinde ex conſtitutione Honorii & Theodoſii à præbitione Tironum excuſantur Proximi Scriniorum. Atqve poſt eos, Comites Diſpoſitionum, Decuriones, & Magiſter Admiſſionum enumerantur, qvaſi ſint Proximis ipſis inferiores (k). Unde Cujacius colligit in Scrinio Diſpoſitionum, pro Proximis, Comites fuiſſe appellatos. Præterea tam Proximo Scriniorum, qvàm Comiti Diſpoſitionum Comitivæ ſecundi ordinis dignitas defertur (l): & Proximi Scriniorum fide, ac diuturnæ obſervationis induſtria commendantur, ut Comites Diſpoſitionum probitate & ſtrenuitate: qvi utriqve peracta dignitate, abeunt cum cingulo Comitum Conſiſtorianorum, ſuntqve vacantes, non honorarii.

Hæ qvidem leges, qvæ ſibi adverſari videntur, facilè conciliari poſſunt. Nihil enim ex iis aliud colligi poteſt, qvàm Proximos Scrinio-

Nn 2 rum

(i) *l. 10. C. T. eod.* (k) *l. 1. C. T. qvi à præbit. tiron.* (l) *l. 8. & l. fin. C. de Proxim. ſacr. Scrin.*

rum memoriæ, Epiſtolarum, ac libellorum, priores eſſe dignitate Comitibus Diſpoſitionum. Illi enim, ut diximus, Pro-Magiſtri fuerunt, qvorum maxima cura, Scrinii Diſpoſitionum cuſtodiam antecellit, qvæ Magiſtro vel Comiti Diſpoſitionum credita eſt. Qvare in titulo C. T. conjunctionem, *Et*, omiſſam dico, & ita inſcribendum, De Proximis & Comitibus Diſpoſitionum; non ut vulgò, De Proximis, Comitibus: qvod lex ſecunda ejusdem tituli clarè demonſtrat: in qva Clariſſimi Viri Proximi Scriniorum, & Magiſtri Diſpoſitionum ſeparantur. Et lege 12. ejusdem tituli, Proximi Scriniorum dicuntur, memoriæ, Epiſtolarum vel libellorum, qvibus adduntur Diſpoſitionum Comites, qvi parem cum Proximis dignitatem adepti videntur: cùm, ut probavimus, Magiſtri appellentur. Nec tamen Proximum habuerunt, ut alii Scriniorum Magiſtri. Cùm illi Diſpoſitionum Comites, Scriniorum Proximis adæqvati ſint, ſibiqve ipſis Proximi eſſent, Proximos eos aliqvando vocatos invenimus, ut ab Imper. Juſtiniano, qvi Magiſtris, ſeu Comitibus Diſpoſitionum, paria privilegia indulget ac Proximis Scriniorum (m).

De Scriniorum Proximis unam Inſcriptionem notavi, qvæ eſt Romæ.

BASSO. AUG. LIB. PROX. 586. 9.

AB.

(m) *l. 66. C. de decurionib.*

AB. EPISTUL. GRAECIS

PROC. TRACTUS. CARTHAGINIENSIS

Hîc qvidem & Proximus ab Epiſtolis, & Procurator etiam ab iisdem Epiſtolis tractus Carthaginienſis.

Proximos alios qvàm in tribus Scriniis, non video in Imperatorum Conſtitutionibus. Sed apud Ammianum Marcellinum Proximum Admiſſionum offendo, qvi Conſuli obſeqveretur (n). *Allapſo*, inqvit, *Calendarum Januariarum die, cùm Mamertini & Nevitæ nomina ſuſcepiſſent paginæ Conſulares, Mamertino deinde ludos edente Circenſes, manumittendis ex more inductis per Admiſſionum Proximum, ipſe lege agi dixerat, ut ſolebat: ſtatimq; admonitus Jurisdictionem eo die ad alterum pertinere, ut errato obnoxiam, Decembris auroram & ipſe mutavit.*

Inſignis locus & notatione dignus, ex qvo Proximum Admiſſionum in Officio Conſulis fuiſſe addi diſcimus: atqve ipſum Conſulem, ex more ludis Circenſibus, manumittendos admiſiſſe. Et qvoniam hunc morem manumittendi Circenſibus ludis in libris noſtris non advertimus, operam non luſerim, ſi de hoc more obiter pauca dixero.

Officium Conſulis eſt, ex Ulpiano (o), *Conſilium præbere manumittere volentibus.* Conſules & ſeorſum ſinguli manumittunt, ut Proconſules

(n) *lib. 22.* (o) *l. 1. D. de Offic. Conſul.*

ſtatim qvàm urbem egreſſi fuerunt: Atqve apud eos manumitti poſſunt, tam liberi, qvàm ſervi, & adoptiones fieri. Apud legatum verò Pro-Conſulis nemo manumitterere poteſt, nec adoptare (p). Omnino enim non eſt apud eum legis actio (q). Qvare rectè Paulus (r): Apud Magiſtratus municipales, ſi habeant legis actionem, emancipari & manumitti poteſt. Qvod eſt, ſi ſpeciali lege, vel Senatus-Conſulto, vel conſtitutione Principis, id illis conceſſum ſit, qvod jure Magiſtratus non competit. Cònſul ergò, cùm manumittendi per Proximum inducerentur; id eſt, cùm ii, qvi emancipari, adoptari, vel manumitti ſolenni ritu adeſſent; ipſe lege agi dicebat: qvia legis ei actio eſſet: & lege agere, eſt peragere jure & ordine, qvæ hac de re conſtituta ſunt. Aliud autem eſt conſilium præbere manumittere volentibus. Nam ſi minor ſervum ſuum vellet manumittere, manumiſſionis cauſam præbere debebat, apud Concilium, ex lege Ælia Sentia. Conſul autem Concilium præbebat, hoc eſt, conceſſum certorum virorum, qvi ſtatìs anni diebus convenirent. Συνέδριον ἐστὶ Φανερῶν ἀνδρῶν κατὰ ῥητὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον συνιστάμενον (s). Hæc fortè remotiora ſunt: ſed ad ea me Proximus Admiſſionum per-

(p) *l. 2. D. de Offic. Pro-Conſul.* (q) *l. 3. D. eod.* (r) *lib. 2. ſentent. tit. 25.* (s) *Theophil. inſtit. qvib. ex cauſ. major.*

pertraxit, qvæ illi proxima ſunt, licèt aliqvo intervallo.

Proximos ſeqvuntur Melloproximi V. C. qvi ſeqventi anno futuri ſunt Proximi. Proximatus enim dignitas annua eſt, ex lege Honorii & Theodoſii (t), cùm antea Proximi per biennium in Scriniis agerent.

Magiſtri autem Scriniorum Officium non habent, ut monuimus, ſed Adjutores Electos de Scriniis, qvi Obſecundatores ſacrorum Scriniorum, qviqve generali nomine Memoriales appellantur (u). De Adjutoribus lapis vetus.

M. AURELIO. AUG
LIB. A. LIBELLIS
ADJUTORI

Horum certus & definitus numerus fuit. Nam ſtatuti memoriales, in Scrinio memoriæ, ſexaginta duo fuerunt: Epiſtolarum triginta qvatuor: libellorum triginta qvatuor.

Antiqvarii in Scrinio memoriæ, nunqvam minùs qvàm qvatuor (x). Hi tamen ad Bibliothecæ Codices componendos, vel pro vetuſtate reparandos; ſunt qvatuor Græci, & tres Latini ſcribendi periti (y). Memoriales etiam Epiſtolarum, libellorum, & ſacrarum conſtitutionum referuntur, qvi omnes in ſacris Scriniis militare dicun-

(t) *l. 17. C. T. de proxim. Comitib.* (u) *l. 3. C. T. eod.* (x) *l. 10. C. de proxim. ſacr. Scrin.* (y) *l. 2. C. T. de ſtudiis liberalib. urb. Rom.*

dicuntur (z). De Antiqvariis D. Hieronymus (a): *Qvæſo ut eos libros, qvos me non habere brevis ſubditus edocebit, librarii manu in charta ſcribi jubeas.* Deinde: *Et qvoniam multis ſacræ Bibliothecæ Codicibus abundamus, impera viciſſim, qvodcunqve vis mittam. Nec putes mihi grave eſſe, ſi jubeas: habeo Alumnos, qvi antiqvariæ rei ſerviunt.* De iisdem D. Auguſtinus: *Qvi videt literas in codice optimè ſcripto, & non novit legere, laudat qvidem Antiqvarii manum, admiratur apicum pulchritudinem* (b). Sed Antiqvarii alio ſenſu apud Authores primæ notæ accipiuntur, ut ſint ii verborum obſoletorum aucupes, illorum fœtoribus odioſi (c).

Militant præterea in ſacris Scriniis Laterculenſes, Primates, Exceptores, Librarii, Pragmaticarii, Scrinarii, à Secretis. Laterculenſes ad Magiſtrum memoriæ pertinent, qvi minori laterculo præfuit. Hi qvidem ad Laterculenſis gradum in Scrinio memoriæ producti ſunt, ex Adjutoribus, & in utroqve laterculo militabant (d), qvorum cuſtodia illis mandata erat. Novella Juſtiniani de Prætore Lycaoniæ (e), eum præbere adſtringit *Primario Clariſſimorum Tri-*

(z) *l. 2. C. de privileg. eor. qvi in ſacr. Palat.* (a) *epiſt. 6. ad Florentium* (b) *Serm. 44. de verbis Domini.* (c) *Sveton. in Auguſto cap. 86.* (d) *l. 13. §. 1. C. de Proxim. ſacr. Scrin.* (e) *Novel. 25.*

Tribunorum & Laterculenſibus, ſolidos XXIIII. Atq; hi Laterculenſes binas militias ſimul compoſitas & ſociali nexas conſortio, conſeqvi poterant, ut & Pragmaticarii & à Secretis, qvos memorialium cingulum ornabat (f).

Primates in Scriniis, Priores, Proceres & Primores dicuntur, in capite conſtituti. Hi qvindecim in Scriniis militarunt (g). Exceptores Cujacio ſunt ταχυγράφοι, ὀξυγράφοι, qvi pro loco & ordine ſuo ad Commentarios accedebant (h). Lapis vetus.

L. AURELIO. MARCIANO. AUG. LIB
EXCEPTORI 372. 4.

Hi qvidem alii erant à Librariis, qvi excepta in mundum redigebant, & tranſcribebant, ideoq; καλλιγράφοι dicti (i). *Si qvis Librarius in tranſcribendo erraverit,* ait Scævola, *nihil nocet* (k).

Alexander Imperator poſt meridianas horas, ſubſcriptioni, & Epiſtolarum lectioni ſemper dedit operam: relegentibus cuncta librariis, & iis, qvi Scrinium gerebant. Librarius Gloſſ. vet. γραφεύς. Hinc Librarius Scriba, in Inſcriptione Salerni.

T. TETTIENUS. FELIX. AUGUSTALIS
SCRIBA. LIBRAR. 94. 11.

(f) *l. 5. in fin. C. qvi militar. poſſ.* (g) *l. 7. C. de Proxim. ſacr. Scrin.* (h) *l. 2. C. T. de numerar. actuar.* (i) *Novel. 42.* (k) *l. 92. D. de reg. jur.*

Et Librarius ad manum, in alia Inſcriptione legitur Romæ:

JUCUNDUS. DOMITIÆ 584. 11.
BIBULI. LIBRARIUS
AD. MANUM

Ad manum Amanuenſis eſt, qvi etiam προχειροφόρος, ſed freqventiùs pro eo eſt, cujus opera & manu in ſcribendo utebantur. Is eſt à manu dictus. Julius Cæſar Philemonem à manu ſervum, qvi necem ſuam per venenum inimicis promiſerat, ſimplici morte punivit (l). A manu autem & ad manum idem ſignificat. Lapis Romæ:

QVARTIONIS. DECUMI. AUG. LIB
A. MANU. FIDELIS. CONLIBER
TUS. 584. 8.

Pragmaticarii à Pragmaticis valdè differunt. Hi enim apud Græcos infimi homines mercedula adducti Miniſtros ſe præbebant oratoribus, iiq; apud illos πραγματικοὶ vocantur (m), homines qvidem multo rerum uſu periti, ſolertes & vafri, qvi ab Advocatis diſtingvuntur (n). Pragmatici in foro hodie Jurisperitis omnibus præſtant. At Pragmaticarii in ſacris Principis Scriniis verſantur (o). Πραγματεία Heſychio, σύγγραμμα βίβλου, librorum conſcriptio. Budæo

(l) *Sveton. in Julio cap. 74.* (m) *Cicer. 1. de orator.* (n) *l. moris. §. nonnunqvam. D. de pœn.* (o) *l. 7. C. de diverſ. reſcript.*

dæo πϱαγματεία opus eſt,qvod commentatione animi componitur. Ab eo Pragmaticarii, qvorum ingeniis Pragmaticæ annotationes (p), ſanctiones, acta cognitionum, arcana committuntur (q).

Scriniarii propriè ſunt, qvi Scrinium gerebant. Scriniarius ab Epiſtolis in Inſcriptionibus antiqvis memoratur:

TI. CLAUDIUS. DIVI. L. ERA
STUS. SCRINIARIUS. AB. EPISTO
LIS. IIII. 10.

Item Scriniarius à Libellis Romæ:

QVADRATO. SCRINIARIO
A. LIBELLIS. 587. 10.

Scriniarius χαρτοφύλαξ Authori Etymologici: & Chartophylacem in iisdem Inſcriptionibus invenio.

M. AURELIO. M. F. ROM. 587. 11.
VETURIO. AUG. N. CHARTOPHILA

A Secretis inter memoriales numerantur (r), qvos in Officio Magiſtratuum Cornicularios nuncupatos credo. Nam Cornicularii ſunt Officiales, qvi adſunt cornibus Secretarii, illiqve in Conſiſtorio à ſecretis vocantur. Fuit enim in Conſiſtorio Secretarium, qvi locus eſt in qvo Judi-

(p) *l. 12. C. de vectigalib. & commiſſ.* (q) *l. 8. C. de Proxim. ſacr. Scrin.* (r) *l. 5. in fin. C. qvi militar. poſſ.*

Judices conveniebant, & conſidebant (s). Hinc in cauſis Illuſtrium Reorum, ſtatuit Imperator, ut illi ſederent in aliqva Secretarii parte (t).

De Privilegiis eorum, qvi in ſacro Palatio militant, titulus eſt in utroqve C. Memorialium Privilegia multis aliis legibus continentur. Atqve inter ea hoc unum eſt, ut illis & conſeſſus pateat in ſecretaria ordinariorum Judicum. His etiam datur jus conſidendi cum Spectabilibus, ab Exceptoribus ad Melloproximos, & eos qvibus Clariſſimatus dignitas collata eſt; multaq; alia habent, qvæ in Conſtitutione Theodoſii exprimuntur (u). Memoriales verò cujuslibet Scrinii ſcripta exeqvebantur (x), & memoriales vocantur qvaſi ſcriptores (y): ſic enim memoriæ nomen pro ſcripturis uſurpat Tertullianus: *Secundùm memorias*, inqvit (z), *populus Judæorum, relicto Deo Idolis ſervivit.* Unde & D. Auguſtinus (a) ſubſidium memoriæ ſcripturam dicit: qvo ſenſu *firmare annalium memoria*, Tacitus etiam dixit (b).

CAP.

(s) *l. 7. & 16. C.T. de Proxim. Comitib. & l. 2. C. de Offic. rector. prov.* (t) *l. 3. C. ubi Senat. vel Clariſſ.* (u) *l. 2. & 5. C. de Prox. ſacr. Scrin.* (x) *l. 4. C. eod.* (y) *Novel. Theod. & Valent. de homicid. caſu facto. & l. 2. C. de petitionib. bonor. ſubl.* (z) *lib. adverſ. Judæos, cap. 1.* (a) *lib. de cognitione DEI, cap. 1.* (b) *lib. 4. Annal. cap. 8.*

Cap. VIII.
De Referendariis & ad Reſponſum.

Referendarii eam habent cum Magiſtris Scriniorum vicinitatem & dignitatem conjunctam, ut eodem ferè munere fungi videri poſſint. Nam & ii ſunt Spectabiles, & preces tractant, ſacras formas, juſſiones, diſpoſitiones conficiunt, & jus relationis ad Principem habuerunt. Ex qvo illos parum differre à Magiſtris Scriniorum clarum eſt, qvorum indiſcretas dignitates fuiſſe ſuſpicari poſſumus. Sed Referendarii propriè ſunt, qvi deſideria & preces ſupplicantium Principi referunt & exponunt, qviqve juſſiones Principis Judicibus inſinuant (c) Ραφερενδάριος ὁ τὰ ῥηθέντα ἀναφέρων ἀπό τινος (d). Hujusmodi relationis exemplum adfert Procopius (e): *Theodorus*, inqvit, *cùm lues magna Conſtantinopoli pervagaretur, & Curatorum penuria multi magis, qvàm morbo perirent; huic curæ à Juſtiniano delegatur. Is enim Reſponſionibus Imperatoris præerat, continuò ei preces ſupplicantium nuntians. Referendarium Latini hoc munus appellant.*

Sed qvoniam Referendarii ſibi multò plus tribuebant, qvàm deberent; illorum poteſta-

tem

(c) *Novel. 10.* (d) *Gloſſ. Baſilic.* (e) *lib. 2. de bello Perſic.*

tem Juſtinianus coarctavit (f), ſanxitqve, *Ut cùm lis examinaretur coram Judice, ſive in pecuniariis cauſis, ſive in criminalibus, neqve Pragmaticum typum, qvem Julianus Anteceſſor vocat Pragmaticam Sanctionem, neqve ſacram qvamlibet, ſive ex ſcripto aut non ſcripto juſſionem: Diſpoſitionem Spectabilium Referendariorum inſinuare judicantibus, aut inſinuatam valere: Sed ſecundùm leges cauſas examinari & decidi.* Deinde, adjicit Juſtinianus, *ſive per formas, ſive per Diſpoſitiones noſtrorum Referendariorum judicantibus inſinuetur.* Et paulò poſt: *Si verò Pragmatica forma aut diſpoſitio Spectabilium Referendariorum judicantibus inſinuetur: Jubemus Judicem non reſpicere, ſub pœna decem librarum auri, eidem pœnæ ſubjecto & eo, qvi talem aliqvam formam dictaverit, & miniſtrantibus ei & talem aliqvam Diſpoſitionem facientibus Spectabilibus noſtris Referendariis.* Loqvitur autem Imper. de, Reſcriptis, qvibus rei judicandæ forma præſcribitur. Idem ille (g): *Spectabiles*, inqvit, *Referendarios in cauſis, qvas docent aut referunt ad Principem, nullam habere licentiam eos aut Adjutores eorum vel per ſe, vel per aliam perſonam, tenere aliqvem, aut ſub fidejuſſoribus facere, aut aliqvid exigere, aut cogere, transactiones aut pacta qvædam cum ſuis adverſariis exponere, aut qvolibet modo in qvacunqve cauſa ſe permiſcere. Nihil enim*

(f) *Novel. 113.* (g) *Novel. 124. cap. 4.*

enim aliud facere eos concedimus, niſi ſolas noſtras juſſiones in qvocunqve negotio, aut ex ſcripto, aut non ſcripto, prolatas competentibus, aut deputatis inſinuare Judicibus.

Hæc Juſtiniani verba ſic interpretatur Julianus, ut nullus Referendariorum poſſit tenere aliqvem, vel fidejuſſores deſiderare, vel aliqvid exigere, vel compellere: qvod transactionem aliqvam cum adverſario ſuo faciat. Tenere eſt obligare (h). Novella autem Juſtiniani ad omnes Judices pertinet, qvæ vult litigantes in ipſo diſceptationis exordio ſacramentum præbere, nihil penitus Judicibus aut Patrocinii cauſa ipſis, vel alii cuiqve perſonæ, qvolibet modo dediſſe. Formula Referendariorum eſt apud Caſſiodorum (i), qvi docet eos cauſam ordine Principi expoſuiſſe, interpellantium vota cognoviſſe, atqve iis reſponſa reddidiſſe.

Sunt etiam inter Officia Eccleſiaſtica Referendarii: licet enim Epiſcopis, & per Referendarios magnæ Eccleſiæ, & per Apocriſiarios Patriarcharum referre Imperatori, & ſic Reſponſum impetrare (k). Docet Cujacius (l) Apocriſiarios, ad Reſponſum dictos, eosqve in Officio Magiſtrorum militum præſentalium fuiſſe, qvi vice eorum reſponſa dabant. Unde à plerisq; ἀπο-

(h) *l. 3. C. de transactionib. & l. ſi is, qvi. D. de excuſationib.* (i) *lib. 6. variar. 17.* (k) *Novel. 6. cap. 3.* (l) *ad leg. fin. C. de re militar.*

ἀποκρισιάριοι Reſponſales vocantur. Et qvidem Apocriſiarius propriè à Reſponſis dici poteſt, qvi veluti internuntius (m), Procurator, & negotiorum geſtor: nonnunqvam verò Orator vel legatus abſẽtis Epiſcopi vel Patriarchæ. Ἄγγελος ὁ σημαίνων ὁ ἀποκρισιάριος, ἢ ὁ τὰς ἀγγελίας, ἤγουν τὰς ἀκοὰς καὶ φήμας διαγγέλλων (n). Græci ergo ad Reſponſum interpretantur ἀποκρισιάριον. Gloſſæ Baſilicæ, Αδρεσπόνσον εἰς ἀπόκρισιν.

Differt tamen Adreſponſum ab Apocriſiario. Fuit enim ille ſub moderatore Helenoponti, & militum controverſias ſedabat, militesq́; redigebat in ordinem, & ſuper eos poteſtatem habebat, nemine excepto (o). Sunt & Referendi à Referendariis omnino diſtincti. Illi etenim erant, qvi à Principe extra ordinem referebantur in album curiæ, & Senatorum numero adſcribebantur (p).

Ad Referendarios me refero, qvi ſub Juſtiniano XIIII. ad octonarium numerum redacti ſunt, vetitumq́ve novos ſuffici, donec ad octavum usqve demortui eſſent. Hic idem Referendariorum numerus à Carolo octavo, Rege Chriſtianiſſ. in Cancellaria Franciæ primùm conſtitutus eſt, qvi juris peritiam aſſecuti, deſideria

(m) *l. 29. C. de Epiſcop. & cleric.* (n) *Gloſſ. Baſilic* (o) *Novel. 28. cap. 3.* (p) *Caſſiodor. 1. variar. 41. & lib. 4. 25.*

ſideria ſupplicum Reqveſtarum Magiſtris,qvos vocamus, referant, examinent, & ſi qvid difficultatis ſit, dilucidè enarrent: nec literas, qvæ dicuntur Juſtitiæ, ſecretorum Notarii ſubſignare debent, niſi in poſtrema earum parte Referendarius ſubſcripſerit.

Sed qvid ſint ſacræ formæ, aut ſacræ juſſiones, aut Diſpoſitiones Referendariorum, neceſſe eſt examinare. Nam Juſtinianus (q) ſacras has juſſiones & Diſpoſitiones illis tribuere videtur, tanqvam diſponant, qvemadmodum oporteat negotium examinari & judicari: qvod tamen ad ſolam diſpoſitionem Referendariorum poſtea refert, qvaſi illi juſſiones Pragmaticas, mandata & cetera hujusmodi diſponerent, & ſuo qvidq; ordine deſcriberent & formarent. Eſt enim diſponere διατυπȣ̃ν, unde Pragmaticum typum Juſtinianus dixit (r). Qvod diſpoſitionis verbum virum eruditum fefellit, qvi putat Referendarios Scrinium diſpoſitionum tractaſſe, illosqve ſub Magiſtro, vel Comite diſpoſitionum fuiſſe. Qvod eſt Viros Spectabites Clariſſimo ſubjicere, & dignitatum ordinem perturbare. Juſſiones Principum diſponebant, id eſt efformabant Referendarii, qvæ ex mera Principis voluntate pendebant. Exempli gratia; fœmina nullum adoptare filium ſine juſſu Principis poteſt (s): ut nec reliqviarum mor-

(q) *d. Novel. 113.* (r) *ead. Novel.* (s) *l. ſi ſuſpecta. §. qvoniam. D. de inoffic. teſtament.*

mortui translatio fieri poteſt ſine eodem Principis juſſu (t). Naturalibus liberis in paterna ſacra ſuſceptis, juſſiones divinæ ſuffragari dicuntur (u). Has juſſiones Referendarius expediebat, ut omnes eas, qvæ ex mero conſenſu Principis & authoritate proficiſcuntur: qvalis etiam ea, qvæ ſuper ingenuis concubinis, uxoribus ducendis impetratur (x). Atqve hæ juſſiones ſive juſſa, annotationes dicuntur, qvando propria Principis manu ſubſcriptæ erant, & contra juris formam aliqvid indulgebat (y). Ut mulier jure civili, qvæ filios ſuos non habebat in poteſtate, arrogare non poteſt; ex indulgentia & annotatione Principis poteſt (z). Pragmatica autem juſſio dicitur Judicum electorum delegatio (a).

De mandatis, Inſcriptio legis ſecundæ C. de Officio ejus, qvi vicem alicujus Judicis obtinuerit, ſic concepta eſt. *Mandata Impp. Theodoſ. & Valentin. miſſa Antiocho ceterisq́; Præfectis Prætor. per Referendarium.* Miſſa, id eſt inſinuata. Inſinuare enim eſt, publicare, notum facere, denuntiare: & qvi juſſiones Magiſtratibus perferebat, Inſinuator ſacrarum literarum dicebatur (b).

Sacræ

(t) *l. oſſa. D. de religioſ.* (u) *l. 7. C. de naturalib. liber.* (x) *l. 5. C. eod.* (y) *Novel. Majorian. de homicid. caſu facto.* (z) *l. 5. C. de adoptionib.* (a) *l. 34. C. de appellationib.* (b) *l. 2. C. publicæ lætitiæ, &c.*

Sacræ formæ etiam ad Referendarium pertinent (c), de qvibus Inſcriptio Novellæ CLXII. ſic concipitur: *Sacra forma transmiſſa Dominico glorioſiſſimo Præfecto, de diverſis capitulis.* Alia eſt Inſcriptio Novellæ CLVI. *Ne ſacræ formæ, qvæ de cauſis procedant publicis, aliter robur accipiant, qvàm ſi Glorioſiſſ. Prætoriorum Præfectis inſinuatæ ſint.* Qvidam Codices habent: ſacræ formæ ſeu juſſiones, qvas Princeps Referendariorum ingenio formabat. Sed ne qvid per fraudem Referendarii fingerent, & ambitioſis Reſcriptionibus Judicibus imponerent; conſtituit Juſtinianus, ut divinæ qvas vocat juſſiones, ſubſcriptionem Qvæſtoris haberent (d), nec illæ emiſſæ in litibus aliter à Judicibus reciperentur.

Cap. IX.

De Primicerio Notariorum; Utroqve Laterculo; Tribunis & Notariis Principis.

Sub diſpoſitione Viri Spectabilis Primicerii Notariorum, omnis dignitatum & adminiſtrationum Notitia eſt, tam militarium, qvàm civilium. Hic Scholas & numeros tractabat (e): & in Schola Notariorum,

(c) *d. Nov. 113.* (d) *Nov. 114.* (e) *Notitia Imper.*

qvæ præclarum Collegium & ſacratum vocatur (f), Primicerius, qvi Πρωτονοτάριος Codino, primum & Principem locum obtinet. Hic Dominus ex Primiceriis vocari videtur ab Impp. Honorio, & Arcadio, qvi Dominum ex Primiceriis ſacrarum lagitionum ſpeciali beneficio, Exvicariis ad ſimilitudinem proximorum ſacrorum Scriniorum eſſe percipiunt (g): ceteros Primicerios Scriniorum, & qvi poſt illum Primicerii totius erant Officii Palatinii, Exconſularibus inter Adlectos eſſe decernunt. Domini vox mihi primùm ſuſpecta fuit, cùm id nomen Imperatores ſoli vendicare ſibi ſolerent, qvodqve priores Principes, ut maledictum & opprobrium exhorruerunt (h). Acerbè increpuit Tiberius eos, qvi divinas occupationes & Dominum dixerunt (i). Hæc tamen Domini appellatio ſine invidia ad alios translata videtur, & in factionibus Agitatorum recepta, ut vetus Inſcriptio probat.

M. AURELIO. LIBERO. PATRI 338. 2.
MAGISTRO. ET. SOCIO. DOMINO
ET. AGITATORI. FACTIONIS
PRASINAE.

Ut Dominus & Domina, vocabula erant, qvibus vir & uxor, teſtandi conjugii cauſa, ſeſe invi-

(f) *l. 15. tit. 1. lib. 6. C. T.* (g) *l. 19. C. T. de Palatin. ſacrar. larg.* (h) *Sveton. in Auguſt. c. 53. & in Tiberio. cap. 27.* (i) *Tacit. 2. Annal.*

invicem appellabant. *Uxori*, ait Scævola (k), *vir fideicommiſit in hæc verba: Peto à te, domina uxor.* Idem ille (l): *Domina ſanctiſſima, ſcio te de amicis meis curaturam.* Sic Virgilius:

Connubia noſtra
Reppulit, ac Dominum Ænean in regna recepit (m).

Ad qvem Servius notat eſſe de jure, qvaſi per coëmptionem, ut Dominus maritus, uxor Domina vocetur. Qvare Dominus ex Primiceriis, eſt Primicerius totius Officii, id eſt primus inter ceteros Primicerios, ut infrà demonſtramus (n).

Primicerius Notarius Principis dicitur, & honore inter honorarios primos. Κηρὸς ceram ſignificat & tabulam ceratam, in qva antiqvi ſcribebant. Ab his tabulis dictus eſt Primicerius (o), qvi ſub poſtremis Imperatoribus *μέγας κήριος* vocatus eſt, teſte Gregora (p): *ἀντὶ μεγάλου πριμικηρίου, μέγαν κύριον ὀνομάζουσι νῦν.* Qvæ lectio recta eſt. Nã cùm Bœotiæ Thebarũq; Princeps hereditariam hanc dignitatem à Conſtantino Magno accepiſſet, ſucceſſu temporis illum non *μέγαν κήριον*, ſed *μέγαν κύριον* vocaverunt, magnum Dominum. Qvi pro *κυρίω* emendant *κήριον*, veram lectionem imm[illegible], & [illegible]a-

(k) *l. 41. D. de leg. 3.* (l) *l. Titia §. qvum Marco. D. de annuis leg.* (m) *lib. 4. Æneid.* (n) *c. 24.* (o) *Alciat. ad titul. de Primicer.* (p) *lib. 7.*

& Authoris ſenſum perturbant. Nam verborum contrarietatem tollunt, qvæ ex hac dictione ἀντὶ ſeqvitur: κύριος enim opponitur κηρίῳ.

Primicerius Notariorum Spectabilis eſt (q), & in numero Proconſulum habetur: cui tanqvam Comiti ſemper faſces cum Curialibus dantur (r). Sub eo erat laterculum majus, ut minus ſub Qvæſtore Palatii. Atqve ille aliqvando Qvæſtoris munere functus eſt; etenim Primicerium Notariorum orationes Principis in Senatu recitaſſe videmus, qvod proprium erat Qvæſtoris Palatii. Impp. Theodoſius & Arcadius ad Senatum urbis Romæ Orationem miſerunt, in cujus fine ſcriptum eſt: *Recitata in Senatu per Theodoſium Primicerium Notariorum* (s).

Primicerius numeros tractabat: matriculam Scholarum interpretatur Julianus (t). Per illum Princeps largiebatur honores, ut per Comitem largitionum, pecunias (u). Comitivæ qvidem largitionum adjuncta eſt Primiceriatus dignitas, ut per eum honores darentur, per qvem pecuniæ largitas à Principe conferebatur (x). Sed fuit Primicerius largitionum: fuerunt & Primicerii Scriniorum, qvi à Primicerio Notariorum diverſi ſunt (y). Hi enim Ex-vica-

(q) *l. 1. C. T. qui à præbit. Tiron.* (r) *l. 3. C. T. de Primic. Notar.* (s) *l. 14. tit. 1. C. T. lib. 6.* (t) *Novel. 85.* (u) *Cujac. in paratitl. C. de Offic. Quæſtor.* (x) *Caſſiodor. lib. 6. Variar. 7.* (y) *l. 19. C. T. de Primicer. ſacr. larg.*

vicariis & Conſularibus inter allectos habentur: At Primicerii Notariorum Officio functi, Senatoria & Magiſtri Officiorum dignitate honorabantur (z), atqve etiam ad Illuſtrem Magiſtri à Vigiliis atqve laboribus promovebantur ſummitatem, & primum militiæ nobilis locum aſſeqvuntur (a): nec in ordinem ceterorum rediguntur, qvi honorarios codicillos meruerunt. Qvod ſi Primicerii Notariorum de Conſiſtorio Principis ſine adminiſtratione diſceſſerint, non ſolùm Vicariis anteponuntur, ſed etiam Proconſulibus æqvantur (b).

Sunt Primicerii multorum Officiorum, qvi primum locum tenent. Eſt enim Primicerius Cubiculariorum, Menſorum, Lampadariorum, Decanorum, Fabricenſium, Scriniorum utriusqve ærarii, Palatinorum, Advocatorum, Domeſticorum, Protectorum, Privatarum Receptoriarum, Deputatorum, Auguſtalium, Singulariorum. Eſt & in antiqvis inſcriptionibus Primicerius Cenariorum & Primicerius Monetariorum. Romæ.

HIC. JACET. NOMINE. MATRONA
C. F. IN. PACE. UXOR. CORNELI
PRIMICERI. CENARIORUM. FILIA
PORPHORI. PRIMICERI. MONETA
RIORUM. 1054. 8.

(z) *l. 2. C. de Primicer.* (a) *l. 4. C. T. eod* (b) *l. 2. C. T. eod.*

Vix eſt, ut Cenariorum Primicerium interpretari poſſim, qvem tamen inter Monetarios recenſendum inſcriptio monet. Κήνεον Heſychio eſt καθαρὸν, purum: & aurum aut argentum purum dicitur, qvod expurgatum & excoctum eſt. Unde Cenarios arbitror eſſe auri & argenti expurgatores, καθαρίζοντας, qvos nos dicimus *Affineurs*. Hæc mea conjectura eſt, qvam Eruditorum judicio ſubmitto. Generaliter qvælibet corpora Scholæ collegia ſuum Primicerium habuerunt.

Majoris autem laterculi, cujus Primicerius Notariorum curam habuit, qvatuor Scrinia fuere. Notitia conſvetudinum: τῷ πριμμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων Τριβούνων Νοταρίων μετὰ τῶν τεσσάρων σκρινίων λατερκούλου νομίσματα ν'. Laterculum ex Græcis ſcriptoribus, πλινθὶς ſive πλινθίον, qvadrata figura. Ex majore emittebantur Illuſtres & Spectabiles; ut ex minori Clariſſimi. Erant verò Latercula Codices in Scrinio memoriæ poſiti (c), qvi dignitatum & adminiſtrationum tam civilium, qvàm militarium & mandatorum Principis, & promotionum, & Conſvetudinum notitiam continebant. Unde conjicio qvatuor majoris laterculi Scrinia ita diviſa eſſe, ut primum dignitates civiles; ſecundum militares; tertium mandata & promotiones; qvartum Conſvetudines complecteretur.

(c) *l. 3. C. de agentib. in reb.*

retur. Lapſus eſt Pamelius (d), qvi ſuſpicatur, majus laterculum civiles dignitates, minus verò militares continuiſſe. Sed qvotusqvisqve eſt, qvi in re tam obſcura ſæpius non labatur?

Laterculo etiam includitur Commentarium Principis, in qvo Magiſtratuum nomina relata & ad ærarium delata (e). Qvod ad Proconſules legatosqve eorum, & ad eos, qvi Provinciis præſunt, Procuratoresvé Principum, qvi in Provinciis tenentur, & ad Tribunos militum, & Præfectos & Comites legatorum pertinet: Modeſtinus de Illuſtribus nihil loqvitur, qvia Illuſtres ſua Scrinia ſuosqve Primicerios habuerunt: hinc tres Primicerii Tribuni Prætoriani numerantur (f).

Decem tamen in ſacris Scriniis, poſt Primicerium fuere Tribuni (g), qvi ſunt *Notarii militantes inter primos*, ut ab Ammiano Marcel. vocantur (h). Ex tribunis illis fuerunt Secundocerii, & Tertiocerii. Secundocerius ſecundum inter Notarios gradum adeptus, ut idem Marcellinus teſtatur (i): & qvi ſeqvens Primicerium, Tribunus & Notarius Proconſulibus æqvatur: alii verò Tribuni & Notarii, Vicariis (k).

(d) *Ad Tertullian. adverſus Valentinian. cap. 29.*
(e) *l. abeſſe D. ex qvib. cauſ. major.* (f) *l. 13. C. de Palatin. ſacr. largit.* (g) *l. 11. C. de metat.*
(h) *lib. 29.* (i) *lib. eod.* (k) *l. 2. C. T. de Primicer. & Notar.*

Præpoſiti Notariis Principis Tribuni vocantur (l). Συνέζησε τούτῳ καὶ Ἰωάννης τῶν ὑπογραφέων οὓς Τριβούνους καλοῦσιν, ἄρχων γεγενημένος. Tribunos dictos, qvi ceteris in re aliqva vel in aliqvo ordine præeſſent, nemo neſcit. Hi nomen ſortiti ſunt à tribubus, non, ut Iſidorus putat, à tribuendo (m). Nam cùm Romulus populum in tres partes diviſiſſet, Tribunos appellavit eos, qvi tribubus ſingulis præfuiſſent; à qvibus deinde, qvi aliis Præpoſiti ſunt, hoc fuerunt nomine inſigniti (n). Et ſcribit Varro Tribunos militum appellatos, qvòd terni tribus tribubus ad exercitum mitterentur (o).

Tribuni & Notarii ad Secreta Imperialia pertinent, qvos à Secretis Principum dictos credit Cujacius, eo modo ut qvi à ſecretis Judicum ſunt Cancellarii (p). Tribuni autem Notarii variis Officiis fuerunt occupati, atqve ut ex Notitia, Primicerium Notariorum ſcholas & numeros tractaſſe diximus; rectè colligimus Numerariorum Tribunos fuiſſe. Qvod authoritate Sidonii comprobo. *Ætate media*, inqvit (q), *Patres noſtri ſub uno contubernio, vix dum à pueritia in totam adoleſcentiam evecti, Principi Honorio Tribuni Notariiq́; militavere.* Ubi Sirmondus noſter ex Caſſiodoro notat, Tribunatum aditum

(l) *Zoſim. lib. 5.* (m) *lib. 8. cap. 4.* (n) *Dionyſ. lib. 2.* (o) *lib. 4. de ling. Lat.* (p) *In paratitl. C. de adſeſſorib.* (q) *lib. 5. epiſt. 6.*

tum honorum nobili adoleſcentiæ fuiſſe. Qvod de Tribunatu numerorum intelligendum credo. Qvæ dignitas impuberi deferebatur (r). Faciliùs qvidem Tribunatus Numeri dabatur impuberi, ex illuſtri familia profectò, cùm poſſet majores natu Vicarios, Adjutores, Conſiliarios habere. Hoc munus qvidem militiæ fuit, qvod hic accipio pro civili. Numerarii enim Scriniorum fuerunt, qvi Chartas, & Rationes tractabant.

Magna verò Tribunorum Notariorum dignitas fuit, qvæ ex eo dignoſcitur, qvòd Tribunum Notariorum Romam miſit Honorius Imper. ut præſente eo, qvæ ipſe ſtatueret celeriùs implerentur (s). Idem Honorius Tribunum & Notarium in Africam Judicem miſit, qvi de Donatiſtarũ hæreſi cognoſceret (t). Porrò iidem Comites & Tribuni Notariorum dicuntur (u): & paſſim Notarii & Tribuni conjunguntur in ſacris memoriæ Scriniis, qvi ceteris Notariis præeſſent (x), ἐν τῷ τάγματι τῶν βασιλικῶν ὑπογραφέων ἀναφερόμενοι. Hi ſuo Officio fungebantur intra Conſiſtorii ſecreta veneranda (y), qvos Vopiſcus *Secretorum Imperatoris Notarios* vocat (z), qvibus Officium ſecretorum creditur.

(r) *Cujac. lib. 17. obſervat. cap. 36.* (s) *Symmach. lib. 10. ep. 4 & 31.* (t) *Poſſidonius in vita D. Auguſtin.* (u) *l. 7. C. de privileg. eor. qvi in ſacr. Palat.* (x) *Zoſim. lib. 5.* (y) *d. l. 7. C. eod.* (z) *in Aureliano.*

tur (a). Notarii Principis intra ſecreta Conſiſtorii morantur: Atqvi à ſecretis extra ſecretum illud fuerunt, & ad fores ſtabant. Qvare à Cujacio, qvi Notarios & Tribunos ad ſecreta à Secretis vocat, qvem omnes eruditi ſecuti ſunt, unus ego diſſentio. Ut enim ab Epiſtolis non ſunt Magiſtri Epiſtolarum: ſic à ſecretis non ſunt Secretarii Principum.

Ceterùm qvi Notariorum funguntur Officio intra Conſiſtorium Principis, cùm *à Palatinis mittuntur obſeqviis, à primis qvibusqve gradibus usqve ad Perfectiſſimatus ordinem, tametſi Proſecutoriarum adjumenta non habeant, prærogativa conceſſi honoris utuntur* (b). Ea etiam Notariis Principis fuit honoris prærogativa, ut ad Illuſtres qvandoqve dignitates promoverentur. Sic Syagrius Notarius, Præfectus & Conſul factus eſt (c): & Felix Notarius, Officiorum Magiſter (d).

Notarium Paulum Imperator miſit ad Orientem, poteſtate delata, ut inſtar Ducis experientia clari ad arbitrium ſuum audiri efficeret cauſas (e). Eo tandem crevit Notariorum authoritas, ut Theodorus Principis Notariis adſcriptus, auſus ſit affectare Imperium (f): & Procopius

(a) *Aurel. Victor. in Aurelian.* (b) *l. 7. C. T. de privileg. eor. qvi in ſacr. Palat.* (c) *Ammian. Marcel. lib. 28.* (d) *Idem lib. 20.* (e) *Idem lib. 19.* (f) *Zozim. lib. 4.*

copius Notarius miſſus ad Perſarrum Regem ab Imper. Juliano, cum Lucilliano Comite, nodo qvodam violentæ neceſſitatis adſtrictus ad res novas conſurrexerit (g).

Sunt & Notarii inferiores, in qvos aliqvando graviter animadverſum: Etenim Notarium, qvi falſum cauſæ brevem in Conſilio Imperatoris retulerat, inciſis digitorum nervis, ut nunqvam poſſet ſcribere, Alexander deportavit(h). Breves breviter prætereo; ſunt enim Libelli ſive Catalogi, qvi ex Scrinio Principis manabant (i); vel qvi ad Principē deferebantur: ut Breves Cenſuum ex priſca inſtitutione (k), qvæ nomina & debita fiſci debitorum continebant (l). De his leges duas C. T. de indulgentia debitorum ſubjicio (m), qvæ interpretationem deſiderant. Prima eſt ad Andromachum Præfectum urbi, qva jubet Imperator *omnium reliqvorum exactionem ſuſpendi, donec admoniti ordinarii Judices nominatorios breves absqve ulla fraude conſcriptos transmittant, qvibus apertè liqveat, qvæ penes minuſcularios, qvæ penes Curiales debita habeantur.* Pro *Nominatorios breves*; emendant Viri docti *Notarios*: qvorum emendationem probo. Lex altera ſcripta eſt ad Venantium Comitem

(g) *Ammian. Marcel. lib. 17.* (h) *Lamprid. in Alexandro.* (i) *l. 24. C. T. de erog. milit. annon.* (k) *Symmach. lib. 1. epiſt. 60.* (l) *l. 3. C. T. de indulgent. debitor.* (m) *d. l. 3. & l. 13.*

mitem rerum privatarum. *Breves qvos Spectabiles viri, ac Palatinarum ſacrarum ad Principem vel ad Prætoriana Scrinia detulerunt, & profeſſionis modum eum, qvi brevibus ſedet ſcribi vult Imperator.*

Ex his legibus leve mendum apud Lampridium corrigendum eſt, & pro Notario, qvi falſum cauſæ brevem in concilio Imperatoris retulerat, legendum eſt, detulerat. Nec enim Notarius inferior, de qvo Lampridius loqvitur, jus relationis in Conſiſtorio Principis habuit. Nec Notarii iſti ſunt Principis, qvi breves debitorum in Provinciis ſcribebant, qvibus liqveret, qvæ penes Minuſcularios debita haberentur. Minuſculum ἔλαττον, à qvo Minuſcularii dicuntur tenuioris fortunæ homines, qvorum paupertas qvinqvaginta ſolidorum ſummâ æſtimatur (n).

Breves Cenſuum à Notario conficiebantur, & profeſſionis modum, is, qvi ſederat, ſcribere debuit. Profiteri eſt Cenſum edere (o), cujus forma ab Ulpiano exprimitur (p). Sed qvid ſibi velint hæc verba, ut is, qvi ſedet, ſcribat; breviter ab Optato Milevitano intelligimus (q). *Brevis*, inqvit, *auri & argenti ſedenti Cæciliano traditur, adhibitis teſtibus.* Sedebat Magiſter cenſus

(n) *l. 1. C. de defenſorib. civit.* (o) *Ulpian. in fragment. tit. 1.* (p) *l. forma. D. de Cenſib.* (q) *lib. 1. de ſchiſmate Donatiſtar.*

cenſus in urbe; in Provinciis, qvi illius vices ſupplebant; ut Moderatores earum, vel Defenſores civitatum (r). Ut & Cenſitores, qvi Cenſum agebant, & Legati ad Cenſus accipiendos. Hac de re Sidonius (s): *Audivi adoleſcens atqve adhuc nuper ex puero, cùm Pater meus Præfectus Prætor. Galliarum Tribunalibus præſideret ſub cujus Magiſtratu Conſul Aſterius. Adhærebam ſellæ Curuli, etſi non latens per ordinem, certè non ſedens per ætatem: mixtusq; turmæ Cenſualium penulatorum, proximè Conſuli proximus eram.* Cenſuales ſtabant, ſedebat ſolus, qvi Cenſum ageret. Vetus lapis eſt de Legato ad Cenſus accipiendos:

CAJO. LAELIO. LEGATO. IMP. NERVAE TRAJANI. CÆSARIS. AUG. AD. CENSUS ACCIPIENDOS. 427. 12.

Notarii, qvi huic rei operam dabant, inter Cenſuales habebantur. Qvod de Notariis Principis intelligi non poteſt, qvibus etiam depoſito Officio, Cenſus peræqvationes, diſcuſſiones non injunguntur (t).

Erant & Notarii Apparitorum, de qvibus lex eſt Arcadii & Honorii ad Theodorum Præfectum Prætor. (u). *Si qvis in Eccleſias irruens, Sacerdotibus & Miniſtris aliqvid importet injuriæ:* qvod

(r) *l. 31. C. de Epiſcop. & Cleric.* (s) *lib. 8. epiſt. 6.*
(t) *l. 1. & 2. C. de Primicer.* (u) *l. 31. C. T. de Epiſc. & Cler.*

qvod geritur literis ordinum, Magiſtratuum, & Curatorum, & Notariis Apparitorum, qvos Stationarios appellant, deferatur in Notitiam poteſtatum. Symmachus (x): *Impatienter fero, Apparitorum Notariis Senatui nuntiari, qvòd Romani populi Magiſtratus abeſſe patiaris.* Stationarii Apparitores erant, certis locis diſpoſiti, qvi exorintes tumultus ac rixas componerent, qvidq; ubiqve ageretur, Præfectis denuntiarent (y). Qvod ex D. Auguſtino intelligi poteſt: *Non accuſantibus nobis*, inqvit, *ſed illorum Notariis ad tuenda publicæ pacis vigilantia pertinebat præſentati.* Vulgati codices habent, *Notoria*; emendatiores, *Notariis*. Hæc Auguſtini Epiſtola ſcripta eſt ad Marcellinum Tribunum, & Notarium, qvi ab Honorio Imper. miſſus in Africam, ut Donatiſtas ad fidem Catholicam reduceret, & ad publicam collationem cogeret (a). Ad hunc etiam ſcripta lex eſt Honorii & Theodoſii his verbis (b): *Ea, quæ ad Catholicam fidem pertinent, vel olim ordinavit antiqvitas, vel parentum noſtrorum authoritas religioſa conſtituit, novella ſuperſtitione ſummota, integra & inviolata cuſtodire percipimus.* Qvare D. Auguſtinus eadem Epiſtola: *Scio qvidem*, inqvit, *Eccleſiaſticas cauſas Excellentiæ tuæ potiſſimùm injunctas: ſed credo iſtam*

(x) *lib. 10. ep. 4.* (y) *l. 1. §. qvies. D. de offic. Præf. urb.*
(z) *epiſt. 159.* (a) *Poſſidon. in vit. D. Auguſt.*
(b) *l. 3. C. T. de Religione.*

iſtam curam ad Virum Clariſſimum & Spectabilem Proconſulem pertinere, ad qvem qvoq; literas dedit. Credo ita D. Auguſtinum ſcripſiſſe, qvòd Donatiſtas multorum criminum reos ſciret, qvorum animadverſio ad Proconſulis dignitatem pertinebat, non ad Tribunum, qvi miſſus non erat cum jure gladii. De Marcellino Tribuno & Carthaginenſi collatione ampliſſimè Cardinalis Baronius ſcripſit (c).

De Tribuno & Notario Principis lapis vetus, qvi de Claudiano Poëta.

CL. CLAUDIANO. V. C. TRIBUNO ET. NOTARIO. INTER. CETERAS. VIGENTES. ARTES. PRAEGLORIOSISSIMO. POETARUM. LICET. AD. MEMORIAM. SEMPITERNAM. CARMINA. AB EODEM. SCRIPTA. SUFFICIANT. AT TAMEN. TESTIMONII. GRATIA. OB JUDICII. SUI. FIDEM. DD. NN. ARCADIUS. ET. HONORIUS. FELICISSIMI. AC. DOCTISSIMI. IMPERATORES SENATU. PETENTE. STATUAM. IN FORO. DIVI. TRAJANI ERIGI. COLLOCARIQ. JUSSERUNT. 391. 5.

Alia eſt Petronii Maximi Tribuni & Notarii Romæ, qvæ etiam hîc apponi meretur.

Pp D.D.D.

(c) *Tom. 5. Annal. ad Annum Chriſti 410. n. 11. & 12.*

D. D. D. N. N. N. INVICTISSIMI. PRINCIPES. HONORIUS. THEODOSIUS ET. CONSTANTIUS. CENSORES REMUNERATORESQVE. VIRTUTUM

PETRONIO. MAXIMO. V. C. PRAEF. URB. OB. PETITION. SENATUS AMPLISSIMI. POPULIQVE. ROMANI STATUAM. MERITORUM. PERENNE. MONUMENTUM. IN. FORO ULPIO. CONSTITUI. JUSSERUNT CUM. A. PROAVIS. ATAVISQ. NOBILITAS. PARIBUS. TITULORUM. INSIGNIBUS. ORNATUR. QVI. PRIMAEVUS. IN. CONSISTORIO. SACRO. TRIBUNUS. ET. NOTARIUS. MERUIT. NONO. DECIM. AETATIS. ANNO. SACRARUM. REMUNERATIONUM. PER TRIENNIUM. COMES. POST. PRAEF URBIS. AET. SEX. MENSIBUS. HASQVE. OMNES. DIGNITATES. INTRA VICESIMUM. QVINTUM. ADSECUTUS AETATIS. ANNUM. PUBLICUM. IN SE. TESTIMONIUM. ET. AETERNORUM. PRINCIPUM. JUDICIUM. PROVOCAVIT. 449. 7.

Elegans & alia eſt de Tribuno & Notario Prætoriano, Romæ.

POSTU-

POSTUMIANUS. C. V. FILIUS. MAGNI
FICI. VIRI. MAXIMIANI. PRAEFE-
CTI. PRAETORIO. ET. CONSULIS
ORDINARII. QVAESTOR. CANDIDA
TUS. PRAETOR. URBANUS. TRIBU
NUS. ET. NOTARIUS. PRAETORIA
NUS. PRAEFECTUS. URBI. SECUNDO
CONSUL. ORDINARIUS. QVOS. TAN
TOS. ET. TALES. HONORES. PRI
MO. AETATIS. FLORE. PROMOVE
RIT. 464. 8.

Fuerunt etiam aliorum Officiorum Tribuni, ut Primicerii. Nam ſunt Tribuni militares, Tribuni fabricarum, armaturarum, Stabuli, Tribuni Voluptatum (d): qvorum formulam promit Caſſiodorus. Sunt & Tribuni Comici ex joco Plauti.

- - - pluſculum annum
Fui Præferratus apud molas Tribunus vapularis (e).

Notarii vulgares ſeu inferiores ſunt ταχυγράφοι, Tribuni Notarii ὑπογραφεῖς, Magiſtri Scriniorum ἀντιγραφεῖς, qvi Notariorum Principis contraſcriptores fortè dici poſſent. Sic tamen ſunt appellati à reſcriptis, qvæ ipſi componebant & efformabant. Nam ἀντιγραφὴ βασιλικὴ eſt reſcriptum Imperatoris.

Pp 2 Cap.

(d) *lib. 6. Variar. 10.* (e) *in Perſa.*

CAP. X.

De Palatinis Magiſtratibus: ac primùm de Magiſtro Officiorum.

EXplicata ſunt huc usqve, qvæ ad Conſiſtorium Principis pertinent, qvæqve in illo Officia operam præſtarunt: qvi Illuſtres adſederunt, & præbuerunt conſilium, qviqve illorum civilia præcipuè negotia vel cum jure gladii tractarunt (f). Inter eos Magiſtrum Officiorum locavimus, qvi cum Qvæſtore ut plurimùm ex delegatione Principis cauſas judicaret. Hîc verò, cùm Palatinus ſit Magiſtratus, ea tantùm perſeqvemur, qvæ qvidem illi jure Magiſtratus competunt, qvæqve in hunc locum rejecimus. Proximè de Tribunis Notariorum locuti ſumus, & de notatione nominis Tribuni: nomen iſtud Tribuni Magiſtro Officiorum convenire nullo modo poteſt: Sed Conſtantini lex urget me, qvi Proculianum Tribunum & Magiſtrum Officiorum vocare videtur (g). Sed Conſtantini lex attentiùs proſpecta, duas dignitates complectitur: Tribuni ſcilicet, qvam Proculianus geſſit; & Magiſtri Officiorum, qvem non nominat; Nusqvam enim legitur Tribunus & Magiſter Officiorum: & di-

(f) *l. 2. cap. 19.* (g) *l. 1. C. T. de diſtract. pig.*

& dictio, &, in lege poſita, disjunctiva eſt, non copulativa.

Erant ſub Magiſtro Officiorum in Scriniis militantes, qvos generali nomine Memoriales vocatos diximus. Erant etiam Magiſteriani, & Miniſteriani, & ſub illius diſpoſitione ſcrinia qvatuor, memoriæ, Epiſtolarum, Libellorum & Diſpoſitionum: Admiſſionales, & Cancellarii (h). Erant Scholæ & fabricæ, de qvibus nos poſtea. Hinc Jurisdictio Magiſtri Officiorum latiſſima eſt. Non ſolùm enim de appellationibus Ducianorum Judicum, ſed & Duces ipſi, & eorum Apparitores, & limitanei & caſtrorum Præpoſiti, nulli alii Judici ſubjacebant: exceptis qvi in limitibus Orientis, Thraciarum & Illyrici militant, qvi Jurisdictoni Magiſtri militum per Orientem ſubjecti ſunt (i).

Hujus etiam Jurisdictioni ſubjiciuntur Miniſteriani Sacræ veſtis, ceteriqve hujus nominis, & Caſtrenſiani, exceptis criminalibus & tributariis cauſis (k). Apud eundem, vel arbitrum ab eo delegatum, Centenarii & Ducenarii in urbe reſpondent, non apud Præfectum urbi (l). De hoſpitii jure, & qvi ab eo immunes eſſent, ipſe cognoſcit (m): & de Statuis collocan-

(h) *Notitia Imper.* (i) *l. 8. C. de diverſ. Offic.* (k) *l. 4. C. de Caſtrenſian. & Miniſterian.* (l) *l. 4. C. de Agentib. in reb.* (m) *l. 1. 2. & 3. C. de metatis.*

locandis (n), atq; de curſu publico (o). Præterea Officiorum Magiſtri eos, qvi res fiſci vel publicas tractaſſent ad reddendam rationem & reliqva ſolvenda compellebant (p).

Scholæ autem ſex fuerunt, ſub Magiſtri Officiorum Illuſtris in Occidente diſpoſitione: Scrinia qvatuor: fabricæ novemdecim: atqve in illius Officio de ſchola Agentium in rebus, Adjutor, Subadjuvæ Adjutoris, Subadjuva fabricarum diverſarum, Curioſus Curſus publici in præſenti, Curioſi omnium Provinciarum, Interpretes omnium gentium (q). At ſub Magiſtro Officiorum in Oriente, ſcholæ octo, Scrinia qvatuor, Menſores & Lampadarii Officium Admiſſionum, Fabricæ Orientis qvinqve, Ponticæ tres, Aſianæ una, Thraciarum duæ, Illyrici qvatuor: In Officio autem de Schola Agentium in rebus fuit illi Adjutor, Subadjuvæ: Adjutores duo, Fabricarum tres, Barbariorum tres (ita ſcriptum in Notitia pro Barbaricariorum) Orientis unus, Aſianæ unus, Ponticæ unus, Thraciarum & Illyrici unus. Curioſus curſus publici præſentalis unus. Interpretes diverſarum gentium: Magiſter Officiorum ipſe emittit.

Hæc omnia dilucidam interpretationem deſide.

(n) *C. de ſtatuis & imaginib.* (o) *l. 9. C.T. de Curſ. public.* (p) *Symmach. lib. 10. epiſt. 47.* (q) *Notitia Imper.*

ſiderant. Illa qvidem ſuo qvoqve ordine exponemus: Sed in iis ſolùm immorabimur, qvæ in Notitia Imperii enarrantur: cetera leviter prætterimus, qvæ ex legibus à qvibus hauſta ſunt, ſatis intelligi poſſunt. A Scholis incipiendum eſt, inter qvas eſt Schola Scutariorum ſecunda prima, Schola Scutariorum, Schola armaturarum ſeniorum, Schola Gentilium ſeniorum, Schola Scutariorum tertia, Schola Agentium in rebus, & Deputati ejusdem Scholæ.

Scholas undecim Juſtinianus enumerat (r), cùm tamen in utriusq; Imperii Notitia decem tantùm enuntientur. Undecimam Scholam fabricenſium adjicit Cujacius (s): Sed fabricenſes à Scholis in Notitia ſeparantur, & fabricenſium fuit certum corpus, non ſchola. Qvare ſi ſchola undecima qværenda eſt, puto eam fuiſſe Protectorum, ex Ammiano Marcell. qvi ſcribit (t), *Conſtantium Principem ad Gallum Cæſarem ſcripſiſſe, ut ſolis eſſet contentus ſcholis Palatinis & Protectorum cum Scutariis & Gentilibus.*

Scholæ ſunt collegia qvædam militum, vel Miniſtrorum Principis, tam armatæ militiæ, qvàm Togatæ, qvarum plurimæ Magiſtri Officiorum Jurisdictioni ſubjectæ ſunt (u). Hoc ſcholæ verbum qvidam introducere conati ſunt in lege VII. C. de Aqvæductu: cujus vulgata lectio ſic habet. *Ad reparationem aqvæductuum*

(r) *l. fin. C. de locato.* (s) *ad tit. C. de privileg. ſcholar.* (t) *lib. 14.* (u) *l. 2. C. eod.*

hujus almæ urbis, omnia vectigalia, qvæ colligi poſſunt, ex univerſis calculis hujus inclytæ urbis, ad refectionem aqvæductus procedant: Pro, univerſis calculis, emendat Barnabas Briſſonius, univerſis ſcholis: ſed malè ſcholas vectigales facit. Legit Cujacius, univerſis ſcalis, pro, calculis, qvæ lectio Vitruvii authoritate poſſet confirmari. Hic enim ubi de Hydraulicis machinis tractat: *Supra baſim*, inqvit (x), *eriguntur regulæ, dextra ac ſiniſtra ſcalari forma compactæ, &c.* Unde Scalæ aqvæductibus aptæ, qvæ his machinis inſervirent, & privatis uſibus pro fiſtulis uſurpantur, qvibus aqvæ per domos aut fundos privatorum funduntur, & ſaliunt (y). Vectigal autem pendebatur ſive annua penſitatio pro aqvæductu, intra domum Romæ conſtitutam (z).

Liceat nobis interdum σχολάζειν in iſtis ſcholis, & ad ea digredi, qvæ negotium faceſſere multis poſſunt, qvæqve in Græculorum ſcholis nusqvam agitantur. Vulgatam C. lectionem rectam puto. Optimè enim dicitur vectigalia colligere ex univerſis calculis: ut ſubducta ſcilicet ratione, qvod qvisqve debeat, computetur. Hinc calculi fiſcalis ſatisfactionem dixit Impe-

(x) *lib. 10. cap. 13.* (y) *l. fiſtulam. D. ſi ſervit. vendic.* (z) *l. in conditione. D. de actionib. empt.*

Imperator (a), & communi calculo ſubjici Papinianus (b).

Nos verò ſcholas Magiſtri Officiorum explicemus, ſub cujus diſpoſitione fuit Scutariorum ſchola in Occidente prima, ſecunda, & tertia. Scutarii milites à ſcutis denominati. Clypeis antè Romani uſi ſunt: deinde poſtqvam ſtipendiarii facti, ſcuta pro clypeis fecere, ait Livius (c), qvi de ordine militari & Scutatorum turba multa profert. Juſta arma ſunt ſcuta, & ſimul cum ſcuto gladius, ex Polybio (d). Ἔστι δὲ Ῥωμαϊκὴ πανοπλία, πρῶτον μὲν θυρεὸς, ἅμα δὲ τῷ θυρεῷ μάχαιρα. Qvi formam ſcuti graphicè depingit. Gravis armatura, plumbatas qvinas poſitas in ſcutis, primo impetu jacit (e). Scutariorum Rector ab Ammiano Marcel. Tribunus ſcutariorum vocatur (f). Plumbatæ poſitæ in ſcutis inter Miſſilia numerantur. *Ex alto*, inqvit Vegetius (g), *miſſilia ſive Plumbatæ vehementiùs cadunt.* Plumbatæ ſunt jacula, qvæ à Plumbatis, qvibus rei vel Martyres cædebantur, omnino differunt. Et lapſus eſt Adrianus Turnebus (h), qvi Plumbatas easdem putat. Nam Plumbatæ, qvibus Martyres cæſi, vel per-

(a) *l. 19. C. T. qvand. appellation. non recip.* (b) *l. in ratione. §. qvæſitum. D. ad leg. falcid.* (c) *lib. 8.* (d) *lib. 6.* (e) *Veget. lib. 2. cap. 15. & 23.* (f) *lib. 14.* (g) *lib. 4. cap. 29.* (h) *lib. 24. Adverſ. cap. 12.*

ſonæ viliores, ſunt flagella facta ex funiculis, in qvorum extremitatibus glandulæ plumbeæ erant impactæ. Qvæ plumbatarum verbera, ab inſolentia Judicum reperta ſupplicia, Conſtantinus Imper. improbat (i).

Schola armaturarum Seniorum Magiſtro Officiorum ſubjecta eſt. Armatura genus eſt exercitii, qvo à Campiductoribus Tirones imbuuntur: qvòd in omnibus prœliis armaturis meliùs pugnaretur, & armaturis utcunqve eruditi reliqvos bellandi arte præcederent (k). Schola Armaturarum Juniorum, qvæ ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum Orientis erat. Juniores & novi milites manè & poſt meridiem ad omne genus exercebantur armorum: veteres & eruditi ſemel in die (l). Tribuni armaturarum meminit Ammianus Marcel. (m), apud qvem eſt & agens vicē armaturarū rectoris (n).

Scholas Gentilium interpretor ἐθνικῶν ſeu nationum: qvalis fuit *Schola Gallica Palatii* Symmacho (o). Gentiles autem à Scutariis diſtingvuntur, qvi in ordine Palatinorum militum præcipui fuerunt. Julianus Imper. cùm apud Senonas oppidum, tunc opportunum abſceſſiſſet, curabat ut Milites, qvi à ſolitis deſciverant præſidiis, reducerentur: ut conſpiratas gentes in

(i) *l. 2. C. de exactionib. Tributor.* (k) *Veget. lib. 1. cap. 13.* (l) *Idem lib. 2. cap. 23.* (m) *lib. 14. & 15.* (n) *lib. 15.* (o) *lib. 9. epiſt. 52.*

in noxam Romani nominis disjiceret. Hæc ſollicitè cogitantem, eum hoſtis aggreditur, oppidi capiendi ſpe in majus accenſa, qvòd nec Scutarios adeſſe prodentibus profugia didicerant, nec Gentiles per municipia diſtributos (p). Ex qvo videre eſt, robur præcipuum in Scutariis & gentilibus poſitum eſſe. Novella eſt Theodoſii (q) de Scholaribus Comitibus & de Domeſticis eorum ad Florentium Magiſtrum Officiorum, qva Comitibus Scholarum verberandi regradandivè Senatores ac Ducenarios, licentiam denegat.

Schola Agentium in rebus & deputati ejusdem ſcholæ, ad Magiſtri Officiorum diſpoſitionem pertinent. Separantur Scholares, veluti Agentes in rebus, à Palatinis: hinc duo diverſi tituli in C. Juſtiniani de privilegiis eorum, qvi in ſacro Palatio militant, & de privilegiis ſcholarum.

Agentes in rebus non in literarum præſidiis militant, nec eorum literata militia dicitur: ſed militant in rebus & in actu, & à Græcis dicuntur Magiſteriani. Μαγιςϵριανὸς Gloſſ. vel Agens in rebus. Horum varii gradus fuere. Alii enim, ut notat Cujacius (r), Tribuni ſunt Scholarum, alii Primicerii, alii Senatores, Ducenarii, Centenarii, Biarchi, Circitores, Eqvites, Tirones; qveis

(p) *Ammian. Marcel. lib.16.* (q) *Novel.29.* (r) *ad tit. C. de agentib. in reb.*

qveis addo Deputatos, Curioſos, ſeu Curagendarios.

Matricula Agentium in rebus à Magiſtro Officiorum confecta ſic eſt (s). *Ducenarii qvadraginta octo in cingulis habentur: numerus Centenariorum ducenti viri: Biarchi ducenti qvinqvaginta viri duntaxat: præterea Circitores trecenti: Eqvites qvadringenti qvinqvaginta.* Hi qvidem qvorum numerus eſt definitus, ad mille ducentos octo & qvadraginta viros redacti ſunt.

Senatores in ſcholis ſunt, ut decuriones in municipiis, *qvos verberare, vel regradare ſcholarum Comiti non licet* (t): *ſed ea, qvæ tali commotione digna ſunt, ad Magiſtri Officiorum Notitiam referuntur.* Pro *commotione* in lege Theodoſii (u), lego *commonitione*. Eſt enim commonitio, animadverſio, caſtigatio. Plautus noſter (x).

Jam qvidem in ſuo qvidqve loco niſi erit mihi ſitum ſuppellectilis,
Cùm ego revortar, vos monumentis commonefaciam bubulis.

Agentes in rebus ad Ducenariam & Centenariam & Biarchiam labore unusqvisqve perveniebat, non ſuffragio: Principatum verò adipiſcuntur, matricula decurrente (y). Et expletis ſtipendiis, ad Ducenæ Principatum perve-

(s) *l. 2. C. eod.* (t) *l. 3. C. de Offic. Magiſtr. Offic.* (u) *Novel. 29.* (x) *In Sticho.* (y) *l. 1. C. de Offic. mag. offic.*

veniunt (z). Ducena & Centena dignitates ſunt, de qvibus nos alio loco; cùm Ducenarii & Centenarii in Officio ſacrarum largitionum fuerint, non ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum, cui ceteri Agentes in rebus & deputati ejusdem Scholæ obſeqvuntur.

Deputati, λειτουργοὶ, ἀφωρισμένοι, miniſtri ſeparati & ſeorſum habiti. Dicitur etiam deputatus, κατασταχθεὶς, vincens celeritate, ἀπομερισθεὶς, adſignatus, delegatus. Deputatos ſervos fuiſſe publicos lex teſtatur (a), qvamvis deputati etiam Privatorum ſervi dicantur, qvi alicui loco ſunt aſſignati, qvales in villis deputatos ſervos Q. Mutius definiebat (b). Sed deputati Scholæ agentium in rebus, milites ſunt ex illorum ſchola ſelecti, qvi labore atqve ordine ad curſum regendum & curas agendas, Judicio ſcholæ & ordinis merito diriguntur: Ita ut illorum Principis Notitiæ nihil ſubtrahant, ex iis, qvæ geri in Republ. viderint (c). Alii fuerunt Deputati, qvi vulneratos in bello reficerent, qvos, ut opinor, Valetudinarios Tarruntenus Paternus vocat, lib. 1. militarium (d): hi nihil ad Scholam Agentium.

Difficile eſt, qvalia fuerint Agentium in rebus

(z) *l. 15. tit. 1. C. T. lib. 6.* (a) *l. fin. C. de ſervis fugit.* (b) *l. 3. §. ſed qvod D. de penu legat.* (c) *l. 4. C. T. de Curioſis.* (d) *l. fin. D. de jur. immunit.*

bus munera, certò definire: Hoc verò certum eſt, qvod eorum in rebus labores & vigiliæ tantæ fuerunt, ut ſoli efficere viderentur, qvicqvid publici oneris eſſet (e). Qvare plenum vigiliarum munus exercere dicuntur (f). In illorum ſchola nemo facilè ſub annotatione qvoqve ſpeciali Principis prorumpebat, niſi ſub majore parte ſcholæ, qvisqve adveniſſet, probatus eſſet, qvalis ſit moribus, unde domo, qvam Officiorum originem ac ſortem fateretur (g). Hinc fortè Agentium in rebus Schola, *bonorum virorum collegium* dicitur (h). In eorum numero creſcunt Comites ſecundi ordinis, Cubicularii Principis primi duntaxat loci, qvos Tribunorum Urbicianorum petitio fecerit militare (i).

Agentium in rebus Schola Vicariam dignitatem adepta eſt (k), qvos militiæ finis ad Principatus honorem addixit. Illorum qvosdam inferioris militiæ milites vocat Imperator, ut Palatinos, qvibus ad urbem accedere non licet, exceptis iis, qvibus negotium aliqvod aut munus fuerit injunctum (l).

Inferioris militiæ milites ſunt Tirones, qvorum inferior militia eſt inter Agentes in rebus. Sic infantes vel pueri, qvi militare cœperunt, inter

(e) *Novel. Theod. 37.* (f) *l. 7. C. T. de privileg. eor. qvi in ſacr. Palat.* (g) *l. 4. C. T. de Agent. in reb.* (h) *l. 18. C. T. eod.* (i) *d. l. 18,* (k) *l. 22. C. eod.* (l) *l. 1. C. T. qvib. militantib. ad Urb.*

inter ultimos ſterni jubentur (m). Porrò Agentes in rebus qvadam ſolemnitate ſolebant induci in Conſiſtorium, ut aurum acciperent: inter alios *qvidam ex illorum conſortio, non ut moris eſt expanſa Chlamyde, ſed utraqve manu cavata ſuſcepit. Tum Julianus Imper. Rapere, inqvit, non accipere ſciunt Agentes in rebus* (n). Noverat Imperator cautus illorum rapacitatem, & audaciam. Nam *peſtilens genus frumentariorum remotum eſt*, ait Aurelius Victor (o), *qvorum Agentes in rebus ſimillimi ſunt, qvi cùm ad explorandum & nuntiandum ſi fortè in Provinciis motus exiſterent, inſtituti viderentur, compoſitis nefariè criminationibus, injecto paſſim metu, præcipuè remotiſſimo cuiqve, cuncta fœdè diripiebant.* Singulare illorum audaciæ exemplum Ammianus Marcel. refert (p): *Agens in rebus*, ait, *in Hiſpania ad cœnam itidem invitatus, cùm inferentes veſpertina lumina pueros exclamaſſe audiſſet ex uſu, Vincamus . . . . ſolemne interpretatus*, (Lacunam ſic expleo, ut *pravè* reponam) *delevit nobilem domum.*

Cap.

(m) *l. 14. C. T. de re militar.* (n) *Ammian. Marcel. lib. 16.* (o) *in Diocletiano.* (p) *lib. 16.*

CAP. XI.

De Principibus Agentium in rebus, Barbaricariis, Admiſſionalibus & Cancellariis.

PRincipes, qvi primi & præcipui Scholarum ad gubernanda Officia directi, varii fuerunt, de qvibus nos ſuprà (q), qvi Principales Officiorum vocantur (r). Hi etiam in Schola Agentium in rebus diſtincti. Qvare utriusqve C. tituli non de Principe, ſed de Principibus Agentium in rebus concepti ſunt. Fuit enim Principatus Ducenæ, fuit Centenæ & Biarchiæ (s). Principes autem Agentium in rebus ex eorum numero fuerunt, qvi per annum integrum qvaterni per ordinem Subadjuvarum ſollicitudinem in unoqvoqve Scrinio fabricarum & Barbaricariorum ſuſceperunt (t). Perperam in C. Juſtiniani ſcriptum, Barbariorum, cenſet Briſſonius, qvod poſtea expendemus.

In Notitia Imperii, ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum Orientis, & inter illius Officia ſunt Subâdjuvæ, Adjutores duo, Fabricarum tres, Barbaricariorum tres, ubi etiam ſcriptum, Barbariorum. Sunt Barbarii, vel Barbaricarii Phrygio-

(q) *lib. 2. cap. 10.* (r) *l. 1. C. de ſentent. paſſis.* (s) *l. 15. C. T. lib. 6. tit. 1.* (t) *l. 5. C. de Agent. in reb.*

giones, qvorum artis eſt, ex auro & coloratis filis hominum formas, & animalium in veſtibus exprimere. Virgilius (u);

Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crurum.

Hinc Barbarii & Barbaricarii vel Barbarici, unde & βαρβαρικὸν eſt armentarium, in qvo ſpolia & donaria belli pacisqve à barbaris accepta reponuntur.

Simocata (x): ἐπιστολὴν δι' ἑλληνικοῖς γράμμασιν ἅμα τῷ κειμηλίῳ εἰς τὸ λεγόμενον βαρβαρικὸν παρεπέμπετο.

In Fabricis barbarica arma parabantur, qvæ Julius Pollux (y) περὶ τῶν βαρβαρικῶν ὅπλων, enumerat. Scuta & veſtes nobiliorum militum, auro argentoq; decorata à Barbaricis tegebantur. Hinc Virgilius (z).

Pictus acu chlamydem.

Et (a):

picti ſcuta Labici.

Ad qvem Servius: *Apud veteres*, inqvit, *picta erant Scuta virorum fortium; Inertium contrà & Tyronum, pura.* Idem Poëta (b):

parmaq; inglorius alba.

Qvi Barbarorum exuvias in armamentario diligenter ſervatas docet (c).

Barbarico poſtes auro ſpoliisq; ſuperbi
Procubuére.

(u) *lib. 11. Æneid.* (x) *Hiſtor. Mauric. lib. 5. c. 13.* (y) *l. 9. c. 7.* (z) *lib. 9. Æneid.* (a) *lib. 7.* (b) *l. 9. Æneid.* (c) *l. 2. Æneid.*

Ab eo Barbaricum pro terra extranea accipitur. Decios impp. utroſque in Barbarico interfectos narrat Eutropius (d) cui adſtipulatur Aurelius Victor. (e) *Nam Decius pater in Barbarico, inter confuſas turbas, gurgite Paludis ſubmerſus eſt; filius verò bello extinctus.*

Ex Subadjuvarum in Fabricis numero, facti ſunt Principes Agentium in rebus, quorum ea dignitas & authoritas fuit, ut Principes Magiſterianorum dicerentur. Nam & Agentes in rebus, ex interpretatione Juliani, Magiſteriani vocabantur. (f) Nullus verò Officialium in munus aliquod niſi Principe illo ordinante mittebatur (g): cui licuit habere in Officio ſuo domeſticos, ſicut Præſidibus, Ducibus & Comitibus (h). Completo ille tempore militiæ, Com' ivæ primi ordinis cingulo in diem vitæ potiebatur (i), Proconſulibus æquatus, & in ampliſſimo ordine inter Conſulares allectos habebatur (k). Quòd *ſi Principatus ſorte depoſita*, [ſic lego in C.T. non *forte*] *forſitan Provinciæ gubernacula huic Principi Agentium non evenerint, par erit ſalutationis loco, his quidem, qui Præſidatum geſſerint, cedere, ſed eos, qui Rationales fuerint, prævenire* (l).

Hono-

(d) *lib. 9.* (e) *in Decio.* (f) *Novell. 124.* (g) *l. 5. C. T. de Agentib. in reb.* (h) *lib. 5. c 6. de Adſeſſorib.* (i) *l. 6. C. de Agent. in reb.* (k) *l. 13. C. T. lib. 6. tit. 1.* (l) *l. 2. C. T. l. 9. tit. 1. de Princip. Agent. in reb.*

Honorarii Principatus Officium impetrarunt hi, qui viginti quinque annorum militiam compleverunt (m): Si fortè ob adverſam valetudinem militiæ finem expectare non poſſint. Hoc tempus ad Vicennium Honorius & Theodoſius redegerunt, ex Scholæ adteſtatione (n).

Sub diſpoſitione Magiſtri Officiorum in Occidente ſunt Admiſſionales, & Cancellarii. Admiſſionales in ſacro Palatio militant (o), Extra rationem Scriniorum alii ſunt Admiſſionum Magiſtri, alii Admiſſionum Proximi, alii Admiſſionales. Horum munus erat, volentes adire Principem intromittere: quorum primus Magiſter dicebatur, qui honoratiores ad Principem introducebat. *Cùm Silvanus ex Magiſterio peditum, ſollicitato exercitu, ad Auguſtum culmen evectus eſſet, hac mole inopini caſus Conſtantius ictus. Primates concilio, ſecunda vigilia, convocato properarunt in regiam. Cumq́ nulli ad eligendum quid agi deberet mens ſuppeteret poſſet, aut lingua: ſubmiſſis verbis perſtringebatur Urſicini mentio, qui paulò antè læſæ majeſtatis accuſatus & damnatus, & cujus ſententia dilata. Per Admiſſionum Magiſtrum, qui mos eſt honoratior, accito eo ingreſſoq́ Conſiſtorium, offertur purpura, &c.*

(m) *l. 4. C. eod.* (n) *l. 19. C. T. de Agentib. in reb.* (o) *lib. 3. & 7. C. T. de Privileg. eor. qui in ſacr. Palat.*

&c. (p). De hoc Admiſſionum Magiſtro lex eſt Arcadii & Honorii (q). *Ut nulla penitus functione, vel glebatione Senatoria tum primum ob dignitatem Vicariam fatigetur, ſitq; immunis à ſeptem quoque ſolidorum præſtatione, quæ tenuiſſimos Senatores ſolet obligare.*

Admiſſionis Officium à Claudii & Neronis temporibus inſtitutum, Seneca docet (r). *Non ſunt*, inquit, *iſti amici, qui in primas & ſecundas Admiſſiones digeruntur.* Plinius de Claudii libertis (ſ): *Fuit & alia Claudii Principatu differentia in ſolis his, quibus admiſſionem ejus liberti dediſſent imaginem Principis in annulo ex auro gerendi, magna criminum occaſione.* Corrigit Lipſius (t), quibus Admiſſionum liberti jus dediſſent. Judicet lector. Nec enim Admisſionum liberti hoc jus imaginum dare poterant: Sed hi ad Principem accedentes ſcrutabantur, & crimini dabant, ſi quem Principis imaginem in annulo gerentem offendiſſent.

Admiſſionum Proximum Ammianus Marcell. (u) inducit: eratque is, ut Admiſſionales, Magiſtri Admiſſionum miniſter, qui vocabat & admittebat ad Principem venientes. Rectè Seneca (x) *Cohortem interioris admiſ-*

(p) *Ammian. Marcell. l. 15.* (q) *l. 12. C. T. lib. tit. 1.* (r) *lib. 6. benefic. cap. 33.* (ſ) *lib. 33. cap. 3.* (t) *ad Tacit. lib. 6. Annal.* (u) *l. 22.* (x) *l. 1. de clementia, c. 10.*

miſsionis dixit : Nam Admiſſionales alii intra Principis cubiculum , alii ad fores. De Alexandro Severo Lampridius (y) : *Salutabatur quaſi unus de Senatoribus , patente velo Admiſſionalibus remotis , aut ſolis iis qui Miniſtri ad fores fuerunt.*

Patens iſtud velum nos ad Cancellarios adducit. Principes enim in aditu primo vela, deinde cancellos habebant, qui vela ſervarent. De Theodorico Gotthorum Rege Sidonius (z) : *Reliqvum mane regni adminiſtrandi cura ſibi deputat : circumſiſtit ſellam Comes armiger, Pellitorum turba ſatellitum, ne abſit, admittitur : ne obſtrepat, eliminatur : Sicq; pro foribus immurmurat excluſa velis, incluſa cancellis.* Conſiſtorii regii fores, ut ex Corippo Sirmondus notat, Velis prætendebantur : proxima huic ſtatio cancellis ſepta & clauſa. Intra velum, hoc eſt Conſiſtorium ipſum, admiſſi Comites & participes conſilii : Satellites inter cancellos & vela ſubſtitere. Ut igitur vela ſervabant Velarii, ita cancellos Cancellarii. De Velariis lapis Romæ.

599.7. TI. CL.' THALLUS
PRÆPOSITUS. VELARIORUM
DOMUS. AUGUSTANÆ

Et lapis alius Neapoli :

 D.M.

(y) *In Alexandro.* (z) *lib.1. epiſtol.2.*

eod. 8. D. M.
DIADUMENO. AUG. LIB
PRIMIGENI. SUPRA. VELA
RIOS.
DE. DOMU. AUG

Primigenium hîc pro Primicerio accipio.

CAP. XII.

De Fabricis & Fabricenſibus.

FAbricenſes, qui in Juſtiniani Novella fabricenſii dicuntur (a), ſunt qui arma fabricant in publicis Officinis (b), Φαυρικήσιοι. Cedreno οἱ τῶν ὅπλων δημιουργοί. Iſidoro τεχνῖται τῶν ὅπλων (c). De his ſcripta Novella eſt ad Baſilidem, Sacrorum officiorum Magiſtrum (d), quæ varia armorum genera continet: Arcus, ſagittas, Spathas, enſes, quæ vocare conſveverunt Semiſphathia, & quæ vocantur Zabæ ſive loricæ, contos, lanceas, & quæ apud Iſauros nominantur monocopia, & appellatos Sitinnos, ſeu Miſſilia, Aſpides, ſcuta, galeas ſeu caſſides. Gladios Julianus vocat παραμήρια, & pro monocopiis ſcribit μονοκόντια, pro ſitinnis Zibyn-

(a) *Novel.* 85. (b) *d. l.* 32. *C. de Decurionib. & fil. eor.* (c) *lib.* 1. *cap.* 13. (d) *Novel.* 85.

bynnos. παραμήρια ſunt arma femoralia (e) & gladioli in femore penduli. Paullus in hiſtoria Miſcella, vertit παραμήριον pugionem, μονοκόντια: & Zibynni ſunt Iſaurica arma, lanceæ & misſilia. Inter arma numerat Ulpianus frameas, id eſt romphæas (f): & gloſſ. vet. framea eſt, ῥομφαῖα. *Germani rari gladiis aut majoribus lanceis utuntur: haſtas vel ipſorum vocabulo frameas gerunt, anguſto & brevi ferro, ſed acri & ad uſum habili. Eques quidem ſcuto frameaq́ contentus eſt*, ait Tacitus (g). De aliis armorum generibus ex veterum libris tractat Agellius (h), ad quem lectorem remitto.

Inter Fabricenſes Tarruntenus Paternus lib. 1. militarium (i), comprehendit Baliſtarios: Florentini Pandectæ legunt Valiſtarios, in quibus V. pro B. & econtrà, B. pro V. frequenter inveniuntur: Speculariοs fabros, ſagittarios, Ærarios bucularum ſtructores, gladiatores, & Optionem fabricæ, quibus vacationem aliquam tribuit munerum graviorum conditio. Baliſtariorum ordo per diverſas conſtitutus civitates, ſola publica arma, in ar-

(e) *Iſidor. lib. 2. cap. 57.* (f) *3. §. arma. D. de vi & vi armat.* (g) *lib. de morib. Germanor.* (h) *lib. 10. cap. 25.* (i) *l. fin. D. de jur. immunit.*

mamentis publicis cujusque civitatis recondita corrigit, & renovat. Specularios interpretor ex Novella (k) Theodoſii & Valent. qua Fabricenſes conſtricti, nominationibus ſuis, ſociorum actibus quandam ſpeculam gerebant, quia unius damnum ad omnium tranſibat diſpendium. Ærarii Budæo ſunt χαλκεῖς excuſores, buccularum ſtructores; Turnebo (l) qui Galeas faciunt, ex ea Galearum parte, quæ buccula dicitur, impoſito nomine, à bucca; quòd ea pars galeæ circa os ad reſpirationem. Buccula, παραγναθίς. Buccæ γνάθοι. Bucculæ à Barbaricariis auro & argento tegebantur (m).

Gladiatores non μονομάχοι, ſed μαχαιροποιοί. Optio fabricæ, fabricis legionum, Scutariis & Loricariis cuſtos præeſt, ut Turnebo videtur (n). Sed Paternus cuſtodem armorum ab Optione ſeparat, quem malo annonæ fabricenſis erogatorem dicere. Optio enim annonam dividebat, ὃς ἐπεμέλειτο, το τῆς περὶ την οικιαν δαπάνης, ὀπτίωνα τȣτον καλȣσι, ait Procopius (o). Fabricenſes enim annonam à fiſco accipiebant (p).

H..-

(k) *Novel. 13.* (l) *lib. 9. Adverſar. cap. 6.* (m) *l. 1. C. de fabricenſib.* (n) *lib. 2. Admiſ. cap. 13.* (o) *lib. 3. de bello Vandal.* (p) *Novel. 85.*

Habuerunt Fabricenſes Deputatos, Chartularios, Protectores, Tribunos. Deputati à Juliano ſtatuti numerorum dicuntur, qui numeri cujusque militum arma procurabant; nec operabantur in fabricis , ſed ſolam diligentiam habebant armorum militum in numero conſtitutorum periculo quinque inter eos Primatum. Hi alii ſunt à ſervis, qui fabricis ſunt deputati (q). Chartularii Scrinii fabricæ ab eodem Juliano vocantur Scriniarii, qui ad Inquiſitionem privatorum, qui arma faciunt, depoſitiones à Magiſtratibus & Defenſoribus & Patribus civitatum accipiebant; quòd nemini privato concederent arma facere. Atque hos armorum cuſtodes intelligo, quòd hujusmodi armorum cuſtodiæ præeſſent (r).

Primicerium Fabricenſes habuerunt, ut omnia corpora, & Protectores fabricæ: & Primicerius poſt biennium inter Protectores Fabricæ jus habet adorandi purpuram (ſ). Quodnam fuerit munus hujus Protectoris , non ita clarum eſt. Nam Protectores varii fuerunt: Alii Principis, de quibus nos ſuprà: Alii in acie, qui πρεμοσκουτάριοι ὑπερασπισαὶ, οἱ νῦν λεγόμενοι Προτίκτορες (t). Hac Veterani Protecto-

(q) *l. fin. C. de ſerv. fugitiv.* (r) *lib. 3. C. de fabricenſib.* (ſ) *lib. 2. C. eod.* (t) *gloſſ. baſilic.*

tectorum dignitate cumulati ſunt (u). Fuerunt etiam Protectores fori venalium. (x) Protectores & Comitenſes, & Ripenſes (y), Protectores & Notarii in veteri lapide:

BRVTIA. AVRELIANAE. CN. FILIAE
NEPTI 520.8.
GALLICANI. CONS. ORDINARI
OB. MERITA.HONESTATIS. ET. CON
CORDIAE
CONJUGALIS. L. VITALIS.V.C. PRO
TECTOR
ET. NOTARIVS. VXORI

In alio lapide legitur Protector Ducenarius:

D. M.
ET. MEMORIAE. ATTINIAE 531.2.
TIBERIAE AVRELIUS. ROMANVS
PROTECTOR. DVCENARIVS
CONIVGI. INCOMPARABILI

Protectores autem fabricæ eos puto, quibus fabricæ tuitio commiſſa eſt (z), qui Tribunatus dignitatem aſſequebantur (a). Poſt dignitatem Protectoris atque Tribuni, Gratianus Comes præfuit rei Caſtrenſi per Africam (b); & Quæſtor Galli Cæſaris Tribunos Fa-

(u) *lib. 2. de Veteran.* (x) *l. 10. C. T. de erogat. milit. annon.* (y) *lib. 4. C. de Veteran.* (z) *lib. 27. C. T. de erog. milit. annon.* (a) *lib. 2. C. de Domeſt. & Protectorib.* (b) *Ammiã. Marcel. l. 30.*

Fabricarum inſimulavit , promittentes armorum , ſi novæ res agitari cœpiſſent (c). Hi Tribuni præpoſiti Fabricæ , quorum unum Valentinianus oblato thorace polito faberrimè, præmiumque ideò expectantem , ea re præcepit occidi , quòd pondus paulò minus habuit ſpecies ærea , quàm ille formaverat (d).

Fabricenſium Collegio nullus coaptatur, qui Curiali conditione liber non ſit ; id eſt , docuerit ſe non avo, non patre Curiali genitum, nihil ſe ordini Civitatis debere , nullique ſe civico muneri obnoxium (e). Quòd ſi quis Fabricenſis originem Curialem & propriæ civitatis munera declinarit , ſuo ordini reſtituitur (f). Fabricenſium verò ſtigmata, hoc eſt nota publica, brachiis infligebantur , ad imitationem Tironum (g). *Tirones punčturis in cute punčtis , milites ſcribebantur, & matriculis inferebantur* (h). Punčturas punčtas apud Vegetium non rejicio : alii emendant , *victuris punčturis*, quod non improbo.

Inter cetera Fabricenſium privilegia hoc unum fuit ; *Ut ſi quis eorum ſine liberis, vel legitimo herede inteſtatus deceſſiſſet , bona ejus iis deferrentur, qui*

(c) *Idem lib. 14.* (d) *Idem lib. 29.* (e) *l. 4. C. de Fabricenſib. & l. 32. C. de Decurionib. & fil. eor.* (f) *l. 8. C. T. de Decurionib.* (g) *l. 3. C. de fabricenſib.* (h) *Veget. l. 2. c. 5.*

qui velut creatores, attinentur, [ita legit; Contius & in vulgatis malè ſcriptum, creditores] *ut fabricenſes collegarum ſuorum ſolatiis perfruantur* (i). Contio aſſentitur Cujacius. Nam Nominare, idem eſt ac creare. Hinc in Pandectis Florentinis: *Si eo tempore, quo quis nominatus eſt idoneus, poſtea lapſus facultatibus, damnum debitis Reipublicæ dederit: quia fortuitos caſus nullum humanum conſilium providere poteſt, Creator hoc nomine nihil præſtare debet* (k). Perperam in vulgatis, *Procuratores*. Creatores ergo ſunt nominatores, ὅς αὖ χειϱοτονῆται, in Baſilicis. Nollem tamen cum Cujacio creaturæ verbum reponere in lege 1. C. quemadmodum civilia munera indicuntur. *Cum te*, ait Imperator, *Curatorem, ad cogendas angarias creatum, appellationem interpoſueris: Præſes Provinciæ, ſi alterius curiæ te eſſe animadverterit, ad alieni corporis munera vocari non ſinet*. Aperta lectio, & pro *curiæ* ſupponi *creaturæ* nullo modo placet. Hoc autem privilegium conceſſum eſt, quòd fabricenſes ſuis creationibus ſeu nominationibus conſtricti ſunt, & qui inter eos ſuſcipitur, totius corporis nominatione ſuſcipitur. Quare quod ab uno delinquitur, totum corpus Fabricenſium reſarcire compellitur (l).

Fa-

(i) *l.5. C. de hereditat. Decurion.* (k) *lib.2. §. ſi eo. D. de adminiſtr. re. ad Civit. pertinent.* (l) *d. l.5.*

Fabricæ in Illyrico ſunt quinque, ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum. Sirmienſis, Scutorum, Baliſtarum, & armorum. Acinenſis, Scutaria. Cornutenſis, Scutaria. Lauriacenſis, Scutaria. Solonitana, armorum (m). Illyricum duplex fuit, unum in Oriente, alterum in Occidente. Quæ ſub Præfecti Præt. Italiæ poteſtate diœceſes Illyrici fuerunt, in illis Fabricæ ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum Occidentis fuerunt. Prima Fabrica Sirmienſis. Sirmii frequens mentio in utroque C. quæ fuit Illyrici metropolis, ubi Palatium & Curia Principum. Herodianus de Maximino (n): ἐπανῆλθεν εἰς Παίονας, ἔν τε τῇ Σιρμίῳ διατρίβων, τῇ μεγίστῃ ἐκεῖ πόλει δοκούσῃ τὰ πρὸς τὴν εἴσοδον εἰς τὸ ἔαρ παρεσκευάζετο. In Pannoniam reverſus eſt, intraque urbem Sirmium, quæ maxima omnium ejus regionis habetur, in hibernis agens ad vernam ſeſe expeditionem comparabat. De Sirmii Palatio & Curia Ammianus Marcel. *Apud Sirmium*, inquit, (o). *repentino fragore nubium, fulmen excuſſum Palatii & Curiæ partem incendit & fori.* Secunda Fabrica eſt Acincenſis: Accincum urbs Illyrici. Tertia Cornutenſis in Notitia, lego, Carnutenſis. Carnutum enim eſt Illyricorum oppidum (p); & apud

(m) *Notit. Imper.* (n) *lib. 7.* (o) *lib. 30.* (p) *Ammian. Mar. eod. lib.*

pud Carnutum agens Imperator per continuos tres menſes æſtivos arma parabat. Cornutos & Braccatos milites, uſu præliorum diuturno firmatos invenio: Sed non Illyricos (q). Erant enim bracchæ vel braccæ tegmen Gallorum. Lauriacenſis à Lauriaco, de quo Amminianus Marcel. (r). Salonitana fabrica, ab urbe Saloniana, quæ civitas eſt mediterranea Illyridis Liburniæ (s).

Fabricæ ceteræ in Italia hæ ſunt: Concordienſis, Sagittaria: Veronenſis, Scutorum & Armorum: Mantuana, Loricaria: Cremonenſis, Scutaria; Ticinenſis, Arcuaria: Lucenſis, Spatharia. In Gallis Argentoratenſis, armorum omnium. Matiſconenſis, Sagittaria, Auguſtodunenſis, Loricaria. Sveſſionenſis Scutaria, Baliſtaria, & Clibanaria. Remenſis Spatharia. Triberorum Scutaria. Triberorum Baliſtaria. Ambianenſis Spatharia & Scutaria. Harum fabricarum ut urbium nomina nota ſunt. Inter eas Sveſſionenſis Scutaria, Baliſtaria, & Clibanaria. κλιβανάριοι ὁλοσίδηροι· κλίβανα γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ σιδηρᾶ καλύμματα καλοῦσι, ἀντὶ τοῦ καλαμῆνα (t). Clibanarios optimè deſcribit Ammianus Marcel. (u). *Sparſi*, inquit, *Cataphracti Equites, quos Clibanarios dicti-*

(q) *idem lib. 16.* (r) *lib. 31.* (s) *Ptolom. tab. 5. Europ.* (t) *Gloſſ. Baſilic.* (u) *l. 16.*

dicitant Perſæ, Thoracum muniti tegminibus, & limbis ferreis cincti, ut Praxitelis manu polita crederes ſimulachra, non viros: quos laminarum circuli tenues, apti corporis flexibus ambiebant, per omnia membra diducti. Nazarius (x) de iisdem Clibanariis: *Quæ enim,* inquit, *illa fuiſſe dicitur ſpecies, quàm atrox viſu, quàm formidoloſa? operimento ferrei equi atque homines pariter obſepti. Clibanariis in exercitu nomen eſt. Supernè omnibus tectis Equorum pectoribus, demiſſa lorica, & crurum tenus pendens, ſine impedimento, greſſus à noxa vulneris vendicabat.*

Cataphractos tamen Equites à Clibanariis differre aliquantulùm ex Livio coniicio. Ille enim (y): *Loricatos,* ait, *quos Cataphractos vocant, ipſi quidem ſunt ferro muniti, & Equos ſimiliter munitos habent.* De his Salluſtius: *Equis paria operimenta erant, quæ linteo ferreis laminis in modum plumæ adnexuerant.* Quem locum citat Servius (z), cui pluma eſt in armatura, ubi lorica in laminam ſe indit. Pro linteo, pellem Virgilius poſuit, & pro laminis æreis, æneas ſquammas (a).

Spumantemq; agitabat equum, quem pellis ahenis
In plumam ſquammis auro conſerta tegebat.

Sed

(x) *in Panegyric. Conſtantini.* (y) *lib.* 35. & 37. (z) *ad* 11. *Æneid.* (a) *eod. l.* 11.

Sed Clibanarii Cataphractorum nomen ſibi vendicarunt, quamvis Cataphractos Equos ab inſidentibus Clibanariis Vegetius ſeparare videatur: *Bini*, inquit (b), *Cataphracti Equi jungebantur ad currum, quibus inſidentes Clibanarii, ſariſſas, hoc eſt longiſſimos contos in Elephantos dirigebant: demiſſa lorica & crurum tenus pendens. Equi tegebantur.*

Fabrica loricaria fuit Auguſtodunenſis. Loricæ tantùm pectora tegebant: nam tergo nullus erat metus. Clibanarii toto corpore ferreo Thorace contecti, tergo ut pectore armati pugnabant. Sub Magiſtro Officiorum in Oriente fuit Schola Scutariorum Clibanariorum: fuere Menſores & Lampadarii: Fabricæ in Oriente & ceteris Provinciis quindecim, quæ tres Clibanarias habuerunt, nullam loricariam. Signorum fabricam in antiquis lapidibus lego.

VIRIÆ. ACTÆ. AMPLIATUS QUI. FABRICÆ. SIGNORUM PRÆFUIT 624.5.

Quî fit, ut fabricam ſignorum militarium, ut Aquilæ, Labari, Draconis & ſimilium, ſub Diſpoſitione Ducis exercitûs fuiſſe putem, & in ipſis caſtris has frabricas conſtructas.

Menſores ſub Magiſtro Officiorum Orientis fue-

(b) *lib.3. cap.24.*

fuerunt. Hi ſunt ex Miniſterianis, qui Principi hoſpitia parant & militi (c). Deputatas ſingulis quibusque domus enotabant, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribebant (d). Habuerunt illi ſuum Primicerium, qui ad inſtar Scriniorum, biennio expleto, Agentis in rebus ultimi militiam ſortiebatur (e).

Lampadarii quoque, qui inter Apparitores numerantur, & in Notitia Scrinii libellorum continentur (f), Primicerium ſuum habuerunt (g). Faces Imperatori præferebant corollis auratis geminis præcinctas (h). αἱ λαμπάδες μὲν τῶν βασιλέων διττοῖς περιχρύσοις περιζώννυντο ϛεφανώμασι.

Cap. XIII.

De Officiis ſeu Officialibus Magiſtri Officiorum.

Officium Illuſtris viri Magiſtri Officiorum eſt de Schola Agentium in rebus. Officium eſt λειτουργία, τάξις, miniſterium publicum, Comitatus & multitudo hominum, qui apparent dantque operam

(c) *l. 1. C. T. de metatis.* (d) *l. 4. C. T. eod.* (e) *l. 1. C. T. de menſorib.* (f) *l. fin. C. de diverſ. Offic.* (g) *Novel. Theodoſ. 36.* (h) *Balſamon de privileg. patriarch.*

Magiſtratui. τάξις eſt apparitio. Officiales igitur, qui Officii cauſa Magiſtratui præſtò ſunt, Apparitores dicuntur, & Officium pro Apparitione plurimùm ponitur. Sic *Officiales Dominis Patronis & Præſidibus adhærentes* dixit Tertullianus (i): & *Chriſtum præfeciſſe Paracletum, quem emiſit, cum Officio & Comitatu Angelorum*. Ubi B. Rhenanus: Officium cœtus eſt eorum, qui Magiſtratui inſerviunt.

De Adjutore, Subadiuvis, & fabricis nihil iterandum. De Curioſis & curſu publico ſine incuria quærendum eſt. Curioſi, qui & Curagendarii, ſunt qui labore atque ordine ad curſum regendum, & curas agendas judicio Scholæ, & ordinis merito diriguntnr (k). Hi curſus publici Præpoſiti dicuntur (l): quorum præcipium munus in curis agendis, & Evectionibus publici Curſus inſpiciendis occupatur. Unde curarum jus atque arbitrium, Curioſi Officium vocatur (m). Curam agere, eſt cum animi quadam ſollicitudine providere, & pervigilem diligentiam adhibere. Sic *Prætor curam agere* dicitur *reprimendæ improbitatis* (n): & Curioſi crimina judicibus denuntiabant, qui Specula-

(i) *lib. de Idololatr. cap. 17.* (k) *lib. 4. C. T. de Curioſis.* (l) *lib. 9. C. T. eod.* (m) *l. 1. C. T. ne Præfectian. exactorvé Curioſ.* (n) *l. 3. §. ex hoc. D. Naut. Caup. Stabul.*

culatores à Svetonio dicuntur (o): πολυπράγμονες. Plautus noſter (p):

Sed curioſi ſunt hîc complures mali,
Alienas res qui curant ſtudio maximo.

Tertullianus (q): *Hadrianum Principem curioſitatum omnium exploratorem, Chriſtianis infeſtum non fuiſſe prodit.* Quod fruſtra è Paulo Diacono Pamelius interpretatur, ex literarum & artium varietate, qua Princeps ille ornatus & peritus fuit. Hadrianus enim, teſte Spartiano (r), erat Curioſus non ſolùm domus ſuæ, ſed etiam amicorum: ita ut per frumentarios omnia exploraret. Idem Tertullianus (s): *Neſcio dolendum an erubeſcendum ſit, cum in Matricibus beneficiorum & Curioſorum, inter tabernarios & lanios, & fures balnearum, & aleones, & lenones, Chriſtiani quoque Vectigales continentur.* Pro *beneficiorum*, lego *Beneficiariorum.* Nam Beneficiarii in curſus exhibitione navabant operam, & exploratores erant. Alio ſenſu in Gloſſ. Baſilic. Βενεφικιάλιοι οἱ ἐπὶ θεραπεία Βετεράνων τεταγμένοι. Ubi malè ſcriptum μετεράνων.

Illi matriculas, quas matrices vocat Tertullianus, tractabant eorum, quos Vectigales tradit. Et fortè Curioſi nomen, pro Magiſteriano

(o) *in Auguſt. c. 27.* (p) *in Sticho.* (q) *in Apologetic. cap. 5.* (r) *in Hadrian.* (s) *lib. de fuga in perſecutione, c. 13.*

uſurpavit. Nam ex Magiſterianis ſive Agentibus in rebus erant Curioſi & Magiſteriani in vectigalium ſolutione occupati. Textus βασιλικῶν (t). ἵνα μηδὲ τοῖς Μαγιστριανοῖς, μηδὲ τοῖς ἐπαρχικοῖς, μηδὲ ἄλλῳ οἱῳδήποτε ἐκβιβαστῇ συγχωρῆσι, πλέον τι παρὰ οἱῳδήποτε προσώπου συνηθειῶν ὀνόματι λαμβάνειν, τῶν τοῖς ἡμετέροις διηγορευμένων νόμοις. *Ut neque Magiſterianis, neque Præfectianis, nec alii cuiquam executori permittatur, amplius aliquid à quacunque perſona nomine conſuetudinum, legibus noſtris ſancitarum, accipere.* De frumentariis nos hactenus, de quibus D. Cyprianus (u): *Cùm ad nos perlatum eſſet*, inquit, *Frumentarios eſſe miſſos, qui me Uticam perducerent, &c.* Et Dionyſius Epiſcopus, Epiſtola ad Germanum: Cum Sabinus id temporis ad me perquirendum frumentarium miſiſſet (x). Σαβῖνος αὐτῆς ὥρας φρουμεντάριον ἔπεμψεν εἰς ἀναζήτησίν μου. Frumentarii fuerunt iidem & Commentarienſes ex veteri lapide. Lugduni.

33.7. DEO. INVICTO. AVR. SECUNDI
NUS
DONATUS. FRUMENTAR. ET
COMMENT

De his plura Baronius Cardinalis (y). Alii fue-

(t) *lib.7. tit. 4. cap. 6.* (u) *epiſt. 83.* (x) *Euſeb. hiſt. Eccleſ. lib.6. cap.33.* (y) *ad Ann. Chriſt. 261. num. 19.*

fuerunt frumentarii, quos Tacitus frumentatores vocat (z). qui frumentum advehebant ad exercitum, & quorum fuit frumentum exportare: Ut Tribuni, frumentum probare & menſuræ fraudem coërcere (a). Quod munus ad priores frumentarios, qui & Commentarienſes, & exploratores, trahendum non eſt, quibus remotis Agentes in rebus ſimillimos facit Aurelius Victor (b), id eſt Curioſos, qui ſunt ex Schola Agentium in rebus.

Cap. XIV.

De Curſu publico, Angariis & Parangariis.

Curſus publici ſollicitudinem ſuſtinent Curioſi. Curſus autem ab Imp. Trajano inſtitutus eſt, ut ocyùs noſceretur, quæ ubique è Republica gerebantur. *Quod quidem munus*, ait Aurelius Victor (c), *in peſtem orbis Romani vertit poſteriorum avaritia, inſolentiaque.* Auguſtum tamen Curſus publici authorem facit Svetonius (d), qui ut celeriùs ac ſub manum annuntiari cognoſcique poſſet, quid

(z) *lib. 4. hiſtor.* (a) *l. officium. §. fin. D. de re milit.* (b) *in Diocletiano.* (c) *in Trajano.* (d) *in Auguſt. cap. 49.*

quid in Provincia quaque gereretur, juvenes primò modicis intervallis, per militares vias, dehinc vehicula diſpoſuit. Hinc vehicularis Curſus, qui vehiculo primùm conficiebatur. Vehicularium curſum ſumma diligentia Antoninus Pius ſublevaſſe dicitur (e):&Severus cùm ſe vellet commendare hominibus, vehicularium munus à privatis ad fiſcum traduxit (f). Quod eſt, fiſci pecunia equis diſpoſitis& vehiculis, accitos ad ſe, aut in Provincias miſſos ſumptuum moleſtia levavit. Sicque publica pecunia vehiculis & equis diſpoſitis, iter ad Principem parabatur, nec tamen Provincialibus ullo modo conſultum: Nam res vehicularis patrimonii munus fuit (g): & Provinciales vehicula præſtare coacti, & agminales equos, Angarias & veredos (h). Quæ munera publicæ utilitatis gratia indici dicuntur (i), ut intributiones, quæ in poſſeſſionibus fiunt (k). Intributiones tamen agris vel ædificiis eorumque poſſeſſoribus indicuntur; munera verò, quæ Patrimoniorum habentur, non aliis quàm municipibus vel incolis. Sed vehiculorum præſtationes licèt Patri-

(e) *Capitolin. in Anton. Pio.* (f) *Spartian. in Severo.* (g) *l. 1. D. de munerib. & honorib.* (h) *l. fin. §. patrimoniorum D. eod.* (i) *l. 2. C. de munerib. Patrimon.* (k) *l. reſcripto. §. fin. D. munerib. & honorib.*

trimonii munus ſint, ut agminales equi, mulæ, Angariæ, Veredi, & hujusmodi obſequia; hi qui neque municipes, neque incolæ ſunt, ea agnoſcere coguntur (l). Quin operarum & Artificum, Paraveredorum & Parangariorum præbitioni ſunt eodem jure obſtricti.

Agminales Equos Budæus intelligit ταγματικοὺς, qui agmen exercitus ſequuntur, ad convehenda impedimenta; nobis *Chevaux de charge & de bagage*. Paraveredos Cujacius putat Equos majores, quos poſterior ætas paratredos. At Angariæ ſunt jumentorum & plauſtrorum Præbitiones, vel Equi celeres, ſeu curſuales. Veredi, πῶλοι (m), pulli Equini vel Aſinini, à quibus & parangariis nullus excuſatur (n).

Alia autem eſt Angariarum ſignificatio. Nam eſt & Angaria tanſitus per viam publicam, quæ & curſum habet: Parangaria tranſitus per viam transverſam. καὶ ἔστιν ἀγγαρεία μὲν ἡ πάροδος ἡ διὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, τῆς καὶ δρόμον ἐχούσης· παραγγαρεία δὲ, ἡ διὰ τῆς πλαγίας ὁδοῦ (o). Quas hujusmodi vias, quæ itinerum translationes dicuntur (p), prædiorum poſſeſſores

(l) *l. fin. §. patrimonior. D. eod.* (m) *gloſſ. vet.* (n) *l. 64. C. T. de Curſ. public. & l. 11. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* (o) *lib. 56. Baſilic. tit. 18. cap. 11.* (p) *lib. 10. C. T. de extraord. munerib.*

tenentur omnes Provinciales præſtare, cùm ad expeditionem Imperator per loca, quà iter arripit, proficiſcitur (q). Ut in tranſlatione armorum, Angariæ neceſſariæ ſunt, quas etiam Provinciales debent (r) Debent præterea ſolita miniſteria exhibere, id eſt Equos, Mulas, Boves, Aſinos, operas, artifices, rotas, paraveredos. Etenim ad curſum publicum bobus & mulis & aſinis utebantur (s). Hinc proficiſcente Vicario, triginta aſini, veredi decem tantummodo movebantur.

Notat Cujacius (t), ex Eginharto, Carolum Magnum iter feciſſe Carpento, junctis bobus, & bubulco ruſtico more agente.

Operæ & Artifices Angariarum appellatione continentur, & inter extraordinaria munera numerantur (u), ut paraveredi & parangariæ (x). Et rectè veredariæ functionis neceſſitas vocatur (y): Sunt enim præſtationes, à quibus nullus excuſatur, quas ideo *inexcuſabilia onera* Ulpianus nominat (z).

Hæc

(q) *d. l. 11. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* (r) *l. 7. C. de fabricenſib.* (s) *l. 1. & 8. C. de Curſ. publ.* (t) *ad tit. de Curſ. public.* (u) *l. 4. C. T. de extraord. munerib.* (x) *l. 15. C. T. eod.* (y) *l. 8. C. de Cohortalib. Princip. & Cornicul.* (z) *l. fidei commiſſum. §. tractus D. de judiciis.*

Hæc inter onera naves etiam comprehenduntur, quas angariari poſſe reſcriptum eſt (a). Sidonius Apollinaris: *Curſus publicus*, inquit (b), *egreſſo mihi, uſui fuit, utpote ſacris apicibus accito.* Deinde adiicit, *Ticini curſoriam aſcendi.* Curſus enim publicus, ut obſervat Sirmondus, non equis tantùm vehiculisque ſtetit, ſed navigiis & dromonibus, per flumina, lacus, ſinus, ut res tulit, diſtributis. Dromonarii remiges erant curſoriarum navium, quæ δρόμονες, expediti curſus navigia, huic rei deſtinata. Ideo curioſi ad littora portusque transmittebantur, commonitoriis competentibus atqne mandatis inſtructi(c).

Angariæ porro neque Græcum neque Latinum verbum eſt, quod à Perſis originem traxit, apud quos publici nuntii & curſores Angari appellantur. Ἄγγαρες σημαίνει καὶ τοὺς ἐκ διαδοχῆς βασιλικοὺς γραμματοφόρους (d). Diximus Angarias patrimonii munus eſſe, in quo authores juris à ſe diſſentire videntur: qui Equorum productionem, & ſi qua alia animalia neceſſariò producenda ſunt, vel res pervehendas, imò & Angariarum præbitionem, inter perſonalia munera recenſent (e). Unde An-

(a) *l. via. D. de veteranis.* (b) *lib. 1. epiſt. 5.* (c) *l. 10. C. T. de Curioſis.* (d) *Heſychius.* (e) *l. fin. D. de munerib. & honorib.*

gariarum præſtationem militi & liberalium artium profeſſoribus inter cetera remiſſam produnt (f). Quin & Clerici, ex Principum reſcripto, ad parangariam præſtationem non vocantur, ut nec eorum facultates atque ſubſtantiæ (g): cum Pontifex ab Angariis non excuſetur (h).

Rurſum ex nova Frederici Conſtitutione, Angarias & Parangarias, nulla Communitas vel perſona publica, Eccleſiaſticis perſonis imponere poteſt (i). Pugnantia hæc quæ videntur, facilè conciliari poſſunt, ſi ad primam Angariarum ſignificationem revertamur, quam ex Baſilicis depromſimus. Nam illa quidem Angaria Patrimonii munus eſt, à qua nec domus ipſa regia tempore expeditionis excuſationem habet (k). At Curſus vehicularis, & Angariarum, quæ ad illum pertinent, præſtatio, ceterorumque ſollicitudo perſonale munus eſt, à quo Clerici multique alii vacationem habent: ut Cubicularii, Silentiarii, & decuriones eorum, ceterique hujus conditionis, ne extraordinariis & ſordidis muneribus adſtricti, decus mini-

(f) *l. ab his. D. de vacat. muner.* (g) *l. 2. §. ad parangariam. C. de Epiſcop. & Cleric.* (h) *d. l. fin. D. de munerib. & honorib.* (i) *Conſtit. Frederic. C. de Epiſcop. & Cleric.* (k) *l. 21. C. de Curſ. public.*

miniſterii amittant (l). Quod eſt, ne in hac functione occupati, quæſitæ dignitati officiant. Quare rectè Arcadius rem vehicularem, quæ patrimonii munus eſt, ab hac curſus vehicularis ſollicitudine ſeparavit (m).

Etenim ſollicitudo Curſus publici, ſeu exhibitio, ſecundùm locorum conſvetudinem, Curialibus vel Cohortalibus committitur, vel aliis ex electione Præfecti Præt. ſub idoneis fidejuſſoribus (n). *Ex antiqua conſvetudine exhibitio illa inducta* (lego, *indicta*) *Curialibus viritim per Curias, debet penſata locorum, hominum, facultatum qualitate, diſtribui* (o). Hinc Clabularii curſus procuratio (p), Mancipes curſus publici (q), Mancipatus functio, cura, munus, Mancipum Officia, Mancipes mutationum, qui curam habent manſionum, Equorum & Locorum, qui & Præpoſiti vocantur, & publico curſui nomine aliquo præſunt (r).

Mancipes, non publicani aut conductores hic intelligendi ſunt, cùm *Manceps dictus ſit, quòd manu capiatur* Feſto Pompejo. Quod parum advertens Scaliger, rectam lectionem corrupit,

(l) *l. 2. C. de Præpoſit. ſacr. Cubical. & l. 3. C. de Silentiar. & Decurionib. &c.* (m) *l. fin. D. de munerib. & honorib.* (n) *l. 14. C. de Curſ. public.* (o) *l. 51. C. T. eod.* (p) *l. 23. C. T. eod.* (q) *l. 36. eod.* (r) *l. 35. C. T. eod.*

ru..., dum agit, *quod manu capiat*, & ita reponendum cenſet. Nam & Mancipes dicti, ut in curſu publico, qui manu capiuntur, coguntur, & alicui Officio ſunt mancipati. Mancipum vero non ab ordine, nec à Magiſtratibus accipienda videntur obſequia, ſed ab Officio Proconſulari, qui miſſione donatur, vel ex aliis Officiis, quos idoneos atque emeritos eſſe conſtiterit. *Non enim*, ajunt Imperatores, *improbabilis hæc diſpoſitio eſt, cùm & in Cubicularius regionibus hæc conſuetudo ſervetur* (s). In hiſce Cubicularis regionibus cuilibet, ut mihi errare facile eſt.

Namque avia curſu
Dum ſequor, & nota excedo regione viarum,
Mens confuſa mihi eſt (t).

Anguſta enim & lubrica via, per Cubicularias regiones, à qua ita deflecto, ut legam per *Suburbicarias regiones.* Nulla enim usquam fuit cubicularia regio, & Cubicularii à Paraveredorum & Angariarum præſtatione immunes ſunt (u). Nec illis paravedorum aut parangariarum executio mandatur (x). At ſuburbicariæ regiones ſeu partes quæ dicuntur, Equorum exactioni ſubjectæ ſunt.

Man-

(s) *l. 34. C. T. eod.* (t) *Virgil. 2. Æneid.* (u) *l. 2. C. de Præpoſit. ſacr. Cubic.* (x) *l. 15. C. T. de contra ordin. munerib.*

Mancipes autem per ſtationes ſingulas collocabantur (y), habueruntque Apparitores ſeu Stationarios (z), per luſtrale tempus: Nam quinquennii tempus implere cogebantur (a), iique Mancipes locorum dicti ſunt (b), Cum iis Procuratores Clabularii, per ſingulas manſiones locabantur (c), quos cuſtodes publici curſus non malè dixerimus (d), vel Curatores ad cogendas Angarias (e). Ab hac cura Clerici liberi, qui non accipiunt mancipatum (f).

Sunt alia curſus publici onera, quæ Provinciales ſuſtinebant. Fuerunt enim Curſus publici protectores, fuerunt munifices, inter eos, qui curſui publico præſunt, & Veredarii fuerunt vehiculorum Præfecti, Tabularii à Commentariis vehiculorum. Munifex ex Chariſio eſt tanquam opifex & artifex, qui munere fungitur. Unde fortè munifica prædia (g), huic oneri obnoxia. Veredarii ſunt, qui Principis literas celeri curſu perferebant. Ennodius (h): *quantùm in feſtinatione veredarii potui ſcripſi.*

Pro-

[y] *l. 65. C. T. de Curſ. public.* [z] *l. 18. C. eod.* [a] *l. 36. C. T. eod.* [b] *l. 24. C. T. eod.* [c] *l. 23. C. T. eod.* [d] *l. 2. C. eod.* [e] *l. 1. C. quemad. Civil. muner.* [f] *l. 46. C. T. eod.* [g] *l. 31. C. T. de Annon. & Trib.* [h] *lib. 7. epiſt. 28.*

Protectores qui videbant, ſi quid ultra menſuram Redæ, Angariæ, aut veredo imponeretur [i]. Reda mille pondo ſubvectabat, Angariæ mille quingenta, Veredi triginta, Carrus ſexcenta [k]. Ex quo notamus Angariarum nomine, & viam,& equos, & vehicula ſignificari. De Præfecto Inſcriptiones antiquæ:

Q. PLOTIO. MAXIMO. PROC
AVG 454.3.
PROMAGISTRO. HEREDITATIVM
PRÆF. .VEHICULORVM. QQ

Singulares literæ, QQ, quingennalem denotant.

Alia eſt Inſcriptio Meſſanæ in Sicilia:

L. BÆBIUS. L. F. PRÆF. FABR 373.4.
PRÆF. COHOR. IIII. RÆTORUM
PRÆF. VEHICULORUM

Hunc quidem Præfectum non ad vehicula curſus publici, ſed ad vehicula Caſtrorum retrahendum puto. Fuit & Tabularius à vehiculis ex veteri lapide Romæ:

T. FLAVIO. AUG. LIB 592.3.

SATUR-

[i] *l. 30. C. T. de Curſ. pub.* [k] *l. 28. & 41. C. T. eod.*

SATURNINO. TABULARIO
A. VEHICULIS

Fuit & à Commentariis vehiculorum. Lapis alius:

592.4. M. ULPIUS.AUG.LIB. CRESCENS
AB. VEHICULIS.ET.M.ULPIUS
AUG. LIB. SATURNINUS. FILIUS
A. COMMENTARIIS. VEHICULO
RUM

Titulus βασιλικῶν ſic conceptus eſt [l]. περὶ τοῦ δημοσίου δρόμου καὶ τῶν τοῖς Κοντούροις χρωμένων. *De Curſu publico, & ii qui Conturis utuntur.* Κόντουρος de Equis uſurpatur, cujus compoſitum eſt, ἱπποκόντουρος, Veredarius Eqvus, qui Suidæ βερέδος ἱπποκόντουρος.

Provinciales præterea aliis ſumptibus vexati ſunt. Nam & eorum impenſis ſtabula parabantur [m], & ab his ſingulos ſolidos, per ſingulas Redas, quas quadrigas vel flagella appellant, percipiebant Agentes in rebus, id eſt curioſi, qui curſum publicum regebant [n]. Flagellum pro Reda, alibi me legere non memini.

Cap.

[l] *l. 58. tit. 17.* [m] *l. 7. C. de Curſ. public.* [n] *l. 5. C. T. Curioſis.*

CAP. XV.

De Curſu Clabulari, Evectionibus, Tractoriis, Stativis, & Canalibus publicis.

CLabularis curſus dictus, à Clabula vehiculi genere, ὀξύμωρος, celer & velox curſus, cujus poteſtatem nemo habuit, excepto Præfecto Prætorio [o]. De Tauro Præfecto Præt. cùm adventum Juliani Imp. fugeret, narrat Ammianus Marcel. [p], illum *maturè diſceſſiſſe, vectumq; mutatione celeri curſus publici*: quod interpretor, Clabulari curſu. Ob tres tamen cauſas Clabularis curſus permiſſus eſt: ſi tranſirent milites, ſi legati, ſi arma transferrentur [q]. Quibus ex cauſis ſoli Præfecti Præt. Evectiones faciunt, & ex arca eorum ſumitur, quod animalium locatoribus pro mercede dari ſolet. Quare cùm Petulantes numeri, in Gallia, motus adverſus Julianum Principem excitarent, eos ad Orientem proficiſci cum familia præcepit, Clabularis curſus facultate permiſſa [r]. Hoc Clabulari curſu, aut vehiculari aliové, nullus uti poterat ſine evectione.

Sunt

[o] *l.62. C.T. de curſ. public.* [p] *lib.21.* [q] *l.22. C. eod. & ib. Cujac.* [r] *Ammian. Marcel. lib. 20.*

Sunt Evectiones, ut jam attigimus, diplomata ſeu codicilli, quibus facultas utendi curſu publico conceditur, quæ & Synthemata, Tractoriæ, Evocatoriæ, & Combinæ dicuntur. Faciundæ evectionis copia Principi & Præfecti Præt. reſervata eſt, ex Gratiani & Valentin. conſtitutione [ſ]. Quod tamen Magiſtro Officiorum ab iiſdem Principibus permiſſum eſt [t]. Præfecto etiam Urbis evectionis arbitrium tributum eſt, ſed in publicis tantùm cauſis [u]. Unde cùm miſſum eſſet à Mediolano ad Præfectum urbi, ut illi civitati Magiſter Rhetoricæ provideretur: impetrata evectione publica, D. Auguſtinus ſe ad Imperatorem profectum teſtatur [x]. At cùm Florentinus Præfectus urbi, propria relatione, duorum Veredorum evectiones ſignaſſet, facti veniam indulſerunt Imperatores; ſed nihil tale poſthac nec uſurpari voluerunt, nec licere [y]

Evectionum faciendarum licentia omnibus aliis denegata, & Magiſtris militum [z], & Duci Armeniæ (a), & Vicariis, & Comitibus Ægyptiaci limitis, & omnibus omnino aliis Judicibus, ſive civilibus, ſive militaribus (b),

Sſ nisi

(ſ) *l. 40. C. T. de curſ. public.* (t) *lib. 9. C. eod.* (u) *l. 19. C. T. eod.* (x) *lib. 5. confeſſion. c. 13.* (y) *l. 55. C. T. eod.* (z) *l. 56. C. T. eod.* (a) *l. 57. & l. 61. eod.* (b) *l. 12. eod.*

niſi ad ſuggeſtionem Comitis, atque eorum, qui largitionibus præſunt, inferendæ ſint ſpecies largitionalium. Tunc enim Rectores Provinciarum, ſi Vicarius abeſſet, competentes evectiones facere debent (c). Conſules etiam aliquando evectiones dederunt, ex Principis authoritate, non ſua. Exemplum hujusmodi evectionis Illuſtriſſ. Card. Baronius hoc retulit (d).

Petronius Annianus & Julianus
Domitio Celſo, Vicario Africæ.

Quoniam Lucianum Capitonem, Fidentium & Naſutium Epiſcopos, & Mammarium Presbyterum, qui ſecundùm cœleſte præceptum Domini Conſtantini Maximi, Invicti, ſemper Auguſti, ad Gallias cum aliis ejus legis hominibus, venerant: Dignitas ejus ad lares proprios venire præcepit. Angarialem his cum annonaria competentia, usque ad Arelatenſem portum ſecundùm imperatum æternitatis ejusdem Clementiſſimi Principis, dedimus, frater, qua inde Africam navigent. Quod ſolertiam tuam literis noſtris ſcire conveniat. Optamus te, frater, feliciſſimum bene valere. Hilarius Princeps obtulit IIII. Kal. Majas. Treveris. Error manifeſtus in nominum Inſcriptione, ſic corrigendus eſt: Petronius Probianus & Anicius Julianus, qui ſub Conſtantino Maximo

(c) *l. 13. C. T. eod.* (d) *tom. 3. ad annum Chriſti 314. num. 70.*

mo Conſulatum geſſerunt , anno Chriſti CCCXXII. quorum Conſulatus notatur in lege ſecunda C. T. de alimentis , quæ inopes parentes. Dat. prid. Non. Jul. Romæ , Probiano & Juliano COSS. Et in Faſtis Conſularibus,

FL. PETRONIUS. PROBIANUS. ANICIUS. JULIANUS
IMP. CAES. C. AUREL. VAL. CONSTANTINUS. P.F
PONT. MAX. TRIB. POT. XVIII.

Scio Anicium Julianum Præfectum urbi ex Inſcriptione legis XVIII. C.T. de Appellationibus, ſub Conſtantino Imp. Sed hic, ſi Præfectus urbi, evectionem non dedit , cùm Collegam non haberet, cui poſtponeretur. Unde certò conſtat Probianum & Julianum Conſules fuiſſe.

Qui autem in illorum literis Epiſcopi & ejus legis homines vocantur , erant Donatiſtarum Principes , qui Conſtantinum interpellabant adverſus Cæcilianum Epiſcopum Carthaginenſem : & cùm in Concilio Romano damnati eſſent Donatiſtæ , ut pertinax eſt omnium hæreticorum ſuperbia , apud Arelatum eadem cauſa examinata eſt (e). Hinc in evectione

Sſ 2

(e) *D. Auguſtin. epiſt. 162.*

ne Conſulum, Arelatenſis portus mentio fit.

Evectione nullus privatus utitur, tametſi eam impetraverit (f). Soli enim Agentes in rebus, Senatores, Præſides, Rationales, Magiſtratus, legati Epiſcopi evocati à Principe, evectione utuntur. Privatis tamen quos ſublimitas adminiſtrationis illuſtravit, evectionum facultas conceſſa eſt, ut Ex magiſtris Equitum & peditum, qui in actu poſiti fuerunt, non honorariis (g). Etenim non niſi bene merentibus evectiones dantur, & in publicis tantùm neceſſitatibus: & qui ſemel evectione uſi fuerint, ea ampliùs uti non poſſunt inconſulto Principe (h).

Magiſtratibus datæ evectiones, cùm ad aliam tranſire voluerint Civitatem, non plus quàm unam Angariam & duos Paraveredos continent, nec iis licet plus poſtulare (i). & qui plures quàm Principis manu adnotatæ ſunt evectiones uſurparet, capitale illi eſt (k). Qua de cauſa evectio numerum veredorum continet, pro quibus ſingulis ſingulas evectiones datas, ex Symmacho licet colligere. *Accepi*, inquit (l), *evectiones quatuor, immane quantum com-*

(f) *l. 11. C. de curſ. public.* (g) *l. 45. C. T. eod.* (h) *l. 4. & 44. & 56. C. T. eod.* (i) *Novel. Majorian. 1.* (k) *l. 14. C. T. de curſ. public.* (l) *lib. 1. epiſt. 16.*

commodas in excurſus & recurſus meorum. Hæc Epiſtola ſcripta eſt ad Auſonium tunc Prætorii Præfectum. Idem ille (m): *Cum ſilii mei Prætoris inſtet editio, quam vir Illuſtris Comes omni genere virtutum ſublimiſſimus, ſuis evectionibus juvare dignatus eſt, coemptioni Equorum Curulium celeritas admovenda.*

Comes ille non alius fuit, quàm Magiſter Officiorũ, qui paſſim Comes & Magiſter in Imperatorum conſtitutionibus: cuique, ut diximus, evocationum licentia data eſt, ubi publica utilitas poſtularet (n). Equi Curules qui Circenſes (o). Feſto quadrigales ſolemnes, quos ad ſolemne certamen Magiſtratus ampliſſimi ordinis miniſtrabant, ut Conſules vel Prætores (p). Non licebat igitur curſu publico uti, ſine evectione. Ideoque à currentibus tam Judices, quàm Curioſi illam ſibi exhiberi poſtulabant (q). Textus βασιλικῶν (r). Πᾶς ὁδεύων ἀπαιτείσθω συνθήματα, κἂν τῶν προεστηκότων τοῦ δημοσίου δρόμου, εἰ καὶ μεγίστῳ περιβέβληται ἀξιώματι. εἰ δὲ ἀντιστῇ, ἀναφερέσθω περὶ αὐτοῦ τῇ ὑπαρχότητι, καὶ τῷ Μαγίστρῳ. οἱ δὲ λοιποὶ παραχρῆμα τιμωρείσθωσαν. *A quovis curſu publico utente,*

(m) *lib.7. epiſt. 106.* (n) *Caſſiodor. lib.5. variar.5.* (o) *l.1. D.de munerib.& honorib.* (p) *l.6. C. T.de Scenic.* (q) *l.2. C. de curioſ.* (r) *lib.58. tit. 7. cap.3.*

licèt maximæ vir ſit dignitatis, evectiones exigunt. Quod ſi reſiſtat, ad Præfecturam Prætorii, aut Magiſtrum [Officiorum ſcilicet] referatur: ceteri vero protinus puniantur. Tractoriæ, vel, ut alii volunt, Tracturiæ, ſunt evectionum ſpecies, quæ dantur miſſis vel evocatis à Principe curſu publico utentibus, aſcriptis etiam ſtativis, id eſt diverſoriis, & manſionibus, quibus aluntur ſumptu publico (ſ). Cujacius integram Tractoriæ formam ex Marculfo proponit, quam puriorem V. C. Bignonius, in Senatu Pariſ. fiſci Patronus, ita edidit (t). *Ille Rex omnibus Agentibus. Dum & nos in Dei nomine Apoſtolicum virum illum, partibus illis, legationis cauſa direxerimus: ideo jubemus, ut locis convenientibus, eiſdem à vobis evectio ſimul & humanitas miniſtretur, hoc eſt veredos & paraveredos tantos. Panis nitidi modios tantos. Vini modios tantos. Servis mod. tant. Lardi libras tantas. Carnis libras tantas. Porcos tantos. Porcellos tantos. Verveces tantos. Agnellos tantos. Aucas tant. Phaſianos tant. Pullos tantos. Ova tant. Olei libras tantas. Gari libras tantas. Mellis tant. Aceti tant. Cumini lib. tant. Piperis tant. Coſti tant. Garioſli tant. Spici tant. Cinamoni tant. Grani, maſtice tant[illegible]ylas tant. Amandolas tant. cereorum lib. tan[illegible]tant. Olerum leguminum cara tanta. Facu[illegible]ntas. Item victum ad caballos eorum, fœni cara tant. Suffuſi mo-*

(ſ) *l. 1. C. de tractor. & ſtativ. & ib. Cujac.* (t) *Marculph. l. 1. formular. c. 11.*

modios tant. Hæc omnia diebus tam ad ambulandum, quàm ad nos in Dei nomine revertendum locis conſuetudinariis, eisdem miniſtrare procuretis, qualiter nec moram habeant, nec injuriam perferant, ſi gratiam noſtram optatis habere.

Hæc omnia interpretatus perdoctè idem Bignonius, & dignitatis amplitudine, & literarum merito, & virtutum ſplendore bonis & eruditis omnibus notus: mihi verò, quæ illius eſt humanitas, amicitiæ vinculo ita adſtrictus, ut tot tantasque perſpectas mihi illas virtutes colere & venerari, maximo honori ſit, & erit ſemper.

Tractorias animalium ſoli Præfecto Præt. facere licebat (u): quæ cùm ſtativis bidui tantummodò tempus accipiebant (x), nullos tamen evectioni dies addendos eidem Præfecto reſcriptum eſt: *Nec paſſim Redarum tractorias vel evectiones Birotum facere* (y). Lego, *evectiones Birotarum*. Birota enim vehiculi genus eſt, à duabus rotis denominata. Redæ mille pondo, Birotæ ducenta ſuperponuntur, veredo triginta; octo Mulæ junguntur ad Redam, Birotis trinæ (z). Atque ut vehiculorum, ſunt etiam Tractoriæ Equorum. Symmachus Vincentio (a).

(u) *l. 22. C. de curſ. public.* (x) *l. 2. C. T. de tractor. & ſtativ.* (y) *l. 9. C. T. de curſ. public.* (z) *l. 8. C. T. eod.* (a) *lib. 9. epiſt. 23.*

O o, inquit, *u. Equorum tractoriis, quas vir Illuſtris Theodorus emiſit, confirmationem per Epiſtolã præſtes, ne mutato Judice, beneficiis lenteſcat authoritas.* Theodorus Præfectus Præt. ſub Honorio & Arcadio fuit Olibrio & Probiano COSS. (b) cui evectionum facultas competebat. Vincentium autem Comitem largitionum colligimus ex reſcripto eorundem Imperatorum, dato iisdem COSS. Quod ita inſcriptum eſt: *Have Vincenti K. N.* (c). *Singuli ordines civitatum, ad reparationem mœnium publicorum, nihil ſibi amplius præſumant, præter tertiam partem canonis, qui locis fundisq́ue Reipublicæ quotannis inferri ſolet.* Hic verò Comes Illuſtris, in ſingulis Provinciis diffuſa habuit Officia, quæ curarent ſacris largitionibus, ſive ærario ſacro, canones perferri, collationesque ſolemnes. Ab eo confirmationem per Epiſtolam Symmachus poſtulavit; nos diceremus, *Lettres d' attache.*

Evocatoriæ Epiſtolæ meminit Sidonius (d), ad quem Sirmondus noſter: Evocatoriæ ſunt Principum Epiſtolæ, quibus aut abſentes ad Comitatum evocabant, aut Principis ambientibus aſpectum, veniendi fiduciam dabant. Nam ſine evocatoria, exceptis his, quibus ex privilegio permiſſum eſt, ut Illuſtribus in actu poſi-

(b) *l. 139. & 140. & 158. C. T. de decurionib.* (c) *l. 33. C. de operib. public.* (d) *lib. 8. epiſt. 12.*

poſitis, decurionibus Palatii, & Silentiariis, ad Comitatum venire non licebat (e). Evocatoriæ formulæ, quam Princeps petenti concedebat, exemplum eſt apud Caſſiodorum, qui & evocationes honorarias refert, quibus viri virtute præſtantes à Principibus cohoneſtabantur (f).

Combinæ ſunt mandata nomine animalium curſui publico deſtinatorum. Ἐλέγοντο κελεύσεις αἱ παρὰ τῶν ἐπάρχων πρὸς φάσιν ζώων δρομικῶν γενόμεναι, ἃς καὶ κομβίνας ἡ αὐτὴ γλῶσσα καλεῖ Ῥωμαίων, τοῦτ' ἔστι συνθήματα (g). Atque hæc omnia uno verbo diplomata dicuntur, quæ *literæ patentes* Budæo (h). Pertinax cùm Præfectus cohortis ſine diplomatibus curſum uſurpaſſet, à Præſide Syriæ, pedibus ab Antiochia ad legationem ſuam, iter facere coactus eſt (i). Qui autem falſo diplomate vias commeavit, pro admiſſi qualitate graviſſimè puniendus eſt (k). Nec debuit quiſquam diplomate diebus ac noctibus continuare iter, omni tempeſtate contempta (l).

(e) *l. 3. C. T. de decurionib. & Silentiar.* (f) *lib. 7. variar. 34 & 35.* (g) *Euſtathius de temp. interval.* (h) *ad leg. eos. D. ad leg. Corn. de falſ.* (i) *Capitolin. in Pertinac.* (k) *d. l. eos.* (l) *l. continuus. §. cùm ita D. de verb. oblig.*

Tractoriæ autem, ut evocationes cum ſtativis ſolebant dari ad bidui tempus: Stativæ ſunt manſiones ſeu diverſoria: Stationes ſunt mutationes, *ἀλλαγαὶ καὶ ἀμοιβοὶ*, in quibus ſumptu publico miſſi à Principe alebantur. Mutationes verò à manſionibus diſtinguuntur; brevius iter eſt mutationum, ſive ſtationum, quæ nobis, *Le lieu de chacune poſte*, ubi mutantur equi: Manſionum verò ſive ſtativarum unius diei iter eſt. Stationes Angariæ in vulgatis Vegetii codicibus peſſimè locantur, cùm de Tironibus loquitur (m). *Si longior expeditio emergit*, inquit, *in Angariis plurimùm detinendi ſunt, proculq; habendi à civitatis illecebris.* Sed optimi Codices habent, *in agrariis.* Sic Ammianus Marcel. (n). *Saturninus prætenturas ſtationesq; diſponebat agragrias.* Et alio loco: *cautè caſtra metat: prætenturæ ſtationesq; agrariæ, totis rationibus ordinariæ.* Prætenturæ militare verbum eſt, & ſunt tentoria militum: hinc Virgilius (o):

Huc ſævus tendebat Achilles.

Id eſt, tentoria ſeu prætenturas habebat.

Canalia publica ſcriptoribus minùs trita ſunt. Canales in Imperatorum legibus dicuntur, & ad curſum publicum pertinent. Conſtan-

(m) *Veget. lib. 1. cap. 3.* (n) *lib. 25. & 31.* (o) *lib. 2. Æneid.*

ſtantius Imp. de curioſis: *Nec verò, ait*(p), *multos eſſe per ſingulas Provincias juſſimus, quippe ſufficit duos tantummodo curas gerere, & curſum publicum gubernare, ut licèt in Canalibus publicis hæc neceſſitas explicetur, numerus tamen amplior eſſe non debeat.* Sanxit Julianus (q), *ne ſit cujusquam tam inſignis audacia, qui Parangarias aut paraveredos in civitatibus ad Canalem audeat commovere, quo minus marmora privatorum vehiculis Provincialium transferantur.* Canalis, τοποθεσία: ἔξοδος, δημόσιος ἀγωγὸς, ὀχετός. M. Tullius Attico, τοποθεσίαν (r), *quam poſtulas Miſeni & Puteolorum, includam orationi meæ.* τοποθεσία, loci deſcriptio, ſeu locus, in quo quis accumbit. ἔξοδος, via, quæ aliunde extenditur, tranſitus, egreſſio: δημόσιος ἀγωγὸς, Dux viæ publicus: ὄχος, currus, ſeu vehiculum, unde ὀχετός.

Canale propriè ſive Canalium, locus eſt per quem curſus publicus dirigitur. In Concilio Sardicenſi Gaudentius Epiſcopus dixit: *Unusquiſque noſtrûm, qui in canali conſtitutus eſt, cùm progredientem Epiſcopum viderit, inquirat tranſitum ejus; cauſas videat: quò tendat, agnoſcat: & ſi quidem eum invenerit ire ad Comitatum, requirat & illud, quod ſuperiùs comprehenſum eſt: niſi fortè invitatus ei facultas eundi permittatur. Si verò*

(p) *l.2. C.T. de curioſis.* (q) *l.15. eod.* (r) *lib.10. ad Attic. ep.10.*

rò propter deſideria & ambitiones ad Comitatum pergat, neq; in literis ejus ſubſcribatur, neq; in communionem recipiatur(s): ἐαν ἕκαςος ἡμῶν τῶν ἐν ταῖς παρόδοις ἔτι καναλίῳ Επισκόπων καθεςώτων. Πάροδος, trãſitus, qui prætereundo fit, ſeu locus qui juxta viam ſitus eſt. Epiſcopi ergo in Canalio conſtituti ſunt, qui ſedes habent in curſu publico, via ſcilicet, qua Equi publici diſpoſiti ſunt per ſtationes ſingulas ad iter agendum.

Hæc quidem de Officiis MagiſtriOfficiorum, eorumq́ue muneribus, qui præterea ex ſchola Agentium in rebus Interpretes diverſarum gentium ipſe emittebat. Curabat etiam, ut ſuper omni limite ſub illius Jurisdictione conſtituto, quomodo ſe numerus militum haberet: Caſtrorum ac clauſularum cura illi fuit,&quotannis Imperatori ſignificabat (t). Sub illius diſpoſitione erantCaſtrenſiani & Miniſteriani (u). Apud Suidam Μαγιςεριανὸς ὁ καςρένσιος, lego Μινιςεριανός. Hic etiam Judex eſt cubiculariorum Auguſti & Auguſtæ (x). Idem de Commeatu cognoſcebat (y). Commeatus eſt abeundi licentia data militibus ad tempus, ἐξυσία παράςησις (z). Commeare, inquit Donatus, eſt

(s) *Concil. Sardin. can. 11.* (t) *l. 4. C. de offic. Magiſtr.* (u) *l.3.& 4.C. de Caſtrenſian. & miniſter.* (x) *l.3. C. de præpoſit. ſacr. cubic.* (y) *l. 2. C. de commeatu.* (z) *Gloſſ. vet.*

eſt abeſſe inde, ubi te eſſe oporteat: & Commeatus illi ex aliqua commoratione temporalis abſceſſus (a). Scribit Paternus (b), *debere eum, qui ſe meminerit armato præeſſe, parciſſimè Commeatum dare.* Sed jam tempus eſt à Magiſtro Officiorum liberum impetrare Commeatum, & aliò progredi.

Cap. XVI.
De Officio Comitis ſacrarum Largitionum.

Comes Largitionũ is eſt, cui Theſaurorum Imperatoris admĩniſtratio commiſſa eſt, quique curam gerit publicæ pecuniæ in varios uſus erogandæ. Hic & Comes remunerationum dicitur & munerationum, cujus dignitatem munerariam Caſſiodorus vocat (c). Munera vocabant Imperatores ſtipendia, quæ barbararum gentium Ducibus perſolvebant, & ab iis pacem redimebant. *Inſuper*, ait Salvianus (d), *ridiculos nos facimus. Aurum quod pendimus, munera vocamus: dicimus donum eſſe, quod pretium, & quidem conditionis duriſſimæ ac miſerrimæ.* De Remunerationum Comite Inſcriptio antiqua Romæ:

PE-

(a) *ad Hecyr. Terent. act. 1. ſcen. 1.* (b) *l. officium. §. paternus. D. de re militar.* (c) *lib. 6. variar. 7.* (d) *l. 6. de providentia.*

PETRONI. MAXIMI 449.7.
QUI. MERUIT. NONO. DECIM. Æ
TATIS
ANNO. SACRARUM. REMUNERA
TIONUM
PER. TRIENNIUM. COMES

Atque ita Comes Remunerationum in Imperatorum reſcriptis legitur (e).

Meminit Ammianus Marcel. Comitis ſolemniorum [f], quem ſuſpicor Comitem fuiſſe Largitionum, qui ſolemni Calendarum Januariarum die dona Principis largiebatur [g].

Scribit Cujacius [h] rerum privatarum Comitem, ſacri ærarii etiam dictum: atque alium Comitem ſacri ærarii fuiſſe, ſive ſacrarum largitionum, ſive theſaurorum, qui & ταμίας, & præpoſitus regalium theſaurorum ab aliis authoribus dicitur. De Ærario nos poſtea. Ταμίας verbum eſt generale, quod ad omnes, qui pecunias publicas tractant, porrigitur. Ταμίας, φύλαξ χρημάτων, προςάτης, Ταμεῖαι, οἱ τῶν δημοσίων χρημάτων καὶ πάντων τῶν κοινῶν προςάται καὶ φύλακες [i]. Sic dictus παρὰ τὸ τέμνειν αὐτὸν καὶ ἀπομερίζειν τοῖς ἄλλοις [k]. Hinc Comitis

(e) *l.2. C. T. de commeatu.* (f) *lib. 15.* (g) *Caſſiodor. lib.6. var.7.* (h) *ad leg. 9. C. de jur. fiſc. & in paratitl. ſ. de advocat. fiſc.* (i) *Heſychius.* [k] *Auth. etymologic.*

mitis largitionum nomen ad multos pertinet, quibus omnibus ſacrarum Largitionum Illuſtris præerat. Nam ſub illius diſpoſitione erant Comes Largitionum per Illyricum, Comes Largitionum Italicianarum, Comites Largitionum per omnes Diœceſes, qui & Comites theſaurorum ex reſcripto Theodoſii & Valentin. (l).

Hi ſacrarum Largitionum Comites ſimul & Primicerii Notariorum facti, ut Princeps per eoſdem & pecunias ſuas & honores largiretur (m). Ceteri omnes Primicerii Scriniorum ſub Comite Largitionum fuerunt (n). Quod de Scriniis Largitionalibus accipiendum eſt, quæ quidem varia ſunt, Exceptorum ſcilicet, Canonum, Tabulariorum, Munerorum ſive Munerariorum, Mittendariorum, Aureæ maſſæ, Auri ad reſponſum, à Milliarenſibus Veſtiarii ſacri, ab argento, à Pecuniâ. Quæ omnia ſuo loco referamus.

Hujus verò Comitis Jurisdictio latiſſima eſt. Etenim de omnibus cognoſcebat, quæ ad fiſcum ex publicis debitoribus pertinebant (o): & ſub illo bona debitorum Fiſcalium diſtrahe-ban-

(l) *l.13.& 23. C.T. de diverſ. offic.* (m) *Caſſiodor.6. var.7.* (n) *l.3. C.T. de Palatin. ſacr. larg.& l.3. C. eod.* (o) *l.1. C.T. de his qui ad Eccleſ. confugiunt.*

bantur (p). De ædificiis publicis decernebat, ne ſplendidæ Urbes vel oppida vetuſtate laberentur (q). De theſauris inventis Comes Largitionum judicabat, ſi in loco Fiſcali, ſive publico, vel ad ſepulcrum aut monumentum ſeparato, reperti fuiſſent; tum enim media pars ad Fiſcum pertinebat (r). Ille etiam de Proſcriptorum bonis Fiſco quæſitis cognitionem ſuſcipiebat (ſ): Exactioni munerum extraordinariorum imminebat (t). Vice ſacra judicabat (u). De Vectigalibus, Commerciis, & Mercatoribus, de paſcuis animalium cognoſcebat (x).

Præterea ad Comitem S. L. provocatio devolvitur, cùm ſuper Fiſcali debito illa emerſerit: & quoties ſuper Fiſcalibus cauſis controverſiæ alicujus dubitatione pendentibus, ſummam ſententiæ Comes ærarii impoſuiſſe detegitur, proprium ſuper eo Comes S.L. præſtat examen (y). Ex Novella Theodoſii & Valent. (z) Comi-

(p) *l. 2. C.T. de fid. & jur. haſt. fiſc.* (q) *l. 11. C. de operib. publ.* (r) *l. 3. §. ſi in jocis. D. de jur. fiſc.* (ſ) *l. 5. C.T. de bon. præſcript.* (t) *l. 7. C.T. de extraord. muneri b.* (u) *l. 1. C.T. de his qui per met. judic.* (x) *l. 6. 8. 9. & 12. C. de vectigalib. l. 2. & 6. C. de commerc. & mercatorib. l. 1. C.T. de paſcuis.* (y) *l. 30. & 46. C.T. de appellationib.* (z) *Novel. 45. de Palatin. cap. 1. & 2.*

mites Illuſtres utriusque ærarii, id eſt ſacri & privati, à condemnationibus Judicum, & Curialium abſtinebant. Quod cùm ex ſuggeſtione Præfecti Præt. indecorum illis eſſe videretur, jus omne quod longo jam tempore tenebant, illibatum remanſit.

ComesLargitionum habuit jus gladii in eos, qui bona Proſcriptorum occultaſſent: qui ſi locupletes eſſent, proſcriptione puniebatur; ſi per egeſtatem abjecti, in fæcem vilitatemque plebejam damnatione capitali debita luebant detrimenta (a). Comites autem Largitionum viri magnifici extra ordinem negotia definiebant, legitimo & uſitato legis ordine non ſervato: quòd tota res ex Comitis Largitionum cognitione pendebat, & illius Officio committebatur; cùm omnia, de quibus judicat, ad publicam utilitatem ſpectarent (b).

Sub diſpoſitione Comitis S.L. exNotitia Imperii Comes Largitionum per Illyricum. Comes Veſtiarii. Comes auri. Comes Largitionum Italicianarum. Comes titulorum Largitionalium per Africam. Comitem Largitionum per Illyricum Dioclem ob levia delicta flammis exuſtum tradit Ammianus Marcel. (c).

Tt Comes

(a) *l. 5. C. T. de bonis proſcriptor.* (b) *l. 13. C. T. de jur. fiſc.* (c) *l.b. 27.*

Comes Veſtiarii in Notitia, non idem eſt ac Comes ſacræ veſtis (d). De ſacra veſte Caſſiodorus conſulendus (e), qui ſacræ veſtis Comitem facit ipſum Comitem Largitionum, cui veſtis ſacra commiſſa eſt, & quicquid ad ſplendorem regium pertinet. At veſtiarii Comes cuſtos eſt veſtium, & ornamentorum Principis: & Veſtiarium locus eſt, in quo veſtes illæ ſervantur; quod quandoque pro veſtibus ipſis accipitur, quæ ſervis vel libertis legari ſolebant (f). Hic verò veſtiarium pro armario ſumitur, in quo veſtes Principis reconduntur, ἐξ οὗ καὶ βεστιάριον κυρίως ἐν ᾧ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα φυλάσσονται (g). Quo in numero erant veſtes delicatæ, linteamen, Amictorium (h).

In auctione rerum Commodi à Pertinace facta numeratur, *Veſtis ſubtegmine ſerico, aureis filis inſignior, per tunicas penulasq; & lacernas, & Chirodotas Dalmatarum, & cirratas militares, purpureasq; Chlamydes Græcanicas, atq; Caſtrenſes, & Cuculli Bardaici* (i). Occurrunt in antiquis Inſcriptionibus liberti à veſte Imperatoris privata, quibus præfuit Comes veſtiarii.

M. UL-

(d) *l. 1. C. qui à præbit. tiron.* (e) *lib. 1. variar. 2.* (f) *l. 4. D. de aliment. & cibar. leg.* (g) *Moſchopul.* (h) *l. 48. C. T. de curſ. public.* (i) *Capitolin. in Pertinac.*

M. ULPIUS. AUG. LIB. A. VESTE 577.9.
IMP. PRIVATA

Sunt & à veſte Regia, cujus cura ad Comitem Largitionum pertinet.

TI. CLAUDIO. AUG. LIB fol. cod. 6.
A. VESTE. REGIA

Invenio etiam Veſtiarium tenuiarium.

IIII.7. L. AGRIO. VESTIARIO
TENUIARIO. IMP. CÆS.
ANTONINI. PII

Tænias Verrius ſic interpretatur (k), ut dicat *ornamentum eſſe laneum capitis honorati.* Hîc verò Tæniæ ſunt faſciæ Imperatoriæ crurules, pedulesque, & impilia, quæ veſtis loco ſunt, quia partem corporis veſtiunt (l). Impilia pedum ſunt tegumenta è lana coacta. Ἐμπίλια, Heſychio, οἱ περὶ τοῖς ποσὶ πῖλοι, ποδεῖα. Veſtiarius ergo differt ab his, qui ſunt à veſte.

Et quoniam canon veſtium ex Kal. Septemb. ad Kal. Apríleis Largitionibus tradebatur (m), & Comes Largitionum veſtem Comitibus Conſiſtorianis præſtabat (n). Huic veſtium præſtationi Comitem veſtiarii operam contuliſſe, conjicere poſſumus.

Tt 2 Comes

(k) *Feſtus in verb. Tænias.* (l) *l. argumento. §. tapeta, D. de aur. & arg. leg.* (m) *l. 2. C. T. de militar. veſt.* (n) *l. fin. C. T. de proxim. comit. diſpoſit.*

Comes Auri quis fuerit, admodum incertum eſt: in rebus tot tenebris involutis ſuſpicari licet, auri Comitem eum fuiſſe, qui auri argentique uſibus Principis parati curam gerebat. Quod munus ad veſtiarii Comitem propè accedit. Veſtis enim plerumque cum auro conjungitur (o). Aurum autem eſcarium & potorium non ſolùm intelligendum eſt, ſed & aurum quodlibet & argentum factum, ut vaſcula, tabulæ, Trullæ, pelues, Scutellæ, Promulſidaria, Repoſitoria, Cacabi, Aquiminaria, vaſa cetera ad coquendum, paropſides, & iis ſimilia, quæ ab Ulpiano enumerantur (p), & à Cujacio explicantur (q).

Addit Pomponius (r), ut Florentini Pandectæ legunt, *Columniyarium & urceolos, quæ ad præparitionem bibendi præparata ſunt*: vulgati Codices habent Colum nivarium, quod Alciatus interpretatur (ſ) ex veterum more, qui ſolebant Cribella argentea habere foraminulenta, unde nivem colare poſſent, quam æſtatis tempore diligenter ſervatam, refrigerandis vinis, cùm potaturi erant, immitterent, quod ex Plinio comprobat. Sed alius eſt locus Plinii, qui

(o) *l. ſi ita legatum. D. de aur. & arg. leg.* (p) *l. cùm aurum. D. eod.* (q) *lib. 10. obſerv. cap. 17.* (r) *l. in argento. D. eod.* (ſ) *lib. 8. parerg. cap. 1.*

qui teſtatur Neronis Principis inventum eſſe, decoquere aquam, vitroque demiſſum in nives refrigerare (t). Idem Plinius cùm de ventris prodigiis: *Hi nives*, inquit (u), *illi glaciem potant, pœnasq; montium vertunt in voluptatem gulæ.* Alciato ſuffragatur Baifius (x), iisdemque quibus ille authoritatibus nititur. Sed magis placet colum vinarium: quod Jureconſulti noſtri inter vaſa ab iis enumerata, communia tantùm recenſeant, quibus non comprehendunt ea, quæ rarò gulæ intemperantiæ ſerviunt.

Colum ex Polluce vas eſt coquinarium, ſecundùm Euripidem in Euryſthene dicentem: Aut Cyathum, aut æneum colum exhibens. In foro autem publico colum quoddam pro cratere venditum eſt, quaſi ad vinum magis referatur. *Σκεῦος δὲ μαγειρικὸν ἰθμὸς Εὐριπίδου ἐν Εὐρυσθένει σατυρικῷ εἰπόντος, ἢ κύαθον, ἢ χαλκήλατον ἰθμόν. ἐν μέντοι τοῖς δημιοπράταις καὶ ἰθμός τις ἐπὶ κρατῆρος πέπραται, ὃς ἴσως περὶ τὸν οἶνον μᾶλλον προσήκει.* Colum per quod liquor dimanat & percolatur, *ἰθμὸς τρύγοιπος*, Heſychio *ὑλιστὴρ*, per quod vinum fæculentum transfunditur, & fæcibus expurgatur. Virgilius (y).

Tt 3 *tu*

(t) *lib. 31. cap. 3.* (u) *lib. 19. cap. 4.* (x) *lib. de Vaſcul.* (y) *2. Georgic.*

- - - tu ſpiſſo vimine qualos
Colaq; prelorum fumoſis diripe tectis.

Quali, inquit Servius, *per quos vinum diffluit*: de Colo nihil notat, quod fumoſis tectis adhibitum docet poëta, & ad genera conditurarum, quibus vinum confirmatur, referri debet. Clarè Columella (z): *Uvas quàm maturiùs legemus, quibus proculcatis, muſtum quod defluit, antequam prælo pes eximatur, ſatis de lacu in vaſa defrutoria deferemus, leviq; primùm igne & tenuibus admodum lignis fornacem incendemus, ut ex commodo muſtum ferveat. Isq; qui præerit huic decoquendo, ſola juncea, vel ſpartea ex crudo præparata habeat.* En colum, en fumoſa tecta nivibus minùs apta. Columellæ lucem adfert M. Tullius (a). *Sic ego*, inquit, *iſtis cenſuerim, & novam iſtam quaſi de muſto ac lacu, fervidam orationem fugiendam.*

Quicquid in authorum juris libris eſt, auro illud eſt mihi carius; tot enim leges, tot Theſauri reconditi, qui longo tempore quaſi ſub terra poſiti, cùm non extet memoria, ut Paulus loquitur (b), vix jam dominum habeant.

Redeo ad Comitem auri, cui gemmæ, lapilli, annuli, margaritæ, uniones, & alia hujusmodi cre-

(z) *lib. 12. de re ruſtic. cap. 19.* (a) *in Bruto.* (b) *l. nunquam. D. de acquir. rer. domin.*

credita ſunt, quæ auri appellatione continentur, ſi auro incluſa ſint (c). Hæc quidem Officia Comitis veſtiarii, & Comitis auri, inter privata domus Auguſtæ repono, qui præfuerunt libertis aut aliis, qui veſtium & aureæ atque argenteæ ſuppellectilis curam habuerunt. Quales ſunt Præpoſiti auri eſcarii, de quibus lapis vetus:

582.9. M. ULPIO. ERIDANO. AUG. L
AB. AURO. ESCARIO. PRÆPO
SITO

Item alius.

fol. eod. 5. PHILETÆRO. AUG. LIB
AB. AURO. GEMMATO

Ab Argento Potorio.

eod. 7. GEMELLO. AUG. LIB. PRÆPO
SITO
ARGENTI. POTORI

Ab Argento Vaſculario.

543.3. L. JUL. A. POCULENTO. ARGENT
VASCULARIO

Hanc meam de Auri Comite opinionem juvat ipſa Notitia, quæ in Oriente nullum Veſtiarii, nullum Auri Comitem ponit, ſub Comitis S. L. diſpoſitione, ſed Præpoſitos ſeu Præfectos theſaurorum, qui pecunias tractabant. Auro autem pecunia ſignata non continetur (d).

Tt 4 Comes

(c) *l. pediculis. D. de aur. & argent. leg.* (d) *l. cùm aurum. D. eod.*

Comes Largitionum Italicianarum præerat Largitionibus in Italia. Huic Comiti Alipius Romæ adſidebat (e): Qui fit, ut dubitem, an idem ille ſit, qui Romæ Largitionum præpoſitus vocatur (f).

Comes Titulorum Largitionalium per Africam quibusdam ſcriptoribus is eſt, qui dona & ſalaria in Africa facienda tractabat. Sed hoc ad Largitionales titulos referri non poteſt. Nam tituli ſunt jura Principis, & illationes illi debitæ, quæ aut arcæ Præfecti Præt. aut utriusque Comitis Largitionum Scriniis, variis ex cauſis inferebantur. Qui his Largitionum titulis per Africam præerat, Comes titulorum dicebatur, ad quem ſcilicet tituli transferebantur. Hinc cautum eſt, ut canon Largitionalium titulorum, qui infertur Theſauris, ex more, ne ſit diu penes Suſceptores; & inferatur ſub obſignatione tabulariorum, obſignatusque tradatur Præpoſito theſaurorum. Qui ergo in Provinciis fuerunt Præpoſiti theſaurorum, is per Africam fuit Comes Largitionalium Titulorum. Tituli propriè ſignificant cauſam debiti & rationem præſtationis. Gloſſæ Baſilic. *τίτλος, κεφάλαιον, αἰτία.*

Tituli autem ſunt in duplici differentia. Aut enim

(e) *D. Auguſtin. 6. confeſſion. c. 10.* (f) *l. 10. C. T. de veteran.*

enim ad Illuſtres viros Præfectos Præt. aut ad Largitiones Principis pertinent, qui perpetuò ſeparantur [g]. Varii autem ſunt Largitionum tituli & titulorum canones [h], veluti veſtium, Tributorum, annonarum, vectigalium, binorum & ternorum, ſuperindicti, aliorumque jurium, quæ ſibi Princeps vendicabat. Quos omnes ſuo quoque ordine, prout res tulerit, perſequamur.

Canon veſtium, tributum veſtium dicitur, quod ut auri argentique debitum, annua exactione ſolvitur [i]: fuitque propriè canon militarium veſtium, à quo canonicæ veſtes [k]. Hæ aut in ſpeciebus, aut in pecunia inferuntur. Nam plerumque militaris veſtis adæratio fiebat, & à collatoribus exigebatur, ſacratiſſimis Largitionibus inferenda [l].

Cap. XVII.

De Annonis, Tributis & Vectigalibus.

Annonæ in ſpeciebus conſiſtunt, veluti frumento, vino, oleo, pane, carne, ſale. Tributa in corporibus, veluti auro,

(g) *l. 3. C. T. de indulgent. debit.* (h) *l. 16. C. T. de bonis proſcriptor.* (i) *l. 2. C. T. de diſtrahend. pign.* (k) *l. 1. C. de militar. veſte.* (l) *l. 4. C. eod.*

auro, argento, ære, equis, veſtibus, quæ & intributiones & contributiones dicuntur; ſuntque duplicia tributa, ſoli & capitis, ut Cujacius annotavit [m]. Capitis ſunt, quæ ſtipendia vocant & capitationes; ſoli, ſolaria. Quamvis ſolarium, tributum, vectigal, cloacarium diverſa ſint: quæ ſæpe confunduntur [n]. Ulpiano, *ſtipendium dictum eſt à ſtipe, quod per ſtipes, id eſt modica æra colligitur. Ideoq; hoc etiam tributum appellatum Pomponius ait, & ſanè à contributione tributum:* vel eò quòd militibus tribuatur [o], quamvis tributum pro vectigali Papinianus uſurpet [p], ut ipſe Ulpianus: *In cauſa tributorum*, inquit [q], *in quibus eſſe Reip. nervos nemini dubium eſt, periculi quoq; ratio, quod ſervo fraudis conſcio capitalem pœnam denuntiat, ejuſdem profeſſionem inſtruat.* Tributum hîc pro vectigali accipi clarum eſt, cùm nervus illud Reipublicæ dicatur. *Nero*, ait Tacitus [r], *cuncta vectigalia an omitti juberet, dubitavit; idq; pulcherrimum donum generi mortalium daret: Sed impetum ejus multùm priùs laudata magnitudine animi, attinuere Senatores, diſſolutionem Imperii docen-*

(m) *ad tit. C. de annon. & trib.* (n) *l. cùm ſervus. §. heres, D. de leg.* (o) *l. 27. D. de verb. ſign.* (p) *l. Imperatores. D. de publican.* (q) *l. 1. §. in cauſa. D. de Quæſtionib.* (r) *lib. 13. Annal.*

docendo, ſi fructus, quibus Reſpublica ſuſtineretur, deminueretur. Quippe ſublatis portoriis [quæ ſunt vectigalia] ſequens ut tributorum abolitio expoſtuletur. Et quod Ulpianus de profeſſione loquitur, certum eſt, quòd profesſio de cenſu & vectigali intelligitur: tributa enim non profitemur, ſed ſolvimus.

Profeſſio apud Publicanum fit, ut vectigal ſolvatur: veluti mancipiorum, quæ quis vel uſus ſui cauſa duxerit: aut ſervorum quos emerit [s]. Quòd ſi ſervus in profeſſione fraudis conſcius ſit, non in commiſſum cadit, ut alii improfeſſi; ſed capite ob fraudem punitur, & profeſſionem inſtruit: quidquid in tormentis confeſſus ſit, ſi torqueatur, Dominum gravat.

Profeſſio tamen & agrorum eſt, quæ ad jugerum numerum refertur, ex quibus tributum penditur [t]. Conſtitutum eſt Neronis temporibus, ne cenſibus negotiatorum naves adſcriberentur, tributumque pro illis penderent (u). Nec tamen à tributis immunes fuerunt Navicularii, quorum prædia navarchicas penſiones præſtabant, & canonem Naviculariorum agnoſcebant, ſeu navarchicum. Quod onus fundo cohærebat, & poſſeſſorem ita ſequebatur, ut illa prædia naviculariæ functioni obnoxia,

(ſ) *l. fin. D. publican.* (t) *Cicer. l. 3. in Verrem.* (u) *Tacit. 13. Annal.*

xia, etiamſi ad Principem perveniſſent, onere non ſolverentur [x].

Data tamen aliquando tributorum immunitas Navicularriis, *qui aliis ſuæ conditionis, plus nimiò occupatis, vicariam operam præſtabant. Solatia enim pro mercedula præſtita, ex tributariæ penſitationis inmunitate, & eo quod vocatur filicum* [y] Solatia ſunt ſalaria conſtituta, quæ & ἐνδομαπκὰ [z], φιλικὸν quod amice datur, nos dicimus, *Amiable compoſition*, ut τὰ φιλικὰ dicuntur, quæ Officii cauſa fiunt.

Omnis verò pecunia, quæ à Provincialibus exigebatur, aut tributi nomine, aut vectigalis pendebatur. Tributum dictum à tribubus, quòd ea primùm pecunia, quæ populo imperata erat, tributim à ſingulis pro portione cenſus exigebatur [a]. Ab eo quoque, quibus attributa erat pecunia, ut militi reddat, Tribuni ærarii. Tributum autem aliud fuit in capite, aliud ex cenſu; aliud temerarium, quod extra ordinem imperatum eſt, & poſt urbem à Gallis captam collatum [b]. Sed cùm ærarium populi Romani ex Provinciarum ſpoliis auctum eſſet, finis tributorum Civibus Romanis factus

(x) *l.1. & 2. C. de præd. & omnib. reb. navicul.* (y) *l.32. C. T. de navicular.* (z) *Conſtit. Anaſtaſii de exact. tribut.* (a) *Varro lib.4. de ling. Latin.* (b) *Feſtus in verb. Tributum.*

ctus eſt, illaque in Provinciales rejecta. Atque ita acerba fuerunt tributa, ut illa & Magiſtratuum ſuperbia, Provincias ad rebellionem ſæpe excitarint. *Friſii Tranſrhenanus populus, pacem exuere*, ait Tacitus (c), *noſtra magis avaritia, quàm obſequii impatientes. Tributum iis Druſus juſſerat modicum, pro anguſtia rerum: ut in uſus militares coria boum penderent: non intenta cujusquam cura, quæ firmitudo, quæ menſura. Donec Olennius è Primipilaribus regendis Friſiis impoſitus, terga virorum delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoq; nationibus arduum, apud Germanos difficiliùs tolerabatur, queis ingentium bellarum feraces ſaltus, modica domi armenta ſunt. Ac primò boves ipſos, max agros, poſtremò corpora conjugum aut liberorum ſervitio tradebant. Hinc iræ & queſtus, & poſtquam non ſubveniebat remedium ex bello; rapti qui tributo aderant milites, & patibulo affixi.*

Inſolentia exactorum eò creverat, ut tributorum debitores, qui in mora eſſent, & carceribus manciparentur, & plumbatarum pondera & verbera aliaque à Judicibus reperta ſupplicia perferrent. Quare ne Provinciæ oneribus turbarentur, utque vetera ſine avaritia, aut crudelitate Magiſtratuum tolerarent, prudenter Tiberius providerat: tunc corporum verbera, ademptiones bonorum aberant (d). Sed poſte-

(c) *Tacit.3. & 4. Annal.* (d) *Tacit.4. Annal.*

poſteriorum Principum avaritia, quam in Magiſtratus ſuos reiecerunt, pro tributis crudelia ſupplicia ſumebat. Narrat Palladius (e), mulieris cujusdam maritum, tempore biennii ob debitum publicum treçentorum aureorum, ſæpe flagellatum, & in carcere incluſum, treſque ejus filios abreptos; Uxorem fugitivam, quæ ſæpe inventa, & aſſiduè flagellata, in ſolitudine jejuna deerrabat. Atque hoc Palladii temporibus, qui vixit ſub Valentiniano & Theodoſio. Quare vana fuit lex Conſtantini, qua conſtituit, ut nemo in exactione tributorum carcerem plumbatarumque verbera, & pondera, à Judicibus iratis reperta ſupplicia, expaveſceret. *Carcer*, inquit (f) *hominum noxiorum eſt, & Officialium, & cum denotatione eorum Judicum, quorum de Officio certiores eſſe debebunt, quid contra legem admiſerint.* Plumbatarum verbera explicat Cujacius, cui locus depravatus videretur, ubi de carcere, ſæpiusque fatetur, ſe illum reſtuere conatum, fruſtra tentaſſe.

Sed eadem lex in C. T. ita ſcripta eſt (g). *Carcer pœnalium hominum noxiorum eſt, Officialium, & cum denotatione eorum Judicum, quorum de Officio cohercit i, citatiores eſſe debebunt.* Quod ita in-

(e) *in vitis Patrum, cap. 63.* (f) *l. 2. C. de exactionib. tribut.* (g) *l. 3. C. T. de exactionib.*

interpretor, ut carceri potiùs tradi debeant Officiales, id eſt tributorum exactores noxii, quàm debitores fiſci, in quos ſæviunt. Denotatio Judicum eſt exiſtimationis nota & macula Judicum, de quorum Officio refrænati exactores citatiores eſſe debuerunt, hoc eſt velociùs ad tribunal citari, ut meritas luerent pœnas. Rei enim voce Præconis ad tribunal Judicis vocabantur; unde citatus Reus Papiniano (h). Sic Tiberius cùm Tribunitiam exerceret poteſtatem, vivente adhuc Auguſto, *Citatum pro Tribunali voce Præconis, convitiatorem rapi juſſit in carcerem* (i).

Non mei eſt inſtituti, de omnibus tributorum generibus tractare, ſed ea tantùm de illis attingere, quæ juri civili aliquam lucem adferre poſſint, quæque ad Comitem Largitionum titulorum per Africam pertinent.

Tributa dicuntur intributiones, quæ jure civili delegantur, quæq; in agris fiunt, vel ædificiis (k). Quare civili jure pactum inter debitorem & creditorem, ut creditor onus tributi fundi pignorati non agnoſceret, ſed ejus ſolvendi neceſſitas debitorem ſpectaret, quantùm ad fiſci ratio-

(h) *l. 10. D. de public. judic.* (i) *Sveton. in Tiber. c. 11.* (k) *l. reſcripto. §. fin. D. de muner. & honorib.*

rationem, non ſervandum Papinianus reſpondit (l): Pactis enim privatorum, jus fiſci convelli non placuit: & tributum onus eſt poſſeſſoris cujusque, non domini, niſi poſſideat. Rectè Papinianus tributum onus poſſeſſionis dixit: Nam onerum nomine tributa ut plurimùm deſignantur. Onera Glevalia, aurum glevale, glevales functiones, quæ & gleba dicitur & deſcriptio, collatio, præſtatio, munus, canon, penſio, jugatio, gleba Senatoria, & follium præbitio idem ferè denotant (m). Follis tamen à Senatoribus ſolvebatur, quibus nulla erat poſſeſſio.

Follis, aureus eſt nummus, de quo Suidas, ὀβολοί εἰσιν, ἃς καλοῦσι φόλλεις. Quod tributum Conſtantinus, cùm deſcripta virorum Clariſſimorum patrimonia haberet, illis impoſuit (n). Follis, antiquum verbum, pro ſacculo ſumitur, quo ſenſu Calliſtratus (o): *Servus liber eſſe juſſus, ſi rationes reddiderit; non utique ſi in folle reliqua obtulerit, liber erit.* πήρα mantica, follis. Inde jocus Plauti (p).

EP. *Ego tuum patrem faciam peranticidam.*
ST. *Quid iſtuc verbi eſt?* EP. *Nihil moror*

vete-

(l) *l. inter debitorem. D. de pact.* (m) *l. 4. C. T. lib. 6. tit. 1. & l. 11. & l. 15. eod.* (n) *Zoſim. lib. 2.* (o) *l. cum servus. D. de conditionibus & demonſtrat.* (p) *in Epidico.*

vetera & vulgata verba,
Peratum ductitare; at ego follutum ductitabo.

Alludit ſervus ad ſupplicium parricidarum, qui inſuti ſacco aut culeo, in profundum mergebantur. Vereor ne onerosus ſim, ſi ulteriùs onera hæc perſequar: non omitto tamen onera ad tributa & vectigalia referri, licèt multa ſint onera, quæ neque tributi, neque vectigalis nomen ſibi vendicant. Onera enim ad omnes ſordidas præſtationes, & extraordinarias etiam trahuntur: cujusmodi ſunt onus conficiendi pollinis, panis excoctio, obſequium piſtrini, ligni, tabulationis, carbonis, & cetera, quæ ut extraordinaria numerantur, ut onus peregrinationis (q); deportorium, διάπυλον, quod porta effertur (r), viarum & pontium ſollicitudo, capituli atque temonis neceſſitas (s).

Traiicio in Africam, cujus devotio, ita Principibus probata eſt, ut usque in initium fuſionis quintæ, univerſa reliqua, quæ tam ad Arcam ſublimium poteſtatum, quàm ad Largitiones pertinent, relaxata ſint (t). Fuſio pro functione & illatione publica intelligitur: Hinc *fi-*

V u *ſco*

(q) *l. 15. & 16. C. T. de extraord. munerib.* (r) *l. 89. C. T. de decurionib.* (s) *l. 1. C. de veteran.* (t) *l. 6. C. T. de indulgent. debit.*

ſco fuſiones præſtare, dixit Ulpianus (u); & fuſio quinta, eſt quinta indictio.

De tributis fiſcalibus, queis Africa obnoxia fuit, Novella eſt Theodoſii & Valentin. his verbis edita (x). *Numidarum & Maurorum Sitifenſium nuper acta legatio, hoc præceptum de noſtra perennitate conſtituit*, &c. *In ea hæc de tributi modo: ut retractis ſeptem partibus, octavam tam privatæ, quàm Emphyteuticæ glebæ poſſeſſor agnoſcat. Pro qua octava, omnibus titulis ad unum redactis, quos poſſeſſor vel civis* (lego *quivis*) *quolibet nomine præſtare conſueverant, quatuor millia ducentos tantùm ſolidos, & mille ducentas militares annonas, & ducentum capitum Numida Provincialis exſolvat.* Hæc intellectu facilia. Quæ ſequuntur, omnino depravata ſunt, ſic enim leguntur.

De Colone verò ſtatuimus, ut quinque centeſimis due ruſi canienſes & coluane civitatibus, tres ſacris Largitionalibus inferantur, de ſalinis, alumine, charactere, herba rubea, lini maceratura, & clavi vitrei tantùm tituli à ſacris Largitionalibus, pro numero hominum & poſſibilitate poſcantur.

Locum corruptiſſimum ſic reſtituimus. *De Coloniis verò ſtatuimus, ut quinque centeſimis, duas Ruſicadenſes, & Culluanæ civitates tres, ſacris Largitionalibus inferant.*

De

(u) *l. ſi pendentes. ſ. ſi quid cloacarii. D. de uſufruct.* (x) *Novel. 23.*

De Provinciis Numidiæ & Mauritaniæ Sitifenſis cùm Imperatores in univerſum ſtatuiſſent, tributa trium civitatum ordinarunt: quarum prima eſt Ruſicada, aliæ ſunt Colluanæ. Numidiæ oppida Plinio (y), ſunt Cullu & Ruſicade, quæ Ptolomæo eſt Cullovia, & Cullu municipium in Antonini itinerario vocatur. Cullu autem duplex eſt eidem Ptolomæo, cui Collops & Cullu idem ſunt. Collops magnus regia civitas, & Collops parvus. Cullu à Ruſicada diſtat ex Itinerario, L. M. P.

In Numidia urbes ſunt quàm plurimæ nobileſque, atque inter eas Cullu purpurario fuco Tyriis velleribus comparatur (z). Hinc tributum imperatum de ſalinis, alumine, & ceteris, quæ in Novella declarantur. Alumen gignitur in Africa: candidum in inficiendis claro colore lanis utiliſſimum eſt, contraque fuſcis aut obſcuris nigrum (a). Character ſignum eſt, quod in Gallia plumbeum pannis laneis vel ſericis imponitur, cujus præſtatio dicitur, *Droict de ſean*. Signum anulo impreſſum Ulpianus vocat, χαρακτῆρα (b). Herbam rubeam tincturis aptam Plinius tradit, cui veſtes herbis inficiuntur. *Ut ſileamus*, inquit (c), *Africæ, Luſita-*

Vu 2

(y) *lib.* 5. *c.* 3. (z) *Solinus cap.* 29. (a) *Plin. lib.* 35. *c.* 15. (b) *l. ad teſtium.* §. *ſignum.* D. *de teſtament.* (c) *lib.* 22. *c.* 2.

ſitaniæ, Galatiæ granis coccum Imperatoriis dicatum Paludamentis, Tranſalpina Gallia herbis Tyrium atque Conchylium tingit, omnesq́; alios colores. Coccus etiam herba eſt, quæ Rubea in Novella nominatur. De Lini maceratione Plinius conſulendus (d).

In clavis vitreis diu mentem fixi, ne fallaces quidem & fucoſas merces, chartis & linteis & vitro delatas, ut ait Tullius (e), referre videar. Incidit tandem in mentem, clavos non ſolùm ornamenta eſſe veſtium, ſed & ædium, atque inter muliebrem ſupellectilem inveniri: Narrat Philander (f), cùm Romæ ageret, arcam marmoream repertam, quæ Mariæ Honorii Auguſti credita eſt fuiſſe ſepulchrum. Ibi præter auratam veſtem, palliumq́ue & oſſa, multa in capſula muliebris mundi inventa ſupellex. In iis vaſcula, anuli, monilia, bulla diſcriminalis, acus & clavi, quibus pro umbella erat expreſſa, & extans muſca. Unde Vitruvio *muſcarii clavi*, rotundo capite inſignes, expanſo in orbem cacumine: umbellæ etiam in clavorum formam efficlæ, quibus ſolem à vultu mulieres arcent.

Clavi etiam ædium ſunt, quæ bullæ dicuntur, ob rotunditatem, & vitrei fuerunt. De his Plautus (g).

Juſ-

(d) *lib. 29. c. 1.* (e) *Cicer. pro Rabirio.* (f) *ad lib. 7. Vitruvii c. 3.* (g) *in Aſinaria.*

Juſſin', in ſplendorem dari bullas has foribus noſtris?

Bullæ pro capite Clavorum, qui in valvis magnarum ædium figebantur. Quod ex M. Tullio notamus. Ille de Verre (h). *Bullas omnes aureas, ex his valvis, quæ erant multæ & graves, non dubitavit auferre.* Aureæ quidem illæ in templorum valvis, in ædium, vitreæ. Quod ex Plinio diſcimus: *In genere vitri*, ait (i), *Obſidiana numerantur, ad ſimilitudinem lapidis, quem Obſidius in Æthiopia invenit.* Deinde: *Fit & in tincturæ genere Obſidianum, ad eſcaria vaſa, totum rubens vitrum, atque non translucens: Hæmatinon appellatur. Fit & album & murrhinum, aut hyacinthos ſapphirosq; imitatum, & omnibus aliis coloribus. Neque eſt alia ſequacior, aut etiam picturæ accommodatior.* Legendum fortè *tincturæ*, cùm ſuprà vitrum iſtud ad tincturæ genus retulerit: quæ lectio aptior eſt Cullis, qui in fucis celebres ſunt: ſed nihil muto.

Veſtium ornamenta ſunt clavi, & quidem vitrei, ut clavi caligarii à caligis militaribus, quibus ſuffigebantur (k). Clavis etiam ſive bullis exornata fuerunt cingula militum. Virgilius (l):

Balteus, & notis fulſerunt cingula bullis.

(h) *lib. 4. in Verrem.* (i) *lib. 36. cap. 26.* (k) *Plin. lib. 9. cap. 18.* (l) *12. Æneid.*

Clavi Bullæ dicti, quòd ſint ſimiles rotunditate bullis, quæ in aqua vento inflantur.

Clavi aurei & purpuræ, juris Authoribus pars veſtimentorum ſunt; etſi non ſunt clavi veſtimentis conſuti (m). Quod de lato vel anguſto clavo ſcriptum non nego: ſed nihil impedit, quin tenuiores vitreis clavis uterentur, ad veſtium ornamentum, qui lapillorum formam imitarentur. Sic acceſſionis vice cedunt inſitæ picturæ, claviq́ue qui veſtibus inſuuntur (n). Hinc clavata veſtimenta, clavis intertexta, & calciamenta clavis confixa (o). Clavi nobis ſunt retinacula, quæ vulgò dicuntur, *Boutons*. Si quis aliter ſentiat, clavi vitrei fragmenta glutinare non magnoperè curabo.

Notandum verò in hac Novella eſt, quod tributa hæc ſacris Largitionalibus inferuntur, id eſt ad Comitem titulorum Largitionalium per Africam. Nam & in Novella titulorum fit mentio.

Africa ſola Proconſularis in Occidente, quæ *κατ' ἐξοχὴν* Proconſularis Provincia dicitur: illiusque Epiſcopi Proconſulares in Concilio Carthaginienſi vocati. Multis aliis honorum titu-

(m) *l. cùm aurum. §. 1. D. de aur. & arg. leg.* (n) *l. veſtis. §. 1. D. eod.* (o) *Feſtus in verb. clavata.*

titulis inſignita illa, atque hoc uno, quòd ſola Comitem Largitionalium titulorum nacta eſt, cum aliæ omnes Provinciæ Præpoſitum habebant. Atque hæc de tributis: quorum maxima pars ad vectigalia referri poteſt. Tributa tamen, ut diximus, ſunt ſoli vel capitis, certa & definita pro modo jugerum vel capitum, quæ ſingulo quoque anno, & per illius circulum tripartita ſatisfactione ſolvuntur (p).

At Vectigalia propriè ſunt portoria, & ea omnia, quæ pro ſubvectione in itinere præſtari ſolent, vel in litoreis locis, navibus, aut cùm per diverſa vehiculis merces deportantur (q): vel clariùs ex Ulpiano (r), *Vectigalia publica intelligere debemus, ex quibus vectigal fiſcus capit. Quale eſt vectigal portus vel venalium rerum, item ſalinarum, metallorum, & piſcariarum.* Vectigal tamen ſtante Republica, aut ex portu, aut ex decumis, aut ex ſcriptura. A portu portorium dictum, quod pro vehiculo redemptores exigebant (s). Decumæ ſolvebantur ab iis, qui in Italia, aut in Provinciis publicum agrum arabant. Scriptura verò vectigal erat, quod pendebatur ab iis, qui ſylvis & paſcu-

(p) *l. 17. C. T. de annon. & Tribut.* (q) *Interpres ad l. 1. C. T. de vectigalib.* (r) *l. 17. D. de verb. ſign.* (s) *l. cùm in plures. §. vehiculum. D. locat.*

is publicis fruebantur, ut in Italia ſylva Scantia, & ſalictis ad Minturnas. M. Tullius (t): *Mirandum eſt, ait, homines eos, quibus odio ſunt noſtræ ſecures; nomen acerbitati; ſcriptura, decumæ, portorium, morti; libenter arripere facultatem lædendi.* Idem ille (u): *In vectigalibus non ſolùm adventus mali, ſed etiam metus ipſe adfert calamitatem. Nam cùm hoſtium copiæ non longè abſunt, etiamſi irruptio facta nulla ſit: tamen pecora relinquuntur, agricultura deſeritur; mercatorum navigatio conquieſcit. Ita neque ex portu, neque ex decumis, neque ex ſcriptura vectigal conſervari poteſt.* A decumanis, decumani ſunt Principes, & quaſi Senatores publicanorum (x).

In agrorum autem vectigalium rationibus hoc intereſt inter Siciliam, ceteraſq; Provincias; quòd ceteris impoſitum vectigal eſt certum, quod ſtipendiarium dicitur, ut Hiſpanis & pleriſq; Pœnorum, quaſi victoriæ præmium, ac pœna belli. Aut cenſoria locatio conſtituta eſt, ut Aſiæ lege Sempronia. Siciliæ civitates ſic in amicitiam fidemq; receptæ ſunt, ut eodem jure eſſent, quo fuiſſent: eadem conditione populo Romano, qua ſuis antè paruiſſent. Perpaucæ civitates ſunt bello à noſtris majoribus ſubactæ, quarum ager cùm eſſet publicus populi Romani factus, tamen illis eſt redditus: is ager à Cenſoribus locari

---

(t) *pro Flacco.* (u) *pro leg. Manil.* (x) *Cicer. lib. 2. in Verrem.*

locari ſolet: fœderatæ civitates duæ ſunt, quarum decumæ vænire non ſolcant; Mamertina & Tauromintana. Quippe præterea ſine fœdere immunes civitates ac liberæ, Centumrupina, Haleſina, Segeſtana, Alicienſis, Panormitanæ: præter eas omnis ager Siciliæ civitatum decumanius eſt (y).

Fuerunt non ſolùm tritici decumæ, ſed & vini & olei, & frugum minutarum. *Vinarii tituli debita flagitare* dixit Symmachus (z) *& reliqua arcæ vinariæ* (a). Ex M. Tullii verbis clarum eſt, vectigal, quod certum impoſitum eſt, ſtipendiarium vocari. Illud quidem propriè eſt tributum, quod qui pendebant, ſtipendiarii aut tributarii dicebantur. Hac de re amplè Carolus Sigonius, ad quem Lectorem remitto (b).

Hoc unum ex Juſtiniani conſtitutione moneo: vocari ſtipendiaria & tributaria prædia, quæ in Provinciis ſunt; inter quæ & Italica prædia, nulla eſt differentia (c).

Ex his facile eſt intelligere, quid ſibi velit Strabo (d), cùm ſcribit de Britannis: *Vectigalia illos tolerare jam non difficilia, è rebus, quæ à Gallis & Britannis ultrò citroq; vehuntur. Sunt*

(y) *Cicer. lib. 3. in Verrem.* (z) *lib. 7. epiſt. 95.* (a) *lib. 9. epiſt. 121.* (b) *lib. 1. de jur. provinciar. cap. 1.* (c) *§. vocantur. Inſt. de rer. diviſion.* (d) *lib. 4.*

autem eburnea frena, & torques, & electrina atque vitrea vaſa, aliaq; id genus viles ac promiſcuæ merces. Itaq; nullo ad eam inſulam opus eſt præſidio: Requireretur enim ad minimum una legio, & aliquid Equitatus, ſi tributa eſſent inde auferenda. Atqui tributum æquarent ſumptus in præſidium faciendi. Neceſſario enim vectigalia, impoſito tributo, minuerentur. Τέλη τε ὅπως ὑπομένουσι βαρέα, τῶν τε εἰσαγομένων εἰς τὴν Κελτικὴν ἐκεῖθεν, καὶ τῶν εἰσαγομένων ἐνθένδε. ταῦτα δ' ἐστὶν ἐλεφάντινα ψαλία καὶ περιαυχενία καὶ λυγκούρια καὶ ὑαλᾶ σκεύη, καὶ ἄλλος ῥῶπος τοιοῦτος. ὥστε μηδὲν δεῖν φρουρᾶς τῆς νήσου· τοὐλάχιστον μὲν γὰρ ἑνὸς τάγματος χρῄζοι ἄν, καὶ ἱππικοῦ τινός, ὥστε καὶ φόρους ἀπάγεσθαι παρ' αὐτῶν. εἰς ἴσον δὴ καθίσταιτο πᾶν τὸ ἀνάλωμα τῇ στρατιῇ τοῖς προσφερομένοις χρήμασιν· ἀνάγκη μειοῦσθαι τὰ τέλη φόρων ἐπιβαλλομένων. Unde liquet tributarias civitates à vectigalium præſtatione immunes eſſe. Quare cùm Publicani vectigalium conductores Aſiam acerbiſſimè haberent, Julius Cæſar eam liberavit, vectigaliaque in tributi formam redegit. ἐς φόρου συντέλειαν τὸ συμβαῖνον ἐκ τῶν τελῶν κατεστήσατο (e).

Vectigalia pleraque & Principi & Civitatibus, tributa ſoli Principi præſtantur. Unde D. Paulus: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal (f): τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέ-

(e) *Dio lib. 42.* (f) *ad Rom. cap. 13.*

τέλ𝛩, τὸ τέλ𝛩. De vectigali Soborenſi civitati conceſſo, vetus hoc decretum eſt Imp: Veſpaſiani:

IMP. CAES. VESPASIANUS. AUG. PONT 164. 1.
MAX. TRIB. POT. VIII. IMP. XX.
COS. IX
S. D. IIII.VIRIS. ET. DECURIONIBUS SABOREN

CUM. MULTIS. DIFFICULTATIBUS
CIVITATEM. VESTRAM. JAM. PREMI
INDICETIS. PERMITTO. VOBIS. OPPIDUM
SUB. NOMINE. MEO. UT. VOLTIS. IN
PLANICIEM. EXTRUERE. VECTIGALIA
QUÆ. A. DIVO. AUGUSTO. ACCEPISSE
DICITIS. CUSTODIO. SI. QUA. NOVA
ADIICERE. VOLTIS. DE. HIS. PROCOS
PROVINCIÆ. ADIRE DEBETIS. EGO
ENIM. RESPONSO PRIUS. AB. EO. NON
ACCEPTO. CONSTITUERE. NIHIL POSSUM
DECRETUM. KAL. AUG. DIMISSI
IIII. KAL. EASDEM
VALETE

C. CORN.

C. CORN. SEVERUS. M. SEPTIMIUS
COELIUS. II. VIRI
P. P. F. C.

Vectigal ergo propriè eſt, quod fiſco vel Reipublicæ præſtatur, pro mercibus, quæ exportantur & importantur. Quod ἐξαγώγιον vocat Juſtinianus in Edicto de Alexandrinis. Vectigalia autem civitatum certis finibus conſcripta, vetus alia hæc Inſcriptio docet.

IMP. CAESAR. M. AURELIUS. ANTONINUS. AUG 199.6.
GERMANIC. SARMATIC. ET
IMP. CÆSA. L. AURELIUS. COMMODUS. AUG
HOS. LIMITES. CONSTITUI. JUSSERUNT. PROPTER
CONTROVERSIAS. QUÆ. INTER MERCATORES. ET
MANCIPES. ORTÆ. ERANT. UTI. FINEM
DEMONSTRARENT. VECTIGALI. FORICULIAR]
ET. ANSAR]. PROMERCALIUM. SECUNDUM
VETEREM. LEGEM. SEMEL. DUNTAXAT
EXIGUNT

Quid

Quid ſit vectigal foricularii, diu hæſitavi: Sed promercale foriculiarii & anſarii dubitationis anſam ſuſtulit. Promercale enim eſt, quod paterfamilias venale habet, extra ea, quæ uſui ſuo ſervat. Quare Maſſurius Sabinus libro juris civilis ſecundo, ex his, quæ promercalia & uſuaria in locis iisdem eſſent, ea ſola eſſe penoris putat, quæ ſint uſui annuo (g). Et Paulus libro quarto ad Sabinum: *Si quis*, inquit (h), *fructus ſuos ſolitus ſit vendere, non omnia, quæ promercii cauſa habuit, legaſſe videtur, penu legata; Sed ea ſola, quæ in penum ſibi ſeparabat.*

Promercales res ſunt venales, quæ promercii cauſa haberi dicuntur (i). Sic in Florentinis *arma promercii cauſa* excipiuntur (k): malè in vulgatis *commercii*. Promercales igitur res, ex quibus ſolvitur vectigal, Foriculiarii & Anſarii, ita interpretor, ut eas maximè ad triticum & vinum & oleum frugesque minutas & alias hujusmodi ſpecies referam. Quod ex hac voce *foricularium* colligo: Sed lego *foriculariùm*, ut intelligam forum, in quo res, quæ pondere, numero & menſura conſtant, venales exponuntur. Forum locus eſt negotiationis; quò venalia feruntur (l). Sic Varroni forum vinarium

(g) *Agel. lib. 4. cap. 1.* (h) *l. nam quod. §. ſi cui. D. de penu leg.* (i) *l. quod ſi. D. de impenſis in reb. dot. fact.* (k) *l. 2. D. ad leg. Jul. de vi public.* (l) *Feſtus in verbo forum.*

um (m), quod idem puto, ac forum culearium. Culei enim tam vini, quàm tritici & olei dicuntur (n), ex quibus vectigal octavarium dictum, quòd ex eorum venditione octavum pretii deberetur (o).

Auſarium vectigal, ab anſa dictum: anſa enim eſt vas, aut quidvis aliud, quod manu teneri ſolet, & quo metimur, quæ pondere, numero, & menſura conſtant. Hinc qui tributa vel vectigalia exigebant, juſtis ponderibus & menſuris uti debuerunt: & ſpecierum quidem menſuras à Præfecto Præt. accipere; auri autem aut argenti, aut metallorum, à Comite ſacrarum Largitionum (p).

Poteſt etiam vectigal anſarium ad arma promercalia trahi, quę quis promercii cauſa habuerit. Nam anſata, jaculamenta cum anſis dixit Ennius libro tertio (q):

Anſatis concurrunt undique telis.

Anſatum telum eſt Turnebo (r), quod anſam habet, id eſt amentum. Hic locus anſam variam reprehenſionis & fortè ſeveriorem habebit, ut & plures alias anſas hoc in opere ad reprehendendum me dediſſe certus ſum Græculis plu-

(m) *lib.1. de re ruſtic. cap. 54.* (n) *l. fin. §. fin. D. de pignorat. act.* (o) *l. 7. C. de locat. & conduct. & l. 8. C. de vectigalib.* (p) *Novel. 128. cap. 15.* (q) *apud Nonium.* (r) *lib. 18. adverſar. cap. 3.*

pluribus, qui nihil rectum putant, niſi illud ipſi commenti ſint. Ego verò ut omnes, qui aliquid in ſtudiis vel minimum faciunt, venerari mirarique ſoleo; ſic in rebus iſtis arduis, difficilibus, faſtidioſis, omnes eos à quibus contemnor, invicem contemno & rideo. Nos alio loco de Publicanis & vectigalibus fuſiùs: hîc ſolùm attigimus ea, quæ ad Largitionales titulos pertinent, quæque Comiti Largitionalium titulorum per Africam commiſſa ſunt. Quale fuit Octavarii vectigal promercalium, ut legum tituli indicant (s).

Cap. XVIII.
De Rationibus & Præpoſitis Theſaurorum.

Sub diſpoſitione Comitis ſacrarum Largitionũ ſunt Rationales (t). Rationalis ſummarũ Pañoniæ ſecundæ, Dalmatiæ, & Saviæ: Rationalis ſũmarũ Pañoniæ primæ, Valeriæ, Norici mediterranei & Ripenſis: Rationalis ſummarum Italiæ: Rationalis ſummarum urbis Romæ: Rationalis ſummarum trium Provinciarum, id eſt Siciliæ, Sardiniæ, & Corſicæ. Rationalis ſummarum Africæ. Rationalis

(s) *l. 7. C. de locat. & l. 8. C. de vectigalib.* (t) *Notitia Imper.*

nalis ſummarum Numidiæ: Rationalis ſummarum Hiſpaniæ: Rationalis ſumm. Quinque Provinciarum: Rat. ſumm. Galliarum: Rat. ſumm. Britanniarum.

Rationales ſummarum ſunt ii, quibus cura tractandæ pecuniæ Principis mandata eſt, qui & procuratores à Rationibus dici poſſunt. Capitolinus (u) *Procuratorem fiſci*, alium à Rationali facit. *Erat*, inquit, *fiſci Procurator in Libya, qui omnes Maximini ſtudio ſpoliaverat. Hic per ruſticanam plebem & quosdam milites interemptus, per eos, qui Rationalem in honorem Maximini defendebant.* Caſaubonus legit, *inter eos*, non, *per eos*, à quo diſſentio (x). Hujus rei hiſtoria ſic ab Herodiano narratur (y), qui eum Procuratorem, *τῆς Λιβύας ἐπίτροπον* & *τῦ ταμείου προεστῶτα* vocat; occiſum eum, exertantibus gladios illius militibus, atque ire ultum volentibus: repente ruſtici fuſtibus ac ſecuribus occurrerunt, & in fugam verterunt *τῶν δὲ περὶ αὐτὸν στρατιωτῶν γυμνωσάντων τὰ ξίφη, τόν τε φόνον ἐπεξελθεῖν θελόντων, οἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν κατεληλυθότες προβαλλόμενοι, τά τε ξύλα, καὶ τοὺς πελέκεις ὑπερμαχόμενοι τῶν δεσποτῶν τοὺς ἀνθεστῶτας ῥαδίως ἐτρέψαντο.* Hic etiam Curator & logotheta nominatur. Titulus eſt *Βασιλικ.* (z). *περὶ τοῦ Κουράτωρος τοῦ βασιλέως, νῦν δὲ λογοθέτου.*

(u) *in Maximin. duob.* [x] *inf. c.33.* [y] *lib.7.* [z] *lib.6. tit.20.*

τȣ. De Curatore Principis, qui nunc logotheta, quiq; idem Rationes conficit, vel accipit; quiq; idem diſcuſſor dicitur. λογοϑέτης propriè eſt Curator Reipublicæ (a), qui & Ratiocinator (b). λογοϑέτην ſcribit Antonius Auguſtinus in interpretatione verborum Juliani, λογογράφον dictum, qui Rationalis in noſtra hac Notitia. Sed Logographi conditionales ſunt ſine dignitate, qui, ſi res exigeret, tormentis ſubiici poterant (c). At Rationales in honore poſiti ſunt, & inter viros egregios numerantur (d). Quin Ratiocinator, ſeu Curator Reip. Jurisdictionem habet, eſtque Magiſtratus, & Adſeſſores habet ſeu Conſiliarios (e).

Rationalis patrimonii ſub diſpoſitione fuit Comitis rei privatæ: Sed Rationales ſummarum ſub Comite Largitionum militabant (f), qui in antiquis Inſcriptionibus inter egregios ponuntur.

MAGNO. ET. INVICTO. IMP. CAES
278. 6.
M. AUR. VAL. DIOCLETIANO
Xx PIO.

(a) *l.3.C.de modo multar.* (b) *Novel. 128.17.* (c) *l. 1. & 2. C. de tabular. ſcrib. logograph.* (d) *l. 3. C. T. de honorar. Codicil. & l.2. C. eod. de princip. agent. in reb.* (e) *l. fin. C. de offic. adſeſſor.* (f) *Symmach. lib.10. epiſt. 4. & l.6. C. de exactionib. tribut.*

P. O. FEL. CI. AUG
BASILIUS. DONATIANUS
V. E. RATIONALIS. D. N. M. Q. EIUS

Id eſt, Vir egregius, devotus numini Majeſtatique ejus.

Rationales ſummarum in ſingulis Provinciis commorantur (g), ſacriſque ærariis in ſua quisque Provincia præſidebat (h). Iidem dicuntur Magiſtri æris, & Procuratores Theſaurorum (i). Ideò verò Rationales ſummarum nuncupati, ut hæc adjectio illos à Rationali ſummæ rei diſtingueret. Nam Procuratoribus fiſci varia ſunt indita nomina, pro ratione adminiſtrationum: unde Paulus libro quarto ad legem Juliam & Papiam: *Procurator*, inquit (k), *Cæſaris non ſolùm, cui rerum cujusque Provinciæ adminiſtratio mandata eſt, ſed & is, cui rerum cura, quamvis non omnium.* Sunt enim Procuratores ſive Rationales diverſarum rerum, quaris eſt Rationalis monetarum, Rationalis purpurarum, de quo vetus hæc eſt Inſcriptio.

THEOPRAEPON. AUG. LIB. PROC.
D. N. M. AUR 474. 4.

SEVE-

(g) *l. 1. C. T. de incorporation.* (h) *l. 4. C. de advocat. fiſci.* (i) *Cujac. ad l. 5 C. de exact. trib.* (k) *l. quæ mittuntur. §. item procurator. D. ex quib. cauſ. major.*

SEVERI. ALEXANDRI. RATIONALI PURPURÆ
PROC. SALTUS. DOMITIANI

Rationalis etiam legitur in aliis Inſcriptionibus, qui curam gregum Cæſaris habuit: qui propriè Procurator ſaltuum nominatur.

BASSÆUS. RUFUS. MACRINUS. VINDEX 515. 1.
MAGG. SÆPINAT.......... SALUTEM
EXEMPLUM. EPISTULÆ. SCRIPTÆ
NOBIS. A. COSINO. AUG. LIB. A
RATIONIBUS. CUM. HIS. QUÆ. JUNCTA
ERANT. SUBJECIMUS. ET. ADMONEMUS
ABSTINEATIS. INJURIIS. FACIENDIS
CONDUCTORIB. GREGUM. OVIARICORUM
CUM. MAGNA. FISCI. INJURIA. NE
NECESSE. SIT. RECOGNOSCI. DE. HOC
ET. IN. FACTUM. SI. ITA. RES. FUERIT
VINDICARI

COSINI. AUG. LIB. A. RATIONIBUS
SCRIPTÆ. AD. BASSÆUM. RUFUM. ET
AD. MACRINUM. VINDICEM. PR. P. R.
E. V. EXEMPLUM. EPISTULÆ. SCRIPTÆ
MIHI. A. SEPTIMIANO. COLLIBERTO

ET. ADIUTORE. MEO. SUBIECI..... ET
PETO. TANTI. FACIATIS. SCRIBERE
MAGG. SÆPIN. ET. BONIAN. UTI
DESINANT. INJURIAM. CONDUCTO
RIBUS
GREGUM. OVIARICORUM. QUI. SUNT
SUB. CURAM. ET. FACERE. UT. BENE
FICIO
VESTRO. RATIO. FISCI. INDENNIS
SIT

SCRIPTÆ. A. SEPTIMIANO. AD. COSI
NUM

CONDUCTORES. GREGUM. OVIARI
CORUM

QUI. SUNT. SUB. CURA. TUA. IN. RE
PRÆSENTI. ABSTINERE. MIHI........

Scripta Epiſtola à Rationali ſaltuum, ad Procuratores privatæ rei, qui exemplar Epiſtolæ ad Magiſtros pecoris Sæpinatium miſerunt. Sic enim MAGG. interpretor Magiſtros, & quæ exarata ſunt ſic ſuppleo, ut ſcriptum putem: *Magiſtris Sæpinatium Bovianorum.* Magiſter pecoris, qui & Saltuarius, is eſt, ad quem præcipua pertinet animalium & paſtionis cura:

cui

cui Regia parent
Armenta, & latè cuſtodia credita campi (l).
Rectè Servius, Magiſtrum hunc pecoris vult fuiſſe & Saltuarium: Sed lapſus eſt, cum Magiſtrum pecoris putat, ad quem omnia animalia pertinent, laudatque Ciceronem, non adjecto loco, cui hæc verba tribuit, *nominat hominem, quem Magiſtrum pecoris eſſe dicebat*. Sed leviter M. Tullium percurrit Servius: Ille enim Magiſtrum pecoris inter bubulcos, & paſtores ſervos annumerat. *Etenim nominat iſte ſervum*, inquit, *quem Magiſtrum pecoris eſſe diceret* (m).

Notas literarum PR. P. R.E.V. explico, Procuratorem privatæ rei, egregium virum; qui monetur ſcribere Magiſtris pecorum Sæpinatium & Bovianorum. Sæpinates & Boviani in quarta Italiæ regione à Plinio locantur (n).

Greges Oviarici ſunt Greges ovium. Columella (o): *Et quoniam*, inquit, *de Oviarico ſatis dictum eſt, ad caprinum pecus nunc revortor*. In hac Epiſtola Collibertus Adjutor memoratur: ex eo diſcimus Rationales Adjutores habuiſſe; quod & alia Inſcriptione probatur.

AETE. MEMORIAE. AURELI. DEME
TRI 371.8.
ADJUTORI. PROCC. CIVITATIS. SENO
NUM

(l) *Virg. 7. Æneid.* (m) *lib. 2. in Verrem.* (n) *lib. 3. c. 12.* (o) *lib. 7. c. 6.*

TRICASSINORUM. MELDORUM. PA
RISIORUM
ET. CIVITATIS. EDUORUM

Adjutor Procuratoris etiam Subprocurator dictus eſt.

4.4. AVIENUS. AUG. LIB. SUBPROC.
AURARIARUM

Eſt hæc alia.

594.7. M. ULPIO. AUG.LIB.PROC
AURARIARUM

Auraria *χρυσαργύριον*, tributi genus, quod Conſtantinus inſtituit, *χρυσοῦ καὶ ἀργύρου* ſi Zoſimo credimus (p): quæ auraria collatio dicta eſt, & luſtrale aurum, quod negotiatoribus indicitur (q). Rationales verò Proximos etiam habuerunt, ex veteri lapide:

IIII.II. T. FLAVIO. PALATINO. AUG.
LIB
PROXIM. RATIONAL. ET.A.COM
MENTARIIS
PROVINCIÆ. BELGICÆ

Rationales Summarum alii ſunt ab iis, qui Ratiocinatores appellantur. Ii enim rationes tantùm diſcutiebant (r): quo ſenſu Ratiocinator taber-

(p) *lib. 2.* (q) *Capitolin. in Antonino Pio, & l. 3. C. T. de luſtral. conlat.* (r) *Novel. 128. cap. 7.*

tabernæ ab Ulpiano dicitur (ſ), qui tabernæ rationes tractat, λογιστικὸς, & Rationalia λογικὰ (t), Rationarius λογιστήριος. Eſt *Rationarius apparitionis Magiſtri armorum*, Ammiano Marcel. (u): qui ſtipendia apparitoribus numerabat. Eſt enim λογιστήριον, locus, in quo milites recenſentur, & ſtipendia militibus numerantur.

Rationales ærisMagiſtros ſuprà notabamus, qui & ærarii Procuratores appellantur. Procuratorem ærarii majoris narrat Lampridius (x), cujus lectionem improbat Caſaubonus, quòd majus ærarium ſe alibi legere non meminerit. Quare non dubitat Authorem ſcripſiſſe procuratorem veſtiarii majoris, vel Gynæcei majoris: quoniam Procurator ærarii majoris purpuras fortè inſpexiſſe dicitur, & eas claras probaſſe. Probationem enim purpurarum ad Procuratorem ærarii non pertinuiſſe. Si Caſaubonus majus ærarium non legit, nec ego quidem majus veſtiarium, aut majus Gynæceum.

Ærarium duplex fuit ſacrum & privatum (y), quod utrumque perrenne dicitur (z), &

 majus

(ſ) *l. procuratores. §. ſi plures. D. de tribut. act.* (t) *Gloſſ. vet.* (u) *lib. 15.* (x) *in Diadumeno.* (y) *l. 41. C.T. de operib. public.* (z) *l. 2. tit. 2. C.T. lib. 6.*

majus ærarium: illudque propriè Imperatori ratione Imperii competebat, ut privatum ea bona continebat, quæ Principis propria erant, antequam Imperio potiretur. Fuerunt verò minora æraria in Provinciis, quæ Rationales ſummarum curarent. Nam majus ærarium à Comitibus Largitionum ſacrarum & privatarum gerebatur. De minore ærario Symmachus (a): *Piget dicere, quibus ſtrophis ærarii Itali apparitio graſſetur.* Lapis vetus.

L. GEMINIUS. L. FILIUS 43.12.
MESSIUS. VI.VIR. CURATOR
ÆRARI. MEDIOLAN

Rationales ergo ſummarum, minoris ærarii Procuratores rectè dixerim, vel ex Epiſtola Commodi ad Clodium Albinum: *Literas*, inquit, (b) *miſi, quas ipſe ſignatas excipies, ſigno Amazoniæ, & cùm opus fuerit, Rationalibus dabis: ne te non audiant, cùm de ærario volueris imperare.*

Erant & Actores ſummarum, ut apud Svetonium Levinus Torrentius rectè emendavit, *Actorem ſummarum*, malè in vulgatis, *auctorem.* Hunc *Domitianus pridie quàm crucifigeret, in cubiculum vocavit, aſſidere in toro juxta ſe coëgit, ſecurum hilaremq; dimiſit* (c). Hunc Actorem ſervum

[a] *lib. 5. epiſt. 63.* [b] *Capitolin. in Clod. Albin.* [c] *Sveton. in Domitiano, cap. 11.*

vum fuiſſe pœnæ genus arguit, ut & Officium. Nam Actor ſummarum ſervus, idem eſt ac Diſpenſator, qui pecuniæ domini, tam exigendæ, quàm erogandæ præeſt (d). Hic quidem ab Actoribus rerum ſejungitur. Actor enim ſummarum pecuniam tantùm tractat; Actor verò rerum Auguſti πραγματευτὴς à Scævola nominatur (e): is eſt, cui præcipua rerum domini cura incumbit, & cui libera rerum adminiſtratio, ut rebus omnibus Præpoſito commiſſa eſt (f).

Ex his Rationales ſummarum à ſummæ rei Procuratoribus differre dubium non eſt. Illorum enim munus coarctatum eſt, hujus vero ampliſſimum. Rationalis ſummæ rei vocatur à Svetonio, rerum Auguſti procurator (g); ab Euſebio, *τοῦ μεγίστου πράγματος προεστώτων*. De quo pauca Cujacius (h), qui veterem hanc Inſcriptionem laudat.

282,6. PIISSIMO. AC. FORTISSIMO. FUNDATORI
PACIS. LIBERTATIS. AUCTORI
D. N. F. VAL. CONSTANTINO

[d] *l. 5. §. actoris. D. de dol. mal. & met. except.* [e] *l. Thais. §. ſorore. D. de fideicommiſſ. libertatib.* [f] *l. procurator, cui. D. de procuratorib.* [g] *in Vitellio cap. 2.* [h] *lib. 8. obſervat. cap. 32.*

NOBILISSIMO. CÆSARI. VAL. HONO RATUS

V.P.RAT.S.R. D.N.M.Q. EJUS

Hunc virum quidam ſacrarum remunerationum Procuratorem interpretantur, qui nullus eſt: Sed Rationalis fuit ſummæ rei, qui & procurator ſummæ rei dicitur (i): nobis eſſet, *Receveur general.* ut Rationalis ſummarum *Receveur particulier.* Nam Rationalis ſummæ rei καθολικὸς, Rationalis ſummarum, κεφαλικός. Sic in libris βασιλικ. (k), κατὰ κέλευσιν τοῦ κεφαλικοῦ, rectè ſcriptum: nec probo Cujacii emendationem, qui legendum putat καθολικοῦ. Κεφάλαιον enim eſt ratio & ſumma, à qua Rationalis κεφαλικός. At καθολικὸς eſt etiam Procurator, & Rationalis Cæſaris, qui Provinciam obtinet, quique in partem adminiſtrationis Provinciæ venit, & ἡγεμὼν, ut Præſes dicitur, de quo nos poſtea. Hoc tantùm monemus, non licere Catholico, ſeu Procuratori Cæſaris, aut Præfecto Prætorio novum vectigal conſtituere, vel vetus augere, ſine principali reſcripto. Ex iisdem βασιλικ. (l) ἄνευ βασιλικῆς κελεύσεως οὐκ ἔστι τῷ ἄρχοντι ἢ τῷ Καθολικῷ καινὸν τέλος, ἢ τὸ παλαιὸν αὐξῆσαι, ἢ μειῶσαι. Hinc Catholiciani, ſeu Cæſariani dicun-

[i] *l. fin C. ſi propter public. penſitat. & l.7. C. ub. cauſ. fiſcal.* [k] *lib. 56. tit. 7.* [l] *lib. 56. tit. 1.*

cuntur, qui ſunt in Officio Procuratoris Cæſaris (m).

Procurator autem ſummæ rei alius eſt ab eo, qui ſummæ rei imponitur; hic enim in partem quodammodo imperii vocatur, ut Præt. Præfectus. Nam ſumma res, pro tota Republica intelligitur. M. Tullius (n): *Ego ad te de Reip. ſumma, quid ſentiam, non ſæpe ſcribam, propter periculum hujusmodi literarum.* Sic in libris noſtris ſumma Reip. idem ſignificat, quod ſtatus & firmamentum Reip. quo ſenſu Ulpianus ſcripſit *ad ſummam Reipublicæ, navium exercitum pertinere* (o): quod eſt, eo ſublato, ſtatum Reip. lædi. Sic Paulus (p): *qui de ſalute Principis, vel ſumma Reip. conſulit, capite punitur.* Quare non rectè Cujacius credit, Rationalem ſummæ rei eundem eſſe, ac ſummæ rei impoſitum (q).

Rationales ſummarum undecim in Notitia recenſentur, qui rationum Præfecti, *Ῥαλιωνάλιοι οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις βασιλικῶν πραγμάτων προνοοῦντες* (r). Horum quorundam mentio in utroque C. antiquis Authoribus, & Inſcriptionibus. Rationalem Italiæ ex Symmacho agnovimus: Rationalem urbis Romæ ex reſcripto

---

[m] *l.9. ſ.fin. C. de bonis proſcriptor.* [n] *lib. 13. epiſt. 68.* [o] *l.1. ſ. ſi is qui navem. D. de exercitor. act.* [p] *lib. 5. ſentent. cap. 21.* [q] *lib. 8. obſervat. cap. 32.* [r] *Gloſſ. Baſilic.*

pro Conſtantini (s), & ex antiqua Inſcriptione:

L. NONIUS. VERUS. V. C. BIS. CORRECTOR 1098. 1.
APULIÆ. ET. CALAB. BIS. RATION
URBIS. ROMÆ. AFRICÆ.

Hic fortè & urbis Procurator dictus eſt. Meminit Ulpianus Salviani cujusdam, qui urbicam procurationem beneficio Principis adeptus eſt (t). Sed hæc procuratio nihil ad hanc rem (u). Amplor enim fuit procuratio urbis, quàm illa urbica.

Narrat Tacitus (x). *Cæcinam cunctatum, num Rheticis jugis in Noricum flecteret adverſus Petronium urbis Procuratorem, qui concitis auxiliis & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur.* Diſplicet hæc lectio Lipſio, & cùm Procuratorem urbis neſciret, quærit ille, cujus urbis? & Norici totius Procuratorem Petronium, non unius alicujus oppidi conſtituit. Quare pro *urbis procuratorem*, corrigit ibi, *Procuratorem.* Facilè labi potuit, qui urbem Romam pro oppido intellexit. In tanta rerum perturbatione, nonne Procurator urbis, qui pecunias tra-

[s] *l.14. C.T. de appellationib;* [t] *l. verum. §. ex facto. D. de minorib.* [u] *Vid. lib.1. cap.29.* [x] *l.1. hiſtor.*

tractabat, auxilia contrahere potuit, Othonis partes adverſus Vitellium ſecutus? cur repugnantibus libris omnibus recta lectio immutatur? Sed ſic ſolet Critica licentia.

Rationalis trium Provinciarum tribus legum Inſcriptionibus deſignatur (y). Rationalis Africæ alia legis Inſcriptione (z), ut Rationalis Numidiæ (a): Rationalis Hiſpaniarum legis etiam Inſcriptione denotantur (b): atque unâ hac veteri.

414. 8. L. FURIO. L. F. PROC. A. RAT. PRÆF
PRÆTO. PROC. PROVINCIÆ. HISPANIÆ
ET. GALL

Hoc verò de Rationalibus ſeu Procuratoribus ſummarum, qui pecunias publicas tractabant, vetus dictum eſt: *Brevius iter credi, acquirendæ pecuniæ; per* Procuratores *Principis, negotia adminiſtrare* (c). Horum faſtum & ſuperbiam Julianus Auguſtus facetè notavit, qui cùm ad demendum capillum Tonſorem venire præcepiſſet:

[y] *l. 1. C. T. commun. divid. l. 5. C. eod. de petitionib. ultr. dat. & l. 2. C. eod. de ſuſceptorib. præpoſit. & arcar.* [z] *l. 2. C. T. de jur. fiſco.* [a] *l. 4. C. T. de bon. vacantib.* [b] *l. 1. C. T. de his qui ſe defer.* [c] *Tacit. 4. hiſtor.*

ſet: *introivit ille ambitioſe veſtitus, quo viſo Julianus obſtupuit: Ego, inquit, non Rationalem juſſi, ſed Tonſorem acciri* (d).

Præpoſiti theſaurorum ſequntur Rationales, qui duodecim in Notitia numerantur, quibus conſignabatur pecunia, quæ ex canone Largitionum titulorum redacta eſt, ſub obſignatione Tabularii. Sic enim canon theſauris Provinciæ ex more inferebatur (e). Tabularii, Exactores, Arcarii ſunt rationum Officia (f): Et Tabularii eorum, quæ inferuntur, rationes conficiunt (g).

Sunt & Comites Theſaurorum, de quibus extat Impp. Theodoſii & Valentin. reſcriptum ad Comitem S. L. (h): *ut eorum provectiones, per Dioeceſes Principi reſerventur, ut Theſaurenſium.* Meminit Ammianus Marcellin. (i) Comitis Theſaurorum per Thracias, & ejus, qui Gallicanos tuebatur Theſauros (k), quem Notitia vocat præpoſitum theſaurorum per Gallias Lugdunenſes. Sunt tamen in Gallia alii theſaurorum Præpoſiti ex Notitia, ut Præpoſitus theſaurorum Arelatenſium: Præpoſitus theſauro-

---

[d] *Ammian. Marcel. lib. 22.* [e] *l. 1. C. de canon. largitional. tit.* [f] *l. 1. C. de iis qui ex public. rationib.* [g] *l. 1. C. de exact. tribut.* [h] *l. fin. C. T. de diverſ. offic.* [i] *lib. 29.* [k] *lib. 22.*

rorum Nemauſenſium: Præpoſitus theſaurorum Treverorum; Treveris enim erat tum metropolis Galliarum.

Præpoſiti theſaurorum per Provincias: Comites theſaurorum ex Theodoſii conſtitutione ſunt per Diœceſes conſtituti (l).

Cap. XIX.

De Procuratoribus Monetæ.

SEx Monetæ Procuratores ſunt ſub diſpoſitione Comitis S. L. Liberalitatem Principis hoc obſequio Largitionum Comitem decorare Theodoricus Rex dicebat, *ut figura vultus Principis metallis uſualibus imprimeretur, monetamq́ faceret, ſuis temporibus futura ſecula commonere* (m). Hinc ad Largitiones ſacras pertinet Monetariorum corpus, quod Procuratores ſuos habuit, qui S. L. Comiti obſequerentur, & Procuratores Rationales monetarum dicti.

Horum tanta fuit poteſtas, ut corpus Monetariorum ad rebellionem provocantes, Aureliano Principi bellum inteſtinum intulerint; de quo Vopiſcus (n): *Fuit*, inquit, *ſub Aureliano etiam*

[l] *l. 1. C. de Comitib. & Tribun. ſchol.* [m] *Caſſiodor. lib. 6. var. 7.* [n] *in Aureliano.*

etiam Monetariorum bellum, Feliciſſimo Rationali authore. Aurelius victor (o): *Intra urbem*, ait, *monetæ opifices deleti: qui cùm authore Feliciſſimo Rationali, nummariam notam corroſiſſent, pœnæ metu, bellum fecerant, usque eò grave, uti per Cœlium montem congreſſi ſeptem ferè millia bellatorum confecerint.* A quibus diſcrepant Eutropius, & Suidas, qui Feliciſſimum Rationalem hunc infeliciſſimum, non authorem belli faciunt, ſed à Monetariis interfectum. *Monetarii.* inquit Eutropius (p), *in urbe rebellarunt, vitiata pecunia, & Feliciſſimo Rationali interfecto.* Suidas verò: Μονετάριοι οἱ περὶ νόμισμα τεχνῖται, οἳ περὶ Αὐρελιανοῦ διέφθειραν τὸ νόμισμα, καὶ τὸν ἴδιον ἄρχοντα Φιλικήσιμον ἀνελόντες ἐμφύλιον ἐγείρουσι πόλεμον. Hunc tamen rebellionis authorem damnat Aureliani Epiſtola ad Ulpium Crinitum Conſulem. *Seditio*, ait (q), *intramurana bellum mihi graviſſimum peperit: Monetarii authore Feliciſſimo ultimo ſervorum, cui fiſci procurationem mandaveram, rebelles ſpiritus extulerunt.* Ex quibus conſtat Procuratores Monetæ, & Rationales & fiſci Procuratores vocatos, quos Suidas ἄρχοντας impropriè, Ammianus Marcel. Procuratores monetæ, & monetæ Præpoſitos vocat (r).

*Quod-

[o] *in Aurel.* [p] *lib. 9.* [q] *Vopiſcus in Aurelian.* [r] *lib.28.*

Quodnam fuerit illorum Officium, minùs notum eſt. Julius Cæſar monetæ peculiares ſervos præpoſuiſſe narratur (s): quos Aurelianus Imp. vocat ſervorum ultimos: Ut *peculiare vinum* dixit Ulpianus, *quod in uſu ſervorum eſt* (t), ac proinde viliſſimnm, ut rectè Torrentius interpretatur. Quare monetæ ſervos Præpoſitos, diſpenſationem publicæ pecuniæ habuiſſe, & aliquid rationis publicæ attigiſſe, colligi poteſt: ut olim Triumviri menſarii, rei nummariæ publicæ curatores fuerunt, quos Cæſar non abrogavit.

Stante Republica monetaria res præcipuè adminiſtrata eſt à Tribunis ærarii, Triumviris Menſariis & Triumviris monetalibus. Tribuni ærarii Magiſtratus non erant, ex lege Aurelia, ſed ordinis nomen: lex quidem illa judicia tranſtulit ad tres ordines, Senatorum, Equitum & Tribunorum ærarii, atque hos à judicandi munere Julius Cæſar ſuſtulit (u). Tribunos æris vocat Plinius (x). Erat autem penes hunc ordinem cuſtodia pecuniæ attributæ, quam militi darent, & à tribuendo ære ſunt appellati (y).

[s] *Sveton. in Julio cap. 76.* [t] *l. ſi quis vinum. §. item ſi peculiare. D. de tritic. & vin. leg.* [u] *Sveton. in Jul. cap. 41.* [x] *lib. 33. c. 2.* [y] *Varro lib. 4. de ling. Latin. & Feſtus in verbo Aeris.*

TRICASSINORUM. MELDORUM. PA
RISIORUM
ET. CIVITATIS. EDUORUM

Adjutor Procuratoris etiam Subprocurator dictus eſt.

4.4. AVIENUS. AUG. LIB. SUBPROC.
AURARIARUM

Eſt hæc alia.

594.7. M. ULPIO. AUG. LIB. PROC
AURARIARUM

Auraria χρυσαργύριον, tributi genus, quod Conſtantinus inſtituit, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ſi Zoſimo credimus (p): quæ auraria collatio dicta eſt, & luſtrale aurum, quod negotiatoribus indicitur (q). Rationales verò Proximos etiam habuerunt, ex veteri lapide:

IIII. II. T. FLAVIO. PALATINO. AUG.
LIB
PROXIM. RATIONAL. ET. A. COM
MENTARIIS
PROVINCIÆ. BELGICÆ

Rationales Summarum alii ſunt ab iis, qui Ratiocinatores appellantur. Ii enim rationes tantùm diſcutiebant (r): quo ſenſu Ratiocinator taber-

(p) *lib. 2.* (q) *Capitolin. in Antonino Pio, & l. 3. C. T. de luſtral. conlat.* (r) *Novel. 128. cap. 7.*

tabernæ ab Ulpiano dicitur (ſ), qui tabernæ rationes tractat, λογιστικὸς, & Rationalia λογιστικά (t), Rationarius λογιστήριον. Eſt *Rationarius apparitionis Magiſtri armorum*, Ammiano Marcel. (u): qui ſtipendia apparitoribus numerabat. Eſt enim λογιστήριον, locus, in quo milites recenſentur, & ſtipendia militibus numerantur.

Rationales ærisMagiſtros ſuprà notabamus, qui & ærarii Procuratores appellantur. Procuratorem ærarii majoris narrat Lampridius (x), cujus lectionem improbat Caſaubonus, quòd majus ærarium ſe alibi legere non meminerit. Quare non dubitat Authorem ſcripſiſſe procuratorem veſtiarii majoris, vel Gynæcei majoris: quoniam Procurator ærarii majoris purpuras fortè inſpexiſſe dicitur, & eas claras probaſſe. Probationem enim purpurarum ad Procuratorem ærarii non pertinuiſſe. Si Caſaubonus majus ærarium non legit, nec ego quidem majus veſtiarium, aut majus Gynæceum.

Ærarium duplex fuit ſacrum & privatum (y), quod utrumque perrenne dicitur (z), & majus

(ſ) *l. procuratores.* §. *ſi plures. D. de tribut.act.* (t) *Gloſſ. vet.* (u) *lib. 15.* (x) *in Diadumeno.* (y) *l. 41. C.T. de operib. public.* (z) *l. 2. tit. 2. C.T. lib. 6.*

majus ærarium: illudque propriè Imperatori ratione Imperii competebat, ut privatum ea bona continebat, quæ Principis propria erant, antequam Imperio potiretur. Fuerunt verò minora æraria in Provinciis, quæ Rationales ſummarum curarent. Nam majus ærarium à Comitibus Largitionum ſacrarum & privatarum gerebatur. De minore ærario Symmachus (a): *Piget dicere, quibus ſtrophis ærarii Itali apparitio graſſetur.* Lapis vetus.

L. GEMINIUS. L. FILIUS 43.12.
MESSIUS. VI.VIR. CURATOR
ÆRARI. MEDIOLAN

Rationales ergo ſummarum, minoris ærarii Procuratores rectè dixerim, vel ex Epiſtola Commodi ad Clodium Albinum: *Literas*, inquit, (b) *miſi, quas ipſe ſignatas excipies, ſigno Amazoniæ, & cùm opus fuerit, Rationalibus dabis: ne te non audiant, cùm de ærario volueris imperare.*

Erant & Actores ſummarum, ut apud Svetonium Levinus Torrentius rectè emendavit, *Actorem ſummarum*, malè in vulgatis, *auctorem*. Hunc *Domitianus pridie quàm crucifigeret, in cubiculum vocavit, aſſidere in toro juxta ſe coëgit, ſecurum hilaremq; dimiſit* (c). Hunc Actorem ſervum

[a] *lib. 5. epiſt. 62.* [b] *Capitolin. in Clod. Albin.*
[c] *Sveton. in Domitiano, cap. 11.*

vum fuiſſe pœnæ genus arguit, ut & Officium. Nam Actor ſummarum ſervus, idem eſt ac Diſpenſator, qui pecuniæ domini, tam exigendæ, quàm erogandæ præeſt (d). Hic quidem ab Actoribus rerum ſejungitur. Actor enim ſummarum pecuniam tantùm tractat; Actor verò rerum Auguſti πραγματευτὴς à Scævola nominatur (e): is eſt, cui præcipua rerum domini cura incumbit, & cui libera rerum adminiſtratio, ut rebus omnibus Præpoſito commiſſa eſt (f).

Ex his Rationales ſummarum à ſummæ rei Procuratoribus differre dubium non eſt. Illorum enim munus coarctatum eſt, hujus vero ampliſſimum. Rationalis ſummæ rei vocatur à Svetonio, rerum Auguſti procurator (g); ab Euſebio, τοῦ μεγίστου πράγματος προεστώτων. De quo pauca Cujacius (h), qui veterem hanc Inſcriptionem laudat.

282,6. PIISSIMO. AC. FORTISSIMO. FUN
DATORI
PACIS. LIBERTATIS. AUCTORI
D. N. F. VAL. CONSTANTINO

[d] *l. 5. §. actoris. D. de dol. mal. & met. except.* [e] *l. Thais. §. ſorore. D. de fideicommiſſ. libertatib.* [f] *l. procurator, cui. D. de procuratorib.* [g] *in Vitellio cap. 2.* [h] *lib. 8. obſervat. cap. 32.*

NOBILISSIMO. CÆSARI. VAL. HONORATUS
V.P.RAT.S.R. D.N.M.Q. EJUS

Hunc virum quidam ſacrarum remunerationum Procuratorem interpretantur, qui nullus eſt: Sed Rationalis fuit ſummæ rei, qui & procurator ſummæ rei dicitur (i): nobis eſſet, *Receveur general.* ut Rationalis ſummarum *Receveur particalier.* Nam Rationalis ſummæ rei καθολικὸς, Rationalis ſummarum, κεφαλικός. Sic in libris βασιλικ. (k), κατὰ κέλευσιν τοῦ κεφαλικοῦ, rectè ſcriptum: nec probo Cujacii emendationem, qui legendum putat καθολικοῦ. Κεφάλαιον enim eſt ratio & ſumma, à qua Rationalis κεφαλικός. At καθολικὸς eſt etiam Procurator, & Rationalis Cæſaris, qui Provinciam obtinet, quique in partem adminiſtrationis Provinciæ venit, & ἡγεμὼν, ut Præſes dicitur, de quo nos poſtea. Hoc tantùm monemus, non licere Catholico, ſeu Procuratori Cæſaris, aut Præfecto Prætorio novum vectigal conſtituere, vel vetus augere, ſine principali reſcripto. Ex iiſdem βασιλικ. (l) ἄνευ βασιλικῆς κελεύσεως οὐκ ἔξεστι τῷ ἄρχοντι ἢ τῷ Καθολικῷ καινὸν τέλος, ἢ τὸ παλαιὸν αὐξῆσαι, ἢ μειῶσαι. Hinc Catholiciani, ſeu Cæſariani dicun-

[i] *l. fin C. ſi propter public. penſitat. & l. 7. C. ub. cauſ. fiſcal.* [k] *lib. 56. tit. 7.* [l] *lib. 56. tit. 1.*

cuntur, qui ſunt in Officio Procuratoris Cæſaris (m).

Procurator autem ſummæ rei alius eſt ab eo, qui ſummæ rei imponitur: hic enim in partem quodammodo imperii vocatur, ut Præt. Præfectus: Nam ſumma res, pro tota Republica intelligitur. M. Tullius (n): *Ego ad te de Reip. ſumma, quid ſentiam, non ſæpe ſcribam, propter periculum hujusmodi literarum.* Sic in libris noſtris ſumma Reip. idem ſignificat, quod ſtatus & firmamentum Reip. quo ſenſu Ulpianus ſcripſit *ad ſummam Reipublicæ, navium exercitum pertinere* (o): quod eſt, eo ſublato, ſtatum Reip. lædi. Sic Paulus (p): *qui de ſalute Principis, vel ſumma Reip. conſulit, capite punitur.* Quare non rectè Cujacius credit, Rationalem ſummæ rei eundem eſſe, ac ſummæ rei impoſitum (q).

Rationales ſummarum undecim in Notitia recenſentur, qui rationum Præfecti, Ραλιωνάλιοι οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις βασιλικῶν πραγμάτων προνοοῦντες (r). Horum quorundam mentio in utroque C. antiquis Authoribus, & Inſcriptionibus. Rationalem Italiæ ex Symmacho agnovimus: Rationalem urbis Romæ ex reſcripto

[m] *l.9. §.fin. C. de bonis proſcriptor.* [n] *lib. 13. epiſt. 68.* [o] *l.1. §. ſi is qui navem. D. de exercitor. act.* [p] *lib. 5. ſentent. cap. 21.* [q] *lib. 8. obſervat. cap. 32.* [r] *Gloſſ. Baſilic.*

pto Conſtantini (s) , & ex antiqua Inſcriptione :

L. NONIUS. VERUS. V. C. BIS. CORRECTOR 1098. 1.
APULIÆ. ET. CALAB. BIS. RATION
URBIS. ROMÆ. AFRICÆ.

Hic fortè & urbis Procurator dictus eſt. Meminit Ulpianus Salviani cujusdam, qui urbicam procurationem beneficio Principis adeptus eſt (t). Sed hæc procuratio nihil ad hanc rem (u). Amplor enim fuit procuratio urbis, quàm illa urbica.

Narrat Tacitus (x). *Cæcinam cunctatum, num Rheticis jugis in Noricum flecteret adverſus Petronium urbis Procuratorem, qui concitis auxiliis & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur.* Diſplicet hæc lectio Lipſio, & cùm Procuratorem urbis neſciret, quærit ille, cujus urbis? & Norici totius Procuratorem Petronium, non unius alicujus oppidi conſtituit. Quare pro *urbis procuratorem*, corrigit ibi, *Procuratorem.* Facilè labi potuit, qui urbcm Romam pro oppido intellexit. In tanta rerum perturbatione,, nonne Procurator urbis, qui pecunias tra-

[s] *l.14. C.T. de appellationib;* [t] *l. verum. §. ex facto. D. de minorib.* [u] *Vid. lib.1. cap.29.* [x] *l.1. hiſtor.*

tractabat, auxilia contrahere potuit, Othonis partes adverſus Vitellium ſecutus? cur repugnantibus libris omnibus recta lectio immutatur? Sed ſic ſolet Critica licentia.

Rationalis trium Provinciarum tribus legum Inſcriptionibus deſignatur (y). Rationalis Africæ alia legis Inſcriptione (z), ut Rationalis Numidiæ (a): Rationalis Hiſpaniarum legis etiam Inſcriptione denotantur (b): atque unâ hac veteri.

414. 8. L. FURIO. L. F. PROC. A. RAT. PRÆF
PRÆTO. PROC. PROVINCIÆ. HISPANIÆ
ET. GALL

Hoc verò de Rationalibus ſeu Procuratoribus ſummarum, qui pecunias publicas tractabant, vetus dictum eſt: *Brevius iter credi, acquirendæ pecuniæ; per Procuratores Principis, negotia adminiſtrare* (c). Horum faſtum & ſuperbiam Julianus Auguſtus facetè notavit, qui cùm ad demendum capillum Tonſorem venire præcepiſſet:

[y] *l. 1. C. T. commun. divid. l. 5. C. eod. de petitionib. ultr. dat. & l. 2. C. eod. de ſuſceptorib. præpoſit. & arcar.* [z] *l. 2. C. T. de jur. fiſco.* [a] *l. 4. C. T. de bon. vacantib.* [b] *l. 1. C. T. de his qui ſe defer.* [c] *Tacit. 4. hiſtor.*

ſet: *introivit ille ambitioſe veſtitus, quo viſo Julianus obſtupuit: Ego, inquit, non Rationalem juſſi, ſed Tonſorem acciri* (d).

Præpoſiti theſaurorum ſequntur Rationales, qui duodecim in Notitia numerantur, quibus conſignabatur pecunia, quæ ex canone Largitionum titulorum redacta eſt, ſub obſignatione Tabularii. Sic enim canon theſauris Provinciæ ex more inferebatur (e). Tabularii, Exactores, Arcarii ſunt rationum Officia (f): Et Tabularii eorum, quæ inferuntur, rationes conficiunt (g).

Sunt & Comites Theſaurorum, de quibus extat Impp. Theodoſii & Valentin. reſcriptum ad Comitem S. L. (h): *ut eorum provectiones, per Dioeceſes Principi reſerventur, ut Theſaurenſium.* Meminit Ammianus Marcellin. (i) Comitis Theſaurorum per Thracias, & ejus, qui Gallicanos tuebatur Theſauros (k), quem Notitia vocat præpoſitum theſaurorum per Gallias Lugdunenſes. Sunt tamen in Gallia alii theſaurorum Præpoſiti ex Notitia, ut Præpoſitus theſaurorum Arelatenſium: Præpoſitus theſauro-

ro-

[d] *Ammian. Marcel. lib. 22.* [e] *l. 1. C. de canon. largitional. tit.* [f] *l. 1. C. de iis qui ex public. rationib.* [g] *l. 1. C. de exact. tribut.* [h] *l. fin. C. T. de diverſ. offic.* [i] *lib. 29.* [k] *lib. 22.*

rorum Nemauſenſium: Præpoſitus theſaurorum Treverorum; Treveris enim erat tum metropolis Galliarum.

Præpoſiti theſaurorum per Provincias: Comites theſaurorum ex Theodoſii conſtitutione ſunt per Diœceſes conſtituti (l).

Cap. XIX.

De Procuratoribus Monetæ.

SEx Monetæ Procuratores ſunt ſub diſpoſitione Comitis S. L. Liberalitatem Principis hoc obſequio Largitionum Comitem decorare Theodoricus Rex dicebat, *ut figura vultus Principis metallis uſualibus imprimeretur, monetamq́ faceret, ſuis temporibus futura ſecula commonere* (m). Hinc ad Largitiones ſacras pertinet Monetariorum corpus, quod Procuratores ſuos habuit, qui S. L. Comiti obſequerentur, & Procuratores Rationales monetarum dicti.

Horum tanta fuit poteſtas, ut corpus Monetariorum ad rebellionem provocantes, Aureliano Principi bellum inteſtinum intulerint; de quo Vopiſcus (n): *Fuit*, inquit, *ſub Aureliano etiam*

[l] *l.1. C.de Comitib. & Tribun. ſchol.* [m] *Caſſiodor. lib.6.var.7.* [n] *in Aureliano.*

etiam Monetariorum bellum, Feliciſſimo Rationali authore. Aurelius victor (o): *Intra urbem*, ait, *monetæ opifices deleti: qui cùm authore Feliciſſimo Rationali, nummariam notam corroſiſſent, pœnæ metu, bellum fecerant, usque eò grave, uti per Cœlium montem congreſſi ſeptem ferè millia bellatorum confecerint.* A quibus diſcrepant Eutropius, & Suidas, qui Feliciſſimum Rationalem hunc infeliciſſimum, non authorem belli faciunt, ſed à Monetariis interfectum. *Monetarii.* inquit Eutropius (p), *in urbe rebellarunt, vitiata pecunia, & Feliciſſimo Rationali interfecto.* Suidas verò: Μονετάριοι οἱ περὶ νόμισμα τεχνῖται, οἳ περὶ Αὐρελιανοῦ διέφθειραν τὸ νόμισμα, καὶ τὸν ἴδιον ἄρχοντα Φιλικήσιμον ἀνελόντες ἐμφύλιον ἐγείρουσι πόλεμον. Hunc tamen rebellionis authorem damnat Aureliani Epiſtola ad Ulpium Crinitum Conſulem. *Seditio*, ait (q), *intramurana bellum mihi graviſſimum peperit: Monetarii authore Feliciſſimo ultimo ſervorum, cui fiſci procurationem mandaveram, rebelles ſpiritus extulerunt.* Ex quibus conſtat Procuratores Monetæ, & Rationales & fiſci Procuratores vocatos, quos Suidas ἄρχοντας impropriè, Ammianus Marcel. Procuratores monetæ, & monetæ Præpoſitos vocat (r).

*Quod-

[o] *in Aurel.* [p] *lib. 9.* [q] *Vopiſcus in Aurelian.* [r] *lib. 28.*

Quodnam fuerit illorum Officium, minùs notum eſt. Julius Cæſar monetæ peculiares ſervos præpoſuiſſe narratur (s): quos Aurelianus Imp. vocat ſervorum ultimos: Ut *peculiare vinum* dixit Ulpianus, *quod in uſu ſervorum eſt* (t), ac proinde viliſſimnm, ut rectè Torrentius interpretatur. Quare monetæ ſervos Præpoſitos, diſpenſationem publicæ pecuniæ habuiſſe, & aliquid rationis publicæ attigiſſe, colligi poteſt: ut olim Triumviri menſarii, rei nummariæ publicæ curatores fuerunt, quos Cæſar non abrogavit.

Stante Republica monetaria res præcipuè adminiſtrata eſt à Tribunis ærarii, Triumviris Menſariis & Triumviris monetalibus. Tribuni ærarii Magiſtratus non erant, ex lege Aurelia, ſed ordinis nomen: lex quidem illa judicia tranſtulit ad tres ordines, Senatorum, Equitum & Tribunorum ærarii, atque hos à judicandi munere Julius Cæſar ſuſtulit (u). Tribunos æris vocat Plinius (x). Erat autem penes hunc ordinem cuſtodia pecuniæ attributæ, quam militi darent, & à tribuendo ære ſunt appellati (y).

[s] *Sveton. in Julio cap. 76.* [t] *l. ſi quis vinum. §. item ſi peculiare. D. de tritic. & vin. leg.* [u] *Sveton. in Jul. cap. 41.* [x] *lib. 33. c. 2.* [y] *Varro lib. 4. de ling. Latin. & Feſtus in verbo Aeris.*

Triumviri Menſarii in urbe pecunia Remp. juvabant: ut ex oratione Levini Conſulis palam eſt (z). Hic enim cùm in magna difficultate rerum conſilium hæreret: *Cæterum*, inquit, *omne aurum, argentum, & æs ſignatum, ad Triumviros Menſarios exemplo deferamus, & certamen juvandæ Reipublicæ excitet ad æmulandum animos.*

In Italia & Provinciis fuerunt publicæ pecuniæ Curatores, ut Inſcriptiones veteres docent: Sutrii in Hetruria:

C. LEPIDO. C. F. II. VIRO. JUR. DIC 428. 9.
CUR. PEC. PUBL. ET. OPERUM
PUBLICORUM

Et hæc alia:

N. PETTIO. N. F. GAL. RUFO 451. 5
II. VIRO. CUR. PEC. PUBLICÆ
CURATORI, FRUMENTI

Triumviri verò monetales inter minores Magiſtratus habentur, & populi ſuffragio creantur. Hos æris, argenti, auri flatores Pomponius vocat (a), qui in nummis & lapidibus his notis deſignantur, III. V. A. A. A. F. F. Triumviri auro, argento, ære, flando, feriundo.

Ful-

[z] *Livius lib. 26.* [a] *l. 2. §. Deinde. D. de orig. jur.*

Fulvius Urſinus (b), ante inſtitutum Triumvirorum Monetalium Officium, denariorum flandorum Curatores dictos tradit, qui cudendæ monetæ præficiebantur: & Triumviros monetales Ciceronis tempore, vel paulò antè creatos. At ex Pomponio Triumviri Monetales ante captam Sardiniam conſtituti ſunt. Poſt hos enim capta deinde Sardinia eſt, quam T. Manlius Torquatus in Conſulatu ſubegerat, poſt Cannenſem cladem, primo Punico bello, quod ex faſtis Conſularibus geſtum eſt anno ab urbe condita CCCCLXXXVIII. Ducentis fermè annis ante tempora Ciceronis, qui Conſul fuit cum Antonio anno urbis DCXCI. Et faſti Conſulares cum Pomponio conveniunt: qui eodem tempore Triumviros Monetales, & Triumviros Capitales conſtitutos prodit. Sed non ſolùm ante captam Sardiniam, ſed ante bellum Punicum primum. Sic enim Faſti Conſulares anno urbis conditæ CCCCLXV.

III. VIRI. CAPI. Q. MARCIUS. Q. F. P.
CORNELIUS. A. F. ARVINA
TALES. PRIMI. TREMULUS

Quo eodem tempore Monetales. Horum Officium lex Cornelia Nummaria, ſive de falſo, explicat, qua cavetur, ut qui nummos adulterinos

[b] *lib. famil. Rom. in gente Cornelia folio 71.*

rinos flaverit, falſi pœna teneatur: & ne quis nummos ſtanneos, plumbeos, emere, vendere, dolo malo vellet. Præerant huic muneri Triumviri monetales, auri, argenti, æris, flandi, feriundi gratia creati longo ante Ciceronis tempora intervallo. Sed induxit fortè in errorem Fulvium Urſinum Dio, qui ex Senatusconſulto, abſente adhuc Auguſto, viginti viros conſtitutos ſcribit, quorum tres ad capitalia judicia ſunt ordinati, alii tres cudendo numiſmati præfuerunt (c). *οἵτε τρεῖς, οἱ τοῦ θανάτου δίκας προστεταγμένοι· οἱ δ' ἕτεροι τρεῖς, οἱ τοῦ νομίσματος κόμμα μεταχειριζόμενοι.* Κόμμα propriè eſt nota, ſeu ſignum in nummo percuſſum, & *μεταχειρίζεσθαι*, ſignificat diligenter & attentè tractare manibus, examinare, regere, moderari. Triumviri non Auguſti temporibus inſtituti, ſed reſtituti, ob intermiſſum bellis civilibus Officium: vel potiùs eorum numerus auctus à Julio Cæſare, ad Tresviros à Senatu, & Auguſto redactus. De his M. Tullius (d): *Treviros vites cenſeo,* (de Triumviris Reip. conſtituendæ ſic loquitur) *audio capitales; mallem auro, argento, ære eſſent.* An verò Procuratores ſeu Rationales monetæ, Triumvirorum Monetalium locum ſortiti ſint, videamus. Primùm Triumviros ad M. Antonini Caracallæ tempora

[c] *Dio lib. 54.* [d] *lib. 7. epiſt. 13.*

ra duraſſe, Inſcriptio vetus teſtatur, quæ Romæ:

379.7. C. CÆRELLIO. FUFIDIO. SODALI.
MARCIANO. AURELIANO. COMMO
DIANO
HELVIANO. SEVERIANO. III. VIR.
MONET
A. A. A. F. F. QUÆSTOR. CANDIDA
TO
IMP. CÆSARIS. M. AURELI. ANTO
NINI
AUG. AMICUS. ET. CHRESTINA
NUTRITORES

Item hæc alia:

Q. HED. L. F. POL. RUF. LOLLIANO 417.5.
PROCOS. ASIÆ. III. VIRO
A. A. A. F. F.

Horum munus ad Procuratores monetæ ante Conſtantinum translatum eſt, cùm Rationales & fiſci Procuratores ab Aureliano Imperatore vocatos viderimus. Nam hi Procuratores monetæ præfecti ſunt & probationi pecuniæ.

Rem Nummariam hîc tractare non eſt mei operis, ſed breviter de illius Officinatoribus aliquid annotare, quod ad Procuratoris monetæ Officium pertineat. Ex Inſcriptionum theſauro hanc monetam mutuabor.

HERCULI. AUG. SACRUM 45.3.
OFFICINATORES. ET. NUMMULARI
OFFICINARUM. ARGENTARIARUM
FAMILIÆ. MONETARI.

Alia hæc eſt, quæ Monetariorum nomina continet, quos omnes libertos, aut ſervos arguit:

FORTUNÆ. AUG 74.1.
SACRUM
OFFICINATORES. MONETÆ
AURARIÆ. ET. ARGENTARIÆ
CÆSARIS
FELIX. OPTIO. ET. EXACTOR
AURI. ARGENTI. ÆRIS
ALBANUS. LIB. OPTIO. AGATHO
LIB. II.
LACHES. LIB. OFF. MAMAS LIB. II.
TROILUS LIB. II. EXPECTATOR
SER. II
D. S. DD. DEDICAT. V. K. FEBR. L. VIPSA
NIO
MESSALA. M. VERGILIANO. PEDO
NE. COS

Eſt & hæc Inſcriptio Romæ:

1070, 1. HERCULI. AUG
SACR
FELIX. AUG. L. OPTIO. ET. EXA
CTOR
AURI. ARG. ÆRIS. ITEM. SIGNAT. SUP
POSTORES
MAL-

MALLIATORES. MONETÆ. CÆSARIS.

N.

In ſiniſtro latere.

SIGNATOR S SUPPOSTORES MALLIA
TORES
PUDENS LIB. SATYRUS. LIB. GORGI
AS. LIB
EPAPRODITUS. SERU

Lugduni:

583.8. NOBILIS. TIB.AUG.SERU
AEQ. MONET

Romæ:

638.4. M. ULPIUS. AUG. LIB
FLATUARIUS. AURI. ET. AR
GENTI
MONETARUM

Item Romæ:

638.2. P. POLLIO. MAXIMO. NUMMULA
RIO
PRIMO. OFFIC. MONET
ARGENTAR

Atque hæc:

638.3. M. ULPIO. SECUNDO
NUMMULARIO. OFFIC
MONETÆ

Ex his variis Inſcriptionibus, inter Officinatores monetæ, qui in Officinis publicis operabantur, proponuntur nobis Optiones, Exactores,

Signatores, Suppoſtores, Malleatores, Æquatores, Flatuarii, Nummularii.

Optiones in re militari ſunt honeſti gradus, ut Optati, quod eſt, electi, adſciti (e): qui antecedentibus ægritudine præpeditis, ut eorum Vicarii ſolent univerſa curare (f). Optio igitur qui alteri vicariam operam præſtat. Neque id ſolùm in caſtris, ſed in aliis plerisque Officiis. Sic optionem Carceris dixit Ulpianus (g), quem Budæus Commentarienſis Adjutorem interpretatur. Malim Speculatoris, ex verbis legis, quæ dum de Pannicularìis damnatorum loquitur, ſanxit ut *neq; Speculatores ultrò ſibi vendicent, neque Optiones ea deſiderent, quibus ſpoliatur, quo momento quis punitus eſt.* Optionem fabricæ vocat Calliſtratus [h] quem Turnebus (i) putat eſſe, qui Imperatoriæ fabricæ cuſtos præeſt. Optio Tabellariorum ſtationis marmorum, in veteri lapide:

PRO. SALVTE. AVGG. N. N. 11.5.
L. SEPTIMI. SEVERI. PERTINA
CIS
ET. AVRELI. ANTONINI. AVG
SEMNVS.

(e) *Nonius.* (f) *Veget. lib.2. cap.7.* (g) *l. 6. §. fin. D. de bon. damnator.* (h) *l. fin. §. fin. D. de jur. immunit.* (i) *lib. 15. adverſar. cap. 14.*

SEMNVS. AVGG. N. N. LIB. OPTIO
TABELLARIORVM. STATIONIS
MARMORVM

Officinatorum monetæ, fabricæ, Tabellariorum optiones, dixerim monitores, & operariorum Præfectos, quos moneant: & ſegniores caſtigent, eoſque exerceant, quibus ſunt Præpoſiti (k). Quod in Optione hoc noſtro Exactoris verbum confirmat. Opus enim exigit Præpoſitus & Optio, & nulla eſt, inquit Columella (l), major vel nequiſſimi hominis cuſtodia, quàm operis exactio.

Signatores monetæ ſunt notæ ſignificationis. Ab his enim pecunia ſignabatur (m). *Servius Rex*, ait Plinius (n), *ovium boumq; effigie primus æs ſignavit.* Suppoſtores monetæ ſunt, qui metalla parant & ſubjiciunt, ut in ſacris alii ſupponere cultros dicuntur (o): hi ſanè metalla feribant. Vet. Gloſſ. ὑπαχθησομᾶς feriundo, ab ὑπάγειν, quod eſt ſubjicere. Malleatores argentum infectum feriunt, maſſam perpoliunt, & cudunt. Æquatores ponderant.

(k) *l. inſtrumento. D. de inſtruct. & inſtrum. leg.* (l) *lib. 1. cap. 8.* (m) *l. cùm aurum. D. de aur. & arg. leg.* (n) *lib. 18. cap. 3.* (o) *Virg. 6. Æneid.*

in numiſmate tria requiruntur, metallum, figura, & pondus (p). Trutina eſt gemina ponderum lances æquali examine pendens, facta propter talenta & Centenaria appendenda: ſicut momentana pro parva modicaque pecunia, hæc & moneta vocata (q). Tria ſunt etiam auri, argenti, & æris: ſignatum, factum, infectum. Signatum eſt in nummis: factum in vaſis, & ſignis: infectum in maſſis.

Flaruarii ſeu flatores, qui ad ignem excitandum folles commovent, quibus ventus attrahitur atque emittitur. Horum Officinatorum operas optimè deſcribit Virgilius (r):

alii ventoſis follibus auras
Accipiunt, redduntq́; alii ſtridentia tingunt
Æra lacu: gemit impoſitis incudibus antrum.
Illi inter ſeſe multa vi brachia tollunt
In numerum, verſantq́; tenaci forcipe maſſam.

Hîc ſatis mirari non poſſum Triumviros monetales à Pomponio, æris, argenti, & auri flatores dictos, & neminem hucusque corruptam lectionem advertiſſe. Quid enim? Num liberti flatores aut flatuarii in re monetaria Magiſtratum,

(p) *Iſidor. lib.16. c.17.* (q) *Iſidor. lib.16. cap.24.*
(r) *7. Æneid.*

tum, populi Romani ſuffragio geſſerunt? Hoc planè abſurdum eſt. Quare audacter affirmo Pomponium ita ſcripſiſſe: Triumviri monetales, æris, argenti, auri F.F. LATOR. Quod eſt, *flandi feriundi latores*: & ex literarum vicinitate literam F, literæ F, verbo *latores* junxerunt: imperitia librariorum ſcriptum, *flatores*.

Lator vet. Gloſſ. εἰσηγητὴς, Author: & ſvaſor legis Budæo: εἰσηγούμενος. Authores quidem dicimus eos, quorum conſilium & ſententiam ſequimur, quaſi jus quoddam ita ſentiendi, certum & conſtitutum habeant. Hic Imp. Antoninus oratione in Senatu habita, author fuit Senatui cenſendi, ut aliquid laxaret de rigore juris (ſ). Atque Authoritas vim, poteſtatem & dignitatem denotat, quam Triumviri Monetales adepti ſunt, jure Magiſtratus.

De Nummulariis, qui primi & ſecundi Officinæ monetæ in Inſcriptionibus leguntur, hæc notanda puto: ut illos à Nummulariis & Menſariis diſtinguamus, à quibus menſa nummularia (t). *Nummularios*, ait Pomponius (u), *non eſt iniquum cogi rationes reddere, quia & hi ſicut argentarii rationes conficiunt, qui & accipiunt pecuni-*

(ſ) *l. cùm hic ſtatus. D. de donat. int. vir. & ux.* (t) *l. fin. D. de inſtit. act.* (u) *l. quidam. §. nummularios. D. de edend.*

cuniam & erogant per partes: quorum probatio ſcriptura, codicibusq; eorum continetur. Nummularii ſunt Nummorum permutatores, qui majoris pretii nummis acceptis, minuſculam monetam reddunt, κολλυβιςαὶ, *Changeurs*, quique veteres nummos mutant cum recentibus & aſperis: unde quod illis datur pro præmio mutationis, dicitur aſperatura (x).

At Monetæ Nummularios pecuniam ſolùm probaſſe & ſpectaſſe crediderim, peritos nummorum æſtimatores, an probi illi eſſent, cujus auri, an ſubærati, an æqui ponderis, an bonæ fuſionis; nos dicimus, *De bon coing*, cujus contraria eſt falſa fuſio (y). Unde fuſores, monetæ Officinatores. Qui in ſuprà ſcriptis Inſcriptionibus præteriti ſunt.

Et quoniam talenta & Centenaria, trutina appendi jamjam diximus; hoc ad majorinas & Centenionales nummos trahi debet, qui in converſatione publica tractabantur (z). Centenionalis, aureus nummus eſt, qui centenas auri libras efficit (a). Majorinæ autem pecuniæ ſunt, formæ binariæ, ternariæ, quaternariæ, & denariæ, quas ampliùs ad Centenarias Elagabalus

(x) *Gloſſ. Philoxeni, & Cujac. lib. 10. obſervat. cap. 14.* (y) *l. 2. C. de falſ. monet.* (z) *l. 1. & 2. C. T. ſi quis pecun. conflav.* (a) *Iſidor. lib. 16. cap. 17.*

lus invenit, quasque Alexander reſolvi præcepit, neque in uſum cujusquam verſari (b). Binariæ formæ ſunt nummi binis aureis valentes, Suidæ: Κεντηνάριον, νομισμάτων ποσότης.

Procuratores monetæ curarunt, ut illa proba, non adulterina, illique Monetariorum Magiſtri, qui ut privatæ vel lintenariæ veſtis Magiſtri Theſaurorum præpoſiti vel Baphiorum ac textrinorum procuratores, ceterique quibus hujusmodi ſollicitudo committitur, non antè ad rem ſacri ærarii procurandam accedunt, quàm ſatisdationibus dignis eorum adminiſtratio roboretur (c).

Sex Monetæ Procuratores Largitionum Comiti parebant, quot erant monetarum Officinæ, & ἀργυροκοπεῖαι. Hinc eſt, quòd in poſteriorum Principum nummis æneis circa Conſtantini tempora, hi literarum notæ impreſſæ videntur. P. T. R. & P. TR. & P. TRE. & TRS. quæ pecuniaam Treveris ſignatam denotant: ut P. LUGD. pecuniam Lugduni: & AQ. P. S. Aquileiæ pecuniam ſignatam , in iisdem nummis obſervamus, (quæ monetæ Officinæ nobiliores in Notitia, in qua Procurator monetæ Siſcianæ, quæ colonia eſt in Pannonia (d). Procurator monetæ Aquileienſis, Procur. monetæ urbis

(b) *Lamprid. in Alexandr.* (c) *l. 14. C. de murilegul.*
(d) *Plin. lib. 3. cap. 25.*

urbis Romæ, Procur. monetæ Lugdunenſis, Procur. monetæ Arelatenſis, Procur. monetæ Triberorum.

CAP. XX.

De Procuratoribus Gynæciorum, & Linificii.

GYnæciarii, Murileguli, Procuratores, Gynęcii, Monetarii, Baſtagarii, uno eodemq; titulo in utroqueC. includuntur (e). Malè in Notitia ſcriptum eſt, Procuratores Cynegiorum, pro Gynæciorum. Gynæcium Græcè dictum eſt, eo quòd ibi conventus fœminarum ad opus Lanificii exercendum conveniat (f). Unde Vitruvius (g), de Græcorum ædificiorum diſpoſitione, *In iis locis* ait, *introverſus Oeci magni conſtituuntur, in quibus Matresfamilias cum lanificiis habent ſeſſiones. Hæc pars ædificii Gynæconitis appellatur.* Ανδρωπὰς *vocant Græci virilia convivia, quòd eò mulieres non accedant.* Hoc & Cornelius Nepos obſervavit (h): *Quem Romanorum*, ait, *pudet ducere in convivium? aut cujus materfamil. non primum locum tenet*

(e) *de murilegul. &c.* (f) *Iſidor. lib. 15. cap. 6.* (g) *lib. 6. c. 10.* (h) *in præfat. de vit. Imperator.*

tenet ædium, atque in celebritate verſatur. Quod multò fit aliter in Græcia. Nam neque in convivium adhibetur, niſi propinquorum, neque ſedet niſi in interiore parte ædium, quæ Gynæconitis appellatur. γυναικωνίτης Heſychio eſt, οἶκος γυναικῶν. Julio Polluci, γυναικωνίτης, θάλαμος ἱστῶν. ἱστουργὸς eſt, qui telas tractat Gynæciarius. Hoc verbum Latinis familiare fuit. Plautus noſtes (i).

ſenex
Gynæceon ædificare volt hic in ſuis,
Et balneas, & ambulacrum & porticum.
S Quid ille ſomniavit? TR. At ego dicam tibi,
Dare volt uxorem filio quantùm poteſt,
Ad eam rem facere volt Gynæceon novum.

Terentius (k):

Ubi in Gynæceon ire occipio, puer ad me accurrit.

Illud etiã textrinũ dicitur, ut mancipia textrini, quæ Gynæceo ſerviebãt: Sicq; à M. Tullio Gynæcium, textrinum vocatur. *Nulla*, inquit (l), *domus in Sicilia locuples fuit, ubi iſte non textrinum inſtituerit. Mulier eſt Segeſtana perdives; & nobilis, Lamia nomine: per triennium iſti plena domo telarum, ſtragulam veſtem confecit, nihil niſi conchylio tinctam.* Pro textrino paulò pòſt Gynæcii voce uſus eſt.

Pro-

(i) *in Moſtellar.* (k) *in Phormion.* (l) *act. 9. in Verrem.*

Procuratores Gynæciorum, textrinorum etiam Procuratores dicuntur (m), qui Ammiano Marcel. Tyrii textrini Præpoſiti (n). Textrinum ergo eſt Gynæcium, ubi arguto pectine ſolidanda fila decurrunt (o). Et, ut Virgilius loquitur (p):

Arguto conjux percurrit pectine telas.

Gynæciariis auratas ac ſericas paragaudas auro intextas viriles, uſibus privatis contexere conficereque prohibitum, quæ Principi tantùm fieri præcipiuntur, & quibus miniſterium Imperiale conceſſum eſt (q). Paragaudæ veſtes, ut Cujacius annotavit, ſunt auratæ vel ſericæ, auro intextæ Phrygio ſive barbaricario opere. Quod ex Vopiſco licet intelligere (r), qui Aurelianum Imp. *Paragaudas veſtes primùm militibus dediſſe tradit, cùm antè non niſi rectas purpureas accepiſſent. Et quidem aliis Monolores, aliis dilores, Trilores aliis, & usque ad pentalores, quales hodie lineæ ſunt.* Quæ ita dictæ ſunt pro numero intextorum filorum aureorum, quæ videntur lora appellata. Quod pluribus Hadrianus Turnebus explicavit (s).

In

(m) *l. 14. C. de murileg.* (n) *lib. 14.* (o) *l. 4. C. de veſtibus holover.* (p) *1. Georgic.* (q) *l. 2. C. eod.* (r) *in Aurelian.* (s) *lib. 9. adverſar. cap. 11.*

In donatione Conſtantini, τὸν ὑπέρλαμπρον λῶρον σημαίνοντα, τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν, τῇ ἁγίᾳ κεφαλῇ αὐτοῦ ἰδίαις χερσὶν ἐπιθήκαμεν. Splendidum lorum reſurrectionem ſanctam deſignans, ſacro capiti propriis manibus Sylveſtro Pontifici impoſuit, Imperator. Interpres λῶρον vertit phrygium, de quo nos alio capite, ex Vopiſco notamus, Gynæciarios veſtes militares texuiſſe, quibus pro contextione ſexta pars adærationis pendebatur (t). Quod à Gynæcii procuratoribus pretium ſolutum eſt. Hi enim pecunias numerabant, ut ex reſcripto Imperatorum diſcimus, quo cavetur, *ut unusquisque Procurator præpoſitus Gynæcio, qui ſe à Comite domorum meminerit eſſe concuſſum, cum ipſe, cui pecuniam numeravit, adminiſtratione deceſſerit, intra anni ſpatia ad Judicium Comitis rerum privatarum quidquid dederit repetiturus adcurrat. Poſt hoc tempus, ipſi Procuratores præpoſiti obnoxii ſunt ad ſolutionem* (u). Repetundarum lex conſtituta eſt in eos, qui in Magiſtratu, vel aliquo Officio ſunt, in Provinciis, qualis Comes domorum: qui ſe à Procuratoribus Gynæciorum quid extorſerit, illud repeti poteſt, poſt depoſitam adminiſtrationem intra annum, quo elapſo, Procurator, qui pecuniam numeravit, ad ſolutiouem compellitur. Procurator enim Gynæcio-

[t] *l. 1. C. T. de militar. veſt.* [u] *l. fin. C. T. ad leg. Jul. repetund.*

ciorum cum fiſco ex adminiſtratione debita contrahebat (x).

Gynæcium ex M. Tullio (y), locus eſt, in quo plurimæ res væneunt. Horum pretia procuratores dabant, & accipiebant: qui quindecim in Notitia numerantur: quibus adjuncti alii duo, Procurator ſcilicet linificii Viennenſis Galliarum, & Procurator linificii Ravennatium Italiæ. Fuit corpus lineariorum & linyfariorum (z). Lynifarii lini textores, ab ὑφαίνω, quod eſt texo, ordior, qui & λινοπλόκοι, λινοποιοὶ, λίνυφοι (a).

CAP. XXI.

De Procuratoribus Baphiorum.

BAphiorum Procuratores in Notitia novem recenſentur, qui & Baphiorum Præpoſiti (b). Baphia ſunt Officinæ, in quibus purpuræ ad uſum Principis tingebantur. Quare ſancitum eſt Imperatorum Conſtitutione, quæ ad Comitem S. L. ſcripta eſt, ut *fucandæ purpuræ, atque diſtrahendæ, vel in ſerico, vel in lana, quæ blatta & oxyblatta, atque hya-*

[x] *l. 3. C. T. de indulgent. debitor.* [y] *Philippic. 2.* [z] *l. 16. C. de murileg.* [a] *Gloſſ. vet.* [b] *l. 3. C. T. de indulg. debit.*

hyacinthina dicitur, facultatem nullus poſſit habere privatus (c). μηδεὶς καπηλευέτω ἢ πιπρασκέτω πορφύραν, μήτε ἐν μετάξῃ, μήτε ἐν ἐρίῳ (d). Καπηλεύειν eſt cauponari, nundinari. Purpuræ nundinas innumeris Conſtitutionibus prohibitas Imperatores dicunt (e): quod de purpura Phœnices intelligendum eſt, ex verbis legis, qua ſtatuitur, ut ſeptimus de Scrinio Excerptorum, ſextus de Scrinio Canonum, quintus de Scrinio Tabulariorum, ad Bapheia Phœnices per certum tempus mittatur, quorum interventu fraus omnis ſubmoveatur.

De Baphiis Phœnices Plinius (f): *Tyrus quondam inſula, olim partu clara, urbibus genitis, & illa Romani Imperii æmula, terrarum avida Carthagine. Nunc omnis nobilitas Conchylio & purpura conſtat.* Unde purpuræ Tyriæ dibaphæque ac Laconicæ eidem Plinio (g). At ſtraboni (h), Phœnices navigationibus ſemper aliis præſtitere, tum purpurarum captura. Tyria enim purpura optima perhibetur: ac piſcatio ipſa proxima eſt, & cetera cuncta, quæ ad inficiendas veſtes pertinent, in promtu ſunt: τῇ τε ναυτιλίᾳ καθ᾽ ἣν ἁπάντων τῶν αἰεὶ κρείττους εἰσὶ κοινῇ Φοίνικες καὶ τοῖς πορφυρίοις· πολὺ γὰρ

(c) *l. 1. C. quæ res vænire non poſſ.* [d] *lib. 19. Baſilic. tit. 1.* [e] *l. fin. C. de veſtib. holover.* (f) *lib. 5. c. 19.* (g) *lib. 21, c. 8.* (h) *lib. 16.*

ἐξίσταται πασῶν ἡ Τυρία καλλίστη πορφύρα, καὶ ἡ θήρα πλησίον, καὶ δυσδιάγωγον μὲν ποιεῖ τὴν πόλιν ἡ πολυπληθία βαφέων.

Naviculæ functioni muricis, & legendis conchyliis deputatæ ſunt (i): Murileguli ſeu Cōchylioleguli piſcatores huic muneri addicti, qui alii ſunt à Baphiis. Hi enim ſunt tinctores, quibus ut Murilegulis Procurator Baphiorū præpoſitꝰ fuit. De variis purpuræ generibus Plinius cōſulendus (k): nos de iis tantùm loquimur, quæ in Imperatorum Conſtitutionibus leguntur: in quibus eſt Blatta, Oxyblatta, Sericablatta, Metaxa, Hyacinthina. Blatta ſerica, quæ uno verbo Sericablatta eſt ex vermiculi genere (l). Ab hac Blattiarii, qui ab univerſis muneribus vacant (m). Blatta autem & ad ſericum, & ad lanam refertur, propter muricis purpuram, qua inficiebatur.

Oxyblatta eſt blatta auctioris luminis. Metaxa à circuitu filorum, à *μετὰ*, quod eſt circum, ait Iſidorus (n). Ab hac Metaxarii negotiatores, *μεταξάριοι*.

Eſt aliud genus purpuræ, quæ Probiana à Probo Imp. dicta eſt, qui eam reperit, cùm eſſet Baphiis præpoſitus (o). Aurelianus Imp. cùm

(i) *l.9.C.de murileg.* (k) *lib. 9. c.36.* (l) *Plin. lib. 29. cap. 6.* (m) *l.3. C. T.de excuſationib. artific.* (n) *lib.19.c.29.* (o) *Lamprid.in Alexandro.*

cùm ab eo uxor petiiſſet, ut unico pallio Blatteo ſerico uteretur: Ille reſpondit, *Abſit ut auro fila penſentur.* Libra enim auri, tunc libra ſerici fuit. Conceſſit tamen, ut Blatteas matronæ tunicas haberent (p): quod de Blattis laneis intelligendum puto, vel blattis lineis. Nam & byſſus lini genus ſubtiliſſimi murice tingebatur. Sidonius (q):

Rutilum toreuma byſſo,
Rutilasq; ferte Blattas.

Hyacinthina ab hyacintho flore, & veſtis hyacinthina, quæ cum hujus colore certat. Eſt & janthinus purpuræ ſpecies violacei coloris (r), nobis, *Eſcarlatte vermeille.*

Purpuræ appellatione Ulpianus *omnis generis purpuram contineri* putat (s), ſed *Coccum non contineri, fucinum & janthinum contineri, non verò lanam tingendæ purpuræ cauſa deſtinatam.* Paulus (t) autem *Coccum* dicit, *quod proprio nomine appellatur, verſicoloribus cedere.* Quin minùs porro Coracinum aut Isginum, aut Melinum ſuo nomine, quàm Coccum purpuræ deſignatur.

Verſicoloria non continentur lanæ appella-

[p] *Vopiſcus in Aureliano.* (q) *in carmine inſerto lib. 9. epig. 14.* (r) *Plin. lib. 21. cap 8.* (s) *l. ſi cui lana. §. fin. D. de leg. 3.* (t) *l. quæſitum. §. coccum. D. eod.*

tione, ſed ea ſolùm, quæ tincta ſunt & neta, quæ neque detexta, neque contexta ſunt (u): proinde arbitratur Ulpianus, *Ea quæ tincta non ſunt, verſicoloribus non adnumerari, & ideo neque album, neque naturaliter nigrum contineri, nec alterius coloris naturalis, quod tinctum non eſt*, ſed αὐτοφυὲς, ſponte ſua natum. Sed Paulus (x): *Lana enim legata*, ait, *ſive ſuccida, ſive lota ſit, ſive pectinata, ſive verſicoloria, legato cedit: purpura vero, aut ſtamen ſubtemenve hoc nomine non continetur.* Hac de re videndus Cujacius.

Fucinum janthino conjungitur ab Ulpiano, quod quibusdam non placet, qui legendum putant *ſuccinum*, aut *buccinum*. Sed recta lectio eſt, & ſine fuco. Nam fucus genus herbæ eſt, qua veſtes tinguntur, φῦκος θαλάσσιος (y). Plinio (z), fucus marinus lactucæ ſimilis, qui conchyliis ſubſternitur, & quo infectores utuntur. Blattas ſericas clandeſtina fucatione coloratas, queritur Imperator (a), idque non ſine læſæ Majeſtatis crimine factum. Hoc omne Procuratores Baphiorum advertere debent, & ſpecies transmittendas neceſſarias curare

[u] *d. l. ſi cui lana. §. verſicoloribus.* [x] *lib. 3. ſent. tit. 6. §. lana legata. & ib. Cujac.* (y) *Iſidor. lib. 17. cap. 9.* [z] *lib. 26. cap. 10.* [a] *l. 18. C. T. de murileg.*

rare (b). Species, quod ad purpuram attinet, pro veſtibus accipiuntur (c).

Cap. XXII.

De Præpoſitis Barbaricariorum, ſive Argentariorum. Et de Præpoſitis Baſtagarum.

BArbaricarii duorum generum fuerunt, qui perperam in Notitia Brambaricarii. Horum alii Armorum forbricis deputati ſunt, à quibus caſſides & bucculæ auro & argento teguntur (d). Alii dicuntur, qui ex auro coloratis filis, formas hominum, aut animalium aliarumque rerum exprimunt, arte ſubtili veritatem imitantes. Unde vox illa fluxerit, cùm apud me quærerem, occurrit illud Strabonis de Caribus elogium: Cares, ait (e), qui Minoi paruerunt, ſtudii rerum bellicarum argumenta adducunt ſcutorum anſas, inſignia & criſtas, quæ omnia dicuntur Carica: τοῦ δὲ περὶ στρατιωτικὰ ζήλου τά τε ὄχα-

[b] *l. 18. C. T. de curſu public.* [c] *l. 4. C. de veſtib. holover. & l. fin. C. de militar. veſte.* [d] *l. 1. C. T. de fabricenſib.* [e] *lib. 14.*

ὄχανα ποιοῦνται, καὶ τὰ ἐπίσημα, καὶ τοὺς λόφους· ἅπαντα μὲν λέγεται Καρικά. Cares Homerus vocat βαρβαροφώνους (f), quæritque Strabo, cur Poëta, qui tam multas gentes noverat, Cares barbarilingues dixerit, barbaros nullos. Et putat nomen illis hoc inditum ab aſperitate linguæ, gentileque iſtud in nationes fluxiſſe, quæ Græcis opponuntur. Barbaria quidem Italiæ & Græciæ à M. Tullio opponitur: *Philoſophus*, inquit, (g) *nobilis, à quo non ſolùm Græcia & Italia, ſed etiam tota Barbaria commota eſt.* Quare βαρβαρόφωνοι, Heſychio οἱ Ἠλεῖοι καὶ οἱ Κάρες, à quibus arma Carica, dicta fortè barbarica, vel potiùs Barbaricaria, quæ per contractionem barbarica. βαρέας inter telorum militarium genera numerat Herodianus (h), quas Politianus vertit præuſtas ſudes.

Nos verò abjectis armis barbaricis, Veſtes barbaricas texamus, quarum artifices Phrygiones vocati ab Apulejo (i): *In modum*, inquit, *Paridis Phrygii paſtoris, in barbaricis amiculis, humeris defluentibus, pulchrè induſiatus adoleſcens.* Phryges etiam barbari dicti, ut Phrygia barbaria.

Barbaricariis veſtium junguntur argentarii, quos argenti diſtractores vocat Juſtinianus (k).

[f] *Iliad.* β. [g] *lib. 2. de finib.* (h) *lib. 8.* (i) *10. Metamorph.* (k) *l. 27. C. de pignorib.*

Ii ſunt ἀργυροστρέπται, quos malè ab exigendis venditarum rerũ pretiis, Nummularios viri docti putaverunt. Etenim ἀργυροστρέπται ſunt argenti diſtractores, qui in tenues laminas argentum dividunt, quibus fila ſerico involuta texuntur.

Habuit in animo Aurelianus (l), *ut aurum neque in cameras, neque in tunicas, neque argentum mitteretur, dicens plus auri eſſe in rerum natura, quàm argenti: Sed aurum per varios bractearum, filorum & liquationum uſus perire: argentum autem in ſuo uſu manere.*

Nec verò Barbaricariis Argentarii ſolùm, ſed & Fabricenſibus junguntur (m). Barbaricarii, Phrygiones & Argentarii ſub diſpoſitione Comitis Largitionum fuerunt; Barbaricarii & argentarii fabricenſes ſub Magiſtro Officiorum. Phrygiones barbaricarii & Argentarii Scrinium non habuerunt. Nam Scrinia Largitionum hæc ſunt, Exceptorum, Tabulariorum, Numerariorum, Mittendariorum, Aureæ maſſæ, Auri ad reſponſum, à Milliarenſibus, Veſtiarii ſacri, ab Argento, à pecuniis (n); quæ ſua habuerunt Officia & dignitates, quibus debentur ſtrenæ, veſtes & annonæ.

Sed ſunt alii gradus, qui dicuntur formæ pri-

(l) *Vopiſc. in Aurelian.* (m) *l.37. C.T. de decurionib.* (n) *l. 7. C. T. de Palatin. ſacr. larg.*

mæ, ſecundæ, & tertiæ, atque his formis argentarii & barbaricarii continentur. Sic primæ, ſecundæ & tertiæ formæ Caſtrenſiani dicuntur, qui inter ſtatutos gradum illum à Principe impetrarunt (o). Formarum apices dicuntur (p). Formæ igitur ſunt gradus, qui diſponuntur à Principe, & ab eodem codicillis impetrantur. At verò Barbaricariorum fabricenſium Scrinium fuit, quod Scrinium Barbariorum & Fabricenſium dicitur (q). Qui quidem Barbarii & Barbicarii & Barbaricarii dicuntur.

Præpoſiti Baſtagarum quinque ſub Comite Largitionum fuerunt. Baſtagæ ſunt onera Heſychio, *βαςαγὴ*, *βάρος*, quod & *βάςαγμα* à *βαςάζειν*, quod eſt portare, vehere, & onus bajulari. Unde Baſtagarii, qui ſerviunt vecturæ rerum ad ſacrum ærarium pertinentium, quam propriis jumentis faciunt, excepta quinta, quæ de fiſco reparatur (r): cùm decimum tantùm animal Baſtagariis antea pro reparatione præberetur (s). Horum munus Baſtagæ ſollicitudo dicitur, quod perſonale eſt (t). Equorum enim productio, & ſi qua alia animalia

(o) *l. 2. C. de Caſtrenſian.* (p) *l. 2. C. T. eod.* (q) *l. 1. C. de privileg. ſchol. & l. 5. C. de agentib. in reb.* (r) *l. 4. C. de murileg.* (s) *l. 4. C. T. eod.* (t) *l. 3. C. T. de cohortalib.*

lia neceſſariò producenda, vel res provehendæ ſive proſequendæ ſint, vel pecuniæ fiſcalis ſive annonæ vel veſtis, perſonam reſpiciunt (u). Militares autem veſtes, vel pecunia transferenda ad Comitem Largitionum pertinebant; arma, annonæ, ſarcinæ militum, ad Præfectum Prætorio.

Præpoſiti Baſtagarum ſpecies transmittendas neceſſarias curabant, ac brevem diverſarum ac directarum ſpecierum, cui ſubvectio vehiculorum poſcitur, deſignabant (x). In Notitia hi Præpoſiti ſunt primæ, ſecundæ, tertiæ, & quartæ Orièntalis, qui primam, ſecundam & ceteras transvectiones curabant, rerum ex Oriente exportandarum. Ut Præfecti Baſtagæ Gallicanorum, qui ex Gallis, aut per Gallias, ut Pancirolus annotavit.

Inter hos Præpoſitos occurrit Præpoſitus Romanarum Largitionum, qui in Notitia præteritus, de quo extat reſcriptum Impp. Valentiniani & Grat. ad Probum Præfectum Præt. Orientis (y). *Si quis Præpoſitus fuerit, aut fabricæ, aut claſſi, aut lætis, identidem ſi Præpoſitus Romanarum Largitionum, vel cohortis geſſerit Tribunatum, aut quicunq; his adminiſtrantibus, ad quas non*

(u) *l. fin. D. de munerib. & honorib.* (x) *l. 18. C. T. de curſ. public.* (y) *l. 10. C. T. de veteranis.*

non niſi cum certis fidejuſſoribus ſinguli quique veniunt, forte præfuerit.

Præpoſiti lætis nihil ad Comitem Largitionum pertinent. Qui tamen illi fuerint, obiter ex reſcripto alio intelligimus, Impp. Arcadii & Honorii. *Quoniam* inquiunt (z), *ex multis gentibus ſequentes Romanam felicitatem, ſe ad noſtrum Imperium contulerunt, quibus terræ læticæ adminiſtrandæ ſunt; nullus ex his agris aliquid, niſi ex noſtra annotatione mereatur. Et quoniam aliquanti amplius quàm meruerant, occuparunt aut conludio principalium, vel defenſorum; inſpector idoneus dirigatur, qui ea revocet.* En lætica terra, & lætis, id eſt agris publicis præpoſiti. Nam λαιτῶν, ait Heſychius, δημοσίων τόπων. Et lætis Præpoſitos Peræquatores & Inſpectores credo: qui ſi incurrant culpam negligentiæ aut gratiæ, non ſolùm honorum jacturam, ſed etiam annonarum multam ſubeunt (a). Præpoſitus Romanarum Largitionum eſt Præpoſitus S. L. Romæ. Etenim Roma urbs ſacra dicta eſt (b). Atque hi Præpoſiti ſunt Procuratores Monetæ, Gynæcii, Baphiorum, Barbaricariorum & Baſtagarum: qui cum certis fidejuſſoribus adminiſtrationibus ſuis præſunt. Hoc enim

(z) *l. 9. C. T. de cenſitorib. inſpectorib. & peræquatorib.* (a) *l. 6. C. de cenſib. & cenſitorib.* (b) *l. 2. C. de nautic. fœnor.*

enim Præpoſiti nomen ad Procuratores extenditur: & Præpoſiti Baphiorum & Gynæceorum dicuntur, qui & Procuratores (c). Præpoſiti enim nomen generale eſt, quod plerisque omnibus tribuitur, qui perſonis vel operibus præſunt.

Sub diſpoſitione Comitis Largitionum Orientis eſt Comes Largitionum per omnes Diœceſes, ſunt Magiſtri lineæ veſtis, & Magiſtri privatæ.

Cap. XXIII.

De Comite Commerciorum per Illyricum, & de Officio Comitis Largitionum.

Negotiatores quos conſtat humanæ vitæ neceſſarios, Comitis Largitionum poteſtati manifeſtum eſt eſſe ſubjectos (d). Sub hujꝰ diſpoſitione fuit Comes Commerciorum. In Occidente, per Illyricum: In Oriente, per Orientem, & Ægyptum, per Mœſiam, Scythiam & Pontum. Cujus hoc munus præcipuum erat, ut ei ſoli comparandi à barbaris ſericifacultas conceſſa eſt, quæ ceteris denegata

(c) *l. 3. C.T. de indulgent. debit.* (d) *Caſſiodor. lib. 6. var. 7.*

gata (e). Videbat ille, ne commercia illicita exercerentur, nevé ulli cum barbaris, ſine illius authoritate ultra fines præfinitos negotiarentur. Lex enim eſt poſita Romanis & barbaris, id eſt Perſis, ne ultra loca conſtituta inter ſe negotientur, nundinasvé exerceant (f).

Comes commerciorum annonas & capitum conſequebatur, quæ delegationibus continentur (g). Commercii autem duplex eſt ſignficatio: Nam res in commercio hominum dicuntur, & homines rerum commercia habere, quæ vulgò emi vendique poſſunt (h). Quod Gloſſis vet. συνάλλαγμα. Atque hoc verbum latiùs porrigitur: contractum enim ultrò citroque obligatorium dicit Ulpianus, quem Græci συνάλλαγμα vocant (i), veluti emptionem, venditionem, locationem, conductionem, ſocietatem. Sed & permutationem, ut ſi do tibi rem, ut mihi aliam dares, συνάλλαγμα eſt, vel veriùs, ut Chriſtus Dominus loquitur, ἀντάλλαγμα (k), ex quo naſcitur civilis obligatio (l). Commercium quod porrigitur ad emptiones, ven-

(e) *l. 2. C. quæ res vænir. non poſſ.* (f) *l. 4. C. de commercio.* (g) *l. 1. C. de annon. & capit.* (h) *l. multum. D. de verb. obligat.* (i) *l. 19. D. de verb. ſign.* (k) *Matth. 16.* (l) *l. juris gentium. D. de pactis.*

venditiones, locationes, & obligationes, ex jure gentium inſtitutum Hermogenianus tradit (m).

Altera eſt commercii ſignificatio, ut ſit onus, quod mercatores ſuſtinent, pro facultate exercendi commercii, de quo ita in libris βασιλικ (n). Πενταετίας παραδραμούσης οὐκέτι ζητεῖ ὁ δημόσιος τὸ πλεκτοτελωθὲν τέλος, ἤτοι τὸ κομμέρκιον. *Elapſo quinquennio fiſcus vectigal vendicare non poteſt ampliùs, vel Commercium.* Vectigal à Commercio differt: Illud enim eſt mercium; ut commercium onus eſt mercatorum. Tria verò ſunt commercii, ſive mercatorum onera (o): primum monopolii, cùm certo Corpori conceſſerit Princeps, ut ei ſoli jus ſit vendendæ certæ mercis, ſub onere conferendæ in fiſcum certæ penſionis: Aliud onus ſiliquatici: tertium aurum luſtrale, χρυσάργυρον, quod Conſtantinus inſtituit (p). Monopolion κεραπισμόν. Plinius de Herinaceis (q): *Hac cute*, ait, *expoliuntur veſtes. Magnum fraus & illi lucrum monopolio invenit: de nulla re crebrioribus Senatuſconſultis nulloq; non Principe adito querimoniis Provincialibus.* Quod tandem à Zenone omnino improbatum (r).

De

(m) *l. ex hoc jure. D. de juſtitia & jur.* (n) *lib.16.* (o) *Cujac. 16. obſervat. c.3.* (p) *Zoſim. lib.2.* (q) *lib.8.c.37.* (r) *l.1.C. de monopol.*

De Siliquatico nos poſtea. Aurum luſtrale ſic dictum eſt, quòd ſingulo luſtro, id eſt, quarto quoque anno penderetur. Luſtrum enim tempus quinquennale ita reductum eſt(s). Hoc & onus collationis dicitur, auri & argenti præſtatio, indeque χρυσάργυρον. Oblatio, oblationis obſequium, auri penſitatio, luſtralis auri depenſio, auraria functio, aurariæ functionis devotio, luſtralis penſio, auraria præſtatio (t). Inſcriptio vetus:

P. ÆLIO. T. F. QUÆST. R. AURI 347. 4.
LUSTRALIS. COACTORI

Ad negotiatores auri luſtralis cura diſtributionis recurrit, & de corpore ſuo mancipes eligunt (u). Singularis in Inſcriptione litera R, Rationalem ſignificat. Etenim aurum luſtrale auraria ratio dicitur. Quare jubent Imperatores (x), *ut ex corpore negotiatorum, ad ſuſcipiendam tuendamq; aurariæ rationis rationem; adponatur idoneus, qui fide omnium & periculo ſit electus.*

Aurum luſtrale vocatur à Lampridio aurum negotiatorium (y), quod Alexander Imp. Romæ

mæ

(s) *l. 2. 4. 7. 8. &c. C. T. de luſtral. collat.* (t) *l. 19. C. T. de annon. & tribut.* (u) *l. 17. C. T. de luſtral. collat.* (x) *l. 29. C. T. de ſuſceptorib. Præpoſit. & vicar.* (y) *in Alexandro.*

mæ remiſit. Cùm ergo Alexander annos octaginta Conſtantinum præceſſerit, quomodo à Conſtantino aurum luſtrale introductum eſt, cùm Alexandri principatu ſolveretur? Hujus tamen oneris Conſtantinum authorem Zoſimus facit (z), quod gravius illud indixerit. *Aurum enim luſtrale*, inquit, *id eſt auri argentiq; collationem impoſuit omnibus ubique terrarum negotiationes exercentibus, & Dardanariis Oppidorum, ad viliſſimos usque, ne miſeris quidem meritoriis puellis hoc incommodo liberatis. Itaque videre erat, quoties quartus quisque annus appeteret, quo vectigal illud pendendum erat, meras per univerſam urbem lachrymas & ploratus*, &c. Hoc aurum etiam comparatitium dicitur (a).

Non alienum fuerit hoc loco de negotiatoribus aliquid dicere, qui huic oneri obnoxii fuerunt. Ii enim maximè ad elucidationem faciunt locorum obſcuriorum, qui frequenter in Imperatorum legibus occurrunt. Scribit Cujacius (b) fœneratores mercatorum nomine contineri, & aurariæ huic præſtationi adſtringi. Aurum enim & argentum negotiandi cauſa venale habuerunt negotiatores (c), qui in Arca Septimii Severi, quæ eſt in foro Boario, Argentarii & Negotiantes dicuntur:

(z) *lib. 2.* (a) *l. 3. C. de milit. veſt.* (b) *ad tit. de luſtral. auri collat.* (c) *l. pediculis. §. idem cùm. D. de aur. & arg. leg.*

265, 2. IMP. L. SEPTIMIO. SEVERO. AUG
IMP. M. AURELIO. ANTONINO. PIO
AUG
ARGENTARI. ET. NEGOTIANTES
BOARI
HUJUS. LOCI. QUI. INVEHEN. DE
VOTI
NUMINI. EORUM

Inter negotiatores in Pandectarum libris invenio Negotiatores frumentarios, quibus privilegium conceſſum. Etiam ad honores excuſandos pertinet (d): de his lapis vetus Romæ:

128, 2. EX. AUCTORITATE. IMP. CÆ
SARIS
TITI. VESPASIANI. AUG
IN. LOCO. QUI. DESINATUS
ERAT. PER. FLAVIUM. SABINUM
OPERUM. PUBLICORUM. CURATO
REM
TEMPLUM. EXTRUXERUNT
NEGOTIATORES. FRUMENTARI

Negotiatores hi annonam urbis adiuvant, ideoque à muneribus publicis immunitatem conſeqvun-

[d] *l. eos. qui. §. fin. D. de vacation. muner.*

ſequuntur (e). Atque hi quidem magis ad Præfectum Urbi & Annonæ, quàm ad Comitem Largitionum pertinent: ut Navicularii & Mercatores Olearii (f), & qui ex vino negotiantur (g): cùm tamen illi omnes ab auraria præſtatione immunes non ſint, cui negotiatores Principis obligantur, & debitas penſiones ſolvunt (h): Hac ratione Comiti Largitionum ſubjecti ſunt.

Sunt qui utenſilia negotiantur (i), quæ Placentinus non malè interpretatur eſculenta & poculenta. Utenſilia enim ſunt, quibus aut alitur hominum genus, aut etiam excolitur (k). Utenſilium etiam nomine ſupellex continetur. Quare *ſi fundus inſtructus legatus ſit, venit ſupellex, quæ illic fuit uſus ipſius gratia, & veſtis non ſolùm ſtragula, ſed qua ibi uti ſolebat. Menſæ quoque eburneæ, vel ſi quæ aliæ. Item vitrea, aurum & argentum; vina quoque ſi quæ ibi fuerint uſus ipſius cauſa, & ſi quid aliud utenſilium* (l).

Utenſilia ergo ad omnem ſupellectilem refe-

(e) *l. ſemper. §. negotiatores. D. de jure immunitat.* (f) *l. navicularii. D. de munerib. & honorib.* (g) *l. ſi ſterilis. §. cùm per. D. de actionib. empt.* (h) *l. 1. C. de commerc.* (i) *l. eos qui. D. de decurionib.* [k] *Columel. lib. 11. cap. 1.* (l) *l. quæſitum. §. proinde. D. de inſtruct. & inſtrum. leg.*

runtur, in qua ſunt *capſæ, armaria, byſſina, Cryſtallina, argentea, & vitrea vaſa, tam eſcaria, quàm potoria, & veſtes ſtratoriæ* (m). Byſſina vaſa nulla ſunt: optimè Cujacius *Myrrhina*: quod etiã Paulus latiùs explicat. Ille enim ſupellectili añumerat, *Menſas, trapezophora, delphicas, ſubſellia, ſcamna, lectos etiam inargentatos, vaſa etiam aquaria. Culcitæ toraliæ, imperia*, &c. quæ ab illo recenſentur (n). Pro, imperia, legit Cujacius (o), impelia aut impilia. Joſephus Scaliger ad Varronem (p), imparia legendum monet. Imparia enim ſunt, quæ paterfamilias ſervat, præter ea, quæ ſunt quotidiani uſus. Sic Cato, impares trapetes præcipit in torcularibus ſingulis, præter illos quotidianos. Paria enim vocari debent, inquit, quæ habentur quotidianæ uſioni; imparia, quæ præter illa adhibentur. Propterea alibi imparia vocat ſupervacanea. Subtilis eſt hæc Scaligeri conjectura, ſed minùs apta & parum conveniens ſupellectili, quæ ad uſum quotidianum refertur. Certior eſt Cujacii ex Baſilicis (q), in quibus, στρώματα περιπεφάλαια leguntur, toralia, pulvini, quæ impilia vocari eſſerit. Sed huic Cujacii opinioni

(m) *l. Paulus lib. 3. ſent. tit. 9. §. ſupellectile.* (n) *l. 3. D. de ſupellectil. legat.* (o) *lib. 10. obſervat. c. 13.* (p) *lib. 1. de re Ruſtic. c. 1.* (q) *l. 44. tit. 13.*

ni repugnat Ulpianus, cui impilia veſtis loco ſunt (r).

Si mihi liceat non conjectura augurari, ſed veram lectionem inquirere, vulgatam retineo, quæ recta eſt: atque impero authorque ſum, ut *imperia* legamus, ut in Pandectis Florentinis: peſſimè in vulgatis pro imperia, ſcriptum eſt, mappa villoſa. Florentinam lectionem, in qua Imperia, tueor βασιλικῶν authoritate, in quibus προσκεφάλαια, minùs rectè vertit Interpres pulvinos. Nam προσκεφάλαια ſunt, quæ capiti circuminduuntur. Auctor Etymologici, & Heſychius, γλαίνες τὰ λαμπρύσματα τῶν περικεφαλαίων, οἷον ἀστέρας. ornamenta capitis magnifica, quaſi fulgentes ſtellas dixerunt.

Hujusmodi fuerunt coronæ menſarum, de quibus Ulpianus (s): *Sed in coronis menſarum*, ait, *gemmæ coronis cedunt, & hæ menſis*. Quæ coronæ, imperia dicta ſunt, βασιλικὰ, regia, nomen inditum pretioſis rebus & veſtibus. Plautus (t):

P. *Quid erat induta? regillam induculam, an mendiculam?*

Regilla veſtis diminutivè dicta à regia. Nonius ex Varrone: *Regillam tunicam diffinditur purpura.* Plauti Pœnulus.

[r] *l. argumento. D. de aur. & arg. leg.* (s) *l. cùm aurum. §. perveniamus. D. eod.* (t) *in Epidic.*

Baſilicè inſtructus incedit.

Quod eſt, regiè indutus.

Imperia autem hujusmodi coronæ dictæ ſunt, quòd gemmis coronas Imperatorum æmularentur; quamvis imperia non ad coronas ſolùm, ſed ad omnem ſuppellectilem pretioſam referri poſſunt, qualia ſunt vaſa myrrhina, cryſtallina, aurum, argentum, gemmæ, aliaque ornamenta, quæ imperialia dicuntur à Capitolino (u): *Auctionem*, inquit, *fecit M. Antoninus, ornamentorum imperialium* [hoc eſt pretioſorum] *vendiditq́, aurea pocula, & cryſtallina, & myrrhina, vaſa etiam regia & veſtem uxoriam ſericam, & auratam, gemmasq́, multas.* Fuerunt negotiatores veſtiarii (x), de quibus vetus lapis.

651.3. IUL. VICTOR. NEGOTIATORI
QVONDAM. VESTIARIO

His adjungo Sagarios negotiatores, à ſago militari ac bellico indumento denominatos. Hinc ſagariam inire ſocietatem dixit Ulpianus (y): & duas negotiationes exercere, ſagariam & linteariam (z). De Sagario lapis Romæ:

HIC

(u) *in M. Antonino.* (x) *l. libertus. D. de operis libertor.* (y) *l. cùm duobus. §. quidam ſagariam. D. pro ſocio.* (z) *l. 5. §. ſi plures. D. de tribut. act.*

HIC SITI SUNT 605, 2.

L. ARLENUS. L. L. DEMETRIUS. NAT CILIX. NEGOT. SAGARIUS. HELINUS	L. ARLENUS. L. L ARTEMIDORUS. NAT. PAPHLAGO. MERCATOR SAGARIUS. LIBERTI

De Lintеario Mediolani:

T. PONTI. MAJORII •649. 5•
NEGOTIATORIS. LENTIARI ET
CASTRENIANI

Pro Lentiario, legendum Linteario, mendum leve ex tranſpoſitione literarum. Negotiatores veſtiarii & lintearii ſeu linteones purpurarii, & Parthiarii ſeu Parthicarii, Imperatori deſerviebant (a). Sunt & Pelliones (b), qui pellium indumenta conficiunt, quique à Parthicariis differunt: hi enim ſunt negotiatores pellium Parthicarum, quas inter ſpecies ad vectigal pertinentes, Martianus comprehendit (c).

Ex his fiebant Zanchæ vel Thancæ, de quibus eſt reſcriptum, *ut nemo intra urbem Romam*

(a) *l. 7. C. de excuſationib. muner.* (b) *l. 2. C. T. de excuſationib. artific. & l. 4. C. eod. de habit. quo uti oport.* (c) *l. fin. §. ſpecies. D. de publican.*

vel Ragis, vel Thaneis utatur (d). In Epiſtola Gallieni Imp. ad Claudium, Tanchas de Parthicis Principis legimus (e), quas pro barbarico calceamento accipit Caſaubonus: ſed Zanchæ in veſtibus hybernis ponuntur, ut Ragæ in æſtivis.

In Synodo Aureliani decretum eſt (f), *ut Monachis orarium in monaſteria, vel Zanchas habere non ſiceret, id eſt veſtes pelliceas.* Scio ex Gloſſis Baſilicis τζάγγαι dici ὑπόδημα, quod crura tegeret: Et hoc genus indumenti in uſu fuiſſe ex Horatio (g).

Nam ut quisq; inſanus nigris medium impedit crus
Pellibus.

Et ad genua uſque pertingebant, ὑποδήματα μέχρι γόνυ (h). Zanchæ igitur vel Tzancæ, vel ὑποδήματα, Gloſſis vet. ſunt caligæ, quæ inter veſtes computantur (i). At calcei ſeu calcearium veſtiario non continentur (k). Zanchas etiam Trebellius Pollio in numero veſtium ponit. Ille enim (l): *veſtes diverſas, XVI. albam*

(d) *l. 3. C. T. de habit. quo intr. urb.* (e) *Trebell. Pol. in Claudio.* (f) *canon. 22.* (g) *lib. 1. ſerm. Satyr. 6.* (h) *Procop. lib. 3. de ædific. Juſtinian.* (i) *l. veſtra. §. de aur. & argent. leg.* (k) *l. diariis. D. de aliment. legat.* (l) *in Claudio.*

albam ſub ſericam Paragaudam triuncem, unam: Zanchas de noſtris Parthicis paria tria.

Ragæ hoc demonſtrant, quas æſtivas veſtes interpretor. Ῥάγα Heſychio ἀκμή. ἀκμὴ θέρυς, vigor æſtatis. Sed cùm hujus verbi originem attentiùs indagarem, Perſicum vocabulum ſuſpicatus ſum, ab Hebræis derivatum, quibus רָדִיד eſt operimentum,& ſecundùm aliam formam רְדִיד peplum ſubtile, quo câpita mulieres velabant. Quidam exponunt vittas ſericas colligandis crinibus: ſed alii meliùs veſtem putant. Sic in Canticis Salomonis (m): *tulerunt velum meum*: velum hoc verbo Hebræo deſignatur, quod D. Hieronymus vertit, *Pallium meum*. Septuaginta interpres θέριστρον, quod eſt æſtivum veſtimentum: θέριστρον enim veſtis eſt tenuis & æſtiva. Et Suidæ, θέριστρον, ἱμάτιον τὸ ἐκ κόκκυ βαφέν. Hæc de Negotiatoribus Parthiariis, qui in diverſas me partes dudum traxerunt.

De Purpurariis lapis Romæ:

649.10. PERPETUÆ. ME. SECURITATI.
TI
CLEUPHAS. IIIIII. VIR. AUG. NEGO
TIATOR
ARTIS. PURPURARIÆ

(m) *Cantic.* 5.

Eſt negotiatio venaliciaria, ſeu mancipiorum vendendorum, cujus mangones non mercatores, ſed venaliciarii appellantur (n), σωματέμποροι, οὐκ ἔμποροι, in libris βασιλικ. Mercis enim appellatione homines non continentur: quare merces à venalibus ſeparantur (o). Et licèt mercis appellatio anguſtior ſit, ut neque ad ſervos, fullones, ſarcinatores, vel textores, vel venaliciarios pertineat; tamen ad omnes negotiationes ex Pedio, Prætoris edictum de tributoria porrigitur (p). Rectè ergo in antiquo lapide Negotiator familiæ gladiatoriæ legitur Arelate.

L. GRANIO. L. F. M. JULIUS 333. 3.
OLYMPUS. NEGOTIATOR. FAMILIÆ
GLADIATORIÆ

Alia eſt Inſcriptio Lugduni, ex cujus fragmento hæc integra remanſerunt:

D.
ET. MEMOR 649. 7.
AETERNAE. I
POPPILI. NATI
SEQUANO. CIVI
LUGDUNENSI

NEGO-

[n] *l. 207. D. de verb. ſign.* [o] *l. 1. C. de nundinis.* [p] *l. 1. ſ. licèt. D. de tributor.*

NEGOTIATORI. ARTIS PROSSARIAE. ADPERTINENTIS

Ars proſſaria fortè ad cultum hortorum pertinet, & herbas hortenſes. Quod ex Inſcriptione capitis tertii Columellæ, libro undecimo de re Ruſtica, coniicio; quæ ita concepta eſt: *Proſſa de cultu hortorum, & herbis hortenſibus*: ubi olerum ſationes & ſemina lactucæ, braſſicæ, erucæ, naſturcii, &c. explicantur, quæ negotiatores proſſariæ artis venalia habent. Sed veriùs hos negotiatores πραγματευτὰς dixerim, Operatores, qui ſtudium adhibent ad efficiendam rem quampiam. Quare proſſariam negotiationem, ἀπὸ τῆς ἀρίας denominatam puto. ἀρία enim apud Theophraſtum eſt arbor perpetuæ frondis. Author Etymolog. ἐπὶ δὲ τοῦ φυτοῦ ἀρία, χέρτης τε πρήνης ἀρίας ποιούμεθα γόμφους. φυτὸν, planta: γόμφοι, contabulationes, compages, *Palliſſades*. Hinc negotiator artis proſſariæ eſt πραγματευτὴς πρὸς ἀρίας. Adpertinens autem ars proſſaria ad hortos in ædificiis conſtitutos & domui applicitos referri poteſt, vel alienis ædibus vicinos, de quibus leges variæ (q): Qui ex ædibus alicujus in vicinas ædes Pertinent. Nam Pertinet ex Ulpiano hoc ſignificat, quod ex ædibus alicujus in alienas dirigitur:

[q] *l. 41. §. 1. D. de leg. 3. l. 91. §. fin. eod. l. 198. de verb. ſign.*

gitur, extenditur & prominet (r). Unde nobis dicuntur, *Appartenances*. Hæc mea conjectura eſt, cui non multùm confido: viderint peritiores, ſi quid rectius illa noverint; & quo pertineat illud *adpertinentiis*, illi clariùs explicent.

De Siliquatici onere ita libri βασιλικ. (s). ἐν ἑκάστῳ ἐνιαυτῷ ἑπτὰ κεράτια εἷς ἕκαστος ἄνθρωπος χρυσορύτης παρεχέτω, οὐ μόνον τῆς Ποντικῆς διοικήσεως, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῆς Ασιανῆς. Singulis annis ſeptem ſiliquas ſolvant Aurileguli, non Ponticæ tantùm Diœceſeos, verum etiam Aſianæ. Priſcianus de nominibus & menſuris ponderum: *Argentei*, ait, *erant viginti quatuor Siliquarum, & quatuor drachmæ ſunt ſeptuaginta duæ ſiliquæ: tres ſcrupuli ſinguli ſex ſiliquas faciunt: tres denarii ſeptuaginta duas ſiliquas.* Siliqua eſt, quod dicunt Græci κεράτιον, vel λεπτὸς, minutum nummi genus: Siliquæ tres obolum faciunt; denarius denis aſſibus valuit (t).

Onus hoc Siliquatici ex Conſtitutione Theodoſii & Valent. introductum obſervat Cujacius (u): ut nundinis quibusque decreto Provincialium loco & tempore conſtituto ex qualibet mer-

[r] *l. Prætor ait. §. quod ait. D. de cloacis.* [s] *lib. 56. tit. 12.* [t] *Budæus lib. 2. de aſſe.* [u] *lib. 16. obſerv. c. 23.*

mercium negotiatione, fiſco in ſingulos ſolidos venditor dimidiam ſiliquam ac ſimiliter emptor alteram dimidiam inferret. Verba edicti ſubjicit Cujacius, quæ fruſtra hic apponerem. Hinc Siliquatici tituli (x), & ſiliquatici conductores (y).

Hoc onus non tantùm ad Aurilegulos, id eſt auri foſſores pertinet, ſed tranſiit & ad Sportulas Palatinorum, & eorum, qui canonem ad arcam Præfecturæ pertinentem, & ſacris vel privatis Largitionibus inferendum exigebant. Nam Palatinus ſiliquam mediam, pro ſiliquatico ſolidi remunerationis binorum ſolidorum: exactor ſiliquam: quatuor autem ſiliquas tam Curialis, quàm Officium Provinciale percipiebat: Officium Præfectorum ſex ſemiſiliquas (z).

Fuit Comes Siliquatariorum & portus curas agens (a), atque etiam portus Vicarius (b): Qui in portubus Officio fungebantur, commercia moderata æqualitate componebant. Atque inter peregrinos diſſidia diſcernebant.

Offi-

[x] *Caſſiodor. lib. 2. var. 4.* [y] *idem lib. 2. var. 30.* [z] *Novel. Leon. & Majorian. de curialib.* [a] *Caſſiodor. 2. var. 12.* [b] *idem 7. var. 23.*

Officium autem Comitis S. L. in Notitia ſic eſt. Primicerius totius Officii. Primicerius Scriniorum canonum. Primicerius Scriniorum tabulariorum. Primicerius Scriniorum Numerorum. Primicerius Scriniorum aureæ maſſæ. Primicerius Scriniorum auri ad Reſponſum. Primicerius Scrinii veſtiarii ſacri. Primicerius Scrinii ab argento. Primicerius Scrinii à Milliarenſibus. Primicerius Scrinii à pecuniis & ceteri Scriniarii. Secundicerius Officii, qui Primicerius eſt exceptorum. Tertiocerius Officii, qui tractat Baſtagas. Quæ omnia intelligi poſſunt ex commentariis Panciroli, qui latiùs ea expoſuit.

Cap. XXIV.

De Palatinis Sacrarum Largitionum.

PAlatinorum nomen ad multos extenditur. Omnes enim communi hoc nomine vocantur, qui in Palatii Scriniis militant, & diverſis Comitibus apparent, Nam & Palatini ſunt Notarii, qui intra Conſiſtorii ſecreta funguntur Officio, quique inter Agentes in rebus. Admiſſionales, qui ſub caſtrenſi Officio, quorum alii Imperatori obſequntur: alii Scriniis vacant, id eſt memoriæ Epiſtolarum

rum & libellorum: alii Palatinorum Magiſtro: atque alii Comitibus ſacrarum Largitionum & privatarum (c).

Palatinorum ordinum Magiſtri meminit Zoſimus (d), quem inter Magiſtratus annumerat, isque illi eſt, *ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων Μάγιστρος*, quem poſtea Palatinorum ordinum Ducem appellat, *τὸν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων ἡγούμενον*. Hunc Magiſtrum Equitum & peditum in præſenti rectè dixerimus. Sub eo enim fuerunt Legiones Palatinæ, ſeu Comitatenſes. Fuerunt præterea Palatini ſub Comite domeſticorum & ſub Magiſtro Officiorum (e).

Nos hîc tantùm de Palatinis Largitionum loquimur, qui peculiariter Palatini dicuntur. *Παλατῖνοι κοινῷ ὀνόματι πάντες ἐκαλοῦντο· οἱ ἐν τοῖς κατὰ τὸ παλάτιον θησαυροῖς ὑπηρετοῦντες ταξεωταί* (f). Sunt enim Apparitores Comitum Largitionum ſacrarum, & privatarum, qui propriè Largitionales vocantur, & Privatiani. Atque ab his Comitibus Comitatenſes dicti, dum in Palatio conſiſtebant, ut qui in Provincias dirigebantur, Mittendarii.

Vopiſcus, malus Latinitatis author, Largitionalem, pro Largitionum Comite uſurpavit

[c] *l. 1. & 7. C. T. de privileg. eor. qui in ſacr. Palat.* [d] *lib. 5.* [e] *l. 38. C. T. de decurionib.* [f] *Gloſſ. Baſilic.*

vit (g). *Diocletiani,*ait, *actum fertur, cùm ei quidam, Largitionalis ſuus editionem Cari laudaret, dicens multùm placuiſſe Principes illos, cauſa ludorum Theatralium,* &c. Largitionalem ſuum pro Comite Largitionum dixit. Nec enim Largitionales Comitum Apparitores dicuntur Principum: nec iſtius conditionis homines cum Principe colloquebantur.

Sunt Largitionales Civitatum (h). Sunt etiam Largitionales urbium ſingularum (i), qui in illis commorabantur, atque inter militantes in Palatio habentur: ſed ab Officio Largitionalium Comitatenſium diſtinguuntur, qui intra aulam obſequiis deputantur (k). Hi tamen omnes Palatinorum matriculis attinentur, & Palatini nominis præferunt dignitatem (l), & ſacrarum remunerationum tractant rationem (m).

Horum partes ſunt urgere, inſtare, monere, Comitem Orientis, & ceteros Magiſtratus ſpectabiles, ut conatus nefarios inhiberent, tam Moderatorum quàm cohortalis Officii, id eſt Apparitorum Præſidum (n). Hæc tamen Palatinis

[g] *in Carino.* [h] *l. 6. C. T. de ſuſceptorib. præpoſ. &c.* [i] *l. 3. C. T. de privileg. eorum, qui in ſacr. Palat.* [k] *l. 12. C. T. de Palat. ſacr. larg.* [l] *l. 38. C. T. de decurionib.* [m] *l. 20. C. T. de Palatin. ſacr. larg.* [n] *l. 3. C. de canon. larg. titul.*

tinis præcipua cura fuit, *Ut periculo proprio Notariis deſtinatis ſuper negligentia Judicum, ſi res ita exegerit, conquerantur, ne eorum ſit impunita deſidia. Judices quoque de eorum nominibus referre convenit, quos commodis propriis magis, quàm utilitatibus publicis ſtudere *providerint: breves etiam quadrimenſtruos ad Officium Palatinum noverint dirigendos: aurumque exactum ad ſacras Largitiones ſine ulla dilatione eſſe mittendum* (o).

Palatinorum præterea obſequio Largitionalium titulorum exactio deputatur (p). Atque ad illorum Officium referuntur, qui perſonalibus debitis ſacro ærario adſtricti ſunt, id eſt Conductores diverſorum portuum ac vectigalium: publicani, telonarii, Præpoſiti theſaurorum atque Baphiorum, Procuratores Gynæciorum ac Monetariorum, ceterique omnes, qui in chartis Palatinis continentur (q).

Palatini præterea ſuperindictum vel aurarias functiones ceterasque ad utrumque ærarium pertinentes exigunt (r). Compellunt Judæorum primates, periculo ſuo anniverſarium canonm de Synagogis omnibus exigere ad eam

Bbb for-

(o) *l. unic. C. de offic. Comit. larg.* (p) *l. 18. C. T. de exactionib.* (q) *l. 3. C. T. de indulgent. debit.* (r) *Novel. Theod. & Valent. de Palatinis.*

formam, quam Patriarchæ quondam coronarii auri nomine poſtulabant (s).

Palatinorum Largitionalium Officia varia fuerunt, Canonicarii ſcilicet, Tabularii, Numerarii, Exceptores, Mittendarii, Adjutor Palatini Officii, qui matriculas tractabat; de quibus & Largitionum decem Scriniis eſt Conſtitutio Imperatorum (t), quam Pancirolus perdoctè explicavit.

His omnibus annonæ juxta definitum dignitatum modum, & Strenæ & veſtes præſtabantur (u), ſi ſtatuti eſſent: fuere enim ſupernumerarii & honorarii (x): Statuti fuere ducenti viginti quatuor: Supernumerarii ſexcenti decem (y): tandem quingenti quadraginta ſex Palatini fuerunt, & Supernumerarii in locum decedentium ſinguli ſubrogati (z).

Varia Palatinorum privilegia fuerunt: nihil illis Præfectus Prætorio aut Provinciarum Rectores injungere poterant, ſed ſoli Largitionum Comites (a): quos Palatini, Judices ſortiti ſunt: in urbe, nec apud Præfectum urbi litigare compelli potuerunt, niſi de ædificatione domo-

[s] *l. 17. C. de Judæis & Cælicol.* [t] *l. 7. C. de Palatin. ſacr. larg.* [u] *l. 7. & 11. C. T. eod.* [x] *l. 2. C. T. de proxim. Comitib. diſpoſit.* [y] *l. 15. & 16. C. T. de Palatin. ſacr. larg.* [z] *l. 17. eod.* [a] *l. 6. C. eod.*

morum, & ſervitutibus & annonis cauſa oriretur (b). In Provinciis tamen ordinarios Judices agnoſcebant, niſi ſi qua publica ſollicitudo eis injuncta eſſet.

Præterea Palatinis omnibus condonatur, ne Exactorum vel Turmariorum, quos Capitularios vocant, curam ſubeant, vel obſequium Temonariorum, vel Pentaproticæ, aut etiam Tironum præſtationem agnoſcant, vel cenſualibus perſonalibus, vel corporalibus muneribus adſtringantur. Nec ipſi, nec filii, nec nepotes eorum ad honores, vel munera municipalia devocentur : atque ab omnibus extraordinariis & ſordidis muneribus excuſentur (c).

Turmarii à turmis Tironum cogendis appellati ſunt. Illorum enim Tironum congregandorum munus fuit (d), quos Capitularios vocari lex docet. Capitulariorum enim verbum, & ad Temonarios pertinet : Nam temonaria & capitularia functio eadem eſt (e). Temonarii exigebant aurum tironicum, Tirones, Equos. Ex conſtitutione Valentiniani & Valentis (f):

[b] *l. 12. C. eod.* [c] *l. 2. C. de privileg. eor. qui in ſacr. palat. & l. 1. D. de Palatin. ſacr. larg.* [d] *Novel. Theod. & Valent. 2. de tironib.* [e] *l. 14. C. T. de extraord. munerib.* [f] *l. 7. C. T. de tironib.*

Si aurum fuerit pro tironibus inferendum, unumquemque pro modo capitationis ſuæ, debitum redhibere oportet. Et ne quid dubium relinquatur, & ſolidorum numerum, qui temonario inferendus eſt, Imperatores deſignant. *Temonis injuriam pati*, dixerunt Arcadius & Honorius (g).

Capitularii dicti à Tributo capitularii, ſeu tributo pro capitibus, ut Arcadius I. C. loquitur (h), qui Capitularios exactores pecuniæ pro capitibus appellat. Unde tributum capitulare, ἐπὶ κεφαλαῖς φόρος, & Κεφαλητέωνα vocant Græci (i): fortè τέμωνα. Tributum hoc pro tironibus imperabatur, de quo Symmachus (k): *poſtulant Capitularii taxationem Tironis ab hominibus meis*, &c.

Pro *Pentaprotia*, quæ in vulgato codice, reponit Cujacius *prototypia* ex C. T. cujus titulus eſt, de protoſtaſia, quæ eadem eſt ac prototypia. Sed nihil immutandum. Nam prototypia, protoſtaſia & pentaprotia eandem vim habent, munusque patrimonii deſignant, quod pentaprotis, decaprotis, & icoſaprotis injungitur. πρωτοστασίας, principalitates interpretatur Cujacius, quæ & principatus dicuntur, ut

[g] *l. 14. C. T. de proxim. comitib. diſpoſit.* [h] *l. fin. §. qui annonam. D. de munerib. & honorib.* [i] *Novel. 8.* [k] *lib. 9. epiſt. 10.*

ut πρωτότυπος, principalis. Decurionum principales erant quinque, decem, vel viginti, pro Curiarum numero & amplitudine: unde πεντάπρωτοι, δεκάπρωτοι, & εἰκοσάπρωτοι. In numero quidem decurionum ſunt, ſed honore & authoritate præcellunt. Hinc Quinqueprimi, vel Decemprimi ordinis Curiales (l), Summates & Primates Civitatum dicuntur. Sic quinque Summates ordinis Alexandrini (m). De Principalibus vetus lapis:

L. ARADIO. VALERIO. PROCULO. V.C
363. 2.
VIRI. PERFECTISSIMI. ET. PRINCIPALES
ET. SPLENDIDISSIMUS. ORDO. ET
POPULUS. PUTEOLANORUM
PATRONO. DIGNISSIMO

Horum periculo exactiones & diſtributiones tributorum fiebant. Huicque functioni minores obnoxii erant, *quia patrimonii onus*, ait Ulpianus, *magis videtur eſſe* (n). Et rectè *magis* dixit: mixta enim munera Decaprotiæ & Icoſaprotiæ. Herennius Modeſtinus notando & diſputando bene & optima ratione decre-

(l) *l. 22. C. T. de Quæſtorib.* (m) *l. 57. C. de decurionib.* (n) *l. 3. §. decemprotos. D. de munerib. & honorib.*

crevit. *Decaproti, & Icoſaproti tributa exigentes & corporale miniſterium gerunt, & pro oneribus defunctorum fiſcalia detrimenta reſarciunt. Pro omnibus,* legunt Pandectæ Florentini: Cujacius *pro oneribus:* vulgati codices *pro muneribus.* Verior eſt Cujacii lectio, quæ magis ad Florentinorum lectionem accedit, nec tamen vulgata rejicienda. Nam munera & onera idem valent.

Ceterùm ut Primicerius unus eſt totius Officii, quem alii ſeqvuntur: ita in curia eſt ſummo loco primus Curiæ (o), qui Dominus inter decemprimos nominatur: ut ex Inſcriptione antiqua didici, quæ eſt Romæ.

348. 7. FILI. FECERUNT
D. M.
P. ÆMILI. NICOMEDI. JUN
DOMINO. D. III. INTER. DECEM
PRIMOS
PATRI. BENE. MERENTI

Sic Primicerius totius Officii ſacrarum Largitionum, Dominus ex Primiceriis vocatur, ut ſuprà monuimus (p): quem ſeqvuntur Primicerii alii Scriniorum ordinis ſecundi & tertii. Unde notas Inſcriptionis, D. III. interpretor, decu-

[o] *Cujac. ad leg. 33. C. de decurionib.* [p] *cap. 9.*

decurionum, ut inter Decemprimos tres præcipui fuerint, quorum caput & quaſi Primicerius fuerit is, qui primus & dominus eſt appellatus.

Cap. XXV.

De Illuſtri Comite rerum Privatarum, & illius Officio.

Largitiones ſacræ fuerunt & privatæ, ex quarum diverſitate duo Comites ſunt conſtituti: qui utrique Largitionum & utriusque ærarii Comites dicti, & ſacrarum & privatarum remunerationum (q). Sacræ Largitiones publicæ vocantur: quod nomen privatis non convenit. Hinc *publicis & privatis rationibus involuti, priſtinæ conditioni reddi* dicuntur (r).

Privatarum Largitionum Comes Illuſtris eſt, ut ſacrarum (s). Sub Juliano Imp. Comes S. L. Felix fuit; Elpidius rerum privatarum, de quibus Theodoretus (t): Φίλιξ μὲν ταμίας, ὁ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν, Ελπίδιος δὲ τῶν

(q) *l. 2. C. T. de commeatu.* (r) *l. 3. C. T. de his, qui ad Eccleſ. confug.* (s) *l. 3. C. T. de incorporat.* (t) *lib. 3. hiſt. Eccleſ. c. 11.*

ἰδίων τοῦ βασιλέως χρημάτων τε καὶ κτημάτων τὴν ἡγεμονίαν πεπιστευμένος. Κόμιτα δὲ πριβατῶν τὸν τοιοῦτον προσαγορεύειν εἰώθασι Ῥωμαῖοι. Hos à Græcis, δαψιλείων παρόχους, dictos tradit Cujacius, quaſi magnificentiæ Principis diſpenſatores.

Parochus publicus M. Tullio (u). Is erat, qui lautia præbebat Legatis exterarum nationum. Nam lautia Græcis ſunt, παροχή, ut Simon Boſius annotavit.

Δαψίλεια verò ſunt, quæ copioſa, ampla & magnifica dicuntur. Hinc Plauto dapſiles dotes (x), dapſiles ſumptus (y), pro amplis & magnificis. Ab eo Comitis privatorum magnificentia ab Impp. collaudatur (z), qui etiam frater Auguſtorum ab ipſis Principibus, imò & parens Kariſſimus ſalutatur, cum Illuſtri authoritate (a).

Comes privatarum, qui Κόμης τῶν ἰδιοκτήτων τοῦ βασιλέως, & Κόμης τῆς ἰδικῆς τῶν πραγμάτων (b); Judex erat & gubernator privatæ ſubſtantiæ Principis, ex qua cenſebantur vacantia, caduca, commiſſa, tacita fideicommiſſa, vaga mancipia, theſauri inventi, & quid-

(u) *lib. 13. ad Attic. epiſt. 2.* (x) *in Aulularia.* (y) *in Pœnulo, & in Moſtellar.* (z) *l. 3. C. T. unde vi.* (a) *l. Novel. Leon. & Majorian. de bonis caducis.* (b) *lib. 6. Baſilic. tit. 1.*

quidquid negotii erat, in quo aliquid commodi fiſcalis apparebat (c).

Bona vacantia ſunt inteſtatorum res, qui ſine herede legitimo deceſſerunt, ἀκληρονόμητα (d). Caduca ex conſtitutione Imp. Antonini fiſco vendicantur: Sunt verò ea, quæ jure relicta capaci, aliqua ex cauſa poſt mortem teſtatoris cadunt in fiſcum. Quæ latè Ulpianus exequitur (e), quæque à Juſtiniano tandem ſublata ſunt (f). Commiſſa in vectigalibus vocantur, τὰ κλεπτοτελωνήματα. Quæ propter crimina fiſco vendicantur, & ſtatim deſinunt ejus eſſe, qui crimen contraxit (g). Tacita fideicommiſſa ſunt, cùm alicujus fides eligitur, quæ quod in teſtamento relictum eſt, alteri qui capiendi jus non habet, reſtituturum ſe teſtatori promiſit: vel quoties quis neque teſtamento, neque codicillis rogatur, ſed domeſtica cautione, aut chirographo obligatus, ad præſtandum ei, qui capere non poteſt, ſeſe obligat (h). Sic in jure dicitur, tacitam fidem accommodare (i): tacitam pecuniam apud ſe habere,

[c] *l. unic. C. de offic. Comit. rer. privatar.* [d] *l. 1. C. de bon. vac.* [e] *in fragment. tit. 17.* [f] *C. de caduc. tollend.* [g] *l. commiſſa. D. de publicanis.* [h] *l. 1. & 3. D. de jur. fiſc. & l. in tacitis D. leg. 1.* [i] *l. Lucius. D. eod.*

quæ refundi debeat (k): & mutuam pecuniam tacitam accipere (l).

Vaga mancipia, ἀδέσποτα, quæ aut dominis ſine herede defunctis, inveniuntur dominos non habere: aut ſervi pœnæ facti ac poſtmodum liberati, judicialibus dominos amiſere ſententiis, & in quos injectio manus fiſco rectè præbetur (m). De theſauris inventis Imp. Conſtantinus conſtituit, ut qui invenerit, & ad fiſcum ſponte detulerit, medietatem conſequatur, & alteram fiſci rationibus tradat (n). Quod intelligitur, ſi in loco publico, vel fiſcali invenerit, aut in loco religioſo, aut in monumento, aut in Cæſaris poſſeſſione (o).

Formula Comitivæ rerum privatarum, à Caſſiodoro tradita eſt (p), qua *privatarum Comes Præfectis adæquatur, & quaſi parens publicus agnoſcitur. Illi Juriſdictio tributa eſt, Sedes, Advocati, & decreta cuſtodia contra nefarias libidines, & humani generis improbos appetitus. Illi quies defunctorum commiſſa eſt, ne quis veſtita marmoribus ſepulchra nudare: ne quis columnarum decorem irreligioſa temeritate præſumeret.* legendum fortè, *pollueret.*

Ha-

[k] *l. emptor. §. Lucius. D. de pact.* [l] *Agel. lib. 12. cap. 12.* [m] *l. 2. C. T. ſi vagum pet. mancip.* (n) *l. 1. C. T. de theſauris.* (o) *l. 3. §. fin. D. jur. fiſc.* (p) *lib. 6. var. 8.*

Habet quoque privatarum Comes, per Provincias de perpetuario jure tributorum, non minimam quantitatem: Canonicarios dirigit, poſſeſſores admonet, & cum aliis Judicibus, non modica jura partitur. Caduca bona non ſinit eſſe vacantia: depoſitivæ quoque pecuniæ, quæ longa vetuſtate competenter dominos amiſerint, illius inquiſitione, ærario privato applicantur. Et quos ille in foro ſuo habuit Advocatos, ij poſt depoſitum Officium Clariſſimi primi ordinis Comitis dignitate fruebantur (q).

De nefariis verò libidinibus ita cognoſcebat, ſi contra legum præcepta, vel contra mandata conſtitutionesvé Principum, nuptias quis fortè contraxiſſet. Nihil enim ex eo matrimonio, ſive ante nuptias donatum, ſive deinceps quoquo modo datum fuerit, ille qui peccaverat, conſequebatur: ſed id totum, quod ab alterius liberalitate ad alterum proceſſerat, ut indigno, indignavè, ſublatum fiſco vendicabatur (r).

Par ratio fuit, ſiquis ſepulchrum violaſſet, cujus tertia pars bonorum publicatur, ipſeque infamia notatur (s). Quod ad excutionem pœnæ commiſſæ pertinet, non ad criminis vindictam, quæ Præfecto Præt. aut Præfecti urbi man-

(q) *l.1. C.de advocat.diverſor.judicior.* (r) *l.4. C. de inceſt.& inutilib. nupt.* (s) *Novel.60.*

mandata eſt. Sed ad Comitem privatarum pertinet, etiam Canonicarios dirigere. Canon propriè eſt penſio, quæ ex Emphyteuticariis, prædiis redigitur: Canonicarii ab exigendis canonibus dicti, qui & Palatini ſunt ex Scrinio canonum, mittunturque in Provincias, ad exigendos ſolennes titulos fiſcales, vel à Comite privatarum, vel à Comite domorum, aut Præpoſito ſacri cubiculi (t).

A Comite quidem privatarum ad perpetuarium jus exigendum, atque etiam Emphyteuticarium. Nam *ad Palatinorum curam & Rationalium, Officia totius perpètui vel Emphyteuticarii juris exactio revertitur* (u). Vulgati Codices legunt, *totius perpetuarii, hoc eſt Emphyteuticarii*, & malè: apponenda eſt enim diſtinctio, &. Nam perpetuarium jus ab Emphyteuticario perpetuò ſeparatur (x). Perpetuarii enim non ſunt domini, qui nec mancipia manumittere poſſunt, licèt juris ſui alienationem habeant: Emphyteuticarii ſunt domini, & manumittere poſſunt. Sic privata & emphyteutica gleba diſtinguuntur (y). De caducis & vacantibus bonis & theſauris inventis nihil repeto: ſed quæro quomodo par fuerit Comes privatarum Præ-

(t) *Novel.* 30. (u) *l.* 1. *C. de Offic. Comit. ſacr. Palat.* (x) *l.* 14. *C. T. de tironib.* (y) *Cujac. ad l.* 1. *C. de locat. præd. civil.*

Præfectis Præt. & urbi (z). Par quidem dignitate fuit, quia illuſtris eſt, & parens Kariſſimus ab Imperatoribus appellatur: par poteſtate in Cognitionibus illi competentibus. Nec enim ullus Judicum vir illuſtris, vel Præfectus urbi cognitionem Comitivæ rerum privatarum examini debitam, ſibi vendicare poteſt, vel tuitionem contra ejusdem ſedis ſtatuta præſtare. Quòd ſi id præſumpſerit, ad quadràginta librarum auri illationem, pœnæ nomine Officium ejus tenetur, quam decet in articulo exigi, Principis ærario ſociandam (a). Hæc lex ſcripta eſt ad Comitem rerum privatarum, in C. quæ ſub titulo Comitis ſacri Palatii continetur, qui quidem titulus ſubdititius eſt. Nec enim Comes ſacri Palatii ullus fuit unqam: quare ad titulum proximum de Officio Comitis rerum privatarum rejicienda eſt. In articulo autem, eſt in momento, ἐν ἀτόμῳ, ex uſu forenſi, *Sans deport.*

Reſcripſerunt Imperatotes ad Symmachum Præfectum urbi, *ut obſervaret in poſterum, ne quid de rebus rei privatæ violetur, niſi priùs Comes rei privatæ eſſet gnarus* (b). Pro, *violetur*, legebam aliquando, *ventiletur*: verbum enim eſt in

(z) *Novel. Theod. & Valent. de tribut. fiſcalib.* (a) *l. 2. C. de offic. Comit. ſacr. Palat.* (b) *l. 9. C. T. de jur. fiſc.*

in Judiciis frequens, in quibus *altercationes ventilatas*, dixit Imperator (c): & *Judiciariis certaminibus ventilatas*(d). Ut etiam Cognitio apud Rationalem ventilari dicitur, fiſco alicujus patrimonium vendicante (e). Sed retineo vulgatam lectionem, quam ſic interpretor, ut ſi apud PræfectumUrbi, vel coloni vel perpetuarii, aliiq; iſtius conditionis homines, de fundi proprietate ſibi invicem controverſiam moveant; Comes privatarum à Præfecto Urbi gnarus fieret, & moneretur, ut videat, ne quid jus fiſci detrimenti capiat, aut violetur. Sic M. Tullius *violare dignitatem*, dixit & *violare exiſtimationem* (f), quod eſt lædere.

Hujusmodi controverſiarum imaginem quandam ipſe Symmachus refert (g): *Veterator quidam*, inquit, *procuratorio nomine caput extulit, Euſebii Exnotario V. C. quaſſans vetuſtam petitionem, de impetratis olim Theodoſii cujusdam bonis, quibus hoc prædium mentitur hæſiſſe: Res in judicio Urbano à petitore cœpta, & ipſo fugiente finita eſt. Denuò cineres negotii obreptiva ſupplicatione refovet in flammam, & per diffidentiam juſti, divinæ domus pro ſe attrahit actiones, ob inquiſitionem*

nem

(c) *l. 3. C. de annal. except.* (d) *l. fin. C. de præſcript. 30. vel. 40. annor.* (e) *l. 7. C. de jur. fiſc.* (f) *lib. 1. epiſt. 6. & lib. 13. ep. 37.* (g) *lib. 5. epiſt. 66.*

nem videlicet mobilium, quibus nihil commune eſt cum prædio. Perveſtigat iſta legum ordine Rector privati ærarii; ædium dominos relinquat Judici ſuo. Deinde cur procurator alienis invalidam petitionem, publicis viribus juvat? Cum fratre noſtro Sperecio Illuſtri viro quæſo iſta communices. Eſt æqui obſervantiſſimus, & qui libentiùs communi juri credat, quàm poteſtati ſuæ faveat: ſcit enim leges honoribus eſſe potiores. Hunc Illuſtrem Sperecium privatarum rerum Comitem fuiſſe clarum eſt ſatis.

Indiſcretæ ex eodem Symmacho à Rationali appellationes interpoſitæ fuerunt, quarum cognitio, & ad Præfectum urbi, & ad Comitem privatarum commiſſa eſt ex Theodoſii ſanctione (h). Sed ad Comitem privatarum in negotiis, quæ in urbe Roma patrimonii Principis ventilantur, de Rationalis ſententia provocatio devolvebatur, ſi ducentarum librarum argenti æſtimationem negotium tranſcenderet; ſi verò intra præſtitutum modum litigii ſumma ſe cohiberet, Judicium Præfecto urbi delegatum eſt (i).

In Provinciis ſi de Diſcuſſoris, aut Rationalis ſententia appellatio ad Comitem privatarum translata eſſet, & negotii mediocritas, aut regio-

(h) *Symmach. lib.10. ep.55.* (i) *l. 49. C. T. de appellationib.*

gionis longinquitas ad illius judicium litigatores venire non pateretur; Comes Judici provinciæ, quem ipſe probabat, negotium delegabat (k). Comes autem privatarum ante ſententiæ tempus, & ordinem eventus, à Diſcuſſore vel Rationali appellationē recipere non debet (l). Apud Comitē verò cauſæ civiles agebantur Actorum, Procuratorum, Conductorū, Inquilinorū, Servorum rei privatæ (m). At ſi quid Colonus, aut ſervus rei privatæ contra diſciſciplinam publicam perpetraſſet, ad Judicium Rectoris Provinciæ venire cogebatur, ut præſente Rationali & Procuratore domus Auguſtæ, inter eum & accuſatorem cauſa tractaretur (n). Si verò Procurator, aut Præpoſitus Gynæcio rei privatæ, Suſceptor, Colonus, vel quicunque ſe à Comite domorum meminerit eſſe concuſſum; ad Judicium Comitis privatarum repetiturus occurrit (o).

Præterea Comes privatarū de Colonorū debitis cognoſcebat (p), ut de re à fiſco vendita, ſive mobili ſive immobili, ſeu ſe moventi (q). Cogno-

(k) *l. 45. C. T. eod.* (l) *l. 7. C. quor. appellation. non recip.* (m) *l. 6. C. ubi cauſæ fiſcal.* (n) *l. 8. C. eod.* (o) *l. 5. C. ad leg. Jul. repetund.* (p) *l. 11. C. de jur. fiſc.* (q) *l. 2. C. de quadrienn. præſcript.*

gnoſcebat & adverſų fiſciCōductores (r): deCōfiſcatis bonis (s): fiſco vendicabat libertos, qui conniventibus Patronis cum Ancillis Colonisvè Principis, conſortium elegerant (t). In Fabricenſes Jurisdictionem exercebat, ſi quid fiſco intercepiſſent (u). Atque hic; ut Comes S. L. extra ordinem negotia definiebat (x). Et generaliter ſi quid negotiorum actitatum ſit, in quibus aliquid commodi fiſcalis appareat, ad Comitem privatarum transmittitur, ut inſtructione percepta quid ſibimet juris auxilio debeatur, agnoſcat (y).

Univerſa loca vel prædia, quæ à diverſis Principibus vendita vel donata eſſent, Comes privatarum retractabat, & privato Principis patrimonio adgregabat (z). Ille quandoque beneficii Principis adimendi poteſtatem habebat (a). Ad illum pertinet venditio veſtis, auri & argenti, ſeu mancipiorum, ſi quando à privatis Principis ea contigerit venundari, & Palatinis emendi copiam denegare (b).

Item ſi res deferantur quaſi ad ſacratiſſimum

(r) *l. 6. C. ubi cauſ. fiſc.* (s) *l. 5. C. de convenienend. fiſc. debitorib.* (t) *l. 2. C. de bon. libert.* (u) *l. 5. C. de fabricenſib.* (x) *l. 3. C. de jur. fiſc.* (y) *l. 1. C. de offic. Comit. rer. privat.* (z) *l. 8. C. de jur. fiſc.* (a) *l. 16. C. T. de petitionib. ultr. dat.* (b) *l. fin. C. de reſcind. vendit.*

mum ærarium pertinentes, Comes privatarum in celeberrimis locis Urbis, in quibus res conſtitunt, permittit adverſario cuilibet, iis de rebus apud ſe Judicium ſuſcipere, intra dies XXX. Quòd ſi neque Procurator ejus poſſidens, neque cuſtos poſſeſſionis compareat intra XXX. dies, idque actis fiat manifeſtum, mittit fiſcum in poſſeſſionem (c).

Per eundem Comitem ſi quid rei Principis addendum eſſet, vel publicatione alicujus, vel incorporatione, incorporatio complebatur: ut per Rationales in ſingulis quibusque Provinciis (d). Quod ad res caducas vacantiaque bona porrigitur (e). Incorporare eſt quaſi in corpus fiſci redigere.

Emphyteutici juris prædia Comes privatarum locabat, & fundos rei privatæ poſtulantibus addicebat, ſalvo canone (f). Curam habuit earum domorum, quæ ad rem privatam Principis pertinent (g), ne Procuratorum nequitia, aut Rationalium negligentia, laberentur in ruinas: & ſi res ita poſtularet, eas res diſtraheret, vel Prætoriis Judicum reſervaret

(c) *l. conſtit. Græc. l. fin. C. de delatorib.* (d) *l. 1. C. T. de incorporat.* (e) *l. 2. C. T. eod.* (f) *l. 7. C. de locat. fund. jur. emphyt.* (g) *l. 4. C. de fund. patrimonialib. & l. 2. C. de fund. rei privat.*

ret (h) : quos moneret, ut certa prædiorum fides, & domorum eſſet juſta in auctione taxatio. In legum Inſcriptionibus privatarum Comes dicitur, Comes Largitionum. Ille etiam Palatia, & conſecratas ædes ab omni privatorum uſu, & communi habitatione prohibebat (i).

Quòd ſi res in Provinciis conſtitutas quis denuntiaret, Comes privatarum nonnunquam Præſides Provinciarum Judices delegabat, qui vel ultro, vel ex præcepto illius, litem diſceptarent (k). Quod & ordinariis Judicibus & vicariis conceſſum eſt, cùm res denuntiabatur: id eſt, ſi theſauri inventi, ceteraque ad fiſcum pertinentia deferrentur (l). Nam ex multis cauſis denuntiatio fiebat, de quibus nos plura, ubi de jure fiſci. Hîc tantùm notamus, in nuntiatione, neque privatarum Comitem, neque aliorùm Magiſtratuum quempiam, eum qui ſuper theſauro aliquem defert, admittere: Sed ſi de alia re fiſcali nuntiet, datis fidejuſſoribus audire, ex Conſtitutione Græca, quæ in libris βασιλικ. habetur (m), quam Contius ad titu-

 lum

(h) *l. 1. & 2. C. T. de domib. ad rem privat. pertinentib.* (i) *l. unic. C. de Palat. & domib. dominic.* (k) *l. 7. C. de delatorib.* (l) *l. 4. C. T. de advocat. fiſc.* (m) *libr. 6. tit. 1. cap. 117.*

lum C. de Officio rerum privatarum retulit. Μήτε ὁ Κόμης τῶν πραγμάτων, τῆς ἀδίκης περιου-σίας, μήτε τις ἕτερος τῶν ἐν ταῖς ὑπαρχίαις ἀρ-χόντων, τὸν περὶ θησαυροῦ καταμηνύοντα προσδε-χέσθω. Comes autem privatarum Suſceptores creabat periculo Procuratorum dominicæ domus, in capitibus & annonis præſtandis familiæ dominicæ, priſca conſvetudine ſervata (n). Hunc Procuratorem primùm inſtituit Severus, qui poſtea Comes Lagitionum privatarum, & Comes privati ærarii dictus eſt (o): qui alios ſub ſe Procuratores habuit rei privatæ, per Appuliam, per urbem Romam & ceteras regiones. Cùm Opilius Macrinus privatas res procuraret, ad Præfecturam Præt. evectus, Commodo arripuit imperium (p).

CAP. XXVI.

De Comite Largitionum privatarum: Comite Gildoniaci patrimonii: Rationalibus, Procuratoribus, & Præpoſitis rei privatæ.

SUb Diſpoſitione viri Illuſtris Comitis rerum privatarum fuerunt Comes Largitionum pri-

[n] *l. fin. C. de jur. fiſc.* [o] *Spartian. in Severo.* [p] *Capitolin. in Macrino.*

privatarum, Comes Gildoniaci patrimonii, Rationales undecim, Procuratores totidem, Præpoſiti duo (q). Comes Italicianarum fuit ſub diſpoſitione Comitis S. L. Comes verò privatarum Largitionum ſub diſpoſitione Comitis privatarum. Ad hunc ſunt reſcripta duo Impp. C. T. *de domibus ad rem privatam pertinentibus.* Primi Reſcripti inſcriptio eſt ad Comitem hunc Largitionum; ſecunda ad Comitem S.L. Sed delenda eſt litera S. Nec enim Comes S.L. curam habuit domorum, quæ ad patrimonium Principis pertinerent. Comes quidem hic Largitionum privatarum videtur Procurator, ut Comes Largitionum Italicarum, qui publica tributa Italiæ, ex Novella Juſtiniani ſollicitabat (r): quæ cenſentur ſub illo, qui Comes patrimonii Italiæ & Largitionum Italicarum.

Comitis Largitionum privatarum periculo fuerunt multæ, quæ rebus privatis inferri debuerunt, ſi fuiſſent neglectæ (s): Ut ſepulchri violatores viginti libras auri Largitionibus inferre coguntur (t): hoc ad curam Comitis Largitionum privatarum pertinet, qui hac de cauſa Comes fiſcalis commodi curam gerens dici-

(q) *Notitia Imper.* (r) *Novel.* 104. (s) *l. 13. C. de adſeſſorib.* (t) *l. 2. C. T. de ſepulchr. violat.*

dicitur (u). Hic fortè Comes divinæ domus appellatur. Nam domus divina eſt domus privata Principis & fiſcalis (x).

Comes Gildoniaci patrimonii dicitur etiam Comes & Procurator divinæ domus (y). Gildo Comes & Magiſter utriusque militiæ per Africam fuit, ſub Theodoſio, Arcadio, & Honorio, ut inſcriptio illorum Conſtitutionis teſtatur (z). De hoc Marcellinus: *Gildo Comes idemq́, Paganus, qui mortuo Theodoſio Principe Africæ præerat, dum Arcadio & Honorio adhuc pueris regnantibus invidet, Africamq́, nititur obtinere: frater ejus Maſcezel cognita ejus veſania, relictisq́, duobus apud Africam filiis, in Italiam remeat: Gildo utrumque fratris filium dolo trucidat. Maſcezel, fratris ſcelere cognito, cum quinque millibus ſuorum, contra Gildonem ſeptuaginta millia armatorum ſibi objicientem, infeſtus accedit, Gildonemq́, parricidam jejuniis & orationibus ſuis, imò B. Ambroſii in ſomnis admonitu, auxiliantibus fugavit. Gildo fugiens propria ſe manu ſtrangulavit. Sic Maſcezel ſine bello victoriam meruit, & ſine cæde vindictam.* Quod & Zoſimus ſcriptum reliquit (a), aliique ejus ævi ſcriptores.

In-

[u] *l. 28. C. T. de appellationib.* [x] *l. 1. C. T. de domib. ad rem privat. pertinentib.* [y] *Inſcript. l. 16. C. T. de bon. proſcript.* [z] *l. 9. C. T. ad leg. Jul. de adulter.* [a] *lib. 5.*

Inter quos hæc Symmachus ad Stiliconem (b).

Lectis domini noſtri Honorii Auguſti literis, atque ſententiis, decurſisq; omnibus paginis, quæ Gildonis crimina continebant, par bonorum motus erupit. Conſulti igitur in Senatu more majorum ingenti cauſæ, devotis ſententiis ſatisfecimus. Adjecta eſt poſt rei damnationem, pro alimentis populi Romani ſupplicatio. Deinde: *veniet in manus tuas quid pronuntiaverim: reperies & facti hujus me adſervisse juſtitiam, & apud Dominum noſtrum Arcadium cauſam publicæ egiſſe concordiæ.*

Ex his liquet Gildonem à Symmacho Præfecto urbi, ex Senatus ſententia capite damnatum, cum publicatione bonorum. Nam prædia Gildonis hoſtis publici & ſatellitum ejus fiſco vendicata ſunt (c), ſatellitesque cuſtodiis mancipati, & proſcriptione damnati (d).

De Rationalibus privatarum eadem penè tenenda ſunt, ac de Rationalibus S.L. Comes enim privatarum in ſingulis Provinciis Rationales habet, qui res fiſci procurant (e). Horum curatio, ſtatio appellatur, καὶ λέγεται ἑκάστῃ φρουρᾷ, στατίων (f) Inſcriptio vetus:

[b] *lib. 4. ep. 4.* [c] *l. 7. C.T. de metatis, l. 16. & 19. C. eod. de bon. proſcript.* [d] *l. 19. C.T. de pœnis.* [e] *l. 9. C. de jur. fiſci.* [f] *lib. 7. Baſilic. tit. 10.*

451.3. PETRONIÆ. SABINÆ. FILIÆ. PETRONI
SABINI. P. P. BIS. PROCURATOR. AUGG
STATIONIS. HEREDITATIUM

Hinc quoties fiſcus tam debitori quàm creditori ſuccedit, licèt diverſis ſtationibus, fidejuſſores liberantur (g). Secus in compenſatione: Nam in cauſa fiſcali ita demum compenſationi locus eſt, ſi eadem ſtatio quid debeat, quæ petit (h).

Rationales privatarum cauſas ad fiſcum pertinentes decidunt (i), cùm de bonis quæſtio eſt, ut ſi quis mortem ſibi conſciverit pœnæ metu, & bona fiſco vindicentur: Judex ordinarius de crimine & pœna mortui, Rationalis de bonis judicat (k), cujus præcipua cura bonorum vacantium fuit (l).

Moratur me in Notitia Rationalis rei privatæ per urbem Romam, & ſuburbicarias regiones, cum parte Fauſtinæ. Sed quæ fuerit illa pars Fauſtinæ, ex Spartiano poſſumus ſuſpicari. Ille quidem de Antonino Pio: *Patrimonium,*

[g] *l. 2. C. de ſolutionib.* [h] *l. 5. C. de compenſationib.* [i] *l. 5. C. ubi cauſ. fiſcal.* [k] *l. 2. C. eod.* [l] *l. 2. 4. & 5. C. T. de bon. vac.*

um, inquit, [m], *privatum in filiam contulit, ſed fructus Reip. donavit.*

, Interverſam lectionem Caſaubonus credit: Quid enim, ait, profuiſſet patrimonium privatum Fauſtinæ conferre, ſi fructus Reip. donati eſſent? Sed nihil ego commutandum puto. Nam fructus percipiendos, & jam maturos, ut reditus quorum tempus ceſſiſſet, Antoninus Pius Reipublicæ largitus eſt: & patrimonium Fauſtinæ nullo in poſterum deducto uſufructu. Hoc Fauſtinæ patrimonium ſublato herede ad fiſcum rediit, & Fauſtinæ partis nomen retinuit. Si quis probabiliorem rationem attulerit, lubens illi ſubſcribam. Eſt in Notitia Rationalis rei privatæ per Africam, & Rationalis rei privatæ fundorum domus per Africam. Quæ duo diverſa munera ſunt. Primus enim res fiſci procurabat: alter fundorum domus divinæ curam habebat: ad cujus differentiam primus, Magiſter rei privatæ Africæ vocatur (n).

Inter Procuratores, qui in Notitia ſunt ſub diſpoſitione Comitis privatarum, occurrit Procurator rei privatæ per urbicarias regiones rerum Juliani. Hunc arbitror Julianum fuiſſe Didium, qui poſt Pertinacem Imperium arripuit, quem

[m] *Spartian. in Antonino Pio.* [n] *l. 4. C. T. de jur. fiſc.*

quem Severus occidere Prætorianis ſvaſit (o). Hujus ita amplum fuit patrimonium fiſco vendicatum, ut Procuratorem meruerit. De duobus Præpoſitis Baſtagæ rei privatæ, nihil addendum ad ea, quæ diximus de Præpoſitis Baſtagæ Largitionum, quorum idem munus fuit.

Officium autẽ Comitis privatarũ, hoc eſt Primicerius totius Officii qui Dominus, Primiſcrinius beneficiorum, Primiſcrinius rationum, Primiſcrinius ſecuritatum, Primiſcrinius Largitionum privatarum, & reliqui Scriniarii. Secundicerius totius Officii, qui tractat chartas Officii. Ceteri etiam Palatini. Ex his conſtat quatuor fuiſſe Scrinia Comitis privatarum: beneficiorum ſcilicet, Rationum, ſecuritatum & Largitionum privatarum, quæ Primiſcrinios quatuor habuerunt. Scrinium ſecuritatum continet Apochas, quæ ſecuritates dicuntur.

Officia privatarum, privatiani ſunt, quique privilegia Largitionalium conſequuntur, hoc eſt ut tam Primicerius Officii, quàm alii quatuor Primiſcrinii Scriniorum Exconſularibus inter Allectos eſſe mereantur (p). Quod facit ad intellectum Inſcriptionis veteris, in cujus fine hæc varba ſcripta ſunt:

151.6.

[o] *Spartian. in Severo.* [p] *l. fin. C. de Palat. ſacr. larg.*

151. 6. LEPIDO. EXCONSULARI. GERMA
NIAE
PRIMAE. EXMAG. MEMORI
EXCONS. RERUM. PRIVAT

Comitis verò rerum privatarum dignitas magnam habet cognationem cum Comitis S. L. dignitate. Illorum enim munus par omnino eſt,& ſola adminiſtrationis ratione diſtinguitur. Quare plerumque ii conjunguntur, iiſdemque nominibus deſignantur. Nam, ut diximus, Comes privatarum & Largitionum Comes dicitur, atque utrique Comites ſunt utriusque ærarii (q). Unde accidit aliquando, ut Comes S. L. vicem ageret Comitis rerum privatarum (r): imò etiam ut Principes ipſi hoc ſibi munus vendicarent : ut reprehenſum eſt in Alexandro, quòd curas privatas ageret (s).

Cap. XXVII.

De Comite Patrimonii.

ALius eſt Comes ſacri patrimonii, alius Comes rerum privatarum, alius Comes domorum. Horum tamen eadem pri-

[q] *l. unic. C. T. qui à præbit. tiron. excuſ.* [r] *Novel. Theod. & Valent. 47.* [s] *Lamprid. in Alexandr.*

prima fronte adminiſtratio videtur, & ab uno ipſo Comite privatarum geri: Nam vix ex Impp. legibus dignoſci poteſt, quæ diverſa fuerit illorum cura.

Patrimonii Comitem primus inſtituit Anaſtaſius, ut ex Gloſſis juris Sirmondus noſter annotavit (t). *Πατριμονιάλια, ὅσα ἕκαστος βασιλεὺς ἑαυτῷ κτᾶται, ὑπὸ βασιλέως Ἀναστασίου. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐξευρὼν καὶ τὴν προσηγορίαν ταύτην, καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Κώμιτος τοῦ πατριμονίου.* Quod iisdem penè verbis Gloſſæ Baſilicæ exprimunt: quibus *πατριμονιάλια ἰδιόκτητα τοῦ βασιλέως. Πατριμοναλίκιον πατρικὴ οὐσία. προσηγορία.* quæ eſt collocutio, & Caſſiodoro confabulatio, qui in formula Comitivæ patrimonii ex perſona Theodorici: *Confabulationes*, ait (u), *noſtræ erunt tibi inſtrumenta juſtitiæ. Regiæ præterea familiæ, ex eadem formula imperabat, & ſupra alios Judices familiaritatem Principis habebat. Epulas ſollicita ordinatione diſponebat, non ſolùm Palatio Principis, ſed & gentibus, cùm eorum Legatis convivia pararentur.*

Titulus eſt C. Juſtiniani, *de Officio Comitis ſacri patrimonii*, quem meritò omnes docti reſpuunt, cùm lex unica, quæ illo titulo continetur, ab Honorio & Theodoſio ſcripta ſit, quorum

[t] *ad Ennodium lib. 4. epiſt. 7.* [u] *Caſſiodor. 6. var. 9.*

rum principatu nullus fuit Comes patrimonii. Deinde, ſcripta lex eſt ad Proconſulem Aſiæ, nec ullum in illa verbum de patrimonio Principis, quod ante inſtitutionem Comitis patrimonii duplex fuiſſe video, aliud ſacrum, aliud privatum (x). Res quidem privata, cui Comes privatarum præerat, etiam patrimonium dicitur. Hinc Zoſimo (y) Petronius fiſci Præfectus & rerum privatarum, ſive patrimonii Principis Comes.

Patrimonium privatum à fiſco ſeparatum videtur. Nam res fiſcales ſunt quaſi propriæ Principis: dominicæ res, quæ & privatæ, ſunt propriæ, ut Cujacius tradit (z). Itaque res privata & res Dominica patrimonialis appellatur (a), licet & fiſci patrimonium quoque dicatur (b). Nam generaliter patrimonium pro quibuscunque bonis accipitur, & pro partis & quæſitis (c). Propriè tamen patrimonium eſt, quod à patre & majoribus relictum eſt (d). Res ergo privatæ, dominicæ, fiſcales ſunt in patrimonio Prin-

(x) *l. 8. C. T. de jur. fiſc. & l. 1. C. de indictionib.* (y) *lib. 5.* (z) *in Paratitl. C. ne rei dominic. vel templor.* (a) *l. fin. C. de fund. patrimonialib.* (b) *l. 1. §. hoc interdictum. D. ne quid in loc. publ.* (c) *l. 1. D. de uſufruct. ear. rer. & l. cogi. & l. Titius. D. ad Trebell.* (d) *l. Lucius. D. famil. erciſc.*

Principis, diverſo jure, quas à ſacro patrimonio ſecerni debere Cujacius putat (e).

Procurator patrimonii frequenter in libris noſtris occurrit, de quo Ulpianus: *Sed ea prædia Cæſaris, quæ in formam patrimonii redacta, ſub Procuratore patrimonii ſunt, ſi legentur: nec æſtimatio eorum debet præſtari, quoniam commercium eorum, niſi juſſu Principis non fit, cùm diſtrahi nõ ſoleant* (f). Patrimonii Procurator Nervæ Trajani Imp. in veteri Inſcriptione legitur, Romæ:

61. 4. CN. OCTAVIUS. TITINIUS. CAPITO
PROC. AB. EPISTULIS, ET. A. PATRIMONIO
ITERUM. ITERUM. AB. EPISTULIS DIVI
NERVAE

Alia etiam Romæ:

589. 12. LEMNO. AUG. L. PROC
PATRIMONI. ET. HERED

Fuit etiam Proximus tabularum Rationis patrimonii.

589. 9. SOTER. AUG. LIB. PROXIMUS
TABUL. RATIONIS. PATRIMON

Et fuit Tabularius Rationis patrimonii Cæſarum.

eod. 8.

(e) *ad tit. C. de fund. patrimonialib.* (f) *l. cùm ſervus. §. fin. D. de legat. 1.*

cod. 8. TI. CLAUDI. AUG. L. TABULARI
RATIONIS. PATRIMONI. CAESA
RUM

Sed hic Procurator eſſe potuit privati patrimonii, non ſacri, quod damnatorum bona nuſquam vendicat, fiſcalibus corporibus ſocianda (g). Hinc Procurator privati, Ordinator privati patrimonii, ex Aniani interpretatione vocatur (h): & Procurator privatæ Rationis (i).

In hac Patrimonii Principis varietate, quodnam ſacrum dici poſſit, ex Ulpiano colligitur (k). Patrimonium enim ſacrum de his prædiis fiſco quæſitis intelligi debet, quæ in formam patrimonii rediguntur, id eſt, quæ ex privatis publica fiunt. *Cæſar*, ait Seneca (l), *omnia habet, fiſcus ejus privata tantùm, ac ſua: & univerſa in Imperio ejus ſunt, in patrimonio propria*: id eſt omnia tam fiſcalia, quam patrimonialia, Principis eſſe intelliguntur, ut quidã interpretantur. Rectiùs ſi privatã ſubſtantiam, & propriã, à fiſcali diſtinguerent, ut ipſe Seneca: Imò ut Impp. ipſi, qui medium ponunt inter privatam fortunam, & regale culmen; atque alios curatores privatæ ſub-

(g) *l. 3. C. de bon. vacant.* (h) *l. 1. C. T. de juriſdict.* (i) *l. 7. C. de edendo.* (k) *d. l. cùm ſerviu*
(l) *lib. 7. de benefic. c. 6.*

ſubſtantiæ, alios divinarum domorum conſtituunt (m).

Sapienter idem ille Seneca variis criminationibus adortus dicebat Neroni: *Una defenſio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui: ſed uterque menſuram implevimus, & tu quantùm amico tribuere poſſes, & ego quantùm amicus à Principe accipere. Cetera invidiam augent.* Deinde paulò pòſt: *Cùm opes meas ultrà ſuſtinere non poſſim, præſidium peto: Jube eas per Procuratores tuos in tuam fortunam recipi* (n): quod eſt, in privatam ſubſtantiam redigi, non in fiſcum: in privatam fortunam, non in regale culmen, quaſi Proſcriptorum bona, quæ in fiſcum coguntur, & in formam patrimonii rediguntur.

Procurator ergo patrimonii, *ea prædia Cæſaris adminiſtrat, quæ in formam patrimonii redacta ſunt, id eſt quæ patrimonio Principis adgregantur, vel quæ ærario ſacro accedunt* (o). Immoror Ulpiani verbis, qui prædia in formam patrimonii redacta ad curam Procuratoris patrimonii reiicit, illaque extra commercium ponit. In formam redigere, eſt ex alia forma in aliam transferre, & in unum reducere; quodque pri-

(m) *l. 3. §. ſed ſancimus. C. de quadrienn. præſcript.* (n) *Tacit. lib. 14. Annal.* (o) *l. 19. & 20. C. T. de bonis proſcript.*

privatum erat, publicum reddere. Ut bona damnatorum, vacantia, caduca, & ſimilia, quæ fiſco cedunt, privata quidem ſunt & privatæ rei accedunt: Sed ſi in formam patrimonii rediguntur, publica fiunt, & Regali patrimonio adcreſcunt: hoc fit per incorporationem, quæ rite & ſolemniter per Comitem rerum privatarum fiebat: deinde per Rationales in ſingulis Provinciis commorantes complebatur (p).

Quod & hodie in noſtra Gallia obſervatur, ex Regiis Conſtitutionibus, quibus res fiſco Galliæ acquiſita per bonorum publicationem, vel alio modo, ſi Domanio incorporata ſit, regii patrimonii, & Coronæ propria cenſetur. Ab eo dictum eſt ſacrum patrimonium, quod eſt σεπτὸν auguſtum, à quo σεπτεύειν, eſt venerari (q). Sic ſacrum Principis Conſiſtorium, ſacrum Palatium, ſacri apices dicuntur, ut omnia, quæ Imperatorum ſunt, quæ malè ἱερὰ καὶ θεῖα, vulgò accipiuntur.

Fertur de Tacito Imp. quòd patrimonium ſuum publicârit, cùm haberet in reditibus H-S. bis millies octingenties (r). De redituum hac amplitudine alii quæſierunt: Nos verò publicationem tantùm perſequimur, & dignam ma-

(p) *l. 1. C. T. de incorporat.* (q) *Gloſſ. vet.* (r) *Vopiſc. in Tacit.*

gno Principe virtutem, qui tantum patrimonium publicarit, id eſt Imperii dominio conſecrarit: & quod privatum erat, publicum & ſacrum patrimonium fecerit, privatamque fortunam ad regale culmen redegerit. Publicare enim eſt δημοσιέυειν.

Fundi patrimoniales in Armeniæ tractu ſiti, Regales fundi vocantur (s): & prædia Domus Auguſtæ, quæ Regia Domus dicitur, & domus divina (t), ad patrimonium ſacrum pertinent. Patrimonialium autem conditio hæc,ut locentur, non ut in jus privatorum transferantur (u): & Conductores horum prædiorum, quoties de cauſa ad domum regiam pertinente aliquid quæſtionis emerſerit; non aliter quàm ex legum ordine, quibus omne genus hominum tenetur, excipiunt, vel inferunt actiones, eodemque jure, quo Conductores rerum fiſcalium, utuntur.

Nec verò qui fiſcale prædium conduxit, domus divinæ Conductor rectè diceretur (x): Nam fiſcalia prædia, ut res privata & dominica cenſentur, cùm ad fiſcum de bonis proſcriptorum devolata ſunt, vel alio jure, niſi per incorporatio-

(s) *Novel. Theod. de patrimonialib. rei dominicæ, c.3.* (t) *l. 4. C. de privileg. dom. Auguſt.* (u) *l. 10. C. de fund. patrimonialib.* (x) *l. 1. C. de conductorib. & procuratorib. præd. fiſcal.*

rationem ad ſacrum patrimonium tranſeant (y). Sic Conductores, Actores, & Procuratores rei privatæ, & fiſcalis, alii ſunt à Conductoribus & hominibus domus divinæ & Auguſtæ (z). Inter eos ſi quid diſſidii naſceretur pro penſitatione, Judicem illi habuerunt Comitem patrimonii.

Hoc ex Ennodio obſervamus, qui cùm negotium inter regiæ domus Conductorem & Chartarium judicaſſet; in poteſtate eſſe Juliani Comitis patrimonii agnoſcit ſuam deciſionem authoritate fulcire (a). Hunc enim Julianum rectè Sirmondus probat Comitem patrimonii ex inſcriptione alterius Epiſtolæ Ennodii, ipſi Juliano (b), V.I. C.P. Nam hæ ſingulares literæ ſonant, Viro Illuſtri Comiti patrimonii: ad quem Theodorici Regis Epiſtola dirigitur, qua eadem Comitis patrimonii dignitate decoratur, eique mandatur, de remittenda conductoribus Apulis præſtatione, ob commerciorum commoda diminuta, & frumenta inimicorum ſubreptionibus concremata (c).

 In

(y) *tit. C. de collation. fund. fiſc.* (z) *tit. C. de actorib. procuratorib. reiq; privatæ, conductoribus & hominibus domus Auguſtæ.* (a) *Ennod. lib. 7. epiſt. 1.* (b) *lib. 4. epiſt. 7.* (c) *Caſſiodor. 1. variar. 16.*

In aliis cauſis, ſive civilibus, ſive criminalibus, Judices ordinarios conductores hi ſortiebantur. In criminali per Rationalem exhibebantur: in civili Defenſor domus Auguſtæ vel privatæ, adeſſe debuit (d). Ex his coniicio Ennodium Rationalem patrimonii fuiſſe, cujus deciſio inter Conductores & homines divinæ domus Comitis patrimonii authoritate debuit comprobari.

Comes patrimonii in Officio Chartarios, ſeu Chartularios habuit, & Sedem, cujus illuſtris magnitudo ab Athalarico Rege prædicatur (e). Quî fit, ut cùm patrimonii Comes ſit illuſtris, fruſtra hunc ſub Comitis rerum privatarum diſpoſitione viri perdocti cenſuerint. Illuſtrium enim omnium ea poteſtas, ut ſuperiorem nullum agnoverint, præter ipſum Principem.

Nec dubium eſt, quin Comes patrimonii, ut ceteri Illuſtres, Officium habuerit, & Primicerium totius Officii, alioſque, & ſub ejus diſpoſitione fuerint Rationales, Defenſores, Peræquatores, Cenſitores & Suſceptores.

Defenſores lubet hoc loco exquirere, de quibus Symmachus Præfectus urbi (f); *Sententiam*,

[d] *l. 3. C. T. de actorib. procuratorib. & conduct. rei privat.* [e] *Caſſiodor. lib 8. var. 23.* [f] *lib. 10, cap. 55.*

am, inquit, *meam Defenſor venerabilis domus, provocatione ſuſpendit.* Hunc Rationali patrimonii conjungit, quem Rationalem Auguſtiſſimæ domus appellat. Defenſor & Rationalis in cauſa criminis & civili, ut diximus (g), præſentes eſſe debuerunt, dum cauſa tractatur inter Conductores & homines domûs Auguſtæ, quæ patrimonium non reſpiciunt, & defenſor Procurator appellatur. Differt tamen defenſor à Procuratore (h). Nam defenſoribus commiſſa erat perſecutio & inveſtigatio eorum, quæ ad Auguſtam domum pertinebant: Atque defenſores hujusmodi habuerunt in Provinciis Senatores, illique propriè erant œconomi (i).

Peræquatores ſunt, qui deſertos agros patrimoniales à prioribus Colonis, cum Cenſitoribus dant in Emphyteuſim. Inſcriptio Populonii:

L. ARADIO. VAL. PROCULO. V. C 361. 1.
AUGURI. PONTIFICI. MAJORI
PERÆQVATORI. CENSUS. PROVINCIÆ
GALLECIÆ

[g] *ex l. 8. C. ub. cauſ. fiſcal.* [h] *l. nam poſtea. §. jusjurandum. D. de jure jur.* [i] *l. 2. & 3. C. T. de prædiis Senator.*

Alia hæc de Cenſitore:

Q. HED. L. F. POL. RUF 417.5.
AUGURI. COS. PROCOS. ASIÆ
CENSITORI. PROV. LUG

CAP. XXVIII.

De Comite Domorum.

TAmiaca poſſeſſio res eſt ſacri Patrimonii Principis, quæ à re privata, ut notavimus, ſeparatur. Hæc erat in Pontica diœceſi & Cappadocia, quæ peculiarem habuit Magiſtratum non minorem civili, ſed potiùs majorem (k). Spectabilis enim Comes domorum permixtus eſt primæ Cappadociæ Præſidi Clariſſimo. Tamen neque pridem multæ quidem cauſæ movebantur apud eum, neque ex judicio ejus ferebatur aliqua penè appellatio (l).

Domus divinæ vel Auguſtæ vel regiæ cura ad Comitem domorum non pertinet, ut nec rei dominicæ. Fuit enim rei dominicæ Comes, qui loca ad ſacrum dominium pertinentia curabat (m): & res dominica ſub diſpoſitione Comitis privatarum fuit, ut ex inſcriptione legis pla-

[k] *Novel. 30.* [l] *Novel. 20.* [m] *l. 3. C. de rei dominic. vel templor.*

planum eſt (n), quæ ſcripta eſt ad Florum Comitem rerum privatarum & Curatorem domus Auguſtæ. Divina tamen domus & domus dominica duos Curatores habuit ex inſcriptione ejusdem legis, ad Petrum virum Illuſtrem Curatorem divinæ domus Sereniſſimæ Auguſtæ, & Macedonium virum Illuſtrem Curatorem & ipſum dominicæ domus Sereniſſimæ Auguſtæ. Fuit & Comes fundorum patrimonialium per Africam ſub diſpoſitione Præfecti Præt. Italiæ ex Notitia Imperii.

Comes ergo domorum Tamiacis prædiis præpoſitus erat, quæ erant in Cappadocia & in Provinciis aliis Pontici tractus, quæ etiam Curatores habuerunt, de quibus interpretes Græci (o), φροντιστὴς διοικῶν κτήματα καὶ ὑπὸ τὸν Κόμητα τῶν οἴκων. ἔστι δὲ οὗτος ἐν Καππαδοκίᾳ ὑποκείμενος τῷ Κόμητι τῶν πριβάτων.

Comes domorum eſt Cellarius, Promus Condus & penus cuſtos. Cella proma, ταμεῖον (p), & ταμεῖον τὸ δημόσιον, fiſcus, ærarium, ut ipſe Juſtinianus interpretatur (q). ταμεῖον τὸ ἰδιωτικὸν, Cellarium, penum, promptuarium, quod ab ærario ſacro & re privata & dominica ſeparatur (r). Sacro Cellario & cubiculo Præ-

[n] *l. 3. C. de quadrien. præſcript.* [o] *ad leg. 5. C. ad leg. Jul. repetundar.* [p] *gloſſ. vet.* [q] *Novel. 30. cap. 8.* [r] *Novel. Marcian. de indulgent. reliq.*

diorum Tamiacorum reditus deputantur. Atque hinc Comes domorum inter Cubicularios recenſetur (s). Prædia Tamiaca conſiſtunt in paſcuis, ſive in arvis, ſive in locis vitibus conſitis, ſive in prædiis, ſive domibus (t).

Præterea ad Comitis domorum curam pertinebant Coloni & ſervi Tamiaci, æquè & inquilini, & equitia ejusdem juris, conditionis, nominis, qui quæve erant ſub jurisdictione Comitis domorum. Coloni vero Tamiaci alio fori privilegio utuntur, quàm rei privatæ coloni. Nam privatæ Colonus, ſi quid contra diſciplinam publicam commiſerit, ad judicium Rectoris Provinciæ venire cogitur: Sic videlicet ut præſente Rationali, vel Procurâtore aut defenſore domus, inter eum & accuſatorem cauſa tractetur (u). At Colonus Tamiacus, inquilinusvé aut ſervus, ſive pulſetur ab aliquo ſuper criminali ſeu civili negotio non alterius, quàm Præpoſiti Sacri cubiculi, vel ſpectabilis Comitis domorum petitur examen, nullius allegatione ſuper fori præſcriptione penitus admittenda (x).

Dubitari poteſt, quomodo Comes domorum

[s] *l. 2. C. de Prepoſit. ſacr. cubic.* [t] *Novel. 30. cap. 7. & l. 2. C. de fund. & ſaltib. dominic.* [u] *l. 8. C. ubi cauſ. fiſcal.* [x] *l. fin. C. eod.*

rum, qui, ut Græci interpretes tradunt, ſubjeƈtus eſt Comiti privatarum, ſuperiorem etiam habeat Cubiculi Præfeƈtum. Nam ſi quis vel Procurator, Præpoſitus Gynæcio, Tabularius, Suſceptor, Colonus, vel quicunque alius, à Comite domorum concuſſus eſſet, ad judicium Comitis rerum privatarum occurrebat (y). Quin etiam priſco revocato ordine, de Palatino Officio ad gerendum Principatum Officii Comitis domorum per Cappadociam mittebantur, quales Comes domorum, ſi inhoneſtum quid geſſiſſent, vereretur, atque idonei Mittendariorum à Comite rerum privatarum ſingulis annis eligebantur, ac mittebantur (z). Comes quidem domorum Officium habuit, & Officii Principem ex Officio Comitis rerum privatarum.

Quæ ergo fuerunt partes Præpoſiti Cubiculi in Cappadocia? Ecquid Comes domorum inter Cubicularios numeratur? Tamiaci reditus, ut ſuprà notamus, Cellario ſacro & Cubiculo erant deputati. Qui ad cellariũ ſacrum, ad munꝰ Comitis privatarũ pertinebant: Qui ad cubiculum, ad cubiculi Præpoſitum. Atque hic interdũ in Cappadociam cubicularios mittebat (a). Nam Præpoſito ſacri Cubiculi ſuppoſita erat

[y] *l. 5. C. ad leg. Jul. repetund.* [z] *l. 3. C. de Palatin. ſacr. larg.* [a] *Novel. 30. cap. 7.*

Palatinorum ſchola in Cappadocia, ſimili cum poteſtate, ordine & figura, quæ abrogato Comite domorum, intacta remanſit, ut videlicet reditus ex Tamiacis poſſeſſionibus Cubiculo adſignatos, per Canonicarios ſuſciperet, & Jurisdictionem exerceret in Tamiacæ conditionis homines, cum Comite domorum.

Habuit domorum Comes ſub ſua diſpoſitione Curatores, Tractatores, Summarios. Tractatores ſunt inter Executores & exactores (b), à trahendo dicti, quaſi Tractores, τραχτευ]αὶ, Tracteotæ Juliano (c), qui etiam delegationes tributorum proximæ futuræ indictionis ſignificabant. Sed Curatorum & Tractatorum à Juſtiniano abolitum nomen, qui per ſingulas domos & totius Comitianæ Cohortis tredecim primates conſtituit, qui Primi & Secundi Magiſtri vocati ſunt, & alios tredecim, qui Stativi, poſt illos ſeparati ſunt, nominari voluit: ſingulos ex ſingulis ædibus, & poſt priores tredecim, exactionibus incumbere & ſervare fiſco, quæ ſua ſunt (d).

Summarii ſunt periti æſtimatores, ab æſtimationibus & ſummis rerum faciendis nuncupati (e). Summarii verbum à M. Tullio hoc ſenſu

---

[b] *l. 6. C. de executorib. & exactorib.* [c] *Novel. 128.* [d] *Novel. 30. cap. 2.* [e] *Novel. 64.*

ſu uſurpatum Cujacius credit (f), ex vulgata lectione, quæ ſic concepta eſt. *Mihi omnino non venit in mentem, quæ poſſit eſſe actio de pace, cùm illi certiſſimum ſit, ſi poſſit exſpoliare exercitu & Provincia Pompejum: niſi fortè ipſe Summarius ei poteſt perſvadere, ut dum oratores eant & redeant, quieſcat. Sed quid in tanto pacis negotio ſummarum æſtimator egiſſet?* Mendum credidit Turnebus (g), nec curavit: Summarium interpretatus hominem ſeditioſum, & belli civilis cupidum. Alii hominem quæſtuoſum, avarum, & ſordidum. At Boſio eſt Summœrius: quo nomine Tullius, inquit, Curionis impudicitiam perſtringit, hominis pudicitiæ prodigi. Summœrium à muris tractum putat: Nam muri, inquit, ſive, ut veteres loquebantur, mœri ſunt mœnia: & quæ ſub murorum fornicibus proſtabant, meretrices Summœriæ dicebantur Martiali (h):

Summœrianas crevit inter uxores

Longè quidem petita eſt hæc Etymologia, cui repugnat præcedens Marci Tullii lectio in eadem Epiſtola, in qua, *Jam enim*, inquit, *illum emptum pacificatorem peroraſſe puto.* Emptum, id eſt, pretio corruptum. Ex quo vulgatam cum Cujacio tueor.

Comes

[f] *lib. 10. ad Attic. epiſt. 1.* [g] *18. adverſar. cap. 9.* [h] *l. 3. epigr.*

Comes domorum tandem à Juſtiniano abrogatus eſt. Nam cùm Cappadociæ regio ſemper adverſus hunc Magiſtratum Domibus Principis Præfectum, ſeditiones moveret, & factionibus inter ſe diviſæ eſſent Civitates, quarum altera Tamiaca, quaſi fiſcalis & æraria; altera Eleutherica, hoc eſt libera appellabatur: rerum Tamiacarum adminiſtratio in tam gravem & omnium cauponationibus expoſitam inopiam delapſa erat, ut in nullo ferè amplius pretio exiſteret, & Tamiaca poſſeſſio penè in formam privatæ redacta eſſet, totaque convulſa direptaque, nemine reclamante (i). Quare Proconſul Cappadociæ à Juſtiniano creatus eſt, ſuppreſſo domorum Comite, qui vendicaret direpta & uſurpata Tamiaca prædia à quibuſdam, ſive ruſtica, ſive urbana, ſine ulla temporis præſcriptione. Atque huic Proconſuli in homines Tamiacos permiſſum imperium, ut in omnes, quicunque ad Comitivam priùs cohortem pertinebant. De illo Proconſule nos ampliùs, cùm de Provinciarum Magiſtratibus volumen tertium, favente Deo, abſolvemus.

CAP.

(i) *Novel. 30. cap. 1. & 5.*

Cap. XXIX.

De Præpoſito Sacri Cubiculi.

PRæpoſiti Cubiculi dignitas eſt primaria, quòd ei ſemper aures Imperatoris patent. κατακοιμιστὴς καὶ κατ' οἰκίαν ἀρχισωματοφύλαξ, ὃς μόνος ἔχει εὐκαιρούσας καὶ σχολαζούσας ἀκοὰς Αὐτοκράτορος (k). Hic nobis eſſet *Grand Chambellan* : cujus dignitas aucta eſt ab Honorio & Theodoſio Principibus, & adæquata urbanæ & Prætorianæ Præfecturæ, atque etiam Magiſteriæ poteſtati, ut nulla ſit inter eos poſt depoſitas adminiſtrationes diſcretio. Quod in Macrobii honorem promulgatum eſt, qui primus Præpoſitorum Cubiculi inter Illuſtres annumeratus eſt (l).

Magna tamen ante Macrobii tempora Præpoſiti cubiculi dignitas fuit, magna authoritas, ut ex Philone variiſque Authoribus & exemplis comprobatur. Nam Cleander Phryx, qui ſub haſta venierat, cùm Imperatoris Commodi ſervitio traditus eſſet, eò honoris atque authoritatis provectus eſt, ut & corporis cuſtodiam & cubiculi curam, præterea militum Præfectu-

(k) *Philo de legation. ad Cajum.* (l) *l.* 1. *C. T. de Præpoſit. ſacr. Cubic.*

fecturam ſolus obtineret: tantæque fuerunt illius divitiæ, ut luxus eum ad Imperii ſpem inſtigaret. *ὡς τοῦ σώματος φρουρὰν, καὶ τὴν τοῦ θαλάμου ἐξουσίαν, τήν τε τῶν στρατῶν ἀρχὴν ἐγχειρισθῆναι. ὑπὸ τοῦ πλούτου καὶ τρυφῆς ἀνεπείσθη καὶ πρὸς βασιλείας ἐπιθυμίαν* (m). Vertit Politianus *τοῦ θαλάμου ἐξουσίαν*, Cubiculi curam: & rectè. Nam Præfectus cubiculi, *κατακοιμιστὴς* Philoni, quòd in cubiculo proximo Principis obdormiret. Quod ſupremum honoris faſtigium eſt Herodiano, *μέγιστον ὕψους*, qui Electum poſt Cleandrum cubiculi cuſtodem narrat, *τὸν τοῦ θαλάμου προεστῶτα* (n), *τοῦ βασιλικοῦ θαλάμου φύλακα* vocat (o): licèt thalamus propriè viri & uxoris cubiculum ſignificet, qui etiam pro viri ipſius vel mulieris ſeparata habitatione ſumitur: ut ferrei Eumenidum thalami Virgilio (p), cùm Furiæ nunquam nupſerint.

Præpoſitus ergo cubiculi, idem eſt ac thalami Cuſtos. Hinc Euſebius, qui Præpoſitus cubiculi Conſtantini ab Ammiano Marcel. vocatur, ab eodem poſtea thalami Cuſtos dicitur (q). *Euſebius*, inquit, *cui erat Conſtantini thalami cura commiſſa.* Hic ab ima ſorte, ad usque jubendum Imperatori penè elatus, ideoque intolerabilis, lethali pœnæ à Juliano Principe addictus

(m) *Herodian. lib. 1.* (n) *eod. lib. 1.* (o) *lib. 3.* (p) *Æneid. & ib. Servius.* (q) *l. 15.*

ctus eſt (r). De illo Socrates (s): Euſebium Julianus ſummum Imperatoris Cubicularium morte multavit. Non ſolùm quòd multos ab eo injuria affectos fuiſſe; verùm quòd ſuum ipſius fratrem Gallum per ejus calumniam è medio ſublatum acceperat. Εὐσέβιον δὲ τὸν περεσῶτα βασιλικοῦ κοιτῶνος ἐζημίωσε θανάτῳ· οὐ μόνον δὲ διὰ τὸ πολλοὺς ἠδικῆσθαι ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι καὶ Γάλλον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν ἀναιρεῖσθαι ἐκ τῆς ἐκείνου διαβολῆς ἐπυνθάνετο.

De Eutropio, qui ferit Arcadii Imp. Cubiculi Præfectus, multa ex Zoſimo retulimus (t). Tandem iſte Eutropius Conſul & Patricius factus, tandemque relegatus. Quem omnium ſpadonum primum & ultimum Conſulem factum, Marcellinus Comes ſcriptum reliquit. De hoc Claudianus Poëta:

Omnia ceſſerunt Eunucho Conſule monſtra.

Hunc ſilentio præteriiſſem, niſi me Arcadii & Honorii reſcriptum compuliſſet: quod ita eſt (u): *Omnes res Eutropii, qui quondam Præpoſitus ſacri Cubiculi fuit, ærarii noſtri calculis adjunximus, erepto ſplendore ejus & Conſulatu à tetra illuvie, & à commemoratione nominis ejus, & cœno-*

(r) *Ammian. Marcel. lib. 22.* (s) *lib. 3. Eccleſiaſt. hiſt. cap. 1.* (t) *lib. 1. cap. 27.* (u) *l. 17. C. T. de pœnis.*

cœnoſis ſordibus vindicato ; ut ejuſdem univerſis actibus antiquitatis omnia muteſcant tempora, nec ejus enumeratione ſeculi noſtri labes appareat. Deinde: *Adhibitis itaque fidis cuſtodibus, ad Cyprum inſulam perducatur, in qua ſe relegatum eſſe cognoſcat, ut ibidem pervigili cura vallatus, nequeat ſuarum cogitationum rabie cuncta miſcere.*

Præpoſiti ſacri Cubiculi omnibus Cubiculariis præerant : atque hi duo fuerunt, Auguſti & Auguſtæ (x): nullam tamen hi in Cubicularios jurisdictionem habuerunt. Illi enim nullum alium cognoſcunt judicem, quàm Magiſtrum Officiorum (y). Sola ſub præpoſiti cubiculi Jurisdictione fuit divina domus per Cappadociam, ut omnes cauſæ hominum Tamiacorum apud illum agebantur, & Comitem domorum, ut ſuprà notavimus, in iisque rebus Tamiacis præpoſitus Cubiculi ſuperior eſt Proconſule (z). Hic enim Spectabilis, ille verò Illuſtris, qui & præpoſitus ſacri palatii diceba-tur, in veteri Narſetis inſcriptione:

IMPERANTE. D.N. JUSTINIANO
AUG 161. I.
NARSES. VIR. GLORIOSISSIMUS. EX
PRAEPOSITO

SACRI.

(x) *l. fin. C. de Præpoſit. ſacr. Cubic.* (y) *l. 3. C. eod.* (z) *Novel. 30.*

SACRI, PALATII, EX. CONS, ATQUE PATRICIUS

Præpoſiti autem ſacri cubiculi, in Senatorium ordinem conſcripti, ſi extra urbem proficiſcerentur, cingulo uti poterant (a), & ſub eorum diſpoſitione, cùm erant in Actu poſiti, fuerunt omnes cubicularii, ſive primi loci, ſive inferioris (b). Primi loci ſunt Primicerius ſacri cubiculi, Comes domorum, Comes Caſtrenſis, Comes ſacræ veſtis (c). Inferioris ordinis Cubicularii ſunt decuriones palatii, Silentiarii, Magiſter larum, qui Decurio larum, Cultores imaginum Domus Auguſtæ, Diætarcha domus Auguſtæ, Scriba cubiculi, Chartularii, Tricliniarcha, à locis cubiculi ſtati, & ceteri hujus generis, qui non famulorum, ut privatæ conditionis homines, ſed liberorum honeſtis obſequiis funguntur (d).

Horum plerique Eunuchi ſacri cubiculi miniſteriis adhærebant, quos caſtratos fruſtra viri perdocti putaverunt, atque Eunuchos dictos à cubiculo cuſtodiendo, quòd ἔχειν, ſignificat etiam cuſtodire (e). Author enim Etymologici, Ἐυνοῦχος ab Ἐυνὴ, quod eſt Cubile, & ἔχειν de-

Eee

(a) *l. fin. C. eod.* (b) *l. 8. C. T. de Agentib. in reb.* (c) *l. 1. C. T. qui à præbit. Tiron. & l. 2. C. de Præpoſit. ſacr. cubic.* (d) *l. 4. C. eod.* (e) *Cujac. ad d. l. 4.*

denominatos tradit: ἀπὸ τοῦ τὴν εὐνὴν ἔχειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι καὶ φυλάσσειν. Εὐνὴ generaliter pro omni loco, in quo quis commoratur. Unde Præpoſitus Eunuchorum, Præpoſitus Cubiculi à Zonara vocatur, τῶν βασιλικῶν εὐνούχων πρωτεύων (f). Et quoniam Præpoſiti aliqui Caſtrati, ut Eutropius & Narſes, pleriſque Spadonibus Cubiculariis præerant, Eunuchi nomen ad Spadones tranſtulerunt.

Gorgonius, cui cura thalami Cæſariani commiſſa erat, cùm Galli Cæſaris conſiliorum particeps probaretur, conſpiratione Spadonum, Juſtitia concinnatis mendaciis obumbrata, periculo evolutus abſceſſit (g). Spadonum nomine Eunuchi intelliguntur (h): Spadoni tamen nulla pars corporis abeſt, ſed ei tantùm valetudinis infirmitas generationem impedit. Cùm igitur Spadones & caſtrati plures cubiculo Principis adhærerent, ex conſvetudine omnes Cubicularii Eunuchi dicti, οἱ ἐν τοῖς βασιλικοῖς ἐξυπηρετούμενοι κοιτῶσι, οὓς Εὐνούχους ἡ συνήθεια καλεῖ (i). Nec tamen Cubicularios omnes Caſtratos fuiſſe ſacra hiſtoria de Potiphare teſtatur, in qua ille Eunuchus Pharaonis, Εὐνοῦχος Φαραὼ, cùm tamen uxorem haberet (k). Sic dicitur idem Pha-

(f) *in Conſtantio.* (g) *Ammian. Marcel. lib.15.* (h) *l. 3. §. idem Divus. D. ad leg. Cornel. de Sicariis.* (i) *Evagrius lib.4. c. 21.* (k) *Geneſ. cap. 39.*

Pharao iratus ſuper duobus Eunuchis ſuis, ſuper Principe pincernarum, & ſuper Principe piſtorum (l). ὠργίσθη Φαραὼ ἐπὶ τοῖς δυσὶν Εὐνούχοις αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ ἀρχιοινόχῳ, καὶ ἐπὶ τῷ ἀρχισιτοποιῷ, qui Principes vocantur. Sic etiam Præpoſitus Eunuchorum, qui ἀρχιευνοῦχος, præerat pueris regiis, inter quos tres Hebræorum pueri nullam corporis maculam habuerunt, quos tamen Eunuchos in Palatio Regis Babylonis Iſaias vaticinatus eſt (m). De Primicerio cubiculi & Comite veſtiarii nos hactenus. Comitem Veſtiarii ſub diſpoſitione Comitis ſacrarum largitionum poſuimus ex Notitia, qui curam habuit veſtium tam militarium, quàm aliarum extra cubiculum. At Comes hic veſtiarii intra Principis cubiculum veſtes tractavit, ideoque ſub Præpoſito ſacri Cubiculi fuit. De Comite Caſtrenſi nos ſequenti capite.

Ad Decuriones Palatii venio & ceteros inferioris ordinis Cubicularios. Decurionum quidem ordo dignitatis fuit pleniore gradu (n). Horùm tria genera reperio. Fuerunt enim decuriones cubiculariorum, decuriones Silentiariorum, decuriones Larum. De decurionibus Cubiculariorum Svetonius (o). De Si-

(l) *Geneſ. cap. 40.* (m) *Iſai. cap. 39.* (n) *Ammian. Marcel. lib. 20.* (o) *in Domitiano, cap. 17.*

lentiariis & decurionibus eorum, titulus eſt in utroque C. Atque hi decuriones ſacri Palatii & ſacri Conſiſtorii vocantur (p), de quibus leges ſcriptæ ſunt ad Præpoſitum ſacri Cubiculi (q). Hi enim inter Cubicularios habebantur. Silentiarii in palatio Principis, quietis ſunt Miniſtri (r), illique circa latus Principis militare dicuntur; & Spectabiles appellantur (s). De his lapis vetus:

10,3.10. JULIUS. FELIX. VALENTINIA
NUS.V.C.ET
EX. SILENTIARIO. SACRI. PALA
TII. COM
CONSISTORII. COM.DOM.

Non ergo humile Silentiariorum munus eſt, ut Zonaras nugatur (t). Horum enim munus honorificum eſt, quod multis privilegiis fulcitur. Nam ea fuit Silentiariorum prærogativa, ut à tutelis excuſentur: à præſtatione tironum & equorum ſint immunes (u): eorum

[p] *l. fin. lib.6. C.T. tit.2.* [q] *l. 4. & 5. C. de ſilentiar. & decurionib. eor.* [r] *Procop. lib. 2. de bello Perſic.* [s] *l. 25. C. de excuſat. tutel. & l. 30. §. fin. C. de inoffic. teſtament.* [t] *in Anaſtaſio.* [u] *l. 2. C. T. de decurionib. & ſilentiar.*

rum liberi honeſtati Comitiva primi ordinis, vel dignitate Tribunorum Notariorum, non agnoſcunt onera Præturæ, tanquam Senatorum filii (x). Domus quoque eorum ab omni hoſpitum inquietudine liberæ ſunt (y): illi ab omnibus ſordidis muneribus immunes, ad Comitatum Principis ire poſſunt ſine evocatoria (z).

Anaſtaſius, qui nondum ad Senatorium ordinem aſcenderat, ſed ſolùm in ſcholam Silentiariorum adſcriptus erat, ad Imperium evectus eſt, ἐν τῇ λεγομένῃ τῶν Σιλεντιαρίων σχολῇ καταλεγόμενος (a). Atque hoc Adrianes Imperatricis artibus, non Urbicii Eunuchii ſuffragio, ut Zonaras ſomniat (b).

De decurionibus Larum, qui decem aliis præerant, lapis vetus Romæ:

319.9. HYMNUS. CÆSARIS. AUG
VOLUSIANUS
DECURIO. LARUM. VOLUSIANO
RUM

Hi Magiſtrum habuerunt, de quo lapis alius:

 406.4.

---

[x] *l. 5. C. de ſilentiar. & decurionib.* [y] *l. 4. c. eod.* [z] *l. 3. C. T. eod.* [a] *Evagrius lib. 3. cap. 31. & Marcellin. Comes.* [b] *in Anaſtaſio.*

406.4. M.FABIO. ASIATICO. SEVIRO
MAG. LARUM.AUG

In interiore parte domus Principis, ut & privatorum, locus erat laribus dicatus, qui lararium dicebatur in quo Heroum imagines habebant & colebant. Hinc lares familiares, ἥρωες κατοικίδιοι (c), & domeſtici. De Alexandro Imp. narrat Lampridius (d), *illum matutinis horis in larario ſuo rem divinam facere ſolitum, in quo & divos Principes, ſed optimos electos, atque animas ſanctiores, in quibus & Apollinem & Chriſtum, Abraham & Orpheum habebat.* Unde in eo loco quis domicilium habere dicitur, in quo larem, rerumque ac fortunarum ſuarum ſummam conſtituit (e). Sic juris Authores larem pro domicilio uſurparunt (f).

Sub Magiſtro larum fuerunt præterea Cultores imaginum domus Auguſtæ, & Curatores. Inſcriptio Romæ:

IMAGINUM. DOMUS 238.12.
AUG. CULTORES.SIGNUM
LIBERTATIS. RESTITUTÆ
SER. GALBÆ. IMPERATORIS.AUG
CURATORES. ANNI. SECUNDI
C. TURRANIUS. POLYBIUS
L.CAL-

(c) *gloſſ. vet.* (d) *in Alexand.* (e) *l. 7. C. de incolis.* (f) *l. 1. §. domum. D. de agnoſcend. liber.*

L. CALPHURNIUS. ZENA
C. TURRANIUS. FLORUS
C. MUNDIUS. DEMOSTHENES
S. P. D. D

Hoc eſt, ſua pecunia dedicarunt.

Diætarchus, *διαιτάρχης*, Atrienſis; *Δίαιτα*, *τὸ ὑπερῷον*, cœnaculum (g). Diæta tamen propriè eſt habitatio in hortis, voluptatis cauſa (h). Sed & quandoque ab hortis ſeparatur, & pro parte ædium accipitur (i). Nam in diæta, quæ Zæta etiam dicitur, erat dormitorium cubiculum, junctaque diætæ quotidiana amicorum cœnatio (k). A Zæta dicti Zætarii Palatii in Actis Martyrum (l). De Diætarcho inſcriptio vetus:

576.7. DIS. MANIBUS. DEXTRI
CÆSARIS. SERVO. DIÆTARCHO
DOMUS. AUG. TREBONIA. LAUDI
CE. FEC
CONJUGI. B. M. CUM. DUABUS. FI
LIIS
FORTUNATA. ET. FELICE

Scriba Cubiculi nobis eſt, *Secretaire de la Chambre.* De quo inſcriptio alia:

(g) *gloſſ. vet.* (h) *l. Senatus. §. Marcellus. D. de leg. 1.* (i) *l. uxorem. §. in teſtamento. D. de leg. 3.* (k) *Plin. lib. 5. epiſt. 6.* (l) *Martyrolog. 26. Mart.*

175.7. JULIA. SABINA. VIXIT. ANNIS XXV. JANUARIUS. DOMITIANI CÆSARIS. L. SCRIB. CUB CONTUBERNALI. OPTIMÆ. FE CIT

In hac inſcriptione notandum, libertum, qui in ſervitute uxorem duxerat, illam contubernalem vocare : & tamen in inſcriptione proxima, Treboniæ ſervum Contubernalem ſuum vocat conjugem ; & natas ex contubernio, filias vocat impropriè.

Quæſo Hercle quid iſtuc eſt ? ſerviles nuptiæ ?
Serviné uxorem ducent , aut poſcent ſibi ?
Novum attulerunt quod ſit nuſquam gentium.
At ego ajo hoc fieri in Græcia & Carthagini,
Et hic in noſtra terra, etiam in Apulia :
Majoreq; opera ibi ſerviles nuptiæ,
Quàm liberales etiam curari ſolent.

Ait Plautus (m). Quî fit, ut Dextrium & Trebonium Apulos credam. Nec enim Servus conjugem habere potuit , ſed conjunctam (n).

Chartularii à chartis ſive inſtrumentis dicti, de

(m) *in Caſinæ prologo.* (n) *Varro lib.1. de re Ruſt. cap. 17.*

de quibus nos ſatis. De Cubiculario, qui à locis Cubiculi ſtati, inſcriptio hæc:

D. M.

575.3. M. AURELIO. AUG. LIB. ONESI
MO
CUBICUL. ET. A. LOCIS. CUBI
CUL. STATI

Statum Cubiculum non aliter ſtare mihi poteſt, niſi ſola conjectura, cui minimum indulgere ſoleo. Si quis tamen illi locus eſt, putarem Statum cubiculum dici, in quo Imperator cognoſcens quid decernebat; dictúmque illud à ſtato die. Stati enim dies vocantur, qui judicii cauſa ſunt conſtituti (o). Hinc in XII. Tabulis, ſtatus dies cum hoſte: hoſtis enim erat, quem nunc peregrinum dicimus (p). Statum cubiculum nobis eſt *Selle de l' audience, ou Chambre du Conſeil*, ſacri auditorii cubiculum. Niſi quis malit ſtatum cubiculum pro ordinario accipere; quod minùs probo. Scio ſtatos dici poſſe, ut ſtatutos ſeu ordinarios. Sed inſcriptio ad ſtatum cubicularium referri non poteſt, cùm poſita ſit Oneſimo Cubiculario & à locis Cubiculi Stati. Fruſtrà enim Cubicularii verbum repeteretur, & pro *Stati*, reponendum eſſet

(o) *Feſtus in verb. ſtatus dies.* (p) *Cicer. 1. offic.*

Stato, & inſcriptio omninò immutanda. Cedo tamen loco, ſi quis illum probabiliùs occupare poſſit.

Tricliniarcha non minimum inter Cubicularios locum obtinet, qui Tricliniariis præerat. Triclimarius, *καταχοιμαςὴς*, à *κοιμᾶσθαι*, quod eſt propriè dormiendi cauſa cubare (q). Triclinium etiam pro conclavi accipitur(r): & conclave eſt locus in interioribus tectis ſeparatior, vel quòd intra eum loca multa & cubicula clauſa ſint adhærentia Triclinio (s). Lecti autem veteribus duorum generum fuerunt: Cubiculares, in quibus dormiebant, & diſcubitorii, qui Tricliniares, in quibus diſcumbebant. Helagabalus ſolido argento habuit lectos & Tricliniares & Cubiculares (t): utrorumque cura commiſſa Tricliniarchæ. Lapis Romæ:

M. ULPIO. ARG. LIB 578. 1.
DIVI. TRAIANI. AUG. A. POTIONE
ITEM. A. LAGUNA. ET
TRICLINIARCH

Et hic alius:

474. 4. THEOPRAEPON. AUG. LIB
PROC. D. N. M. AUR. SEVERI. ALE
XANDRI

ET.

[q] *gloſſ. vet.* [r] *Vitruvius lib. 6. cap. 5.* [s] *l. quod conclave. D. de damn. infect.* [t] *Lamprid. in Helagabal.*

ET. TRICLINIARCAE.......
TRICLINIARCHAM. PRAEPOSI
TUM
A. FIBLIS. PRAEPOSITUM. A. CRI
STALLINIS
HOMINEM. INCOMPARABILEM

Uterque ad diſcubitorium Triclinium pertinet. Nam Tricliniarcham à fiblis, intelligo à fibulis veſtis Cœnatoriæ. Fibula enim φιβλίον (u), de qua virgilius (x):

Auream purpuream ſubnectit fibula veſtem.

Fibla per ſyncope à Græco φίβλη, quæ aurea erat & gemmata, & magis ornamenti, quàm veſtis eſſe dicitur (y). Præpoſitus à Cryſtallinis ſequitur Præpoſitum à fiblis. Nam ut fiblæ, ſic Criſtallina vaſa Tricliniis inſervire ſolent:

Opimianum morionibus Nectar
Cryſtallinisq; murrinisq; propinat.

Ait Martialis (z). *De Cryſtallinis dubitatum*, inquit Paulus, *an debeant ſupellectili adnumerari, propter eximium uſum & pretium:* quod magis putat (a).

Alii autem fuére Cubicularii aulæ penetralibus inhærentes (b) Alii aliis officiis in Palatio ad

(u) *Gloſſ. vet.* (x) *1. Æneid.* (y) *l. argumento. §. vittæ. D. de aur. & arg. leg.* (z) *lib. 4. epigr. 64.* (a) *l. 3. §. de murrinis. D. de ſuppellectil. leg.* (b) *l. 3. C. de præfect. ſacr. Cubic.*

addicti, qui omnes Cubicularii Palatini vocantur. Cubicularios Palatinos, occiſo Pertinace defugiſſe omnes, narrat Capitolinus (c), qui ſuos filiis emancipatis dederat. Privati enim Cubicularios ſervos habuerunt, & obſonatores, qui Triclinio inſervirent (d): atque illi privatorum Cubicularii inter ſervos numerantur, quos paterfamil. ad ejus corpus tuendum præpoſitos, deſtinatoſque habebat (e). At Cubicularii Principis omnes ita liberi ſunt, ut ſervus oblatus Cubiculo à domino ſtatim liber fiat, aut ingenuus, nulla interveniente ſcriptura, nulla confectione geſtorum (f).

CAP. XXX.
De Comite Caſtrenſi.

INter Cubicularios ſeu domeſticos Principis erant Caſtrenſiani, Pædagogia, Decani, Cellarii, Menſores, Lampadarii, quibus Comes Caſtrenſis præerat, qui in Notitia Caſtrenſis ſacri Palatii nuncupatur. Hi omnes Caſtrenſiani dicti, ſeu Caſtrenſes Miniſtri, vel Miniſteriani aulici, ſacro miniſterio depu-

[c] *in Pertinace.* [d] *l. legatis ſervis. D. de leg. 3.* [e] *l. 203. D. de verb. ſig.* [f] *l. 4. C. de præpoſit. ſacr. cubic.*

deputati. Rectè Cujacius in Suida pro Μαγιστεριανὸς καστρένσιος emendat Μινιστεριανός.

De Caſtrenſianis Tertullianus (g): *Eſt & alia militia*, inquit, *regiarum familiarum: Nam & Caſtrenſes appellantur, munificæ & ipſæ ſolemnium Cæſarianorum.* Munifices Rhenanus intelligit, milites illos Romanorum perpetuos, qui ſunt veluti familia Imperatoris. Sed quid militia ad familiam regiam? Caſtrenſes à Tertulliano appellantur coronæ munificæ, nō munifices caſtrenſes: & quidem Caſtrenſiani ſunt miniſtri, qui ſolennibus epulis Cæſarum miniſtrabant coronati. De coronis conviviorum loquitur Tertullianus, quas Caſtrenſes nominat à Caſtrenſianis, qui ſolemnibus Cæſarum conviviis ſerviebant natali die vel alio, lætitiæ cauſa: Hi enim dies cum laſcivia colebantur (h). Hujusmodi fuit Ælii Veri convivium, quo datæ etiam Convivis coronæ lemniſcatæ aureis interpoſitis & alieni temporis floribus (i).

Inter Caſtrenſes ſunt piſtores, prægustatores, pincernæ, veſtitores, fullones, Cura palatiorũ, omneſq; dominici Miniſteriales. De his titul9 eſt in utroq; C. de Caſtrenſianis, de quibus Lampridius in Alexandro: *Miniſterium aulicum in*

[g] *lib. de Coron. milit. cap. 12.* [h] *Tertull. in Apologetic. cap. 35.* [i] *Capitolin. in Ælio Vero.*

in id contraxit Alexander, ut eſſent tot homines in ſingulis Officiis, quot neceſſitas poſtularet: Ita ut annonas, non dignitatem acciperent fullones, & veſtitores, & pictores, (lego *piſtores*) *& pincernæ, omnes Caſtrenſes Miniſtri.* Hi quidem nullam dignitatem adepti ſunt, ſed ſunt ſolùm adminicula dignitatum (k).

Caſtrenſes ſcribit Caſaubonus ad Lampridium, eosdem eſſe ac Cæſarianos: quod ex Tertulliano quodammodo ſuſtineri poteſt, qui Caſtrenſes coronas dixit Solemnium Cæſarianorum. Sed illa ſunt ſolemnia Cæſarum, & Cæſariani à Caſtrenſianis omnino differunt. Etenim Cæſariani ſunt officiales Procuratoris Cæſaris, qui & Catholiciani dicuntur, quique bona caduca authoritate Principis occupabant (l). Ipſique fraudibus infames (m). At Caſtrenſiani honoratiores fuére, inter quos pædagogia numerantur.

Notat Ulpianus ad Sabinum (n). *Si quis inſtructum fundum legaſſet, ea pædagogia, quæ ibi habebat, ut cùm ibi veniſſet, præſtò eſſent in Triclinio, legato contineri.* Pædagogia Principis ſub Comite Caſtrenſi triclinio ſeu menſæ ejus ſerviebant; quod

(k) *l. 15. C. de erogat. milit. Annon.* (l) *l. 4. C. de bon. proſcript. & l. 5. C. de jur. fiſc.* (m) *l. 2. C. T. de bonis vacantib.* (n) *l. quæſitum §. ſi inſtrumentum. D. de inſtruct. & inſtrum. leg.*

quod ex Seneca explicamus. *Placet*, inquit ille (o), *Miniſter incultus & rudis, & menſa in uſum poſita, quæ nullius convivæ oculos voluptate moretur.* Deinde: *cùm iſta bene placuerint, præſtringit animum apparatus alicujus pædagogÿ diligentus, quàm intra brivatum larem veſtita & auro culta mancipia, & agmen ſervorum nitentium.* Pædagogia non puerorum, ſed Adultorum juvenum fuerunt, ex Ammiano Marcel. (p): *Adultus*, ait, *quidem ex his, quos pædagogianos appellant.* Atque hi in Principis Comitatu erant ingenui (q), & in deliciis Principum perditorum. Tertullianus de Antínoo (r): *De pædagogiis Aulicis neſcio quem Cinædum deum facitis.* Et adverſus Valentinianos (s): *Caſtrata vis & poteſtas & libido genitalis Aeonum, quaſi non & numerorum tanta adhuc coagula ſupereſſent, & nulla alia de pædagogio nomina.* Quod per Metaphoram B. Rhenanus dictum annotavit. De pædagogiis inſcriptiones variæ:

PHILONICUS 587. II.
TI. CAESARIS. GERM
DE. PAEDAGOGIO

Et hæc alia:

T. FLAVIO. AUG. LIB. GANYME
DI 585. 7.

PÆDA-

(o) *lib. de Tranquillitate animi c.* 1. (p) *lib.* 29. (q) *Sueton. in Nerone c.* 28. (r) *in Apologetic. cap.* 13. (s) *cap.* 8.

PAEDAGOGO. PUERORUM

Atque hæc :

P. STATIO. P. L, DIONI 586. 1.
DEC
PAEDAG. DOMINI. VI. A. XCVI

Dec. decanum ſignificat. Decani enim Pædagogii inter Miniſterianos computantur (t), *Δεκανοὶ συναγόμενοι· Αρχὴ δέκα ὀνομάτων, συνηγμένοι* (u).

Cellarii inter miniſteria urbana continentur, ut Obſonatores, & Veſtiarii, & Cubicularii, & Arcarii, & Coqui, & Placentarii, Tonſores, Piſtores, Lecticarii, ait Paulus (x). Cellarii ex Ulpiano (y), ſunt qui ideo præpoſiti, ut rationes ſalvæ ſint: unde Cellarium *ταμεῖον*, & Cellarius *ταμίας* (z).

Menſores etiam ſunt ex Miniſterianis, ſeu Caſtrenſianis, qui hîc accipiendi non ſunt pro iis, qui Principi hoſpitia præparant (a), ſed pro Menſoribꝰ frumentariis domus Auguſtæ, quales fuerunt & urbis Romæ (b). Atque his adjungo Piſtores, qui etiam Miniſterialibus adgre-

(t) *l. 2. C. de Decan.* (u) *Gloſſ. Baſilic.* (x) *lib. 3. ſent. cap. 6.* (y) *l. quæſitum. §. cellarium. D. de inſtruct. & inſtrum. leg.* (z) *Gloſſ. vet.* (a) *l. 4. C. T. de metatis.* (b) *l. menſores. D. de excuſationib. & l. 1. C. T. de frumentar. urb. Rom.*

gregantur. De Lampadariis nos aliàs. De prægustatore lapis vetus:

581.13. DIS. MANIBUS
TI. CLAUDI. AUG. LIB. ZOSIMI
PROCURAT. PRÆGUSTATORUM.

Et hic alius:

582.1. TI. CLAUDIO. TI. AUG. LIB.
SCRIBAE. LIBEL. TI
CLAUDIUS. FLAMMA. CLAUSUS
TI. AUG. PRAEGUST.

Epularum guſtum Prægustator explorabat (c). Pincerna *οἰνοχόος*, vinum infundebat: A potione in Inſcriptionibus dicitur, & à cyatho Romæ:

582.2. TI. CLAUD. AUG. LIB
GRATIANO LIVIAE
AUG. SERVO. A. POTIONE

Item Romæ,

582.4. DORYPHORO. CAESARIS
A. CYATHO

Veſtitores curam habuerunt veſtium Miniſterialium omnium, & in veſtis ſacræ ſchola militare dicebantur (d). Fullones lavanda poliendavé veſtimenta accipiunt (e). Plautus noſter:

(c) *Tacit. 12. Annal.* (d) *l. 3. C. de Caſtrenſianis.* (e) *l. 2. D. de condict. ſine cauſa.*

Stat fullo, Phrygio, aurifex, lanarius (f).

Erant & veſtipici ſervi, cuſtodiendis veſtibus præpoſiti (g). Cura palatii ſub Caſtrenſi Comite palatii. Erat autem is artifex, ad quem cura fabricæ Palatii pertinebat. Cui, authore Caſſiodoro, pro honoris inſigni, hoc erat attributum, ut auream virgam geſtaret, & ante Imperatorem incederet (h). Nobis eſt *Maiſtre des baſtimens*. Eſt in antiquis Inſcriptionibus, qui Architectus Auguſtorum:

Q. CISSONIO. Q. F. HOR. APRI
LI 537. 4.
ARCHITECTO. AUGUSTOR

Ille verò *Agens palatii Cæſaris curam*, ab Ammiano Marcel. dicitur (i). In Oriente Curopalates, τὴν Φυλακὴν τῆς αὐλῆς ἐμπεπιςευμένος (k). Qui Imperialis domus curam recipit: *Quod munus*, ait Symmachus, *aliquid dignitatis adfert* (l).

Juſtinus Juſtiniani Imperatoris conſobrinus in Imperium adſcitus, hoc Curopalatæ munus ſuſtinuit, ſi Zonaræ credimus: Κȣροπαλάτης πρὸ τῆς βασιλείας (m). Fuit & in Comitatu Magiſtra-

[f] *in Aulular.* [g] *l. cùm de lanionis* §. *quidam. D. de inſtruct. & inſtrum. leg.* [h] *lib. 7. variar.* 5. [i] *lib. 14. & lib. 26.* [k] *Evagrius lib. 5. cap. 1.* [l] *lib. 1. epiſt. 60.* [m] *in Juſtino.*

giſtratuum, qui vocabatur Cura Prætorii (n): Sicubi tamen Prætorium ædificare vellet Princeps, Cura Palatii omnium fabricarum curam gerebat (o).

Fuerunt & plures alii Comiti Caſtrenſi ſubjecti, ut Præpoſitus auri Eſcarii: Præpoſitus argenti potorii: à Supellectile Caſtrenſi: Magiſter fontis palatii: Redemptor operum Cæſarum: diſpenſator Auguſtorum: qui in antiquis inſcriptionibus paſſim. Atque horum omnium certi erant gradus, primæ, ſecundæ, & tertiæ formæ, quorum alii ſtatuti, alii ſupernumerarii (p).

Alius verò fuit Comes Caſtrenſis per Africam, cujus meminit Ammianus Marcel. (q). Hic enim rei Caſtrenſi præerat, & *ſummitatem*, ut ipſe loquitur, *caſtrenſium neceſſitatum curabat* (r). Hinc Caſtrenſiani de Caſtris Riparenſibus, quæ in ripis fluminum limitaneorum conſtituta erant (s). In Epiſtola Aureliani Principis ad Ulpium Crinitum de Monetariorum rebellione: *Hi compreſſi ſunt*, inquit (t), *ſeptem millibus Riparenſium & Caſtrianorum interemptis.* Dubitat Caſaubonus, unde Caſtriani iſti fuerint appel-

 lati:

[n] *Trebel. Pollio in Claudio.* [o] *Caſſiodor. d. lib. 7.* [p] *l. 2. C. de Caſtrenſian.* [q] *lib. 30.* [r] *lib. 26.* [s] *l. 14. C. de re militar.* [t] *Vopiſc. in Aurelian.*

lati: Ego verò hanc vocem Vopiſco Latinitatis minùs perito tribuo, qui Riparenſes Caſtrenſianos, à Caſtris Caſtrianos fecit. Caſtrenſis Comes Officium habuit (u), Tabularium dominicum, Tabularium dominæ Auguſtæ, Adiutorem Chartularium, & Scrinium ipſius, & ceteros Palatinos officiorum.

CAP. XXXI.
De jure Fiſci: & Fiſci privilegiis.

FIſcus ſacrum ærarium continet, id eſt ſacras largitiones, ſive theſauros, de quibus fiſcus propriè dicitur: & privatum ærarium, ſive res & largitiones privatas Auguſti & Auguſtæ. Continetur etiam fiſci appellatione arca Præfectoria. Fiſcalia enim debita dicuntur annonarii, ceterique tituli, qui ad arcam pertinent Præfecturæ (x): & fiſcales titulos exigere ad Præfectum Prætorio pertinebat (y). Multa de his hactenus à nobis explicata ſunt, quæ majorem lucis ex juris fiſci interpretatione accipere poſſunt.

Fiſci, fiſcinæ, fiſcellæ, ſpartea ſunt utenſilia

(u) *Notit. Imper.* (x) *l. 6. C. de exact. tribut.*
(y) *Symmach. lib. 2. epiſt. 27.*

lia ad majoris ſummæ pecunias capiendas: Unde quia major eſt ſumma pecuniæ publicæ, quàm privatæ, ut pro cenſu privato loculos & arcam dicimus, ſic pro publico theſauro ærarii dicitur fiſcus. Fiſcus enim pecunia publica eſt, ex quo Confiſcare dici ſolet (z).

Fiſcales res à privato Principis patrimonio ſeparantur, quæ res dominicæ dicuntur, quæque ex privata Principis ſubſtantia procedunt (a). Divina etiam domus dicitur, ratio Cæſaris Ulpiano: *Quodcunque*, inquit, *privilegium fiſco competit, idem & Cæſaris ratio habere ſolet & Auguſtæ* (b). Fiſcales ergo res non tam in Principis, quàm in Principatus patrimonio ſunt, quæ ad ſuam dignitatem tuendam Principi quaſi uſusfructus nomine tribuuntur (c).

Nec tamen fiſcales res propriè publicæ dici poſſunt, ut nec privatæ. Quare optimè idem Ulpianus docet (d), *interdictum ne quid in loco publico, non pertinere ad ea loca, quæ ſunt in fiſci patrimonio. In iis enim neque facere quidquam,*

Fff 3 neque

[z] *Aſconius 2. in Verrem.* [a] *l. 3. C. de quadrien. præſcript. l. 1. C. ne rei dominic. vel temp.* [b] *l. 6. §. fin. D. de jur. fiſc.* [c] *Hotoman. lib. 1. quæſt. illuſtr. cap. 1.* [d] *l. 2. §. hoc interdictum. D. ne quid in loc. publie.*

neque prohibere privatus poteſt. Res enim fiſcales quaſi propriæ & privatæ Principis ſunt. Si tamen veram nominis ſignificationem inquiramus, Φίσκος δημόσιον ταμεῖον. Sed hoc ſucceſſu temporis immutatum eſt, & promiſcuè acceptum.

Vulgaris locus eſt Spartiani (e) de Hadriano, *qui damnatorum bona in fiſcum privatum redigi vetuit, omni ſumma in ærario publico recepta.* Quaſi aliud, inquit Caſaubonus, eſſet fiſcus, præter privatum Principis. Rectiùs quidem ille, ſi promiſcuas has voces ab ipſis etiam juris Authoribus acceptas notaſſet (f). Fiſcus tamen & ærarium, ut ait Dio (g), λόγῳ erant diſtincta, non ἔργῳ: & frequentiùs fiſcus à privata ſubſtantia diſtinguitur, licèt utriusque jus pari privilegio nitatur.

Ad fiſcum pertinent bona vacantia lege Julia (h), ut inteſtatorum, qui ſine legitimis heredibus deceſſerunt. Interdum etiam filius heres excluditur, fiſco prælato; ut puta, ſi pater perduellionis damnatus fuerit poſt mortem ſuam (i). Præterea obſidum bona, ſicuti captivorum, in fiſcúm coguntur, ex Commodi con-

(e) *in Hadrian.* (f) *Cujac. 21. obſerv. cap. 11.* (g) *lib. 53.* (h) *l. quidam teſtamento. §. quoties. D. de leg.* (i) *l. donationes. §. fin. D. de donationibus. l. fin. D. ad leg. Jul. majeſt.*

conſtitutione (k). Theſauri in bonis fiſcalibus inventi, & damnatorum bona & caduca, de quibus nos ſuprà.

Fuit fiſcus Judaicus ſub Domitiano, de quo hæc Suetonius (l): *Præter ceteros fiſcus Judaicus acerbiſſimè actus eſt; ad quem deferebantur, vel qui profeſſi Judaicam intra urbem venerunt vitam, vel qui diſſimulata origine, impoſita genti tributa non pependiſſent. Interfuiſſe*, ait, *me adoleſcentulum memini, cùm à Procuratore frequentiſſimo concilio inſpiceretur nonagenarius ſenex, an circumſectus eſſet.* Tributum hoc à Tito imperatum, authore Dionem (m). ἀπ᾽ ἐκείνου δίδραχμον ἐτάχθη, τοὺς τὰ πάτρια αὐτῶν ἔθη περιστέλλοντας τῷ Καπιτωλίῳ Διῒ, κατ᾽ ἔτος ἀποφέρειν. Ab eo juſſi ſunt quotannis didrachmam pendere Jovi Capitolino, hi qui patrios ritus eorum tuerentur. Hoc tributum graviſſimum ſuſtulit Nerva, ut ex ejus argenteo nummo probatur, cum hac inſcriptione, *Fiſci Judaici calumnia ſublata.* Edicto enim vetuit, ne liceret aut impietatis, aut Judaicæ ſuperſtitionis quemquam accuſare (n). τοῖς δὲ δὴ ἄλλοις οὔτ᾽ ἀσεβείας, οὔτ᾽ Ἰουδαϊκοῦ βίου καταιτιᾶσθαί τι-

(k) *l. Divus Commodus. D. de jur. fiſc. & l. obſides. D. de teſtament.* (l) *in Domitian. cap. 12.* (m) *Xiphil. in Veſpaſian.* (n) *Xiphil. in Nerv.*

νας συνεχώρησε. πολλοὶ γὰρ καὶ τῶν συκοφαντησάντων θάνατον κατεδικάσθησαν, ἐν οἷς καὶ Σέρας ἦν ὁ φιλόσοφος. Multi enim capite damnati, atque inter eos Seras Philoſophus fuit.

Fiſcum Alexandrinum in antiquis Inſcriptionibus legimus:

591.5. FLORUS. AUG. LIB. TABULARI. . . .
FISCI. ALEXANDRINI

Hic & à Veſpaſiano introductus eſt, qui multa vectigalia, quæ jam ſolvi deſierant, renovavit auxitque: idque in Provinciis ſubditis Imperio Romano, ac poſtea in urbe. Hanc ob cauſam Alexandrini multa convitia in eum jactabant, dicebantque præter cetera eum ſex obolos exigere. Quare Veſpaſianus, vir alioqui mitiſſimus, tanta ira commotus exarſit, ut viritim ſex obolos perſolvi juſſerit (o). οἱ γοῦν Ἀλεξανδρεῖς ἄλλα τε αὐτὸν ἀπεῤῥίπτουν, καὶ ὅτι ἓξ ὀβολοὺς προσαιτεῖς, ὥστε καὶ τὸν Οὐεσπασιανὸν καίπερ ἐπιεικέστατον ὄντα, χαλεπῆναι, καὶ κελεῦσαι μὲν καὶ τοὺς ἓξ ὀβολοὺς κατ' ἄνδρα εἰσπραχθῆναι.

De fiſco Aſiatico lapis alius Romæ:

HERMÆ. AUG. LIB. A. CUBICULO
575.5.
DO-

(o) *Xiphil. eod.*

DOMITIÆ. AUG. FORTUNATUS.F
PROC. FISCI. ASIATIC

Aliud jus fiſci adinvenit Nero: Ille enim jam exhauſtus conſtituit, ut ingratorum in Principem teſtamenta ad fiſcum pertinerent, ac ne impunè eſſet ſtudioſis juris, qui ſcripſiſſent vel dictaſſent (p): quod antè à Caligula acerbiùs factitatum (q). Sed Nero præterea voluit, *ut è libertorum defunctorum bonis pro ſemiſſe dodrans cogeretur, eis qui ſine probabili cauſa eo nomine eſſent, quo fuiſſent illæ familiæ, quas ipſe contingeret.* Semiſſem, notat Torrentius, jure fiſci capiebat, pro quo dodrantem induxit.

Tiberii largitionem laudat Tacitus (r), *ut magnificam, quòd bona Æmiliæ Muſæ Locupletis inteſtatæ, petita in fiſcum. Æmilio lepido, cujus è domo videbatur, tradiderit.* Torquet ſe Lipſius in Taciti interpretatione, & tenebroſum ſibi fingit locum, ut in eo laberetur. Suſpicatur primùm hanc Æmiliam libertinam fuiſſe, argumento cognominis Græci, quod notam ſervitutis putat: ideoque in Tacito legit: *Muſæ L.* id eſt libertæ, *locupletis.* Deinde: *cur bona ejus,* ait, *petita in fiſcum? cur non data patronis?* Quaſi verò Muſæ cognomen barbarum ſit, nec

[p] *Sveton. in Neron. c. 32.* (q) *idem in Caligul. cap. 38.* (r) *2. Annal.*

proprium gentis Romanæ. Nam & in gente Pomponia, una cognomen Muſæ habuit, ut veteres nummi teſtantnr, in quibus Q. Pomponius Muſa inſcribitur. Hoc etiam Muſæ cognomen fuit Antoniæ familiæ, & aliarum.

Sed libertinitatis indicium magis eſt Æmiliæ nomen, quàm Muſæ: libertini enim patronorum nomen ut plurimùm aſſumebant, ut ex veteri Inſcriptione probatur.

LARIBUS
106.13, PRO. SALUTE. ET. INCOLUMITA
TE
DOMUS. Q. SERTORII
JUN. DONACE. DOMESTICA. EJUS
ET
Q. SERTOR. HERMES
Q. SERTORIUS. CEPHALO
Q. SERTORIUS. ANTEROS
LIBERTEI

Nec libertis licuit aliud ſibi nomen uſurpare, vel ſe profiteri ingenuos, ut jus fiſci ſubterfugerent. Et fruſtra de jure patronorum & libertorum ſucceſſione quærit Lipſius: fruſtra literam, L. addendam Taciti lectioni credit. Nam bona Æmiliæ in fiſcum petita, tanquam vacantia & ἀκληρονόμητα, non ut fœminæ conditionis libertinæ, quod & ipſa verba Taciti indicant. Nam bona Æmiliæ inteſtatæ Æmilio Lepido, è cujus domo videbatur, Tiberius conceſſit. Domus

mus non libertinitatem, ſed agnationem, cognationem & familiam ſignificat: ut ex inſcriptione proxima patet, in qua Junia Donace domeſtica, à libertis ſeparatur: ut domeſtici Judicum, domeſtici Principum non ſunt eorum liberti (s). Quare Ulpianus: *Communi jure*, inquit (t), *familiam dicimus omnium agnatorum.* Omnes ergo Agnati, gentiles; ex eadem domo & gente proditi præſumuntur. Sic Virgilius (u):

Sergeſtusque, domus tenet à quo Sergia nomen.

Æmilia ergo è domo Lepidi videbatur, id eſt illius agnata, & verè ingenua. Magnis ingeniis ut laus ubique tribuenda eſt in iis, quæ peritè ſcribunt; ſic venia danda, ſi quando licentiùs errant: Error enim illorum eruditionem ſemper aliquam habet.

Plura ſunt alia fiſci jura, vel,ut emendat Cujacius (x), fiſci vires ex Novella CXLIII. quæ Latina eſt, in qua vulgò ſcriptum eſt, *fiſci juribus*, reponit Cujacius, *fiſci viribus*: ſed fiſci jura æquiora ſunt iis in rebus, quàm vires. Licèt vi plerumque hujusmodi jura aucta ſint, ab iratis Imperatoribus. Sic Galba reditus Lugdunenſium

[s] *tot. tit. C. de domeſtic. & protectorib.* [t] *l. 195. §. communi. D. de verb. ſig.* [u] *5. Æneid.* [x] *lib. 2. obſervat. cap. 1.*

ſum occaſione iræ, vertit in fiſcum, cùm inter Lugdunenſes Viennenſesque diſcordia proximum bellum accenderat, multæque invicem clades crebriùs infeſtiùsque, quàm ut tantùm propter Neronem Galbamque pugnaretur (y).

Fiſcus etiam pro tributis aliisque debitis & oneribus accipitur. Elegans Inſcriptio & ſingularis exempli Romæ, in Ponte Senatorio, qui nunc S. Mariæ:

NUMINI. DEORUM. AUG. JOVI. OPT MAX 10. 6.
AEDEM. VOTO. SUSCEPTO. Q. LEPIDUS. M. F.
M. CURIUS. M. F. COS. III. S. P. Q. R.
IMP. CAES. DIVI. TRAIANI. F. D. NERVAE NEP. TRAIANO. HADRIANO. AUG PONT. MAX
TRIB. POT. II. COS. II. QUOD. UNUS. OMNIUM
PRINCIPUM. ET. SOLUS. REMITTENDO. SESTERTIUM
NOVIES. MILLIES. CENTENA. MILLIA. N
DEBITUM. FISCI. NON. PRAESENTES MODO. SED
ET. POSTEROS. SUOS. PRAESTITIT HAC
LIBERALITATE. SECUROS

Nos

(y) *Tacit. 1. hiſtor.*

Nos alia fiſci jura latiùs aliquando perſequemur; nunc verò fiſci privilegia expendamus, quæ multa & ſingularia fuerunt, quibus jura ipſa maximè adaugentur. *Privilegium fiſci eſt inter omnes creditores primum locum tenere*, ait Paulus (z): quod verum eſt inter creditores Chirographarios antiquiores, & qui privilegio nituntur. In actionibus, in perſonam rei perſecutoriis, fiſcus enim ſemper hypothecarius creditor. Quare quod quis navis fabricandæ aut armandæ, vel inſtruendæ cauſa, vel quoquo modo crediderit, habet privilegium poſt fiſcū (a). Et ſi creditor pecuniā à debitore ſuo receperit, fiſco hæc reſtituitur, ſi debitor ſolvendo non ſit (b). Præterea ſi quis alteri obligaverit, quæ habet habiturusque eſſet, & poſtea cum fiſco contraxerit; in re poſtea quæſita, fiſcus potior eſt: prævenit enim cauſam pignoris fiſcus, ex Papiniani ſententia (c).

Fiſcus non ſolet ſatisdare (d). Adverſus fiſcum uſucapio non procedit, niſi res fiſci eſſe deſierit (e); aut ſi bona vacantia, nondum tamen fiſco nuntiata, emptor diutina poſſeſſio-

ne

(z) *lib. 5. ſent. cap. 12.* (a) *l. quod quis navis. D. de reb. auth. judic. poſſ.* (b) *l. 5. C. de privileg. fiſc.* (c) *l. ſi quis mihi. D. de jur. fiſc.* (d) *l. 1. §. ſi ad fiſcum. D. ut legator. nomin.* (e) *l. quamvis. D. de uſucapionib.*

ne ceperit. Sic etiam competentes fiſco actiones præſcriptione longi temporis perimuntur (f): *καὶ αἱ τοῦ δημοσίου διαφέρουσαι ἀγωγαὶ ἀναιρείσθωσαν τῇ τοῦ χρόνου παραγραφῇ.* Ut præſcriptio XX. annorum, quæ etiam circa requirendorum annotatorum bona obſervatur, ex Conſtitutione Titi Imp. ſolet ex eo numerari, ex quo quid ad fiſcum pervenire potuit (g). Sic intelligendum eſt, in omnibus fiſci quæſtionibus, exceptis cauſis, in quibus minora tempora ſervari ſpecialiter conſtitutum eſt, XX. annorum præſcriptionem cuſtodiri (h). Minora tempora ad quadriennii præſcriptionem pertinent, quæ dantur fiſco & adverſus fiſcum (i).

In fiſco etiam hoc eſt ſingulare, ut edictum Ædilium Curulium ad venditiones fiſcales non pertineat (k). Si Procurator Cæſaris pro evictione triplum promiſerit, ſimplum fiſcus præſtet (l). Et in iis venditionibus, ut prædiorum fiſcalium conductionibus tempora, adjectionibus præſtituta referuntur, quæ nobis ſunt, *doublement & tiercement* (m). Ceterùm in auctione fiſcali

(f) *lib. 56. Baſilic. tit. 2.* (g) *l. 1. §. præſcriptio. D. de jur. fiſc.* (h) *l. in omnib. D. de diverſ. temp. præſcript. l. 3. D. de requir. reis.* (i) *tot. tit. C. de quadrien. præſcript.* (k) *l. 1. §. ſciendum. D. de Ædilit. edict.* (l) *l. ſi Curator. D. de jur. fiſc.* (m) *l. Lucius Titius. §. fin. D. ad Municipal.*

ſcali multa requiruntur, proſcriptio, authoritas Procuratoris Cæſaris, haſta, Præco, Quæſtor, addictio, quæ fiat juſto pretio (n).

Poteſt quoque fiſcus rem communem diſtrahere in ſolidum, cùm partis dominus ſit, juxta proprium privilegium (o), etiamſi minima portio rei ad eum pertineat (p). In fiſco & illud eſt ſingulare, ut mora ei fiat re ipſa, id eſt ſolo tempore tardæ ſolutionis: Et fiſcus ex ſuis contractibus uſuras non debet, ſed accipit, ut ſolet à foricariis, qui tardiùs pecuniam inferunt: Item ex vectigalibus (q).

Foricarii ſunt foricarum publicarum viliſſimi conductores. Forica, ἀφεδρὼν (r), locus in foro, exonerandi ventris cauſa paratus, ut Cujacius obſervat (s). Hinc forire, ἀποσκευάζειν, ventris onus deponere. De foricis Juvenalis (t):

Conducunt foricas, & cur non omnia? cùm ſint
Quales ex humili magna ad faſtigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna iocari.

Ubi vetus interpres: *Foricas, ſtercora, hoc eſt vectigal; forire enim eſt ventrem deonerare. Alii,* in-

---

(n) *Cujac. ad leg. 6. C. de fid. haſt. fiſcal.* (o) *l. 2. C. de commun. rer. alienat.* (p) *l. unic. C. de vendit. rer. fiſcal.* (q) *l. cùm quidam. §. fiſcus. D. de uſur.* (r) *Gloſſ. vet.* (s) *lib. 22. obſerv. cap. 34.* (t) *Satyr. 3.*

inquit, *tabernas dicunt ſoro vicinas: alii vectigal vinarium quod ex Africa in urbem vehebatur: alii domos publico ſumptu ædificatas ad locandum, quarum conductores lucra cupiebant.* Foricarii hujusmodi Lutetiæ viſuntur, qui viarum immunditias plauſtris purgare ſolent, leveque ob id à dominis ædium, vel earum conductoribus vectigal penditur. Foricarii ergo ſunt hujus vectigalis conductores.

Inter fiſci privilegia iſtud annumero, ut ſi calculi fiſcalis ſatisfactio poſtuletur, aut tributariæ functionis ſolemne munus expoſcitur, vel ſi quem conſtiterit publicum eſſe debitorem, ei appellatio denegetur (u). Hoc etiam inter fiſci jura computatur, ut qui fiſci rem dilapidant, interverſores dicantur, eorumque ſceleſti contractus & pernicioſi (x).

Sed nulla in fiſci juribus pernicioſior peſtis fuit, quàm delatorum: qui res ad fiſcum pertinentes, ultrò ei præmii cauſa denuntiant, ut bona caduca, ereptitia, vacantia, commiſſa, tacita fideicommiſſa, vaga mancipia, theſauri inventionem, atque inter hæc publica crimina, vel ſi quis in capitali crimine deceſſerit: ſi fiſcus ex prævaricatione victus eſt, vel ſi pœna fiſco ex contractu privato debetur.

Dela-

[u] *l.4. & 8. C. quor. appell. non recip.* [x] *l. 8. C. de jur. fiſc.*

Delatores quidem graſſatores ſunt & latrones (y), qui execrabiles ab Imperatoribus dicuntur (z), qui tamen in jure admittuntur, licèt cum aliquo famæ diſcrimine. Quare deferre non poſſunt Clariſſimi viri, & veterani prohibentur delatores eſſe, propter honorem utique & merita militiæ: ut milites propter honorem ſtipendiorum (a). Eorum tamen fama non læditur, qui non præmii conſequendi, vel ulciſcendi gratia deferunt, vel qui nomine Reip. cauſam exeqvuntur (b).

Delatoribus à Caligula octava bonorum confiſcatorum decreta erat (c). *μισθῷ τῶν κατηγόρων, διὰ τὰ ἆθλα αὐτοῖς πορίζεσθαι ἕως ὀγδόας τῶν οὐσιῶν.* Sed Nero ad quartas eorum, quæ delata eſſent, lege Papia redegit; quod Svetonius inter præclara illius geſta retulit (d). Titi nobilius factum fuit: *Nam cùm inter adverſa temporum, & delatores mandatoresq́; eſſent ex licentia veteri; hos aſſiduè in foro flagellis ac fuſtibus cæſos, ac noviſſimè traductos per amphitheatri arenam, partim ſubiici in ſervos, aut vænire imperavit, partim in aſperrima inſularum avehi* (e). Delatores mandatoresque conjungit Svetonius: Nam delatores compellebantur edere mandatorem, ac niſi edidiſſent, in vincula deduce-

(y) *Plin. in Panegyric.* (z) *l. 4. C. de Delatorib.* (a) *l. deferre. D. de jur. fiſc.* (b) *l. 2. D. eod.* (c) *Joſeph. lib. 19. antiq. Judaic. c. 1.* (d) *Sveton. in Neron.* (e) *Sveton. in Tito, c. 8.*

bantur: *Quod eò pertinet*, ait Calliſtratus (f), *non ut delator pœna ſubduceretur, ſi mandatorem haberet: ſed ut mandator quoque perinde ac ſi ipſe detuliſſet, puniretur. Nec enim tantùm delator punitur, ſi non probaverit, ſed & mandator.* Delator autem fidejuſſores dare tenebatur (g), nec ſine fiſci Advocato illum denuntiare permittitur: Alioqui ferro punitur (h).

Aliud delatorum genus eſt, qui ſeipſos deferunt, de quibus titulus eſt ſingularis in utroque C. ut ſi is, cui tacitè fideicommiſſa hereditas fuerit, nuntiet & prodat, quod capere non poſſit; ei datur pro præmio, media pars hereditatis, & cum fiſco partitur, priorque eligit optionem, ex Edicto Trajani. Ita tamen ſi profeſſus eſſet, antequam ad ærarium deferretur (i). Sed qui tacitam fidem accommodavit, ut non capienti reſtitueret hereditatem: ſi deducta parte quarta reſtituit, nihil retinere debet. Quadrans enim, qui heredi imponitur, ipſi eripitur, & ad fiſcum transfertur (k).

Publicatis autem bonis, id quod poſtea acquiritur, fiſcum non ſequitur (l): & qui inteſtatus decedit, atque ſcit bona ſua ad fiſcum perventura vacantia, fidei fiſci cõmittere poteſt (m).

CAP.

(f) *l. 2. §. Divo Pius. D. de jur. fiſc.* (g) *l. 2. §. Senat9. D. eod.* (h) *l. 5. C. de Delatorib.* (i) *l. unic. C. de his qui ſe deferunt. l. edicto. D. de jur. fiſc.* (k) *l. cùm tantùm. D. eod.* (l) *l. ſi mandavero. §. is cujus. D. mandat.* (m) *l. filiusfam. miles. §. qui inteſtatus. D. de leg. 1.*

Cap. XXXII.
De Præfectis Ærarii.

A Delatoribus ad ærarii Præfectos progredior, quorum hæc una præcipuè cura fuit, ut ex delatorum nuntiatione fiſcales cauſas judicarent. *Quàm juvat*, inquit Plinius (n), *cernere ærarium ſilens & quietum, & quale ante delatores erat. Nunc templum illud, nunc verè Deus; non ſpoliarium civium, cruentarumq́ prædarum receptaculum.*

Variè adminiſtratum eſt ærarium, & illius ſæpiùs Magiſtratus immutati. Primùm enim Quæſtoribus mandata eſt illius cura: deinde ad Æ-diles translata, poſtea ad Præfectos, exin ad Prætores ſeu Prætorios. Quæſtores rurſus impoſiti: tum ad Prætores, tandẽ ad Præfectos rediit (o).

De Quæſtoribus Pomponius: *Quæſtores*, ait (p), *conſtituti ſunt, cùm ærarium populi auctius eſſet, qui pecuniæ præeſſent: dicti ab eo quòd pecuniæ inquirendæ & conſervandæ cauſa creati erant.* Quæſtores tamen ſuos, Reges ipſi habuerunt, ut Junius Gracchanus in eo libro, quem de temporibus ſcripſit, ipſum Romulum & Numam duos habuiſſe Quæſtores, quos non ſua voce, ſed populi ſuffragio creatos ſcriptum reliquit (q). Hi Quæſtores ærarii dicti, qui poſtea

[n] *in Panegyric.* [o] *Tacit. l. 13. Annal.* [p] *l. 2. §. deinde. D. de inſtit. & jur.* (q) *Feneſtel. de magiſtrat. Rom. cap. 3.*

& urbani. Nam & in Provinciis Quæſtores fuerunt militares, de quibus nos ſuo loco.

Tribunos ærarii Svetonius narrat, qui à Julio Cæſare è Judicum ordine ſublati ſunt (r): quos à tribuendo ære Feſtus ait appellatos. Penes eos erat cuſtodia pecuniæ attributæ; atque hoc ordinis nomen erat, ut ex lege Aurelia apparet. Ærarii publici cura ab eodem Julio Cæſare duobus Ædilibus mandata, quia nullus Quæſtor creatus fuerat, ut ait Dio (s). *τὸ δ᾽ οὖν κατὰ τὴν διοίκησιν ἐξ ἐκείνου δὴ ἅπερ εἶπον παρατραπὲν, οὐκέτι τοῖς ταμίαις ἀεὶ ἐπετράπη, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῖς ἐστρατηγηκόσι προσετάχθη.* Sed tandem duobus Ædilibus commiſſum ærarium, *τούς τε οὖν θησαυροὺς τοὺς δημοσίους δύο τότε τῶν πολιανομούντων διῴκησαν.* Poſtea inſtituit Auguſtus, ut ærarii adminiſtrationi quotannis bini Prætorii viri præficerentur (t). *Πρὸς δὲ τὴν διοίκησιν χρημάτων δημοσίων, δύο καθ᾽ ἔτος ἐκ τῶν ἐστρατηγηκότων αἱρεῖσθαι ἐκέλευσε.*

Lapſus eſt Dio cùm ad Quæſtores ærarii curam non rediiſſe, poſtquam Ædilibus à Julio Cæſare commiſſa eſt, ſcriptum reliquit. Nam & Quæſtores poſt medium illud Ædilium tempus, quod modicum fuit, ærario præfuerunt: & ab iis Auguſtus, ærarii curam ad Prætorios Præ-

[r] *Sueton. in Julio. cap. 41.* [s] *lib. 43.* [t] *Dio lib. 53.*

Prætoresvé transmiſit (u): quam deinde Quæſtoribus Claudius reddidit, ut prodit Svetonius, cui Tacitus aſſentitur (x). *Hic enim*, de Claudio, *Princeps*, ait, (y), *curam tabularum publicarum à Quæſtoribus ad Præfectos tranſtulit.* Variè habita ac ſæpe immutata hujus rei forma: Nam Auguſtus permiſit Senatui deligere Præfectos: dein ambitu ſuffragiorum inſpecto, ſorte ducebantur ex numero Prætorum, qui præeſſent. Neque id diu manſit, quia ſors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius Quæſtores rurſum impoſuit. Nero Prætura perfunctos & experientia probatos delegit. Quin & Dio ipſe hanc ſententiam ſecutus eſt. Nam Claudius, ait (z), Prætores, qui pecuniæ publicæ præerant, abrogavit: Quæſtoribus eo munere, ut antiquitùs conſtitutum fuerat, mandato. τοὺς στρατηγοὺς τοὺς ἐπὶ τῆς διοικήσεως καταλύσας, ταμιείαις αὐτὰς κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐπέτρεψεν.

Quæſtores ærarii multæ dicendæ jus habuiſſe videntur ex inſcriptione veteri:

L. TERENTIO. L. F 52.12.
C. APUFRENO. C. F
L. TURPILIO. C. F
M. ALBANI. L. F
T. MUNATIO. T. F
QVÆSTORES. AIRE. MOLTATICOD
DEDERONT. Ggg 3 Hanc

[u] *Sveton. in Auguſto c. 36.* [x] *Sveton. in Claudio, c. 24.* [y] *Tacit. lib. 13. Annal.* [z] *lib. 60.*

Hanc inſcriptionem perveterem eſſe, ex eo probatur, quòd Latinitatis leges in ea ſervatæ non ſint, quæ nondum illo ſeculo invaluerant. Sic in antiqua alia inſcriptione L. Scipionis Barbati, quam Sirmondus noſter mirè explicavit, ſcriptum, *optumo fuiſe viro Lucione Scipione.* Quod vetuſtati tribuendum Sirmondus probat, perſpicuis rationibus, quæ eadem hîc vetuſtatis veſtigia produnt, & *L. Terentio, C. Apufreno Quæſtores*, nihil in Grammaticæ leges nondum receptas, peccaſſe demonſtrat. Quod & verbum ultimum inſcriptionis oſtendit more antiquo ſcriptum, *Dederont.*

Nec tamen Quæſtores jus multæ dicendæ habuerunt, ſed multas à Judicibus dictas in publicas tabulas referebant (a): quas ut ceteras pecunias publicas, in eo uſus expendebant, quibus erant deſtinatæ.

Ex Quæſtoribus tandem duo Præfecti ærario facti ſunt. Sic Favorinus apud Agellium (b): *Quod per Quæſtorem*, ait, *antè dixi, intelligi nunc oportet Præfectum ærario ſignificari.* Nam cura ærarii à Quæſtoribus ad Præfectos translata eſt. Quod à Nerone conſtitutum primùm videtur: ille enim ad Præfectos curam tabularum publicarum à Quæſtoribus tranſtulit (c). Curam tabularum ab ærario ſejungi non

[a] *Tacit. lib. 13. Annal.* [b] *lib. 13. cap. 23.* [c] *Tacit. 13. Annal.*

non debere puto. Quare Neronis temporibus ærarium à Præfectis; Claudii, à Quæſtoribus; Veſpaſiani, à Prætoribus tractatum. Præfectos deinde à Trajano & ab Hadriano reſtitutos, ex Favorini verbis clarum eſt, & ex veteri inſcriptione, qua Plinio Præfectura ærarii à Trajano collata eſt:

454.3. C. PLINIUS. C.F. C.N
CÆCILIUS. SECUNDUS
PRÆF. ÆRARI. SATURNI. PRÆF
ÆRARI. MILIT

Dubitari tamen poſſet, an Præfectus ærarii omnimodo Quæſtoris Officio functus ſit, an verò Judex tantùm fuerit in urbe rerum fiſcalium, ut Procurator Cæſaris in Provinciis. Hanc dubitandi cauſam mihi dat Ulpianus: *Transactiones alimentorum*, ait (d), *etiam apud Procuratorem Cæſaris fieri poſſunt, ſcilicet ſi à fiſco putantur alimenta, ſecundùm quæ & apud Præfectos ærarii tranſigi potuit.* Quaſi videatur ærarii Præfectus Prætoris locum ſortitus eſſe, qui inter fiſcum & privatos jus diceret; quem Prætorem Nerva Imp. adjecit ceteris Prætoribus, qui hac de re cognoſceret (e). Sed Præfecti ærarii amplior poteſtas fuit, qui & huic Prætori & Quæſtoribus ſucceſſiſſe videtur, ut & cauſas judicaret,

(d) *l. cùm hi §. transtactiones. D. de transactionib.* (e) *l. 2. §. deinde. D. de origin. jur.*

ret, & ærarium tractaret, ut ex Ulpiani & Favorini verbis colligitur.

Quod verò Ulpianus ait, *apud Præfectos ærarii tranſigi poſſe, ſi à fiſco alimenta petantur*: hoc inde manavit, quòd Nerva Imp. conſtituerat pueris, puellisque natis parentibus egeſtuoſis, ſumptu publico, per Italiæ oppida alimenta præſtari (f). Sed ad hanc rem Quæſtores ſpeciales inſtitutos vetus inſcriptio docet:

C. COELIO. C. F 394.3.
QVÆST. ALIMENT
C. JULIO. SEVERO. M. RUFINIO. SA
BINIANO. COS

Conſules in hac inſcriptione notati, fuerunt ſub Hadriani Imperio, ut faſti Conſulares indicant. Atque hi pecuniam alimentis deſtinatam tractabant, quorum cognitio ad Præfectum ærarii pertinebat.

Non abſimilis huic Quæſtori alimentorum fuit ille, qui à Juſtiniano inſtitutus eſt. Nam cùm illius principatu duo tantùm Quæſtores eſſent, Sacri Palatii ſcilicet, & exercitus, qui unus pecuniam militarem curabat & impendebat; tertium Juſtinianus addidit, cui Quæſtoris nomen tribuit, quique in urbe, quærendis coërcendisque mendicis, inertibus, otioſis, peregrinis, errantibus, & vagis, cujusque conditionis

(f) *Aurel. Victor, in Nerva.*

nis eſſent, curam ſuſciperet. Et ſi fortè cæteri litis cauſa in urbem veniſſent, Quæſtore hoc imminente, inſtante, urgente, & ad extremum audiente & cognoſcente, morantibus Judicibus celerrimè eorum lites finirentur. Eidem Quæſtori in mendicos validos coërcitio data, & poteſtas cognoſendi de crimine falſi, de ſuperexactionibus executorum, id eſt, ſi ſupra modum ſportulæ exigerentur (g). Videtur & hic Quæſtor jus habuiſſe imbecillis dandi Tutores: Sed neque hic, neque Quæſtor alimentorum ærarium tractarunt, de quibus nonnihil hoc loco notavimus, ut nihil de Quæſtoribus intactum relinquamus.

Revertor ad Præfectos ærarii, qui de Caducis & ereptitiis bonis judicabant. Generali nomine, quæ fiſco obveniunt ex alieno, caduca dicuntur. Quæ auferuntur ut indignis, vel ſi poſt teſtatorem heres moriatur ante aditam hereditatem, ereptitia ſtrictiori ſignificatione vocantur, quòd eripiantur & ad fiſcum transferantur (h). Quare *cùm quidam peracto teſtamento nomen heredis induxiſſet; M. Antoninus ad Præfectos ærarii cauſam remiſit, ut viderent, an legata deberentur, quæ ſalva manſerunt* (i).

(g) *Novel. 80.* (h) *l. cùm tacitam. D. de jur. fiſc.* (i) *l. cùm quidam. D. de his quæ ut indig.*

Præterea ſi quid in rebus fiſcalibus quis faciat, Præfecti ærarii judices ſũt(k). Aq; etiã ſi Tutores, vel Curatores, qui Officio depoſito non reſtituerunt, tutelam, vel curationem cum fiſco contraxerint, cùm non poſſint; à Præfectis ærarii pœnæ falſi ſubiiciuntur (l). Præfectorum quoq; ærarii fuit bona fiſco delata, vel agnoſcere, vel repudiare. *Si ergo bona fuerint à fiſco non agnita, eaq; addicta libertatis conſervandæ cauſa: quæſitum eſt an poſſit fiſcus poſtea agnoſcere? & magis eſt, ne poſſit. Planè ſi non certioratis Præfectis ærario, bona fuerint libertatis conſervandæ cauſa addicta: ſi quidem talia fuerunt, ut agnoſci debeant, addictio ceſſat; ſi verò non fuerint, addictioni locus eſt* (m). Item ſi quis arguëretur rationes detuliſſe, de eo Præfectus ærarii cognoſcebat (n). Quod intelligendum eſt de eo, qui ſe ad ærarium detulerit, quod capere non potuerat, ut totum in ærarium colligatur, & ex eo pars dimidia, ſibi, ſecundùm beneficium Hadriani, reſtituatur (o).

Arrianus Severus Præfectus ærarii, cùm ejus, qui tacitè rogatus fuerat non capienti fideicommiſſum reddere, bona publicata eſſent: pronuntiavit nihilominus

[k] *l. 2. §. hoc interdictum. D. ne quid in loc. public.* [l] *l. 1. §. ex illa. D. ad leg. Cornel. de falſ.* [m] *l. 4. §. ſi bona. D. de fideicommiſſar. libertatib.* [n] *l. 15. §. fin. D. de jur. fiſc.* [o] *l. Arrianus. D. eod.*

minus jus deferendi ex conſtitutione Trajani habere eum, cui fideicommiſſum erat relictum. Edictum illud Trajani à Paulo refertur libro ſeptimo ad legem Juliam & Papiam (p).

Sanxit M. Antoninus primus, ut ad Præfectos ærarii Saturni, unusquisque civium natos liberos profiteretur, intra triceſimum diem nomine impoſito. Ad hanc rem per Provincias tabularium inſtituit: atque ita liberales cauſas munivit, Capitolino teſte (q). Ad quem Caſaubonus: Non primus, inquit, ſed vetus inſtitutum renovavit. Quod & Lipſius ad Tacitum pluribus perſequitur (r). Hac de re Juvenalis (s):

Quòd tibi filiolus, vel filia naſcitur ex me.
Tollis enim & libris actorum ſpargere gaudes
Argumenta viri. Foribus ſuſpende coronas.
Jam pater es.

Vetus interpres; *Libris actorum*, ait, *propter profeſſionem ſcilicet, quia apud ærarium patres natorum deferebantur filiorum, vel nominum notitiam devulgare conteſtatione publica.*

Hinc Scævola libro nono Digeſtorum (t): *Mulier gravida*, inquit, *repudiata, filium enixa abſent*e

[p] *l. edicto. D. eod.* [q] *in M. Antonin.* [r] *ad lib. 5. Annal.* [s] *Satyr. 9.* [t] *l. Imperatores, §. mulier. D. de probat.*

ſente marito, ut Spurium in Actis profeſſa eſt. Quæſitum eſt, an is in poteſtate Patris ſit: & matre inteſtata mortua, juſſu ejus hereditatem matris adire poſſit, nec obſit profeſſio à matre irata facta. Reſpondit veritati locum ſuperfore, id eſt de facti veritate quærendum.

Gordianus fi'ium Gordianum, nomine Antonini, cùm apud Præfectum ærarii, more Romano profeſſus eſſet, publicis actis ejus nomen inſeruit, ait Capitolinus (u), qui impropriè more Romano id factum tradit. Nam Profeſſio liberorum, non more, ſed lege introducta eſt.

Sub Alexandro Principis ærarii cura à Præfectis ad Quæſtores rediiſſe videtur. Ille enim Ærarios Quæſtores inſtituiſſe dicitur, qui de ære fiſci ederent munera, eaque parciora (x). Sed obſervarunt ex veteribus libris viri perdocti, pro *Ærarios Quæſtores*, legendum *Arcarios*. Atque hi quidem munere Quæſtoris alimentorum functi ſunt, & in veteri inſcriptione Quæſtores Arcarii leguntur:

386. 4. L. CASURIO. L. F. AED. IIII.
VIR. I. D
Q. ARC. PUBLIC. ET. PEC. ALIMEN
TAR

Singularis litera, & mediata nomina denotant Quæ-

(u) *Capitolin. in Gordianis.* (x) *Lamprid. in Alexandr.*

Quæſtorem Arcarium publicæ & pecuniæ alimentariæ.

Præfecti ærario Præpoſiti, rarò immutati, pecuniæ publicæ diſpenſatores erant, & ex mandato Principis præſtabant ſumptus, quos ille decernebat (y). Magnam verò ærarii Præfectorum authoritatem fuiſſe, vel ex hoc uno Plinii loco obſervamus. *Quid audes?* inquit (z), *quò ruis? quibus te periculis obiicis? quid præſentibus confidis, incertus futurorum? laceſſis hominem jam Præfectum ærarii, & brevi Conſulem.* Sic Plinius ipſe ab hac Præfectura ad Conſulatum evectus eſt.

Utriusque tandem ærarii adminiſtratio à Conſtantini temporibus ad Comites S. L. & privatarum rejecta eſt. Sed jurisdictio apud Præfectos ærarii in urbe & Procuratores Cæſaris in Provinciis remanſit plurima. Nam fiſci Præfectus, qui ταμίας πρεσβευτικῶς Zoſimo (a), etiam de crimine cognoſcebat; ſi quod ab aliquo commiſſum eſſet, qui ſub eo militaret. Sic Fortunatianus Imperatorio fiſco Præfectus quendam ex militantibus ſub ſe, veneficii reum, de causa cognoſcens verberibus ſubjecit: cùmque ille tormentis coactus alios nominatim indicaſſet, tanquam ſibi conſcios; cauſæ ad Præfectum Præ-

(y) *Vopiſc. in Aurelian.* (z) *lib. 9. epiſt. ad Quadratum.* (a) *lib. 2.*

Prætorio tranſmiſſæ ſunt, cùm ſub ejus imperio non eſſent, qui priùs jus dicebat (b).

In urbe Roma Heliocrates fiſco Præfectus literas Principis attulit, quæ jubebant omnium, quicunque Stiliconis temporibus Magiſtratum geſſiſſent, facultates publicari, congerendis fiſco pecuniis: occupatus dicitur (c). Nulla tamen in utroque C. Præfectorum Ærarii mentio habetur, ſed Illuſtres tantùm ærarii Comites produntur (d).

CAP. XXXIII.

De Procuratore Cæſaris.

FIſci nomine, Ærarium Procurator Cæſaris, qui & Procurator Principis (e), & Procurator Imperatoris dicitur (f); Officiũ, & ſtatio fiſcalis ſignificãtur. Procurator Cæſaris eodẽ munere in Provinciis, quo Præfecti ærarii in urbe, fungebatur. Cognoſcunt enim utrique inter Fiſcum & privatum.

Primus Auguſtus ex Dione (g) Procuratores miſit in Provincias ſuas ac populi Romani: alios ex Equitibus, ex libertis alios, qui publicos redi-

(b) *Zoſimus lib.* 4. (c) *idem lib.* 5. (d) *l.* 3. *C. de ſuſceptorib. & arcar.* (e) *l. abeſſe. D. ex quib. cauſ. major.* (f) *l. fin. D. de jur. fiſc.* (g) *lib.* 53.

reditus colligerent, & mandata ejus exequerentur. τὰς ἐπιτρόπους, οὕτω γὰρ τοὺς τάς τε κοινὰς προσόδους ἐκλέγοντας καὶ προστεταγμένα σφισὶν ἀναλίσκοντας ὠνόμαζεν, ἐς πάντα ὁμοίως τὰ ἔθνη, τά τε ἑαυτοῦ δὴ καὶ τὰ τοῦ δήμου, τοὺς ἐκ τῶν ἱππέων, τοὺς δὲ καὶ ἐκ τῶν ἀπελευθέρων.

Sed ante Auguſtum fuerunt Procuratores Syriæ, & capta Hieroſolyma Pompejus Herodis Aſcalonitæ filium Procuratorem Palæſtinæ præfecerat. Παλαιστίνης ἐπίτροπον, quem Joſephus vocat, ἡγεμόνα Συρίας (h), qui in partem adminiſtrationis Provinciæ veniebat. Aliis in Provinciis Procuratores ab Auguſto conſtituti, ſolam rerum fiſcalium adminiſtrationem, ſine jurisdictione habuerunt: usque dum authore Claudio data eſt illis jurisdictio in cauſis fiſcalibus, & pecuniariis inter fiſcum & privatos. Precariò hoc exegit Claudius à Senatu, ut quæ Procuratores ſui ſtatuerent in judicando, rata eſſent, ut Svetonius ſcribit (i). Cui Tacitus aſſentitur. *Eodem anno*, inquit ille (k), *audita vox Principis, parem vim rerum habendam à Procuratoribus ſuis judicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet. Ac ne fortuitò prolapſus videretur, Senatus quoq; Conſulto cautum pleniùs, quàm antea, & uberiùs.*

Non ſolùm autem, quæ judicata ſunt, ſed quæ

(h) *lib. 2. de bel. Judaic. cap. 9.* (i) *in Claudio, cap. 12.* (k) *lib. 12. Annal.*

quæ geſta à ProcuratoreCæſaris,ſic ab eo comprobantur, atque ſi à Cæſare geſta eſſent (l). Quare eorum munus, *Procurationes ampliſſimas*, dixit Svetonius (m), quas Imperatores ſuis familiaribus aut Viris receptæ authoritatis mandare ſolebant.

Plinius Senior Procurator in Hiſpania fuit (n). Cornelius Tacitus Eques Romanus, Belgicæ Galliæ Rationes Procuravit: ut Plinius ipſe teſtatur (o), qui non abs re Cornelium Equitem Romanum facit. Nam Procuratio Cæſaris Equeſtris eſt nobilitas (p), nec Senatori committebatur, niſi Senatoriam dignitatem dimitteret. Hinc Cornelius Fuſcus, cùm prima juventa quietis cupiditate Senatorium ordinem exuiſſet, Procurationem Cæſaris adeptus eſt (q): & Terentius Junior Equeſtribus militiis atque etiam Procuratione Narbonenſis Provinciæ functus, ſperatis honoribus, tranquilliſſimum otium prætulit (r). Rectè dicit Plinius, *ſperatis honoribus*, & peſſimè Critici corrigunt, *ſpretis honoribus*. Etenim Procuratio Cæſaris aditus erat ad honores ampliſſimos, & Procuratori Cæſaris inſignia Conſularia quandoque decreta ſunt (s); ac

(l) *l.1. D. de Offic. Proc. Cæſar.* (m) *in Galb. cap. 15.* (n) *Plin. lib. 3. epiſt. 5.* (o) *Plin. lib. 7. hiſt. cap. 16.* (p) *Tacit. in vita Agricolæ.* (q) *Tacit. 2. hiſt.* (r) *Plin. 7. epiſt. 25.* (s) *Tacit. 12. Annal.*

ac eorum pleroſque Veſpaſianus Senatorii ordinis honore percoluit.

Procuratores Cæſaris iidem Rationales appellati, ut ex titulo Digeſtorum clarum eſt; *de Officio Procuratoris Cæſaris vel Rationalis.* Notat Lipſius ad Tacitum (t), Rationales à Procuratoribus differre; putatque Procuratores Remp. Rationales ſolùm rem privatam tractaſſe, rationeſque pecuniæ Principalis. In quo lapſus eſt. Nam Procuratores Lampridius interpretatur Rationales (u). Ille enim: *Et quoniam*, inquit, *de publicandis Diſpoſitionibus mentio contigit: ubi aliquos voluiſſet, vel Rectores Provinciarum, vel Præpoſitos facere, vel Procuratores, id eſt, Rationales.* Ad quem notat Caſaubonus, Procuratores Principum â poſteriori ætate Rationales dictos: quod nullo authore probari poteſt. Imò ætas poſterior huic opinioni refragatur. Nam Capitolinus poſterioris ævi ſcriptor Rationalem à Procuratore ſeparat: *Erat*, inquit (x), *fiſci Procurator in Libya, qui omnes Maximi ſtudio ſpoliaverat. Hic per ruſticanam plebem, deinde & quoſdam milites interemptus eſt, per eos, qui Rationalem in honorem Maximini defendebant.*

Rationalem, ait Caſaubonus, vocat, quem modò Procuratorem dicebat. Quod ut nobis per-

(t) *lib. 12. Annal.* (u) *in Alexandro.* (x) *in Maximin. duob.*

perſvadeat, mutat lectionem, atque *inter eos*, legendum ſcribit, *per eos*. Sed vulgata lectio, ut monuimus, retinenda eſt (y). Nam Capitolinus cùm fiſci Procuratorem à Rationali ſeparat, de Rationali ſeu Procuratore privatæ rationis loquitur, vel patrimonii ſacri, qui alius eſt à Procuratore Cæſaris & Rationali, qui in libris Baſilicῶν καθολικὸς dicitur. Sic Rationalis Patrimonii, qui per Africam conſtitutus eſt, alius eſt à Rationali fiſci: ut Magiſter privatæ rei, alius à Procuratore Cæſaris. Nam Procurator Cæſaris, vel Rationalis jurisdictionem habuit: At Rationales privatæ rei, vel patrimonii, reditus & poſſeſſiones ex fiſci patrimonio curabant (z).

Sæpe tamen juris Authores & Imperatores ipſi promiſcuè Cæſaris & fiſci appellationibus utuntur (a). Ut res privatæ etiam Patrimoniorum dicuntur, & Rationales privatæ rei cum Rationalibus Patrimonii confunduntur: cùm tamen, ut dictum eſt, Procuratores Cæſaris, vel Rationales de cauſis fiſci judicarent. At Rationalis, qui Patrimonii fundos tractabat, & à Colonis & Emphyteuticariis canonem & penſiones exigebat: Ut Procurator pri-

(y) *vid. ſup. cap. 18.* (z) *l. 2. C. T. de jur. fiſc.* (a) *Cujac. lib. 21. obſervat. c. 11.*

privatæ rei, Principis rei familiari impoſitus erat, ut Tacitus loquitur (b).

At Procurator Cæſaris, vel Rationalis, Judicis partes ſuſtinebat, & in Provinciales maximam poteſtatem exercebat, quos pro arbitrio facultatibus privare poterat. *Querebantur Britanni in Provinciam redacti, ſingulos ſibi olim Reges fuiſſe, nunc binos imponi, è quibus Legatus in ſanguinem, Procurator in bona ſæviret* (c). Rectè, *in bona*, cùm in ſanguinem Procurator non poſſet.

Nam merum imperium Procurator Cæſaris non habuit, niſi in partem adminiſtrationis Provinciæ veniſſet. Quare Calliſtratus libro ſexto de cognitionibus ſcripſit (d): *Curatores Cæſaris jus deportandi non habere, quia hujus pœnæ conſtituendæ jus non habent. Si tamen quaſi tumultuoſum, vel injurioſum adverſus colonos Cæſaris prohibuerint in prædia Cæſariana accedere, abſtinere debebit.* Sed lex Conſtantini Calliſtrato adverſari videtur (e). Ille enim ad Florentium Rationalem reſcripſit, *Reo exhibito ſtatim quæſtionem fieri debere, ut noxius puniatur, innocens abſolvatur.* Sed hæc lex eſt ſub titulo de cuſtodia Reorum, in quo nihil de pœna. Deinde

(b) *lib. 13. Annal.* (c) *Tacit. in vita Agricol.* (d) *l. 3. D. de Offic. Procurat. Cæſar.* (e) *l. 1. C. de cuſtod. Reor.*

inde quæſtionem fieri jubet Conſtantinus, quod eſt de Reorum crimine quæri; quod Procurator Cæſaris potuit in cauſa fiſci: ſed poſt interrogationem eos remittere vinctos debet ad Magiſtratum, qui Provinciæ præeſt, ſi graviora eorum crimina eſſent. Sic Irenarchæ, cùm apprehenderint latrones, interrogant eos, & interrogationes literis incluſas atque obſignatas ad cognitionem Magiſtratuum mittunt(f). Hoc ita tamen in Procuratore Cæſaris, ut Præſes, vel Proconſul ſtatuat de pœna Rei: Procuratori autem de bonis ejus integra cognitio ſervetur. Ut ſi quæratur, an quis ſibi mortem conſciverit, metu pœnæ, ac propterea bona ejus fiſco vendicari debeant: cùm non amplius de pœna, quia crimen morte extinctum eſt, ſed de bonis fiſco quæſitis agatur: Procuratoris Cæſaris notio eſt, nec ad Proconſulem, aut Præſidem advocari cauſa poteſt (g).

Apud Procuratorem Cæſaris cauſa etiam civiliter agi poteſt, defunctis homicidii Reis, ſed non defenſæ mortis quæſtionem apud illum tractari non oportet, priuſquam de crimine conſtiterit apud eum, cui convictis pœnam irrogare licet: tum demum bona à fiſco peti poſ-

[f] *l. Divus Hadrianus. §. ſed & caput. D. de cuſtod. Reor.* [g] *l. 2. C. ubi cauſ. fiſcal.*

poſſunt (h). Nec quidem Procurator Cæſaris de capite ſervi judicare potuit. Quare ſi improfeſſus ſervus fuerit , & probetur in commiſſum cecidiſſe , aut uxorem domini corrupiſſe dicatur, aut aliquid gravius admiſiſſe: cognoſcit quidem Procurator; & ſi in iis cauſis eſſe compertus ſit, æſtimatur,& ad pœnam domino traditur (i).

Singularis caſus eſt , quo in civilibus fiſci Procuratori Præſes adjungitur : ſi adverſus fiſcum in integrum reſtitutio poſtuletur : Tum enim Procurator Cæſaris unà cum Præſide, præſente fiſci Patrono, adiri debet (k). Quòd ſi quid à Procuratore judicatum eſt inter Majores, id per in integrum reſtitutionem Præſidis ſententia reſcindi non poteſt. Princeps enim ſolus contra ſententiam Procuratorum ſuorum in integrum reſtituere ſolet (l).

At in cauſa Minoris, in qua de reſtitutione non agitur, Procurator Cæſaris ſententiam dicit, illamque ſolus exequitur, ut ex illius actis colligitur à Scævola relatis. *Defendente*, inquit (m), *Tutore, pupillus condemnatus ex con-*

 tra-

[h] *l. 1. C. eod.* [i] *l. interdum, §. idem autem D. de Publicanis.* [k] *l. 2. C. ſi adverſ. fiſcum.* (l) *l. 1. C. ubi & apud quem in integr. reſtit.* (m) *l. defendente D. de authoritat. tutor.*

tractu patris, accepit Curatorem, inter quem & Creditorem acta facta ſunt apud Procuratorem Cæſaris infrà ſcripta. Priſcus Procurator Cæſaris dixit: Faciat judicata. Novellius Curator dixit; Abſtineo pupillum. Priſcus Procurator Cæſaris dixit, Reſponſum habes: ſcis quid agere debeas. Quæſitum eſt, an ſecundùm hæc acta Adoleſcens à Patris bonis abſtentus ſit, & reſpondit Scævola, proponi abſtentum.

Si quis verò rem fiſci lite pulſaverit, Rationali præſente confligere debet; quod defenſante & controverſia omnis agitatur, & Judex eam ſententiam decernit, quam juris æquitas poſtulaverit (n). Quod de Rationali καθολικῶ intelligi non poteſt, ſed de eo, cui privatæ rei alicujus cura commiſſa eſt. Etenim Procurator Cæſaris, vel Rationalis dicitur, non ſolùm cui rerum cujusque Provinciæ cura mandata eſt, vel, ut Tacitus loquitur (o), qui Provinciam obtinet: ſed & is, qui curam rerum habet, quamvis non omnium (p). Atque hic nulli præeſt jurisdictioni.

Quare ubi in Provincia Procurator Cæſaris non eſt, Præſes Provinciæ adeundus eſt, quoties de fiſcali cauſa agitur, qui negotium præſente Ra-

[n] *l. 5. C. T. de jurisdiction.* [o] *lib. 13. Annal.* [p] *l. qui mittuntur. §. Procurator. D. ex quibus cauſ. major.*

Rationali terminet (q). Sed ſi Procurator fuerit in Provincia, apud eum omnes fiſcales Provinciæ cauſæ diſceptabantur. *Ut ſi quæſtio inferretur filiis, qui Pupilli non eſſent, quòd tabulæ teſtamenti Patris eorum, qui à familia interfectus dicebatur, priusquam quæſtio de ſervis haberetur, apertæ & recitatæ ſunt; propter ampliſſimi ordinis conſultum hereditas à fiſco vindicatur, & ideo agi cauſa apud Procuratorem Cæſaris debet* (r). Apud eum etiam cauſa agitur, ſi jure ſucceſſionis bona ad fiſcum pertinent, vel ſi illa ut vacantia fiſcus tenet (s). Generaliter de his omnibus cognoſcit, quæ ut indignis auferuntur. Ut ſi filius emancipatus, contra tabulas bonorum poſſeſſionem patris, ut præteritus, petierit, & ex ſubſtitutione impuberis adierit hereditatem. Item ſi quis contra mandata uxorem duxerit in ea Provincia, in qua Officium gerit, aliaque hujusmodi facta ſint, contra leges, vel mandata Principum, quæ legibus variis continentur.

Procurator Cæſaris cognoſcebat de prædiis ab eo venditis, ſi ſuper iis quæſtio moveretur (t): & Procurator illius anni, quo res debitoris fiſci vendita eſt, omiſſis ſolemnitatibus, de reſtitutione judicat (u). Quòd ſi ancilla exportan-

[q] *l. fundus. D. de reſcind. vendit.* [r] *l. 3. C. de his quibus ut indign.* [s] *l. 10. C. de inoffic. teſtam.* [t] *l. 4. C. ubi cauſ. fiſc.* [u] *l. 1. C. de jur. haſtæ fiſcal.*

da venit, nec exportata eſt, ſed ab Emptore in eadem civitate morante, empta & manumiſſa eſt; adverſus legem venditionis libera fieri non potuit: atque ideo Procurator Cæſaris ſuis partibus fungitur (x), id eſt ancillam fiſco adjudicabit, niſi ſi emptor manus injectionem exceperit (y).

Procuratori verò Cæſaris interdicta eſt cognitio quarundam rerum, quæ in cauſis incidunt. Nam ſtatus cauſas Procurator examinare non poteſt (z): *Sed ſi quæ cauſæ libertinitatis & ſervitutis in Provinciis inter fiſcum & privatos exorirentur, ad Rationalem, vel Magiſtrum rei privatæ, unde motæ ſunt quæſtiones, remittuntur* (a): *Si quæ verò ingenuitatis eſſent, à Rectore Provinciæ examinantur.*

Præterea Procurator in lite privatorum jus non habet Judices dandi, & fruſtrà provocaretur ab ejus ſententia, quæ non tenet (b). Si tamen privati ejus ſententiam elegerint, acquieſcere debent rei ex illorum conſenſu judicatæ (c). Nec etiam Procurator multæ dicendæ jus habet, ſed ſolùm jus fiſci exequitur (d). Item à Procuratore Cæſaris res diſtrahi non debent, quæ in controverſia ſunt, ut nec res nexæ pigno-

(x) *l.3.C. ſi ſervus exportand.ven.* (y) *l. Titius.D.de ſerv.exportand.* (z) *l.2.C.ubi cauſa ſtatus.* (a) *l.5. C.eod.* (b) *l.1.C. de pedaneis judicib.* (c) *l.1.C.de jurisdict. omn.judic.* (d) *l.2. C. de mod.mult.*

gnori. Nec enim debet Procurator jura creditorum lædere (e). Quòd ſi rem aliquam vendiderit, per fraudem, aut colluſionem, nimis exiguo pretio, non ſervata haſtarum ſolemnitate; Rationalis in actu conſtitutus, venditionem revocabit, debitore fiſci ſatisfaciente (f).

Quòd ſi Procurator venditionis, vel donationis, vel tranſactionis cauſa quid agat; nihil agit. Non enim alienare ei rem Cæſaris, ſed diligenter gerere commiſſum eſt (g). *Eſt autem hoc præcipuum in Procuratore Cæſaris, quòd ejus juſſu ſervus Cæſaris adire hereditatem poteſt, ſi Cæſar heres inſtituitur: Nam miſcendo ſe opulentæ hereditati Procurator heredem Cæſarem facit* (h). Rectè Accurſius *præcipuum* interpretatur ſingulare & ſpeciale, id eſt contra receptam juris rationem. Nam per Procuratorem hereditas acquiri non poteſt (i), quia aditio hereditatis animi magis eſt, quàm facti (k).

Magna verò fuit Procuratorum Cæſaris authoritas, ſed major rapacitas. Nam brevius iter credebatur acquirendæ pecuniæ per Procurationes negotia Principis adminiſtrare (l). Quare Procuratorum rapaciſſimum quemque

[e] *l. res quæ. D. de jur. fiſc.* [f] *l. fin. C. ſi adverſ. fiſc.* [g] *l. 1. §. ſi rem. D. de Offic. Procur. Cæſ.* [h] *l. 1. §. fin. D. eod.* [i] *l. per Procuratorem D. de acquir. hered.* [k] *l. pro hered. D. eod.* [l] *Tacit. lib. 16. Annal.*

Veſpaſianus ad ampliora Officia ex induſtria ſolebat promovere, quò locupletiores mox condemnaret (m). Quibus quidem vulgò pro ſpongiis dicebatur uti, quòd quaſi & ſiccos madefaceret, & exprimeret humentes. Cùm de hac rapacitate Tacitur loquitur: *Quid enim*, ait, *non auderent illi, qui interiorem potentiam adepti ſunt, & quorum acta geſtaq; ſic comprobantur, quaſi à Principe geſta eſſent* (n)?

L. Capito cùm à Tiberio Procurator Aſiæ conſtitutus eſſet, juſq; illi ſolùm in ſervitia & pecunias familiares datum, vim Prætoris ipſe uſurpavit, manibuſq; militum uſus ad ſpoliandos ſocios (o). Procurator Cappadociæ Pelignus Claudio perquàm familiaris, auxiliis Provincialium contractis, tanquam recuperaturus Armeniam, dum ſocios magis quàm hoſtes prædatur, abſceſſu ſuorum & incurſantibus barbaris, præſidii egens, ad Rhadimiſtum venit; donisque ejus evictus, ultrò regium inſigne ſumere cohortatus eſt, ſumentique auctor fuit & ſatelles (p).

Fuere tamen quidam Procuratores Provinciæ integerrimi viri, qui tranquilliſſimum otium ſummis honoribus prætulerunt: nullaque occaſione corrupti, ab inſito ſapientiæ & abſtinentiæ amore usquam deflexerunt. *Sunt quidem*, ait Plinius (q), *ut in caſtris, ſic in literis plu-*

[m] *Sveton.in Veſpaſian.c.16.*[n] *lib.1.hiſtoriar.*[o] *Tacit.4.Annal.*(p) *Tacit.12.Annal.*(q) *lib.7.epiſt. ad Rufum.*

plures cultu pagano, qui cincti & armati, & quidem ardentiſſimo ingenio, non in villa, ſed Athenis vivere videntur. Sed quantum eruditorum, aut modeſtia ipſorum, aut quies operit & ſubtrahit famæ; quam magis viri boni fugiunt, quò tranquillitate animi in ſolitudine delectantur?

Cap. XXXIV.
De Procuratore Cæſaris vices Præſidis agente.

Procuratores Cæſaris, qui in Provinciis partibus Præſidum fungebantur, in antiquis Inſcriptionibus Procuratores & Præſides vocantur. Fragmentum Romæ:

.... (493.6.
PRAEF. CLASS. BRIT. ET. MOESIC
PROC. ET. PRAESES. ALPIUM

Item:

D. M. S. 487.6.
P. VIBI. F. MARIANI. E. M. V. PROC
ET. PRAESIDI. PROV. SARDINIAE

Singulares literæ E. M. V. Egregiæ memoriæ virum ſignificant. Hic etiam Procurator & Præſes, Procurator & Prolegatus legitur:

376. 6. Q. CAICILIO. CISIACO
PROCUR. AUGUSTOR. ET. PROLEG
PROVINCIAI. RAITIAI. ET. VINDE
LIC

Tri-

Tritum eſt, Præſides Legatos Cæſaris appellari (r). hinc Procurator qui Præſes, Prolegati ſibi nomen aſſumpſit, quaſi pro Præſide aut Legato ageret, quorum jure uteretur. Ei enim permiſſa ſunt eadem, quæ Præſidi, cujus vices tuetur, & ex omnibus cauſis, quibus, vel Præfectus urbi, itemque Conſules, Prætores cæterique Romæ cognoſcunt; Procurator ille notionem habuit ut Præſes. Quæ omnia non habet is, cui Præſes mandavit jurisdictionem. Etenim quæcunque lege, vel Senatuſconſulto, vel conſtitutione Principis tribuuntur, mandata jurisdictione non tranſeunt: ſed ea tantùm, quæ jure Magiſtratus (s).

Vices quidem Magiſtratuum ad regendas Provincias aliavé Officia, temporis cauſa nonnunquam à Principe mandari ſolebant: Præſide videlicet defuncto, aut alia qualibet cauſa neceſſaria abſente, vel impedito: quod ad Procuratores Cæſaris trahi non poſſe quidam putaverunt. Nam in iis Provinciis, quas Præſides obtinebant, ſi ampliores eſſent, Procuratores vice illorum fungebantur in aliqua Provinciæ parte, vel in tota, ſi modica eſſet: Ut promptiores ad rebellionem animos continerent, & jura fiſci faciliùs exequerentur, quæ motus & ſeditiones plerumque excitabant: quibus citò occurri debuit, nec Præſidis auxilium, qui

[r] *l. legatus. D. de Offic. Præſid.* (s) *l. 1. D. de Offic. ejus, cui mandat. jurisdict.*

qui variis in locis morabatur, ſeriùs imploran-dum, aut expectandum. Sic Noricum, Dacia, Thracia, duæ Mauritaniæ, & quædam aliæ à Procuratoribus cohibentur, ait Tacitus (t), hoc eſt partes harum Provinciarum, quæ Præſides & Conſulares habuerunt, vice eorum Procuratores adminiſtrarunt. Cohibere autem interpretor, non ἐπέχειν ſolùm, quod eſt pro poteſtate regere, ſed cum quadam ſeveritate continere. Sic de Trajano Plinius: *Eadem ſeveritate fiſcum, qua ærarium cohibes* (u).

Animadverto primùm Judæam Procuratoribus traditam, qui vicem Præſidis gererent. Primus Procurator Judææ fuit Sabinus ſub Auguſto, Σαβῖνος ἐπίτροπος Καίσαρος [x]. Sabino ſucceſſit Coponius: huic Annius Rufus, ſub quo Auguſtus fato functus eſt. A Tiberio miſſus Valerius Gratus, quem Ἰουδαίοις ἐπάρχοντα vocat Joſephus [y], quòd Præſidis vices exerceret. Hic cùm annis undecim Judææ præfuiſſet, Pontius Pilatus ille ſucceſſor miſſus eſt, Πιλᾶτος διάδοχος αὐτῷ ἧκεν. Διάδοχοι propriè ſunt, qui in Imperio, aut Prætura ſuccedunt. Unde colligo Vallerium Gratum, cui Pilatus ſucceſſit, Procurationem Cæſaris tum vice Præſidis primum peregiſſe. Pilatus tamen ἐπίτροπος à Joſepho appellatur [z], qui poſtea ἡγε-

(t) *Tacit. 1. hiſt.* (u) *in Panegyric.* (x) *Joſeph. lib. 17. antiq. Judaic. cap. 12.* (y) *lib. 8. antiq. cap. 3.* (z) *lib. 2. de bello Jud. cap. 8.*

ἡγεμὼν Συρίας [a]. At Philo [b]: Πιλᾶτος ἦν τῶν ὑπάρχων ἐπίτροπος ἀποδεδειγμένος τῆς Ἰουδαίας: natura rigidus, & qui flecti non poterat, implacabilis & ſuperbus. Hunc Judæi ita exaſperarunt, ut veritus ſit, ne ſi mitteretur legatio, cetera quoque detegeret ejus crimina, venditas ſententias, rapinas, injurias, clades, tormenta, crebras cædes indemnatorum, crudelitatem ſæviſſimam. Καταδείσαντα μὴ τῷ ὄντι πρεσβευσάμενοι, καὶ τῆς ἄλλης αὐτοῦ ἐπιτροπῆς ἐξελέγξωσι τὰς δωροδοκίας, τὰς ὕβρεις, τὰς ἁρπαγὰς, τὰς αἰκίας, τὰς ἐπηρείας, τοὺς ἀκρίτους καὶ ἐπαλλήλους φόνους, τὴν ἀνήνυτον καὶ ἀργαλεωτάτην ὠμότητα διεξελθόντες. En Procuratorum rapacitatem & infandam authoritatem in uno Pilato, quæ ad ſucceſſores tranſierunt.

Unus Judææ Procurator prætermittendus non eſt, Felix Pallantis Claudii Principis liberti frater, de quo Tacitus: *Felix*, ait [c], *Judææ impoſitus, imtempeſtivis remediis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars Provinciæ habebatur: ita diviſis, ut huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent. Diſcordes olim, & tum contemptu regentium, minùs coërcitis odiis. Igitur raptare inter ſe, immittere latronum globos, componere inſidias, & aliquando præliis congredi, ſpoliaq́ue & prædas ad Procuratores referre. Arſiſſetq́ue bello Provincia, ni Quadratus Syriæ Rector ſubveniſſet. Nec diu adverſus Judæos, qui in* necem

(a) *l. eod. c. 9.* (b) *in legation. ad. Cajũ.* (c) *l. 12. Annal.*

necem militum proruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent. Cumanus & Felix contentionem afferebant, quia Claudius cauſis rebellionis auditis, jus ſtatuendi etiam de Procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter Judices oſtentavit, receptum in tribunal, quò ſtudia accuſantium deterrerentur: damnatusq; flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus, & quies Provinciæ reddita. Paulò aliter Joſephus (d): ſed ex illo & Tacito obſervamus duos in una Provincia Procuratores impoſitos, Cumanum & Felicem, qui utrique Præſidis vices ſortiti ſunt; atque eidem Provinciæ præfuiſſe Præſidem Quadratum, cui jus ſtatuendi de Procuratoribus datum, de quibus alioqui ſolus Princeps cognoſcere potuit. Quare veriſimilius eſt, quod Joſephus tradit, Primores Judæorum, ſimulque Cumanum Procuratorem, Quadratum juſſiſſe ire in Italiam, ad Imperatorem, qui eos, qui ad judicium venerant, ſupplicio tradidit: Cumanum verò multavit exilio (e). τὺς μὲν ἀναβάντας πρὸς αὐτὸν, ἐκέλευσεν ἀναιρεθῆναι. τῷ Κυμάνῳ ἢ φυγὴν ἐπέβαλε. Hac in re Joſephum ſequor, qui eo tempore vixit, quo hæc geſta ſunt, & patriæ ſuæ hiſtoriam cum magna fide texuit. Ille nihil de Felice tribunali adſidente loquitur, ſed tantùm poſt Cumani exilium ſumptaque ſupplicia, Felicem miſſum Procuratorem in Judæam. πέμ-

πτ

(d) *lib. 20. antiq. cap. 5. & l. 2. de bell. Judaic. c. 11.* (e) *Joſeph. l. 20. Antiq. Jud. cap. 5.*

πρὸ ἢ καὶ Κλαύδιον Φήλικα ἀδελφὸν Πάλλαντος, τῶν κατὰ τὴν Ἰουδαίαν προεστησόμενον πραγμάτων. Potuit tamen Felix Præſidi adſidere, ea maximè tempeſtate, qua ſumma rerum penes Pallantem fratrem ejus erat, cujus gratiam Quadratus ut ceteri Magiſtratus omnes ambiebant. Hoc enim in fiſci cauſis conſvetum erat, ut Procuratores, licèt liberti Principis, in disquiſitione cauſarum, de his cum Præſide ſtatuerent & unà judicarent. Quod ex Epiſtola Trajani ad Plinium obſervamus (f). *Nicenſibus*, inquit, *qui inteſtatorum civium ſuorum conceſſam vindicationem bonorum à D. Auguſto affirmant, debebis vacare, contractis omnibus perſonis, ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Virdio Gemellino & Epimacho liberto meo Procuratoribus, ut æſtimatis etiam iis, quæ contradicuntur, quod optimum credideritis, ſtatuatis.*

Ad Judæos & Felicem redeo, qui ἡγεμὼν in Actis Apoſtolorum vocatur. Nam qui in partem adminiſtrationis Provinciarum veniebant, quaſi Legati, vel Præſides, ἡγεμόνες dicebantur (g). Felix eo nomine de Pauli Apoſtoli cauſa cognovit, quem ex Tertulli Judæorum oratoris oratione, Judæi apprehenſum voluerunt ſecundùm legem ſuam judicare. Sed ſuperveniens Lyſias Tribunus Paulum de manibus illorum eripuit, juſſitque accuſatores ire ad Felicem (h). ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτε-

(f) *lib. 10. epiſt. 89.* (g) *Cujac. lib. 19. obſerv. cap. 15.* (h) *Act. 24.*

κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἠθελήσαμεν κρίνειν. Παρελθὼν δὲ Λυσίας χιλίαρχος, βίᾳ πολλῇ ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀφείλετο, καὶ πρός σε ἀπέστειλε, κελεύσας καὶ τοὺς κατηγόρους αὐτοῦ τρέχεσθαι.

Hæc attuli, ut probem Judæos de capite judicare ſolitos, ſi Procurator Cæſaris abſens esſet. Tunc enim licebat ſummo Pontifici cum Concilio lege agere, & animadvertere, ſi quis impietatis reus factus eſſet. Hoc perſpicuè Joſephus: *Mortuo Feſto*, inquit (i), *Cæſar Albinum Præſidem in Judæam miſit. Ananus ſummus Pontifex audax & ferox ingenio, ſecta Sadducæus, quod hominum genus apud Judæos eſt ſeveriſſimum. Talis cùm eſſet, mortuo Feſto, Albino adhuc agente in itinere, concilium Judicum advocat, tempus opportunum ſe nactum ratus, ſtatutum coram eo fratrem Jeſu Chriſti Jacobum nomine, & unà quosdam alios reos impietatis peractos, lapidandos tradidit.* ἅτε δὴ οὖν τοιοῦτος ὢν Ἄνανος, νομίσας ἔχειν καιρὸν ἐπιτήδειον τὸ τεθνάναι μὲν Φῆστον, Ἀλβῖνον δὲ ἔτι κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπάρχειν, καθίζει συνέδριον κριτῶν. καὶ παραγαγὼν εἰς τὸν ἀδελφὸν Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ, Ἰάκωβος ὄνομα αὐτῷ, καί τινας ἑτέρους, ὡς παρανομησάντων κατηγορίαν ποιησάμενος παρέδωκε λευσθησομένους.

Hoc & Scaliger in animadverſionibus ad Euſebii Chronicum annotavit. Falluntur, inquit, Judæi recentiores, qui judicia ſibi dicunt à Romanis ſublata fuiſſe annis quadraginta ante

I ii exci-

(i) *lib. 20. antiq. cap. 8.*

excidium templi. Hoc enim accidit uno & ſeptuaginta annis ante Hieroſolymorum caſum, Archelao Viennam relegato. Præſes quidem aut Procurator pauca reliquerat conſeſſui Judæorum, eaque minimi momenti, cum iis præterea, quæ ad eorum leges, ritus, ceremonias & cultus pertinebant.

Hinc illud Pilati de Chriſto Domino ad Judæos: *Accipite eum vos, & ſecundùm legem veſtram judicate eum* (k). Cui Judæi: *Nobis non licet interficere quemquam.* Quòd ſcilicet præſens eſſet Pilatus; quòdque non violatæ legis ſolùm, ſed majeſtatis Chriſtum accuſarent, qua ſe Regem dixiſſet.

Paulus verò accuſatus extra urbem Hieruſalem, ut author ſeditionis ſectæ Nazaræorum, & qui templum violare conatus eſſet; quem Felix Feſto ſucceſſori vinctum reliquit, à quo Paulus Cæſarem appellavit. Unde liquet, in cauſa capitis, appellationis auxilium promptum fuiſſe. Notat Antonius Mercator, vel certè ſub illius mutuato nomine Cujacius, ad libros Animadverſionum Roberti (l), ex Ulpiani libro nono de Officio Proconſulis, Inſulæ Cretæ Procuratorem, qui illam Provinciam regit, licèt de capitalibus cauſis cognoſcere non ſoleat; tamen de lege Fabia, & lege Julia de adulteriis poſſe cognoſcere, ex Imperatoris Antonini conſti-

(k) *Joan. cap. 18.* (l) *ad lib. 1. cap. 21.*

ſtitutione. Hoc quidem in Digeſtorum libris aliter invenitur; ſed Ulpiani fragmentum in Legum Moſaicarum collectione ſic conceptum eſt: *Frequens eſt legis Fabiæ cognitio in tribunalibus Præſidum. Quanquam quidam Procuratores Cæſaris uſurparint tam Romæ, quàm in Provinciis. Sed enim eò perventum eſt conſtitutionibus, ut Romæ quidem Præfectus urbi ſolus ſuper ea re cognoſcat, ſi intra milliarium centeſimum ſit. Enim verò ſi ultra centeſimum, Præfectorum Prætorio erit cognitio. In Provinciam enim Præſidum Provinciarum. Nec aliter Procuratori Cæſaris hæc cognitio injungitur, quàm Præſidis partibus in Provincia fungatur. Planè poſt ſententiam de Fabia latam, Procuratoris partes ſuccedunt. Hujus certæ ad tamen Procuratori, qui illam Provinciam regit, licèt de capitalibus cauſis cognoſcere nec ſoleat; tamen ut de lege Fabia poſſit cognoſcere, Imp. Antoninus conſtituit. Idem legis Juliæ de Adulteriis coërcendis conſtitutione Imp. Antonini quæſtionem accepit. Lege autem Fabia tenetur, qui civem Romanum, eundemq́; qui in Italia liberatus ſit, celaverit, vinxerit, vinctumq́; habuerit, vendiderit, emerit, quivé in eam rem ſocius fuerit* (m).

Hæc omnino aliena ſunt ab eis, quæ ex eodem libro Ulpiani de Officio Proconſulis habentur in Pandectis (n). Quare mihi valde ſuſpe-

(m) *Collat. leg. Moſaic. tit. 14. de Plagiariis.* (n) *l. 2. D. de lege Fabia.*

ſpecta ſunt, maximè cùm corrupta hæc & malè cohærens lectio ſit. Deinde quia nusquam valet Procuratoris ſententia, ſi vicem Præſidis non tueatur, qui legi Fabiæ locum eſſe pronuntiavit. Cùm ejus legis diſceptatio ad Præſidis Provinciæ pertineat notionem (o). Quare Mercatoris conjecturam non admitto, qui corrupta hæc verba, *hujus certa ad tamen Procuratori*, ſic emendat, *inſulæ Cretæ Procuratori.* Sed magis puto delenda eſſe hæc usque ad ea, quæ ſeqvuntur, *lege autem Fabia*, quaſi ſuppoſita. Nec enim ulla ſunt veſtigia conſtitutionis Imp. Antonini, nec ulla ratio, cur Cretæ inſulæ Procuratori hoc ſpeciali lege mandatum ſit.

Magnæ verò ferè ſemper diſſenſiones fuerunt inter Provinciarum Rectores & Procuratores. Et meritò Agricolam laudat Tacitus (p), quòd cùm Aquitaniæ Præpoſitus eſſet, procul fuerit à contentione adverſus Procuratores. Unus Hadrianus antequam imperaret, cùm Legatus Prætorius in Pannoniam inferiorem miſſus eſſet, Procuratores latiùs evagantes coërcuit, id eſt, ultra terminos poteſtatis delatæ procurrentes, in officio continuit. Poſt eum Gordianus ſenior Proconſul Africæ, Rationalem, ſeu Cæſaris Procuratorem, acriùs contra plurimos ſævientem, ſibiq; ultra procurationē omnia vendicantē, fortiter retudit (q). Quod pauci auſi ſunt, propter ſummam procuratorem authorita-

(o) *l.4. C. ad leg. Fab.* (p) *in illius vita.* (q) *Capitolin, in Gordian.*

ritatem. Quare Alexander Imp. rectè dicebat procuratorem Cæſaris, qui illius Rationes tractaret, malum neceſſarium videri (r).

Cap. XXXV.
De Cæſaris Procuratoribus diverſarum rerum, & non omnium.

Procurator viceſimæ hereditatium, principis Procurator appellatur ab Æmilio Macro, qui duos libros ſcripſit ad hanc legem viceſimæ (s). Primus tamen illam Aulus Ofilius, qui in Equeſtri ordine perſeveravit, Cæſari familiariſſimus, commentariis ſuis illuſtravit (t). Legem viceſimæ Cn. Manlius Conſul primus tulit, de quo Livius (u): *Ab altero Conſule Cn. Manlio Collega C. Martii nihil memorabile geſtum, niſi quòd legem novo exemplo ad Sutrium in caſtris tributim tulit, de viceſima eorum, qui manumitterentur. Patres, quia ea lege haud parvum vectigal inopi ærario additum eſſet, Auctores fuerunt.*

Hoc vectigal ab eodem Livio aurum viceſimarium appellatur (x). Ille enim: *Cetera expedientibus, quæ ad bellum opus erant, Conſulibus, aurum viceſimarium quod in ſanctiore ærario ad ultimos caſus ſervaretur, promi placuit. Prompta ad quatuor millia pondo auri.* De hac viceſima M. Tul-

Iii 3

(r) *Lãprid. in Alexãdr.* (s) *tit. l. nulli. D. de tranſact.* (t) *l. 2. §. ab hoc plurimi. D. de orig. jur.* (u) *l. 7.* (x) *l. 27.*

Tullius (y) : *Portoriis Italiæ ſublatis, agro Campano diviſo, quod vectigal ſupereſt domeſticum, præter viceſimam? quæ mihi videtur una conciuncula, clamore pediſequorum noſtrorum eſſe peritura.*

Hanc viceſimæ legem, poſt trecentos & triginta ferme annos, Auguſtus ampliavit. Inſtituit enim ut viceſima pars hereditatium ac legatorum, exceptis iis, quæ proximè genere junctis ac pauperibus morte aliorum relinquebantur, in ærarium militare inferrentur: quaſi ſcriptum in Cæſaris commentariis id tributi genus reperiſſet (z). τὴν δ' εἰκοστὴν τῶν τε κλήρων, καὶ τῶν δωρεῶν ἃς ἂν οἱ τελευτῶντες τισὶ (πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν, ἢ καὶ πενήτων) καταλείπωσι, κατεστήσατο, ὡς καὶ ἐν τοῖς τοῦ Καίσαρος ὑπομνήμασι τὸ τέλος τοῦτο γεγραμμένον εὑρών.

De viceſima fusè Plinius: *Onera imperii*, inquit (a), *pleraque vectigalia inſtitui coëgerunt: his viceſima reperta eſt, tributum intolerabile & facile heredibus duntaxat extraneis, domeſticis grave.* Nerva multos neceſſitate viceſimæ ſolvit: Trajanus & M. Antoninus temperarunt, poſtremò recisa omnino eſt.

De viceſima ſcripſit Paulus (b): ſed illius ſolùm caput attigit, quod de aperiendis tabulis teſtamenti cavit, ut ſcilicet teſtamentũ ſtatim poſt mortem teſtatoris aperiretur, à præſentibus intra triduum vel quinq; dies; ab abſentibꝰ quoq; intra

(y) *l.2.ad Attic.epiſt.16.* (z) *Dio l.55.* (a) *in Panegyric.* (b) *l.4.ſent. tit.6.*

intra eos dies cùm ſupervenerint. Nec enim oportet teſtamentum Heredibus aut Legatariis, aut Libertatibus, quàm neceſſario vectigali (viceſimæ ſcilicet) moram fieri. Hadrianus conſtituit edicto, ne liceret appellare ſi teſtamentum aperiri Judex pronuntiaverit, quia res dilationem non reciperet (c). Hoc Hadriani edictum ſub occaſione viceſimæ partis hereditatis introductum eſt,& à Juſtiniano antiquatum,quia viceſima hereditatis ex Romana Reſpublica receſſerat (d). De Procuratore viceſimæ lapis vetus:

359.3. TI. APPÆO.T.F. VEL
ALFINIO. SECUNDO
PROC. AUGUST.XX.HERED

Item hic alius:

eod.2. T. CL. CANDIDO.COS
PROC.XX. HERED. PER
GALLIAS. LUGDUNENSEM. ET
BELGICAM. ET.UTRAMQ
GERMANIAM

Εἰκοστὴ, viceſima. Εἰκοστώτης, ὁ τὰς εἰκοστὰς ἀπαιτῶν (e), viceſimarius, qui viceſimæ rationem exigit. Legitur & in Inſcriptionibus Procurator ſtationis hereditatium.

(c) *l. fine. D. de appellationib. non recip.* (d) *l.3. C. de edict. D. Hadriani tollend.* (e) *Gloſſ. vet.*

PETRONIÆ. SABINÆ. FILIÆ 451. 3.
L. PETRONI. SABINI. P. P. BIS
PROCURATOR. AUGG. STATIO
NIS
HEREDITATIUM. ITEM. PROVIN
CIÆ
NARBONENSIS

Et Promagiſter XX. hereditatium:

C. JUNIO. C. F. QVIR. FLAVIANO 426. 3.
PROC. A. RATIONIBUS. PROC
PROVINCIARUM. LUGDUNENSIS.
ET
AQVITANICÆ. PROC. HEREDI
TAT
PROMAGISTRO. XX. HEREDITA
TIUM

Promagiſtrum hîc interpretor Supprocuratorem. Etenim Procuratores Magiſtri vocati. Atque hanc meam interpretationem juvat Inſcriptio hæc alia:

D. M. S.
ÆLIÆ. AGRIPPINÆ. CONJUGI 591. I.
KARISSIMÆ. HYPATICUS. AUGG.
LIB
SUPPROC. XX.

De

De variis Procuratoribus, quorum aliàs meminimus, nihil repeto: iis tantum immorabor, quos præterire non poſſum, quales ſunt Actores & Procuratores rei privatæ. De Actoribus loquar tantùm, qui in fiſci commodis occupantur. Ii quidem ſervi ſunt, quos Procuratores Cæſaris alienare vetantur, & ſi manumiſſi fuerint, revocantur ad ſervitutem (f). Atque hi Actores parùm à Procuratoribus minoribus differebant, cùm eadem negotia tractarent. Hinc titulus C. T. de Actoribus & Procuratoribus & Conductoribus rei privatæ, qui ad ſolutionem canonum compelli poſſunt manu militari (g).

De hujusmodi Actoribus & Procuratoribus intelligendus eſt locus ille celebris Plinii (h): Actori fiſci & Procuratori dicere licet, In jus veni: ſequere ad tribunal. Sors & urna fiſco Judicem aſſignat. Licet reiicere, licet exclamare, *Hunc nolo: Eodem foro utuntur Principatus, & libertas.* Quod de Procuratoribus Cæſaris accipiendum non eſt, de quibus idem Plinius: *Eos Procuratores habes, ut plerumque cives tui non alios Judices velint.* Hi enim Procuratores ſunt rerum univerſarum, qui καθολικοὶ, quos in jus vocare non licuit, ſi quid in Officio deliquiſſent; ſed appellare Principem. At Actores & Procura-

Iii 5 tores

(f) *l. bonorum, & l. ne procuratores. D. de jur. fiſc.*
(g) *l. 4. C. de exact. tribut.* (h) *in Panegyric.*

tores rerum ſingularum, ſi quid in privatos ratione Officii peccaſſent, in jus vocari potuerunt, & extra ordinem à Judicibus ordinariis damnari.

Fuit Procurator per ſingulas Provincias Puellarum filiarum Domus Auguſtæ (i). Ex Inſcriptionibus ſingulares alias Procurationes plurimas colligere poſſumus. Inter quas una hæc multas complectitur:

474.14. THEOPRAEPON. AUG. LIB
PROC. D. N. M. AUR. SEVERI. ALE
XANDRI
AUG. PROVINC. ACHAIAE. ET. EPI
RI
ET. THESSALIAE. RAT. PURPURAE
PROC. AB. EPHEMERIDE. PROC. A
MANDATIS. PROC. ET. AD. PRAE
DIA
GALLICANA. PROC. SALTUS. DOMI
TIANI

Ephemeris eſt diurna actorum ſcriptura. Agellius ex libro Sempronii Aſellionis primo (k): *Annales libri*, ait, *tantum modò quod factum quoque anno geſtum ſit, id demonſtrabant, id eſt eorum quaſi*

(i) *l. uniç. C. T. de privileg. dom. Aug.* (k) *Agel. l. 5. cap. 18.*

quaſi qui diarium ſcribunt, quam Græci ἐφημερίδα vocant.

Annales tamen à diurnis actis Tacitus diſtinguit (l): quaſi illi res majoris momenti & ſcitu digniores contineant: Acta diurna nihil memoria dignum, quod ad poſteros tranſeat. Ephemeris autem privatorum fuit & Principum, quo verbo ut vulgari & Latinitate donato M. Tullius uſus eſt. *Diſcedens*, ait (m), *in memoriam rediit Quintius, quo die Roma in Galliam profectus ſit: ad Ephemeridem revertitur, invenitur dies profectionis.*

Procurator ab Ephemeride Principis dicitur etiam à Commentariis Auguſti in veteri lapide:

TROPHIMO. VER. AUG 587. *6.*
A. COMMENTA

Commentaria Principis ſunt diurna acta, quibus dies etiam Profectionis Magiſtratuum notantur, ut eorum qui Provinciis præſunt, & Procuratorum Cæſaris & Tribunorum militum, qui in Commentarium Auguſti referebantur (n). Hinc qui diurna judiciorum acta excipiunt, Commentarienſes dicti, qui & manu adnotant, ſi eorum poteſtas poſtuletur (o).

Pro-

(l) *lib. 13. Annal.* (m) *pro Quintio.* (n) *l. abeſſe. D. ex quib. cauſ. major.* (o) *l. in fraudem, §. quoties. D. de jur. fiſc.*

Procuratio ludorum inter dignitates fuit. Tacitus: *Præfectura annonæ*, inquit, (p), *Senio Rufo; cura ludorum, qui à Cæſare parabantur, Aruntio Stellæ permittuntur.* Idem Tacitus (q): *Sulpitius Rufus ludi Procurator.* De publico Procuratore ludi magni Inſcriptio vetus:

TI. CLAUDIO. ILO. PRAEFECTO
CLASSIS 389.7.
PRAETOR. MISENI. PUB. PROC. LU
DI
MAGNI

De Curatore Procurationis ludi familiæ Gladiatorum Cæſaris hæc alia:

L. BOVIUS. L. F. CUR. PROCUR. LUDI
376.3.
FAMIL. GLAD. CAESARIS
ALEXANDREAE. AD. AEGYPTUM

Hic Curator Procurationis dicitur, id eſt ſtationis Alexandriæ ad Ægyptum. Variæ enim per Provincias Gladiatorum hujusmodi ſtationes fuerunt.

402.4. L. DIDIO. MARINO. V. E. PROC
AUG. N. PROVINC. APAB. PROC
FAM
GLAD. PER. GALLIAS, BRET. HISPA
NIAS
GER-

(p) *lib.13. Annal.* (q) *11. Annal.*

GERMAN, ET. TRATIAM. PROC. MI
NUCIAE
PROC. ALIMENTORUM. PER. TRAN
SPADUM
PROC. VECTIGALIORUM. POP. R
QUAE
SUNT. CITRA. PADUM. PROC. FAM.
GLAD
PER. ASIAM. HY. GALAT. CAPPA
DOC
LYCIAM. PAMPHIL. CILIC. CIPRUM
PONTUM. PELAG

Hinc Gladiatores fiſcales Capitolino (r). Atque hæc fortè cauſa fuit, cur Nero edixerit, ne quis Magiſtratus, aut Procurator qui Provinciam obtineret, ſpectaculum Gladiatorum, aut quid aliud ludicrum ederet (s). Qui verò Procurator Minuciæ hac in inſcriptione dicitur, ad Minuciam porticum referri debet, quæ in Octava fuit urbis regione.

His ludorum Procuratoribus, ſummi Choragii Procuratorem intermiſceo, qui Romæ:

42.5. HERCULI. SYLVANO. EX. VOTO
TROPHIMIANUS. AUG. LIB. PROC
SUMMI· CHORAGI

Choragia ſignificant, & eos qui ludorum inſtrumentum ſuppeditant, & locum, & qui ſolebant

(r) *in Gordian.* (s) *Tacit. l. 13. Annal.*

bant indumenta præſtare, quæ olim Ædiles præbenda locabant. Plautus noſter (t):

TOX. *Et tu tuam natam tamen*
Ornatam adduce lepidè, in peregrinum modum.
SAT. *Sed* πόθεν *ornamenta?* TOX. *Abs Chorago ſumito,*
Dare debet, præbenda Ædiles locaverunt.

Choragium etiam pro choro accipitur: unde Comœdi & chorus Africano Jureconſulto (u). Nam chorus Cantorum eſt, qui certo numero conſtat, & in conviviis plurimùm adhibebatur. *In comeſſationibus noſtris*, ait Sena (x), *plus Cantorum eſt, quàm in theatris olim Spectatorum fuit; cùm omnes vias ordo canentium implevit, & cavea Æneatoribus cincta eſt, & ex pulpito omne Tibicinarum genus organorumq; conſonuit.*

Habuerunt etiam Tibicines procuratorem ſuum:

DIANAE. LUCINAE. INVICTAE
41. 4.
CN. POMPEIUS. CN. LIB. BARBUS
PROCURAT. TIBICIN. ROM

Poſſem & de aliis Procuratoribus librum unum implere, ni ex his, quæ dicta ſunt, ceteri facilè intelligi poſſent.

Hæc

(t) *in Perſa.* (u) *l. cùm ejusdem. D. de ædilit. edict.* (x) *epiſt. 14.*

Hæc ex diuturna vigiliarum mearum Ephemeride collegi, Præſes ampliſſime, cùm primum vitæ tempus in forenſi labore & domeſticis literis impenderem, ſumma animi oblectatione: ut qui ſe ad iſtæc ſtudia revocat, omne vitæ faſtidium temperat. Luſi in iis colligendis diu, diuq́ue in componendis deſudavi. Etenim oblectatio illa tot tantisq́ue difficultatibus obruta eſt, ut maximas mihi moleſtias in his perquirendis & explicandis paravêrit. Multa enim occurrunt, quæ ſola conjectura vix potui augurari: multa etiam, quæ in varias importunorum hominum reprehenſiones incurrent. Nam hæ noſtræ literæ, quæ humaniores animos decent, quæq́ue in ludo primùm parantur, hoc ſeculo in arenam trahuntur; nec alia ſtudioſorum jam, quàm in ludo gladiatorio vita eſt. Sunt enim plurimi verborum aucupes & Retiarii ſyllabarum, quorum ars, & ſocietas tanquam ferarum conventus eſſe videatur. Ludunt, illudunt, eludunt, & fatum extremum melioribus literis portendunt: ita ſemper parato animo, ut famæ periculum ſubire malint, quàm alienam non rodere. Horum ſtultitiam contemnere, non imitari velim. Sed ſi feriant, modica declinatione munus fortè edidero, ne luſiſſe me operam arbitrentur. Pergam porrò, & opus perficiam favente Deo: reliquumque vitæ tempus ita partiar & abſumam, ut dum nulli

li me in foro labores implicant & conſtringunt, ea quæ rei literariæ prodeſſe poſſunt, ſed maximè cœleſtia, procurare contendam. Ita quidem ut nihil me ſcire judicem, niſi Chriſtum, atque hunc Crucifixum. Is enim ſolitudinis meæ fructus uberrimus, ſummam animi mei tranquillitatem alit, recreat, & fovet, omnibus fortunæ deliciis anteponendam.

FINIS.

JACO-

JACOBI GUTHERII
PATRICII ROMANI
RUPELLA RUPTA:
Ad Illuſtrisſimum & Reverendisſimum

DN.
ARMANDUM CARDINALEM DE RICHELIEU.
Nec non
TIRESIAS,
SEU
DE CAECITATIS ET SAPIENTIÆ COGNITIONE.
Ad

Amplisſimum atq́ Illuſtrisſimum

NICOLAUM BRULARTIUM,

Franciæ Cancellarium.

RUPELLA RUPTA:

Ad Illuſtriſſimum & Reverendiſſimum

D. ARMANDUM Cardinalem

De

RICHELIEU.

ERgo Aſſertores ſcelerum, cœleſtium inanes
Peſtis & ira Deûm, Pontum terramqve fatigant?
Ecce iterumq; iterumq; parat bella impia, ſaxis
Gens obnixa ſuis, & Rupibus alta ſuperbit?
Vos Diræ ultrices, diſrupto fornice, feras
Proſtibuli infamis nunc tandem expoſcite pœnas.
Hæc etenim Babylon meretrix delenda furore.
Gallia qvæ vario tot jam labentibus annis,
Marte agitata, ſuos per viſcera tranſigit enſes,
Principis invicti, recreato nomine Divûm,
Experta imperium, poſitis diſcordibus armis,
Æternam optabat pacem, pactoſq; Rebelles
Fœderis in morem, ſecuros pace ſeqveſtra.
Erricus fato Magnus præreptus iniqvo,
Tum viles animæ, deſvetaq; pectora Regum
Obſeqviis, infida ultrò nova prælia miſcent.

In cœlum capita alta ferunt, munimina firmant,
Aſſurgunt turres, aſſurgunt undiq; pinnæ
Murorum immanes, æqvataq; mœnia Olympo.
Progenies Divûm, patriis nutritus in armis
Cui virtus, cui priſca fides gratisſima cordi,
Rex Lodoicus adeſt; Superi huic ſorte dedére,
Juſtitia ut posſit populos frænare feroces,
Et pietate potens, Ritus arcere prophanos.
Dat Belli ſignum, premit obſidione tumultus
Caucaſeæ Rupis, Temerataq; templa repurgat.
Exin congeſtis Rex propugnacula terris
Erigit, occluditq; aditus, omnemq; recludit
Undiq; circuitum, nova ne diſcordia ſerpat.
Perfugium in portu reliqvum, circumdare muro
Noluit, aut lati commercia tollere Ponti.
Eſt in conſpectu Rupellæ infauſta Reorũ
Iuſula, qvæ jam jam mutato nomine, felix
Fauſtaq; Thoracis ductu & felicibus armis,
Regisq; auſpiciis, ſummarum eſt Inſula Rerũ.
Opportuna loco, terraq, mariq; propinqvum
Præſidium, Rupellæ animos terroribus implet.
Inſula enim excidii dudum præſaga futuri
Antiqvum cujus vicinia perfida nomen
Horret in æternum, dirum ut mortalibus omen
Ipſa Reos Rupis Cives ut carcere claudit.
Hinc belli rabies, juga, collo ſolvere certant
Indomiti, laqveo maluntq; informe ſubire
Præ-

Præcipites lethum, qvàm vivere legibus æqvis,
Heu! genus inviſum, qvónam periuria furum
Evadent? Primùm data fœdera ſolvere furto
Incipiunt: hinc arma movent, atq; undiq; cogunt
Auxilia, & ſcelerum ſocios in prælia trudunt,
Et Conjuratos Terrarum ex fæce Britannos.
Ex templo accurrit Ductor criſpante capillo,
Vibratus calido ferro, ungventisq; refertus,
Proditione potens, celerem cui Transfuga palmam
Mentitur, primoq; adſpectu caſtra fugari.
Regius ut miles dat primæ exordia pugnæ,
Inclinata acies, ſubito ſe à cæde receptu
Tutatur, vires validas Thoracis Aheni
Expertæ, & longos duro ſub Marte labores
Prævidet, incœptiq; pavet proludia Belli.
Nec tamen infracti collato Marte Britanni
Deſiſtunt; variis congresſibus aſpera tentant
Prælia, conflictu turbato ad Signa repulſi.
Sangvinis hircorum vis tanta, ut dicitur, hæc eſt
Ut ferri tenuare aciem, rubigine terſa
Posſit, inuncta etiam rabiem deponere barba
Hircus eſt ipſe Patri gratisſima victima Baccho.
HOC INQVAM veterum teſtantur ſcripta virorum.
Vera qvidem juſtis Thorax hæc comprobat armis,

Nam gladii ultores, inimico ſangvine fulgent,
Et furor imbellis, myrrha ſtillante qvieſcit.
Urgent ſed Profugi, pudor ingens urget inertes,
Ceſpite congeſtum modico inſuperabile caſtrum
Tot tantasq́; ſibi clades inferre dolendas.
En qvos ſæva fames conſumit, & irrita porrò
Spes fugit, exiguos numero, qvi ferre laborem
Pervigiles neqveunt, extremaq́; protinus hora
Offeret indignos venia, patiemur inulti?
Proditor hæc: certatim alii loca milite complent,
Atq; aditus omnes multo Cuſtode coronant.
Exiguam Cererem torqvet penuria rerũ
Omnium, & obſeſſos Spes tardior obſidet, Unum
Thoracem ſpectant, cui non fiducia ceſſit
Uſqvam & Suppetias præſentes adfore certat.
Nuntius ad Regem properans hæc omnia narrat.
Cogit Concilium Princeps, Proceresq́; rogati
Ecqvid opus facto? Vix hi ſperare ſalutem
Auſi, inter ſeſe dubio de Marte loqvuntur,
Fortibus hisq́; animis diſpar pia pugna videtur.
Siſtite tantiſper, dum adſum; ſecreta petivit
Alta Domus, jactatq́; preces Rex pectore ab imo.
Summe Deus Regum Rex Optime, ſceptra tuere
Gallica, cùm tuus hoſtis adeſt, qvi Numina lædit

Sacra

Sacra tibi,atq; tuos contemnit ſemper honores:
Nunc pater afflictis propius tu allabere rebus.
Annuit ipſe Pater Divûm: Rex inde reverſus
Ad Proceres, nihil nos Prædonum Turba moretur,
Author enim audendi Deus eſt, qvi bella gubernat.
Vicit Concilium pietas: Tum lecta juventus,
Tum lectiq; Duces in aperta pericula currunt.
Audiit hæc Angl9,ſecretaq; prodita, Turbam
Undiq; conglomerat. Nox intempeſta per umbras
Inſidiasq; locat. Miſſi levioribus armis
Qvi pugnam invadant Celeres: citò verberat Auras,
Hoſtis atrox ſtolpumq; globis jaculatur inanē.
Inſeqvitur ſtrictis noſter mucronibus hoſtem,
Et pede congreſſus, fugientem in prælia poſcit:
Abjicit Arma Anglus, nec cæco Marte reſiſtit,
Sed celerare fugam, & tacitis confidere remis,
Ingenti præda miles ſpoliisq; refertus
Caſtra petit; confectum eqvites, peditesq; ſecuti
Mirantur bellum atq; ingentes ſtragis acervos.
Qvalis ubi ex ſylvis, læta inter gramina Cervus
Errat, & arrectis caput altum cornibus effert
Agmen agens, campoq; levis ſpatiatur aprico;
Immiſſo cane, ſi curſu & latratibus inſtat
Callida Venator meditatus retia, ſolo

Clamore in caſſes confertum conjicit agmen;
Hincq; fugax reliqvus tranat vada turbida Cervus.
Haud ſecus attoniti fugiũt ad Tranſtra Britanni,
Magnaqve pars pelago trepitans immergitur alto.
Ocyùs ad Regem concurritur: ille ferebat
Magno ſacra Deo, cùm Nuntius advolat; hoſtem
Devictumq; refert, Sacris hunc ritè peractis
Audiit, & Regi longo ordine ſingula promit.
Cantores tum ſorte aberãt, Rex Cantica Divis
Intonat, & læto clamore ſeqvuntur Ovantem
Primores Regni, modulataq; voce precantur.
Nox erat & feſſos ſopor ut complectitur artus,
In ſomnis ecce ante oculos conſiſtit imago
Omnia mortali ſimilis, vocemq; humerosq;,
Affatur Vigilem tremulo ſub lumine Regem.
Ille ego cui Veſtri Cuſtodia credita Regni
Hæc me Exercituũ Dominus mandata referre
Juſſit, ut humanis diffidens viribus, unum
Noveris ultorem violatæ Relligionis
Eſſe Deum, Sancti perjuros Nominis hoſtes
Qvi ſolus vento difflat, penitusq; trucidat.
Nusqvam aliter priſcis defenſa injuria ſæclis
Facta Deo, nec pugnatum ſine fœderis Arca,
Illaq; nobiscum perimunt Certamina Vates.
Eſt tibi purpureo Princeps velatus amictu
Romanus, Decus hoc Ævi, cui pervia virtus
Omnes

Omnes Conſiliorum aditus edocta recludit,
Acciri hunc jube, & immenſo ſuppone labori,
Hoc Duce certa tuis ſurget Victoria rebus.
Angelus his tenues dictis prætervolat Auras.
Confeſtim accitus venit hoc in Cardine Rerum
Divitis inde loci Dominus, qvi ditior ampla
Virtute atq; animis præſtat mortalibus unus.
Conſilio peragit, qvod nullus viribus Auſum.
Nam intercluſo langvet Diſcordia Ponto,
Sola fames murosq; intra ſecura vagatur.
Principis Artifices inventum hoc, arte magiſtra
Feſtinant & materiem palmare regeſtam.
Altiùs infigunt præuſto robore vallos,
Immanis lapidum moles ſolidata tenaci
Limo dureſcit, Carboni miſta recocto,
Pondereq; impoſito multùm depreſſa Carina
Stringitur adjecto ferro, tractisq; Catenis
Obicibus variis, qvi Candelabra vocantur.
O nimium muris Rupella elata Superbis,
Interdicta tibi terra eſt, maria invia ad Urbem,
Tuq; æqvanda ſolo, triſtiq; oppreſſa ruina,
Qvid cœlum infeſtum perverſo numine poſcis?
Qvid fruſtra in tantos Anceps te conjicis æſtus?
Protendis morti immaturæ proxima muros?
Qvas abs te repetis pœnas? Te namq; minaci
Pendentem ſcopulo, roſtro Cor Vultur acuto,
Immortale vorans, infami vulnere fœdat.
Sic pereas, posſis proboſa ut ſæpe perire.
Supplicia aſt Cives miſeros majora manebunt,

Culeus,& Simia,& Serpens Gallusq; minantur,
Ut Corio bovis incluſi mittantur in æqvor
Intima qvi patriæ roſerunt viſcera Tigres:
Sangvineisq; Canes Virgis portenta Miniſtri
Horrida cædantur: Sic lex Pompeia ſanxit.
Omnis Spes Rupellæ & cœpti inſania Belli,
Motibus in Lunæ poſita eſt, qveis Æqvoris Æſtus
Creſcit in immenſum decumanis fluctibus, atq;
Tempore diſcordi, Luna ancillante recedit
Acceditq; vagas Auſtris pellentibus undas.
Martius hos menſis cum Majo concitat æſtus
Vere novo Luna ſemper graviore furentes.
Tunc etenim Centum cubitis maria alta tumeſcunt,
Saxaq; ſi qva obſtant, ultrò revoluta reſorbent,
Sæva ſupergrediturq; Arcem ſi fluctibus unda
Oppoſitam, obſeſſos Annona ſublevat ampla,
Protracto ut Regem cogat diſcedere bello.
Mole ſua expers conſilii,vis qvælibet ultrò
Corruit, & verſis animis collapſa recumbit.
Gens ignara Deûm ſapere aut ventura videre
Nulla poteſt, inviſam torva tuentibus Aſtris
Ilicet Anglorum jactata & naufraga virtus
Martius inſulſam nuper qvam reſpuit Æſtus,
Rurſus in Arma ruit, rurſusq; in funera fertur?
Fluxu ſe primo maris attollente Britannus
Vela dabat, totumq; inſtructo fervere Pontum
Marte videns, Remis, pronus, ventoq; ſeqvaci
Inſur-

Inſurgit celeri mare circumflectere curſu,
Explorans ratibus præmisſis littora tantùm.
Non aliter qvàm cùm ludis funebribus olim
Mœſti exercebant belli ſimulachra Sepultis
Manibus, aut vano ducebant ordine Pompas.
Sic ſimul armatæ naves tumida æqvora verrunt;
Piſcari ut ſocios imo ex Acherunte Britannum
Ludentem videas, luſtrata incedere claſſe.
Mandatum hoc etenim primum eſt, ne tangere
Terram.
Neu qvocunq; ferat,rem ullam decernere ferro,
Sed renovare cibis, armisq; recentibus Urbem.
Qvidqvid erit nullo hoc Rerũ diſcrimine agatur.
Occulta hæc Regem, atq; Hoſtes mandata latebant.
Tum populi pietas Regi devota, Deorum
Templa effuſa petit, lachrymis noctesq; diesq;
Supplicat, inter ſpẽq; metumq; ſupina precatur
Illa manu, & Regi præſentia Numina poſcit.
Reginæ Superis vota immortalia ſacrant.
Auſpice tum Chriſto, tum Virgine matre
ſecunda
En venti ſiluere repentè, omnisq; reſedit
Fluctus, & aura levis profugos prænuntiat Anglos.
At Rupes eluſa, ſibi certamina fingit,
Confertum portis efferre patentibus Agmen
Pollicita, & adverſo certantes fallere tergo,
Pervigil expectat claſſem miſcere Britannos.
Jãq; dies condicta aderat, qvo pugna paratur,
Pila-

Pilarumq; volunt retinacula cingere flammis;
Diſruptis atq; aggeribus ſubducere Portum
Usq; ad Aqvam, veteri reparato fluminis alveo.
Accedunt Naves, claſſis tota eminus adſtat:
Ferre facem properant, ſubitasq; effulgere tædas,
Et piceas Artes, alimentaq; cætera flammæ,
Accenſos parant torqvere haſtilibus ignes.
Signa ſuper muros, pictis volitãtia pannis,
Anglorum Ætnæi protendunt Cuſpite Fratres,
Ad pugnam ſtygia cupiuntq; erumpere Rupe.
At Rex tormentis propero cum milite cingens
Littora, Curſantem videt adventare Celocem
Sulphure qvæ & ſtuppis concepto protinꝰ igni,
Oppoſitam flammas celeres jaculetur in Arcẽ.
Mirandum dictu! flamma remeante, crematur
Cymbula, corripiunt vicinam incendia Navem
Sponte ſua, accenduntq; undantia æqvora flammæ,
Sævaq; Ventorum concurrunt prælia contra.
Tum Rex tormentis geminas de claſſe carinas
Inſeqvitur, qveis fractis, Præfectoq; perempto,
Projicit in fluctus Extis flagrantibus Anglos.
Diffugiunt alii trepidiq; procacibus Auſtris,
In freta cœca ruunt, patriosq; videre Penates
Feſtinant, remisq; remenſa ad littora tendunt.
Sic nigra intexti referunt aulæa Britanni,
Bisq; triumphatæ portant inſignia pugnæ,
Atq; gemunt ignominiam, Rupemq; cadentẽ.

Corda

Corda pavor pulſat, qvæ cœlum in Tartara ſolvit,
Effera Gens, vacuum ut ſpectat ſine Remige Pontum
Luget damnoſos nimium perterrita caſus.
Qvæ prius oſtentat muris, lacerata revellit
Signa inimica gemens, variasq; exardet in iras,
Et mœſtum incendit magnis ululatibus antrũ.
Eſt Deus à nobis tantos qvi depulit ignes,
Ultrices flammas Deus ille retorſit in hoſtem,
Accenſos cujus vultus, incenſa per Urbem
Senſit, & in cinerem qvondam delapſa recumbit
Sodoma, qvæ livido maris æſtu ſulphure fumat a.)
Ille idẽ ignitos immenſis orbibus Angues
Objicit, exanguis populi, qvi corpora morti
Addicunt, ob cœleſtis faſtidia Mannæ,
Igne Deus Vindex expendit murmur iniqvũ b.)
Curribus ignitis circumdatꝰ undiq; Regis
Aſſyrii copias Eliſæus lumine caſſo
Percutit, atq; oculos inimica ad mœnia apertos
Reddit, ut arma Duces victi captiva reviſant. c)
Sodoma Rupellæ ſoror impia d.) lege ſoluta,
Cui neq; mos, neq; Cultus erat, ſubmerſa repentè

At

a) Geneſ. cap. 19.
b] Numer. cap. 21. c. 4. Reg. cap. 6.
c) 4. Reg. cap. 6.
d) Ezech. cap. 16.

Et ſine conflictu meritos flagravit in ignes.
At Rupella gravi conturbat dira tumultu
Omnia, Contemptrix Divûm, qvæ deſtruit Aras
Et patriam multis inceſtat funere ſæclis,
Cui neq; Lex, neq; Rex, Omnis cui ſumma poteſtas
Sub pedibus compreſſa jacet, Divûmq́; hominumq́;
Et terram furiis, & cœlum territat Armis?
Durius æternas patietur perfida pœnas,
Sodoma qvàm ſævas ſolvet damnanda futuras e.)
Rupellam Serpens ſuffectus ſangvine & igni
Flexas attollens iras, ſpirisq́; revinctis
Corripit, & ſubito morſu osſibus implicat ignē.
Damnatæ Carnis vindicta eſt Vermis & ignis f).
Virq́; Dei haud aberit, jubeat qvi fulgura Cœlo
Vibrari & cæcas tonitru percellere mentes:
Sodoma & Ægypt9 Sanctis Rupella vocatur g.)
Ut Moſes qvicunq; Dei mandata Sacerdos
Exeqvitur Princeps, Cæli cui credita virga eſt.
Fide Deo Rex confecti ob miracula belli,
Prima illi tantæ reddatur gloria palmæ:
Optimus ille ſuum tecum partitur honorem,
Adſci-

---

e) *Matth. cap. 10. & 11.*
f) *Eccleſ. cap. 7.*
g) *Apocal. cap. 11.*

Adſcivitq́; ſibi ſocium te laudis in Armis.
Tu qvoq; Scyllæum ſcopulum, pariterq́; pericla
Sortitos, laudis Conſortes accipe, partus
Creſcet honos, fueris ſi Divûm exempla ſecutꝰ.
Et tu ARMANDE Deûm fatis armandus in Hoſtes
Cœlicolum, nullis augeri laudibus usqvam
Qvi potes, impensè cumulata eſt gloria rerum
Geſtarum, te ſola manent tua præmia cœlo.
Sed Deus exurgat, fuſos qvi diſſipat Hoſtes,
Impietasq́; facem exhalans fumosq́; volucres,
Sic pereat fugiens, ut ab igni cera liqveſcit.

JACOBUS GUTHERIUS,
Patricius Romanus, canebat in
Solitudine Britachii.

JACOBI GUTHERII, PATRICII ROMANI TIRESIAS, *SEU* DE CÆCITATIS ET SAPIENTIÆ COGNITIONE.

Ad Ampliſſimum atq́; Illuſtriſſimum
NICOLAUM BRULARTIUM,
Franciæ Cancellarium.

De ORBITATE toleranda cùm ad Annam Robertum ſingulari prudentia Virum nuper

per ſcriberem, Ampliſſime BRULARTI, is exigui laboris fructus mihi uberrimꝰ fuit, qvòd pervulgata illa conſolatio tuo ſit judicio comprobata. In hac officii mei ratione duo potiſſimùm præſtare conatus ſum: & Roberti prudentiam è filii optimi tumulo redivivam excitare, & Choartii in adverſis & proſperis caſibus ſapientiam collaudare. Otium deinde moderatum atq; honeſtum nactus, cùm libros de jure Manium abſolviſſem, & ad Officia Domus Auguſtæ pergerem, in medio ipſo opere reſtiti, temporum triſtitia perturbatus, qvæ ingenii acumen ad levioris ſtudii genus retunderet. Qvare cùm in Homeri Tireſiam fortè incidiſſem, qvem nobis finxit apud inferos ſolum ſapere, ceteros umbrarum vagari modo: volui de Cæcitate ea ſcrutari & qværere, qvæ umbram qvandam & imaginem veteris illius Sapientiæ repræſentarent, qvibus oculi tanqvam virtutis antiqvæ picturâ aliqvâ tenerentur. Rectè qvidem Cæcitas Orbitatem ſeqvitur: Orbos enim dixerunt Latini, qvi chariores ſibi filios, qvaſi lumen oculorum gratiſſimum amiſiſſent. Cùm verò ætate noſtra orbam propemodum Sapientiam eſſe intelligerem, in Poetarum de Tireſia fabulis lubuit immorari, dum alii aliis delectantur, & cornicum oculos configere, vel ſummam mortalium omnium ſapientiam compilare ſe putant. Tibi verò, Illuſtriſſime Brularti, ut tuorum erga me meritorum memoriam conſervarem, cui tantum debere me fateor,

qvan-

qvantum qvilibet alius poſſit, hoc temporis mei interuſurium lubens meritò perſolvo, usq; dum æternum tuæ gloriæ, ſi cœptis Deus annuat, conſtituam grati animi monumentum. Non vereor aſſentandi ſuſpicionem, qva nullus unqvam tuam ſibi benevolentiam comparavit: Sed humanitatem veneror, qvæ jucundisſimæ conſvetudinis tuæ fructum mihi largita eſt, cùm ultrò ad te accerſitus, poſt libros de jure Pontificio vulgatos, expertus ſim literas te meliores colere, easq; omnibus fortunæ bonis anteferre. Qvàm amica tum mihi tua illa vox fuit, qva de illis velle mecum colloqvi denuntiaſti? atq; ut freqventer te inviſerem cohortatus; viciſti tua benignitate cogitationes meas, qvarum magnitudine mens qvodammodo mea obcæcata eſt. Iteraſti eadem & iſta mihi ſæpe, ſed maximè cùm ad te Berniacum ſalutandi cauſa veniſſem, ubi vultu hilari poſt ſermones varios: Jam verò, ais, cum Muſis habituri ſumus commercium: etenim cum illis omnibus rationem habere nunc poſſumus, & ſemina ſtudiorum, qvæ in animis noſtris radices egerunt, & ad tempus apta ſunt, mutuis colloqviis propagare. Ego verò, inqvam, minutus & aridus & ad creſcendum tardus, ſeriùs è terra prodeo, nec citò adoleſco.

Cùm arrideres, abrupit ſermonem ſalutantium turba; receſſi, & ad Tireſiam, qvem

mente conceperam, ſtatim reverſus, illius Cæcitatem & Sapientiam in hortorum tuorum ambulationibus, poſteaqve in itinere mecum ipſe meditabar. Atq; attentiùs primùm de Cæcitate hæc in otio cogitabam, ut illam, aut corporis eſſe, aut mentis, vel utriusq; perſpicerem. Qvæ corporis, ut incommodorum conſvetudine gravior plerumq; eſt, ſic ſola virtutis compenſatione levatur. Tum enim ſuis illa deliciis fruitur, qvæ corporis oculis non percipiuntur, ſed viſum qvendam habent inſigniorem, qvo ſapientis vita gubernatur. At ſi mens hominis, qvæ cogitatione qvidvis intueri poteſt, ſuis tenebris obvoluta, luce ſapientiæ careat, aut corporis cæcitas, ſua caligine mentis qvoq; perſtringat aciem; hæc demum maxima & miſerrima omnium miſeriarum eſt, qvæ nullis remediis propter vulneris acerbitatem curatur. Etenim cùm pœna oculorum ad cæcitatem mentis converſa eſt, nihil eſt qvod ſperemus reliqvi: ut in Harpaſte illa fatua, qvæ capta oculis, cæcam ſe eſſe neſciebat, domusq́; tenebras incuſans, inepta, rogabat ut aliò deduceretur, unde ſibi luminis aliqvid oboriretur. At Catuli Meſſalini caſus acerbior, qvi luminibus orbatus, ingenio ſævo mala cæcitatis addiderat. Non verebatur, non erubeſcebat, non miſerebatur: Sæpius à Domitiano, non ſecus ac tela, qvæ & ipſa cæca & improvida feruntur, in optimum qvemq; contorqvebatur.

Nec

Nec longè alia Polymeſtoris cæcitas fuit, ut deteſtabilior immanitas. Hic cùm hoſpitii jura qvodam qvaſi parricidio violaſſet, Thracio captivæ mulieris commento, effosſis oculis, & ſuorum ſcelerum conſcientia cruciatus, eas dedit pœnas, qvæ ſolæ ſunt hominum impietati à Diis immortalibus conſtitutæ. Huic infamiæ & clamitati ſocium adjungo Polyphemum, cui agreſtis ita & durus animus fuit, ut Deos in cœlo eſſe non ſentiret: vel qvòd maximis ſuis ſceleribus conniverent, vel qvòd neq; propitios cuiqvam eos, neq; iratos arbitraretur. Qvod peritè in illius perſona Homerus expresſit: nam cùm ſupplex illi Ulyſſes eſſet, Jovisq́; Hoſpitalis injiceret metum; Stultus (inqvit) es, ô hoſpes; neq; enim Cyclopes Jovem curant aut metuunt, cùm ſe illo præſtantiores beatioresq́; putant. Horribilis iſta qvidem cæcitas fuit, qva Ulyſſes motus, informi monſtro oculi ademit lumen. Qvare cum infamem illum ferumqve pinxiſſet Poëta, cum ariete tandem colloqventem facit, ejusq; laudare fortunas, qvòd qvà vellet ingredi poſſet, & qvod vellet, attingere. Rectè qvidem, inqvit Tullius: nihilo enim erat ipſe Cyclops qvàm aries ille prudentior. Ceteros non moror ſuis facinoribus utraq; luce privatos. Recentiora exempla adferam, qvæ omnes omnium cæcitates & crudelitates ſuperant. Narrat Italus hiſtoriæ ſcriptor, fratres

duos nobiliſſimos meretriculam mutuò deperiſſe. Ex peccandi conſvetudine eò crevit invidia, ut appareret Atrei filium ex iis eſſe unum, qvi pœnam novi generis fratri moliretur. Cùm ergò Hippolytus rivalem Julium ferre amplius non poſſet, conqveſtus apud amicam eſt, qvòd diviſus illius animus in Julium eſſet propenſior, qvem unicè amare videretur. Cumq; captã ſe illa & irretitam oculorum Julii illecebris fateretur, arſit iracundia Hippolytus: qvi opportunum ratus tempus, qvo fratrem modò ulciſceretur, cùm ſe ad venatum exerceret, ut in ſilvis feras inſeqvitur, illum vi armata adortus ab eqvo deſilere, deinde in ejus oculos involare ſicarios jubet: erepti coram oculi amoris ſævi impatientiam Hippolyto vix extinxerunt. Hanc amor apud homines carnificinam commentus eſt, qvi dum uni oculos eripuit, alterum de poteſtate, de conſilio, de ratione, de mente deturbavit. Uter illorum cæcior iis videbitur, qvi aliqvid vident? is certè cui libidinis plus obfuit cæcitas, qvàm luminis. Nam cæcitas qvidem iſta mentis durior multo moleſtiorq; eſt, qvàm oculorum. Eenim nihil cernente animo, lux omnis à nobis exulat. Verè vetus nos inſcriptio monet: *Qvàm multi ſunt, qvi oculis patentibus nihil vident.* Nec ſtultè fortè Epicurus dicebat, neq; oculos ad videndum natos eſſe, neq; aures ad audiendum. Nam cum ex qvinqve

qve

qve ſenſibus, qvos cum belluis communes habemus, tres maximè ſerviant corpori; duo reliqvi, viſus & auditus, ceteris imperant & philoſophantur. Cùmq; animo videamus, animo cernamus, qvi lucem transmittit ad oculos, neceſſe eſt illos animo caligante prorſus nihil videre, qvi virtuti bellum intulerunt. Neq; enim homo is eſſe putari debet, qvem forma iſta corporis aut oculorum acies declarat, ſed mens cujusq;, is eſt qvisq;: & qvi mentis oculis nihil vident, falſis rerum imaginibus illuduntur ſemper. Qvemadmodum cum bilis ad hepar redundat, deliria gignit, atq; ante oculos cujusvis generis feræ variæ apparere videntur ægrotis: ſic omnibus iis accidit, qvi morbis animi laborant, qvas nos perturbationes dicimus: hi enim ea cernere ſe putant, qvæ ab oculorum ſenſu ſunt remotiora. Ut qvi ſuffuſione ſangvinis in oculo ex ictu affecti, qvæcunq; viderint, rubra illis videntur: & ictericis cuncta ſunt aurei coloris: arqvatis aut veternoſis, ait Varro, qvæ lutea non ſunt, lutea apparent. Qvi ergò res cæcas & ab aſpectus veri judicio remotas intuentur, viſiones eas ſibi fingunt, qvas Græci vocant φαντασίας, qvæ fluentes nullam omnino veritatis lucem habent. Itaq; ſtulti omnes, inſani aut furioſi, qvi ſine mente, ſine oculis qvoq; Andabatarum more contra rationem videntur pugnare. Tales etiam ſunt perſpicaces

plurimi,qvi cùm non intelligāt ſe in media luce cæcutire, tanqvam ſi offuſa Reipubl. ſempiterna nox eſſet, ita ruunt in cogitationum tenebris, ut rerum omnium migrationem commutationemq́; malè ominentur, qvam maximè deſiderant: & aliorum vitiis ſic iraſcuntur, qvaſi invideant; gravisſimeq́; accuſant eos, qvos maximè vellent imitari. Sed ne cæcus ipſe â via qvam teneo longiùs digrediar; fallax mihi plurimùm oculorum ſenſus videtur, ſed tum præcipuè cùm vehementiori appetitu, qvi longiùs à naturæ conſtantiâ diſceſſerit, impellitur. Tunc enim eæ objiciuntur formæ, qvæ reapſe nullæ ſunt, ſpeciem tamen aliqvam habent, qva cæcus animus impeditur. Qvod ſpeculorum uſus nobis apertiùs demonſtrat. Nam ſi concavum ſit ſpeculum & poculi modo, minora nobis oſtendit ea, qvæ extrinſecus ſubjecta ſunt. Si curvum, in immenſum dilatatur imaginum magnitudo; plurimumq́; refert, elatum, averſum, obliqvum, ſupinum an rectum ſit. Variè enim ex iis qvalitatibus figurarum torqventur umbræ. Sunt ſpecula, qvæ caput eorum, qvi ſuam in illis imaginem inſpiciunt, deorſum invertant, & pedes ſurſum. Hac ratione dixit Tullius, ut ſpeculorum levitas hinc illinc altitudinem aſſumpſit, dextra detrudit in lævam partem oculorum, læva in dextram: Ita lævitas aut aſperitas mentis noſtræ hinc illinc

mo-

moderationem aſſumit, aut invidiam, odium, miſericordiam, amorem, triſtitiam; eosqve omnes porrò affectus, qvi eam nobis referunt imaginem, qvam ſedato animo aut perturbato concepimus. Videre enim licet plerosq; objecta voluptatis ſpecie cæcis libidinibus conſtrictos: alios cæca ambitione perturbatos, qvi cùm obſcurum tempus aliqvod ſervitutis apparet, vivi videntesq; perire non diffugiunt. Hos cæcus amor, illos cæca cupiditas, & qvidqvid vitiorum in tenebris latet, ſomno ſempiterno conſopitos, in furioſorum cogitationes impellunt: Hi omnes, qvæ ſibi videre videntur, ita ſunt, ut qvæ dormientes ſomniant, vel certè vigilantium ſunt inſomnia. Qvid animorum perturbationes ceteræ ſunt aliud, qvàm obcæcatæ in agro foſſæ, in qvas decidunt ii, qvi à ratione, qvæ lux qvædam lumenq; naturæ ritè nominatur, paululùm deflectunt? Nonne effrenata illa ambitionis inſania evertendæ Reipub. cauſa ſolet eſſe? Qvo jure qvaq; injuria cæci & præcipites ferimur ad honoris umbras, qvi jam non dignitatis teſtimonium, non beneficium ambitionis; ſed inſanientis & prodigi animi præmium eſt, qvod exqviſitis palam pretiis, licitationis calori addicitur. Itaq; non modò dignitas nulla jam penè eſt, ſed ſumma ubiq; deformitas: qvod temporum injuriæ tribuo, qvæ facilè remitti non ſolet. Sed homines obſcuros

& cæcos hujusmodi, qvos luce in ipſa virtus nusqvam vidit, fruſtra inſeqveremur: hos enim non magis debemus intueri, qvàm ſi in nubibus larvas aut Hippocentauros animadvertamus.

Jam verò ad oculorum Orbitatem veniamus, qvæ tàm bona qvàm mala dicitur, & ex mentis habitu præcipuè dignoſcitur. Qvàm perdita ſit atq; profligata illorum natura, qvi utraq; Cæcitate correpti ſunt, exemplis aliqvot oſtendimus: Oculorum ſola, inter ea qvæ Græcis ἀδιάφορα καὶ μέσα, nobis indifferentia, computari poteſt. Nam ut à mente regitur, probanda eſt aut reprehendenda. Qvod & in Diis ipſis aſſerere veteres non dubitarunt. Cæca enim antiqvitas tres Deos cæcos venerata eſt, qvos ἀδιαφόρους, nec fugiendos ſemper, nec colendos tradit. Cæcus Amor triſtitiæ condimentum eſt, ſed plura illius vitia Poëtæ omnes decantarunt:

Nam Amorem hæc cuncta vitia ſectari ſolent,
Ineptiæ, ſtultitiaq; adeò, temeritas,
Incogitantia excors.

vel, ut ait Cæcilius,

Amoris in manu eſt, qvem eſſe amentem velit,
Qvem ſapere, qvem ſanari, qvem in morbum injici.

Sed errat Cæcilius; nec enim in poteſtate Amoris eſt, ut ſapientem aliqvem ſuis delinimentis

red-

reddat. Nam qviſqvis amatorem, ex Menandri ſententia, hortetur ad Sapientiam, is operam ludit. Amoris vim Archilochus veriùs depinxit.

Ingentem oculis infundens caliginem,
Quæ ſuffuratur ex pectore teneram mentem.

Qvòd ſi Amor rationem ſeqvatur ducem, tum à Sapiente alienus non eſt; cùm ſit princeps ad benevolentiam conciliandam, qva ſublata, omnis eſt è vita ſublata jucunditas.

Eadem & de Fortuna dicenda, qvam & bonam & malam conſtituerunt. Illam tamen

Inſanam eſſe & cæcam & brutam perhibent Philoſophi.

Qvam nec boni nobis aliqvid nec mali tribuere Stoici putant; ſed bonorum ac malorum materiam dare, cui dominetur animus Sapientis, omni fortuna fortior. Hoc noſter confirmat Plautus.

Centum doctûm hominum conſilia ſola hæc devicit Dea
Fortuna, atq; hoc verum eſt, proinde ut qvisq; fortuna utitur,
Ita præcellet, atq; exinde ſapere eum omnes dicimus.

Ego verò Fortunam non ſolùm ipſam cæcam eſſe, ſed eos etiam plerumq; cæcos efficere, qvos complectitur, meritò mihi perſvadeo.

Plutonem ad Ariſtophanem rejicerem, ni Comicorum me facetiæ prohiberent: vel ad montes Hyperboreos relegarem, ſi perpetua

ibi nox eſſet, nec ſemeſtri luce: vel Arimaſpi in fronte media uno oculo inſignes, asſiduè circa aurum cum gryphibus bellum gerentes, oculatos homines auxiliares ſibi advocarent. Nam qvisqvis Plutonis adorat numen, illi cum gryphibus Scythiæ, noctes dieſq; pugnandum eſt, qvibuscum monoculi luctantur ſoli cæco ſemper eventu & incerto. At qvi binos in pectore oculos habent, perſpicaciores ſunt & acutiores, qvàm infeſtis his ſe belluis committant, qvæ avaritiam principem habent, qva monſtrū nullum tetrius, præſertim Optimatibus viris, qvi Reipubl. gubernacula tenent. Habere enim qvæſtui Rempubl. non modò turpe eſt & flagitioſum, verùm etiam ſceleratum, nefarium & perfidioſum. Si verò ex eo qvantum cuiq; ſatis eſt, metiamur divitiarum modum, habemus abſtinentiæ & continentiæ plurimum, qvo virtutem alamus, qvæ bene partis divitiis ſublevatur. Nam qvi alienis, vel publicis utilitatibus conſulit & ſuas negligit, apud bonos & Sapientes ſtultitiæ ſuſpicione non caret, qvi ita compoſitam temperantiam, ſtultam ſocordiam nominarunt.

Tribus his numinibus Juſtitiam adjungere poſſem, qvæ obducto velo ubiq; depingitur. Satius ſortè fuerit qværere, qvare ipſi Juſtitiæ velum obtenditur, & illius oculi faſciola obligantur. Prior ætas Juſtitiæ vultum expresſit,

aſpectu

aſpectu vehementi atq; oculis acrioribus, neq; humilem, neq; atrocem, ſed venerandæ cujusdam triſtitiæ dignitate, ut Chryſippus refert. Qvanqvam illam apud Ægyptios ſine capite fuiſſe Alexander ſcribit, qvod mirum nulli videri debet: qvosdam enim Plinius narrat ſine cervice, oculos in humeris habentes; qvod nec mirum omnino eſt. Qvid verò cauſæ fuerit, ut Juſtitiæ oculis velum opponeretur? An qvòd illa cæcis temporum difficultatibus qvandoqve ſerviat, vel in magnis exemplis aliqvid habere videatur ex iniqvo, qvod ſine qvadam mentis cæcitate eſſe non poteſt? Vel qvòd acutiores illius oculi ſuo fulgore hebetentur, cùm ad ſummum jus illud reſpiciunt, ex qvo ſumma ſæpe injuria naſcitur? Aut qvia Juſtitia conſtans & perpetua voluntas definitur? Qvod probabilius puto: voluntas enim rationi ancillatur, atq; ut cæca à ratione ſola ducitur in iis, qvæ conſtanter prudenterq; fieri ſolent. Et cæca voluntas ab intellectu lumen accipit & movetur. Ab hac Cæcitate Juſtitia meritò laudatur, ut hoc tritum vetuſtate proverbium, *Qvicum in tenebris?* Qvod in una re dictum latisſimè patet, ait Tullius, ut in omnibus factis re non teſte moveamur. Ad reliqvos veterum Deos tranſeamus. Inter eos omnes unum, ſi Homero credimus, latè videntem Jovem intuemur, ceteri qvodammodo cæcutiunt, ut tres illæ principes

Deæ,

Deæ, Juno bovinis oculis, Minerva cæſiis, Venus caninis commendatæ. Meritò qvidem ſolum Jovem latè videntem apud ſuperos, & ſolum Tireſiam cæcum apud inferos ſapere Homerus refert, licèt Deos Græci à videndo denominatos doceant, & Ægyptii per oculum Deum deſignent. Nobis verò dum inferiorem Tireſiæ Sapientiam contemplamur, dicet aliqvis, qvæ illius cum Cæcitate cognatio eſſe poteſt?

Viſu carentem magna pars veri latet,

ut apud Tragicum Tireſias idem fatebatur. Nam ad effigiem mentis factus oculus, illius præfert imaginem, & tanqvam in ſpeculo naturam ejus, qvæ aliàs videri non poteſt, optimè refert: mensq; per oculos ea, qvæ oppoſita ſunt, tranſpicit, qvaſi per feneſtras lucentes vitro, aut ſpeculari lapide obductas. Ecqvis negaverit naturam oculos homini addidiſſe, niſi ut cernat, qvæ cerni poſſunt? hæc Soli, qvi aſtrorum obtinet principatum, qvàm ſimillimum oculum finxit, qvem è mundo tollere videntur, qvi oculos ex corpore tollunt. Nam viſus oculorum inter omnes ſenſus præſtantisſimus, res pulcherrimas, Solem, Lunam, Cœlum, Mundum intuetur, ex qvibus magna rerum æternarum cognitio oritur: qvæ enim non videntur per ea,

qvæ

qvæ videri poſſunt, oculorum beneficio, à ſagaci mente conſpiciuntur. Unde Anaxagoras homines non aliam ferè ob cauſam natos putabat, qvàm ut viderent vel ipſum Solem, qvem ferrum candens & ignitum ſibi fingebat. Acutiùs fortè Stoici oculis homines Diis appropinqvare aſſerebant, qvos inventionis ſenſus Ariſtoteles tradit, cùm per eos ſint artes omnes excogitatæ & inventæ. Prætereo conſultò, qvæ prudens artifex natura in oculi conſtructione patefecit, ut ceteris ſenſibus imperaret: ſed in eo ſubſiſto, qvòd magna ſit oculorum & intellectus concordia. Nihil enim ex Philoſophorum doctrina in intellectu eſt, qvod prius non fuerit in ſenſu; & qvidqvid animo cernimus, id omne oriri à ſenſibus, fatentur omnes. Proinde ſi ſenſus aliqvis deſit, neceſſe eſt aliqvam ſcientiam deeſſe, qvæ plurima ab oculis in mentem transfunditur. Cui cæco qvod cupis, oſtendes, ſi millies proferas? & cui videnti demonſtres, qvod oculis non ſubjicias? Num natura nobis fruſtra oculos homini dediſſe videtur, qvæ nihil fruſtra facere dicitur? præterea nonne oculi pudoris & amoris ſedes, virtutum & vitiorum indices produntur? Illi certè moderationis, clementiæ, amoris, miſericordiæ, odii, triſtitiæ, doloris, lætitiæ certisſimi nuntii ſunt, in qvibus mens noſtra inhabitat, tanqvam in arce corporis firmiore. His negamus, his annuimus;

nuimus; qvidqvid in corde aut mente naſcitur, hac ſubit, hinc pendet: hi truces, torvi, flagrantes, graves, transverſi, limi, ſubmisſi, blandi, alacres, obtuſi, conniventes, concreti, caligantes, omnes animi detegunt motus; ut ex illis totius qvoq́, corporis diſpoſitio cognoſcitur. Cajus Caligula homo nihil humanum ſapiens, Agrippæ Regi ob Judæorũ tumultum offenſior, cùm vidiſſet illum ignitis & flagrantibus iracundia oculis ſuis perterritum; Dubitas, inqvit monſtrum illud hominis, cùm tam diu mecum verſatus ſis, me oculis non minùs qvàm voce loqvi? In audacia illi proſiliunt & percurrunt: in reverentia immobiles manent & qvieti. Hi inſtabiles ac perniciter moti, inordinatèq́ve projecti, inſaniam arguunt, qvam etiam ferocientes & truculenti. Novi ego hominem inter eos, qvi ipſi inſaniunt, inſanisſimum, cujus inſtabiles & volubiles oculi huc illuc non ſecus ac index ventorum pinnula perpetuò circumferuntur, qvem nullus aſpexerit, qvin inſanientem, & mente perditum extemplò judicarit.

Non omittam, qvod tradunt Medici, ex oculis magnam vitæ mortisq́; ſignificationem colligi. Nam cùm internis incendiis excaleſcunt & ignis plurimum habent, acutiorem & periculoſiorem morbum demonſtrant: atq́; ut breviter dicam, omnia ferè medicorum prognoſtica, qvibus ægrotantium vita vel mors prædicitur,

tur,

tur, in oculis ut in ſpeculo videntur. Qvare in Tireſiæ Cæcitatem non abſurdè Juvenalis ſcripſiſſe vulgò creditur,

Nec ſurdum, nec Tireſiam qvemqvam eſſe Deorũ.

Sed hæc, qvæ de oculorum nobilitate & natura dicuntur, multùm ea qvidem, qvam in Tireſia laudamus, illuſtrant Cæcitatem. Nam ut res corporeas & tractari & videri natura voluit; ſic rerum incorporearum æſtimationem ex ſolo virtutis ſplendore dignoſci Sapientia conſtituit, qvam oculorum in nobis ſenſus acerrimus cernere non poteſt. Nemo tamen tam ſine oculis, tam ſine mente vivit; qvi oculorum præſtantiam non miretur & laudet: Sed nemo Sapiens illorum neceſſitatem appellabit, qvaſi à natura ad ſummi boni cognitionem fluxiſſe dicatur. Nam ſi oculorum commoda cum illorum incommodis conferamus, omnium cupiditatum, qvæ in nos cæco impetu incurrunt, ardorem excitare oculos videmus. Oculi enim irritamenta ſunt vitiorum ducesq́; ſcelerum, qvæ rationem evertunt totam. In his amores cæci dominantur, qvi omnem vitiorum turpitudinem trahunt, qvam in laſciviente virgine Argus cuſtos adhibitus cum oculis centum nec perſpicere potuit, nec prohibere. In qvorumdam oculis venena ineſſe Plinius ſcribit & faſcinationes, ut in Tribulis & Illyriis, qvi viſu interimunt, qvos iratis oculis intuentur.

Nihil

Nihil ergo ad beatam vitam, qvam Sapientia qværit, perſpicacitas prodeſt oculorum, cùm lyncei homines ſapientiæ luce deſtituti, ubiqve labantur, & in magnas plerumq; calamitates incidant. Sæpius verò beatiores ſunt, qvi ſenſibus carent oculorum. Qvod in Sapientibus & eruditis hominibus vidit Tullius, qvibus vivere eſt cogitare. Nam Sapientis cogitatio, inqvit, non ferme ad inveſtigandum oculos adhibet advocatos. Etenim ſi nox non adimit vitam beatam, cur dies nocti ſimilis adimeret? Appium qvidem veterem illum, qvi cæcus annos multos fuit, & ex magiſtratibus & ex rebus geſtis intelligimus in illo ſuo caſu, nec privato, nec publico muneri defuiſſe. Hic etenim plus vidit cæcus in pace Pyrrhi dirimenda, qvàm Senatus univerſus, qvi qvid inter pacem & ſervitutem intereſſet, non ſatis videbat. Nam pacis illa pactio, lex erat ſervitutis. Qvare cùm Senatus ſententia inclinaret ad pacem & fœdus faciendum cum Pyrrho, non dubitavit dicere illa, qvæ verſibus proſecutus eſt Ennius, *Qvò nobis mentis?* Sed non omnes cæci qvi multi ſunt, Appii illius mentem gerunt: ut nec omnes Cineæ incredibilem vim dicendi & varietatem ſunt aſſecuti, qvi eloqventia ſua Romanorum Sapientiam obcœcavit. Cùm Auguſtoriti Pictonum anta annos triginta juri operam daremus, vidimus Joannem Bocellum

lum & ipſum cæcum, qui legum & conſvetudinis patriæ, qua municipes utuntur, & ad reſpondendum, & ad agendum, & ad cavendum ita peritus eſſet, ut ſuo jure dicere potuerit, quod apud Ennium dicebat ille Pythius Apollo: Se eum eſſe, unde ſibi, etſi non populi & Reges, at omnes ſui cives conſilium expeterent. Hunc Scævola Sammarthanus noſter, cui antecellere omnibus ingenii gloria contigit, ſuis verſibus celebravit. Sic Caji Druſi domum compleri conſultoribus ſolitam legimus, cùm quorum res eſſet, ſua ipſi non videbant, cæcum adhibebant ducem.

Putant Sapientiæ ſtudioſi nos ab illa peregrinari, quamdiu in hac communi luce verſamur. Nam verum à falſo ſeparare vix ullus mortalis poteſt, cùm falſi ſpecies oculis humanis ſubjecta facilè veri induat imaginem, & prudentiores fallat. Nam divitiarum copia, honorum contentiones, hilaritas ſenſuum pro virtutibus coluntur ab iis, qui in voluptatis regno felicitatem ponunt. Sic ſunt plurimi, qui φιλότιμοι, φιλοσώματοι, φιλοχρήματοι, fortunæ bona veris virtutibus anteponunt, ait Socrates, quæ improbi plerique habent, & abſunt probis; quibus etiam venalitiarii & mercatores Africanos & Lælios ſuperarunt. At vera virtus in animi bonis felicitatem collocat, quæ tum ſumma eſt,

cùm

cùm in veri contemplatione detinetur; quod Sapientiæ præmium eſt maximum.

Prima quidem illa felicitas quæ vulgò putatur, quidquid condimenti in hac vita habet, omne lumen animi extinguit: altera verò eos ad ſe allicit, qui ad verum decus mentis oculis altè ſpectant, omni corporis adſpectu ſemoto, qui Sapientiæ lucem ferre non poteſt. Altè ergo ſpectare quisquis velit, ſedemque felicitatis & æternam domum ſine oculis contueri; non in fortunæ bonis ſpem ponet rerum ſuarum, ſed in ipſa virtute: cui ſi lux à Jove data acceſſerit, ut ait Pindarus, ſplendidum erit lumen hominis & ſvavis vita. Hac fortè ratione Prophetæ in ſacris literis Videntes appellantur, ex quibus unus ſapienter: *Diſce*, inquit, *ubi ſit prudentia, ubi intellectus; diſce ubi lumen oculorum & pax.* Pacis nomine tranquillitatem animi omniumque perturbationum ſedationem intelligit; qualem cùm magnus ille Antonius adeptus esſet, non erat illi grave noctes inſomnes ducere, cùm tam brevia noctis ipſius ſpatia viderentur, ex divinæ ſpeculationis dulcedine, ut Sole exoriente quereretur; Quid me, inquit, impedis, Sol, qui ad hoc oriris, ut me ab hac veri luminis abſtrahas claritate? Hæc Sapientia, quam artem vivendi ponunt plurimi, ab iis non expeteretur, ſi nihil efficeret: ſed expetitur, quòd eſt artifex comparandæ & conquirendæ animi tranquillitatis,

tatis, omneſque docet vias, quæ ad quietem certiſſimam ducunt, ſine ullis errorum anfractibus, aut flexu vitiorum.

Hæc quidem ab humana Sapientia remotiora ſunt, multoſque vetera magis exempla delectant, quæ poſſint homines intelligere, aut imitari: quare in iis iterum paucis immoremur. Democritus luminibus amiſſis alba & nigra diſcernere non poterat: at verò bona & mala, æqua, iniqua, honeſta, turpia poterat, & ſine varietate oculorum licebat vivere beatè, ſine Sapientia non licebat. Atque hic vir impediri animi aciem adſpectu oculorum arbitrabatur. Cn. Aufidius ſcribebat hiſtoriam cæcus, & in literis cæcus videbat. Q. Aſconius Pedianus ſcriptor alter hiſtoricus, tertio & ſeptuageſimo ætatis anno luminibus captus, duodecim annis poſtea in ſummo hominum honore conſenuit.

Quid memorem Achillem Harleum Senatus Pariſienſis Præſidem Maximum, ad cujus ſenectutem acceſſit ut cæcus eſſet? intentum ille animum tanquam arcum ſemper habuit, ne languesceus ſuccumberet ſenectuti. Rexit domum ampliſſimam ſenex & cæcus, tenuitque authoritatem privatus, & in omnes fori patronos imperium, qui illum ad extremum usque ſpiritum, ut parentem optimum coluerunt. Cùm verò ſumma prudentia & maximo rerum uſu ad effectricem beatæ vitæ Sapientiam per-

 veni

veniſſet, excellens hæc & perfecta tum maximè in ultimo tempore ætatis enituit, quod in exercitatione pietatis & divinorum librorum lectione conſumebat. Achillem hunc verè ἄριϛον Ἀχαιῶν dixerim, cujus pectus, ut de Homerico dicitur, nectare & ambroſia Minerva imbuerat, quò ſuo Tireſiæ poſſet anteferri. Vixiſſe illum, cùm hæc ederentur, mihi renuntiatum eſt, quem in caſtris atque in acie forenſi Imperatorem, & laborum meorum fautorem habui: & ſi quod majorum vigiliarum munus in illius nomine apparuiſſet, quàm æquum ſtudiorum æſtimatorem & judicem expertus eſſem. Sed nec mortuus vir ille eſt, cujus laus emori non poteſt, & cujus vita ſuo tempore occidens tot tantisque virtutibus claruit, ut ex bonorum omnium memoria nulla ſeculorum injuria deleri poſſit. Conſtituo interim ego honorarium illi cum hac inſcriptione monumentum. ACHILLES. GALLICUS. IMMOBILIS. PIETATIS. ERGA. PRINCIPEM. Et quidem optimo jure, quòd nulla adulatione, nullis blanditiis, nulla aſſentatione Principum usquam gratiam ſit aucupatus. Huic vivo cùm gratiam referre non potuerim; eos mortuo honores aliquando quæram, ſi poſſim, qui grati animi teſtationem poſteritati commendent.

Taceo Timoleontem Corinthium, qui cæcus in magna luce apud Syracuſanos claruit. Taceo

ceo Demetrium,qui ſe obcæcavit, ut naturæ ſecreta ſubtiliùs rimaretur: Metrodorum, qui oculos effodit ſibi, ne per viſum à contemplatione Philoſophiæ avocaretur. Sed non fero Gallum Terenium Senatorem, quem captum repente oculis, cùm ea de cauſa inedia mori deſtinaſſet, Auguſtus præſens conſolando revocavit ad vitam. Nec enim vir prudens ejus rei dolere damnum debuit, quam formicæ & muſcæ & culices habent. Ingratus eſſem, ſi inter tot virorum illuſtrium exempla Joannem Paſſeratium popularem meum ſilentio præterirem. Hic cùm altero oculo captus eſſet, alterum ex multa lectione perdidit ſenex: at ſuam ipſe cæcitatem conſolatus, de illius commodis eam publicè orationem habuit, quæ inter editas viri eloquentis præfationes ultimo loco poſita, digna certè eſt & ſua commendatione & genere dicendi perpolito, quæ primum teneat locum. Hoc verò, inter cetera, commodum præcipuum cæcitatis enumerat, quòd ab illa didicerit vim veræ ſolidæque virtutis experiri, & adverſus omnes fortunæ minas invictum animum præſtare. Ecquis non crediderit cæco hæc de cæcitatis commodis tam verè tamque eleganter dicenti?

Cæcitatem autem in Sapiente commendamus, quæ multis optanda,ut viam ſibi pararent ad Sapientiam, quæ nihil per oculos agit. Etenim

nim ſi per oculos mens videret, ut ait Lucretius, eruditis illis & effoſſis magis videret: quoniam evulſæ cum poſtibus fores plus inferunt luminis, quàm ſi fuerint obductæ. Rectè id quidem; etenim oculorum acies Sapientiam non videt, ſed mentem plerumque avertit, & de ſede dejicit, ac per inanem videndi cupiditatem ad inutile ſtudium pertrahit. Nam ut oculorum alter ſi claudatur, in alterum ejus vim influere compertum omnibus eſt: ſic orbam utriusque aciem ad animum permeare Sapientes putant; ut lucem veram cæcos illuminare Hieronymus interpretatur, cæcos fieri Sapientes. Sic enim Davidis verba Septuaginta reddiderunt, Κύριος σοφοῖ τυφλοὺς, eaque Sapientia cæcos illuſtrat, quæ omnem mentis caliginem diſcutit. Verè ergo Socrates ad Alcibiadem in celebri illo convivio dicebat: tunc mentis oculum acutè cernere, cùm primùm corporis oculus vim ſuam amiſiſſet.

Et ne à Tireſiæ cæcitate longiùs aberremus, priusquam illius cauſam perquiramus, advertendum eſt, oculos nimia luce & candore illuſtriori obtundi ſæpe, ut de Xenophontis militibus memoratur, qui cùm per multam nivem iter feciſſent, candore vehementiori oculis capti ſunt. Dionyſius Siciliæ tyrannus domum ſupra carcerem ædificandam curavit ſplendidisſima calce illitam: & qui diutiſſimè obſcuro

car-

carcere incluſi in tenebris jacuerant, vinctos illos ſurſum educebat, qui ex multa caligine in clariſſimam lucem egreſſi, illamque cupidè intuentes, cùm occurſum lucis repentinum ferre non poſſent, illico obcæcabantur. Solem adverſum intueri nemo poteſt, ejus enim radiis acies noſtra ſenſusque vincitur: & multi in Solis defectione, cùm eum clariùs noſſe cuperent, fixis oculis Solem perſpicientes, oculorum defectum experti ſunt ſempiternum. Nec enim ſplendidis facilè reſiſtit oculus ſine lacrimarum profuſione, nec Solem adſpicit, qui obſcuratis luminibus cùm exoritur, ſolus apparet, ceterisque omnibus adfert aut adimit lucem.

Cùm ergo Sapiens nulla luce alia indigeat, ut lucem veram contempletur, quàm quæ ex illius radiis effunditur; oportet eum, qui Sapientiam cupit intueri, nihil penitus corporeæ ullius pulchritudinis ultrà ſpectare, quæ omnis umbra eſt & ſimulachrum, quo aſpectus noſter deluditur. Quod qui pertinaciùs perſequntur, idem certè illis accidit, quod imprudenti cani eveniſſe tradunt fabulæ, qui in aqua, ut vidit cibum, quem perferebat, dum eripere conatur, quod ipſe dentibus tenebat, aviditate deceptus, perdidit quod habebat. Eodē ferè modo ſunt ii, qui rerum corporearum imagines oculis venantur: cæci enim inter umbras vagantur,

 & con-

& conſiliis omnibus præcipites & devii ad pœnam exitiumque feſtinant. Qui verò majorum rerum contemplatione ad ſtudium Sapientiæ ducuntur, clauſis illi corporis oculis ea deſpiciunt omnia, quibus vulgares & lippientes animi detinentur.

Nunc Tireſiæ cæcitatis cauſam reddere facilè quivis poteſt, quam ſalaciores Poëtæ eam afferunt, quæ nec probabilis nec honeſta eſt ſatis, cùm illum Homerus inculpatæ vitæ virum laudaverit. Hoc enim *μάντις ἀμύμων* apud eum denotat, quem Pindarus, Plato, Callimachus, Pherecydes ſecuti ſunt, qui Tireſiam ſuis ſcriptis celebrarunt. Hi unam illius afferunt cæcitatis cauſam, quòd Minervam nudam ipſe vidiſſet, cùm per æſtum lavaretur, qui hanc ob rem privatus eſt oculis: ſed lachrimis matris à Minerva datum, ut Sapiens inter mortuos Plutoni ipſi venerandus incederet.

Scripſit Plato ad Dionyſium, prudentiam & ſummam authoritatem, naturæ vi quadam & quaſi lege, mutuum ſibi auxilium præſtare, ſeſe aſſiduè invicem comitari atque unà verſari. Sic carminibus Poëtarum & privatis colloquiis, ſi de Pericle ſermo inciderit, unà ſolent Anaxagoram commendare; Creontem & Tireſiam, quaſi par unum componere; Agamemnonem & Neſtorem. Cùm ergo Tireſias Creonti regi aſſideret, Sapientem illum fuiſſe nemo dubitabit.

tabit. Atque hic Thebarum incendia reſtinguere potuiſſet,niſi, ut traditum eſt Græcorum monumentis, hauſta de fonte aqua, cùm urbe capta ad Delphicum Apollinem cum reliqua præda traheretur, in via egiſſet animam. Hunc quidem cùm Minerva obcæcaſſet pergentem ad Apollinem, alii produnt popularem Proſerpinam rapuiſſe,ut ei mentem mortuo tribueret, quem vivum & cæcum ſuis omnibus ornamentis Minerva decorarat. Quisquis autem nudam Minervam conſpexerit, cæcutiat omnino neceſſe eſt. Nam ita ardentes amores excitat ſui, cùm videtur, ut nihil præterea videre oculis,nihil perluſtrare ullus poſſit: ſed fixus & immotus ſola mente cernat Sapientiam, quæ terrenis cupiditatibus detractis,omnium falſarum imaginum umbra diſcuſſa certiſſimum ſe nobis ducem præbet ad vitam beatam.

Hoc verò Minervæ ſolius proprium eſt: nam qui Venerem aut qui Dianam nudam viderit, nec Sapientior quidem ille, ſed plerumque miſerior evadet. Teſtis eſt Actæon, quem in cervum mutatum, & à ſuis canibus diſcerptum ferunt. At Venerem quisquis cupit, nudam videt, nec tamen ſine periculo, quaſi obcæcet neminem, ut Plato Poëta falſò putavit. Nec enim ulla cæcitas certior & periculoſior, quàm quæ à Venere offunditur. Lubet quærere, cur cæcum Tireſiam Minerva Sapientem fecerit, ut

cæcas res ille, quas non cogitando vix comple-ćti poſſumus, divina quadam mente intueretur: & cantori Demodoco, quem Muſa ſupra modum dilexit & oculis privavit, cantiunculæ delicatiores datæ, quibus contentiones Ulyſſis & Achillis in Alcinoi convivio circumſonaret. Verecundè, ut opinor, Homerus contra Poëtarum morem, qui & magnificè de ſe ſentire, & loqui ſolent, Demodoci perſonam indutus, ſe Muſis chariſſimum aſſeruit, quem Sapientes omnes & laudant & æmulantur. Hunc cæcum fuiſſe nemo neſcit: at ejus picturam, inquit Tullius, non poëſim videmus. Quæ enim regio, quæ ora, qui locus eſt Græciæ, quæ ſpecies formaque pugnæ, quæ acies, quod remigium, qui motus hominum, qui ferarum non ita expictus eſt, ut quæ ipſe non viderit, nos ut videremus effecerit? Quid ergo Homero ad delectationem ac voluptatem, aut cuiquam docto defuiſſe unquam arbitramur? Hæc Tullius, quæ mihi leviora ſunt, ſi reconditæ Homeri Sapientiæ conferantur, ad quam artem omnem ſuam direxit: quem meritò ducem Sapientum Socrates agnoſcit, adverſus quem pugnare audeat nemo, quin ridiculus ſtatim habeatur. At idem Socrates expiationem veterem neſciſſe Homerum inſimulare videtur, quam Steſichorus non ignoravit. Hic oculis, inquit, captus ob Helenæ vituperationem, cùm cæcitatis cauſam reſciviſ-

ſet,

ſet, edito poſtea poëmate, cùm ea quæ ſcripſerat, ſcripta nollet, carmenque retexeret, viſum recepit. Sed Steſichori cæcitas pœna illi ſtultitiæ fuit, qualis & Thamyridis, qui cùm Muſas ſuo ſe cantu ſuperaturum gloriaretur, oculos perdidit, & tantæ in Muſas petulantiæ pœnas graviores apud inferos luit, ut Phocaënſis Prodicus notat. Cæcitas enim plerumque ad pœnam à Diis data eſt, quandoque ad Sapientiam. Ad pœnam quidem iis, qui impuris oculis Deos ipſos auſi ſunt intueri. Nam legibus Saturniis cautum eſt, ut qui Deum vel invitum vidiſſet, inveniret infortunium. Quod maximum in perduelles Gallos olim ſancitum, hiſtoria probat; quisquis enim rebellaſſet, cæcitate plectebatur, in quam volens inciderat. Quod pœnæ genus in omni terrarum orbe, atque in Græcia præcipuè conſtitutum, duriùs in Gallia irrogabatur.

Homeri verò & Tireſiæ cæcitas honorem illis Deorum contulit. Nam & Tireſias, ut ait Pindarus, Jovis ſummi propheta eximius, recta veraque vaticinatur: & Homerus deorum omnium vim ac poteſtatem ſuis verſibus complexus, eorum primus providentiam demonſtravit, & rerum humanarum curam. Hos omnia videre & audire, jus atque pia hominum opera adamare nos docuit, eorumque nutu ac poteſtate imperia gubernari, nihilque rectè agi,

nisi

niſi juvante Deo & favente. Quæ ratio Poëtam prudentiſſimum impulit, ut Heroum principibus, Ulyſſi, Agamemnoni, Achilli, certos deos diſcriminum & periculorum comites adjungeret, & ea toto opere narraret, quæ ad Deorum dignitatem pertinerent. Cæci herclè mihi videntur ii, qui Homerum temerè de Diis fabulatum comminiſcuntur. Quod Heraclides Ponticus pluribus verbis comprobavit; & ex Demodoci cantiunculis colligitur. Nam cùm in Alcinoi convivio Ulyſſis & Achillis contentiones vehementiores decantaret, quibus Agamemnon rex maximè delectabatur; quid aliud quàm præcepta occultiora tradere voluit rerum rectè gerendarum? Nam ut in fidibus plurimis, ſi intentæ ſint pariter aut remiſſæ, nullum concentum ſervare poſſunt, qui ex ſonorum varietate concors efficitur: ſic contentionibus diſſenſionibusque prudentiſſimorum hominum magna imperia floruerunt, & Principum fama gloriaque longiùs eſt propagata. Talis fuit Ulyſſis cum Achille concertatio. Nam cùm in Trojæ obſidione, vi rem gerendam Achilles contenderet, Ulyſſes verò prudentia & dolo certandum; ii ratione diſſimili communi utilitati conſulebant: unde Agamemnonis animus placidè & conſtanter motus gaudio efferebatur. Quid in rerum adminiſtratione optabilius & utilius, quàm concors illa diſcordia? quid

quid turpius quàm altercationes iracundæ, concertationes pertinaces, maledicta, contumeliæ? quæ prudentes viros minimè decent. Sapienter Homerus inter clarorum virorum laudes ſub cæci perſona has contentiones decantavit, quibus Græcorum gloria amplificata eſt & confirmata. Sapienter etiam Agamemnonis & Achillis iras inter has epulas præteriit, Therſitæ & Ulyſſis convitia tacuit, quæ nihil apud exteros commendationis merebantur. Quanquam prudens Ulyſſis fuerit factum, cùm Therſitæ in Agamemnonem contumelias vindicavit: ut ſtultum videtur Philoctetis apud Sophoclem commentum, qui Ulyſſis odio, lingva potentem & Sapientem Therſitem prædicat, hominem ridiculum, cujus loquacitas nihil habuit argutiarum, quo illius inſania ablevaretur. Ita ſunt homines in omni ævo, ut nihil tam abſurdum ſit aut turpe, quod patronos ſuos non habeat.

Pergamus porrò ad eam Demodoci cantilenæ partem, qua eodem in convivio Martis & Veneris amores imprudenter ceciniſſe arguitur, cum nihil prudentiùs ab eo deſiderari potuerit. Nam cùm Phæacum vitam voluptatibus deditam, quam compotationibus & ludis tranſigebant, Alcinous enarraſſet, in Martis & Veneris adulteria cæcus ille cantor impegit, quibus diuturna imperia dilabi declararet. Nam ut prudentem illa conſiliis & contentioni-

bus

bus ſtabiliuntur & augentur: ſic cæcis & inanis libidinibus evertuntur & labefactata concidunt. Atque hæc quidem de Homeri Cæcitate & Sapientia breviter attigiſſe ſufficiat, ut ad Tireſiam revertamur, qui nihil ipſi Homero niſi Sapientia eſt, ceteri ſomnium. Pauca ergo de illius quoque Sapientia primoribus labris deguſtemus.

Graviſſimus auctor inter Sapientiæ Magiſtros ſcripſit Plato, virtutem neque doctrina neque natura nobis adeſſe, verùm divina quadam ſorte absque humanæ mentis ſolertia aut induſtria in eum, qui illam nactus fuerit, influere: niſi fortè ex civilibus viris exiſtat aliquis, qui alium quoque civilem virum, quem *πολιτικὸν* vocat, efficere poſſit. Talem Homerus facit Tireſiam inter mortuos, qualis civilis ille vir eſt inter vivos, qui ad alios homines tanquam ad umbras ſe habere ſolet. Longa eſt Socratis cum Menone de virtute diſputatio, in qua Sapientiam retulit ad mentem, Prudentiam ad rationem, Juſtitiam ad voluntatem. Cùm ergo de Tireſiæ Sapientia ſermonem inſtituimus; Prudentiam illi & Juſtitiam atteximus, quæ Sapientiæ comites præcipuæ illi ſemper adſidere dicuntur. Nam & prudentiâ longi temporis uſu & periclitatione firmata, quam Græci argutiùs *πολυπειρίαν* vocant, exſurgit Sapientia, tanquam in herbis, quæ prænuntiant, quæ virtutis

maturi-

maturitas, & quantæ fruges induſtriæ ſint futuræ. Hujus Prudentiæ intellectum Sapientia compartitur, cui conjungit Juſtitiam, per quam Sapientiæ finem Virtus aſſequitur, ut ait Orpheus. Nec tamen ſub prudentiæ aut juſtitiæ imperio Sapientiam ponimus, ſed utramque ab hac, ut à Sole lucem & calorem derivamus.

Optimè dixit, quisquis dixit Sapientiæ originem in intellectu eſſe, cauſam in voluntate, perfectionem in mente. De Tireſiæ cæcitate ſolùm ſcribere conſtitueram, ſed, ut vulgò dicitur, edendi cupiditas ex epulis ipſis naſcitur: amor me Sapientiæ, cùm aliud agerem, ultrò ad eam pellexit, de qua tecum colloqui, Vir Illuſtriſſime, vererer equidem, in tua me excitaret humanitas, quæ tanta eſt, ut ingenii mei vel intempeſtivis fructibus etiam delectetur. Sed *Cæcus uti monſtret* iter, ut ait Lyricus poëta, *tamen adſpice*, & ſine me circa incredibilem Sapientiam tuam umbræ vagari modo, atque ea quærere, quæ tibi cognita, mihi verò aut obſcura, aut minùs intellecta ſunt, & quaſi Thebanum ipſum Tireſiam ex Circes præcepto conſulere.

Non alienum fuerit pauca de Juſtitia & Prudentia præmittere, quas à Sapientia Plato non ſeparat. Ac primùm mirari ſatis non poſſum, noſtrorum neminem Juſtitiæ definitionem explicaſſe, quæ ab Ulpiano dicitur conſtans & perpetua voluntas jus ſuum cuique tribuendi. In

quo

quo Ulpianus Platonis ſententiam ſecutus eſt, qui Juſtitiam retulit ad Voluntatem. Hanc alii affectionem animi dixerunt: alii habitum: quidam virtutem, quæ ad communem utilitatem ſe porrigit atque explicat: nonnulli æquitatem jus unicuique tribuentem, pro cujusque dignitate. Nimius eſſem, ſi varias Philoſophorum opiniones hac de re expenderem, quos omnes Ulpianus noſter acri ſuo judicio ſuperavit, à cujus ſententia mihi recedere non licet, cùm Juſtitiã definit voluntatẽ. Voluntas enim eſt potentia, vel appetitꝰ, qui in ratione eſt, cujus fines eſt bonum, vel apparens bonum, quod ab omnibꝰ expetitur. In voluntate conſideramus potentiam, quæ M. Tullio vis eſt, & finem. Illa ut potentia extendit ſe ad finem: actus autem, finis eſt voluntatis, qui & in ratione eſt. Voluntas verò & intellectus re & ratione maximè diſtinguuntur. Nam intellectus eſt natura prior; voluntas poſterior. Ad intellectum pertinet cognitio: amor ad voluntatem. Illius objectum eſt, verum: hujus eſt bonũ, cujus ratio inintellectu. Bonum & malum, quæ ſunt objecta Voluntatis, rebus inſunt: verum & falſum, quæ ſunt objecta intellectꝰ, in mente. Intellectꝰ percipit & judicat: voluntas intellectum ſequitur & rationi obtemperat, quæ aliquando intellectu præſtantior, aliquando inferior cenſetur. Nam ſi, quod voluntas amat & ſequitur, ſuperat mentem,

qualis

qualis eſt Deus, melior multò & nobilior eſt Dei amor, quàm cognitio: in quo intellectus cedit voluntati ratione objecti, quod eſt bonum, & quo præſtantius nihil excogitari poteſt.

At verò rerum corporearum cognitio illarum amorem longè ſuperat, in quo intellectus præſtat voluntati: quam in Juſtitia, non ut molliſſimum quidam & maximè tenerum, fragile & flexibile intuemur, ſed conſtantem & perpetuam, quæ nullis externis, aut antecedentibus cauſis ullam in partem impellitur: βουλήσις στερρὰ noſtro Theophilo, qui nihil populari trutina examinat. Voluntas ergo ſolo appetitu boni movetur ad agendum. Nam Juſtitia eſt in appetitu ſeu appetitione, ut Tullius ὁρμὴν interpretatur, tanquam in ſubjecto. Nec enim illa in intellectu rectè poneretur, aut in ratione, quorum vis in rerum cognitione occupatur. Nam nemo juſtus dicitur, quia cognoſcat aliquid aut ratiocinetur, ſed quia rectè agit.

Proximum autem principium actus eſt potentia appetitionis, quæ duplex eſt. Una voluntatis, quæ in ratione eſt: altera ſenſitiva, quæ ſenſu regitur, quæque in vim iraſcibilem & concupiſcibilem dividitur, quas M. Tullius iracundiam vocat & cupiditatem, quæ ad Fortitudinem & Temperantiam referuntur.

Non aſſentior Philoni, qui tres animæ partes facit, rationalẽ, iraſcibilem, cuncupiſcibilẽ, quæ cùm inter ſe bene conſentiunt, ab iis juſtitiã oriri putavit. Nam nec in ratione, nec in ſenſuum appetitu Juſtitia eſſe poteſt; ſed in voluntate, quæ in ratione eſt, id eſt quæ conſtans & perpetua rationem ſequitur ducem. Errat ergo Pindarus, cùm dubitat an juſtitia pravorum hominum malis artibus ſuperari poſſit: ut inſanit Critias unus ex iis, qui Tyrannidem Athenis exercuerunt, cùm Juſtitiam ſibi Tyrannum finxit, quæ aſſeclam haberet contumeliam. Nam quæ à conſtanti & perpetua voluntate recedunt, Juſtitiæ tribui non poſſunt. Quid enim, inquit Auguſtinus, tam in voluntate, quàm ipſa voluntas ſita eſt? Quam quisque cùm habet bonam, id certè habet, quod terrenis omnibus regnis, voluptatibusque omnibus, longè ſit anteponendum. Quisquis autem non habet, caret profectò illa re, quam præſtantiorem omnibus bonis in poteſtate noſtra conſtitutis, ſola illi voluntas per ſeipſam daret. Conſtans igitur illa eſt & perpetua, quæ Juſtitiæ dominatur; ex qua juris cognitio naſcitur, cujus ea dignitas eſt, ut Prudentia nuncupetur, ſitque rerum divinarum atque humanarum notitia. Quæ prudentiæ juris difinitio plus habet difficultatis, quàm noſtri interpretes animadverterint, qui in illius explicatione quaſi in re facili

non

non ſunt immorati. Ego verò, qui juris authorum prudentiam pluris facio, quàm veterem omnium Græcorum diſciplinam, dum his, quæ à multis negliguntur, attentiùs inhæreo, video Ulpianum ex intima penitus Philoſophia has definitiones hauſiſſe.

Optimè juris ille prudentiam divinarum atque humanarum rerum notitiam dixit, non ſcientiam: optimè quoque juſti atque injuſti ſcientiā conſtituit, non notitiam, quæ ab aliis civilis ſcientia vocatur. Notitia ἔννοια eſt, quæ à ſcientia ſeparatur: illa etiam σύνεσις & intelligentia dici poteſt, quæ nobis res notas efficit, easque in animis noſtris inchoavit. Prudentia & intelligentia earum rerum ſunt, de quibus dubitari & conſultari poteſt. Sed Prudentia vim habet ac poteſtatem imperandi & præcipiendi, intelligentia verò judicandi: atque utraque hæc à ſcientia diverſa eſt. Nemo ergo juris ſcientiam rectè dixerit, ſed notitiam. Nec enim ſcientia earum rerum eſt, de quibus dubitari poteſt, aut circa ea verſatur, quæ aliter ſe habere poſſunt: Sed ſcientia eſt de rebus certis & neceſſariis, quæ in conſultationem non cadunt, aut ullo modo mutari poſſunt. Sic juſti atque injuſti ſcientia conſtituitur, quia quod juſtum aut injuſtum eſt, aliter ſe habere non poteſt, ſed certum ſemper eſt & perpetuum.

Cur verò Prudentia juris peritis potiſſimùm

 tribua-

tribuatur, paucis expendamus. Prudentia eſt habitus & optima naturæ noſtræ rationis participis diſpoſitio, cujus ope reliquis facultatibus ſplendor accedit. Hæc ſi præſit, in fortitudinem evadit iracundia; cupiditas in temperantiam: quæ verò eſt Juſtitia, virtutis ubertate exornatur. Et cùm duæ ſint animi partes rationis participes, ejus partis, quæ ad conſultandum valet, virtus eſt prudentia, quam rationalem Ariſtoteles appellavit. Rationis itidem duæ ſunt partes; una quæ in agendo occupatur, altera in contemplando. Prudentia in agendo tota poſita eſt: hæc enim ad vitæ noſtræ ordinem & finem dirigitur. Cùmque per omnes virtutùm ſpecies latè diffundatur, in bonis tamen humanis præcipuè vertitur, & Juſtitiæ finibus continetur. Prudentiæ ergo vis in actu conſiſtit, qui finis eſt illius rationis, quæ activa vocari poteſt: in hac enim ratione Prudentia magis eſſe dicitur, quàm in voluntate; licèt illius actus per voluntatem perficiatur, quæ Juſtitiæ propria eſt, ex qua omnis prudentia ſuos actus metitur. Id enim prudenter actum dicitur ſolùm, quod juſtitiæ conjunctum eſt. Nam Prudentia virtutum initium, Juſtitia finis eſſe rectè dicitur.

Prudentiæ verò partes ſunt ratio, memoria, intelligentia, ſolertia, circũſpectio, cautio. Ratio Prudentiæ pars eſt, non ut facultas animi, alia-

rum

rũ omniũ domina & regina, ſed ut ea, quæ quærendi initiũ adfert, & indocili diſciplina, quæ uſu comparatur, conſilium perficit, qui actus eſt ipſius rationis, ut actionis principium, conſilium eſt. Memoria Juriſconſultorum ab omnibus laudatur, quæ multa ejusdem rei experientiam efficit, quam in foro magis quærimus, quàm doctrinam. Nam cùm jus civile ſummatim percipi ſine multa doctrina poſſit; ex præteritis negotiis & rerum judicatarum authoritate, præſentia dijudicare, prima fori ſcientia eſt: in quo vendibiliora ſunt illa, quæ de ſtillicidii jure narrantur, quàm quæ de Sapientia, quæ nullo uſu aut exercitatione acquiritur. Judicandi autem ea vis ad intelligentiam pertinet, quæ non ſolùm percipit, quæ ſunt, ſed cùm futura prævideat, conſilium rationemque acuit, ut eligantur bona, & mala devitentur.

Hanc verò juvat admodum ſolertia, quæ paratiores nos promptioresque facit ad conſultandum. Hæc εὐστοχία, εὐβουλία, ἀγχίνοια, ſagacitas, aut perſpicacia, ingenium in numerato habere dicitur: cujusmodi perſpicax Palamedis prudentia commendatur. Circumſpectio & accurrata conſideratio cautioni proxima eſt. Nam Juriſperiti diligentiores in alienis periculis cavendis eſſe debent: atque hæc periculorum aut malorum declinatio, cautio appellatur, dum iis, à quibus conſuluntur, provident, ne in

captionum laqueos dilabantur. Prudentia etenim cautioribus ſemper utitur conſiliis, in poſterum providet, omni ratione protectior.

Cùm ergo partes omnes Prudentiæ Juriſconſultis neceſſariæ ſint, meritò juris notitia ipſius Prudentiæ nomen ſortita eſt: quæ in virtutibus ceteris, ſuis omnibus numeris abſoluta non deſideratur. Hæc perfecta in perfectis Juriſconſultis, in vulgaribus vulgaris intelligitur. Nam cùm Prudentia inſit nobis à natura, imperitia quidem minuitur, aut doctrina augetur; quæ tum perfecta eſt, cùm doctrinam partes omnes prudentiæ comitantur. Nam & doctos pleroſque minùs prudentes, & indoctos ad civilis vitæ ordinem magis aptos ſæpius videmus. Geometræ & Mathematici & talibus diſciplinis eruditi, prudentes non fiunt, nullamque bonorum aut malorum ſcientiam habent, qui tamen perdocti. Ut Poëtæ plurimi non prudentia verſus canunt, ſed natura & doctrina: & Græculi Grammatici ſuperbiores, qui ſolos ſe omnia intelligere profitentur, fortaſſe docti ſunt; eorum tamen plerumque ſcientia perridicula eſt. Similes enim ſunt Syrorum venalium, quos qui optimè Græcè ſcirent, ita eſſe nequiſſimos, veteres prodiderunt. Verborum enim ſola illos controverſia torquet, contentionis cupidiores, quàm veritatis. Etenim doctrina oretenus exercitati animum bonis artibus non imbuerunt.

runt. Sibi videant illi, ſibi ſapiant, ſibi credant plurimùm, dum non habent plus ſapientiæ, quàm lapis: Noctuæ Athenas.

Omnibus aliis artibus volumus attributam eſſe prudentiam, quæ communis appellatur, quam omnes, qui cuique artificio præſunt, habere debent. Unde prudentia, ſcientia ejusdem artificii dicitur. Magna autem & propemodum infinita eſt intentio remiſſioque prudentiæ, quæ tendit ad virtutem. Nam præſtans & eximia putatur illa, quæ civilis ſcientia appellatur; quæ cùm adoleverit & perfecta eſt, Sapientia nominatur. Utraque ad eundem habitum refertur, ſed natura differt. Nam civilis ſcientia, quæ rerum magnarum prudentia eſt, altera pars eſt, ut ait Ariſtoteles, & tanquam princeps & domina, quædam legum ſcribendarum ratio & facultas. Quæ quidem in intellectu eſt & voluntate: Prudentia verò communis in pectore. Nec tamen civilis illa ſcientia ritè Sapientia diceretur. Nam cùm ea maximè prudentia æſtimetur, quæ ſua negotia agit, vel qua ſibi quisque & uni proſpicit, ut vult Ariſtoteles; ſi Sapientiam difinimus eam, quæ in ſuis cuique emolumentis comparandis ſit avidior, multæ & variæ Sapientiæ reperientur. Quid verò apud homines vera & germana civilis ſcientia valeat, teſtes ſunt Lycurgus & Solon; Lælius & Cato, quorum præcepta non quaſi mortali-

um, ſed ut oracula accipiuntur Deorum. Tractarunt illi jura ſociorum, fœdera, pactiones, cauſas imperii; multaque de civitatibus inſtituendis, de pace,de bello,de ſcribendis legibus, de æquitate,de fide,de confirmandis hominum moribus, in quibus nihil ſibi aliud, niſi ſalutem atque utilitatem Reip. propoſuerunt. Quod quidem omne ex retruſa philoſophia petitur, quæ ab altiori Sapientia minimùm differt. Hac civili prudentia præditum Tireſiam vel cæci viderint, quæ multa tamen ex parte Sapientia dici poteſt. Nec enim in rebus ſingularibus tota verſatur, ſed univerſæ humani generis tranquillitati conſulit, qua Sapientia nititur.

Eſt tamen ſimulata quædam civilis Prudentia, quæ veram plerumque imitatur. Atque illa, vafrities, verſutia, aſtutia, fallacia,& uno nomine à Græcis πανουργία dicitur,quæ ex aliorum incommodis privata ſua commoda ſolet comparare. Iſtius prudentiæ finis unus eſt, ut rem ſuam quoquo modo augeat, atque adeò ex cupiditatibus homines immutet, ut non cognoſcamus eosdem eſſe, qui fuerint. Ex adulterina hujusmodi prudentia ordo omnis vitæ confunditur. Etenim virtutum imaginem mutuata, à tergo illam Archilochi vulpem aſtutam ac variam trahit, quæ omnis generis dolos ſub honeſtatis ſpecie occultat. Hinc Simonides & Homerus Juſtitiam furatoriam eſſe facultatem

dixe-

dixerunt, quæ amicos juvaret & inimicos ulciſceretur; quam eandem generoſam ſtultitiam Socrates appellavit. Sed perverſa hæc & inſaniens prudentia, primo quoque impetu ita frangitur, ut qui opinione hominum maximè probati ſunt, ii quaſi omnium imprudentiſſimi judicentur. Utriusque Prudentiæ exempla veterum ſunt innumera, à quibus in hoc ſcribendi genere non facilè divertere ſoleo, ut invidiam à me vel adulationis ſuſpicionem removeam. Uter tamen recentioribus eorum factis, qui in Reip. adminiſtratione ad Sapientiam proximè acceſſerunt, & à te ipſo ea ſumam, quæ meam hac in re firmare ſententiam poſſint.

Coſmam & Laurentium Medicæos, quorum virtutes, nobiliſſima urbanæ domus tuæ porticus interior, ut in clypeo depictas habet, meritò Italorũ deliciæ Etruria prædicat. Horũ enim tot tantæque virtutes ſunt illæ, quot & quantas natura mortalium recipit, vel percipit induſtria, quarum altitudinem non Italia ſolùm, ſed univerſus terrarum orbis expertus eſt, qui Laurentii occaſu penè concidit, Lodoici Sfortii aſtutiis dejectus in præceps, cùm Laurentii prudentiâ priùs, tanquam Atlante cœlum, niti videretur. Ex gente Medicæa hi duo in tantis ſeculi ſui tenebris lucem literis melioribus reddiderunt, ac Sapientiæ ſtudio conquiſitis undique ingeniis facem prætulerunt, cujus ignibus in-

cenſa primùm ignorantia deflagravit. Vivunt itaque in memoria hominum Medicæi, & vivent ſuis magis virtutibus, quàm fortunis ampliſſimis commendati. Quare mihi maximè Tiberii Cæſaris edictum hoc unum diſplicuit; (quanquam hoc in homine vix quidquam eligam, quod placeat) cùm in Germanici funere moneret *Principes mortales, Remp. æternam eſſe.* Verius enim illud eſt, magna ubique Imperia mortalia; Principum, ſeu bona ſeu mala ſit, famam eſſe immortalem. Nullæ Regni Macedonum reliquiæ, nullum penè veſtigium eſt: at vivit Alexander ille Magnus, tanta rerum & virtutum gloria cumulatus, quanta Perſeus infamia & ſtultitia ſepultus contemnitur aut ignoratur. Prudentum Principum laus honeſta ſemper: imprudentum vituperatio vehemens & æterna eſt. Vivunt in hominnum animis Medicæi: Sfortiæ verſutia nusquam à poſterorum execratipnibus conquieſcet.

Quod in prudentum omnium fortuna evenit, eorum maximè, qui clavum Reip. tenent: horum enim laus cum dignitate occidit, ſi gubernacula vitæ minùs rectè temperarint: ut perpetuis honoribus illuſtrantur, ſi ſua prudentia ad gloriam Reip. & ſalutem contenderint.

Hic tibi, illuſtriſſime Brularti, vivo videntique honos acceſſit, quo parta immortalitas te ſupra mortales omnes extollit: quem unum

pruden-

prudentibus conſiliis & Sapientia ſingulari, noſtram omnium ſalutem cum Majeſtate Imperii, in magna rerum deſperatione retinuiſſe, ne cæca quidem invidia poteſt diffiteri. Ecquis aut laudare aut mirari ſatis poſſit, prudentiam illam tuam, qua Imperium Gallicum infando parricidio afflictum & oppreſſum, Chriſtianiſſimæ Reginæ matris Medicææ auſpiciis in amplitudinem ſuam & dignitatem vindicaſti? Lugebamus omnes in tanta rerum perturbatione perditam Galliam, cùm repentè tuâ prudentia ſtatum illa ſuum non immutavit, nulla ne minima quidem aura fluctus commovente. Quare optimè illud de te eo tempore ſcriptum eſt: *Vicit Prudentia fatum.* Per tot enim tamque præcipites caſus, virtutem animique conſtantiam ſervaſti, atque inter tot tantaſque aſperitates ita tibi moderatrix omnium rerum præſtò fuit Sapientia, ut fluctus omnes malorum impendentium arte pervigili frangeres, aut velificatione ſedares. Quod præſtanti judicio Erricus magnus olim præviderat: cujus conſilia cùm ſempiternum tempus ſpectarent, te in partem curarum vocavit, teque prudentiſſimus Princeps & pacatis rebus & afflictis neceſſarium ſemper judicavit. De Legationibus tuis taceo, nam & eæ factis magis eluceſcunt, quàm quæ verbis poſſint explicari. Tua omnis Prudentia huc redit denique, ut in hoc infido mari, hoc

eſt

eſt in Reip. cura perpetua poteſtatem fortunamque tuam ita ſis moderatus, ut cùm malevolentiæ tempeſtates effugeris, te in portu tutiſſimo cum Regno ipſo rebus compoſitis, pace difficillimo tempore tuis conſiliis facta & firmata, feliciter collocaris. Cùm ergo rerum geſtarum gloria floreas, eum jam vitæ curſum tenere potes, ut Sapientiæ contentus ſtudio tuus animus jucundam efficiat ſenectutem: & honeſtè acta ſuperior ætas fructus capiat dignitatis extremos, qui ex divinæ Sapientiæ inſtitutis leguntur. Ad eam enim te Sapientiã revocamus, quam Tireſias omniſque veterum Philoſophorum turba ignoravit. Humana enim Sapientia, quæ ancillæ Agar comparatur, floribus redimita è domo tandem eiicienda eſt: vel certè, ut ait Philo, per omnia Saræ uxori legitimæ, id eſt divinæ Sapientiæ ſubiicienda.

Sed nos iterum Tireſiam ab inferis excitemus, quem ſolum Homerus apud illos Sapientem narrat. Hic cùm omne ſtudium in Achillis & Ulyſſis laudibus collocaſſet, quæ ex civili prudentia & arte bellica pendent, Sapientiæ verbo, quæ σοφία, ferè ſemper abſtinuit; quod ſemel aut iterum in tanto opere legitur, à propria ſignificatione remotum. Peritè quidem. Nam aut ſcientia cernitur virtus, aut actione. Scientiam Sapientia, actionem ſibi Prudentia vendicat. Publicæ autem vel bellicæ rei admini-

niſtra-

niſtratio, hydræ pellis eſt, quæ mortalibus relinquitur: Tireſias ad majora opera Sapientiæ invitatur. Ille enim

Mente Deos adiit, & quæ natura negavit
Viſibus humanis, oculis ea pectoris hauſit.

Rectè itaque Pindarus prudentiam & virtutes ceteras, quæ in actione conſiſtunt, hoſpitas & mortales vocat, quaſi fluxas & fragiles, & ſolis mortalibus convenientes. Unde in Deum non cadere Prudentiam omnes Philoſophi conſentiunt. Quod viri prudentiſſimi errorem arguit, qui prudentiam virtutum omnium finem aſſeruit. Nec enim illa finis eſt, nec circa finem, ſed circa ea verſatur, quæ tendunt ad finem; quod Stoicorum nullus negavit. Nam finis prudentiæ actus eſt, qui tendit ad virtutem: at finis virtutū bonum eſt, quod totū in honeſtate Stoici poſuerunt, quod juſtitiæ ſtatera expenditur. Tireſiam ergo vita functum & apud inferos degentem, ſuis verſibus Homerus adoptavit, cui Sapientiam tribueret; quam multiplici prudentia, cùm inter homines moraretur, magna ex parte inchoarat. Cur verò cæcum illum faciat & apud Inferos ſolum ſapientem, hoc Socrates moriens explicat, qui monebat amicos veram Sapientiam ab iis tantùm poſſideri, qui animum à corporis commercio quàm maximè ſegregaſſent. Nam ſi quis corpus ad Sapientiæ inveſtigationem aſſumat ſocium, tot

tantis-

tantiſque impedimentis oneratur, ut nullo modo ſe expedire poſſit. Dum enim animus aliquid cum corpore perſpicere molitur, ſtatim ab ipſo corpore ſeducitur, nec ad ſeipſum advocari, nec ſecum eſſe amplius poteſt. Quare lumen ſolum animi, ingenii, conſilii adhibendum eſt, cujus radiis acies oculorum ſenſuſque offuſcatur, qui nullam in Sapientiæ rebus veritatem habet. Nam quidquid oculis ſubiicitur, corruptibilę eſt: ut quod æternum eſt, ſolo mentis acumine concipitur. Veriùs Socrates Chriſtianus, dum errores eorum refellit, qui corporis oculis Deum videri tenebant: Lux illa Deus, inquit, lux mentium purgatarum eſt, non horum corporis oculorum. Nam neque hi videre Deum nunc poſſunt, neque poterunt unquam. Omne etenim quod oculis corporis ſubiicitur, aliquo in loco ſit, neceſſe eſt, nec ubique ſit totum, ſed minore ſui parte, minorem locum occupet, & majore majorem. Non ita eſt Deus, qui inviſibilis & incorruptibilis ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſſibilem; quem nemo hominum videt, nec videre poteſt. Per hoc enim videri ab homine non poteſt, per quod videt homo corpore corpora. Perverſè ergo facit, qui mentem ad corpora, oculos verò ad Deum convertit: mens enim ad Deum contemplandum, non oculus factus eſt.

Qui

Qvi ergo præſtantibus ingeniis in vita hominum divina ſtudia coluerunt, apud Inferos ſapiunt ſoli, cùm ab hac vita receſſerint. Nam dum vivunt, ſapere quidem poſſent, ſed ob corporis contagionem, non perfectam Sapientiam, ſed illius umbram quandam & imaginem ferunt, multis animi commotionibus obnoxiam. Etenim vel ipſi Stoici acerrimi honeſtatis asſertores, ἐυπαθείας, quas M. Tullius conſtantias vocat, pro tribus animi perturbationibus eſſe voluerunt in animo Sapientis. Hi pro cupiditate ſubſtituunt voluntatem: pro geſtiente lætitia, gaudium: pro metu, cautionem. Voluntas appetit bonum: gaudium eſt de bono adepto: cautio devitat malum. Sicque negant illi velle, gaudere, cavere ullum niſi Sapientem: ſtultum verò cupere, lætari, metuere; quæ animi perturbationes, quas πάθη dixerunt, inſipientium vitam miſeram acerbamque reddunt. Itaque levioribus etiam de cauſis ſtultus perturbatur: at Sapiens ita adverſis caſibus commovetur, ut illius animus ſuis virtutibus ſeptus, neque vinci, neque expugnari omnino poſſit, dum caſus humanos omnes ſua virtute inferiores putat. Nullis enim vitæ mutationibus immutatur, ſed pulchrè moderatèque fert tam ſecundas res, quàm adverſas: quod & vulgari Prudentiæ commune eſt, ſi proſperis temporibus adverſos caſus cogitavit. Prudenter Comicus: *Omnes,*

Omnes, cum ſecundæ res ſunt maximè, tum maximè
Meditari ſecum oportet, quod pacto adverſam ærumnam ferant.

Nam in rebus proſperis quàm pernicioſi ſoleant eſſe rerum ſecundarum ſucceſſus, meminiſſe Sapiens debet. Accidit enim plerumque, ut qui adverſis frangi non potuerunt, proſperis, cùm incautiores eſſent, acriùs eliſi ſint: & qui in conflictu atque in acie mortis ipſius diſcrimina evaſiſſent, propriis triumphis ſuccumberent, dum ad oculum, ut dicunt, ſervientes, hominibus maximè placere ſtuderent.

Contingunt & ſucceſſu temporis mutationes multæ, velificationes, & ubi ceſſaverit ſecundus ventus, plerumque naufragia, ait Pindarus, ex quibus virtutis ſecunda Sapienti ſemper reſtat tabula, quæ illum conſôletur, ne ullis fortunæ ſævientis fluctibus obruatur. Nam Sapientia eſt vitæ ſine metu degendæ firmiſſimum præſidium. Sapiens ergo nec incertos rerum exitus, nec flexibiles hominum voluntates curat, nec quicquid inſidiarum in vita ſit, reformidat; ſed ubique jus ſuum atque incorruptam rerum omnium retinet libertatem. Ille enim, utcunque res ferat, turpitudine, non caſu; delicto ſuo, non fortunæ contumelia commovetur. Sic video Philoſophis placuiſſe, nihil eſſe Sapientis præſtare, niſi culpam. Ab illorum diſci-

plina

plina Demoſthenes longè aberravit, qui fortunam omni ingenio & Sapientiæ imperantem facit. Nam hæc quidem res humanas & viciſſitudines temporum & tranſitus rerum moderatur: id eſt, fortuna domina rerum eſt externarum & ad corpus pertinentium: Sed nihil illi in animo Sapientis patet, quod feriat; cui omnes illi motus mutationesque rerum & temporum leves ſunt & imbecilli, ſi ad virtutis certamen deſcenderint. Quod in iis maximè Sapientibus obtinet, qui procul à civili turba, deſpecta terra ſibi ac cœlo vivunt. Nec enim ſemper civilis Sapientia, quæ anceps faciendi dicendique periculis variis exponitur, tantam habet animi magnitudinem, quæ adverſis caſibus frangi & debilitari nullo modo poſſit. Quæ tamen magnifica eſt & rerum excelſarum cum animi ampla quadam & ſplendida propoſitione agitatio atque adminiſtratio; quam qui ſunt aſſecuti ingenii miraculo, venerabiles habentur, ut Neſtor, Ulyſſes, Lælius, Scipio, aliique innumeri, qui multarum rerum uſum habuerunt, quorumque multa vel proviſa prudenter, vel acta conſtanter, vel reſponſa acutè referuntur. Sic apud Perſas Magi patrio ſermone Sapientes ſunt appellati: apud Græcos Philoſophi: in Italia Aruſpices: in India Brachmanes & Gymnoſophiſtæ: apud Babylonios Chaldæi: apud Ægyptios Hierophantæ: apud

 nos

nos Druidæ: quorum multi ex ſententiarum magis opinione, quàm ex inſita aliqua virtute celebrantur. Nam Græciæ Sapientes æmuli Laconicæ brevitatis, cùm in Apollinis templo primitias Sapientiæ dedicaſſenr, quæ parietibus inſcriptæ ab omnibus legerentur, vulgus ut Sapientes coluit: quos Dicæarchus Peripateticus Sapientes fuiſſe aut Philoſophos negat, ſed cordatos tantùm viros & legum latores. Ex cujus ſententia M. Tullius: Qui ſeptem, inquit, appellantur, eos qui iſta ſubtiliùs quærunt, in numero Sapientum non habent. Nec enim ex hominum opinione, ſed ex vera ſolidaque virtute, Sapientia paratur. Quam in L. Metello non video, cui Q. filius in ea oratione, quam habuit, in ſupremis laudibus decem maximas res optimasque tribuit, in quibus quærendis Sapientes ætatem exigere debeant. Voluiſſe enim primarium bellatorem eſſe, optimum oratorem, fortiſſimum Imperatorem, auſpicio ſuo maximas res geri, maximo honore uti, ſummum Senatorem haberi, multos liberos relinquere, & clariſſimum in civitate eſſe. Quod inter felicitatis exempla ponendum Plinius nō putat, ego verò à Sapientiæ provincia reiicio. Movet me humana animorum cæcitas: movit Plinium orbitas oculorum, ſiquidem, inquit, Metellus orbam luminibus exigit ſenectutem, amiſſis incendio,

cùm

cùm Palladium raperet ex æde Veſtæ, memorabili cauſa, ſed eventu miſero. Quò fit, ut infelix quidem dici non debeat, felix tamen non poſſit. Absq; hac cæcitate eſſet, Plinius Metello cæcior, Sapientem illum & felicem putaret, decemque illa, quæ à Q. filio jactantur tanquam Sapientiæ miracula, veneraretur; quæ Sapiens omnia contemnit, deſpicit & pro nihilo habet. Vera enim Sapientia non in caducis & mortalibus rebus poſita eſt; ſed, ut ait Pindarus, *Proſpicit illa ſecundum ventum poſt triduum*: Quod nihil aliud eſt, quàm præſens quod videtur bonum, Sapientem non adſpicere, ſed ad futurum properare. Quod in divinæ mentis comprehenſione repoſitum eſt; quam qui excelſo animo contemplatur, ſimilis eſt iis, quos Pythagoras terrenos dæmonas appellabat, natura ſua mortalibus cæteris præſtantiores.

Sapientes ergo propriè ſunt ii, qui nihil niſi æternum ſpectant, quæ ſcientia prima, & prima philoſophia ab Ariſtotele nuncupatur. Atque hæc prima ſcientia ſeu perfecta Sapientia, virtus non eſt, ſed exercitæ virtutis præmium. Quare beatam vitam in virtute malè poſuiſſe Socrates videtur. Nam quidquid virtus conatur & perficit, eo Sapientia fruitur quod Sapientia ordinat, diſponit, deliberat, meditatur, virtus ut miniſtra exequitur. Meliùs fortè Eudoxus, beatè vivere dixit, cum voluptate vivere, ſi volupta-

tem accipiamus, non illam Epicuri, quæ rationis inimica, mentis non ſolùm præſtringit oculos, verùm omne animi lumen extinguit; ſed eam, quæ animis noſtris ſvavitatem præmonſtrat, & ex divinarum rerum contemplatione quasdam veluti felicitatis primitias præfert; quas qui deguſtarunt, acerba ea putant omnia, quibus mortales ceteri ſummopere delectari ſolent. Hoc certè aliqua ex parte intellexit Epicurus, dum clamat, non poſſe jucundè vivere, niſi ſapienter, nec ſapienter, niſi jucundè, ut in vita noſtra ſit intercapedo moleſtiæ.

Mirabiles enim ſunt voluptates Sapienti, quas dixit Ariſtoteles tum ſinceritate, tum ſtabilitate, contineri, quasque jucundiſſimas eſſe philoſophi omnes uno ore conſentiunt.

Duplicem autem beatitudinem, quæ Sapientiæ objectum eſt, & præmium, noſtri faciunt: unam, quæ perfecta eſt, quæque in futura vita ſperatur: Alteram, quæ hac in ipſa vita, quæque illi ſvavitati conjuncta eſt, quæ ex elatione animi æterna meditantis proficiſcitur.

Cujus beneficio cum Diis ipſis Sapientis animus verſatur, de quo non abſurdè vetus Poëta:

Ad ſummum Sapiens uno minor eſt Jove.

Sed hæc Sapientia, nec in omnes homines, nec in omnem ætatem cadit. Nam ad Prudentiam & Juſtitiam ceterasque virtutes (à Platone recedo) apti atq; habiles natura ſumus, non autem

tem ad Sapientiam. Sapientes enim per divinam fatorum ſortem exiſtunt. Quare ridiculus eſt Cardanus, cùm parum ſubtiliter à natura Sapientiam trahit: Sapientes calidiſſimos eſſe atque humidiſſimos ſomniat, quos niſi à Philoſophia domentur, pesſimos facit, quaſi à temperamento Sapientia ducatur. Hunc meritò Cæſar Scaliger exagitat: nam ſi ex humore & calore Sapientia gignitur, cùm Aries ſit humidisſimus & calidiſſimus, eum omnium animalium ſapientiſſimum eſſe neceſſe eſt. Sed cæca eſt Sapientiæ via iis, quorum humi defixa mens terrenis cogitationibus hebetatur: ut iis quoque, qui inacceſſum putãt id omne, quod ultra Herculis columnas eſt, ut Pindarus loquitur; qui cùm Herculem in virtutum cacuminibus collocaſſet, tam altas putavit eas eſſe, ut ultrà progredi nemo poſſet. At ego Sapientiorem credo eum, qui Herculem ex Sapientum albo eraſerit, quique ſuam ipſius Sapientiam nihili pendendam putaverit, dum cogitat Deum ſolum Sapientem, ut ait Plato, & ex Apoſtoli præcepto, ad ſobrietatẽ ſapit, nec in extrema diffluit. Quæ prima Scientia ultra Herculis columnas eſt, & ſupra Tireſiæ ſapientiam, qui cùm ſuperos non noverit, apud inferoſ ſapere memoratur. Verſabatur Tireſias non veritate certior, ſed conſvetudine ſecurior in rebus humanis, qui apud Inferos ſapere quidem poteſt, ex Poëtæ ſententia;

 ad

ad ſuperiorem verò locum mentis acumine pervenire non poteſt, quem veteres philoſophi intueri cùm maximè laborant, palpitant illi, æſtuant, amore inhiant, reverberantur veritatis luce, & ad familiaritatem tenebrarum ſuarum non electione, ſed fatigatione convertuntur.

Divina autem Sapientia à mente ſegregata omni concretione mortali percipitur, quæ divinis obtutibus, ſi ſupercilia ſublevet, ſemper excæcatur.

Id ipſum quod datur otii, Sapientiſſime Brularti, conſumere in iis ſcribendis ſoleo, quæ temporum acerbitatem molliunt. Nec me criminari ullus poteſt, vel qui inverecundum animi ingenium poſſidet, ſi à virtute præſidium peto, cùm de Cæcitate & Sapientiæ ratione ſcrutatus ea ſum, quæ forenſib9 cancellis circumſcriptam prudentiam aliqua ex parte commendarent. Egi tamen in ſcena geſtum, quod ajunt, ſpectante Roſcio, cùm hæc tibi legenda obtuli. Si id peccatum eſt, tua me ſingularis humanitas impulit in errorem: quam cùm tacere non poſſem, ſcriptis illam meis, quæ nunquam tibi ingrata fuerunt, notam facere poſteritati malui, quàm ingenii mei cæcitatem in lucem non proferre.

FINIS.

AUTHO-

338 P

Sez. Diritto Romano

AUTHORUM INDEX, QUI HOC IN OPERE LAUDANTUR, EXPONUNTUR, VEL EMENDANTUR.

A.

Accurſius. 109. 178. 183. 189. 202. 208. 210. 431. 539. 549. 857.
Acholius. 74. 79.
Acta S. Abercii. 481.
Acta Apoſtolorum. 109. 145. 193. 429. 864.
Acta Paſſionis D. Cypriani. 300. 374.
Æmilius Macer. 180. 869.
Agathias. 468.
Agellius. 64. 230. 267. 299. 343. 448. 615. 838. 874.
Alciatus. 7. 27. 28. 288. 408. 581. 660.
Alcuinus. 402
D. Ambroſius. 75. 143.
Ammian. Marcellinus. 22. 44. 55. 63. 74. 119. 133. 138. 139. 193. 279. 280. 301. 324. 340. 359. 369. 372. 399. 408. 409. 425. 431. 479. 485. 489. 527. 542. 565. 585. 588. 589. 599. 601. 603. 607. 612. 618. 619. 621. 622. 640. 650. 654. 695. 701. 704. 720. 798. 799. 802. 803. 815. 818. 819.
Anaſtaſius Bibliothecarius. 472.
Anianus. 783.
Antonini Itinerarium. 675.
Antonius Auguſtinus. 81. 176. 219. 400. 438. 441. 464. 536. 689.

Apulejus. 445. 728.
Arcadius. 309, 318.
Ariſtides. 88.
Ariſtoteles. 15.
Arnobius Orator. 562.
D. Auguſtinus. 85. 217. 516. 568. 572. 591. 641. 643. 664.
Aurelius Victor. 32. 166. 274. 296. 301. 310. 311. 431. 477. 497. 588. 607. 610. 629. 704.
Author limitum. 347
Author Etymologici. 388. 392. 410. 532. 571. 654 741. 747. 801

B.

Bayſius. 661
Balduinus. 303
Balſamon. 239. 625
Barnab. Briſſonius. 600. 608
Baronius Cardinalis. 50. 118. 195. 593. 628. 642
Baſilicω̃n libri. 116. 135. 144. 151. 178. 182. 193. 239 271. 274. 372. 437. 483. 517. 620. 631. 627 639. 645. 688. 698. 723. 735. 740. 748. 771 775. 830. 850
Philip. Berterius. 26. 32. 347. 353. 363. 428
Hieronym. Bignonius. 40. 56. 328. 646. 647 570
Boſius. 760. 795
Breviarium Romanum. 480
Budæus. 8. 298. 369. 372. 474. 616. 631. 649 712. 715. 748

C. Ca-

C.

Capitolinus. 30. 34. 72. 78. 81. 108. 127. 185. 200 207. 208. 255. 262. 263. 265. 269. 279. 295 326. 329. 337. 342. 387. 560. 630. 649. 694 696. 742. 772. 843. 844. 850. 868. 877.
Capitula Caroli Magni, 403. 437
Chariſius. 637
Caſaubonus. 18. 46. 55. 58. 59. 192. 215. 262. 266 343. 402. 434. 478. 488. 497. 560. 695. 744 777. 814. 819. 822. 843. 849
Caſſianus. 428
Caſſiodorus. 33. 34. 41. 54. 55. 60. 72. 237. 306 315. 320. 323. 371. 391. 396. 418. 419. 421. 423 426. 432. 446. 458. 463. 465. 466. 468. 475. 479. 481. 503. 505. 539. 541. 575. 576 582. 595. 649. 653. 654. 658. 703. 733. 749 762. 780. 787. 818. 819
Cedrenus. 424. 614
Cicero. 9. 10. 16. 24. 37. 38. 48. 49. 70. 82. 83. 91 106. 107. 108. 113. 117. 122. 152. 178. 199. 225 229. 248. 257. 261. 262. 267. 268. 270. 273 283. 285. 290. 300. 342. 344. 345. 399. 404 407. 445. 463. 497. 509. 510. 522. 523. 526 528. 555. 560. 651. 662. 667. 676. 680. 681 693. 699. 708. 719. 760. 766. 795. 870. 875
Codinus. 519. 580
Claudianus Poëta, 799
Columella, 662. 693. 713. 739
Concilium Aurelianenſe. 744

Concilium Chalcedonenſe. 247
Concilium Nicænum. 547
Concilium Sardicenſe. 652
Conſtantinus Porphyrogenitus. 469
Ant. Contius. 44. 223. 420. 441. 620. 771
Cornelius Nepos. 718
Cujacius. 15. 23. 26. 35. 39. 47. 54. 62. 63. 75. 118 121. 187. 188. 191. 193. 194. 197. 220. 223. 299 260. 323. 327. 329. 361. 372. 374. 399. 400 412. 416. 418. 420. 441. 447. 461. 462. 469 472. 487. 499. 512. 517. 521. 545. 553. 555. 562 569. 575. 582. 586. 587. 599. 600. 603. 620 632. 640. 646. 654. 660. 666. 670. 690. 697 699. 716. 720. 737. 740. 748. 756. 760. 764 781. 795. 801. 822. 827. 831. 850. 864.
D. Cyprianus. 628

D.

Dio. 26. 30. 46. 60. 77. 158. 177. 180. 193. 225. 238 244. 246. 247. 249. 253. 256. 258. 259. 260 262. 269. 281. 285. 309. 332. 342. 434. 435 455. 523. 535. 551. 582. 682. 822. 836. 837. 846 870
Dionyſius Halicarnaſſ. 248. 317. 586
Diotogenes. 85
Donatus in Terentium. 368. 652

E.

Ennius. 686
Ennodius. 410. 482. 637. 787
Evagrius. 802. 805

D. Eu-

D. Eucherius. 304
Eunapius. 311
Euripides. 661
Euſebius. 72. 247. 302. 305. 628
Euſtathius. 406. 410
Eutropius. 610. 704

F.

P. Faber. 338. 433
Faſti Conſulares. 50. 51. 80. 176. 187. 188. 249 251. 257. 258. 263. 275. 276. 277. 344. 356 360. 643. 707
Feneſtella. 835
Feſtus. 225. 230. 342. 448. 487. 528. 635. 645 659. 668. 678. 685. 705. 809. 836
Florus. 250
Jul. Frontinus. 243. 385

G.

Gloſſæ Baſilicæ. 421. 475. 543. 573. 576. 617 622. 627. 664. 699. 744. 780. 816
Gloſſæ juris Sirmondi. 780
Gloſſæ Philoxeni. 716
Gloſſæ veteres. 113. 124. 185. 193. 226. 346. 379 382. 383. 397. 402. 412. 424. 519. 526. 537 549. 569. 603. 615. 631. 652. 695. 713. 715. 722 785. 791. 806. 816. 871
Goveanus. 15
Nic. Gregora. 581
Gregorius Nazianzenus. 402
Nic. Grucchius. 48. 261

Jan.

Jan Gruterus. 265

H.

Harmenopulus. 442
Hermolaus Barbarus. 448
Herodianus. 53. 78. 272. 311. 321. 330. 337. 341 345. 424. 519. 621. 688. 728. 798
Heſychius. 182. 381. 382. 383. 455. 532. 570. 584 633. 654. 659. 661. 719. 728. 741. 745
D. Hieronymus. 358. 472. 568
Hincmarus. 353. 354
Homerus. 728
Horatius. 744
Fr. Hotomanus. 821
Hyginus. 239. 385

I.

Idatii Chronicon. 471
Inſcriptiones veteres, paſſim.
Interpretes Græci. 791
Interpres vetus Juvenalis. 831. 843
Joſephus, 333. 531. 534. 833. 847. 861. 863. 865
Iſaias. 803
Iſidorus. 402. 434. 516. 586. 615. 714. 716. 718 724. 726
D. Johannes Evangeliſta. 866
Julianus Anteceſſor. 59. 119. 372. 400. 410. 411 427. 431. 437. 445. 452. 459. 575. 582. 610 614. 617
Junius Gracchus. 835
Juvenalis. 447. 831. 843

L. La-

L.

Lactantius. 430
Lampridius. 18. 23. 46. 48. 49. 50. 55. 58. 79. 137 155. 184, 212 228. 255. 321. 325. 341. 345. 368 374. 390. 397. 427. 432. 478. 559. 589. 613 695. 717. 724. 736. 779. 806. 810. 814. 844 849. 869
Lazius. 357
Legis Moſaicæ fragmenta. 867
Liber Canticorum. 745
Liber Geneſis. 802. 803
Liber Pſalmorum. 84
Libri Decretalium. 438
Iuſt. Lipſius. 192. 205. 231. 249. 449. 552. 612 700. 825. 826. 843. 849
T. Livius. 48. 248. 250. 261. 284. 317. 382. 418. 601 623. 706. 869
D. Lucas. 228

M.

Mamertinus. 45
Marcellus Comes. 471. 774. 799. 805
Marculphus. 328. 646
Marius Maximus. 79. 341
Martialis. 795. 811
Martyrologium Roman. 25. 311. 314. 356. 430 807
Maſſurius Sabinus. 685
Maternus. 418
D. Matthæus. 228. 734

Ant.

Ant. Mercator. 866
Meſſala. 254
Moſchopulus. 658

N.

Nævius Poëta. 299
Nazarius. 623
Nicephorus. 409
Nonius Marcellus. 299. 346. 555. 712
Notitia Conſvetudinum. 584
Notitia Imperii. 31. 32. 348. 350. 351. 363. 371. 391 433. 458. 479. 484. 519. 560 579. 586. 597. 598 608. 621. 657. 663. 687. 702. 718. 720. 722. 727 748. 773. 777. 803. 812. 820

O.

Onuphrius. 287. 318
Optatus. 590

P.

Palladius. 670
Pammelius. 585. 627
Pancirolus. 24. 391. 421. 750. 754
Papyrius Juſtus. 180
Paterculus. 249. 251. 457
Paulinus. 197
Paulus hiſtor. miſcel. 615
D. Paulus. 397. 430. 682
Philander. 224. 676
Philo Judæus. 271. 393. 533. 537. 797. 798. 862
Photius. 219. 300
Fr. Pithœus. 437

Placen-

Placentinus. 739
Plato. 15
Plautus. *37. 47. 70. 225. 388. 508. 595. 604. 672. 676 719. 741. 760. 808. 818. 878*
Plinius Junior. *42. 45. 50. 51. 92. 94. 103. 109. 136 150. 180. 184. 196. 212. 231. 238. 240. 241. 242 259. 271. 279. 288. 312. 399. 445. 498. 507. 520 833. 835. 845. 848. 858. 861. 870. 873*
Plinius Senior. *64. 211. 224. 281. 282. 337. 344 355. 387. 428. 612. 660. 661. 675. 676. 677. 693 713. 717. 723. 725. 726. 735. 848*
Plutarchus. 256. 262
Angel. Politianus. 728. 798
Jul. Pollux. 609. 661. 719
Polybius.
Pomponius Lætus. 310
Pontius Diaconus. 402. 407
Poſſidonius. 587. 592
Priſcianus. 748
Priſcus Rhetor. 477. 532
Procopius. 362. 454. 573. 616. 744. 804
Ptolemæus. 64. 355. 622

Q.

Fab. Quintilianus. 495

R.

Raguellus. 393
B. Rhenanus. 626. 813. 815

S.

Salluſtius. 623

Salvianus. 541. 653
Joſ. Scaliger. 50. 355. 356. 635. 740. 865
Andr. Schottus. 477
Sempronius Aſellio. 874
Seneca. 88. 93. 133. 406. 448. 562. 612. 783. 878
Servius. *26. 38. 346. 386. 581. 609. 623. 662. 693*
Sidonius. *56. 61. 319. 331. 355. 359. 474. 514. 560 586. 591. 613. 633. 648. 726*
Sigonius. 15. 241. 283. 681
Theophyl. Simocatta. 340. 609
Sirmondus. *40. 41. 125. 352. 377. 398. 404. 466 474. 586. 613. 633. 648. 787. 838*
Socrates. 312. 409. 547. 799
Solinus. 675
Sozomenus. 353
Spartianus. *24. 64. 71. 74. 166. 252. 254. 272. 274. 277. 278. 292. 296. 326. 331. 341. 343. 387 407. 478. 492. 496. 498. 518. 530. 541. 627. 630 772. 777. 778. 822*
Stephanus. 64
Strabo. 355. 429. 681. 723. 727
Svetonius. *7. 8. 11. 29. 43. 70. 86. 87. 90. 93. 108 116. 127. 158. 166. 180. 186. 192. 201. 205. 206. 212 213. 230. 243. 248. 250. 253. 256. 258. 259. 281 284. 286. 331. 333. 334. 335. 336. 341. 376. 379 380. 395. 408. 425. 434. 435. 444. 456. 528 530. 536. 550. 568. 570. 580. 627. 629. 671. 696 697. 705. 803. 815. 823. 825. 833. 836. 837. 847 858*

Suida

Suidas. 532. 639. 652. 672. 704. 717
Surius. 105. 106. 295. 311. 313. 325. 392. 480
Symmachus. 34. 56. 124. 131. 141. 144. 146. 374 426. 445. 458. 463. 492. 493. 539. 587. 589 592. 598. 602. 644. 647. 681. 689. 696. 756 767. 775. 788. 818. 820
Syneſius. 56

T.

Tacitus. 40. 54. 59. 69. 70. 94. 127. 128. 159. 166 177. 184. 189. 191. 205. 224. 231. 249. 250. 252 254. 256. 268. 271. 287. 209. 321. 333. 334. 335 342. 387. 435. 456. 464. 525. 535. 536. 572. 580 615. 666. 667. 669. 700. 701. 784. 817. 825. 828. 837 838. 847. 848. 849. 851. 857. 858. 862. 868. 875. 876 877
Tarrantenus Paternus. 605. 615. 653
Terentius. 170. 208. 299. 508. 719
Tertullianus. 84. 277. 278. 327. 447. 572. 626 627. 813. 815
Themiſtius. 88
Theodoretus. 759
Theophilus. 89. 183. 198. 199. 441. 566
Theophraſtus. 747
Levin. Torrentius. 87. 186. 192. 270. 696. 705 825
Trajanus Imp. 195. 196. 864
Trebellius Pollio. 82. 158. 343. 385. 401. 560 744. 819
Hadr. Turnebus. 11. 601. 616. 686. 712. 720. 795

V.

Valerius Maximus. 496
Valthramus. 473
Varro. 117. 382. 388. 536. 586. 668. 686. 705. 808
Vegetius. 56. 230. 233. 382. 383. 408. 414. 424 426. 467. 478. 538. 601. 602. 619. 624. 650. 718
Velius Longus. 369
Virgilius. 37. 38. 86. 111. 192. 581. 609. 623. 636. 650 661. 677. 693. 714. 720. 798. 811. 827
Vitruvius. 600. 718. 723
Flav. Vopiſcus. 108. 135. 167. 224. 251. 269. 272 273. 379. 380. 386. 434. 488. 519. 587. 703. 704 720. 725. 729. 751. 785. 819. 845
Vuarnefridus. 473

X.

Xiphilinus. 44. 77. 88. 93. 119. 138. 149. 167. 271 274. 275. 277. 300. 491. 532. 552. 561. 823 824

Z.

Zonaras. 21. 43. 299. 333. 510. 551. 802. 805. 818
Zoſimus. 41. 68. 136. 137. 301. 320. 338. 347. 348 351. 353. 355. 455. 464. 475. 477. 489. 538. 586 587. 588. 672. 694. 735. 737. 751. 774. 781. 846

INDEX CAPITUM LIBRI PRIMI.

CAP. I. De ordine hujus Operis, 1
CAP. II. Notitia Imperii. Breviarium Imperatoris. Domus Auguſtæ Officia, Magiſtratus, Judex, Cognitio. 7
CAP. III. De Magiſtratibus & illorum cognitionibus. 13
CAP. IV. De Dignitatibus & earum ordine. 17
CAP. V. De Clariſſimis Præſidibus. 24
CAP. VI. De Clariſſimis Conſularibus. 28
CAP. VII. De Clariſſimis Correctoribus. 31
CAP. VIII. De Rectoribus & moderatoribus Provinciarum & Juridicis. 33
CAP. IX. De Spectabilibus. 36
CAP. X. De Illuſtribus. 38
CAP. XI. De iis, qui ſunt ſupra Illuſtres. 40
CAP. XII. De Conſulibus & Conſularibus. 42
CAP. XIII. De Conſulibus Ordinariis, Suffectis & honorariis. 45
CAP. XIV. De Vacantibus & Honorariis. 54
CAP. XV. De Dignitatum ſocietate & adæquatione. 61
CAP. XVI. De Minoribus & infimis Dignitatibus. 68
CAP. XVII. De Conſiſtorianis Comitibus. 69
CAP. XVIII. De Conſiliariis priorum Principũ, qui Jurisconſultis præcipuè uſi ſunt. 76

CAP. XIX. De Majeſtate Principis,dignitatum omnium fonte. 82
CAP. XX. De Cognitionibus Principum. 86
CAP. XXI. De iis, quæ Principis Conſiſtorio ſervantur,& de ſententiis in Cognitionibus prolatis. 94
CAP. XXII. Exempla Imperialium Cognitionum, & de Cognitionibus Chriſtianorum. 101
CAP. XXIII. De Cognitionibus Principis per Appellationem. 107
CAP. XXIV. De Cognitionibus, quæ in Sacro Conſiſtorio finiebantur. 116
CAP. XXV. De Cognitionibus ſelectorum Judicum à Principe. Qui Cognitores nuncupentur. 122
CAP. XXVI. De Conſultationibus ſublatis. 128
CAP. XXVII. De Conſtitutione Imperatoris Juſtiniani ſuper eadem re. 134
CAP. XXVIII. De Conſultationibus, Relationibus, Suggeſtionibus, & Remiſſionibus ad Principem. 149
CAP. XXIX. De Retractatione & Reſtitutione in integrum. 149
CAP. XXX. De Orationibus Principum. 157
CAP. XXXI. De legibus & Conſtitutionibus Principum. 173

CAP.

CAP. XXXII. De Pragmaticis juſſionibus, & Edictis Principum. 182
CAP. XXXIII. De Mandatis, Decretis & Epiſtolis Principum. 191
CAP. XXXIV. De Reſcriptis & interpretationibus Principum. 202
CAP. XXXV. De Reſcriptorum forma, Inſcriptionibus, Subſcriptionibus, & Subnotationibus. 211
CAP. XXXVI. De Reſcriptorum die & Conſule, verbisque in illis uſitatis. 217
CAP. XXXVII. De Beneficiis Principum. 227
CAP. XXXVIII. De Beneficiis legis, & Principum indulgentia. 235
CAP. XXXIX. De decretis Principi honoribus, â S. P. Q. R. 243
CAP. XL. De Patris Patriæ appellatione, Patriciatu & Præfectura morum. 253
CAP. XLI. De Proconſulari Imperio: Jure Relationis & Senatoria Principum dignitate. 260
CAP. XLII. De Cæſaribus. 272
CAP. XLIII. De tribus Imperii Romani Principibus, qui novam adminiſtrationis formam induxerunt: Ac primùm de Auguſto Cæſare. 280
CAP. XLIV. De Hadriano Imperatore. 292
CAP. XLV. De Conſtantino Imperatore. 300

INDEX CAPITUM LIBRI SECUNDI.

CAP. I. De Officio Præfecti Prætorio, ac primùm de illius origine & dignitate: an poteſtatem habuerit in urbe. 308
CAP. II. An Præfectus Prætorio fuerit ab initio Magiſtratus legitimus, & de illius poteſtate. 316
CAP. III. De Cognitione Præfecti Prætorio: Et de Retractatione. 323
CAP. IV. De Adſeſſoribus Præfecti Prætorio. De numero Præfectorum. 330
CAP. V. De Præfectis Præt. in Comitatu: Et quomodo ii Magiſtratu abierint. 338
CAP. VI. De Tractibus Præfectorum Præt. poſt diviſionem Conſtantini. 346
CAP. VII. De Præfecto Prætorio Galliarum 352
CAP. VIII. De Præfecto Præt. Africæ, & de omni ejusdem Diœceſeos ſtatu. 362
CAP. IX. Notitiæ Præfecti Præt. Africæ interpretatio. Et primùm de annonis & capitu. 366
CAP. X. De Annonis & Capitu Præfecti Præt. per Africam, & de Scriniis. 371
CAP. XI. De Annonarum varietate & differentia. 375
CAP. XII. De Duplicibus & Amplioribus militum annonis ſeu ſtipendiis. Notitia eorum, quæ viris fortibus decreta ſunt. 382

CAP.

CAP. XIII. De variis Scriniorum Officiis. 388
CAP. XIV. De Scholis & de Scholaribus, qui in Præfecti Præt. Officio fuerunt. 398
CAP. XV. De aliis Præfectorum Præt. Officiis, quæ in Africæ Notitia prætermiſſa ſunt. 415
CAP. XVI. De Sedibus Præfectorum Præt. De vicem Præfectorum gerentibus. De honoraria Præfectura. De Præfecturæ inſignibus. 428
CAP. XVII. De Notitia Conſvetudinum Præfectorum Præt. & de Sportulis Officiorum. 436
CAP. XVIII. De Quæſtore Palatii. 451
CAP. XIX. De Officio Patriciorum. 463
CAP. XX. De Magiſtro Officiorum. 474
CAP. XXI. De aliis Sacrarum cognitionum Judicibus. 484

INDEX CAPITUM LIBRI TERTII.

CAP. I. De Officio Advocati fiſci. 495
CAP. II. De Advocatis. 504
CAP. III. De Magiſtris Scriniorum. Ac primùm de Magiſtro memoriæ. 518
CAP. IV. De Magiſtro Epiſtolarum. 528
CAP. V. De Magiſtro Libellorum. 542
CAP. VI. De Magiſtro Scrinii diſpoſitionū. 555
CAP. VII. De Proximis ſacrorum Scriniorum, & ceteris, qui in ſacris Scriniis militant. 561

CAP. VIII. De Referendariis & ad Reſponſum. 573
CAP. IX. De Primicerio Notariorum; Utroq; Laterculo; Tribunis & Notariis Principis. 579
CAP. X. De Palatinis Magiſtratibus: ac primùm de Magiſtro Officiorum. 596
CAP. XI. De Principibus Agentium in rebus, Barbaricariis, Admiſſionalibus & Cancellariis. 608
CAP. XII. De Fabricis & Fabricenſibus. 614
CAP. XIII. De Officiis ſeu Officialibus Magiſtri Officiorum. 625
CAP. XIV. De Curſu publico, Angariis & Parangariis. 629
CAP. XV. De Curſu Clabularii, Evectionibus, Tractoriis, Stativis, & Canalibus publicis. 640
CAP. XVI. De Officio Comitis Sacrarum largitionum. 653
CAP. XVII. De Annonis, Tributis & Vectigalibus. 665
CAP. XVIII. De Rationalibus & Præpoſitis Theſaurorum. 687
CAP. XIX. De Procuratoribus Monetæ. 703
CAP. XX. De Procuratoribus Gynæciorum & Linificii. 718
CAP. XXI. De Procuratoribus Baphiorum. 722

CAP. XXII. De Præpoſitis Barbaricariorum, ſive Argentariorum. Et de Præpoſitis Baſtagarum. 727
CAP. XXIII. De Comite Commerciorum per Illyricum, & de Officio Comitis Largitionum. 733
CAP. XXIV. De Palatinis Sacrarum Largitionum. 750
CAP. XXV. De Illuſtri Comite Rerum privatarum,& illius Officio. 759
CAP. XXVI. De Comite Largitionum privatarum: Comite Gildoniaci patrimonii: Rationalibus, Procuratoribus, Præpoſitis rei privatæ. 772
CAP. XXVII. De Comite Patrimonii. 779
CAP. XXVIII. De Comite Domorum. 790
CAP. XXIX. De Præpoſitis Sacri Cubiculi. 797
CAP. XXX. De Comite Caſtrenſi. 812
CAP. XXXI. De Jure Fiſci; & fiſci privilegiis. 820
CAP. XXXII. De Præfectis Ærari. 835
CAP. XXXIII. De Procuratore Cæſaris. 846
CAP. XXXIV. De Procuratore Cæſaris vices Præſidis agente. 859
CAP. XXXV. De Cæſaris Procuratoribus diverſarum rerum,ſed non omnium. 869

INDEX LEGUM DIGESTORUM, QUÆ IN HOC OPERE LAUDANTUR, EXPONUNTUR AUT EMENDANTUR.

A.

De Accuſationibus.
l. 3. 544
l. 7. 430
De Acquirenda hereditate.
l. ei qui. 205
l. Clodius. 115
l. per Procuratorem. 857
l. pro herede. 857
De Acquirendo rerum dominio.
l. nunquam. 662
De Actionibus empti.
l. in conditione. 600
l. ſi ſterilis. §. cùm per. 739
l. Titius. 209
De Actionibus & obligationibus.
l. obligationes. 10
Ad legem Aquiliam.
l. qua actione. §. ſi quis. 447
Ad leg. Corneliam de falſis.
l. 1. §. ex illa. 842
l. Divi. 186
l. eos quī. 649

l. in-

l. inſtrumentum. ʃ. Paulus. 536
l. quicunque. 430
Ad leg. Corneliam de Sicariis.
l. 3. § Divus. 802
l. 4. 430
Ad legem Falcidiam.
l. in ratione. ʃ. quæſitum. 601
l. qui quadringenta. 509
Ad leg. Juliam de Adulteriis.
l. 2. §. lenocinii. & ʃ. unde. 97
l. qui pupillam. 168
Ad legem Juliam de Ambitu.
l. 1. 15
Ad legem Juliam Majeſtatis.
l. 1. 430. §. fin. 14. & 83
l. 2. 18
l. fin. 822
Ad leg. Juliam Peculatus.
l. 6. 430
Ad leg. Juliam de vi privata.
l. creditores. 103
Ad leg. Juliam de vi publica.
l. 2. 685
l. 6. 204. 430
Ad legem Pompejam de Parricidiis.
l. Divus. 297
Ad municipalem.
l. Lucio. §. fin. 75
l. Titio. 535
l. fin.

l. fin. 240

Ad Senatusconſultum Trebellianum.

l. 1. 188
l. cogi. 781
l. mulier. 92
l. Titius. 781

Ad Senatusconſultum Turpillianum.

l. deſtitiſſe. 236

Ad Senatusconſultum Vellejanum.

l. 2. 185
l. ſi pro aliquo. ſ. fin. 18

De Adminiſtratione rerum ad civitatem pertinentium.

l. 2. ſ. ſi eo. 620

De Adminiſtratione tutorum.

l. 1. ſ. 1. 169
l. 3. ſ. ſi parens. 279. & §. fin. 17

De Adoptionibus.

l. non aliter. 238

De Ædilitio edicto.

l. cùm ejuſdem. 878
l. quòd ſi nolit. §. qui aſſidua. 437

De Agnoſcendis liberis.

l. 1. §. domum. 806

De Albo ſcribendo.

l. 1. & 2. 69

De Aleæ luſu & Aleatoribus.

l. 2. 238

De

De Alimentis & cibariis legatis.
l. 4. 658
l. diaria. 744
l. Mela. 207
De Annuis legatis.
l. Titia. §. qui Marco. 581
De Appellationibus.
l. 1. 107. 142. & 144
l. ad Imperatorem. 147
l. ad Principem. 146
l. Imperator. 147
De Appellationibus non recipiendis.
l. ſciendum. 132
l. ſi res. 871
A quibus Appellare non licet.
l. 1. §. 1. 108. & 152
De Aqua quotidiana & æſtiva.
l. 1. §. permittitur. 243
De Auro & argento legatis.
l. argento. 660
l. Argumento. §. tapeta. 659
l. cùm autem. §. perveniamus. 741
l. cùm aurum. 660. 663. 678
l. pediculis. 663
l. ſi ita legatum. 672
l. veſtis. 678. 744
De Authoritate tutorum.
l. defendente. 853

B. *De*

B.

De Bonis damnatorum.

l. 6. 297. 351

De Bonis libertorum.

l. 3. 236

l. in ſervitutem. §. ſi patroni. 545

C.

De Capite minutis.

l. fin. 291

De Cenſibus.

l. 3. & 4. 242

l. cùm poſſeſſor. 397

l. forma. 590

De Cloacis.

l. Prætor. §. quod ait. 748

De Collegiis & corporibus illicitis.

l. 1. 30. 194. 195

Communi dividundo.

l. 10. §. ſi uſus. 154

De Condictione ſine cauſa.

l. 2. 817

De Conditionibus & demonſtrationibus.

l. conditionum. 36. 112

l. cùm ſervus. 672

l. in iis quæ. 112

l. non putabam. 110

l. fin. 99. 199

De Conſtituta pecunia.

l. 5. §. Julianus quoq;. 17

l. Titi-

l. Titius. 17. 201

De Conſtitutionibus Principum.

l. 1. 89. 180. 528
l. beneficium. 242

De Cuſtodia & exhibitione reorum.

l. 1. 149. 407
l. carceri. 392
l. Divus Hadrianus. ʃ. ſed & caput 198. 852

D.

De Damno infecto.

l. 4. §. hoc autem.
l. ex damni. §. quoties. 233
l. quod conclave. 810

De Decurionibus.

l. 6. ʃ. 1. 444
l. eum qui. 69. 739

De Deportatis.

l. cùm ratio. §. ſi plures. 202

De diſtractione pignorum.

l. reſcriptum. 518

De Diverſis temporum præſcriptionibus.

l. in omnibus. 830

De Doli mali & metus exceptione.

l. 5. §. Actoris. 697

De Donationibus inter virum & uxorem.

l. 3. 172
l. cùm hic ſtatus. 172. 715
l. donationes. §. fin. 822
l. nuper. 238
l. ſi ſponſus. §. Marcellus. 822

E. *De*

E.

De Edendo.
l. quidam. §. nummularios. 715
De Eo quod metus cauſa.
l. extat. 103
De Evictionibus.
l. Lucius. 385
l. minor. 97
De Excuſationibus.
l. Juriſperiti. 41. 71
l. menſores. 816
l. ὀ μόνον. 77. 330
l. ſi is qui. 575
l. fin. 106. 550
De Exercitoria Actione.
l. 1. §. ſi is qui navem. 699
Ex quibus cauſis majores.
l. 1. §. fin. 294
l. 2. 154
l. abeſſe. 72. 219. 585. 846. 875
l. inter eos §. 1. 393
l. legatis. 533
l. qui mittuntur, §. item procurator. 690. 864
l. ſi cui. 236
De Extraordinariis cognitionibus.
l. 1. §. advocatos. 507
De Extraordinariis criminibus.
l. 8. 196

F.

Familiæ erciſcundæ. l. Lu-

l. Lucius. 781

De Feriis.

l. 1. 170

l. 2. & 3. 170

De Fideicommiſſariis libertatibus.

l. 4 §. ſi bona. 842

l. cùm verò. §. cùm quidam. 112

& §. quod igitur. 198

l. generaliter. §. quoties. 209

l. non tantùm. §. cui per fideicommiſſum. 209

l. Thais. §. ſoror. 697. & §. fin. 397

De Fidejuſſoribus.

l. 4. & 5. 529

l. inter. 529

Finium regundorum.

l. in finalibus. 226

De Fugitivis.

l. 1. §. ſed in eum. 539

De Furtis.

l. intro. 234

H.

De Heredibus inſtituendis.

l. ex facto. §. rerum; 283

l. fin. 98

De His quæ in teſtamento delentur.

l. proximè. 100

De His quæ ut indignis auferuntur.

l. 5. §. advocatum. 501. 502

l. cùm quidam. 841

De His qui notantur infamia.
l. 1. 216
l. furti. §. 1. 111
De His qui ſunt ſui vel alieni juris.
l. patre furioſo. 241
I.
De In integrum reſtitutione.
l. 1. & 2. 153
l. Divus. 429
De Impenſis in rebus dotalibus factis.
l. quòd ſi. 685
De Injuriis.
l. 1. §. omnemque. 70
De Injuſto, rupto, & irrito teſtamento.
l. filio. 112
De Inofficioſo teſtamento.
l. qui de inofficioſo. 109
l. ſi ſuſpecta, §. quoniam. 577
De Inſtitoria actione.
l. ſed etſi. §. proſcribere. 120
l. ſi quis mancipia. §. ſi ſervum. 189
l. fin. 715
De Inſtructo & inſtrumento legatis.
l. cùm de lanionis. §. quidam. 818
l. item pictoris. 211
l. quæſitum. §. proinde. 739
§. ſi inſtrumentum. §. cellarium. 816
De Interdictis & relegatis.
l. inter pœnas. 148

l. relegatorum. ſ. in inſulam. 149
De Judiciis.
l. fideicommiſſum. ſ. tractus. 632
l. interdum. 97. 145
l. non alias. 539
l. pars literarum. 202
De Jure fiſci.
l. 1. 761. §. præſcriptio. 830
l. 3. ſ. Divus. 501. 834. ſ. ſi in locis. 656. §. fin. 761
l. Arrianus. 842
l. bonorum. 873
l. cùm tacitum. 834. 841
l. Divus Commodus. 823
l. edicto. 106. 550. 834
l. eſt decretum. 198
l. fiſcus. ſ. fin. 821
l. in fraudem. ſ. quoties. 392. 875
l. Moſchis. 98
l. ne procuratores. 873
l. res quæ. 857
l. Senatus. §. fin. 355
l. ſi curator. 830
l. ſi fiſcus. 98
l. Statius Florus. 98
l. fin. 98
De Jurejurando.
l. admonendi. 150
l. nam poſtea. §. jusjurandum. 789

l. tutor. §. fin. 533

De Jure immunitatis.

l. ſemper. ∫. legem. 201. §. negotiatores 739

l. fin. 230. 605. 615. ∫. fin. 712

De Jure patronatus.

l. Divi. 78. 544

De Jurisdictione.

l. 1. 9

l. 3. 16

l. eum qui. 14. 15

l. imperium. 17

l. ſi familia. 18. 83

l. more. 16

De Juſtitia & jure.

l. ex hoc jure. 735

l. jus autem. § fin. 294

l. jus pluribus. 83

L.

De Legatis I.

l. cetera. ∫. hoc Senatuſconſulto. 102

l. civitatibus. 451

l. cùm ſervus. ∫. heres. 666. ∫. fin. 782

l. filiusfamil. miles. §. qui inteſtatus. 834

l. in tacitis. 761

l. licet. 102

l. Lucius. 761

l. quidam teſtamento. ∫. quoties. 822

l. Senatus. ∫. Marcellus 807

l. fin. 170

De

De Legatis II.
l. pater. 71
l. quod Principi. 179
l. ſi Auguſtæ. 179
l. ſi Titio. 111
l. Titia cùm teſtamento. 141
l. Titia Seio. 380
De Legatis III.
l. 1. §. deportatos. 148. ſ. hi quibus. 336. §. à Præfectis. 37
l. ex imperfecto. 179
l. his verbis. §. alumno. 444
l. legatis ſervis. 378. 812
l. Ofidius. 110
l. Paulus. §. Papinianus. 115
l. prædia. ſ. fin. 747
l. quæſitum. ſ. coccum. 725
l. ſi cui lana. 725
l. uxorem. §. 1. 747. §. teſtamento. 807
De Legationibus.
l. 2. 533
l. 4. §. fin. 534
De Lege Fabia.
l. 2. 867
De Lege Rhodia.
l. 9. 543
De Legibus.
l. non ambigitur. 210
l. Princeps. 177

l. quod verò. 179

De Liberali cauſa.

l. 1. 289

l. qui de libertate. ∫. fin. 149

De Liberis & poſthumis.

l. filiusfamil. 185

Locati.

l. cùm in plures. ∫. vehiculum. 542

M.

De Manumiſſionibus.

l. Ælianus. 99

Mandati.

l. ſi mandavero. §. in cujus. 834

De Militari teſtamento.

l. filiusfamil. 339

De Minoribus.

l. 1. 153

l. 2. 210

l. 3. 240

l. Æmilius. 114

l. in cauſæ. ∫. fin. 153

l. intra utile. 114

l. minor. §. 1. 72. §. denique 92

l. Præfecti. 153

l. ſi te ex cauſa. 156

l. verum. §. ex facto. 71. 142. 153. 700

De Muneribus & honoribus.

l. 1. & 3. 373

l. munerum. ∫. legati. 535

l. navi-

l. navicularii. 739
l. reſcripto. §. fin. 630. 671. 731
l. ut gradatim. 634
l. fin. §. patrimoniuum. 630. 633. §. qui annorum. 756

N.

Nautæ, Caupones, Stabularii.
l. 3. ſ. ex hoc. 626
De Natalibus reſtituendis.
l. 3. 22
Ne de ſtatu defunctorum.
l. 1. ſ. 1. 149
Ne quid in loco publico.
l. 2. §. hoc interdictum. 781. 789

O.

De Officio Adſeſſorum.
l. 1. 90. 330
l. 5. 70
l. diem functo. 72
De Officio Conſulis.
l. 1. 565
De Officio ejus cui mandata eſt Juriſdictio.
l. 1. 860
De Officio Præfecti Prætorio.
l. unic. 309. 318. 321. 328. 529
De Officio Præfecti vigilum.
l. 3. 23. 147
De Officio Præfecti urbi.
l. 1. ſ. quies. 232. 293. 592

l. quod verò. 179

De Liberali cauſa.

l. 1. 289

l. qui de libertate. ſ. fin. 149

De Liberis & poſthumis.

l. filiusfamil. 185

Locati.

l. cùm in plures. ſ. vehiculum. 542

M.

De Manumiſſionibus.

l. Ælianus. 99

Mandati.

l. ſi mandavero. §. in cujus. 834

De Militari teſtamento.

l. filiusfamil. 339

De Minoribus.

l. 1. 153

l. 2. 210

l. 3. 240

l. Æmilius. 114

l. in cauſæ. ſ. fin. 153

l. intra utile. 114

l. minor. §. 1. 72. §. denique 92

l. Præfecti. 153

l. ſi te ex cauſa. 156

l. verum. §. ex facto. 71. 142. 153. 700

De Muneribus & honoribus.

l. 1. & 3. 373

l. munerum. ſ. legati. 535

l. navi-

l. navicularii. 739
l. reſcripto. §. fin. 630. 671. 731
l. ut gradatim. 634
l. fin. §. patrimonium. 630. 633. §. qui annorum. 756

N.

Nautæ, Caupones, Stabularii.
l. 3. ſ. ex hoc. 626
De Natalibus reſtituendis.
l. 3. 22
Ne de ſtatu defunctorum.
l. 1. ſ. 1. 149
Ne quid in loco publico.
l. 2. §. hoc interdictum. 781. 789

O.

De Officio Adſeſſorum.
l. 1. 90. 330
l. 5. 70
l. diem functo. 72
De Officio Conſulis.
l. 1. 565
De Officio ejus cui mandata eſt Juriſdictio.
l. 1. 860
De Officio Præfecti Prætorio.
l. unic. 309. 318. 321. 328. 529
De Officio Præfecti vigilum.
l. 3. 23. 147
De Officio Præfecti urbi.
l. 1. ſ. quies. 232. 293. 592

De Officio Præſidis.
l. 1. 24
l. ex omnibus. 294
l. legatus. 26. 294. 860
l. congruit. 194
De Officio Proconſulis.
l. 2. & 3. 565
l. & ideo. 530
l. necquicquam. §. de plano. 10
l. obſervare. §. 1. 406
l. ſolent. §. non verò 200
l. fin. 199
De Officio Procuratoris Cæſaris.
l. 1. 848
l. 3. 851
De Officio Quæſtoris.
l. 1. 454. 457
De Operis libertorum.
l. libertus. 742
l. ut jurisjurandi. §. dabitur. 405
De Operibus publicis.
l. opus. 396
De Origine juris.
l. 2. §. ab hoc plurimi. 869. §. capta. 285. §. cùm placuiſſet. 466. §. populo. 316. §. poſt originem. 76. §. Servius 510. §. fin. 140
l. 1. 510

P.

De Pactis.

l. em-

l. emptor. ſ. Lucius. 762
l. Imperatores. 181
l. inter debitorem. 672
l. jurisgentium. 734
l. pactum. 308

De Peculio legato.

l. fin. 8

De Pecunia conſtituta.

l. poſt conſtitutam. 17

De Penu legata.

l. 3. ſ. ſed quod. 605
l. nam quod. §. ſi cui. 685

De Petitione hereditatis.

l. item veniunt. ſ. pridie. 91. 168

De Pignoratitia actione.

l. fin. ſ. fin. 686

De Pœnis.

l. 4. 240
l. 5. 430
l. aut damnum. ſ. fin. 207
l. moris. §. nonnunquam. 570
l. ſi quis inſtrumentum. 123

De Poſtulando.

l. 1. §. poſtulare. 508

De Præſcriptis verbis.

l. natura. 12

De Prævaricatoribus.

l. 2. 509

De portionibus quæ liberis damnatorum conceduntur.
l. 1. §. ſi plures. 297
De Probationibus.
l. Imperatores. §. mulier. 843
De Procuratoribus.
l. 1. 123
l. procurator cui. 697
De Publicanis.
l. commiſſa. 761
l. Imperator. 666
l. interdum. §. idem autem 853
l. fin. 667. §. ſpecies. 743
De publicis judiciis.
l. 10. 671

Q.

Qui in fraudem creditorum.
l. 10. §. 1. 413
De Quæſtionibus.
l. 1. 202. §. in cauſa. 666
l. contrario. 206
l. maritus. 113
Quando appellandum ſit.
l. 1. 148
l. 3. 144
Quibus ex cauſis in poſſeſſionem eatur.
l. Fulcinius. §. item. 207
Quis ordo in bonorum poſſeſſionibus ſervetur.
l. 2. §. dies. 10. 90. 429

Quod

Quod cum eo qui in aliena poteſtate geſtum erit.
l. fin. 114

R.

De re judicata.
l. acta. 147. 242
l. contumacia. §. 1. 549
l. Divus. 204. 544
l. Judex. 153
l. Paulus. 153

De re militari.
l. 3. §. qui militia. 379
l. 5. §. qui ab hoſtibus. 379
l. miles. §. irreverens. 481
l. militis. ʃ. miſſionem. 339
l. officium. §. patronus. 379. §. fin. 629

De rebus authoritate Judicis poſſidendis.
l. quod quis navis. 829

De rebus creditis.
l. lecta. 331

De rebus eorum qui ſub tutela vel cura ſunt.
l. 1. 172
l. 3. 16

De receptis qui arbitrium receperunt.
l. ita demum. §. ſacerdotio. 84
l. non diſtingvemus. ʃ. cùm quidam. 212

De Rei vendicatione.
l. 1. §. per hanc. 289

De Religioſis & ſumptibus funerum.

l.os.

l. oſſa. 215. 578

De Requirendis reis.

l. 3. 830

De Reſcindenda venditione.

l. fundum. 855

De Ritu nuptiarum.

l. oratione. 168

l. Præfectus. 170

l. ſciendum. 169

l. ſi concubina. 169

l. ſi Senatori. 169. 236

l. ſi quis in Senatorio. 169

l. ſi quis tutor. 171

S.

De Senatoribus.

l. fœminæ. 19

l. nuptæ. 236

l. fin. 474

De Servis exportandis.

l. Titius. 856

Pro Socio.

l. cùm duobus. ſ. ſagariam. 742

l. cùm ſocietas. 47

De Solutionibus.

l. qværo. 283

De Sponſalibus.

l. oratio. 171

Si quis à parente manumiſſus.

l. fin. 78

Si

Si ſervitus vendicetur.
l. fiſtulam. 600
De Statu hominum.
l. 2. 183
l. in orbe. 240
l. fin. 168
De Suppellectile legata.
l. 3. 740
T.
De Teſtamentaria manumiſſione.
l. fin. §. ſin verò. 171
De Teſtamentis.
l. ad Teſtium. §. ſignum. 675. §. ſi quis. 213
l. Domitius. 215
l. obſides. 825
l. ſingulos. 213
l. ſi proluſorio. 108
De Teſtibus.
l. 1. §. idem Divus. 297
l. 3. §. ideoque, cum ſeq. 203
l. ob carmen. §. 1. 339
De Tranſactionibus.
l. cùm ii. 171. 839
l. nulli. 869
De Tributoria actione.
l. 1. §. licet. 546
l. procurator. §. ſi plures. 695. 742
De Tritico & vino legatis.
l. ſi quis vinum. §. item ſi peculiare. 705

De Tutoribus.

l. fin. 99.550

V.

De Vacatione munerum.

l. ab his. 634

l. eos qui. §. fin. 738

De Variis & extraordinariis cognitionibus.

l. 1. §. ſed & ſi comitem. 72.412

l. Divus. 72

l. cognitionum. 12

Vbi pupillus educari debeat.

l. 2. 17

De Verborum obligationibus.

l. continuus. §. cùm ita. 649

l. multum. 734

De Verborum ſignificatione.

l. 17. 679

l. 19. 734

l. 27. 387. 666

l. 42. 178

l. 57. 15

l. 99. 11

l. 100. 39

l. 106. 132

l. 115. 14

l. 122. 36

l. 178. 13

l. 195. §. communi. 827

l. 203. 812

l. 207

l. 207. 746

De Veteranis.

l. viæ. 633

De vi & vi armata.

l. 3. §. arma. 615

De Vſucapionibus.

l. quamvis. 829

Do Vſufructu earum rerum.

l. 1. 781

De Vſuris.

l. 3. ſ. cùm Pollidius. 331. 340

l. cùm quidam. ſ. fiſcus. 831

Vt in poſſeſsionem legatorum.

l. 1. ſ. miſſus. 330

Vt legatorum nomine caveatur.

l. 1. §. fiſcum. 829

De Vulgari.

l. ex facto. 237

INDEX LEGUM CODICIS JUSTINIANI.

A.

De Accuſationibus.

l. 8. 200

Ad legem Corneliam de Sicariis.

l. 5. 520

Ad legem Fabiam.

l. 4. 868

Ad

Ad legem Juliam Majeſtatis.
l. 5. 83
Ad legem Juliam Repetundarum.
l. 1. 443
l. 5. 768. 793
Ad S. C. Tertullianum.
l. 4. 235
Ad S. C. Turpilianum.
l. 5. 223
Ad S. C. Vellejanum.
l. 20. 141
De Adoptionibus.
l. 2. 238
l. 5. 578
l. 6. 238
De Adſeſſoribus.
l. 1. 14
l. 4. 423
l. 5. & 6. 610
l. 13. 773
l. fin. §. fin. 511
De Advocatis diverſorum judiciorum.
l. 1. 763
l. 3. & 5. 500
l. 7. §. quorum 517
l. 8. 503. 511
l. 10. 500
l. 11. 369 511
l. 15. 500. 512

l. 16.

l. 16. 517

De Advocatis diverſorum Judicum.

l. 3. 37. 500
l. 4. 28. 499. ſ. his inſuper. 500
l. 5. 500. l. 6. §. 1. 538
l. 7. §. ſexcenti. 500
l. 8. 500
l. 10. 312
l. 11. ſ. fin. 332
l. 13. 498

De Advocatis fiſci.

l. 4. 501. 690

De Agentibus in Rebus.

l. 3. 584. 604
l. 4. 476. 597
l. 5. 608. 730
l. 6. 610

De Aleatoribus.

l. 2. 239

De Annali exceptione.

l. 1. 283
l. 3. 766

De Annonis & capitu.

l. 1. 734

De Annonis civilibus.

l. 1. 380

De Annonis & Tributis.

l. 5. 541
l. 13 558

De Apparitoribus Præfecturæ Prætorianæ.
l. fin. 372
De Apparitoribus Proconſulis.
l. 2. 373
De Appellationibus.
l. 2. 526
l. 5. 578
l. 9. 108
l. 14. 146
l. 19. 324
l. 24. 226
l. 31. ſ. huic. 129. ſ. ſaluberrimè. 486
l. 32. 128. 324. 421. 452
l. 34. 460. 578
l. 36. 23. 39
l. 38. 452
l. in offerendis. 488
l. præcipimus. 133
De Aquaductibus.
l. fin. 519. 558
B.
De Bonis authoritate Judicis poſſidendis.
l. 4. 546
De Bonis libertorum.
l. 2. 769
l. 3. 223
De Bonis maternis.
l. 1. 223
De Bonis proſcriptorum.

l. 4. 814
l. 19. & 20. 784
De Bonis quæ liberis.
l. 5. 146
De Bonis vacantibus.
l. 1. 331
l. 3. 783
l. 5. 102
l. 10 501
C.
De Canone largitionalium titulorum.
l. 1. 702
l. 3. 752
l. 4. 411
De Canone Sacrarum largitionum.
l. 3. 397
De Caſtrenſianis.
l. 2. 730. 819
l. 3. 476. 483. 652. 817
l. 4. 440. 483. 597
De Cenſibus & Cenſitoribus.
l. 6. 732
De Cohortalibus, Principibus & Cornicularijs.
l. 8. 632
De Collatione donatorum.
l. 1. 330
De Commeatu.
l. 2. 652
De Commercio.

l. 1. 739
l. 4. 734

De Comitibus & Tribunis Scholarum.

l. 1. 703

De Compenſationibus.

l. 5. 776

De Communium rerum alienatione.

l. 2. 831

De Conductoribus & procuratoribus prædiorum fiſcalium Domus Auguſtæ.

l. 1. 786

De Conſtitutionibus Principum.

l. 1. 549
l. 2. 361

De Conſulibus & non ſpargendis ab iis pecuniis.

l. 2. 53. 342
l. 3. 41. 465
l. 4. 53

De Conveniendis fiſci debitoribus.

l. 5. 769

De Curatore furioſi.

l. 2. 172

De Curioſis.

l. 3. 327
l. 10. 633

De Curſu publico.

l. 1. 632
l. 7. 639

l. 8. 632
l. 9. 327. 641
l. 11. 644
l. 12. 640
l. 13. 327
l. 14. 635
l. 21. 634
l. 40. 422

D.

De Decurionibus & filiis eorum.

l. 4. 20
l. 32. 619
l. 33. 399
l. 38. 483
l. 53. 25
l. 54. 390
l. 66. 390. 562. 564

De Defenſoribus civitatum.

l. 1. 590
l. 8. 312

De Delatoribus.

l. 4. 833
l. 5. 502. 834
l. 7. 502. 771
l. fin. 475

De Deſertoribus.

l. 10. 425

De Dignitatibus.

l. 8. 270

l. 12. 66

De Dilationibus.

l. 5. 97

De Diverſis officiis.

l. 3. 391
l. 4. 476
l. 7. 121
l. 8. 597
l. 10. 121
l. 17. & 26. 390
l. fin. §. fin. 553. 702

De Diverſis reſcriptis.

l. 2. 221
l. 4. 217
l. 6. 211
l. 7. 570
l. fin. 211. 459. 462. 520

De Dividenda tutela.

l. 2. 220

De Domeſticis & Protectoribus.

l. 10. 373

De Donationibus ante nuptias.

l. 16. 221

De Donationibus inter virum & uxorem.

l. 10. 138
l. 14. 112

E.

De Edendo.

l. 7. 78

De

De Edicto D. Hadriani tollendo.
l. 3. 871
De Epiſcopis & Clericis.
l. 2. 224. §. ad parangariam. 634
l. 3. 220
l. 29. 576
l. 31. 591
l. 32. §. executoribus.. 431
l. 54. 482
De Equeſtri dignitate.
l. 1. 61
De Erogatione militaris annonæ.
l. 5. 393
l. 15. 69. 814
l. 24. 198
Conſtitutio Græca. 151
De Exactionibus tributorum.
l. 1. 702
l. 2. 602. 670
l. 4. 873
l. 6. 820. 689
De Executoribus & exactoribus.
l. 4. 427
l. 6. 389. 794
De Excuſationibus munerum.
l. 2. 118
l. 7. 743
l. 8. 541
l. 12. 68. 72. 488

De Excuſationibus tutorum.
l. 17. 171
l. 25. 804
De Expenſis Judicum.
l. 1. 445

F.

De Fabricenſibus.
l. 1. 616
l. 2. 617
l. 3. 617. 619
l. 4. 619
l. 5. 769
l. 7. 632
l. fin. 16. 526
De Falſa moneta.
l. 2. 716
De Fideicommiſſis.
l. 7. 112
l. 30. 223
De Fide Inſtrumentorum.
l. 14. 64
l. fin. §. fin. 151
De Filiis Officialium.
l. 1. 372
Finium Regundorum.
l. 4. 224
De Fundis patrimonialibus.
l. 4. 770
l. 10. 786

l. fin.

l. fin. 781

De Fundis rei privatæ.

l. 1. & 2. 770

De Fundis & ſaltibus rei Dominicæ.

l. 2. 792

G.

De Generali abolitione.

l. 3. 157

H.

De Hæreticis.

l. 37. 223

De Hæreditatibus Decurionum.

l. 5. 620

De His qui accuſare non poſſunt.

l. fin. 199

De His qui ſe deferunt.

l. unic. 834

De His qui ſponte munera publica ſubeunt.

l. 3. 517

De His qui veniam ætatis impetrarunt.

l. 1. 240. ∫. fin. 326

De His quibus ut indignis hæreditates auferuntur.

l. 3. 855

De Honorariis codicillis.

l. 2. 689

l. 8. 312

I.

De Incolis.

l. 7. 806

De Inceſtis nuptiis.

l. 4. 763

De Indictionibus.

l. 1. 781

De Iis qui non impletis ſtipendiis ſacramento ſoluti ſunt.

l. 1. 515

De Iis qui ex publicis Rationibus mutuam pecuniam accipiunt.

l. 1. 702

De Iis qui ſibi adſcribunt in teſtamento.

l. 3. 186

De Inofficioſo teſtamento.

l. 10. 855. l. 27. 234

l. 10. §. fin. 804

l. 32. §. fin. 67

l. 35. 237

l. fin. 238

De Inſtitutionibus & Subſtitutionibus.

l. 7. 8. 9. 218

De Irenarchis.

l. 1. 198

De Iudæis & Cælicolis.

l. 17. 753

De Iudiciis.

l. 13. 128

l. 16. 323

De

De Jure dominii impetrando.
l. 2. 235
De Jure fiſci.
l. 3. 769
l. 7. 766
l. 8. 769. 832
l. 11. 768
l. fin. 772
De Jure haſtæ fiſcalis.
l. 1. 855
De Juris & facti ignorantia.
l. 4. 26. 32
De Juriſdictione omnium Judicum.
l. 4. 125
l. 5. 856

L.

De Latina libertate tollenda.
l. 1. 288
De Legationibus.
l. 5. 533
l. fin. 533
De Legibus.
l. 1. 181
l. 2. 92, 116. 486
l. 3. 181
l. 4. 178
l. 7. 319
l. 10. 146
l. fin. 90. 210. 511
De Liberali cauſa. l. 42.

l. 42. 200

De Litigioſis.

l. 3. 220

De Locatione fundorum juris Emphyteutici.

l. 7. 770

De Locato.

l. 7. 686

l. fin. 534

M.

De Mandatis Principum.

l. 1. 193. 197

De Medicis & Profeſſoribus.

l. 15. 413

De Mendicantibus validis.

l. unic. 380

De Metatis.

l. 1. 427

l. 2. & 3. 597

l. 11. 585

l. 16. 483

De Metropoli Beryto.

l. 1. 554

De Militari veſte.

l. 3. 737

l. 4. 665

l. fin. 727

De Modo multa dicenda.

l. 2. 856

l. 4. 328

De

De M.do multarum.

l. 3. 689

l. 6. 37

De Monopoliis.

l. 1. 735

De Muneribus patrimoniorum.

l. 1. 630

l. 8. 373

De Murilegulis.

l. 4. 730

l. 9. 724

l. 14. 720

N.

De Naturalibus liberis.

l. 7. 578

De Naviculariis.

l. 32. 668

De Nautico fœnore.

l. 2. 732

Ne de ſtatu defunctorum.

l. 2. 222

Ne rei dominicæ vel Templorum.

l. 1. 821

l. 3. 790

De Nudo jure Quiritium tollendo.

l. unic. 292

De Numerariis.

l. 2. 490

l. 3. 390

l. 8.

l. 8. 468
l. 10. 410
De Nundinis.
l. 1. 746
De Nuptiis.
l. 10. 28
l. 23. 237. 558

O.

De Officio Adſeſſorum.
l. 7. 77
l. 8. 468
l. fin. 689
De Officio Comitis rerum privatarum.
l. unic. 761. 769
De Officio Comitis Sacrarum Largitionum.
l. unic. 753
De Officio diverſorum Judicum.
l. 2. 117
l. fin. 416
De Offiicio Magiſtri militum.
l. 1. 328
De Officio Magiſtri Officiorum.
l. 1. 69. 479. 604
l. 3. 482. 604
l. 4. 652
De Officio Militarium Judicum.
l. 2, & 3. 63
De Offiicio Præfecti Prat. Africæ.
l. 1. 362, 364. 393

l. 2. §. notitia. 436. 468

De Officio Præfecti Pretorio Iyllrici.

l. 2. 323

De Officio Præfecti Prætor. Orientis.

l. 3. 320
l. 4. 325
l. 5. 328

De Officio Præfecti Urbi.

l. 3. 20
l. fin. 420

De Officio Quæſtoris.

l. 1. 20
l. 2. 461. 520
l. 3. 518

De Officio Rectoris Provinciæ.

l. 1. & 2. 33. 142
l. 2. 57[illegible]
l. 7. 34

De Operibus publicis.

l. 1. 37
l. 11. 656

De Ordine Judiciorum.

l. 1. 293

P.

De Palatinis Sacrarum largitionum.

l. 2. 538
l. 3. 403. 655. 793
l. 7. 376. 729. 754
l. 8. 427

l. 13.

l. 13. 585
l. 16. 371
l. fin. 778

De Pedaneis Judicibus.

l. 1. 856

De Perfectiſſimatus dignitate.

l. 12. 27

De Pœnis.

l. 7. 371

De Poſtulando.

l. 8. 312

De Præfectis Prætorio ſive Urbi.

l. 1. 20

De Præpoſitis ſacri Cubiculi.

l. 1. 20. 797
l. 2. 635. 792. 801
l. 3. 476. 652. 811
l. 4. 812
l. fin. 800

De Primicerio, Secundocerio & Notariis.

l. 1. 591
l. 2. 479. 583
l. fin. 55

De Principibus Agentium in rebus.

l. 7. 415

De Privilegiis Domus Auguſtæ.

l. 4. 786

De Privilegiis eorum qui in ſacro Palatio militant.

l. 2.

l. 2. 568. 7'5
l. 3. 389
l. 7. 587. 588

De Privilegio fiſci.

l. 5. 768

De Privilegiis Scholarum.

l. 1. 599
l. fin. 4 6

De Probationibus.

l. 10. 290

De Procuratoribus.

l. 2. 221
l. 23. 511
l. 26. 293

De Profeſſoribus & Medicis.

l. 9. 413
l. 11. 306

De Proximis ſacrorum Scriniorum.

l. 1. 555. 5'6
l. 2. 221
l. 3. 356
l. 6. 562
l. 8. 563. 571
l. 9. & 11. 476
l. 12. 500
l. 13. 462
l. 15. 5'7
l. fin. 182. 563

I *Publi-*

Publicæ lætitiæ nuntiatores, ne quid accipiant immodicum.

l. 2. 578

Q.

De Quadriennii præſcriptione.

l. 3. 791. 811. §. ſancimus. 784.

l. 11. 668

De Quæſtoribus, Magiſtris Officiorum & Comitibus S. L.

l. 1. 463. 474.

Quæ res venire non poſſunt.

l. 1. 723

l. 2. 776

Quando decreto opus non eſt.

l. 1. 526

l. 2. 240

Quando Imperator inter pupillos & vidu[illegible].

l. 1. 97

Qui à præbitione Tironum excuſentur.

l. 4. 801

Qui bonis cedere poſſunt.

l. 6. 117

Quibus muneribus excuſantur ii, qui poſt [illegible] pletam militiam.

l. 1. 516. 517

Quibus non obſtat longi temporis præſcri[illegible]

l. 3. 35

l. fin. 467

Qui militare poſſunt vel non poſſunt.

l. 3.

l. 3. 415
l. 5. 569. 571

Quorum appellationes non recipiuntur.

l. 4. 832.
l. 7. 768
l. 8. 832

R.

De Raptu Virginum.

l. 1. 21. 36. 482

De Ratiociniis operum publicorum.

l. 1. 39

De Re judicata.

l. fin. 226

De Re militari.

l. 13. 339
l. 14. - -

De Rei vendicatione.

l. 10. 227
l. 21. 221

De Relationibus.

l. 3. 141

De Reſcindenda venditione.

l. 2. 154
l. fin. 769

De Reſtitutione militum.

l. fin. 467

S.

De Sacroſanctis Eccleſiis.

l. 14. 631

l. 15. 41[illegible]
l. 20. 381
l. 22. [illegible]24

De Sententiam paſſis & Reſtitutis.

l. 1. 157. 446. 70[illegible]
l. 9. 2[illegible]
l. fin. 157

De Sententiis & interlocutoriis Judicum.

l. 2. 5[illegible]
l. 12. 1[illegible]0

De Sententiis Præfecti Prætorio.

l. unic. 323. 3[illegible]

De Servis fugitivis.

l. 6. 64
l. fin. 605. [illegible]

Si Servus exportandus venerit.

l. 3. 856

Si adverſus fiſcum.

l. 2. 85[illegible]
l. fin. 85[illegible]

De Silentiariis & Decurionibus eorum.

l. 3. 625
l. 4. & 5. 804. [illegible]

Sine Cenſu & reliquis.

l. 2. [illegible]

Si propter publicas penſitationes venditio fuerit celebrata.

l. fin. [illegible]

De Solutionibus.

T 1.

l. 1. 734

De Statuis & imaginibus.

l. 1. 235

l. 4. 483

De Statoribus.

l. unic. 408

De Suſceptoribus, Præpoſitis & Arcariis.

l. 3. 846

l. 15. 39

T.

De Tabulariis, Scribis, Logographis.

l. 1. & 2. 689

De Temporibus.& Reparationibus appellationum.

l. 2. §. quòd ſi arbiter. 130

l. 3. 539

l. 5. §. ſi tamen. 18

De Teſtamentaria manumiſſione.

l. fin. §. ſin autem. 141

De Teſtamentis.

l. 3. 178

l. 16. 220

l. 19. 519

l. 25. & 26. 220

De Teſtamento militis.

l. 1. 221

l. 4. 63

l. fin. 467

De Tractoriis & Stativis.

l. 1. 327. 646
l. 2. 647

De Tranſactionibus.

l. 3. 575
l. 5. 2[illegible]
l. 27. 546

V.

Vbi cauſa Status agi debeat.

l. 2. & 5. 8[illegible]
l. fin. 29[illegible]

Vbi cauſæ fiſcales agantur.

l. 2. 8[illegible]
l. 4. 8[illegible]
l. 5. 77[illegible]
l. 6. 768
l. 7. 6[illegible]
l. 8. 768. 7[illegible]
l. fin. 7[illegible]

Vbi & apud quem in integrum reſtitutio agitanda ſit.

l. 1. 156. 8[illegible]

Vbi Senatores vel Clariſſimi conveniantur.

l. 2. 4[illegible]
l. 3. 117. 472. 527. 5[illegible]
l. fin. 29. 97

De Vectigalibus & commiſſis.

l. 6. 559. 6[illegible]
l. 8. 65[illegible]. 686
l. 9. 6[illegible]

l. [illegible]

l. 12. 571

De Venditione rerum fiſcalium.

l. unic. 831

De Verborum ſignificatione.

l. 5. 146

De Veſtibus holoveris.

l. 2. 720

l. 4. 720. 727

l. fin. 723

De Veteranis.

l. 1. 673

l. 2. 415. 618

l. 4. 618

De Veteri jure enucleando.

l. 1. 511

De Vſucapione pro emptore.

l. 6. 117

De Vſucapione transferenda.

l. 1. 30

De Vſuris.

l. 26. 558. §. ideoque. 40

Vt Dignitatum ordo ſervetur.

l. 2. 72. 463

Vt omnes Judices tam civiles quàm militares, &c.

l. 1. 24. 29. 319

Vt lite pendente nulli liceat ſupplicare.

l. 1. & 2. 146

EX INSTITUTIONIBUS JUSTINIANI.

§. filius famil. *Quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvitur.* [illegible]
ſ. in ſumma. *De injuriis.* 40
§. fin. *De ſucceſſionibus libertorum.* 288
§. tripli. *De actionibus.* 240
ſ. vocantur. *De rerum diviſione.*

INDEX LEGUM CODICIS THEODOSIANI.

A.

De Accuſationibus.
l. 1. 64
l. 13. 25. 326
l. 15. 3[illegible]
l. fin. 79[illegible]

De Actoribus, Procuratoribus & Conductoribus rei privatæ.
l. 3. 788

Ad legem Juliam de Adulteriis.
l. 9. 774

Ad legem Juliam repetundarum.
l. 7. 67
l. fin. 721

De Advocato fiſci.
l. 4. 773

De Agentibus in rebus.
l. 4.

l. 4. 606
l. 5. 60. 610
l. 8. 801
l. 9. 201
l. 10. 65
l. 18. 606
l. 19. 611
l. 21. 65
l. 22. 606
l. 23. 476

De Annonis civicis.

l. 5. 379. 380
l. 7. 379
l. 12. 21

De Annonis & tributis.

l. 15. 23. 413
l. 17. 679
l. 19. 736
l. 29. 443
l. 31. 637

De Appellationibus.

l. 11. 152
l. 14. 700
l. 16. 152. 315. 323
l. 28. 132. 774
l. 33. 656
l. 38. 360
l. 40. 767
l. 45. 768

l. 46. 656
l. 51. 361
l. 64. 132
l. 67. 125. 152

B.

De Bonis Clericorum.
l. 1. 370

De Bonis proſcriptorum.
l. 5. 656. 657
l. 9. ſ. fin. 659
l. 16. 603

De Bonis vacantibus.
l. 1. 761
l. 2. 776. 814
l. 4. 701. 776
l. 5. 501

C.

De Canone frumentario urbis Romæ.
l. 3. 540

De Caſtrenſianis.
l. 2. 377. 739

De Cenſitoribus & peræquatoribus.
l. 9. 731
l. 18. [illegible]

De Cohortibus, Primipilis, Cornicularijs.
l. 1. [illegible]
l. 3. 23. 120
l. 5. 230
l. 26. 415

l. 30

l. 30. 415. 431
l. 31. 416

De Comeatu.

l. 2. 654. 759

De Comitibus archiatris ſacri Palatii.

l. 1. 67

De Comitibus Conſiſtorianis.

l. 1. 66

De Comitibus qui Illuſtribus adſederunt.

l. 1. 65

De Comitibus qui Provincias regunt.

l. 1. 63

De Comitibus & Tribunis Scholarum.

l. 1. 67

De Comitibus vacantibus.

l. 1. 57

Communi dividundo.

l. 1. 701

De Concuſſionibus Advocatorum.

l. 2. 399

De Conſularibus & Præſidibus.

l. 1. 25. 64

De Conſulibus, Præfectis Magiſtrorum militum, & Patriciis.

l. 1. 42

De Contrahenda & committenda ſtipulatione.

l. 4. 204

De Contrahenda emptione.

l. 6. 361

De

De Curioſis.

l. 1.	637
l. 2.	651
l. 4.	605. 616
l. 9.	626
l. 15.	651

De Curſu publico, Angariis & Parangariis.

l. 2.	627
l. 3.	368
l. 4.	344
l. 8.	647
l. 9.	647. 598
l. 12. & 13.	641. 642
l. 18.	637. 628
l. 19.	641
l. 23.	637
l. 24.	637
l. 28.	638
l. 30.	628
l. 34. 35. 36.	67. 636. 637
l. 40.	641
l. 41.	618
l. 46.	637
l. 48.	658
l. 52.	516
l. 53.	641
l. 55. 56. 57.	641
l. 58.	727
l. 62.	640

l. 65.

l. 65. 637

De Cuſtodia reorum.

l. 1 407

D.

De Decanis.

l. 2. 816

De Decurionibus.

l. 6. 31

l. 8. 619

l. 17. 729

l. 38. 751. 752

l. 45. 538

l. 57. 757

l. 71. 31

l. 89. 673

l. 127. 307

l. 139. 176

l. 158. 648

l. 164. 34

l. 179. 58

l. 187. 58. 432

l. 188. 510

De Decurionibus & ſilentiariis.

l. 1. 62

l. 3. 649

l. 4. 805

De Deſertoribus & occultatoribus.

l. 4. 360

De Diſtrahendis pignoribus.

l. 1.

l. 1. 414. 596
l. 2. 665

De Diverſis officiis.

l. 2. 538
l. 8. 419
l. 9. 419
l. 10. 312
l. 11. 410
l. 13. 28
l. 17. 400
l. fin. 625

De Diverſis reſcriptis.

l. 2. 203
l. 4. & 5. 243
l. 7. 318
l. 21. 210

De Domeſticis & Protectoribus.

l. 3. 443
l. 4. 423
l. 8. 60
l. 9. 423. 425
l. 10. 373
l. 11. 67

De Domibus ad rem privatam pertinentibus.

l. 1. 771. 774
l. 2. 771

E.

De Epiſcopali judicio.

l. 1. 312

De

De Epiſcopis & clericis.
l. 31. 591
De Equorum collatione.
l. 3. 62. 443
De Erogatione militaris annonæ.
l. 2. 368
l. 4. 5. 6. & 7. 381
l. 10. 618
l. 11. 397
l. 13. & 15. 368
l. 17. 368
l. 18. 557
l. 24. 589
l. 27. 618
l. 30. 22
De Exactionibus.
l. 18. 753
De Exactoribus & Executoribus.
l. 3. 645
l. 4. 422. 425
De Extraordinariis muneribus.
l. 4. 632
l. 7. 656
l. 10. 631
l. 14. 463. 755
l. 15. 656
l. 16. 673
De Excuſationibus artificum.
l. 2. 743

l. 3. 724

F.

De Fabricenſibus.

l. 1. 727

De Fide jure haſtæ fiſcalis.

l. 2. 656

De Fide teſtium.

l. 4. 120

De Filiis militarium Apparitorum & Veteranorum.

l. 1. 283

l. 2. 69

De Frumento urbis Conſtantinopoleos.

l. 3. 380

G.

De Grege dominico.

l. 1. 21

H.

De Habitu quo uti oportet intra urbem.

l. 3. & 4. 744

De Hæreticis.

l. 52. & 54. [illegible]

l. 55. 226

De His qui ad Eccleſias confugiunt.

l. 1. 655

l. 3. [illegible]

l. 5. [illegible]

De His qui cum diſpenſatore contra[illegible]

l. 1. [illegible]

De

De His qui per metum Judicis non appellaverunt.
l. 1. 656
De His qui ſe deferunt.
l. 1. 701
De Honorariis codicillis.
l. 1. 22
l. 2. 69
l. 3. 689
l. 4. 68
l. 5. & 6. 433
l. 7. & 8. 65. 432

I.

De Indulgentiis criminum.
l. 9. 312
De Indulgentiis debitorum.
l. 3. 589. 665. 722
l. 5. 328
l. 6. 673
l. 9. 396
l. 14. 224
De Incorporatione.
l. 1. 690. 785
l. 3. 759
De Inofficioſo teſtamento.
l. 27. 234
De Jure fiſci.
l. 2. 701. 850
l. 3. 409
l. 4. 777

l. 8. 781
l. 9. 765. 775
l. 15. 657

De Juriſdictione.

l. 1. 783
l. 5. 854

L.

De Legatis & decretis legationum.

l. 3. 533
l. 11. 533
l. fin. 534

M.

De Magiſtris Scriniorum.

l. 1. 66. 515

De Maleficis & Mathematicis.

l. 6. 318

De Maternis Bonis.

l. 3. 6[illegible]

De Menſoribus.

l. 1. 615

De Metallis & metallariis.

l. 2. 485
l. 15. 405

De Mutatis.

l. 1. 615
l. 4. 625. 816
l. 7. 575
l. 8. 22[illegible]
l. 14. 4[illegible]

De

De Militari veſte.
l. 1. 665. 21
l. 2. 659
De Murilegulis.
l. 3. 730
l. 16. 712
l. 18. 726
N.
De Naviculariis.
l. 4. 58
De Numerariis, actuariis, &c.
l. 2. 569
l. 3. 201
l. 4. 389
l. 8. 389
l. 11. 390
l. 17. 31
De Nuptiis.
l. 6. 170
O.
De Officio Judicum Civilium.
l. 1. 58
De Officio Judicum omnium.
l. 3. 120
De Officio Præfecti Prætorio.
l. 1. 325
De Operibus publicis.
l. 3. 34
l. 33. 648

l. 41. 695

P.

De Pactis & tranſactionibus.

l. 5. 222

De Palatinis ſacrarum largitionum & privatarum.

l. 3. 655

l. 7. 376, 754

l. 8. 403

l. 11. 754

l. 12. 752

l. 15. & 16. 754

l. 19. 580

De Paſcuis.

l. 2. 29

De Petitionibus & ultro datis & delatoribus.

l. 2. 769

l. 3. 190

l. 15. 312

l. 16. 769

De Pœnis.

l. 15. 361

l. 17. 799

l. 19. 775

De Prædiis naviculariorum.

l. 1. & 2. 608

De Prædiis Senatorum.

l. 2. & 3. 225

De Præpoſitis laborum.

l. 1.

l. 1. 62. 373

De Prætoribus & Quæſtoribus.

l. 8. & 9. 224

l. 10. 55

l. 15. 23

De Primiceriis Notariorum.

l. 1. & 2. & 3. 66. 74. 585

l. 3. 582

De Primiceriis ſacrarum largitionum.

l. 19. 582

De Principibus agentium in rebus.

l. 2. & 3. 478

l. 4. 418

l. 6. 416

l. 8. & 11. 417

De Profeſſoribus qui in Urbe Conſtantinopolitana.

l. 1. 63

De Procuratoribus & cognitoribus.

l. 6. 123

De Proximis comitibus diſpoſitionum.

l. 1. 556

l. 2. 754

l. 3. 567

l. 4. 490

l. 12. 518

l. 14. 756

l. 17. 307. 459

l. 18. 306

l. fin. 659

Q.

De Quæſtionibus.

l. 4. 202

l. 19. 737

De Quæſtoribus & Magiſtris Officiorum.

l. 2. 459. 474

Qui à præbitione Tironum excuſantur.

l. 1. 311. 433. 563. 5[illegible]. [illegible]. 801

Quibus militantibus ad urbem non liceat accedere.

l. 1. 606

Quorum appellationes non recipiuntur.

l. 19. 601

R.

De Relationibus.

l. 2. 144

De Religione.

l. 3. 592

De Re militari.

l. 14. 607

l. 18. 64[illegible]

De Reparationibus appellationum.

l. 7. 132

De Requirendis reis.

l. 2 & 4. 520

S.

De Scenicis.

l. 6 645

De

Dē Sepulchro violato.
l. 2. 773
Si quis pecunias conflaverit.
l. 1. & 2. 716
Si vagum petatur mancipium.
l. 2. 762
De Studiis liberalibus urbis Romæ.
l. 2. 390. 567
l. 3. 440
De Suſceptoribus, præpoſitis & arcariis.
l. 6. 752
l. 29. 736
De Suariis, pecuariis & ſuſceptoribus vini.
l. 9. 307

T.

De Theſauris.
l. 1. 762
De Tironibus.
l. 7. 755
l. 14. 767

V.

De Veteranis.
l. 5. 425
l. 9. 43
l. 10. 43. 664. 731
Vnde vi.
l. 3. 760
De Vſuris.
l. 1. 431

Vt dignitatum ordo ſervetur.

l. 2. 20

INDEX NOVELLARUM JUSTINIANI.

A.

De Æqualitate Agnatici & Cognatici juris. 221

De Appellationibus. 135. 454. 417

De Appellationibus quinque Provinciarum. 372

De Appellationibus Siciliæ. 134

De Armis. 582. 616

D.

De donatione propter Nuptias. [illegible]

E.

De Epiſcopis & Clericis. [illegible]

De Epiſcopis regradatis. 454. [illegible]

De Eo qui moriens juravit. 6[illegible]

De Exactione publicorum tributorum. 369. 395. 5[illegible]

H.

De His qui in cauſis appellationum apparitorum officio funguntur. [illegible]

I.

De Judicibus. 147. 150. 4[illegible]

L.

De Liberationibus Decurionum. [illegible]

De Litigatoribus. [illegible]

De Litigioſis. [illegible]

De Litibus eorum qui in dignitate poſiti ſunt. [illegible]

M. De

M.

De Mandatis Principum & Præſidibus. [illegible]3
De Moderatore Arabiæ. [illegible]5
De Moderatore Helenoponti. 320. 369. [illegible]6
De Mulieribus ſcenicis. 458

N.

Ne reliquiæ defunctorum à creditoribus injuria adficiantur. 763
Ne ſacræ formæ fiant in medio litis. 147. 574. 579

P.

De Præſidibus. 24. 443. 756
De Præſidibus Armeniæ. 29
De Prætore Lycaoniæ. 23
De Prætore Piſidiæ. 23
De Prætore Thraciæ. 23
De Prætore Siciliæ. 773
De Proconſule Cappadociæ. 790. 791

Q.

De Quæſtore. 841

R.

De Referendariis. 117. 573. 790
De Raptu mulieris. 827

S.

De Senatu. 20. 474
De Solutione nuptiarum, & Secundis nuptiis. 339
De Sacris juſſionibus. 216. 458

INDEX NOVELLARUM THEODOSII, VALENTINIANI ET MAJORIANI.

B.

De Bonis caducis. 760
De Bonis fabricenſium. 6[illegible]6

C.

De Confirmatione legum Novellarum. 2[illegible]7. 6[illegible]
De Curialibus. 644 74[illegible]

H.

De Homicidio caſu facto. 2[illegible]6. 458. 5[illegible]
De Honoratis, & qui in gradu præferuntur. 190

I.

De Indulgentia Reliquorum. 217. 7[illegible]

L.

De Lampadariis. 625

O.

De Officiis & numerariis Præfectorum. 400. [illegible]

P.

De Palatinis. 66. 19[illegible]. 7[illegible]
De Pentapoli ad urbem Romam revocanda. 5[illegible]
De Patrimonial. vel domin. & limitrophis fundis. 7[illegible]
De Principibus agentium in rebus. 417. 6[illegible]
De Po[illegible]ndo. 504. [illegible]

S.

De Scholaribus & [illegible] Scholarum. 6[illegible]

T.

De Teſtamento. 2[illegible]
De Tironibus. 51. [illegible]
De Tributis fiſcalibus. [illegible]
De Triginta annorum præſcriptione. [illegible]

INDEX

INDEX RERUM ET VERBORUM, QUÆ HOC IN OPERE CONTINENTUR.

A.

A Secretis. 586. 588
Ab Actis. 393
Ακληρονόμητοι. 761
Ακμη. 745
Acta habita in Conſiſtorio. In intimo Conſiſtorio. 119. 120
Acta Judicum. 226
Acta Principum. 117. 118
Acta Proconſulum. 118
Apud acta dicere. 118
Actores ſummarum; Actores rerum. 696
Actores Cæſaris. 873
Ad ſacras appellationes cognoſcere. 124
Αδεσποτα. 702
Ad reſponſum. 575. 576
Adæratio. Adærare. 368
Adjutor à libellis. 567
Adjutores. 391
Admiſſionales. Admiſſionis officium. Admiſſionum magiſtri. Admiſſionum proximi. 611
Admonere officia. 171
Adnotare. 520. Adnotata bona. Adnotatio. 520
Ado-

Adoptionis ritus. 274
Adſcriptitii. 55
Adſeſſores. 57
Adſeſſores Agentium rebus. 65
Adſeſſores Comitum Provinciarum. 61
Adſeſſores Præfecti Prætorio. 330. illorum prærogativa. 330
Adſeſſorum Dignitas. 370
Adſidere in Conſilium. 71
Ad tributum. 388. Ad tributa pecunia. 668. 705
Adulterii Rei apud Principem peracti. 96
Ἀδείας διδασκαλικός. 151
Advocati. 507. pro Teſtibus. 508
Advocati in Conſilium Præfecturæ Prætorianæ aſſumpti. 332
Advocati formularii. 496. Supernumerarii. 511 Temporarii. 512
Advocationis temporariæ tempus. 515
Advocatorum corpus. 504
Advocatorum numerus certus. 511
Advocatorum Primates. 517. Privilegia 512. 513 516
Advocatus fiſci ex formula forenſi. 496. à quo inſtitutus. 498. Cauſam in Conſiſtorio ſuſtinebat, ſi de re Cæſaris ageretur. 101 Per biennium officio fungebatur, in omnibus Tribunalibus. 503. Punctus Imperatoris manu. 409. Illius ſolatia, & privilegia. 502

Ædui Senatoriam Dignitatem adepti. 166
Ærarium duplex. 695
Ærarii majoris Procuratio. 695
Æraria minora. 696
Ad Ærarium deferri, referri, ex Ærario eximere. 230
Ærarii adminiſtratio varia. 841. 842
Ærarii publici cura. 836
Ærarii Præfecti. 835. 839. illorum jurisdictio. 841. authoritas. 845
Affatus Divini. 440
Africa à Juſtiniano reſtituta. 362
Africa in Occidente ſola Proconſularis Provincia. 678
Africæ Provinciæ. 350. 362
Ἀφορίζειν. Ἀφορισμός. 487
Agens Palatii Cæſaris curam. 818
Agentes in rebus. Illorum varii gradus, matricula. 604. munus. 606
Agri diviſi, & aſſignati. 385
Agri limitanei. 4[illegible]3
Ἀλλαγαὶ ϗ ἀμοιβοί. 650
Allecti. Allectio. 55
Amanuenſis. 570
Ambitio ceſſans. 420
Amplitudo. 18
Angariæ, Perſicum verbum. 631. 638
Angariarum appellatio. 633
Angares. Ἄγγαρες. 6[illegible]3

An-

Annales. 875
Annonæ. 665. ærariæ. 368. civicæ 380. civiles, 368. expeditionales, militares Palatinæ. 381. 382 populares. 379. ſortitæ. 412. 413. Illarum ſpecies variæ. 379
Annonæ & Capitum in ſpeciebus, aut æſtimatæ. 366
Anſa. 686. Anſata jacula. 686
Antiquarii. 390. 567. 568
Antoninus Pius Conſularis Campaniæ. 30
Αναψηλάφησις. 151
Ανθρωπαι. 718
Ανθρωπινη ἡμέρα. 430
Αντάλλαγμα. 734
Αντιγραφεῖς. 595
Αντιγραφη βασιλική. 595
Apparitores propriè Officiales, quadringentos Proconſul habuit. 372. 373
Apparitores Stationarii. 592
Appellare à Principe fas non eſt. 152
Appellatio non eſt à Conſultatione Judicum. 71
Appellatio indiſcreta. 767
Appellatio & Relatio. 107
Appellationes à Senatu quando receptæ. 108
Appellationum ordo. 117. 487
Apocriſiarius. 575. 576
Απαργυρισμός. 368
Απεσταλμένον. 418

Apo-

Αποκατάστασις. 155

Απλοΐδες. 402

Απομενηθείς. 605

Απόφασις. 89. 549

Arbitri. 130. 487

Arelas Conſtantina. 354

Arelas Galliæ metropolis. 252

Argentum ſignatum, factum, infectum. 714

Arma Barbarica. 609

Armatura. 602

Armorum cuſtos. 616. 617

Ars proſſiria. 747

In Articulo. ἐν ατόμω. 765

Αργυροπράται. 729

Αρεσκειν. 113

Αρία. 747

Αρμοσαί. 34

Aſperatura. 716

Auditio ſacra Judicum. 132

Auditor Cognitionis Sacræ. 132

Auditorii Sacri Cognitor. 124

Auditorium Principis. 72. differt à Tribunali. 92. 95. 117

Auguſtus quid in Rep. innovarit. 216

Auraria collatio. 694

Auri appellatio. 662. 663

Auri Eſcarii Præpoſitus. 663

Aurum luſtrale. 694. 735. 736. Comparativum. 737.

737. Coronarium. 754. Negotiatorium. 736. Viceſimarium. 869
Authenticæ Conſtitutiones. 726
Author, Authoritas. 715
Authoritas magiſtratuum, more recepta. 16
Authoritas Præfecti Prætorio. 526.527
Authoritas præſcripta. 522.524. 425
Authoritas rei judicatæ. 516
Αξίωσις. 543
Αυθέντης, αὐθεντία. 526
Αὔξησις. 386
Αὐτόφυες. 716

B.

Baphia, Baphia Phœnicea, Baphiorum Procurator. 722.724
Balliſtarii. 617
Barbaria. 718
Barbaricarii. 727
Barbaricum. 723. Καρικά. 723
Βαρβαρόφωνοι. 718
Baſilica Pauli. 214
Βασίλεια αποϱφυρ&. 311
Baſtagarii, Baſtagarum Præpoſiti. 730
Baſtagæ Gallicanorum. 731
Baſtagæ ſollicitudo. 730
Βασαγή. 710
Beneficia bonorum. 211
Beneficia legis. 335
Beneficiarii curſus publici. 617

[illegible]

Beneficiarii legatorum Comites. 231
Beneficiarii milites. 230. 231
Beneficiarius in Cohortibus urbanis. 232
Beneficiarius Conſulis. 232
Beneficiarius Spe. 234
Benefici. 228
In Beneficiis ad Ærarium referri. 229
a Beneficiorum Commentariis. 229
Beneficiorum liber. 229
Beneficium Imperatoris. 235. 236
Beneficium Novercæ. 233
Beneficium Principis. 227
Beneficium Severi. 172
Birota. 647
Blatta, Blattiarii. 724. Blattæ laneæ & lineæ. 725
Bona caduca. 761
Bona vacantia. 761. 822
Breves. 5[illegible]9
Breves Cenſuum. 590
Breves & formatæ Pontificum epiſtolæ. 377
Breves Notarii. 589
Breviariæ rationes. 8
Breviarium Imperii. 7
Bullæ Ædium. 6[illegible]

C.

Caduca bona. 102. 841
Cæſar deſtinatus. 2[illegible]

Cæſares Magiſtrum Officiorum & Quæſtorem habuerunt. [illegible]
Cæſares facti jure ſanguinis. [illegible]
Cæſaris nomen, quis primus ab Imperatore acceperit. [illegible]
Cæſarum poteſtas ex Imperatoris arbitrio pendebat. [illegible]
Cæſariani. [illegible]
Canalia publica. [illegible]
Candelarii. 370. [illegible]
Candidati duplares, ſimplares. [illegible]
Candidati Principis. [illegible]
Canon, propriè, quid. [illegible]
Canon navicularius. 667. Canon veſtium. [illegible]
Canon urbicarius. [illegible]
Canonicariæ veſtes. [illegible]
Canonicarii. [illegible]
Capitularii. [illegible]
Capitum. [illegible]
Καπηλεύειν. [illegible]
Carolus M. Patricius Romanorum. [illegible]
Carpentum. [illegible]
Caſtrenſis. [illegible]
Caſtrenſiani. [illegible]
Caſtrenſis Sacri Palatii. [illegible]
Cathedra, Cathedraticum. [illegible]
Catholiciani. [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]-

Καθαρίζοντες. 59
Καταταχθεὶς. 605
Cauſidici. 510
Cellarii. 816
Cellarienſes ſpecies. 368
Cenarii. 514
Cenſitores. 591. 790
Cenſores ab Auguſto creati. 258
Cenſoris nomen Domitianus accepit, 258, quod Pompejus reſpuit. 256
Cenſuram geſſit Claudius Imp. 259
Cenſitores. 591
Cenſuales. 591
Cenſus Annonarii. 405
Cenſus peræquationes. 591
Centenaria. 716
Centenarii. 416
Κεντηνάριον. 717
Κεράτιον. 748
Κεφάλαιον. 614
Character. 675
Χαρακτήρ. 675
Chartarii. 787
Chartarum completio. 436
Chartiaticum. χαρτιατικόν. 299
Chartularii. 412, 649
Chartularii ſacri Fabricæ. 617
Χαρτογράφοι. 412
Χαρτοφυλάκιον. 412

Choragia. 877. 878
Chorus. 878
Χειροτονηθέντα. 216
Circitores. 303
Circumducere acta. Cognitionem. 146
Citatus reus. 6[illegible]
Clabularis curſus. 640
Clabularii Procuratores. 637
Clariſſimatus dignitas pro Senatoria. 91
Clariſſimi qui. 19. 14
Clariſſimi Præfecti Prætorio. 23
Clariſſimi, Spectabiles. 23
Clariſſimi ſupra Illuſtres. 23
Clavata veſtimenta. 678
Clavi veſtium ornamenta. 677
Clavi ædium. Clavus muſcarius. Clavi vitrei. 676
Claudius Imp. Magiſtratibus adſedit. 11
Clibanarii. 6[illegible]
Clima. 246
Κλεπτοτελωνήματα. 701
Codicilli vacantes & honorarii. 55
Cognitio à Juriſdictione ſeparatur, 11. differt à Decreto. 550
Cognitio Conſulum ex S. C. 91
Cognitio Principis tribunal deſiderat. [illegible]
Cognitio Principis in reſtitutione in integrum. 155
Cognitionales ſententiæ. [illegible]

Cogni-

Cognitiones ex more Conſultationum. 116
Cognitiones Sacræ eſuſæ. 492
Cognitiones variæ Trajani Imp. 94
Cognitionem ab Imperatore impetrare. 97
Cognitionum libri Pauli I. C. alii ſunt à Decretorum libris. 98
Cognitionum Magiſter. 548
Cognitor quid à Procuratore differat. 122.123
Cognitor Provincialis. 124
Cognitor ſacri auditorii. 132
Cognitores Sacri. 123. à Judicibus cognitionum diſtincti. 130
Cognitorum ſacrorum pronuntiandi formulæ. 134
Cognoſcere vice ſacra, & vice ſacra judicare. 126
Cognoſcere jure Cæſaris Cognitiones. 126
Cohibere. 861
Cohors Prætoria. 408
Cohortalis. 415
Collegium bonorum virorum. 606
Colloqui in judiciis. 117
Colum. Colum vinarium. 661
Combinæ. 327
Commeatus. Commeare. 381. 652
Commeatum & remeatum exuli dare. 240
Commentarienſis. 391. 875
Commentarii. 392
Commentarium Beneficiorum. 229

Commentarium Principis. 585. In illud referri. [illegible] 815
Comes auri. 660. 662
Comes Caſtrenſis. 812. Illius officium. 820
Comes Caſtrenſis per Africam. 810
Comes Commerciorum. 731
Commercii onera tria. 735
Commercium. 734. 735
Comes & Procurator Divinæ Domus. 774
Comes Dominicæ Rei. 774. 790
Comes Domorum. 790. à Juſtiniano cur abrogatus. 796
Comes Domorum inter Cubicularios. 79[illegible] Illius jurisdictio. 791. Officia. 794
Comes fiſcalis commodi. 79[illegible]
Comes fundorum Patrimonialium per Africam. 79[illegible]
Comes Gildoniaci Patrimonii. 774
Comes largitionum ſacrarum. 653. Illius officium. 655. Idem primiceriꝰ Notariorũ. 655
Comitis Largitionum nomen pluribus tributum. 655
Comes largitionum Italicianarum. 664
Comes largitionalium titulorum per Africam. 664
Comes & Magiſter officii. 4[illegible]
Comes Patrimonii. 779. 78[illegible]
Comes Privatarum largitionum. 759. Illius jurisdictio. 767. Officium. 763. Hic & Comes [illegible]

mes Privati ærarii. 772. Par præfecto Prætorio. 765
Comes minor privatarum larg. 772
Comes ſiliquatariorum & portus curam agens. 749
Comes Theſaurorum. 664. 702. 803
Comes Titulorum. 664
Comes Stabuli. 442
Comites primum, qui. 69
Comites in Conſiſtorio, & intra Conſiſtorium. 72. 73. 74
Comites Italicianorum & Gallicianorum. 64
Comites Provinciarum dicuntur Adſeſſores. 61
Comites qui Provincias regunt. 66
Comites utriusq; ærarii illuſtres. 657
Comitum tres ordines à Conſtantino introducti. Comites ordinis primi, & ſecundi. 305 Ordinis Tertii. 307
Comitatus Principis. 338
Comitia curiata. 261
Conchylioleguli. 724
Conditio curialis. 390
Confabulatio Principis. 780
Conſilium præbere. 566
Conſiſtorium. 72. Conſiſtorii Juliani ſeceſſus. 117. In Conſiſtorio dicere. 72
Conſtantinus M. 301. illius nobile factum. 546
Conſtantini Tyranni rebellio. 355
Conſtitutiones principum. 180

Conſtitutionum ſacrarum Judex. 126
Conſvetudo. 436. 437
Conſvetudines Præfecti prætorio. [illegible]
Conſul præſidebat Senatui Præſente Principe. 45. Dicentem principem interpellat. 106
Conſul nobiliſſimus puer. 43
Conſul perpetuus. 43
Conſulares in duplici differentia. 344
Conſulares quatuor per Italiam conſtituti. 24
in Conſularibus ſecundis numerari. 345
Conſularitatis dignitas. 65
Conſularium & Præſidum diſtinctio. 15
Conſularium nomen commutatum. 30. 492
Conſulatus apex dignitatum 42
in Conſulatu Collegam privatum Princeps habuit. 44
Conſules minores. 51. 58
Coſules ordinarii, ſuffecti, honorarii. 45-49. 50
Conſules ſecundi. 58
Conſules ſuper illuſtres. 49
Conſules XXV. in unum annum deſignati. 46
Conſulibus obviam Princeps procedebat. 45
Conſulum majeſtas. 41
Conſulum nundinum. 45
Conſultatio Principis. 155
Conſultationes in quibus ſervatæ. 107
Conſultationes ſublatæ. 128. 147
Conſultationis nomen in Pandectis. 141
Conſultationum genera quatuor. 140

Con-

Conſultationum mos. 117. 453

Conſulariſſimus Imperator. 141

Corrector provinciæ nullus dicitur. 32

Correctores. 31. 294. labante Imperio ſpectabiles. 32

Cornicularii. 418. 419. 573

Creatores. 620

Cubicularius à locis Stati cubiculi. Cubiculum ſtatum. 809

Cubicularii primi & inferioris loci. 811

Cubicularii Palatini, principis. 812

Cubiculariæ regiones. 636

Cultores imaginum domus Auguſtæ. 806

Cura Palatii. 81[illegible]. Cura Prætorii. 819

Cura epiſtolarum. 419. 421. 541

Curam agere. 626

Curatores publicæ pecuniæ. 72

Curatores urbis quatuordecim. 155

Curioſi. 327. 266. à Trajano inſtituti. 629. Speculatores dicti. 626

Curſores. 403

Curſus clabularii procuratio. 635

Curſus publici author. 629

Curſus publici Rectores. 637

Curſus publici ſollicitudo. 635

Curſus vehicularis. 630

Κολλυβισαί. 716

Κ[illegible]τερος. 629

Κυριαι δύξαι. 543

Χρηματίζειν. 269
Χρυσαργύριον. 654

D.

Dalmaticæ veſtes. 402
Dapſiles dotes. Dapſiles ſumptus. 760
Δαψίλεια 760
Dardanarii. 196
Decani pædagogii. [illegible]
Decaproti, Icoſaproti, Pentaproti. 620.621
Decemprimi clariſſimi. 68
Decernere. 17. 92. 98. 191
Decreta pro conſtitutionibus edictis. 190
Decretum. 92
Decretum principis. 90. 98. 191
Decumæ. 679. Decumani. 680
Decumæ tritici, & vini frugum minutarum. 681
Decurio Larum. 805
Decuriones Palatii. 807
Decurionum principales. 757
Defenſor domus Auguſtæ. 788. 789
Definitio Arbitrorum Judicum. 41[illegible]
Delatores. 833. Delatores & mandatores. 8[illegible]
Delatores qui ſeipſos deferunt. 834
Delegatores. 41[illegible]
Delegationes tributorum. 41[illegible]
Denotatio Judicum. 67[illegible]
Denuntiatio. [illegible]
Deportandi jus. 6[illegible]
Deputati. 605. 6[illegible]

Defi-

Deſideria populorum decreta. 534
Diaria. 438. Diurna acta. 875
Dictio Nec. 169
Dictatorem dicere. 317
Dictatores. 519
Diæta: Diætarchus. 807
Dies humani. 430
Dies ſeſſionum. 429
Dignitas. 17. indiſcreta. 19. infima. 68. magiſtratuum. 17. ordinaria. 34. præfectoria. 431. ſingulorum. 432
Dignitates legitimæ aut honorariæ. 17
Dignitatum apex nobiliſſimatus. 21
Dignitatum culmen. 72. confuſio. 22. adæquatio, ſocietas. 61. diſcretio. 22
Dignitatum ordo in Senatu. 20
Dilationes nullæ in Conſiſtorio Principis. 97
Diœceſis. 347
Diœceſis Galliarum. 351
Diplomata. 649
Diſcuſſor. 767
Diſpoſitio. 559. 560
Diſpoſitiones magiſtratuum. 559. Principum. 557. 558. privatorum. 559
Domeſtici à protectoribus differunt. 423
Dominica res. 790
Dominus & Domina. 580
Dominus ex primiceriis. 580
Dominus factionis. 580

Domi-

Dominus inter decemprimos. 580
Domus pro Gente. 826. 827
Domus Auguſta. 8. 790. quæ Regia. 786
Domus divina. 774. [illegible]
Domus dominica. 790
Donatio honoris cauſa. 238
Draconarii. 499
Dromonarii. 698
Ducenarii protectores. 498
Duces perfectiſſimi: qui ex his ſpectabiles: qui illuſtres. 22
Duplarii milites. 354
Dux utriuſq; limitis Phœnices. 554
Δημοσιεύειν. 786
Διάγνωσις. 99
Διάδοχος. 241
Διαιτάρχης. 807
Διάσαυλον. 93
Δικαστικά. 497
Δικαστήριον. 177
Διμοιρῖται. 351
Δορυφόρος. 499

E.

Editio ſolemnis.
Edicta brevia, generalia, monitoria. 182. inferiora. 189. magiſtratuum. 16. Principis. 183. perpetua. 185. provincialia. 183. ſpecialia. 185
Edictales leges. 199

Edicti

Edicti perpetui ordinatio. 183
Egregiatus. 22
Emeritum militum. 196
Epiſcopi in Canalio conſtituti. 652
Epiſcopus extraneorum. 247
Epiſtola Canonicaria. 541
Epiſtola data. 219
Epiſtola formalis. 201
Epiſtola Principis. 199. lex eſt. 528
Epiſtola reſcripto continetur. 202. Epiſtolare reſcriptum. 529
Epiſtolam emittere. 201. 220
Epiſtolares. 131. 486
Epiſtolares Principis. 488. 489
Epiſtolarii. 541
Epiſtolarum cura. 541. ſubſcriptio. 201
Equeſtris dignitas. 28
Equi agminales. 631. Canonici. 442. Cataphracti, clibanarii. 623. conturi. 639. circenſes, curiales, quadrigales, ſolemnes. 645. paraveredi. 631. veredarii. 639
Equi lignei ludus. 239
Equites Rom. à Principe ſoluti. 238
Equorum productio. 730
Ereptitia bona. 841
Evectiones. 327. 640. 641
Evectiones birotarum. 647
Evectione privatus nullus utitur. 644
Evocati à Principe.

Evo-

Evocatio. 539. Evocatoriæ. 539. 648
Evnuchi ſacri Cubiculi, unde dicti. Evnuchorum præpoſitus. 802. 805
Exceptores. 399. 560
Exiſtimatio. Exiſtimationis cognitio. 13
Expatricii. 466. 472
Expuncti. 500
Εγγραφαι κατηγορίαι. 548
Εισηγητής. 775
Εμβαθμοι. 34
Εμπίλια. 659
Ενδοματικά. 663
Ενδοσις. 541
Εντελαί. [illegible]
Εξϐσία. 652
Επαρχοςτῆς Αὐλῆς. [illegible]
Επαρχικά. [illegible]
Εφημερίς. 812
Εφόδιον. [illegible]
Εφοδευοντες. 381
Εφοροι. 381

F.

Fabrica loricaria. 624
Fabricæ in Gallia. 622. in Illyrico. 621. in Italia 622. in Occidente. 621. in Oriente. 624
Fabricenſes vel Fabricenſii. 619
Fabricenſium Collegium. 619. Privilegia, ſtigmata. 619
Fabrica ſignorum. 464

Falces.

Faſces. 25. Conſulares; Duumvirorum. 25
Fauſtinæ pars. 776
Fideicommiſſa tacita. 761
Fidem tacitam accommodare. 761
Fiſcales res & dominicæ, 781. à privato patrimonio ſeparatæ. 821
Fiſcalia debita. 820
Fiſcalia prædia. 786
Fiſcalis auctio. 831
Fiſci Præfectus. 845
Fiſci privilegia. 829. 830. 831. 832
Fiſci vires. 827
quæ in Fiſcum bona coguntur. 822
Fiſcus. 820
Fiſcus & Ærarium. 822
Fiſcus Alexandrinus, Aſiaticus, 824. Judaicus. 823
Fiſcus privatus. 788. 821
Fiſcus pro tributo. 828
Flagellum pro reda. 639
Flatuarii. 714
Forica, Foricarii. 831. 832
Forma prima & ſecunda. 377. 729
Formæ 323. Formæ ſacræ. 579
in Formam redigere. 784
Formula comitiva rei privatæ. 762
Formulæ evocatoriæ, 649. Tractoriæ. 646
Formula forenſis. 498. Formularii Advocati. 496. Formularii Forenſes. 497

Formu-

Formula honorarii conſulatus. 52
Formula ſtipendiorum. 506
Formulæ de omnibus rebus conſtitutæ. 407
Forum Culearium. 866
Frumentatio. 280
Frumentarii. 607. qui & Commentarienſes. 629
Frumentum in cellum. 307
Fundi regales. 785
Fullones. [illegible]
de fumo in flammam. 179
Fucinum. 725
Fuſio. 673. Fuſio quinta, Fuſiones præſtare 716
Fuſores. 726

G.

G Litera in Reſcriptis. 225
Galbæ pædagogi. [illegible]
Gallia citerior. [illegible]
Gallia & Hiſpania. [illegible]
Galliæ citerioris conventus. [illegible]
Galliarum à Romanis delectio. 55[illegible]
Gentiles & Scutarii. 60[illegible]
Geſta. 226. Geſta propoſita. 227
Gildo capite damnatus. 774
Gladiatores. 116. Gladiatorum ſtationes variæ. 876 Gladiatores fiſcales. 877
Gladii jus. [illegible]
Greges Oviarici. [illegible]
Gynæciarii. 720
Gynæcium. 718. [illegible]

Gynæ-

Gynæcii Procuratores. 720
Gynæconitis. 719
Γυναικονίτης. 719
Γνώςης. γνῶσις. 124
Γραμματοκοφωνες. 393

H.

Hadrianꝰ Imp. quid in Rep. immutavit. 292. 293
Hetariæ. 195
Homines domus Auguſtæ. 789
Honorarii Conſules. 50
Honorarii diſcincti. 55
Honoraria præfectura. 432
Honores Codicillares, adûbrati, emendicati. 432
Honorati provinciarum. 568

I.

Illuſtres, qui. 19
Illuſtris nomen primùm notæ fuit. 38
Illuſtrium differentia. 39
Imparia. 740
Imperatoris nomen. 245
Imperia. 740. Imperialia ornamenta. 740
741. 742
Imperiales ſententiæ. 98
Imperium merum à lege. 13
Imperium differt à poteſtate. 14
Imperiũ quomodo Magiſtratui competebat. 14
Impilia. 659
Incorporatio. Incorporare. 720
Incrementum. 386

M Indul-

Indulgentia Principis. [illegible]
Inſcriptio literarū Theodoſii Imp. ad filiū. 116
Inſignia Conſularia. [illegible]
Inſignia Magiſtratus. 434. [illegible]
Inſignia Præfecti Præt. [illegible]
Inſinuare. 575
Interlocutio. 115
Intervenire. [illegible]
Intributiones. 630. [illegible]
Invitatores, 555. Invitare. 555
Irenarchæ. 197. [illegible]
Italia Provinciis oppoſita. 30
Italia propriè. Italici. [illegible]
Italiæ diviſio ab Auguſto, 281. ab Hadriano. [illegible]
Italiæ Provinciæ. 370
Italicenſes. 94
Judæi à Rom. ſubacti quando de capite judicarunt. [illegible]
Judex alius eſt à Magiſtratu. [illegible]
Judex auditorii ſacri & Judex ſacrarum diverſi ſunt. 125
Judex ſacrarum conſtitutionum. [illegible]
Judicare & jus dicere. [illegible]
Judices maximi. 293. Ordinarii. 34. 293. Provinciæ. 34
Judices ſacrarum cognitionum. [illegible]
Juridici. [illegible]
Juridicus de infinito. [illegible]
Juriſdictio. [illegible]

Juri-

Juriſconſulti qui. 507. 510
Juriſperiti qui. 510. Hi in Conſilium Principis adſciti. 41
Jus Civitatis. 240
Jus Gladii. 17
Jus honorarium. 294
Jus patriæ poteſtatis moribus receptum. 241
Jus Quiritium. 240. 288. 290. antiquiſſimum. 291. duplex. 291.
Jus Romanum legi Quiritium opponitur. 289
Juſſus Principis. 216. Juſſio pragmatica. 578
Juſta arma. 601
Juſtæ nuptiæ Juſta uxor. 169. 170
Ιθμὸς τρυγοιπου. 402
Ιππαςὴς κελης. 661

K.

Kalendæ Januar. & Jul. ineundis Conſularibus celebriores. 45
Kalendæ Januar. largitionum dies. 409

L.

Læticа Terra. 732. Lætis Præpoſiti. 732
Lampadarii. 625
Lana, lauta, pectinata, ſuccida. 726
Lar pro Domicilio. Lar familiaris. 806
Largitiones ſacræ aut privatæ. 759
Largitionales ſtatuti & ſupernumerarii. 754
Largitionales Civitatum. 752. urbium ſingularum. 752
Largitionum officium. 754

Latercula. 10. 584
Laterculum majus & minus. 10
Laterculenſes. 538
Laticlavii honor differt ab ornamento. 344
Lator. 715
Latus clavus non facit Senatorem. 341
Latus clavus à Principe. 338
Lautia. 760
Legati civitatum. 535. Nationum. 546
Legationis Princeps. 535
Legationes tractare. 536
Legativum. 535
Lex Naturalis ligat Principem. 177.478
Lex Ælia Sentia. 566
Lex Annua. 16
Lex Aurelia. 704
Lex Caſſia de Patriciis. 40
Lex Conſultiſſima. 141
Lex Cornelia nummaria. 709
Lex Didia Conſularis. 49
Lex edictalis. 189.190
Lex Fabia de Plagiariis. 866
Lex Imperii. 178
Lex Julia de Adulteriis. 866
Lex Julia de bonis vacantibus. 812
Lex Julia Repetundarum. 648
Lex Junia Norbana. 568
Lex Junia Tribunicia. 347.348
Lex Papia Poppæa. 578

Lex

Lex piratica. 262
Lex Regia. 173
Lex Sacrata conſularis. 247
Lex Sænia de Patriciis. 40
Lex Vatinia. 284
Lex viceſimæ hereditatium. 180.869 870
Lege agere. Legis actio. 566
Leges interpretari ſolius eſt Principis. 2 0
Libellenſis. 131. 486
Libelli Auguſto dati. 206. Principibus oblati. 542. mos offerendi unde. 205
Libelli inſcriptionum. 543
Libelli Principis. 158
Libellorum ſignificatio. 542
Libellorum Promagiſter. 215
Libellis reſpondere 542
Libellos ſubnotare. 212
Libellos Agere. 542
Libellus didaſcalicus. 151. 129
Libellus fiduciæ & ſecuritatis. 151
Libellus memorialis. 528
Liber Beneficiorum. 229
Liberorum Profeſſio. 210
Libertinitatis indicia. 826
Libra Auri. 369
Librarii. 569. Librarius ad manum. 570. Librarius Scriba. 569
Libri Annales. 874
Licentia ſupplicandi. 151

Linifarii. 722
Lintcariorum Corpus. 718
Logographi. 714. Logothetæ, 714
Lorica. 623. 624.
Luſtrum. Luſtralis penſio. 736
Λειτουργοί. Λεπτός. 748
Λογικά. λογιστήριον. λογιστήριος. 691
Λῶρον. 722

M.

Magiſter. 475
Magiſter Admiſſionum. 611
Magiſter Cenſus. 590. 591
Magiſter diſpoſitionum. 555
Magiſter Epiſtolarum. 519
Magiſter Epiſtolarum Græcarum. 519
Magiſter Larum Auguſti. 803
Magiſter Libellorum. 519
Magiſter memoriæ. 519. Ad memoriam dictare. 519
Magiſter morum. 256. 257
Magiſter Officiorum. 474. Qui Palatinus Magiſter. 474. Illius origo. 480. floruit ſub M. Antonino. 481. Qui dictus eſt Magiſter Officiorum omnium. 478. Illius dignitas illuſtris. 476
Magiſter Officiorum Cæſar creatus. 477
Magiſter Palatinorum Ordinum. 771
Magiſter Pecoris. 692
Magiſter Rei Privatæ per Africam. 557

Magi-

Magiſter Scrinii. 374
Magiſter Scrinii cognitionum. 548
Magiſteria poteſtas. 475
Magiſter æris. 690
Magiſtri militũ tres extra Principis comitatũ. 554
Magiſtri Scriniorum. 66
Magiſtratus definitio. 15. 16
Magiſtratus in præſenti. 339
Magiſtratus legitimi. 317. Extraordinarii. 317
Magiſtratus quid mandare poteſt. 11
Magiſtratus Urbani propriè Magiſtratus. 14
Magiſtratuum majorum imperium. 10
Majeſtas quid. 18
Majeſtas Conſulum. 43
Majeſtas Magiſtratuum. 18. 83
Majeſtas Principis. 82. 85
Majorinæ pecuniæ. 716
Malleatores. 713
Mancipatio.
Mancipes per Stationes diſpoſiti. 637. Apparitores habuerunt. 637
Mancipia vaga. 762
Mandata Principis. 191. Commonitoria, occulta, ſecreta. 191
Mandata Principis ex ſuggeſtione. 197
Mandata Præfecti Prætorio. 197
Mandatorum caput primum. 194
Mangones. 746
Manſiones. 428

Matrimonium ceſſans. 169
Manu pungere. 499
Maximi Judices. 295
Medioproximi. 567
Memoriales 567. eorum privilegia. 572. 597
Memoriæ nomen pro ſcriptura. 572
Menſores. 427
Menſores frumentarii. 816
Menſis Pharmuthus. 213
Mercis appellatio. 746
Metaxa. 677. Metata. 303
Milites Braccati. Cornuti. 622. Duplicarii. Duplares. Simplares. 382. 383. Scutarii. 601
Milites inferioris militiæ. 606
Militia armata Cohortalis. 415
Militiæ prærogativa. 16
Minora tempora. 810
Minuſcularii. 580
Miſſi Dominici. Miſſi Principis. Mittendam. 402. 403
Moderatores Provinciæ. 13
Monetariæ rei Curatores. 704
Monetæ nummularii. 716. Officinatores. 710. Procuratores. 703. Signatores. 713. Suppoſtores. 711
Monopolium. 715
Morū legumq; Regimen penes Principem. 257
Munera. Munerationum Comes. 611
Munifica prædia. 537

Mun-

Munifices. 613
Munifex. 637
Murileguli. 724
Mutiani audax factum. 335. 336
Mutationes. 650
Μέγας κήριος. 581
Μεταχειρίζεσθαι. 708
Μονοκόντια. 614

N.

Navarchica penſio. 667
Naves curſoriæ. 623
Naviculariis data Tributorum immunitas. 668
Navicularius Canon. 667
Neapolis antiquum Prætoriū Patriciorum. 470
NEC Nuptiæ. 168. Nec nuptiarum effectus. 170
Negotiatio venaliciaria. 746
Negotiator Artis proſlariæ adpertinentis. 747
Negotiator familiæ gladiatoriæ. 746
Negotiatores frumentarii. 738
Negotiatores Parthicarii. Pelliones. 743
Negotiatores Veſtiarii. 742. Lintearii. Sagarii. 742. 743
Negotiatores Vtenſilium. 739
Nobiliſſimatus Dignitas Cæſarum. 21. In veteribus nummis ante Conſtantini tempora. 21. Nobiliſſimus Imperator. 22
Nomenculator. 404. 405. Nomenculatorum Schola. 404
Notæ & Sigla. 400

Notarii Apparitorum. 591
Notarii, Illuſtres. 68
Notarii Inferiores. 589. 590
Notarii militantis inter primos. 585
Notarii ſecretorum Imperatoris. 488
Notariorum dignitas. 588
Notariorum Tribuni. 586
Notitia Imperii. 7. differt à Breviario. 7
Notitia conſvetudinum. 436
Notitia magiſtratuum. 363
Notitia Præfecti Præt. Africæ. 364
Notitia Scrinii Epiſtolarum. 537. libellorum. 553. memoriæ. 121
Notitia Scrinii largitionum Comitatenſiũ. 376
Notio. 11
Numerarius. 516. Numerariorum primus. 389 Numerariorum munus. 389
Nummi binariæ formæ. 716
Nummi inveterales. 298
Nummularii. 715
Nummus Centionalis. 716
in Numiſmate tria requiruntur. 714
Nundinæ pro epulis. 47
Nundinalis cocus. 47
Nundinum Conſulum. 49
Nuptiæ juſtæ. 170. 236
Nuptiæ ex reſcripto Principis. 236
Nuptiales ſportulæ. 445

O. Obla-

O.

Oblationis obſequium. 736
Obſonator. Obſonium. 378
Occupati circa res Principis. 71
Oeci magni. 718
Officia rationum. 397
Officii nomen. 9. 13. 331
Officiorum capita. 416
Officium Magiſtratus. 10
Omiſſum medium. 147
Onera, Onera glevalia. 672. inexcuſabilia. 632
ſordida. 673
Opera publica. 396
Optio. 712. Optio carceris. 712. Fabricæ. 712. Officinatrum monetæ. 713. Tabellariorum. Stationis marmorum. 713
Optio differt ab Armorum cuſtode. 616
Optiones. 300. 616
Oratio Claudii de ſupplendo Senatu. 159
Oratio Principis. 157. In Columna argentea ex S. C. conſcripta. 167
Oratio Severi in Senatu. 172
Oratio Tiberii. 158
Orationes Principum per Quæſtores recitatæ. 166. Per Conſules. 166
Ordinaria dignitas. 34
Ordo florentiſſimus. 18
Ordo ſervatus. 452
Oxyblatta. 724

Oἰκεί-

Οἰκιακοί. 414
Οἰκονόμοι τῆς πόλεως. 397
Ὁμολογεῖσθαι. 169
Ὀνοματολόγος. 464
Ὀξυγράφος. 399
Ὀχὸς, ὀχετός. 631
Ὀψώνιον. 378

P.

Pædagogia. 740
Palatinorum nomen. 750. Officia. 752. Privilegia. 754
Pancratium. 497
Panis gradilis. 576
Pannicularia. 297. 298
Parangaria. 691
Parochus publicus. 780
Patres Civitatum. 912
Patris patriæ nomen. 215
Patricia ſedes. 447
Patriciatus dignitas amplior conſulari. 41. Patriciatus honor. 41
Patriciatus dignitas Imperatori delata. 455
Patricii & Expatricii. 466
Patricii à Conſtantino ſelecti. 464
Patricii præſentales. 465
Patricii Italiæ, Occidentis, Provinciæ Romanorum. 467. 468. 469. 471
Patricii provinciæ arma & ærarium tractabant. 469

Patri-

Patricii ſuper Illuſtres. 40
Patriciorum ordines varii. 40. 464
Patrimonialium conditio. 786
Patrimonium propriè. 781
Patrimonium Principis. 781. illud duplex. 781
Patrimonii Cæſaris Procurator. 782
Patrimonii privati ordinator. 783
Patrimonii rationis procurator. 782. Tabularius. 782
Patrimonium publicare. 786
Patroni litium. 509. Patroni cauſarum. 509
Penſitationis onera. 541
Perfectiſſimi. 28
Pentaprotia. 756
Peræquatores. 789
Perpetuarium jus & emphyteuticarium. 764
Pertinere. 747
Philicum. 668
Phrygiones. 818
Pilati nefanda crimina. 862
Pittacia authentica. 393. 397
Placere, Placita. 111. 112
Plaga. 346
Plumbatæ. 601. Plumbatarum verbera. 669
Pontificatus Codicillares. 50
Pontificis nomen Chriſtianis Imperatoribus datum. 247
Pontificium literati honoris. 458
Poteſtas, quid. 14. differt ab Imperio. 14

Pote-

Poteſtates dicuntur Magiſtratus Provinciarum. 14. Qui impropriè Magiſtratus. 14.[illegible]
Poſtulare. 10
Præfectiani. 330.[illegible]
Præfectura annonæ Africæ. [illegible]
Præfectura apparitionis præfecturæ. 372
Præfectura morum. [illegible]
Præfectura triplex. [illegible]
Præfecturæ Præt. duæ ab uno adminiſtratæ. 314
Præfecti juri dicundo. 30
Præfecti Præt. dignitas. 311. illa varia. 20. Poteſtas. 319
Præfecti Præt. duo, quando primùm inſtituti. [illegible]
Præfecti Præt. officia. [illegible]
Præfecti Præt. Parentes Principum. 315
Præfecti Præt. Senatores facti. [illegible]
Præfecti Provinciæ qui, & Præpoſiti. 26.[illegible]
Præfecto Præt. Princeps aſſurgebat. [illegible]
Præfectorum Præt. miſſio. [illegible]
Præfectus aulæ Trajani. [illegible]
Præfectus Auguſtalis. [illegible]
Præfectus fundorum patrimonialium. [illegible]
Præfectus Præt. de Annonis & Tributis cognoſcebat. 328. de appellationibus. 32[illegible]. [illegible] Ab illo non appellabatur. 152. 322. Suam verò ſententiam retractabat. [illegible]
Præfectus Præt. Principis vices agebat. [illegible] Quomodo jus habuit in multa dicenda [illegible]

Præſe-

Præfectus Præt. Africæ, Illyrici. 348. 362. Galliarum. 352. Italiæ. Orientis. 347
Præfatio & precatio. 270
Præfect9 Prætorũ 310. Præfect9 Prætoriorũ. 361
Præfectus Vigilium Spectabilis. 23
Prægustator. 817
Præpositi nomen generale. 733
Præpositi laborum. 62. Largitionum Romanarum. 731. 732
Præpositi Thesaurorum. 663. 702
Præpositus ab argento potorio. 663. Auri escarii. 663
Præpositus à Crystallinis. 811
Præpositus cubiculi. 792. Quod jus habuit in Cappadocia. 793. 794. Illius dignitas. 797 Jurisdictio. 800
Præpositus Cursorum. 404
Præpositus Palatii. 800
Prærogativarii. 426
Prærogativa militiæ. 56
Præsentales. 339. 340
Præses, Magistratus Magistratuum. 26
Præsidis nomen generale. 24
Prætenturæ. 650
Prætoriani homines. 408
Prætoris nomen. Prætorium. 310
Pragmatica jussio, Sanctio. 182
Pragmaticarii. 570
Primates officii. 416. Scriniorum. 569

Primicerius. 478. unde dictus. 581
Primicerius Cenariorum. 583. Fabricenſium. 617
Primicerius Notariorũ. 579. Illius dignitas 581
Primicerius totius officii. 758. Primicerii multorum officiorum. 583. Scholarum. 399. Scriniorum. 62. 582. 651
Princeps Maximus. 206. Juri communi obſtrictus. 179 quando legibus ſolutus eſt. 177 Ipſe lex eſt. 9. Solus legum interpres. 210 An ſit Magiſtratus. 88. 89
Principem alloqui non licuit privatis niſi per libellos. 205
Princeps Cardinalis. 479
Princeps Magiſterianorum. 610
Princeps numerarius. 390
Princeps Senatus. 273. 344
Princeps Sententia. [illegible]
Principes agentium in rebus varii. 417. 608. 610
Principis nomen in officiis. 374. Princeps officii. 416. 417
Principum differentia. 479
Privatiani. 758
Probatoria. 121
Probæ nomine.
Procedere, Proceſſiones Conſulũ ſeptem. 449
Procedendum ſignificare. 100
Proconſul Princeps nullus appellatus. 362. 389
Proconſulare Imperium. 260
Proconſularis Provincia. 351. 678

Pro-

Proconſulis appellatio. 24
Procuratio ampliſſima. 848
Procuratio Cæſaris, equeſtris nobilitas. 848
Procurator Canonum ab epiſtolis. 541
Procurator Cæſaris. 690. Imperatoris, Principis. 846. Illius jurisdictio. 854
Procurator Cæſaris qui Provinciam obtinet 854
Procurator Cæſaris vices Præſidis agens. 859
Procurator Prolegatus. 859. 860
Procurator domus Auguſtæ. 768
Procurator ab Ephemeride. 875
Procurator ludi familiæ gladiatorum. 876. ludorum. 876
Procurator Minuciæ. 877
Procurator quid à cognitore differat. 122. 123
Procurator ſummæ rei. 699
Procurator ſummi choragii. 877
Procurator Tibicinum. 878
Procurator Urbicus. 155
Procurator Viceſimæ. 869. 871
Procuratores & Actores Rei privatæ. 787. 873
Procuratores ab Epiſtolis. 540
Procuratores fiſci unà cum Præſidibus judicabant, in cauſis fiſci. 864
Procuratores Judææ. 861
Procuratores à Rationibus. 688
Procuratores Rationales Monetarum. 703
Procuratores theſaurorum. 690
Procuratorum Cæſaris rapacitas. 857

Profiteri. 590 Profeſſio agrorum. 667
Proluſorium judicium. 808. 809
Promagiſter hereditatium. 871. 872. Libellorum. 215. Scriniorum. 562
Promercales res. 685
Pronuntiare in judiciis. 113. Pronuntiare de Conſilii ſententia. 117
Protectores. 423. 424. 425. Illi varii. 617
Protectores curſus publici. 637. 638
Protectores Ducenarii. 426
Provinciæ quæ dicantur. 30
Provinciarum Judices. 34
Provinciarum diviſio ab Auguſto. 281
Proximus ab epiſtolis. 565
Proximus admiſſionum. 565
Proximi rationalium. 694
Proximi Scriniorum. 556. 561
Proximus Titulorum, Rationis, Patrimonii. 782
Pueri nobiles qui. 45
Pulveraticum. 299
Puncturæ. Punctæ. 619
Purpuræ appellatio. 725
Purpura Phœnices 723. Probiana. 724
Purpuræ dibaphæ, Laconicæ, Tyriæ. 723
Παγκράτιον. 447
Παλινδικία. 151
Πανηγύρεις. 49
Παραμήνεια. 615
Παράστασις. 658

Παρα-

Πάρεδρος. 455
Παροχή. 760
Πεπραγμένα. 226
Περίπολοι. 383
Πλινθὶς, πλίνθιον. 584
Πολυπράγμων. 327
Πραγματικοί. Πραγματεία. 570
Πραγματευτής. 747
Προαπεσταλμένον. 438
Προαστεῖαι. 424
Προγεγραμμένοι τῶν ἄλλων. 478
Προσηγορία. 780
Προσκεφάλαια στρώματα. 740
Προχειροφόρος. 570
Πρωτοστασία. 756
Πῶλοι. 631
Φιλικόν. 668
Φιλοπράγμονες. 393
Φύλλεις. 672

Q.

Quæſtio quid à Tractatu differt. 507
Quæſtor Armarium legum. Iuſtitiæ cuſtos. 458
Quæſtor Auguſti. Imperatoris. 456. 457
Quæſtor exercitus. 362. 454
Quæſtor oblatis Principi petitionibus ſubſcribebat. 216
Quæſtores Aerarii. 835
Quæſtores Arcarii. 844
Quæſtores honorarii. 463

Quæſtoris jus ſingulare. 463. Illius officium. 455.458
Quæſtura dignitas literarum. 458
Quartani in legionibus. 385
Quinqueprimi. 757

R.

Ragæ. 745
Ratio auraria. 736
Ratiocinator Reip. 689
Rationalis privatarum. 775.776. Rei privatæ per Africam. 777. per Urbem Romam. 699 776
Rationalis purpurarum. 690. 695
Rationalis ſummæ Rei. 698
Rationalis ſummarum. 687.690
Rationalis trium Provinciarum. 701
Rationarius. 695
Rationum Præfecti. 699
Recipere Reum. 148.149
Recitata ſepties. 223
RectoresProvinciarum. 33.281. fratres ab Impp. appellati. 34
Reda, Angariæ, Veredi, Currus. 638
Referendarii. 573. Illorum formulæ. 575
Referendarii Eccleſiæ. 575
Referendarii in Gallia. 576
Referendariorum ſacræ formæ. 577
Referendi. 576
Regendarii. 421. Illorum officium. 422

Rege-

Regeſta. 224
Regilla inducula. 741
Regio. 347
Regradare. 472
Relationes ante ſententiam. 142
Relationis jus. 266
Remittere cauſam ad Principem. 146
Remunerationum Comes. 653
Reparatio. 538. 539
Reſcribere. 133. Reſcriptores. 519
Reſcripta Principum varia. 203. Maximam Romani juris partem conſtituunt. 203
Reſcripta cocti muricis & conchylii ardore ſignata. 211
Reſcripta Principum à poſterioribus Principibus probata, aut rejecta. 206. 207
Reſcripta poſt Conſulatum. 218
Reſcripta Sacrarum conſtitutionum. 209
Reſcripta ſecundùm reſponſa Prudentum. 204
Reſcripta in Semeſtribus. 208
Reſcripta ſine die & Conſule. 218
Reſcripta uſu recepta. 207
in Reſcriptis quando Principis ſubnotatio neceſſaria. 212
Reſcriptorum verba uſitata. Data. Scripta. Scriptum. Datum. 219. Emiſſa. Petita. Accepta. Allegata. 220. 221. Propoſita. Antelata Prælata. 221. 222. Suppoſita. Recitata. Electa. Regeſta. 223. 224.

S.

Sacerdotiis Principes inaugurati. 246
Sacroſanctum. 248. 27[illegible]
Sagaria ſocietas. 74[illegible]
Salarium. [illegible]
Saltuarius. 69[illegible]
Schola. 309. 599. Scholares. 399. Scholarũ capi-
la. 399. Scholaſtici. 10. Scholaſticè dicere. [illegible]
Schola Agentium in rebus. [illegible]
Schola Armaturarum Juniorum. 602. Senio-
rum. [illegible]
Schola Gallica Palatii. [illegible]
Schola Gentilium. [illegible]
Schola Notariorum. [illegible]
Schola Scutariorum. 601. Scutariorum clibanariorum. 62[illegible]
Scribæ. 225. Ab epiſtolis. 540. Cubiculi. 491. [illegible]
Principis. 491
Scrinium. 5[illegible]. [illegible]
Scrinia majoris laterculi. 584. Principis. 374. Sacra 518. Largitionum. 655. Operum. [illegible]
Scrinia varia. 374
Scrinium à libellis. [illegible]
Scrinium libellorum & cognitionum. [illegible]
Scriniarii. 374. 57[illegible]
Scriniarii à libellis. 57[illegible]
Scriniorum primates. 509
Scriptura. 679
à Secretis. 57[illegible]

Secre-

Secretaria Judicum. 221. 571
Secundocerius. 585
Sedes, ſedere. 429
Sedes Ducum militarium. 468
Sedes Patricia. 467
Sedes ſtatio militum. 467
Sella curulis. 434. 435
Semeſtrium libri. 208
Senatoria dignitas Principi delata. 270. Qui à Senatoribus diſtingveretur. 272
Senatores qui in ordine militari. 482. Qui in Scholis. 604
Senatorum differentia. 23. 24
S. C. ἀνώνυμα. 187
S. C. Claudianum. Libonianum. Piſonianum. 186. 188
S. C. Vetus. 51
S. C. per Acalamationem. 269. per Diſceſſionem. 267
Senatum habere quis potuit. 267
ad Senatum referre. 268
Senatum per relationem remittere. 267
Sententia Principis. 152
Sententia prima. 344
Sententia cognitionis. 90. 550
Sententiam conſervare. 114
Sententiarum rogandarũ ordo in Senatu. 343
Septem Provinciæ. 353
Septimania. 355

Septimiliarium. 223. 224
Servi peculiares. 705
Seſſionum dies. 10
Signatæ tabulæ. 213
Significari in cognitionib9 Principis. 106. 107. 510
Significationes comitiorum. 106
Sgnum annulo impreſſum. 675
Siliquaticũ. 735. Siliq. tituli. 749. unde dicti. 748
Sigla vel ſingla 400
Silentiarii. 803. 804
Singelliones veſtes. 402
Singularii homines. 400. 401
Singulator. 402
Solarium. 668
Solatia. 669
Solatia conſequi. 407
Spadones. 802
Species. 726. 727
Specioſæ perſonæ. 19
Spectabiles. 36
Spectaculum propriè. 449
Specularii. 615. 616
Speculatores. 300
Sportulæ Comitis Stabuli. 444
Sportulæ Conſulares, nuptiales, 445. Pro introitu Sacerdotii. 444. Judicũ militariũ. 442
Pedaneorũ. 442. Pro introitu militiæ. 444
Sportulæ pro Conſvetudinibus. 439
Sportulæ Ordini erogatæ. 444

de

de Sportulis conſtitutio. 440
Sportulis obnoxii. 443
Sportularum diviſio. 446
Sportularum erogatio. 445
Sportularum modus. 441
Stativæ. 646. 650
Stationes. 650. Stationes Agrariæ. 650
Statua decreta Principi quaſi Rhetori. 167
Statuæ & imagines. 235
Statuti & Supernumerarii. 503
Stipendiaria prædia. 681
Stipendiarium tributum. 681. Vectigal. 681. Stipendium differt â ſalario. 387
Strator, Stratoris miniſterium triplex. 406. 407
Subadjuvæ. 391
Subciſivæ. 385
Subprocurator. 694
Subſcribere, ſignare, ſubnotare libellos. 212
Suffecti Conſules. 46
Suffragia. 559
Suggerere Principi. Suggeſtio. 145. 146
Summa rei. Summa reip. 699
Summarii. 794
Summates & Primates. 757
Suſceptores. 397
Suſtinere cognitionem. 144
Σιτηρέσιον. 379. 381
Στρατηγικός. 408
Στατίων. 780

Συγκάθεδροι. 77
Συνάλλαγμα. 734
Συνέλευσις. 116
Συνήθεια. 437
Συζήμαια. 327
Σωματοφύλακες. 424

T.

Tabulæ ſignatæ. 213
Tabularius à vehiculis. 618
Tacita pecunia. 761
Tamiaca poſſeſſio. 790. Tamiaca prædia: In quibus conſiſtunt. 792
Tamiacus Colonus. 792
Tæniæ. 659
Telonia. 417
Temonaria functio. Temonarii. 755
Temonis injuriam pati. 756
Tenere aliquem. 575
Tertiocerius. 585
Teſſelarii. 300
Teſſera frumentaria. 310
Teſtamenti factio à Principe. 237
Teſtes & Teſtimonia. 296
Textrinum. 719. Textrini Tyrii Præpoſitus. 720
Textrinorum Procuratores. 720
Thancæ. 743. 744
Theatrica venatio. 447
Theſaurenſes 538. Theſauri inventi, 762. Theſaurorum Comites. 538

Theologi Scholaſtici. 399
Tiberius Julius Cæſar. 176
Tituli. 664. Tituli largitionum varii. 665. Tituli vinarii debita. 681
Titus Imp. Præfectus Præt. patris Veſpaſiani. 336. ut præfectura fungeretur, ad ordinem equeſtrem tranſiit. 337
Togati. 510
Trabea. 342
Tractatores. 410. 411. Tracteotæ. 411 7?4
Tractatus. 507
Tractoriæ. 327. 641. Illarum formula. 646
Tractoriæ animalium. 647. equorum. 647. vehiculorum. 647
Tractus. 34?. 347
Tribunal. 90. Tribunal Principis cognitio vocatur. 92. differt ab auditorio. 92
Tribuni varii. 595. Aerarii. 836. Armatarum. 602. Fabricarum. 619. Notariorum. 68. 586. Horum dignitas. 587. Numerariorum. 586. Scutariorum. 601. voluptatum. 595
Tribuni & comites rei militaris. 63. 67
Tribunicia poteſtas Imperatorum. 247. 249
Tribuniciæ poteſtatis conſortem habuit Princeps. 251. 252
Tribuniciam poteſtatem receperunt Principes ſpreto Tribuni nomine. 252

Tri-

Tribuni pleb. ſententia prævaluit ſententiæ Principis. 252
Tribunos pleb. advocat Princeps in auxilium. 252
Tributa. 665. 671. Tributa capitis. 666
Tributariæ civitates à vectigalibus immunes. 682
Tributum unde. 668. hoc aut in capite, aut in cenſu. Tributum Temerarium. 668
Tributum onus poſſeſſionis. 672
Tributum pro vectigali. 666
Tricliniarcha. 810. Tricliniarcha à ſiblis. 811
Triclinium. 8.0
Triumviri menſarii, 706. Monetales. 706
Turmarii. 755
Tuſcia duplex. 32
Typus pragmaticus. 577
Ταμεῖον. 368
Ταμίας. 455
Τάξις ὑππάρχων. 372
Ταρραξιπόλιδες. 393
Θέρισεργν. 745
Ταχυγράφοι. 569
Τιμαὶ ὑπατευτικαί. 342
Τοποθεσία. 651
Τρακτευτής. 411

V.

Vacans Magiſter officiorum. 54
Vacantes unde dicti. 54. Vacantes allecti. 6o

Cincti.

Cincti. 55. 56. corporum & artificum. 58 Epiſcopi. 57. Illuſtres. 55. Vacatio à Centurionibus redimebatur. 54
Vaſa myrrhina. 740
Vaſcularius à poculento argento. 663
Vectigal foricularium & Anſarium. 685. 686
Vectigal. Octavarium. 686. 687
Vectigalia. 679. à Tributis differũt. 681. 682. 684
Vehiculum. 434
Vehiculariæ res patrimonii munus. 630. Vehiculorum Præfecti. 637. 638. à Vehiculorum commentariis. 639
Vehiculorum tractoriæ. 647
Velarii. 613. Velariorum primigenius. 614
Veredarii. 403. 637. Veredariæ functionis neceſſitas. 632
Verſicoloria. 725
Veſtes Canonicæ. 414. 665. paragaudæ. 720 Paragaudæ monolcres. 720
Veſtiarii Comes. 658. Veſtiarium. 658
Veſtimenta clavata. 678
Veſtitores. 817. Veſtipici. 818
Veſtium Canon. 659. Veſtium ornamenta. 677
Viaticum. 381. 535
Vicarii. 37
Vicarius Portus. 749
Vicarius Urbis Romæ. 37
Vice ſacra judicare, Vice ſacra cognoſcere. 125 130

Vice ſacra propriè ſolus Præfectus Præt. judicabat. 315
Vice ſacra Provinciam gubernare. 125
Vices Præfecti Prætorio agere. 431
Vlpiani libri ad Sabinum. 79. 80
Vrbaniciani. 331
Vrbica procuratio. 154. 155
Vrbs Regia. 326
Vtenſilia. 739

X.

Ξύλινα ἱππικά. 239

Y.

Υπασπισαί. 418
Υλιςήρ. 661
Υπογραφεῖς. 595
Υποδήματα. 744
Υποθῆκαι. 193. 194
Υπομνήματα. 118. 226
ΥπομνηματοΦύλακες. 393
Υποτεθειμένα. 223

Z.

Zibinni. 615
Zeta. Zetarii. 807
Zanchæ. 743
Ζωςοί. Αζωςοι. 55.

FINIS.

338